नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

વિનયપિટકે

સારત્થદીપની-ટીકા (દુતિયો ભાગો)

૧. પારાજિકકણ્ડં

૧. પઠમપારાજિકં

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના

૨૪. **અનુપદવણ્ણનન્તિ** પદં પદં પટિવણ્ણનં, પદાનુક્કમેન વણ્ણનં વા. **ભણ્ડપ્પયોજનઉદ્ધારસારણાદિના કિચ્ચેનાતિ** એત્થ વિક્કાયિકભણ્ડસ્સ વિક્કિણનં **ભણ્ડપ્પયોજનં**, દાતું સઙ્કેતિતે દિવસે ગન્ત્વા ગહણં **ઉદ્ધારો**, ''અસુકસ્મિં દિવસે દાતબ્બ''ન્તિ સતુપ્પાદનં **સારણં**. **ચતુબ્બિધાયાતિ** ખત્તિયબ્રાહ્મણગહપતિસમણાનં વસેન ચતુબ્બિધાય, ભિક્ખુભિક્ખુનીઉપાસકઉપાસિકાનં વસેન વા. **દિસ્વાનસ્સ એતદહોસીતિ** હેતુઅત્થો અયં દિસ્વાન-સદ્દો અસમાનકત્તુકો યથા ''ઘતં પિવિત્વા બલં હોતિ, સીહં દિસ્વા ભયં હોતી''તિ. દસ્સનકારણા હિ એવં પરિવિતક્કનં અહોસિ. કિઞ્ચાપિ એત્થ ''ભબ્બકુલપુત્તસ્સા''તિ વુત્તં, તથાપિ ઉપનિસ્સયસમ્પન્નસ્સપિ અજાતસત્તુનો વિય અન્તરાયો ભવિસ્સતીતિ ઇમસ્સ થેરસ્સપિ કતપાપકમ્મમૂલવિપ્પટિસારવસેન અધિગમન્તરાયો અહોસીતિ વદન્તિ.

કિં પન યેસં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયો અત્થિ, બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવેપિ તેસં અન્તરાયો હોતીતિ? આમ હોતિ, ન પન બુદ્ધે પટિચ્ચ. બુદ્ધા હિ પરેસં મગ્ગફલાધિગમાય ઉસ્સાહજાતા તત્થ નિરન્તરં યુત્તપયુત્તા એવ હોન્તિ, તસ્મા તે પટિચ્ચ તેસં અન્તરાયો ન હોતિ, અથ ખો કિરિયાપરિહાનિયા વા પાપમિત્તતાય વા હોતિ, કિરિયાપરિહાનિ ચ દેસકસ્સ તસ્સેવ વા પુગ્ગલસ્સ તજ્જપયોગાભાવતો વેદિતબ્બા, દેસકવસેન પનેત્થ પરિહાનિ સાવકાનં વસેનેવ વેદિતબ્બા, ન બુદ્ધાનં વસેન. તથા હિ સચે ધમ્મસેનાપતિ ધનઞ્જાનિયસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ આસયં ઞત્વા ધમ્મં દેસયિસ્સ, બ્રાહ્મણો સોતાપન્નો અભવિસ્સ. એવં તાવ દેસકસ્સ વસેન કિરિયાપરિહાનિયા અન્તરાયો હોતિ. સચે પેસ્સો હત્થારોહપુત્તો ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મં સુણન્તો મુહુત્તં નિસીદેય્ય, યાવ તસ્સ ભગવા અત્તન્તપાદિકે ચત્તારો પુગ્ગલે વિત્થારેન વિભજિત્વા દેસેતિ, સોતાપત્તિફલેન સંયુત્તો અભવિસ્સ. એવં પુગ્ગલસ્સ વસેન કિરિયાપરિહાનિયા અન્તરાયો હોતિ નામ. ઇમસ્સ હિ ઉપાસકસ્સ કિરિયાપરિહાનિ જાતા અપરિનિટ્ઠિતાય દેસનાય ઉટ્ઠહિત્વા પક્કન્તત્તા. સચે અજાતસત્તુ દેવદત્તસ્સ વચનં ગહેત્વા પિતુઘાતકમ્મં નાકરિસ્સ, સામઞ્ઞફલસુત્તકથિતદિવસે સોતાપન્નો અભવિસ્સ, તસ્સ વચનં ગહેત્વા પિતુઘાતકમ્મસ્સ કતત્તા પન નાહોસિ. એવં પાપમિત્તતાય અન્તરાયો હોતિ. સુદિન્નસ્સપિ પાપમિત્તવસેન અન્તરાયો અહોસીતિ દટ્ઠબ્બં. યદિ હિ તેન માતાપિતૂનં વચનં ગહેત્વા પુરાણદુતિયિકાય મેથુનધમ્મો પટિસેવિતો નાભવિસ્સ, ન તંમૂલવિપ્પટિસારવસેન અધિગમન્તરાયો અભવિસ્સ.

યન્નૂનાતિ પરિવિતક્કનત્થે નિપાતોતિ આહ ''**પરિવિતક્કદસ્સનમેત**''ન્તિ. ''ધમ્મં સુણેય્ય''ન્તિ કિરિયાપદેન વુચ્ચમાનો એવ હિ અત્થો ''યન્નૂના''તિ નિપાતપદેન જોતીયતિ. અહં યન્નૂન ધમ્મં સુણેય્યન્તિ યોજના. **યન્નૂનાતિ** ચ યદિ પનાતિ અત્થો. યદિ પનાતિ ઇદમ્પિ હિ તેન સમાનત્થમેવ. યં ધમ્મં સુણાતીતિ સમ્બન્ધો. **ઉળારુળારજનાતિ** ખત્તિયમહાસાલાદિઉળારુળારજનાકિણ્ણા . સચે અયમ્પિ પઠમં આગચ્છેય્ય, ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા નિસીદિતું અરહરૂપોતિ આહ ''**પચ્છા આગતેના**''તિ. **સિક્ખત્તયૂપસંહિતન્તિ** અધિસીલઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતસિક્ખત્તયયુત્તં. થોકં ધમ્મકથં સુત્વા અહોસીતિ સમ્બન્ધો. ઇધાપિ સુત્વા-સદ્દો હેતુઅત્થોતિ દટ્ઠબ્બો, સવનકારણા એતદહોસીતિ વુત્તં હોતિ. યદિ એવં અથ કસ્મા ''એકમન્તં નિસિન્નસ્સ...પે॰... એતદહોસી''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**તં પનસ્સ યસ્મા**''તિઆદિ. તત્થ **તન્તિ** પરિવિતક્કનં.

સઙ્ખેપકથાતિ વિસું વિસું પદુદ્ધારં અકત્વા સમાસતો અત્થવણ્ણના. **યેન યેન આકારેનાતિ** યેન યેન પકારેન. **તેન તેન મે ઉપપરિક્ખતોતિ** ''કામા નામેતે અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા અટ્ઠિકઙ્કલૂપમા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪; ૨.૪૨; પાચિ॰ ૪૧૭; મહાનિ॰ ૩; ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૪૭) ચ આદિના યેન યેન આકારેન કામેસુ આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં, તબ્બિપરિયાયતો નેક્ખમ્મે આનિસંસં ગુણં પકાસેન્તં ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ અવબુજ્ઝામિ, તેન તેન પકારેન ઉપપરિક્ખતો વીમંસન્તસ્સ મય્હં એવં હોતિ એવં ઉપટ્ઠાતિ. **સિક્ખત્તયબ્રહ્મચરિયન્તિ** અધિસીલસિક્ખાદિસિક્ખત્તયસઙ્ગહં સેટ્ઠચરિયં. **એકમ્પિ દિવસન્તિ** એકદિવસમત્તમ્પિ. **અખણ્ડં કત્વાતિ** દુક્કટમત્તસ્સપિ અનાપજ્જનેન અખણ્ડિતં કત્વા, અખણ્ડઅચ્છિદ્દાદિભાવાપાદનેન વા. અખણ્ડલક્ખણવચનઞ્હેતં. **ચરિમકચિત્તન્તિ** ચુતિચિત્તં. કિઞ્ચિપિ એકદેસં અસેસેત્વા એકન્તેનેવ પરિપૂરેતબ્બતાય **એકન્તપરિપુણ્ણં**. **કિલેસમલેન અમલીનં કત્વાતિ** તણ્હાસંકિલેસાદિના અસંકિલિટ્ઠં કત્વા, ચિત્તુપ્પાદમત્તમ્પિ સંકિલેસમલં અનુપ્પાદેત્વા. અચ્ચન્તમેવ વિસુદ્ધં કત્વા પરિહરિતબ્બતાય **એકન્તપરિસુદ્ધં**. તતો એવ સઙ્ખં વિય લિખિતન્તિ **સઙ્ખલિખિતં**. તેનાહ ''**લિખિતસઙ્ખસદિસ**''ન્તિ. પરિયોદાતટ્ઠેન નિમ્મલભાવેન સઙ્ખં વિય લિખિતં ધોતન્તિ સઙ્ખલિખિતન્તિ આહ ''**ધોતસઙ્ખસપ્પટિભાગ**''ન્તિ. ''અજ્ઝાવસતા''તિ પદપ્પયોગેન **અગારન્તિ** ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ ''**અગારમજ્ઝે**''તિ. દાઠિકાપિ મસ્સુગ્ગહણેનેવ ગહેત્વા ''**મસ્સુ**''ત્વેવ વુત્તં, ઉત્તરાધરમસ્સુન્તિ અત્થો. કસાયેન રત્તાનીતિ **કાસાયાનીતિ** આહ ''**કસાયરસપીતતાયા**''તિ. **પરિદહિત્વાતિ** નિવાસેત્વા ચેવ પારુપિત્વા ચ. **અગારસ્સ હિતન્તિ** અગારવાસો અગારં ઉત્તરપદલોપેન, તસ્સ વડ્ઢિઆવહં અગારસ્સ હિતં.

૨૫. **ઞાતિસાલોહિતાતિઆદીસુ** ''અયં અજ્ઝત્તિકો''તિ જાનન્તિ, ઞાયન્તિ વાતિ **ઞાતી**, લોહિતેન સમ્બન્ધાતિ **સાલોહિતા**. પિતુપક્ખિકા ઞાતી, માતુપક્ખિકા સાલોહિતા. માતુપક્ખિકા પિતુપક્ખિકા વા ઞાતી , સસ્સુસસુરપક્ખિકા સાલોહિતા. મિત્તાયન્તીતિ **મિત્તા**, મિનન્તિ વા સબ્બગુય્હેસુ અન્તો પક્ખિપન્તીતિ **મિત્તા**. કિચ્ચકરણીયેસુ સહભાવટ્ઠેન અમા હોન્તીતિ **અમચ્ચા**. મમાયતીતિ **માતા**, પિયાયતીતિ **પિતા**. **સરીરકિચ્ચલેસેનાતિ** ઉચ્ચારપસ્સાવાદિસરીરકિચ્ચલેસેન. **અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં ન પબ્બાજેતીતિ** ''માતાપિતૂનં લોકિયમહાજનસ્સ ચ ચિત્તઞ્ઞથત્તં મા હોતૂ''તિ ન પબ્બાજેતિ. તતોયેવ ચ સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ તથા વરો દિન્નો.

૨૬. **ધુરનિક્ખેપેનાતિ** ભણ્ડપ્પયોજનાદીસુ ધુરનિક્ખેપેન. તેનાહ ''**ન હી**''તિઆદિ. પિયાયિતબ્બોતિ **પિયોતિ** આહ ''**પીતિજનનકો**''તિ. મનસ્સ અપ્પાયનતો **મનાપોતિ** આહ ''**મનવડ્ઢનકો**''તિ. **સુખેધિતો** તરુણદારકકાલે, તતો પરઞ્ચ સપ્પિખીરાદિસાદુરસમનુઞ્ઞભોજનાદિઆહારસમ્પત્તિયા **સુખપરિહતો**. અથ વા દળ્હભત્તિકધાતિજનાદિપરિજનસમ્પત્તિયા ચેવ પરિચ્છેદસમ્પત્તિયા ચ ઉળારપણીતસુખપચ્ચયૂપહારેહિ ચ **સુખેધિતો**, અકિચ્છેનેવ દુક્ખપચ્ચયવિનોદનેન **સુખપરિહતો**. અજ્ઝત્તિકઙ્ગસમ્પત્તિયા વા **સુખેધિતો**, બાહિરઙ્ગસમ્પત્તિયા **સુખપરિહતો**.

કિઞ્ચીતિ એતસ્સ વિવરણં "**અપ્પમત્તકમ્પિ કલભાગ**"ન્તિ. યદા જાનાતિ-સદ્દો બોધનત્થો ન હોતિ, તદા તસ્સ પયોગે "સપ્પિનો જાનાતિ, મધુનો જાનાતી"તિઆદીસુ વિય કરણત્થે સામિવચનં સદ્દત્થવિદૂ ઇચ્છન્તીતિ આહ "**કિઞ્ચિ દુક્ખેન નાનુભોસી**"તિ. તેનાહ "**કરણત્થે સામિવચનં, અનુભવનત્થે ચ જાનના**"તિ. એત્થ ચ **કિઞ્ચિ દુક્ખેન નાનુભોસીતિ** કેનચિ દુક્ખેન કરણભૂતેન વિસયં નાનુભોસીતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. "કિઞ્ચી"તિ એત્થાપિ હિ કરણત્થે સામિવચનસ્સ લોપો કતો. તેનેવ ચ વક્ખતિ "વિકપ્પદ્વયેપિ પુરિમપદસ્સ ઉત્તરપદેન સમાનવિભત્તિલોપો દટ્ઠબ્બો"તિ. યદા પન જાનાતિ-સદ્દો સરણત્થો હોતિ, તદા સરણત્થાનં ધાતુસદ્દાનં પયોગે "માતુ સરતિ, પિતુ સરતિ, ભાતુ જાનાતી"તિઆદીસુ વિય ઉપયોગત્થે સામિવચનં સદ્દસત્થવિદૂ વદન્તીતિ આહ "**અથ વા કિઞ્ચિ દુક્ખં નસ્સરસીતિ અત્થો**"તિ, કસ્સચિ દુક્ખસ્સ અનનુભૂતત્તા અત્તના અનુભૂતં અપ્પમત્તકમ્પિ દુક્ખં પરિયેસમાનોપિ અભાવતોયેવ નસ્સરસીતિ અત્થો . **વિકપ્પદ્વયેપીતિ** અનુભવનસરણત્થવસેન વુત્તે દુતિયતતિયવિકપ્પદ્વયે. **પુરિમપદસ્સાતિ** "કિઞ્ચી"તિ પદસ્સ. **ઉત્તરપદેનાતિ** "દુક્ખસ્સા"તિ પદેન. **સમાનવિભત્તિલોપોતિ** ઉત્તરપદેન સમાનસ્સ સામિવચનસ્સ લોપો. "કસ્સચિ દુક્ખસ્સા"તિ વત્તબ્બે વિકપ્પદ્વયેપિ પુરિમપદે સામિવચનસ્સ લોપં કત્વા "કિઞ્ચિ દુક્ખસ્સા"તિ નિદ્દેસો કતો. **અનિચ્છકાતિ** અનિચ્છન્તા. **એવં સન્તેતિ** નનુ મયં સુદિન્ન સામાદીસુ કેનચિપિ ઉપાયેન અપ્પટિસાધનેન અપ્પટિકારેન મરણેનપિ તયા અકામકાપિ વિના ભવિસ્સામ, એવં સતિ. **યેનાતિ** યેન કારણેન. **કિં પનાતિ** એત્થ **કિન્તિ** કરણત્થે પચ્ચત્તવચનન્તિ દસ્સેન્તો આહ "**કેન પન કારણેના**"તિ.

૨૮. **ગન્ધબ્બનટનાટકાદીનીતિ** એત્થ **ગન્ધબ્બા** નામ ગાયનકા, **નટા** નામ રઙ્ગનટા, **નાટકા** લઙ્ઘનકાદયો. **પરિચારેહીતિ** એત્થ પરિતો તત્થ તત્થ યથાસકં વિસયેસુ ચારેહીતિ અત્થોતિ આહ "**ઇન્દ્રિયાનિ ચારેહી**"તિઆદિ. **પરિચારેહીતિ** વા સુખૂપકરણેહિ અત્તાનં પરિચારેહિ અત્તનો પરિચરણં કારેહિ. તથાભૂતો ચ યસ્મા લળન્તો કીળન્તો નામ હોતિ, તસ્મા "**લળા**"તિઆદિ વુત્તં. ભુઞ્જિતબ્બતો પરિભુઞ્જિતબ્બતો વિસેસતો પઞ્ચ કામગુણા ભોગા નામાતિ આહ "**ભોગે ભુઞ્જન્તો**"તિ. **દાનપ્પદાનાનીતિ** એત્થ નિચ્ચદાનં **દાનં** નામ, ઉપોસથદિવસાદીસુ દાતબ્બં અતિરેકદાનં **પદાનં** નામ. પવેણીરક્ખણવસેન વા દીયમાનં **દાનં** નામ, અત્તનાવ પટ્ઠપેત્વા દીયમાનં **પદાનં** નામ. પચુરજનસાધારણં વા નાતિઉળારં **દાનં** નામ, અનઞ્ઞસાધારણં અતિઉળારં **પદાનં** નામ. **આદિ**-સદ્દેન સીલાદીનિ સઙ્ગણ્હાતિ. નત્થિ એતસ્સ વચનપ્પટિવચનસઙ્ખાતો આલાપસલ્લાપોતિ **નિરાલાપસલ્લાપો**.

૩૦. **બલં ગાહેત્વાતિ** એત્થ બલગ્ગહણં નામ કાયબલસ્સ ઉપ્પાદનમેવાતિ આહ "**કાયબલં જનેત્વા**"તિ. **અસ્સુમુખન્તિ** અસ્સૂનિ મુખે એતસ્સાતિ અસ્સુમુખો, તં અસ્સુમુખં, અસ્સુકિલિન્નમુખન્તિ અત્થો. ગામોયેવ **ગામન્તસેનાસનં** ગામપરિયાપન્નત્તા ગામન્તસેનાસનસ્સ. **અતિરેકલાભપટિક્ખેપેનાતિ** "પિણ્ડિયાલોપભોજનં નિસ્સાયા"તિ (મહાવ॰ ૧૨૮) એવં વુત્તભિક્ખાહારલાભતો અધિકલાભો સઙ્ઘભત્તાદિઅતિરેકલાભો, તસ્સ પટિક્ખેપેનાતિ અત્થો. તેનાહ "**ચુદ્દસ ભત્તાનિ પટિક્ખિપિત્વા**"તિ. સઙ્ઘભત્તં ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનભત્તં સલાકભત્તં પક્ખિકં ઉપોસથિકં પાટિપદિકં આગન્તુકભત્તં ગમિકભત્તં ગિલાનભત્તં ગિલાનુપટ્ઠાકભત્તં વિહારભત્તં ધુરભત્તં વારભત્તન્તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ ભત્તાનિ. તત્થ સકલસ્સ સઙ્ઘસ્સ દાતબ્બં ભત્તં **સઙ્ઘભત્તં**. કતિપયે ભિક્ખૂ ઉદ્દિસિત્વા દાતબ્બં ભત્તં **ઉદ્દેસભત્તં**. એકસ્મિં પક્ખે એકદિવસં દાતબ્બં ભત્તં **પક્ખિકં**. ઉપોસથે દાતબ્બં ભત્તં **ઉપોસથિકં**. પાટિપદદિવસે દાતબ્બં ભત્તં **પાટિપદિકં**. વિહારં ઉદ્દિસ્સ દાતબ્બં ભત્તં **વિહારભત્તં**. ધુરગેહેયેવ ઠપેત્વા દાતબ્બં ભત્તં **ધુરભત્તં**. ગામવાસીઆદીહિ વારેન દાતબ્બં ભત્તં **વારભત્તં**.

અથ "**ગહપતિચીવરં પટિક્ખિપિત્વા**"તિ કસ્મા વુત્તં. ગહણે હિ સતિ પટિક્ખેપો યુજ્જેય્ય, ન ચ પઠમબોધિયં ગહપતિચીવરસ્સ પટિગ્ગહણં અનુઞ્ઞાતં પરતો **જીવકવત્થુસ્મિં** અનુઞ્ઞાતત્તા. તેનેવ વક્ખતિ **જીવકવત્થુસ્મિં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૩૭) "ભગવતો હિ બુદ્ધભાવપ્પત્તિતો પટ્ઠાય યાવ ઇદં વત્થું, એત્થન્તરે વીસતિ વસ્સાનિ ન કોચિ ગહપતિચીવરં સાદિયિ, સબ્બે પંસુકૂલિકાવ અહેસુ"ન્તિ. સુદિન્નો ચ પઠમબોધિયંયેવ પબ્બજિતો. તેનેવ વક્ખતિ "સુદિન્નો હિ ભગવતો દ્વાદસમે વસ્સે પબ્બજિતો, વીસતિમે વસ્સે ઞાતિકુલં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો, સયં પબ્બજ્જાય અટ્ઠવસ્સિકો હુત્વા"તિ. તસ્મા "ગહપતિચીવરં પટિક્ખિપિત્વા"તિ કસ્મા વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – અનનુઞ્ઞાતેપિ ગહપતિચીવરે પંસુકૂલિકઙ્ગસમાદાનવસેન ગહપતિચીવરં પટિક્ખિત્તં નામ હોતીતિ કત્વા વુત્તં "ગહપતિચીવરં પટિક્ખિપિત્વા"તિ.

લોલુપ્પચારં પટિક્ખિપિત્વાતિ કુસલભણ્ડસ્સ ભુસં વિલુમ્પનટ્ઠેન લોલુપ્પં વુચ્ચતિ તણ્હા, લોલુપ્પેન ચરણં લોલુપ્પચારો, તણ્હાવસેન ઘરપટિપાટિં અતિક્કમિત્વા ભિક્ખાય ચરણં, તં પટિક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. તેનાહ "**ઘરપટિપાટિયા ભિક્ખાય પવિસતી**"તિ. એત્થ ચ આરઞ્ઞિકઙ્ગાદિપધાનઙ્ગવસેન સેસધુતઙ્ગાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. **વજ્જીનન્તિ** રાજાનો અપેક્ખિત્વા સામિવચનં કતં, વજ્જીરાજૂનન્તિ અત્થો. જનપદ-સદ્દસ્સ તંનિવાસીસુપિ પવત્તનતો "**વજ્જીસૂ**"તિ જનપદાપેક્ખં ભુમ્મવચનં, વજ્જિનામકે જનપદેતિ અત્થો.

ઉપભોગપરિભોગૂપકરણમહન્તતાયાતિ પઞ્ચકામગુણસઙ્ખાતાનં ઉપભોગાનઞ્ચેવ હત્થિઅસ્સરથઇત્થિયાદિઉપભોગૂપકરણાનઞ્ચ મહન્તતાય. ઉપભોગૂપકરણાનેવ હિ ઇધ પરિભોગૂપકરણસદ્દેન વુત્તાનિ. તેનેવાહ "**યે હિ તેસં ઉપભોગા, યાનિ ચ ઉપભોગૂપકરણાનિ, તાનિ મહન્તાની**"તિ. "ઉપભોગા હત્થિઅસ્સરથઇત્થીઆદયો, ઉપભોગૂપકરણાનિ તેસમેવ સુવણ્ણાદિઉપકરણાની"તિપિ વદન્તિ. **સારકાનીતિ** સારભૂતાનિ. **નિધેત્વાતિ** નિદહિત્વા, નિધાનં કત્વાતિ અત્થો. **દિવસપરિબ્બયસઙ્ખાતભોગમહન્તતાયાતિ** દિવસે દિવસે પરિભુઞ્જિતબ્બસઙ્ખાતભોગાનં મહન્તતાય. **જાતરૂપરજતસ્સેવ પહૂતતાયાતિ** પિણ્ડપિણ્ડવસેન ચેવ સુવણ્ણમાસકરજતમાસકાદિવસેન ચ જાતરૂપરજતસ્સેવ પહૂતતાય. **વિત્તીતિ** તુટ્ઠિ, વિત્તિયા ઉપકરણં વિત્તૂપકરણં, પહૂતં નાનાવિધાલઙ્કારભૂતં વિત્તૂપકરણમેતેસન્તિ **પહૂતવિત્તૂપકરણા**. તેનાહ "**અલઙ્કારભૂતસ્સા**"તિઆદિ. **વોહારવસેનાતિ** વણિજ્જાવસેન વડ્ઢિકતાદિવસેન. **ધનધઞ્ઞસ્સ પહૂતતાયાતિ** સત્તરતનસઙ્ખાતસ્સ ધનસ્સ સબ્બપુબ્બણ્ણાપરણ્ણસઙ્ગહિતસ્સ ધઞ્ઞસ્સ ચ પહૂતતાયાતિ અત્થો. તત્થ "સુવણ્ણરજતમણિમુત્તાવેળુરિયવજિરપવાળાનિ સત્ત રતનાની"તિ વદન્તિ. સાલિવીહિઆદિ **પુબ્બણ્ણં** પુરક્ખતં સસ્સફલન્તિ કત્વા, તબ્બિપરિયાયતો મુગ્ગમાસાદિ **અપરણ્ણન્તિ** વેદિતબ્બં. **ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકત્તાતિ** સેસધુતઙ્ગપરિવારિતેન ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતધુતઙ્ગેન સમન્નાગતત્તા. તેનાહ "**સપદાનચારં ચરિતુકામો**"તિ.

૩૧. અન્તોજાતતાય વા ઞાતિસદિસી દાસીતિ **ઞાતિદાસી**. પૂતિભાવેનેવ લક્ખિતબ્બદોસો વા **આભિદોસિકો**, અભિદોસં વા પચ્ચૂસકાલં ગતો પત્તો અતિક્કન્તોતિ **આભિદોસિકો**. તેનાહ "**એકરત્તાતિક્કન્તસ્સ વા**"તિઆદિ. પૂતિભૂતભાવેન પરિભોગં નારહતીતિ **અપરિભોગારહો**. છડ્ડનીયસભાવે નિચ્છિતેપિ પુચ્છાકાલે સન્દેહવોહારવસેનેવ પુચ્છિતું યુત્તન્તિ આહ "**સચે**"તિ. **અરિયવોહારેનાતિ** અરિયસમુદાચારેન. અરિયા હિ માતુગામં ભગિનિવાદેન સમુદાચરન્તિ. **નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહન્તિ** પરિચ્ચત્તાલયં.

"આકિરા"તિ વુત્તત્તા "**વિઞ્ઞત્તિ વા**"તિ વુત્તં, "સચે તં છડ્ડનીયધમ્મ"ન્તિ પરિયાયં અમુઞ્ચિત્વા વુત્તત્તા "**પયુત્તવાચા વા**"તિ વુત્તં, પચ્ચયપટિસંયુત્તા વાચા પયુત્તવાચા. **વત્તું વટ્ટતીતિ** નિરપેક્ખભાવતો વુત્તં , ઇધ પન વિસેસતો અપરિભોગારહત્તાવ વત્થુનો. **અગ્ગઅરિયવંસિકોતિ** અરિયવંસપટિપત્તિપૂરકાનં અગ્ગો ઉત્તમો. નિમીયતિ સઞ્ઞાયતીતિ **નિમિત્તં**, યથાસલ્લક્ખિતો આકારોતિ આહ "**ગિહિકાલે સલ્લક્ખિતપુબ્બં આકાર**"ન્તિ. હત્થપિટ્ઠિઆદીનિ ઓલોકયમાના "સામિપુત્તસ્સ મે સુદિન્નસ્સ વિય સુવણ્ણકચ્છપપિટ્ઠિસદિસા ઇમા હત્થપાદપિટ્ઠિયો, હરિતાલવટ્ટિયો વિય સુવટ્ટિતા અઙ્ગુલિયો, મધુરો સરો"તિ ગિહિકાલે સલ્લક્ખિતપુબ્બં આકારં અગ્ગહેસિ સઞ્જાનિ સલ્લક્ખેસિ. કસ્મા પન સા ઞાતિદાસી દિસ્વાવ ન સઞ્જાનીતિ આહ "**સુદિન્નો હી**"તિઆદિ. **પબ્બજ્જુપગતેનાતિ** પબ્બજ્જં ઉપગતેન, પબ્બજિતેનાતિ અત્થો. **ઘરં પવિસિત્વાતિ**

ગેહસામિનિયા નિસીદિતબ્બટ્ઠાનભૂતં અન્તોગેહં પવિસિત્વા. **યગ્ઘેતિ** ઇમસ્સ આરોચયામીતિ અયમત્થોતિ આહ "**આરોચનત્થે નિપાતો**"તિ. ''યગ્ઘે જાનેય્યાસીતિ સુટ્ઠુ જાનેય્યાસી''તિપિ અત્થં વદન્તિ. **આલપનેતિ** દાસિજનસ્સ આલપને. તેનાહ "**એવઞ્હી**"તિઆદિ.

૩૨. ઘરેસુ સાલા હોન્તીતિ ઘરેસુ એકમન્તે ભોજનસાલા હોન્તિ પાકારપરિક્ખિત્તા સુસંવિહિતદ્વારબન્ધા સુસમ્મટ્ઠવાલિકઙ્ગણા. **ઉદકકઞ્જિયન્તિ** ઉદકઞ્ચ કઞ્જિયઞ્ચ. કસ્મા પન ઈદિસાયમેવ સાલાય અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલન્તિ અયમત્થો વુત્તોતિ આહ "**ન હિ પબ્બજિતા**"તિઆદિ. **અસારુપ્પે ઠાનેતિ** ભિક્ખૂનં અનનુચ્છવિકે પદેસે. **અત્થિ નુ ખોતિ નુ**-સદ્દો પુચ્છનત્થે, **ખો**-સદ્દો વચનસિલિટ્ઠતાય વુત્તો. **નુખોતિ** વા નિપાતસમુદાયો પુચ્છનત્થો. તેન નામ-સદ્દસ્સ પુચ્છનત્થતં દસ્સેતિ. **યેસં નો ત્વન્તિ** યેસં નો પુત્તો ત્વં. **ઈદિસે ઠાનેતિ** કિઞ્ચાપિ તં ઠાનં ભિક્ખૂનં અનનુરૂપં ન હોતિ, તથાપિ માદિસાનં મહાભોગકુલાનં પુત્તસ્સ પરકુલે આસનસાલાયં નિસીદિત્વા ભોજનં નામ અયુત્તરૂપન્તિ મઞ્ઞમાનો આહ. તેનેવાહ ''નનુ નામ, તાત સુદિન્ન, સકં ગેહં ગન્તબ્બ''ન્તિ. અઞ્ઞેનપિ પકારેન નામસદ્દસ્સ પુચ્છનત્થતમેવ દસ્સેન્તો આહ "**તથા અત્થિ નુ ખો તાતા**"તિઆદિ. **તથાતિ** સમુચ્ચયત્થો. ઇદાનિ નામસદ્દસ્સ મઞ્ઞનત્થતં દસ્સેન્તો આહ "**તથા અત્થિ મઞ્ઞે**"તિઆદિ.

દુક્ખાભિતુન્નતાયાતિ માનસિકેન દુક્ખેન અભિપીળિતત્તા. **એતમત્થન્તિ** ''અત્થિ નુ ખો, તાત સુદિન્ન, અમ્હાકં ધન''ન્તિઆદિના યથાવુત્તમત્થં. **અનોકપ્પનામરિસનત્થવસેનાતિ** એત્થ **અનોકપ્પનં** અસદ્દહનં. **અમરિસનં** અસહનં. **અનાગતવચનં** અનાગતસદ્દપ્પયોગો, અત્થો પન વત્તમાનકાલિકોવ. તેનાહ "**પચ્ચક્ખમ્પી**"તિ. **ન મરિસયામીતિ** ન વિસહામિ. **તં ન સુન્દરન્તિ** ''તદાય''ન્તિ પાઠં સન્ધાયાહ. **અલં, ગહપતિ, કતં મે અજ્જ ભત્તકિચ્ચન્તિ** થેરો ઉક્કટ્ઠએકાસનિકતાય પટિક્ખિપન્તો એવમાહ. **ઉક્કટ્ઠએકાસનિકતાયાતિ** ચ ઇદં ભૂતકથનવસેન વુત્તં થેરસ્સ તથાભાવદીપનત્થં. મુદુકસ્સપિ હિ એકાસનિકસ્સ યાય નિસજ્જાય કિઞ્ચિમત્તમ્પિ ભોજનં ભુત્તં, વત્તસીસેનપિ તતો વુટ્ઠિતસ્સ પુન ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. તેનાહ **તિપિટકચૂળાભયત્થેરો** ''આસનં વા રક્ખેય્ય ભોજનં વા''તિ. **ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકોપિ સમાનોતિ** નિદસ્સનમત્તમિદં, થેરો સપદાનચારિકેસુપિ ઉક્કટ્ઠોયેવ. ઉક્કટ્ઠસપદાનચારિકોપિ હિ પુરતો ચ પચ્છતો ચ આહટભિક્ખમ્પિ અગ્ગહેત્વાવ ઘરદ્વારે ઠત્વા પત્તવિસ્સજ્જનમેવ કરોતિ, તસ્મા થેરો ઉક્કટ્ઠસપદાનચારિકત્તાપિ સ્વાતનાય ભિક્ખં નાધિવાસેતિ. અથ કસ્મા ''અધિવાસેસી''તિ આહ "**સચે એકભત્તમ્પિ ન ગહેસ્સામી**"તિઆદિ. પણ્ડિતા હિ માતાપિતૂનં આચરિયુપજ્ઝાયાનં વા કાતબ્બં અનુગ્ગહં અજ્ઝુપેક્ખિત્વા ધુતઙ્ગવિસુદ્ધિકા ન ભવન્તિ.

૩૩. મજ્ઝિમપ્પમાણોતિ ચતુહત્થો પુરિસો મજ્ઝિમપ્પમાણો. ''છહત્થો''તિપિ કેચિ. તિરો કરોન્તિ એતાયાતિ તિરોકરણીતિ સાણિપાકારવચનો અયં **તિરોકરણી**-સદ્દોતિ આહ "**તિરોકરણિયન્તિ કરણત્થે ભુમ્મ**"ન્તિ. ''તિરોકરણિયા''તિ વત્તબ્બે ''તિરોકરણિય''ન્તિ કરણત્થે ભુમ્મં વુત્તં. **તિરોકરણીય**-સદ્દો વા અયં સાણિપાકારપરિયાયોતિ દસ્સેન્તો આહ "**અથ વા**"તિઆદિ. **તં પરિક્ખિપિત્વાતિ** તં સમન્તતો ખિપિત્વા, પરિતો બન્ધિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ "**સમન્તતો કત્વા**"તિ. વિભત્તિપતિરૂપકોપિ નિપાતો હોતીતિ આહ "**તેનાતિ અયમ્પિ વા**"તિઆદિ.

૩૪. ''અથ ખો આયસ્મતો સુદિન્નસ્સ પિતા સકે નિવેસને પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં પટિયાદાપેત્વા આયસ્મતો સુદિન્નસ્સ કાલં આરોચેસિ – 'કાલો, તાત સુદિન્ન, નિટ્ઠિતં ભત્ત'ન્તિ'' એવં કાલારોચનસ્સ પાળિયં અનારુળ્હત્તા આહ – "**કિઞ્ચાપિ પાળિયં કાલારોચનં ન વુત્ત**"ન્તિ. **આરોચિતેયેવ કાલેતિ** ''કાલો, તાત સુદિન્ન, નિટ્ઠિતં ભત્ત''ન્તિ કાલે આરોચિતેયેવ. **દ્વે પુઞ્જેતિ** કહાપણપુઞ્જઞ્ચ સુવણ્ણપુઞ્જઞ્ચ.

પેત્તિકન્તિ પિતિતો આગતં પેત્તિકં. **નિહિતન્તિ** ભૂમિગતં. **પયુત્તન્તિ** વડ્ઢિવસેન પયોજિતં. **તદ્ધિતલોપં કત્વા વેદિતબ્બન્તિ** યથા અઞ્ઞત્થાપિ ''પિતામહં ધનં લદ્ધા, સુખં જીવતિ સઞ્ચયો''તિ વુત્તં, એવં તદ્ધિતલોપં કત્વા વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. પિતામહતો આગતં, પિતામહસ્સ વા ઇદં **પેતામહં**. **પબ્બજિતલિઙ્ગન્તિ** સમણવેસં. **ન રાજભીતોતિ** અપરાધકારણા ન રાજકુલા ભીતો. યેસં સન્તકં ધનં ગહિતં, તે **ઇણાયિકા**. **પલિબુદ્ધો** પીળિતો.

વિભત્તિપતિરૂપકોતિ ''તેના''તિ પદં સન્ધાયાહ. **તંનિદાનન્તિ** તં ધનં નિદાનં કારણમસ્સાતિ તંનિદાનં. **અસ્સાતિ** પચ્ચત્તવચનસ્સ, પદસ્સ વા. **ભયન્તિ** ચિત્તસ્સ ઉત્રસ્તાકારેન પવત્તભયં અધિપ્પેતં, ન ઞાણભયં, નાપિ ''ભાયતિ એતસ્મા''તિ એવં વુત્તં આરમ્મણભયન્તિ આહ "**ચિત્તુત્રાસોતિ અત્થો**"તિ. **છમ્ભિતત્તન્તિ** તેનેવ ચિત્તુત્રાસભયેન સકલસરીરસ્સ છમ્ભિતભાવો. વિસેસતો પન હદયમંસચલનન્તિ આહ "**કાયકમ્પો હદયમંસચલન**"ન્તિ. **લોમહંસોતિ** તેન ભયેન તેન છમ્ભિતત્તેન સકલસરીરલોમાનં હટ્ઠભાવો, સો પન નેસં ભિત્તિયં નાગદન્તાનં વિય ઉદ્ધંમુખતાતિ આહ "**લોમાનં હંસનં ઉદ્ધગ્ગભાવો**"તિ.

૩૫. અત્તનાતિ પચ્ચત્તે કરણવચનં, સયન્તિ અત્થો. **દેવચ્છરાનન્તિ** અનચ્ચન્તિયો સન્ધાયાહ. **દેવનાટકાનન્તિ** નચ્ચન્તિયો, પરિયાયવચનં વા એતં દેવકઞ્ઞાનં. **સમુપ્પન્નબલવસોકા હુત્વાતિ** અયં લોકો નામ અત્તાનંવ ચિન્તેતિ, તસ્મા સાપિ ''ઇદાનિ અહં અનાથા જાતા''તિ અત્તાનંવ ચિન્તયમાના ''અયં અજ્જ આગમિસ્સતિ, અજ્જ આગમિસ્સતી''તિ અટ્ઠ વસ્સાનિ બહિ ન નિક્ખન્તા એતં નિસ્સાય મયા દારકોપિ ન લદ્ધો, યસ્સ આનુભાવેન જીવેય્યામિ, ઇતો ચમ્હિ પરિહીના અઞ્ઞતો ચાતિ સમુપ્પન્નબલવસોકા હુત્વા. કુલરુક્ખપતિટ્ઠાપને બીજસદિસત્તા કુલવંસપ્પતિટ્ઠાપકો પુત્તો ઇધ બીજકોતિ અધિપ્પેતોતિ આહ "**કુલવંસબીજકં એકં પુત્ત**"ન્તિ. સં નામ ધનં, તસ્સ પતીતિ સંપતિ, ધનવા વિભવસમ્પન્નો. દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકહિતાવહત્તા તસ્સ હિતન્તિ સાપતેય્યં, તદેવ ધનં વિભવોતિ આહ – "**ઇમં સાપતેય્યં એવં મહન્તં અમ્હાકં વિભવ**"ન્તિ.

૩૬. ઇત્થીનં કુમારીભાવપ્પત્તિતો પટ્ઠાય પચ્છિમવયતો ઓરં અસતિ વિબન્ધે અટ્ઠમે અટ્ઠમે સત્તાહે ગબ્ભાસયસઞ્ઞિતે તતિયે આવત્તે કતિપયા લોહિતપીળકા સણ્ઠહિત્વા અગ્ગહિતપુબ્બા એવ ભિજ્જન્તિ, તતો લોહિતં પગ્ઘરતિ, તત્થ ઉતુસમઞ્ઞા પુપ્ફસમઞ્ઞા ચાતિ આહ – "**પુપ્ફન્તિ ઉતુકાલે ઉપ્પન્નલોહિતસ્સ નામ**"ન્તિ. **ગબ્ભપતિટ્ઠાનટ્ઠાનેતિ** યસ્મિં ઓકાસે દારકો નિબ્બત્તતિ, તસ્મિં પદેસે. **સણ્ઠહિત્વાતિ** નિબ્બત્તિત્વા. **ભિજ્જન્તીતિ** અગ્ગહિતપુબ્બા એવ ભિજ્જન્તિ. અયઞ્હિ તાસં સભાવો. **દોસેનાતિ** લોહિતમલેન. **સુદ્ધે વત્થુમ્હીતિ** પગ્ઘરિતલોહિતત્તા અનામયત્તા ચ નહાનતો પરં ચતુત્થદિવસતો પટ્ઠાય સુદ્ધે ગબ્ભાસયે. સુદ્ધે પન વત્થુમ્હિ માતાપિતૂસુ એકવારં સન્નિપતિતેસુ યાવ સત્ત દિવસાનિ ખેત્તમેવ હોતિ ગબ્ભસણ્ઠહનસ્સ પરિત્તસ્સ લોહિતલેપસ્સ વિજ્જમાનત્તા. કેચિ પન ''અડ્ઢમાસમત્તમ્પિ ખેત્તમેવા''તિ વદન્તિ. **બાહાયન્તિ** અધિકરણે ભુમ્મન્તિ આહ "**પુરાણદુતિયિકાય યા બાહા, તત્ર નં ગહેત્વા**"તિ. ઉપયોગત્થે ભુમ્મવચનમ્પિ યુજ્જતિયેવ યથા ''સુદિન્નસ્સ પાદેસુ ગહેત્વા''તિ.

પુબ્બેપિ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનં સબ્ભાવતો **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદેતિ** પારાજિકં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ – "**પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે અટ્ઠપિતે**"તિ. વુત્તમેવત્થં વિભાવેન્તો આહ – "**ભગવતો કિર પઠમબોધિય**"ન્તિઆદિ. **એવરૂપન્તિ** પારાજિકપઞ્ઞત્તિયા અનુરૂપં. નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં, સઙ્ઘાદિસેસપઞ્ઞત્તિયા અનુરૂપમ્પિ અજ્ઝાચારં નાકંસુયેવ. તેનેવાહ – "**અવસેસે પઞ્ચ ખુદ્દકાપત્તિક્ખન્ધે એવ પઞ્ઞપેસી**"તિ. ઇદઞ્ચ થુલ્લચ્ચયાદીનં પઞ્ચન્નં લહુકાપત્તિક્ખન્ધાનં સબ્ભાવમત્તં સન્ધાય વુત્તં, ન પઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધાનં અનવસેસતો પઞ્ઞત્તત્તાવ. પઠમબોધિયં પઞ્ચન્નં લહુકાપત્તીનં સબ્ભાવવચનેનેવ ધમ્મસેનાપતિસ્સ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાચના વિસેસતો ગરુકાપત્તિપઞ્ઞત્તિયા પાતિમોક્ખુદ્દેસસ્સ ચ હેતુભૂતાતિ દટ્ઠબ્બા. કેચિ પન ''તસ્મિં તસ્મિં પન વત્થુસ્મિં અવસેસપઞ્ચખુદ્દકાપત્તિક્ખન્ધે એવ પઞ્ઞપેસીતિ ઇદં દ્વાદસમે વસ્સે વેરઞ્જાયં વુત્થવસ્સેન ભગવતા તતો પટ્ઠાય અટ્ઠવસ્સબ્ભન્તરે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં તતો પુબ્બેપિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા સબ્ભાવતો. તેનેવ વેરઞ્જકણ્ડે

''એકભિક્ખુનાપિ રત્તિચ્છેદો વા પચ્છિમિકાય તત્થ વસ્સં ઉપગચ્છામાતિ વસ્સચ્છેદો વા ન કતો''તિ ચ ''સામગ્ગિ પચનં સમણસારુપ્પં ન હોતિ, ન ચ વટ્ટતી''તિ ચ વુત્તં. **આરાધયિંસૂતિ** ચિત્તં ગણ્હિંસુ, અજ્ઝાસયં પૂરયિંસુ, હદયગાહિનિં પટિપત્તિં પટિપજ્જિંસૂતિ અત્થો. **એકં સમયન્તિ** એકસ્મિં સમયે, પઠમબોધિયન્તિ અત્થો.

યં આદીનવન્તિ સમ્બન્ધો. **સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તોતિ** પઠમપારાજિકસિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તો. **આદીનવં દસ્સેસ્સતીતિ** ''વરં તે, મોઘપુરિસ, આસીવિસસ્સ ઘોરવિસસ્સ મુખે અઙ્ગજાતં પક્ખિત્તં, ન ત્વેવ માતુગામસ્સ અઙ્ગજાતે અઙ્ગજાતં પક્ખિત્ત''ન્તિઆદિના યં આદીનવં દસ્સેસ્સતિ. **અભિવિઞ્ઞાપેસીતિ** ઇમસ્સ ''પવત્તેસી''તિ અયમત્થો કથં લબ્ભતીતિ આહ ''**પવત્તનાપિ હી**''તિઆદિ. **કાયવિઞ્ઞત્તિચોપનતોતિ** કાયવિઞ્ઞત્તિવસેન પવત્તચલનતો. કસ્મા પનેસ મેથુનધમ્મેન અનત્થિકોપિ સમાનો તિક્ખત્તું અભિવિઞ્ઞાપેસીતિ આહ – ''**તિક્ખત્તું અભિવિઞ્ઞાપનઞ્ચેસા**''તિઆદિ. તત્થ **તિક્ખત્તું અભિવિઞ્ઞાપનન્તિ** મુત્તિપાપનવસેન તીસુ વારેસુ મેથુનધમ્મસ્સ પવત્તનં.

સબ્બેસમ્પિ પદાનં અવધારણફલત્તા વિનાપિ એવકારં અવધારણત્થો વિઞ્ઞાયતીતિ આહ ''**તેનેવ અજ્ઝાચારેના**''તિ. અટ્ઠ હિ ગબ્ભકારણાનિ. વુત્તઞ્હેતં –

''મેથુનચોળગ્ગહણં, તનુસંસગ્ગો ચ નાભિઆમસનં;
પાનં દસ્સનસવનં, ઘાયનમિતિ ગબ્ભહેતવો અટ્ઠા''તિ.

ઇદાનિ અવધારણેન નિવત્તિતમત્થં દસ્સેતુકામો આહ – ''**કિં પન અઞ્ઞથાપિ ગબ્ભગ્ગહણં હોતી**''તિઆદિ. નનુ ચ નાભિપરામસનમ્પિ કાયસંસગ્ગોયેવ, કસ્મા નં વિસું વુત્તન્તિ? ઉભયેસં છન્દરાગવસેન કાયસંસગ્ગો વુત્તો, ઇત્થિયા છન્દરાગવસેન નાભિપરામસનં, વત્થુવસેન વા તં વિસું વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. કથં પન કાયસંસગ્ગેન ગબ્ભગ્ગહણં હોતિ, કથઞ્ચ તત્થ સુક્કસોણિતસ્સ સમ્ભવોતિ આહ ''**ઇત્થિયો હી**''તિઆદિ . છન્દરાગુપ્પત્તિવસેન ઇત્થિયા સુક્કકોટ્ઠાસો ચલિતો હોતિ, સોપિ ગબ્ભસણ્ઠાનસ્સ પચ્ચયો હોતીતિ અધિપ્પાયો. ઇત્થિસન્તાનેપિ હિ રસાદિસત્તધાતુયો લબ્ભન્તિયેવ. તેનાહ – ''**અઙ્ગપચ્ચઙ્ગપરામસનં સાદિયન્તિયોપિ ગબ્ભં ગણ્હન્તી**''તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન ''કાયસંસગ્ગાદિના સત્તપ્પકારેન ગબ્ભગ્ગહણે પિતુ સુક્કકોટ્ઠાસં વિના છન્દરાગવસેન માતુ વિકારપ્પત્તં લોહિતમેવ ગબ્ભસણ્ઠાનસ્સ પચ્ચયો હોતી''તિ વુત્તં. ''યસ્સ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગપરામસનં સાદિયિત્વા માતા પુત્તં પટિલભતિ, સચે સો અપરેન સમયેન પરિપુણ્ણિન્દ્રિયો હુત્વા તાદિસં પિતરં મનુસ્સજાતિકં જીવિતા વોરોપેતિ, પિતુઘાતકોવ હોતી''તિ વદન્તિ.

તં અસુચિં એકદેસં મુખેન અગ્ગહેસીતિ પુરાણચીવરં ધોવન્તી તત્થ યં અસુચિં અદ્દસ, તં અસુચિં એકદેસં પિવિ. ''વટ્ટતિ તુમ્હાકં મેથુનધમ્મો''તિ પુટ્ઠો ''કપ્પતુ વા મા વા કપ્પતુ, મયં તેન અનત્થિકા''તિ દસ્સેન્તો આહ ''**અનત્થિકા મયં એતેના**''તિ. કિઞ્ચાપિ નાભિપરામસને મેથુનરાગો નત્થિ, તથાપિ નાભિપરામસનકાલે ફસ્સસાદિયનવસેન અસ્સાદમત્તં તસ્સા અહોસીતિ ગહેતબ્બં, અઞ્ઞથા ગબ્ભસણ્ઠહનં ન સિયા. દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય નાભિપરામસનેન મણ્ડબ્યસ્સ નિબ્બત્તિ અહોસિ, ચણ્ડપજ્જોતમાતુ નાભિયં વિચ્છિકા ફરિત્વા ગતા, તેન ચણ્ડપજ્જોતસ્સ નિબ્બત્તિ અહોસીતિ આહ ''**એતેનેવ નયેના**''તિઆદિ. **પુરિસં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ** વાતપાનાદિના દિસ્વા વા દિટ્ઠપુબ્બં વા પુરિસં ઉપનિજ્ઝાયતિ. **રાજોરોધા વિયાતિ** સીહળદીપે કિર એકિસ્સા ઇત્થિયા તથા અહોસિ, તસ્મા એવં વુત્તં.

ઇધાતિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં. **અયન્તિ** સુદિન્નસ્સ પુરાણદુતિયિકા. **યં સન્ધાયાતિ** યં અજ્ઝાચારં સન્ધાય. સુક્કં સન્ધાય ''**માતાપિતરો ચ સન્નિપતિતા હોન્તી**''તિ વુત્તં, **માતા ચ ઉતુની હોતીતિ** લોહિતં સન્ધાય. તત્થ **સન્નિપતિતા હોન્તીતિ** અસદ્ધમ્મવસેન એકસ્મિં ઠાને સમાગતા સઙ્ગતા હોન્તિ. **માતા ચ ઉતુની હોતીતિ** ઇદં ઉતુસમયં સન્ધાય વુત્તં, ન લોકસમઞ્ઞાકરજસ્સ લગ્ગનદિવસમત્તં. **ગન્ધબ્બોતિ** તત્રૂપગસત્તો, ગન્તબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. ત-કારસ્સ ધ-કારો કતોતિ દટ્ઠબ્બં. અથ વા ગન્ધનતો ઉપ્પજ્જનગતિયા નિમિત્તુપટ્ઠાનેન સૂચનતો દીપનતો ગન્ધોતિ લદ્ધનામેન ભવગામિકમ્મુના અબ્બતિ પવત્તતીતિ ગન્ધબ્બો, તત્થ ઉપ્પજ્જનકસત્તો. **પચ્ચુપટ્ઠિતો હોતીતિ** ઉપગતો હોતિ. એત્થ ચ ન માતાપિતૂનં સન્નિપાતં ઓલોકયમાનો સમીપે ઠિતો નામ હોતિ, કમ્મયન્તયન્તિતો પન એકો સત્તો તસ્મિં ઓકાસે નિબ્બત્તનકો પુરિમજાતિયં ઠિતોયેવ ગતિનિમિત્તાદિઆરમ્મણકરણવસેન ઉપપત્તાભિમુખો હોતીતિ અધિપ્પાયો.

સન્નિપાતાતિ સમોધાનેન સમાગમેન. **ગબ્ભસ્સાતિ** ગબ્ભે નિબ્બત્તનકસત્તસ્સ. ગબ્ભે નિબ્બત્તનકસત્તોપિ હિ ગબ્ભોતિ વુચ્ચતિ. યથાહ – ''યથા ખો પનાનન્દ, અઞ્ઞા ઇત્થિકા નવ વા દસ વા માસે ગબ્ભં કુચ્છિના પરિહરિત્વા વિજાયન્તી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૫). કત્થચિ પન ગબ્ભોતિ માતુકુચ્છિ વુત્તો. યથાહ –

''યમેકરત્તિં પઠમં, ગબ્ભે વસતિ માણવો;
અબ્ભુટ્ઠિતોવ સો યાતિ, સ ગચ્છં ન નિવત્તતી''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૩૬૩); –

એત્થ ચ ગબ્ભતિ અત્તભાવભાવેન પવત્તતીતિ ગબ્ભો, કલલાદિઅવત્થો ધમ્મપ્પબન્ધો, તંનિસ્સિતત્તા પન સત્તસન્તાનો ''ગબ્ભો''તિ વુત્તો યથા ''મઞ્ચા ઉક્કુટ્ઠિં કરોન્તી''તિ. તંનિસ્સયભાવતો માતુકુચ્છિ ''ગબ્ભો''તિ વેદિતબ્બો. ગબ્ભો વિયાતિ વા. યથા હિ નિવાસટ્ઠાનતાય સત્તાનં ઓવરકો ''ગબ્ભો''તિ વુચ્ચતિ, એવં ગબ્ભસેય્યકાનં સત્તાનં યાવ અભિજાતિ નિવાસટ્ઠાનતાય માતુકુચ્છિ ''ગબ્ભો''તિ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. **અવક્કન્તિ હોતીતિ** નિબ્બત્તિ હોતિ.

આરક્ખદેવતાતિ તસ્સ આરક્ખત્થાય ઠિતા દેવતા. અસ્સ તં અજ્ઝાચારન્તિ સમ્બન્ધો. **તથા નિચ્છારેસુન્તિ** તથા મહન્તં સદ્દં કત્વા નિચ્છારેસું. કિઞ્ચાપિ ઇધ પાળિયં આકાસટ્ઠદેવતા વિસું ન આગતા, તથાપિ સદ્દસ્સ અનુસ્સાવને અયમનુક્કમોતિ દસ્સેતું ચાતુમહારાજિકદેવતાયો દ્વિધા કત્વા આકાસટ્ઠદેવતા વિસું વુત્તા. તેનેત્થ આકાસટ્ઠકાનં વિસું ગહિતત્તા ચાતુમહારાજિકાતિ પરિભણ્ડપબ્બતટ્ઠકા વેદિતબ્બા. **ઇતિહાતિ** નિપાતસમુદાયો એવંસદ્દસ્સ અત્થે દટ્ઠબ્બોતિ આહ ''**એવ**''ન્તિ. **ખણેન મુહુત્તેનાતિ** પદદ્વયં વેવચનભાવતો સમાનત્થમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **એકકોલાહલમહોસીતિ** દેવબ્રહ્મલોકેસુ એકકોલાહલમહોસિ. કિઞ્ચાપિ હિ સો સદ્દો યાવ બ્રહ્મલોકા અબ્ભુગ્ગચ્છિ, તથાપિ ન સો મનુસ્સાનં વિસયો તેસં રૂપં વિય, તેનેવ ભિક્ખૂ પુચ્છિંસુ – ''કચ્ચિ નો ત્વં, આવુસો સુદિન્ન, અનભિરતો''તિ.

૩૭. ''**એવં માતાપુત્તાનં પબ્બજ્જા સફલા અહોસિ, પિતા પન વિપ્પટિસારાભિભૂતો વિહાસી**''તિ વચનતો સુદિન્નસ્સ તસ્મિં અત્તભાવે અરહત્તાધિગમો નાહોસીતિ વિઞ્ઞાયતિ. કેચિ પન ''પુબ્બેકતપુઞ્ઞતાય ચોદિયમાનસ્સ ભબ્બકુલપુત્તસ્સાતિ વુત્તત્તા સુદિન્નો તં કુક્કુચ્ચં વિનોદેત્વા અરહત્તં સચ્છાકાસિ, તેનેવ પબ્બજ્જા અનુઞ્ઞાતા''તિ વદન્તિ. તં પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ ન સમેતિ. પુબ્બેકતપુઞ્ઞતા ચ અપ્પમાણં તાદિસસ્સપિ અન્તરાકતપાપકમ્મસ્સ વસેન અજાતસત્તુનો વિય અધિગમન્તરાયદસ્સનતો. કતાકતાનુસોચનલક્ખણં કુક્કુચ્ચં ઇધાધિપ્પેતન્તિ આહ ''**અજ્ઝાચારહેતુકો પચ્છાનુતાપો**''તિ. કતં અજ્ઝાચારં પટિચ્ચ અનુસોચનવસેન વિરૂપં સરણં ચિન્તનં **વિપ્પટિસારોતિ** આહ ''**વિપ્પટિસારોતિપિ તસ્સેવ નામ**''ન્તિ. કુચ્છિતં કતં કિરિયાતિ કુકતં, કુકતમેવ **કુક્કુચ્ચન્તિ** આહ ''**કુચ્છિતકિરિયાભાવતો કુક્કુચ્ચ**''ન્તિ. **પરિયાદિન્નમંસલોહિતત્તાતિ** પરિક્ખીણમંસલોહિતત્તા. **અવિપ્ફારિકોતિ** ઉદ્દેસાદીસુ બ્યાપારરહિતો, અબ્યાવટોતિ અત્થો. **વહચ્છિન્નોતિ** છિન્નવહો, ભારવહનેન છિન્નક્ખન્ધોતિ વુત્તં હોતિ. **તં તં ચિન્તયીતિ** ''યદિ અહં તં પાપં ન કરિસ્સં, ઇમે ભિક્ખૂ વિય પરિપુણ્ણસીલો અસ્સ''ન્તિઆદિના તં તં ચિન્તયિ.

૩૮. **એવંભૂત**ન્તિ કિસલૂખાદિભાવપ્પત્તં. **ગણસઙ્ગણિકાપપઞ્ચેના**તિ ગણે જનસમાગમે સન્નિપતનં ગણસઙ્ગણિકા, ગણસઙ્ગણિકાયેવ પપઞ્ચો ગણસઙ્ગણિકાપપઞ્ચો, તેન. **યસ્સા**તિ યે અસ્સ. **કથાફાસુકા**તિ વિસ્સાસિકભાવેનેવ કથાકરણે ફાસુકા, સુખેન વત્તું સક્કુણેય્યા, સુખસમ્ભાસાતિ અત્થો. પસાદસ્સ પમાણતો ઊનાધિકત્તં સબ્બદા સબ્બેસં નત્થીતિ આહ "**પસાદપતિટ્ઠાનોકાસસ્સ સમ્પુણ્ણત્તા**"તિ. **દાની**તિ ઇમસ્મિં અત્થે એતરહિ-સદ્દો અત્થીતિ આહ "**દાનીતિ નિપાતો**"તિ. **નો**-સદ્દોપિ નુ-સદ્દો વિય પુચ્છનત્થોતિ આહ "**કચ્ચિ નુ ત્વ**"ન્તિ. **તમેવ અનભિરતિ**ન્તિ તેહિ ભિક્ખૂહિ પુચ્છિતં તમેવ ગિહિભાવપત્થનાકારં અનભિરતિં. "તમેવા"તિ અવધારણેન નિવત્તિતમત્થં દસ્સેન્તો આહ "**અધિકુસલાન**"ન્તિઆદિ. અધિકુસલા ધમ્મા સમથવિપસ્સનાદયો. **અત્થી**તિ વિસયભાવેન ચિત્તે પરિવત્તનં સન્ધાય વુત્તં, ન પાપસ્સ વત્તમાનતં સન્ધાય, અત્થિ વિસયભાવેન ચિત્તે પરિવત્તતીતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ – "**નિચ્ચકાલં અભિમુખં વિય મે તિટ્ઠતી**"તિ.

યં ત્વન્તિ એત્થ **ય**ન્તિ હેતુઅત્થે નિપાતો, કરણત્થે વા પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ "**યેન પાપેના**"તિ. **અનેકપરિયાયેના**તિ એત્થ **પરિયાય**-સદ્દો કારણવચનોતિ આહ "**અનેકકારણેના**"તિ. **વિરાગત્થાયા**તિ ભવભોગેસુ વિરજ્જનત્થાય. **નો રાગેન રજ્જનત્થાયા**તિ ભવભોગેસુયેવ રાગેન અરજ્જનત્થાય. તેનાહ "**ભગવતા હી**"તિઆદિ. **એસ નયો સબ્બપદેસૂ**તિ અધિપ્પાયિકમત્તં સબ્બપદેસુ અતિદિસ્સતિ. **ઇદં પનેત્થ પરિયાયવચનમત્ત**ન્તિ "વિસંયોગાયા"તિઆદીસુ સબ્બપદેસુ "કિલેસેહિ વિસંયુજ્જનત્થાયા"તિઆદિના પદત્થવિભાવનવસેન વુત્તપરિયાયવચનં સન્ધાય વદતિ. **ન સંયુજ્જનત્થાયા**તિ કિલેસેહિ ન સંયુજ્જનત્થાય. **અગ્ગહણત્થાયા**તિ કિલેસે અગ્ગહણત્થાય, ભવભોગે વા તણ્હાદિટ્ઠિવસેન અગ્ગહણત્થાય. **ન સઙ્ગહણત્થાયા**તિ એત્થાપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

નિબ્બત્તિતલોકુત્તરનિબ્બાનમેવાતિ સઙ્ખારેહિ નિક્ખન્તં વિવિત્તં, તતોયેવ લોકતો ઉત્તિણ્ણત્તા લોકુત્તરં નિબ્બાનં. **મદનિમ્મદનાયાતિ વા**તિ એત્થ અવુત્તસમુચ્ચયત્થેન વા-સદ્દેન આદિઅત્થેન **ઇતિ**-સદ્દેન વા "પિપાસવિનયાયા"તિઆદિ સબ્બં સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા પવત્તમાનેન અરિયમગ્ગેન પહીયમાના રાગમાનમદાદયો તં પત્વા પહીયન્તિ નામાતિ આહ "**યસ્મા પન તં આગમ્મા**"તિઆદિ. તત્થ **તં આગમ્મા**તિ નિબ્બાનં આગમ્મ પટિચ્ચ અરિયમગ્ગસ્સ આરમ્મણપચ્ચયભાવહેતુ. **માનમદપુરિસમદાદયો**તિ એત્થ જાતિઆદિં નિસ્સાય સેય્યસ્સ "સેય્યોહમસ્મી"તિઆદિના ઉપ્પજ્જનકમાનોયેવ મદજનનટ્ઠેન મદોતિ **માનમદો**. **પુરિસમદો** વુચ્ચતિ પુરિસમાનો, "અહં પુરિસો"તિ ઉપ્પજ્જનકમાનો. "અસદ્ધમ્મસેવનસમત્થતં નિસ્સાય પવત્તો માનો, રાગો એવ વા પુરિસમદો"તિ કેચિ. **આદિ**-સદ્દેન બલમદયોબ્બનમદાદિં સઙ્ગણ્હાતિ . **મહાગણ્ઠિપદે** પન **મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ "પુરિસમદો નામ સમ્ભવો"તિ વુત્તં, તં ઇધ યુત્તં વિય ન દિસ્સતિ. ન હિ "ભગવતા સમ્ભવસ્સ વિનાસાય ધમ્મો દેસિતો"તિ વત્તું વટ્ટતિ. **નિમ્મદા**તિ વિગતમદભાવા. ઇમમેવ હિ અત્થં દસ્સેતું "**અમદા**"તિ વુત્તં. મદા નિમ્મદીયન્તિ એત્થ અમદભાવં વિનાસં ગચ્છન્તીતિ **મદનિમ્મદનો**. એસ નયો સેસપદેસુપિ.

કામપિપાસાતિ કામાનં પાતુકમ્યતા, કામતણ્હાતિ અત્થો. આલીયન્તિ અભિરમિતબ્બટ્ઠેન સેવીયન્તીતિ આલયા, પઞ્ચ કામગુણાતિ આહ "**પઞ્ચ કામગુણાલયા**"તિ. પઞ્ચસુ હિ કામગુણેસુ છન્દરાગપ્પહાનેનેવ પઞ્ચ કામગુણાપિ પહીના નામ હોન્તિ, તેનેવ "યો, ભિક્ખવે, રૂપેસુ છન્દરાગો"તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૩.૩૨૩) વુત્તં. પઞ્ચકામગુણેસુ વા આલયા **પઞ્ચકામગુણાલયા**. આલીયન્તિ અલ્લીયન્તિ અભિરમનવસેન સેવન્તીતિ આલયાતિ હિ તણ્હાવિચરિતાનં અધિવચનં. **તેભૂમકવટ્ટ**ન્તિ તીસુ ભૂમીસુ કમ્મકિલેસવિપાકા વટ્ટનટ્ઠેન વટ્ટં. **વિરજ્જતી**તિ પલુજ્જતિ. "**વિરજ્જતી**તિ કામવિનાસો વુત્તો, **નિરુજ્ઝતી**તિ એકપ્પહારેન વિનાસો"તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **વિરાગો નિરોધો**તિ સામઞ્ઞચોદનાયપિ "તણ્હાક્ખયો"તિ અધિકતત્તા તણ્હાય એવ વિરજ્જનં નિરુજ્ઝનઞ્ચ વુત્તં.

ચતસ્સો યોનિયોતિ એત્થ **યોની**તિ ખન્ધકોટ્ઠાસસ્સપિ કારણસ્સપિ પસ્સાવમગ્ગસ્સપિ નામં. "ચતસ્સો નાગયોનિયો (સં॰ નિ॰ ૩.૩૪૨-૩૪૩) ચતસ્સો સુપણ્ણયોનિયો"તિ એત્થ હિ ખન્ધકોટ્ઠાસો યોનિ નામ. "યોનિ હેસા ભૂમિજ ફલસ્સ અધિગમાયા"તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૨૬) એત્થ કારણં. "ન ચાહં બ્રાહ્મણં બ્રૂમિ, યોનિજં મત્તિસમ્ભવ"ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૪૫૭; ધ॰ પ॰ ૩૯૬) એત્થ પસ્સાવમગ્ગો. ઇધ પન ખન્ધકોટ્ઠાસો "યોની"તિ અધિપ્પેતો. યવન્તિ તાય સત્તા અમિસ્સિતાપિ સમાનજાતિતાય મિસ્સિતા હોન્તીતિ **યોનિ**. સા પન અત્થતો અણ્ડાદિઉપ્પત્તિટ્ઠાનવિસિટ્ઠો ખન્ધાનં ભાગસો પવત્તિવિસેસો, સા ચ અણ્ડજજલાબુજસંસેદજઓપપાતિકવસેન ચતુબ્બિધા. વુત્તઞ્હેતં "ચતસ્સો ખો ઇમા, સારિપુત્ત, યોનિયો. કતમા ચતસ્સો? અણ્ડજા યોનિ જલાબુજા યોનિ સંસેદજા યોનિ ઓપપાતિકા યોની"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૨).

તત્થ અણ્ડે જાતા **અણ્ડજા**. જલાબુમ્હિ જાતા **જલાબુજા**. સંસેદે જાતા **સંસેદજા**. વિના એતેહિ કારણેહિ ઉપ્પતિત્વા વિય નિબ્બત્તાતિ **ઓપપાતિકા**. એત્થ ચ પેતલોકે તિરચ્છાને મનુસ્સેસુ ચ અણ્ડજાદયો ચતસ્સોપિ યોનિયો સમ્ભવન્તિ, મનુસ્સેસુ પનેત્થ કેચિદેવ ઓપપાતિકા હોન્તિ મહાપદુમકુમારાદયો વિય. અણ્ડજાપિ કોન્તપુત્તા દ્વેભાતિયથેરા વિય, સંસેદજાપિ પદુમગબ્ભે નિબ્બત્તપોક્ખરસાતિબ્રાહ્મણપદુમવતીદેવીઆદયો વિય કેચિદેવ હોન્તિ, યેભુય્યેન પન મનુસ્સા જલાબુજાવ. પેતેસુપિ નિજ્ઝામતણ્હિકપેતાનં નિચ્ચદુક્ખાતુરતાય કામસેવના નત્થિ, તસ્મા તે ગબ્ભસેય્યકા ન હોન્તિ. જાલાવન્તતાય ન તાસં કુચ્છિયં ગબ્ભો સણ્ઠાતિ, તસ્મા તે ઓપપાતિકાયેવ સંસેદજતાયપિ અસમ્ભવતો, અવસેસપેતા પન ચતુયોનિકાપિ હોન્તિ. યથા ચ તે, એવં યક્ખાપિ સબ્બચતુપ્પદપક્ખિજાતિદીઘજાતિઆદયોપિ સબ્બે ચતુયોનિકાયેવ. સબ્બે નેરયિકા ચ ચતુમહારાજિકતો પટ્ઠાય ઉપરિદેવા ચ ઓપપાતિકાયેવ, ભુમ્મદેવા પન ચતુયોનિકાવ હોન્તિ. તત્થ દેવમનુસ્સેસુ સંસેદજઓપપાતિકાનં અયં વિસેસો – સંસેદજા મન્દા દહરા હુત્વા નિબ્બત્તન્તિ, ઓપપાતિકા સોળસવસ્સુદ્દેસિકા હુત્વા.

પઞ્ચ ગતિયોતિ એત્થ સુકતદુક્કટકમ્મવસેન ગન્તબ્બા ઉપપજ્જિતબ્બાતિ ગતિયો. યથા હિ કમ્મભવો પરમત્થતો અસતિપિ કારકે પચ્ચયસામગ્ગિયા સિદ્ધો, તંસમઙ્ગિના સન્તાનલક્ખણેન સત્તેન કતોતિ વોહરીયતિ, એવં ઉપપત્તિભવલક્ખણગતિયો પરમત્થતો અસતિપિ ગમકે તંતંકમ્મવસેન યેસં તાનિ કમ્માનિ તેહિ ગન્તબ્બાતિ વોહરીયન્તિ. અપિચ ગતિગતિ નિબ્બત્તિગતિ અજ્ઝાસયગતિ વિભવગતિ નિપ્ફત્તિગતીતિ બહુવિધા ગતિ નામ. તત્થ "તં ગતિં પેચ્ચ ગચ્છામી"તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૪) ચ "યસ્સ ગતિં ન જાનન્તિ, દેવા ગન્ધબ્બમાનુસા"તિ (ધ॰ પ॰ ૪૨૦; સુ॰ નિ॰ ૬૪૯) ચ અયં **ગતિગતિ** નામ. "ઇમેસં ખો પનાહં ભિક્ખૂનં સીલવન્તાનં નેવ જાનામિ આગતિં વા ગતિં વા"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૫૦૮) અયં **નિબ્બત્તિગતિ** નામ. "એવમ્પિ ખો તે અહં બ્રહ્મે ગતિઞ્ચ પજાનામિ ચુતિઞ્ચ પજાનામી"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૫૦૩) અયં **અજ્ઝાસયગતિ** નામ. "વિભવો ગતિ ધમ્માનં, નિબ્બાનં અરહતો ગતી"તિ (પરિ॰ ૩૩૯) અયં **વિભવગતિ** નામ. "દ્વેયેવ ગતિયો સમ્ભવન્તિ અનઞ્ઞા"તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૮; ૨.૩૪; ૩.૨૦૦) અયં **નિપ્ફત્તિગતિ** નામ. તાસુ ઇધ ગતિગતિ અધિપ્પેતા, સા પન નિરયતિરચ્છાનયોનિપેત્તિવિસયમનુસ્સદેવાનં વસેન પઞ્ચવિધા હોતિ. વુત્તઞ્હેતં – "પઞ્ચ ખો ઇમા, સારિપુત્ત, ગતિયો. કતમા પઞ્ચ? નિરયો તિરચ્છાનયોનિ પેત્તિવિસયો મનુસ્સા દેવા"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૩).

તત્થ યસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, તં બ્રૂહેન્તોયેવ ઉપ્પજ્જતીતિ અયો, સુખં. નત્થિ એત્થ અયોતિ **નિરયો**, તતો એવ રમિતબ્બં અસ્સાદેતબ્બં તત્થ નત્થીતિ નિરતિઅત્થેન નિરસ્સાદટ્ઠેન ચ નિરયોતિ વુચ્ચતિ. તિરિયં અઞ્ચિતાતિ **તિરચ્છાના**, દેવમનુસ્સાદયો વિય ઉદ્ધં દીઘા અહુત્વા તિરિયં દીઘાતિ અત્થો. પકટ્ઠતો સુખતો અયનં અપગમો પેચ્ચભાવો, તં પેચ્ચભાવં પત્તાનં વિસયોતિ **પેત્તિવિસયો**, પેતયોનિ. મનસ્સ ઉસ્સન્નતાય **મનુસ્સા**, સતિસૂરભાવબ્રહ્મચરિયયોગ્યતાદિગુણવસેન ઉપચિતમાનસતાય ઉક્કટ્ઠગુણચિત્તતાય મનુસ્સાતિ વુત્તં હોતિ, અયં પનત્થો નિપ્પરિયાયતો જમ્બુદીપવાસીવસેન વેદિતબ્બો. યથાહ – "તીહિ, ભિક્ખવે, ઠાનેહિ જમ્બુદીપકા મનુસ્સા ઉત્તરકુરુકે ચ મનુસ્સે અધિગ્ગણ્હન્તિ દેવે ચ તાવતિંસે. કતમેહિ તીહિ? સૂરા સતિમન્તો ઇધ બ્રહ્મચરિયવાસો"તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૨૧). તથા હિ બુદ્ધા ચ ભગવન્તો પચ્ચેકબુદ્ધા

અગ્ગસાવકા મહાસાવકા ચક્કવત્તિનો અઞ્ઞે ચ મહાનુભાવા સત્તા તત્થેવ ઉપ્પજ્જન્તિ, તેહિ સમાનરૂપાદિતાય પન સદ્ધિં પરિત્તદીપવાસીહિ ઇતરમહાદીપવાસિનોપિ મનુસ્સાત્વેવ પઞ્ઞાયિંસુ.

અપરે પન ભણન્તિ ''લોભાદીહિ અલોભાદીહિ ચ સહિતસ્સ મનસ્સ ઉસ્સન્નતાય મનુસ્સા. યે હિ સત્તા મનુસ્સજાતિકા, તેસુ વિસેસતો લોભાદયો અલોભાદયો ચ ઉસ્સન્ના. તે લોભાદિઉસ્સન્નતાય અપાયમગ્ગં, અલોભાદિઉસ્સન્નતાય સુગતિમગ્ગં નિબ્બાનગામિમગ્ગઞ્ચ પરિપૂરેન્તિ, તસ્મા લોભાદીહિ અલોભાદીહિ ચ સહિતસ્સ મનસ્સ ઉસ્સન્નતાય પરિત્તદીપવાસીહિ સદ્ધિં ચતુમહાદીપવાસિનો સત્તવિસેસા મનુસ્સાતિ વુચ્ચન્તી''તિ. લોકિયા પન ''મનુનો અપચ્ચભાવેન મનુસ્સા''તિ વદન્તિ. મનુ નામ પઠમકપ્પિકો લોકમરિયાદાય આદિભૂતો સત્તાનં હિતાહિતવિધાયકો કત્તબ્બાકત્તબ્બતાવસેન પિતુટ્ઠાનિયો, યો સાસને મહાસમ્મતોતિ વુચ્ચતિ અમ્હાકં બોધિસત્તો, પચ્ચક્ખતો પરમ્પરાય ચ તસ્સ ઓવાદાનુસાસનિયં ઠિતા સત્તા પુત્તસદિસતાય ''મનુસ્સા, માનુસા''તિ ચ વુચ્ચન્તિ. તતો એવ હિ તે ''માનવા મનુજા''તિ ચ વોહરીયન્તિ.

પઞ્ચહિ કામગુણેહિ અત્તનો અત્તનો દેવાનુભાવસઙ્ખાતેહિ ઇદ્ધિવિસેસેહિ ચ દિબ્બન્તિ કીળન્તિ લળન્તિ જોતન્તીતિ **દેવા**. તત્થ કામદેવા કામગુણેહિ ચેવ ઇદ્ધિવિસેસેહિ ચ, ઇતરે ઇદ્ધિવિસેસેહેવ દિબ્બન્તીતિ વેદિતબ્બા. સરણન્તિ વા ગમિયન્તિ અભિત્થવીયન્તીતિ વા દેવા. એત્થ ચ નિરયગતિદેવગતિમનુસ્સગતીહિ સદ્ધિં ઓકાસેન ખન્ધા વુત્તા. તિરચ્છાનયોનિપેત્તિવિસયગ્ગહણેન ખન્ધાનં એવ ગહણં વેદિતબ્બં તેસં તાદિસસ્સ પરિચ્છિન્નસ્સ ઓકાસસ્સ અભાવતો. યત્થ યત્થ વા તે અરઞ્ઞસમુદ્દપબ્બતપાદાદિકે નિબદ્ધવાસં વસન્તિ, તાદિસસ્સ ઠાનસ્સ વસેન ઓકાસોપિ ગહેતબ્બો. **સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો નવ સત્તાવાસા** ચ હેટ્ઠા સંવણ્ણિતનયા એવ. **અપરાપરભાવાયા**તિ અપરાપરં યોનિઆદિતો યોનિઆદિભાવાય. **આબન્ધનં** ગણ્ઠિકરણં, **સંસિબ્બનં** તુન્નકરણં. **તણ્હાય નિક્ખન્તં** તત્થ તસ્સા સબ્બસો અભાવતો, નિક્ખમનઞ્ચસ્સ તણ્હાય વિસંયોગો એવાતિ આહ ''**વિસંયુત્ત**''ન્તિ.

કામાનં પહાનન્તિ એત્થ કામગ્ગહણેન કામીયતીતિ કામો, કામેતીતિ કામોતિ દુવિધસ્સપિ કામસ્સ સઙ્ગહો કતોતિ આહ ''**વત્થુકામાનં કિલેસકામાનઞ્ચ પહાન**''ન્તિ. વત્થુકામપ્પહાનઞ્ચેત્થ તેસુ છન્દરાગપ્પહાનેનાતિ વેદિતબ્બં. **કામસઞ્ઞાન**ન્તિ કામેસુ, કામસહગતાનં વા સઞ્ઞાનં. **પરિઞ્ઞા**તિ તિવિધાપિ પરિઞ્ઞા ઇધાધિપ્પેતાતિ આહ ''**ઞાતતીરણપહાનવસેન તિવિધા પરિઞ્ઞા**''તિ. તત્થ કતમા ઞાતપરિઞ્ઞા? સબ્બં તેભૂમકં નામરૂપં ''ઇદં રૂપં, એત્તકં રૂપં, ન ઇતો ભિય્યો, ઇદં નામં, એત્તકં નામં, ન ઇતો ભિય્યો''તિ ભૂતુપાદાયભેદં રૂપં ફસ્સાદિભેદં નામઞ્ચ લક્ખણરસપચ્ચુપટ્ઠાનપદટ્ઠાનતો વવત્થપેતિ, કમ્માવિજ્જાદિકઞ્ચસ્સ પચ્ચયં પરિગ્ગણ્હાતિ, અયં **ઞાતપરિઞ્ઞા**.

કતમા તીરણપરિઞ્ઞા? એવં ઞાતં કત્વા તં સબ્બં તીરેતિ અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતોતિ દ્વાચત્તાલીસાય આકારેહિ, અયં **તીરણપરિઞ્ઞા** નામ. કતમા પહાનપરિઞ્ઞા? એવં તીરયિત્વા અગ્ગમગ્ગેન સબ્બસ્મિં છન્દરાગં પજહતિ, અયં **પહાનપરિઞ્ઞા**. દિટ્ઠિવિસુદ્ધિકઙ્ખાવિતરણવિસુદ્ધિયો વા ઞાતપરિઞ્ઞા, મગ્ગામગ્ગપટિપદાઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિઆદયો, કલાપસમ્મસનાદિઅનુલોમપરિયોસાના વા પઞ્ઞા તીરણપરિઞ્ઞા, અરિયમગ્ગે ઞાણં નિપ્પરિયાયેન પહાનપરિઞ્ઞા. ઇધ પન કામસઞ્ઞાનં સભાવલક્ખણપટિવેધવસેન અનિચ્ચાદિસામઞ્ઞલક્ખણવસેન ચ પવત્તમાનાનં ઞાતતીરણપરિઞ્ઞાનમ્પિ કિચ્ચનિપ્ફત્તિયા મગ્ગેનેવ ઇજ્ઝનતો મગ્ગક્ખણંયેવ સન્ધાય તિવિધાપિ પરિઞ્ઞા વુત્તા. તેનેવ ''ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ કિલેસક્ખયકરો લોકુત્તરમગ્ગોવ કથિતો''તિ વુત્તં.

કામેસુ, કામે વા પાતુમિચ્છા કામપિપાસાતિ આહ – ''**કામેસુ પાતબ્યતાનં, કામે વા પાતુમિચ્છાન**''ન્તિ. **ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસૂ**તિ ''કામાનં પહાનં અક્ખાત''ન્તિઆદિના વુત્તેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ. **તીસુ ઠાનેસૂ**તિ ''વિરાગાય ધમ્મો દેસિતો, નો સરાગાય, વિસંયોગાય ધમ્મો દેસિતો, નો સંયોગાય, અનુપાદાનાય ધમ્મો દેસિતો, નો સઉપાદાનાયા''તિ એવં વુત્તેસુ ઠાનેસુ. **વિપ્પટિસારં કરોતી**તિ એવં તં પાપં વિપ્પટિસારં ઉપ્પાદેતિ. કીદિસં વિપ્પટિસારં કરોતીતિ આહ ''**ઈદિસેપિ નામા**''તિઆદિ.

૩૯. **નેવ પિયકમ્યતાયા**તિ અત્તનિ સત્થુ નેવ પિયભાવકામતાય. **ન ભેદપુરેક્ખારતાયા**તિ ન સત્થુ તેન ભિક્ખુના ભેદનાધિપ્પાયપુરેક્ખારતાય. **ન કલિસાસનારોપનત્થાયા**તિ ન દોસારોપનત્થાય. કલીતિ કોધસ્સેતં અધિવચનં, તસ્સ સાસનં કલિસાસનં, કોધવસેન વુચ્ચમાનો ગરહદોસો. **વેલ**ન્તિ સિક્ખાપદવેલં. **મરિયાદ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. સિક્ખાપદઞ્હિ અનતિક્કમનીયટ્ઠેન ''વેલા, મરિયાદા''તિ ચ વુચ્ચતિ.

અજ્ઝાચારવીતિક્કમોતિ મેથુનવસેન પવત્તઅજ્ઝાચારસઙ્ખાતો વીતિક્કમો. **પકરણે**તિ એત્થ પ-સદ્દો આરમ્ભવચનોતિ આહ ''**કત્તું આરભતી**''તિ. કત્થચિ ઉપસગ્ગો ધાતુઅત્થમેવ વદતિ, ન વિસેસત્થજોતકોતિ આહ ''**કરોતિયેવ વા**''તિ. **જાતિયા**તિ ખત્તિયાદિજાતિયા. **ગોત્તેના**તિ ગોતમકસ્સપાદિગોત્તેન. **કોલપુત્તિયેના**તિ ખત્તિયાદિજાતીસુયેવ સક્કકુલસોત્થિયકુલાદિવિસિટ્ઠકુલાનં પુત્તભાવેન. **યસસ્સી**તિ મહાપરિવારો. **પેસલ**ન્તિ પિયસીલં. **અવિકમ્પમાનેના**તિ પટિઘાનુનયેહિ અકમ્પમાનેન. યસ્સ તસ્મિં અત્તભાવે ઉપ્પજ્જનારહાનં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયો નત્થિ, તં બુદ્ધા ''મોઘપુરિસા''તિ વદન્તિ અરિટ્ઠલાળુદાયીઆદિકે વિય. ઉપનિસ્સયે સતિપિ તસ્મિં ખણે મગ્ગે વા ફલે વા અસતિ ''મોઘપુરિસા''તિ વદન્તિયેવ ધનિયઉપસેનત્થેરાદિકે વિય. સુદિન્નસ્સ પન તસ્મિં અત્તભાવે મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયો સમુચ્છિન્નોયેવ, તેન નં ''મોઘપુરિસા''તિ આહ.

સમણકરણાનં ધમ્માનન્તિ હિરોત્તપ્પાદીનં. **મગ્ગફલનિબ્બાન**ગ્ગહણેન પટિવેધસાસનસ્સ ગહિતત્તા **સાસનાન**ન્તિ પટિપત્તિપરિયત્તિસાસનાનં ગહણં વેદિતબ્બં. **છવિ**ન્તિ તેસં પભસ્સરકરણં છવિં. કિં તન્તિ આહ ''**છાય**''ન્તિ, તેસં પકાસકં ઓભાસન્તિ અત્થો. કિં તન્તિ આહ ''**સુન્દરભાવ**''ન્તિ. છવિમનુગતં **અનુચ્છવિકં**. **પતિરૂપ**ન્તિઆદીસુપિ ''તેસ''ન્તિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. સમણાનં કમ્મં સામણકં, ન સામણકં **અસ્સામણકં**. કથં-સદ્દયોગેન ''ન સક્ખિસ્સસી''તિ અનાગતવચનં કતં. ''નામ-સદ્દયોગેના''તિ ચ વદન્તિ.

દયાલુકેનાતિ અનુકમ્પાય સહિતેન. **પરિભાસન્તો**તિ ગરહન્તો. નિરુત્તિનયેન આસીવિસ-સદ્દસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો આહ ''**આસુ સીઘ**''ન્તિઆદિ. **એતસ્સા**તિ આસીવિસસ્સ. **આગચ્છતી**તિ યો તેન દટ્ઠો, તં પતિઆગચ્છતિ. આસિત્તવિસોતિપિ **આસીવિસો**, સકલકાયે આસિઞ્ચિત્વા વિય ઠપિતવિસો પરસ્સ ચ સરીરે આસિઞ્ચનવિસોતિ અત્થો. અસિતવિસોતિપિ **આસીવિસો**. યં યઞ્હિ એતેન અસિતં હોતિ પરિભુત્તં, તં વિસમેવ સમ્પજ્જતિ, તસ્મા અસિતં વિસં એતસ્સાતિ અસિતવિસોતિ વત્તબ્બે ''આસીવિસો''તિ નિરુત્તિનયેન વુત્તં. અસિસદિસવિસોતિપિ **આસીવિસો**, અસિ વિય તિખિણં પરસ્સ મમ્મચ્છેદનસમત્થં વિસં એતસ્સાતિ આસીવિસોતિ વુત્તં હોતિ. આસીતિ વા દાઠા વુચ્ચતિ, તત્થ સન્નિહિતવિસોતિ **આસીવિસો**. સેસસપ્પેહિ કણ્હસપ્પસ્સ મહાવિસત્તા આસીવિસસ્સાનન્તરં કણ્હસપ્પો વુત્તો. સપ્પમુખમ્પિ અઙ્ગારકાસુ વિય ભયાવહત્તા અકુસલુપ્પત્તિયા ઠાનં ન હોતીતિ અકુસલકમ્મતો નિવારણાધિપ્પાયેન સીલભેદતોપિ સુદ્ધસીલે ઠિતસ્સ મરણમેવ વરતરન્તિ દસ્સેતું ''આસીવિસસ્સ કણ્હસપ્પસ્સ મુખે અઙ્ગજાતં પક્ખિત્તં વર''ન્તિ વુત્તં. પબ્બજિતેન હિ કતપાપકમ્મં ભગવતો આણાતિક્કમનતો વત્થુમહન્તતાય મહાસાવજ્જં. **કાસુ**ન્તિ આવાટોપિ વુચ્ચતિ રાસિપિ.

> ''કિન્નુ સન્તરમાનોવ, કાસું ખણસિ સારથિ;
> પુટ્ઠો મે સમ્મ અક્ખાહિ, કિં કાસુયા કરિસ્સસી''તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૩) –

એત્થ હિ આવાટો કાસુ નામ.

"અઙ્ગારકાસું અપરે કુણન્તિ, નરા રુદન્તા પરિદડ્ઢગત્તા"તિ (જા॰ ૨.૨૨.૪૬૨) –

એત્થ રાસિ. ઇધ પન ઉભયમ્પિ અધિપ્પેતન્તિ આહ "**અઙ્ગારપુણ્ણકૂપે અઙ્ગારરાસિમ્હિ વા**"તિ. કસ્સતિ ખણીયતીતિ કાસુ, આવાટો. કસીયતિ ચીયતીતિ કાસુ, રાસિ. **પદિત્તાયા**તિ દિપ્પમાનાય. સં-સદ્દો એત્થ સમન્તપરિયાયોતિ આહ "**સમન્તતો પજ્જલિતાયા**"તિ.

ઇદં માતુગામસ્સ અઙ્ગજાતે અઙ્ગજાતપક્ખિપનં નિદાનં કારણમસ્સ નિરયુપપજ્જનસ્સાતિ **ઇતોનિદાનં**, ભાવનપુંસકઞ્ચેતં. પચ્ચત્તવચનસ્સ તો-આદેસો કતો, તસ્સ ચ સમાસેપિ અલોપો. **તત્થ નામ ત્વન્તિ** એત્થ ત્વં-સદ્દો "સમાપજ્જિસ્સસી"તિ ઇમિના સમ્બન્ધમુપગચ્છમાનો અત્થીતિ આહ "**ત્વન્તિ તંસદ્દસ્સ વેવચન**"ન્તિ. "યં તન્તિ પન પાઠો યુત્તરૂપો"તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. યં તન્તિ નાયં ઉદ્દેસનિદ્દેસો, યથા લોકે યં વા તં વાતિ અવઞ્ઞાતવચનં, એવં દટ્ઠબ્બન્તિ આહ – "**યં વા તં વા હીળિતં અવઞ્ઞાતન્તિ વુત્તં હોતી**"તિ. **નીચજનાનન્તિ** નિહીનગુણાનં સત્તાનં. **ગામધમ્મન્તિ** એત્થ ગામ-સદ્દેન ગામવાસિનો વુત્તા અભેદૂપચારેનાતિ આહ "**ગામવાસિકમનુસ્સાન**"ન્તિ. **કિલેસપગ્ઘરણકં ધમ્મન્તિ** રાગાદિકિલેસવિસ્સન્દનકધમ્મં . મેથુનધમ્મો હિ રાગં પગ્ઘરતિ. મેથુનધમ્મસ્સ મહાસાવજ્જતાય ઓળારિકત્તા વુત્તં "**અસુખુમ**"ન્તિ. **અનિપુણન્તિ** તસ્સેવ વેવચનં. ઉદકે ભવં ઓદકં. કિં તં? ઉદકકિચ્ચન્તિ આહ – "**ઉદકકિચ્ચં અન્તિકં અવસાનં અસ્સા**"તિ. **સમાપજ્જિસ્સતીતિ** અનાગતવચનં નામ-સદ્દયોગેન કતન્તિ આહ – "**સમાપજ્જિસ્સતીતિ...પે॰... નામ-સદ્દેન યોજેતબ્બ**"ન્તિ. લોકે મેથુનધમ્મસ્સ આદિકત્તા કોચિ પઠમકપ્પિકો, ન પનાયન્તિ આહ – "**સાસનં સન્ધાય વદતી**"તિ. **બહૂનન્તિ** પુગ્ગલાપેક્ખં, ન પન અકુસલાપેક્ખન્તિ આહ "**બહૂનં પુગ્ગલાન**"ન્તિ.

યં અસંવરં પટિચ્ચ દુબ્ભરતાદુપ્પોસતાદિ હોતિ, સો અસંવરો દુબ્ભરતાદિ-સદ્દેન વુત્તો કારણે ફલૂપચારેનાતિ આહ – "**દુબ્ભરતાદીનં વત્થુભૂતસ્સ અસંવરસ્સા**"તિ. **વત્થુભૂતસ્સા**તિ કારણભૂતસ્સ. વસતિ એત્થ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ હિ કારણં વત્થુ. **અત્તા**તિ ચિત્તં સરીરઞ્ચ, ચિત્તમેવ વા. **દુબ્ભરતઞ્ચેવ દુપ્પોસતઞ્ચ આપજ્જતીતિ** અત્તના પચ્ચયદાયકેહિ ચ દુક્ખેન ભરિતબ્બતં પોસેતબ્બતઞ્ચ આપજ્જતિ. અસંવરે ઠિતો હિ એકચ્ચો અત્તનોપિ દુબ્ભરો હોતિ દુપ્પોસો, એકચ્ચો ઉપટ્ઠાકાનમ્પિ. કથં? યો હિ અમ્બિલાદીનિ લદ્ધા અનમ્બિલાદીનિ પરિયેસતિ, અઞ્ઞસ્સ ઘરે લદ્ધં અઞ્ઞસ્સ ઘરે છડ્ડેન્તો સબ્બં ગામં ચરિત્વા રિત્તપત્તોવ વિહારં પવિસિત્વા નિપજ્જતિ, અયં **અત્તનો દુબ્ભરો**. યો પન સાલિમંસોદનાદીનં પત્તે પૂરેત્વા દિન્નેપિ દુમ્મુખભાવં અનત્તમનભાવમેવ દસ્સેતિ, તેસં વા સમ્મુખાવ તં પિણ્ડપાતં "કિં તુમ્હેહિ દિન્ન"ન્તિ અપસાદેન્તો સામણેરગહટ્ઠાદીનં દેતિ, અયં **ઉપટ્ઠાકાનં દુબ્ભરો**. એતં દિસ્વા મનુસ્સા દૂરતોવ પરિવજ્જેન્તિ "દુબ્ભરો ભિક્ખુ ન સક્કા પોસેતુ"ન્તિ.

મહિચ્છતન્તિ એત્થ મહન્તાનિ વત્થૂનિ ઇચ્છતિ, મહતી વા પનસ્સ ઇચ્છાતિ મહિચ્છો, તસ્સ ભાવો મહિચ્છતા, સન્તગુણવિભાવનતા પટિગ્ગહણે અમત્તઞ્ઞુતા ચ. મહિચ્છો હિ ઇચ્છાચારે ઠત્વા અત્તનિ વિજ્જમાનસીલધુતધમ્માદિગુણે વિભાવેતિ, તાદિસસ્સ પટિગ્ગહણે અમત્તઞ્ઞુતાપિ હોતિ. યં સન્ધાય વદન્તિ "સન્તગુણસમ્ભાવનતા પટિગ્ગહણે ચ અમત્તઞ્ઞુતા, એતં મહિચ્છતાલક્ખણ"ન્તિ. સા પનેસા મહિચ્છતા "ઇધેકચ્ચો સદ્ધો સમાનો 'સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, સીલવા સમાનો 'સીલવાતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ" ઇમિના નયેન આગતાયેવ, તાય સમન્નાગતો પુગ્ગલો દુસ્સન્તપ્પિયો હોતિ, વિજાતમાતાપિસ્સ ચિત્તં ગહેતું ન સક્કોતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

"અગ્ગિક્ખન્ધો સમુદ્દો ચ, મહિચ્છો ચાપિ પુગ્ગલો;
સકટેન પચ્ચયં દેન્તુ, તયોપેતે અતપ્પિયા"તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૫૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૬૩; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૫૦; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૧; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૫);

સત્તેહિ કિલેસેહિ ચ સઙ્ગણનં સમોધાનં **સઙ્ગણિકા**તિ આહ – "**ગણસઙ્ગણિકાય ચેવ કિલેસસઙ્ગણિકાય ચા**"તિ. **કોસજ્જાનુગતો ચ હોતીતિ** કુસીતભાવેન અનુગતો હોતિ, કુસીતસ્સ ભાવો કોસજ્જં. **અટ્ઠકુસીતવત્થુપારિપૂરિયા**તિ એત્થ કુચ્છિતં સીદતીતિ કુસીતો દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા. યસ્સ ધમ્મસ્સ વસેન પુગ્ગલો "કુસીતો"તિ વુચ્ચતિ, સો કુસીતભાવો ઇધ કુસીત-સદ્દેન વુત્તો. વિનાપિ હિ ભાવજોતનસદ્દં ભાવત્થો વિઞ્ઞાયતિ યથા "પટસ્સ સુક્ક"ન્તિ, તસ્મા કુસીતભાવવત્થૂનીતિ અત્થો, કોસજ્જકારણાનીતિ વુત્તં હોતિ. તથા હિ –

"કમ્મં ખો મે કત્તબ્બં ભવિસ્સતિ, કમ્મં ખો પન મે કરોન્તસ્સ કાયો કિલમિસ્સતિ, હન્દાહં નિપજ્જામીતિ સો નિપજ્જતિ, ન વીરિયં આરભતિ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા અનધિગતસ્સ અધિગમાય અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાય, ઇદં પઠમં કુસીતવત્થુ. અહં ખો કમ્મં અકાસિં, કમ્મં ખો પન મે કરોન્તસ્સ કાયો કિલન્તો, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... મગ્ગો ખો મે ગન્તબ્બો ભવિસ્સતિ, મગ્ગં ખો પન મે ગચ્છન્તસ્સ કાયો કિલમિસ્સતિ, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... અહં ખો મગ્ગં અગમાસિં, મગ્ગં ખો પન મે ગચ્છન્તસ્સ કાયો કિલન્તો, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... અહં ખો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય ચરન્તો નાલત્થં લૂખસ્સ વા પણીતસ્સ વા ભોજનસ્સ યાવદત્થં પારિપૂરિં, તસ્સ મે કાયો કિલન્તો અકમ્મઞ્ઞો, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... અહં ખો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય ચરન્તો અલત્થં લૂખસ્સ વા પણીતસ્સ વા ભોજનસ્સ યાવદત્થં પારિપૂરિં, તસ્સ મે કાયો ગરુકો અકમ્મઞ્ઞો માસાચિતં મઞ્ઞે, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... ઉપ્પન્નો ખો મે અયં અપ્પમત્તકો આબાધો, અત્થિ કપ્પો નિપજ્જિતું, હન્દાહં નિપજ્જામિ...પે॰... અહં ખો ગિલાના વુટ્ઠિતો અચિરવુટ્ઠિતો ગેલઞ્ઞા, તસ્સ મે કાયો દુબ્બલો અકમ્મઞ્ઞો, હન્દાહં નિપજ્જામીતિ સો નિપજ્જતિ, ન વીરિયં આરભતિ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા અનધિગતસ્સ અધિગમાય અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાય. ઇદં અટ્ઠમં કુસીતવત્થુ"ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૩૪; અ॰ નિ॰ ૮.૮૦) –

એવમાગતાનિ "હન્દાહં નિપજ્જામી"તિ એવં પવત્તઓસીદનાનિ ઉપરૂપરિ કોસજ્જકારણત્તા અટ્ઠ કુસીતવત્થૂનિ નામ, તેસં પારિપૂરિયા સંવત્તતીતિ અત્થો.

સુભરો હોતિ સુપોસોતિ અત્તનો ઉપટ્ઠાકેહિ ચ સુખેન ભરિતબ્બો પોસેતબ્બોતિ અત્થો. સંવરે ઠિતો હિ એકચ્ચો અત્તનોપિ સુભરો હોતિ સુપોસો, એકચ્ચો ઉપટ્ઠાકાનમ્પિ. કથં? યો હિ યં કિઞ્ચિ લૂખં વા પણીતં વા લદ્ધા તુટ્ઠચિત્તોવ ભુઞ્જિત્વા વિહારં ગન્ત્વા અત્તનો કમ્મં કરોતિ, અયં **અત્તનો સુભરો**. યો પન પરેસમ્પિ અપ્પં વા બહું વા લૂખં વા પણીતં વા દાનં અહીળેત્વા અત્તમનો વિપ્પસન્નમુખો હુત્વા એતેસં સમ્મુખાવ પરિભુઞ્જિત્વા યાતિ, અયં **ઉપટ્ઠાકાનં સુભરો**. એતં દિસ્વા મનુસ્સા અતિવિય વિસ્સત્થા હોન્તિ, "અમ્હાકં ભદન્તો સુભરો, થોકથોકેનપિ તુસ્સતિ, મયમેવ નં પોસેસ્સામા"તિ પટિઞ્ઞં કત્વા પોસેન્તિ. **અપ્પિચ્છતન્તિ** ઇચ્છાવિરહિતત્તં. એત્થ હિ બ્યઞ્જનં સાવસેસં વિય, અત્થો પન નિરવસેસો. અપ્પ-સદ્દો હેત્થ અભાવત્થોતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું "અપ્પાબાધતઞ્ચ સઞ્જાનામી"તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૨૫) વિય. તેનેવાહ "**નિત્તણ્હભાવ**"ન્તિ.

તિપ્પભેદાય સન્તુટ્ઠિયાતિ યથાલાભાદિસન્તોસસામઞ્ઞેન વુત્તં, ચતૂસુ પન પચ્ચયેસુ તયો તયો સન્તોસાતિ દ્વાદસવિધો હોતિ સન્તોસો. કથં? ચીવરે યથાલાભસન્તોસો યથાબલસન્તોસો યથાસારુપ્પસન્તોસોતિ તિવિધો હોતિ સન્તોસો. એવં પિણ્ડપાતાદીસુ. તસ્સાયં પભેદસંવણ્ણના (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૫૨; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૪૪; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૬૫) – ઇધ ભિક્ખુ ચીવરં લભતિ સુન્દરં વા અસુન્દરં વા, સો તેનેવ યાપેતિ અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ **ચીવરે યથાલાભસન્તોસો**.

અથ પન પકતિદુબ્બલો વા હોતિ આબાધજરાભિભૂતો વા, ગરુચીવરં પારુપન્તો કિલમતિ, સો સભાગેન ભિક્ખુના સદ્ધિં તં પરિવત્તેત્વા લહુકેન યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોયેવ હોતિ. અયમસ્સ **ચીવરે યથાબલસન્તોસો**. પકતિદુબ્બલાદીનઞ્હિ ગરુચીવરાનિ ન ફાસુભાવાવહાનિ સરીરખેદાવહાનિ ચ હોન્તીતિ પયોજનવસેન અનત્રિચ્છતાદિવસેન તાનિ પરિવત્તેત્વા લહુકચીવરપરિભોગો ન સન્તોસવિરોધીતિ. અપરો પણીતપચ્ચયલાભી હોતિ, સો પટ્ટચીવરાદીનં અઞ્ઞતરં મહગ્ઘચીવરં બહૂનિ વા પન ચીવરાનિ લભિત્વા "ઇદં થેરાનં ચિરપબ્બજિતાનં, ઇદં બહુસ્સુતાનં અનુરૂપં, ઇદં ગિલાનાનં, ઇદં અપ્પલાભાનં હોતૂ"તિ દત્વા તેસં પુરાણચીવરં વા સઙ્કારકૂટાદિતો વા નન્તકાનિ ઉચ્ચિનિત્વા તેહિ સઙ્ઘાટિં કત્વા ધારેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **ચીવરે યથાસારુપ્પસન્તોસો**. મહગ્ઘઞ્હિ ચીવરં બહૂનિ વા ચીવરાનિ લભિત્વાપિ તાનિ વિસ્સજ્જેત્વા તદઞ્ઞસ્સ ગહણં યથાસારુપ્પનયે ઠિતત્તા ન સન્તોસવિરોધીતિ.

ઇધ પન ભિક્ખુ પિણ્ડપાતં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો તેનેવ યાપેતિ અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ **પિણ્ડપાતે યથાલાભસન્તોસો**. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા પિણ્ડપાતં લભતિ, યેનસ્સ પરિભુત્તેન અફાસુ હોતિ, સો સભાગસ્સ ભિક્ખુનો તં દત્વા તસ્સ હત્થતો સપ્પાયભોજનં ભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **પિણ્ડપાતે યથાબલસન્તોસો**. અપરો બહું પણીતં પિણ્ડપાતં લભતિ, સો તં ચીવરં વિય ચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા તેસં વા સેસકં પિણ્ડાય વા ચરિત્વા મિસ્સકાહારં ભુઞ્જન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **પિણ્ડપાતે યથાસારુપ્પસન્તોસો**.

ઇધ પન ભિક્ખુ સેનાસનં લભતિ મનાપં વા અમનાપં વા, સો તેન નેવ સોમનસ્સં, ન પટિઘં ઉપ્પાદેતિ, અન્તમસો તિણસન્થરકેનપિ યથાલદ્ધેનેવ તુસ્સતિ. અયમસ્સ **સેનાસને યથાલાભસન્તોસો**. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા સેનાસનં લભતિ, યત્થસ્સ વસતો અફાસુ હોતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ સન્તકે સપ્પાયસેનાસને વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **સેનાસને યથાબલસન્તોસો**. અપરો મહાપુઞ્ઞો લેણમણ્ડપકૂટાગારાદીનિ બહૂનિ પણીતસેનાસનાનિ લભતિ, સો તાનિ ચીવરાદીનિ વિય ચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા યત્થ કત્થચિ વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **સેનાસને યથાસારુપ્પસન્તોસો**. યોપિ "ઉત્તમસેનાસનં નામ પમાદટ્ઠાનં, તત્થ નિસિન્નસ્સ થિનમિદ્ધં ઓક્કમતિ, નિદ્દાભિભૂતસ્સ પુન પટિબુજ્ઝતો પાપવિતક્કા પાતુભવન્તી"તિ પટિસઞ્ચિક્ખિત્વા તાદિસં સેનાસનં પત્તમ્પિ ન સમ્પટિચ્છતિ, સો તં પટિક્ખિપિત્વા અબ્ભોકાસરુક્ખમૂલાદીસુ વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમ્પિસ્સ **સેનાસને યથાસારુપ્પસન્તોસો**.

ઇધ પન ભિક્ખુ ભેસજ્જં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો યં લભતિ, તેનેવ તુસ્સતિ અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ **ગિલાનપચ્ચયે યથાલાભસન્તોસો**. યો પન તેલેન અત્થિકો ફાણિતં લભતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ હત્થતો તેલં ગહેત્વા અઞ્ઞદેવ વા પરિયેસિત્વા ભેસજ્જં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **ગિલાનપચ્ચયે યથાબલસન્તોસો**. અપરો મહાપુઞ્ઞો બહું તેલમધુફાણિતાદિપણીતભેસજ્જં લભતિ, સો તં ચીવરં વિય ચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા તેસં આભતેન યેન કેનચિ યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. યો પન એકસ્મિં ભાજને મુત્તહરીતકં ઠપેત્વા એકસ્મિં ચતુમધુરં "ગણ્હ, ભન્તે, યદિચ્છસી"તિ વુચ્ચમાનો સચસ્સ તેસુ અઞ્ઞતરેનપિ રોગો વૂપસમ્મતિ, અથ "મુત્તહરીતકં નામ બુદ્ધાદીહિ વણ્ણિત"ન્તિ ચતુમધુરં પટિક્ખિપિત્વા મુત્તહરીતકેનેવ ભેસજ્જં કરોન્તો પરમસન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ **ગિલાનપચ્ચયે યથાસારુપ્પસન્તોસો**. એવં યથાલાભાદિવસેન તિપ્પભેદો સન્તોસો ચતુન્નં પચ્ચયાનં વસેન દ્વાદસવિધો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

કામવિતક્કબ્યાપાદવિતક્કવિહિંસાવિતક્કાનં વસેન **અકુસલવિતક્કત્તયં**. નેક્ખમ્મવિતક્કઅબ્યાપાદવિતક્કઅવિહિં સાવિતક્કાનં વસેન **કુસલવિતક્કત્તયં**. **સબ્બકિલેસાપચયભૂતાય વિવટ્ટાયાતિ** રાગાદિસબ્બકિલેસાનં અપચયહેતુભૂતાય નિબ્બાનધાતુયા. **અટ્ઠવીરિયારમ્ભવત્થુપારિપૂરિયાતિ** અટ્ઠન્નં વીરિયારમ્ભકારણાનં પારિપૂરિયા. યથા તથા પઠમં પવત્તઅબ્ભુસ્સહનઞ્હિ ઉપરિ વીરિયારમ્ભસ્સ કારણં હોતિ. અનુરૂપપચ્ચવેક્ખણાસહિતાનિ હિ અબ્ભુસ્સહનાનિ તમ્મૂલકાનિ વા પચ્ચવેક્ખણાનિ અટ્ઠ વીરિયારમ્ભવત્થૂનીતિ વેદિતબ્બાનિ. તથા હિ –

> "કમ્મં ખો મે કત્તબ્બં ભવિસ્સતિ, કમ્મં ખો પન મે કરોન્તેન ન સુકરં બુદ્ધાનં સાસનં મનસિ કાતું, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા અનધિગતસ્સ અધિગમાય અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાય. અહં ખો કમ્મં અકાસિં, કમ્મં ખો પનાહં કરોન્તો નાસક્ખિં બુદ્ધાનં સાસનં મનસિ કાતું, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... મગ્ગો ખો મે ગન્તબ્બો ભવિસ્સતિ, મગ્ગં ખો પન મે ગચ્છન્તેન ન સુકરં બુદ્ધાનં સાસનં મનસિ કાતું, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... અહં ખો મગ્ગં અગમાસિં, મગ્ગં ખો પનાહં ગચ્છન્તો નાસક્ખિં બુદ્ધાનં સાસનં મનસિ કાતું, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... અહં ખો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય ચરન્તો નાલત્થં લૂખસ્સ વા પણીતસ્સ વા ભોજનસ્સ યાવદત્થં પારિપૂરિં, તસ્સ મે કાયો લહુકો કમ્મઞ્ઞો, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... અહં ખો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય ચરન્તો અલત્થં લૂખસ્સ વા પણીતસ્સ વા ભોજનસ્સ યાવદત્થં પારિપૂરિં, તસ્સ મે કાયો બલવા કમ્મઞ્ઞો, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... ઉપ્પન્નો ખો મે અયં અપ્પમત્તકો આબાધો, ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં મે આબાધો પવડ્ઢેય્ય, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ...પે॰... અહં ખો ગિલાના વુટ્ઠિતો અચિરવુટ્ઠિતો ગેલઞ્ઞા, ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં મે આબાધો પચ્ચુદાવત્તેય્ય, હન્દાહં વીરિયં આરભામિ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા અનધિગતસ્સ અધિગમાય અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાયા"તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૩૫; અ॰ નિ॰ ૮.૮૦) –

એવં પવત્તઅનુરૂપપચ્ચવેક્ખણાસહિતાનિ અબ્ભુસ્સહનાનિ તમ્મૂલકાનિ વા પચ્ચવેક્ખણાનિ અટ્ઠ વીરિયારમ્ભવત્થૂનિ નામ.

તદનુચ્છવિકં તદનુલોમિકન્તિ એત્થ **ત**-સદ્દો વક્ખમાનાપેક્ખો ચ અતીતાપેક્ખો ચ હોતીતિ આહ "**યં ઇદાનિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સતી**"તિઆદિ. સબ્બનામાનિ હિ વક્ખમાનવચનાનિપિ હોન્તિ પક્કન્તવચનાનિપિ. **સંવરપ્પહાનપટિસંયુત્તન્તિ** પઞ્ચસંવરેહિ ચેવ પઞ્ચપહાનેહિ ચ પટિસંયુત્તં. પઞ્ચવિધો હિ સંવરો સીલસંવરો સતિસંવરો ઞાણસંવરો ખન્તિસંવરો વીરિયસંવરોતિ. પહાનમ્પિ પઞ્ચવિધં તદઙ્ગપ્પહાનં વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં સમુચ્છેદપ્પહાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં નિસ્સરણપ્પહાનન્તિ.

તત્થ "ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરેન ઉપેતો હોતિ સમુપેતો"તિ (વિભ॰ ૫૧૧) એવમાગતો પાતિમોક્ખસંવરો **સીલસંવરો** નામ, સો ચ અત્થતો કાયિકવાચસિકો અવીતિક્કમો. "રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતી"તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૧૩; મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૫; સં॰ નિ॰ ૪.૨૩૯; અ॰ નિ॰ ૩.૧૬) એવમાગતા ઇન્દ્રિયારક્ખા **સતિસંવરો**, સા ચ અત્થતો તથાપવત્તા સતિ એવ. "સોતાનં સંવરં બ્રૂમિ, પઞ્ઞાયેતે પિધીયરે"તિ (સુ॰ નિ॰ ૧૦૪૧; નેત્તિ॰ ૧૧) એવમાગતો **ઞાણસંવરો**. એત્થ હિ "સોતાનં સંવરં બ્રૂમી"તિ વત્વા "પઞ્ઞાયેતે પિધીયરે"તિ વચનતો સોતસઙ્ખાતાનં તણ્હાદિટ્ઠિદુચ્ચરિતઅવિજ્જાદિકિલેસાનં સમુચ્છેદકઞાણં પિદહનટ્ઠેન સંવરોતિ વુત્તં. "ખમો હોતિ સીતસ્સ ઉણ્હસ્સા"તિએવમાગતા (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪; મ॰ નિ॰ ૩.૧૫૯; અ॰ નિ॰ ૪.૧૧૪) અધિવાસના **ખન્તિસંવરો**, સા ચ અત્થતો તથાપવત્તા ખન્ધા અદોસો વા. પઞ્ઞાતિ એકે, તં ન ગહેતબ્બં. "ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૬) એવમાગતં કામવિતક્કાદીનં વિનોદનવસેન પવત્તં વીરિયમેવ **વીરિયસંવરો**. સબ્બો ચાયં સંવરો યથાસકં સંવરિતબ્બાનં દુસ્સીલ્યસઙ્ખાતાનં કાયવચીદુચ્ચરિતાનં મુટ્ઠસ્સચ્ચસઙ્ખાતસ્સ પમાદસ્સ અભિજ્ઝાદીનં વા અક્ખન્તિ અઞ્ઞાણકોસજ્જાનઞ્ચ સંવરણતો

પિદહનતો છાદનતો "સંવરો"તિ વુચ્ચતિ. સંવરતીતિ સંવરો, પિદહતિ નિવારેતિ પવત્તિતું ન દેતીતિ અત્થો. પચ્ચયસમવાયે ઉપ્પજ્જનારહાનં કાયદુચ્ચરિતાદીનં તથા તથા અનુપ્પાદનમેવ હિ ઇધ સંવરણં નામ. એવં તાવ પઞ્ચવિધો સંવરો વેદિતબ્બો.

તેન તેન ગુણઙ્ગેન તસ્સ તસ્સ અગુણઙ્ગસ્સ પહાનં **તદઙ્ગપ્પહાનં**. નામરૂપપરિચ્છેદાદીસુ હિ વિપસ્સનાઞાણેસુ પટિપક્ખભાવતો દીપાલોકેનેવ તમસ્સ નામરૂપવવત્થાનેન સક્કાયદિટ્ઠિયા, પચ્ચયપરિગ્ગહેન અહેતુવિસમહેતુદિટ્ઠીનં, તસ્સેવ અપરભાગે ઉપ્પન્નેન કઙ્ખાવિતરણેન કથંકથીભાવસ્સ, કલાપસમ્મસનેન "અહં મમા"તિ ગાહસ્સ, મગ્ગામગ્ગવવત્થાનેન અમગ્ગે મગ્ગસઞ્ઞાય, ઉદયદસ્સનેન ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા, વયદસ્સનેન સસ્સતદિટ્ઠિયા, ભયદસ્સનેન સભયે અભયસઞ્ઞાયાતિઆદિના નયેન તેન તેન વિપસ્સનાઞાણેન તસ્સ તસ્સ અગુણઙ્ગસ્સ પહાનં **તદઙ્ગપ્પહાનન્તિ** વેદિતબ્બં. યં પન ઉપચારપ્પનાભેદેન સમાધિના પવત્તિનિવારણતો ઘટપ્પહારેનેવ ઉદકપિટ્ઠે સેવાલસ્સ તેસં તેસં નીવરણાદિધમ્માનં પહાનં, એતં **વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં** નામ. વિક્ખમ્ભનમેવ પહાનં વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં. યં ચતુન્નં અરિયમગ્ગાનં ભાવિતત્તા તંતંમગ્ગવતો અત્તનો સન્તાને "દિટ્ઠિગતાનં પહાનાયા"તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૨૭૭) નયેન વુત્તસ્સ સમુદયપક્ખિયસ્સ કિલેસગણસ્સ અચ્ચન્તં અપ્પવત્તિભાવેન પહાનં, ઇદં **સમુચ્છેદપ્પહાનં** નામ. યં પન ફલક્ખણે પટિપ્પસ્સદ્ધત્તં વૂપસન્તતા કિલેસાનં, એતં **પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં** નામ. યં સબ્બસઙ્ખતનિસ્સટત્તા પહીનસબ્બસઙ્ખતં નિબ્બાનં, એતં **નિસ્સરણપ્પહાનં** નામ. સબ્બમ્પિ ચેતં ચાગટ્ઠેન પહાનન્તિ વુચ્ચતિ. એવમિમેહિ યથાવુત્તસંવરેહિ ચેવ પહાનેહિ ચ પટિસંયુત્તા ધમ્મદેસના "સંવરપ્પહાનપટિસંયુત્તા"તિ વેદિતબ્બા.

અસુત્તન્તવિનિબદ્ધન્તિ સુત્તન્તેસુ અનિબદ્ધં, પાળિઅનારુળ્હન્તિ અત્થો. પકિણ્ણકધમ્મદેસના હિ સઙ્ગહં ન આરોહતિ. વુત્તમેવત્થં પકાસેન્તો આહ "**પાળિવિનિમુત્ત**"ન્તિ. અથ વા **અસુત્તન્તવિનિબદ્ધન્તિ** સુત્તાભિધમ્મપાળિં અનારુળ્હભાવં સન્ધાય વુત્તં, **પાળિવિનિમુત્તન્તિ** વિનયપાળિં અનારુળ્હભાવં સન્ધાય. **ઓક્કન્તિકધમ્મદેસના** નામ ઞાણેન અનુપવિસિત્વા અન્તરા કથિયમાના ધમ્મદેસના, **પટિક્ખિપનાધિપ્પાયા** ભદ્દાલિત્થેરસદિસા. સમ્પરેતબ્બતો પેચ્ચ ગન્તબ્બતો સમ્પરાયો, પરલોકો. તત્થ ભવં **સમ્પરાયિકં**. **વટ્ટભયેન તજ્જેન્તોતિ** "એવં દુસ્સીલા નિરયાદીસુ દુક્ખં પાપુણન્તી"તિ તજ્જેન્તો. **દીઘનિકાયપ્પમાણમ્પિ મજ્ઝિમનિકાયપ્પમાણમ્પિ ધમ્મદેસનં કરોતીતિ** "તેન ખણેન તેન મુહુત્તેન કથં ભગવા તાવમહન્તં ધમ્મદેસનં કરોતી"તિ ન વત્તબ્બં. યાવતા હિ લોકિયમહાજના એકં પદં કથેન્તિ, તાવ આનન્દત્થેરો અટ્ઠ પદાનિ કથેતિ. આનન્દત્થેરે પન એકં પદં કથેન્તેયેવ ભગવા સોળસ પદાનિ કથેતિ. ઇમિના નયેન લોકિયજનસ્સ એકપદુચ્ચારણક્ખણે ભગવા અટ્ઠવીસસતં પદાનિ કથેતિ. કસ્મા? ભગવતો હિ જિવ્હા મુદુ, દન્તાવરણં સુફુસિતં, વચનં અગળિતં, ભવઙ્ગપરિવાસો લહુકો, તસ્મા સચે એકો ભિક્ખુ કાયાનુપસ્સનં પુચ્છતિ, અઞ્ઞો વેદનાનુપસ્સનં, અઞ્ઞો ચિત્તાનુપસ્સનં, અઞ્ઞો ધમ્માનુપસ્સનં, "ઇમિના પુટ્ઠે અહં પુચ્છિસ્સામી"તિ એકો એકં ન ઓલોકેતિ, એવં સન્તેપિ તેસં ભિક્ખૂનં "અયં પઠમં પુચ્છિ, અયં દુતિય"ન્તિઆદિના પુચ્છનવારો તાદિસસ્સ પઞ્ઞવતો પઞ્ઞાયતિ સુખુમસ્સ અન્તરસ્સ લબ્ભનતો. બુદ્ધાનં પન દેસનાવારો અઞ્ઞેસં ન પઞ્ઞાયતેવ અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તે ખણે અનેકકોટિસહસ્સચિત્તપ્પવત્તિસમ્ભવતો. દળ્હધમ્મેન ધનુગ્ગહેન ખિત્તસરસ્સ વિદત્થિચતુરઙ્ગુલં તાલચ્છાયં અતિક્કમનતો પુરેતરંયેવ ભગવા ચુદ્દસવિધેન કાયાનુપસ્સનં, નવવિધેન વેદનાનુપસ્સનં, સોળસવિધેન ચિત્તાનુપસ્સનં, પઞ્ચવિધેન ધમ્માનુપસ્સનં કથેતિ. તિટ્ઠન્તુ વા એતે ચત્તારો, સચે હિ અઞ્ઞે ચત્તારો સમ્મપ્પધાનેસુ, અઞ્ઞે ઇદ્ધિપાદેસુ, અઞ્ઞે પઞ્ચિન્દ્રિયેસુ, અઞ્ઞે પઞ્ચબલેસુ, અઞ્ઞે સત્તબોજ્ઝઙ્ગેસુ, અઞ્ઞે અટ્ઠમગ્ગઙ્ગેસુ પઞ્હે પુચ્છેય્યું, તમ્પિ ભગવા કથેય્ય. તિટ્ઠન્તુ વા એતે અટ્ઠ, સચે અઞ્ઞે સત્તતિંસ જના બોધિપક્ખિયેસુ પઞ્હે પુચ્છેય્યું, તમ્પિ ભગવા તાવદેવ કથેય્ય.

મૂલં નિસ્સયો પતિટ્ઠાતિ પચ્છિમં પચ્છિમં પઠમસ્સ પઠમસ્સ વેવચનન્તિ દટ્ઠબ્બં. તત્થ **પતિટ્ઠાતિ** સમ્પયોગવસેન ઉપનિસ્સયવસેન ચ ઓકાસભાવો. સિક્ખાસઙ્ખાતાનઞ્હિ અવસેસકુસલધમ્માનં મેથુનવિરતિસમ્પયોગવસેન વા પતિટ્ઠા સિયા ઉપનિસ્સયભાવેન વા. તેનેવાહ "**મેથુનસંવરો હી**"તિઆદિ. **વુત્તત્થવસેનાતિ** પતિટ્ઠાઅધિગમૂપાયવસેન. સિક્ખાપદવિભઙ્ગે નિદ્દિટ્ઠવિરતિચેતના તંસમ્પયુત્તધમ્મા ચ સિક્ખાપદન્તિ દસ્સેતુકામો આહ – "**અયઞ્ચ અત્થો સિક્ખાપદવિભઙ્ગે વુત્તનયેન વેદિતબ્બો**"તિ. સિક્ખાપદવિભઙ્ગે હિ વિરતિઆદયો ધમ્મા નિપ્પરિયાયતો પરિયાયતો ચ "સિક્ખાપદ"ન્તિ વુત્તા. વુત્તઞ્હેતં –

> "તત્થ કતમં કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદં? યસ્મિં સમયે કામાવચરં કુસલં ચિત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ સોમનસ્સસહગતં ઞાણસમ્પયુત્તં કામેસુમિચ્છાચારા વિરમન્તસ્સ, યા તસ્મિં સમયે કામેસુમિચ્છાચારા આરતિ વિરતિ પટિવિરતિ વેરમણી અકિરિયા અકરણં અનજ્ઝાપત્તિ વેલાનતિક્કમો સેતુઘાતો, ઇદં વુચ્ચતિ કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદં. અવસેસા ધમ્મા વેરમણિયા સમ્પયુત્તા.
>
> "તત્થ કતમં કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદં? યસ્મિં સમયે કામાવચરં કુસલં ચિત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ સોમનસ્સસહગતં ઞાણસમ્પયુત્તં કામેસુમિચ્છાચારા વિરમન્તસ્સ, યા તસ્મિં સમયે ચેતના સઞ્ચેતના ચેતયિતત્તં, ઇદં વુચ્ચતિ કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદં. અવસેસા ધમ્મા ચેતનાય સમ્પયુત્તા.
>
> "તત્થ કતમં કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદં? યસ્મિં સમયે કામાવચરં કુસલં ચિત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ સોમનસ્સસહગતં ઞાણસમ્પયુત્તં કામેસુમિચ્છાચારા વિરમન્તસ્સ, યો તસ્મિં સમયે ફસ્સો...પે॰... પગ્ગાહો અવિક્ખેપો, ઇદં વુચ્ચતિ કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી સિક્ખાપદ"ન્તિ (વિભ॰ ૭૦૬).

એત્થ હિ યસ્મા ન કેવલં વિરતિયેવ સિક્ખાપદં, ચેતનાપિ સિક્ખાપદમેવ, તસ્મા તં દસ્સેતું દુતિયનયો વુત્તો. યસ્મા ચ ન કેવલં એતેયેવ દ્વે ધમ્મા સિક્ખાપદં, ચેતનાસમ્પયુત્તા પન પરોપણ્ણાસ ધમ્માપિ સિક્ખિતબ્બકોટ્ઠાસતો સિક્ખાપદમેવ, તસ્મા તતિયનયો દસ્સિતો. દુવિધઞ્હિ સિક્ખાપદં નિપ્પરિયાયસિક્ખાપદં પરિયાયસિક્ખાપદન્તિ. તત્થ વિરતિ **નિપ્પરિયાયસિક્ખાપદં**. સા હિ "પાણાતિપાતા વેરમણી"તિ પાળિયં આગતા, નો ચેતના. વિરમન્તો ચ તાય એવ તતો તતો વિરમતિ, ન ચેતનાય, ચેતનમ્પિ પન આહરિત્વા દસ્સેતિ, તથા સેસચેતનાસમ્પયુત્તધમ્મે. તસ્મા ચેતના ચેવ અવસેસસમ્પયુત્તધમ્મા ચ **પરિયાયસિક્ખાપદન્તિ** વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ ન કેવલં ઇધ વિરતિઆદયો ધમ્માવ સિક્ખાપદં, અથ ખો તદત્થજોતિકા પઞ્ઞત્તિપીતિ દસ્સેન્તો આહ "**અપિચા**"તિઆદિ. "**યો તત્થ નામકાયો પદકાયોતિ** ઇદં મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ. **નામકાયોતિ** નામસમૂહો નામપણ્ણત્તિયેવ. પદનિરુત્તિબ્યઞ્જનાનિ નામવેવચનાનેવ "નામં નામકમ્મં નામનિરુત્તી"તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૩-૧૩૧૫) વિય. **સિક્ખાકોટ્ઠાસોતિ** વિરતિઆદયોવ વુત્તા, તદત્થજોતકં વચનમ્પિ સિક્ખાપદન્તિ ઇદમ્પિ એત્થ લબ્ભતેવ.

અત્થવસેતિ વુદ્ધિવિસેસે આનિસંસવિસેસે. તેસં પન સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકારણત્તા આહ "**દસ કારણવસે**"તિ, દસ કારણવિસેસેતિ અત્થો. તેનાહ "**હિતવિસેસે**"તિ. અત્થોયેવ વા **અત્થવસો**, દસ અત્થે દસ કારણાનીતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા અત્થો ફલં તદધીનવુત્તિતાય વસો એતસ્સાતિ **અત્થવસો**, હેતૂતિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **સુટ્ઠુ દેવાતિ** ઇદં **રાજન્તેપુરપ્પવેસનસિક્ખાપદે** (પાચિ॰ ૪૯૪ આદયો) વુત્તં. "યે મમ સોતબ્બં સદ્દહાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તેસં તં અસ્સ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા"તિ વુત્તત્તા "**યો ચ તથાગતસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છતિ, તસ્સ તં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય હોતી**"તિ વુત્તં. **અસમ્પટિચ્છને આદીનવન્તિ ભદ્દાલિસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૪ આદયો) વિય અસમ્પટિચ્છને આદીનવં દસ્સેત્વા. સુખવિહારાભાવે સહજીવમાનસ્સ અભાવતો સહજીવિતાપિ સુખવિહારોવ વુત્તો. સુખવિહારો નામ ચતુન્નં ઇરિયાપથવિહારાનં ફાસુતા.

મઙ્કુતન્તિ નિત્તેજભાવં. **ધમ્મેનાતિ**આદીસુ **ધમ્મોતિ** ભૂતં વત્થુ. **વિનયોતિ** ચોદના ચેવ સારણા ચ. **સત્થુસાસનન્તિ** ઞત્તિસમ્પદા ચેવ અનુસ્સાવનસમ્પદા ચ. **પિયસીલાનન્તિ** સિક્ખાકામાનં. તેસઞ્હિ સીલં પિયં હોતિ. તેનેવાહ "**સિક્ખત્તયપારિપૂરિયા ઘટમાના**"તિ. **સન્દિટ્ઠમાનાતિ** સંસયં આપજ્જમાના. **ઉબ્બાળ્હા હોન્તીતિ** પીળિતા હોન્તિ. **સઙ્ઘકમ્માનીતિ** સતિપિ ઉપોસથપવારણાનં સઙ્ઘકમ્મભાવે ગોબલિબદ્દઞાયેન ઉપોસથં પવારણઞ્ચ ઠપેત્વા ઉપસમ્પદાદિસેસસઙ્ઘકમ્માનં ગહણં વેદિતબ્બં. સમગ્ગાનં ભાવો **સામગ્ગી**.

''ન વો અહં, ચુન્દ, દિટ્ઠધમ્મિકાનંયેવ આસવાનં સંવરાય ધમ્મં દેસેમી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૮૨) એત્થ વિવાદમૂલભૂતા કિલેસા આસવાતિ આગતા.

> ''યેન દેવૂપપત્યસ્સ, ગન્ધબ્બો વા વિહઙ્ગમો;
> યક્ખત્તં યેન ગચ્છેય્યં, મનુસ્સત્તઞ્ચ અબ્બજે;
> તે મય્હં આસવા ખીણા, વિદ્ધસ્તા વિનળીકતા''તિ. (અ॰ નિ॰ ૪.૩૬) –

એત્થ તેભૂમકં કમ્મં અવસેસા ચ અકુસલા ધમ્મા. ઇધ પન પરૂપવાદવિપ્પટિસારવધબન્ધાદયો ચેવ અપાયદુક્ખભૂતા ચ નાનપ્પકારા ઉપદ્દવા **આસવાતિ** આહ – "**અસંવરે ઠિતેન તસ્મિંયેવ અત્તભાવે પત્તબ્બા**"તિઆદિ. યદિ હિ ભગવા સિક્ખાપદં ન પઞ્ઞપેય્ય, તતો અસદ્ધમ્મપટિસેવનઅદિન્નાદાનપાણાતિપાતાદિહેતુ યે ઉપ્પજ્જેય્યું પરૂપવાદાદયો દિટ્ઠધમ્મિકા નાનપ્પકારા અનત્થા, યે ચ તંનિમિત્તમેવ નિરયાદીસુ નિબ્બત્તસ્સ પઞ્ચવિધબન્ધનકમ્મકારણાદિવસેન મહાદુક્ખાનુભવનનાનપ્પકારા અનત્થા, તે સન્ધાય ઇદં વુત્તં ''દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાયા''તિ. દિટ્ઠધમ્મો વુચ્ચતિ પચ્ચક્ખો અત્તભાવો , તત્થ ભવા **દિટ્ઠધમ્મિકા**. તેન વુત્તં "**તસ્મિંયેવ અત્તભાવે પત્તબ્બા**"તિ. સમ્મુખા ગરહણં **અકિત્તિ**, પરમ્મુખા ગરહણં **અયસો**. અથ વા સમ્મુખા પરમ્મુખા ચ ગરહણં **અકિત્તિ**, પરિવારહાનિ **અયસોતિ** વેદિતબ્બં. **આગમનમગ્ગથકનાયાતિ** આગમનદ્વારપિદહનત્થાય. સમ્પરેતબ્બતો પેચ્ચ ગન્તબ્બતો **સમ્પરાયો**, પરલોકોતિ આહ "**સમ્પરાયે નરકાદીસૂ**"તિ. મેથુનાદીનિ **રજ્જનટ્ઠાનાનિ**, પાણાતિપાતાદીનિ **દુસ્સનટ્ઠાનાનિ**.

ચુદ્દસ ખન્ધકવત્તાનિ નામ વત્તક્ખન્ધકે વુત્તાનિ આગન્તુકવત્તં આવાસિકગમિકઅનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકઆરઞ્ઞિકસેનાસનજન્તાઘરવચ્ચકુટિઉપજ્ઝાયસદ્ધિવિહારિકઆચરિયઅન્તેવાસિકવત્તન્તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ વત્તાનિ. તતો અઞ્ઞાનિ પન કદાચિ તજ્જનીયકમ્મકતાદિકાલેયેવ ચરિતબ્બાનિ **દ્વેઅસીતિ મહાવત્તાનિ**, ન સબ્બાસુ અવત્થાસુ ચરિતબ્બાનિ, તસ્મા ચુદ્દસખન્ધકવત્તેસુ અગણિતાનિ, તાનિ પન ''પારિવાસિકાનં ભિક્ખૂનં વત્તં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ (ચૂળવ॰ ૭૫ આદયો) આરભિત્વા ''ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં...પે॰... ન છમાયં ચઙ્કમન્તે ચઙ્કમે ચઙ્કમિતબ્બ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૭૬) વુત્તાવસાનાનિ છસટ્ઠિ, તતો પરં ''ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકેન ભિક્ખુના પારિવાસિકવુડ્ઢતરેન ભિક્ખુના સદ્ધિં, મૂલાયપટિકસ્સનારહેન, માનત્તારહેન, માનત્તચારિકેન, અબ્ભાનારહેન ભિક્ખુના સદ્ધિં એકચ્છન્ને આવાસે વત્થબ્બ''ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૮૨) વુત્તવત્તાનિ પકતત્તચરિતબ્બેહિ અનઞ્ઞત્તા વિસું અગણેત્વા પારિવાસિકવુડ્ઢતરાદીસુ પુગ્ગલન્તરેસુ ચરિતબ્બત્તા તેસં વસેન સમ્પિણ્ડેત્વા એકેકં કત્વા ગણિતાનિ પઞ્ચાતિ એકસત્તતિ વત્તાનિ, ઉક્ખેપનીયકમ્મકતવત્તેસુ વુત્તં ''ન પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો અભિવાદનં પચ્ચુટ્ઠાનં...પે॰... નહાને પિટ્ઠિપરિકમ્મં સાદિતબ્બ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૭૫) ઇદં અભિવાદનાદીનં અસાદિયનં એકં, ''ન પકતત્તો ભિક્ખુ સીલવિપત્તિયા અનુદ્ધંસેતબ્બો''તિઆદીનિ (ચૂળવ॰ ૫૧) દસાતિ એવમેતાનિ દ્વાસીતિ વત્તાનિ. એતેસ્વેવ પન કાનિચિ તજ્જનીયકમ્માદિવત્તાઆનિ, કાનિચિ પારિવાસિકાદિવત્તાનીતિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન દ્વાસીતિ એવ, અઞ્ઞત્થ પન અટ્ઠકથાપદેસે અપ્પકં ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ ''અસીતિ ખન્ધકવત્તાની''તિ વુત્તં.

સંવરવિનયોતિ સીલસંવરો સતિસંવરો ઞાણસંવરો ખન્તિસંવરો વીરિયસંવરોતિ પઞ્ચવિધોપિ સંવરો યથાસકં સંવરિતબ્બાનં વિનેતબ્બાનઞ્ચ કાયદુચ્ચરિતાદીનં સંવરણતો સંવરો, વિનયનતો વિનયોતિ વુચ્ચતિ. **પહાનવિનયોતિ** તદઙ્ગપ્પહાનં વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં સમુચ્છેદપ્પહાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં નિસ્સરણપ્પહાનન્તિ પઞ્ચવિધમ્પિ પહાનં યસ્મા ચાગટ્ઠેન પહાનં , વિનયનટ્ઠેન વિનયો, તસ્મા પહાનવિનયોતિ વુચ્ચતિ. **સમથવિનયોતિ** સત્ત અધિકરણસમથા. **પઞ્ઞત્તિવિનયોતિ** સિક્ખાપદમેવ. સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા હિ વિજ્જમાનાય એવ સિક્ખાપદસમ્ભવતો પઞ્ઞત્તિવિનયોપિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અનુગ્ગહિતો હોતિ.

ઇદાનિ –

> ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘફાસુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય, યં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય, તં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય, યં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય, તં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય, યં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય, તં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, યં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, તં અપ્પસન્નાનં પસાદાય, યં અપ્પસન્નાનં પસાદાય, તં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય, યં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય, તં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, યં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, તં વિનયાનુગ્ગહાય.
>
> ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં અપ્પસન્નાનં પસાદાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં વિનયાનુગ્ગહાય.
>
> ''યં સઙ્ઘફાસુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં અપ્પસન્નાનં પસાદાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, યં સઙ્ઘફાસુ, તં વિનયાનુગ્ગહાય, યં સઙ્ઘફાસુ, તં સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય.
>
> ''યં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય...પે॰... યં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય...પે॰... યં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય...પે॰... યં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય...પે॰... યં અપ્પસન્નાનં પસાદાય...પે॰... યં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય...પે॰... યં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા...પે॰... યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય , યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સઙ્ઘફાસુતાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં દિટ્ઠધમ્મિકાનં આસવાનં સંવરાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં અપ્પસન્નાનં પસાદાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય, યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા (પરિ॰ ૩૩૪).

''અત્થસતં ધમ્મસતં, દ્વે ચ નિરુત્તિસતાનિ;

ચત્તારિ ઞાણસતાનિ, અત્થવસે પકરણે''તિ (પરિ॰ ૩૩૪) –

યં વુત્તં **પરિવારે**, તં દસ્સેન્તો **''અપિચેત્થા''**તિઆદિમાહ.

તત્થ ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘફાસુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા''તિ ઇમિના અનુક્કમેન યં વુત્તં, તં સન્ધાય આસન્નાસન્નપદાનં ઉપરૂપરિપદેહિ સદ્ધિં યોજિતત્તા સઙ્ખલિકબન્ધનસદિસત્તા **''સઙ્ખલિકનય''**ન્તિ વુત્તં. સઙ્ખલિકનયં કત્વાતિ સમ્બન્ધો. ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા''તિ એવમાદિના દસસુ પદેસુ એકમેકં પદં તદવસેસેહિ નવનવપદેહિ યોજેત્વા યં વુત્તં, તં સન્ધાય **''એકેકપદમૂલિકં દસક્ખત્તું યોજનં કત્વા''**તિ વુત્તં.

અત્થસતન્તિઆદીસુ સઙ્ખલિકનયે તાવ પુરિમપુરિમપદાનં વસેન ધમ્મસતં વેદિતબ્બં, પચ્છિમપચ્છિમાનં વસેન અત્થસતં દટ્ઠબ્બં. કથં? કિઞ્ચાપિ **પરિવારે** ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસૂ''તિઆદિના સઙ્ખલિકનયે ખણ્ડચક્કમેવ વુત્તં, તથાપિ તેનેવ નયેન બદ્ધચક્કસ્સપિ નયો દિન્નો, તસ્મા ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસૂ''તિઆદિં વત્વા ''યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સઙ્ઘસુટ્ઠૂ''તિ યોજેત્વા બદ્ધચક્કં કાતબ્બં. એવં ''યં સઙ્ઘફાસુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા''તિઆદિં વત્વાપિ ''યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસૂ''તિ યોજેત્વા બદ્ધચક્કં કાતબ્બં. ઇમિના અનુક્કમેન સેસપદેસુપિ યોજિતેસુ સઙ્ખલિકનયેન દસ બદ્ધચક્કાનિ હોન્તિ. તેસુ એકેકસ્મિં ચક્કે પુરિમપુરિમપદાનં વસેન દસ દસ ધમ્મા, પચ્છિમપચ્છિમપદાનં વસેન દસ દસ અત્થાતિ સઙ્ખલિકનયે અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ સમ્પજ્જતિ. એકમૂલકનયે પન ''યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસુ, યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા''તિ એવમાદિના એકમેવ પદં સેસેહિ નવહિ પદેહિ યોજિતન્તિ પુરિમપદસ્સ એકત્તા એકમેવ ધમ્મપદં નવેવ અત્થપદાનિ હોન્તિ, તસ્મા એકમૂલકનયે દસસુ પદેસુ એકમેકં મૂલં કત્વા દસક્ખત્તું યોજનાય કતાય ધમ્મપદાનં વસેન ધમ્મપદાનિ દસ, અત્થપદાનિ નવુતીતિ અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ ન સમ્પજ્જતિ, તસ્મા એકમૂલકનયે સઙ્ખલિકનયે વુત્તનયેન અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ અગ્ગહેત્વા યં તત્થ દસધમ્મપદાનં નવુતિઅત્થપદાનઞ્ચ વસેન પદસતં વુત્તં, તં સબ્બં ધમ્મસતન્તિ ગહેત્વા તદત્થજોતનવસેન અટ્ઠકથાયં વુત્તાનિ સઙ્ઘસુટ્ઠુભાવાદીનિ અત્થપદાનિ અત્થસતન્તિ એવં ગહિતે અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ સમ્પજ્જતિ. એવં તાવ અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ વેદિતબ્બં. **દ્વે ચ નિરુત્તિસતાની**તિ એત્થ પન અત્થજોતિકાનં નિરુત્તીનં વસેન નિરુત્તિસતં, ધમ્મભૂતાનં નિરુત્તીનં વસેન નિરુત્તિસતન્તિ દ્વે નિરુત્તિસતાનિ ચ વેદિતબ્બાનિ. **ચત્તારિ ઞાણસતાની**તિ અત્થસતે ઞાણસતં, ધમ્મસતે ઞાણસતં, દ્વીસુ નિરુત્તિસતેસુ દ્વે ઞાણસતાનીતિ ચત્તારિ ઞાણસતાનિ.

એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવેતિ એત્થ ચ-સદ્દો ભિન્નક્કમેન યોજેતબ્બોતિ આહ **''ઉદ્દિસેય્યાથ ચા''**તિ. કથં પનેત્થ ''ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ વુત્તે પરિયાપુણેય્યાથાતિઆદિ અત્થસમ્ભવોતિ આહ **''અતિરેકાનયનત્થો હિ એત્થ ચ-સદ્દો''**તિ. વુત્તત્થતો અતિરેકસ્સ અત્થસ્સ આનયનં અતિરેકાનયનં, સો અત્થો એતસ્સાતિ **અતિરેકાનયનત્થો,** અવુત્તસમુચ્ચયત્થોતિ વુત્તં હોતિ. ''અસંવાસો''તિ વુત્તત્તા **''દળ્હં કત્વા''**તિ વુત્તં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

પઠમપઞ્ઞત્તિકથા નિટ્ઠિતા.

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મક્કટિવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦. અનુત્તાનપદવણ્ણનાતિ ઉત્તાનં વુચ્ચતિ પાકટં, તપ્પટિપક્ખેન અનુત્તાનં અપાકટં અપ્પચુરં દુવિઞ્ઞેય્યઞ્ચ, અનુત્તાનાનં પદાનં વણ્ણના અનુત્તાનપદવણ્ણના. ઉત્તાનપદવણ્ણનાય પયોજનાભાવતો અનુત્તાનગ્ગહણં. **પચુરપટિસેવનો હોતી**તિ બહુલપટિસેવનો હોતિ, દિવસે દિવસે નિરન્તરં પટિસેવતીતિ અત્થો. **પચુરત્થે હિ વત્તમાનવચન**ન્તિ સબ્બદા પટિસેવનાભાવેપિ ''ઇધ મલ્લા યુજ્ઝન્તી''તિઆદીસુ વિય બાહુલ્લવુત્તિં ઉપાદાય વત્તમાનવચનં. **આહિણ્ડન્તા**તિ વિચરન્તા. **અઞ્ઞેસુપી**તિ અઞ્ઞેસુપિ ભિક્ખૂસુ.

૪૧. સહોડ્ઢગ્ગહિતોતિ સહ ભણ્ડેન ગહિતો. અત્તનો મિચ્છાગાહેન લેસઓડ્ડનેન વા પરિપુણ્ણત્થમ્પિ પઠમપઞ્ઞત્તિં અઞ્ઞથા કરોન્તો ''તઞ્ચ ખો મનુસ્સિત્થિયા, નો તિરચ્છાનગતાયા''તિ આહ. **દસ્સન**ન્તિ સાનુરાગદસ્સનં. **ગહણ**ન્તિ અનુરાગવસેનેવ હત્થેન ગહણં. **આમસનં** અત્તનો સરીરેન તસ્સા સરીરસ્સ ઉપરિ આમસનમત્તં, **ફુસનં** તતો દળ્હતરં કત્વા સંફુસનં, **ઘટ્ટનં** તતોપિ દળ્હતરં કત્વા સરીરેન સરીરસ્સ ઘટ્ટનં. **તં સબ્બમ્પી**તિ દસ્સનાદિ સબ્બમ્પિ.

૪૨. દળ્હતરં સિક્ખાપદમકાસીતિ ઇમસ્મિં અધિકારે અનુપઞ્ઞત્તિયા સિક્ખાપદસ્સ દળ્હીકરણં સિથિલકરણઞ્ચ પસઙ્ગતો આપન્નં વિભજિત્વા દસ્સેતુકામો **''દુવિધઞ્હિ સિક્ખાપદ''**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ યસ્સ સચિત્તકસ્સ સિક્ખાપદસ્સ ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં. યસ્સ સચિત્તકાચિત્તકપક્ખસહિતસ્સ અચિત્તકસ્સ ચ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તમ્પિ સુરાપાનાદિ લોકવજ્જન્તિ ઇમમત્થં સમ્પિણ્ડેત્વા દસ્સેતું **''યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં નામા''**તિ વુત્તં. ''સચિત્તકપક્ખે''તિ હિ ઇદં વચનં અચિત્તકં સન્ધાય વુત્તં. ન હિ એકંસતો સચિત્તકસ્સ ''સચિત્તકપક્ખે''તિ વિસેસને પયોજનં અત્થિ. સચિત્તકપક્ખેતિ ચ વત્થુવીતિક્કમવિજાનનચિત્તેન ''સચિત્તકપક્ખે''તિ ગહેતબ્બં, ન પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન. યદિ હિ ''ન વટ્ટતી''તિ પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેનપિ યસ્સ સિક્ખાપદસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ, તમ્પિ લોકવજ્જન્તિ વદેય્ય, સબ્બેસં પણ્ણત્તિવજ્જસિક્ખાપદાનમ્પિ લોકવજ્જતા આપજ્જેય્ય પણ્ણત્તિવજ્જાનમ્પિ ''ન વટ્ટતી''તિ જાનિત્વા વીતિક્કમે અકુસલચિત્તસ્સેવ સમ્ભવતો. ન હિ ભગવતો આણં જાનિત્વા મદ્દન્તસ્સ કુસલચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ અનાદરિયવસેન પટિઘચિત્તસ્સેવ ઉપ્પજ્જનતો.

અપિચેત્થ ''સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવા''તિ વચનતો અચિત્તકસ્સ વત્થુઅજાનનવસેન અચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવાતિ અયં નિયમો નત્થીતિ વિઞ્ઞાયતિ. યદિ હિ અચિત્તકસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ ચિત્તં અકુસલમેવ સિયા, ''સચિત્તકપક્ખે''તિ ઇદં વિસેસનં નિરત્થકં સિયા. ''યસ્સ ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જ''ન્તિ એત્તકે વુત્તે સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ ગન્ધવણ્ણકાદિભાવં અજાનિત્વા તાનિ લિમ્પન્તીનં ભિક્ખુનીનઞ્ચ વિનાપિ અકુસલચિત્તેન આપત્તિસમ્ભવતો એકન્તાકુસલં સચિત્તકસિક્ખાપદં ઠપેત્વા સુરાપાનાદિઅચિત્તકસિક્ખાપદાનં લોકવજ્જતા ન સિયાતિ તેસમ્પિ સઙ્ગહત્થં ''યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જ''ન્તિ વુત્તં. તેનેવ **ચૂળગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં ''એતં સત્તં મારેસ્સામીતિ તસ્મિંયેવ પદેસે નિપન્નં અઞ્ઞં મારેન્તસ્સ પાણસઞ્ઞાય અત્થિતાય યથા પાણાતિપાતો હોતિ, એવં એતં મજ્જં પિવિસ્સામીતિ અઞ્ઞં મજ્જં પિવન્તસ્સ મજ્જસઞ્ઞાય અત્થિતાય અકુસલમેવ હોતિ. યથા પન કટ્ઠસઞ્ઞાય સપ્પં ઘાતેન્તસ્સ પાણાતિપાતો ન હોતિ, એવં નાળિકેરપાનસઞ્ઞાય મજ્જં પિવન્તસ્સ અકુસલં ન હોતી''તિ.

કેચિ પન વદન્તિ ''સામણેરસ્સ સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ પારાજિકો નત્થિ, અકુસલં પન હોતી''તિ, તં તેસં મતિમત્તં. ''ભિક્ખુનો અજાનિત્વાપિ બીજતો પટ્ઠાય મજ્જં પિવન્તસ્સ પાચિત્તિયં, સામણેરો જાનિત્વા પિવન્તો સીલભેદં આપજ્જતિ, ન અજાનિત્વા''તિ એત્તકમેવ હિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં, ''અકુસલં પન હોતી''તિ ન વુત્તન્તિ. અપરમ્પિ વદન્તિ ''અજાનિત્વા પિવન્તસ્સપિ સોતાપન્નસ્સ મુખં સુરા ન પવિસતિ કમ્મપથપ્પત્તઅકુસલચિત્તેનેવ પાતબ્બતો''તિ, તમ્પિ ન સુન્દરં. બોધિસત્તે કુચ્છિગતે બોધિસત્તમાતુ સીલં વિય હિ ઇદમ્પિ અરિયસાવકાનં ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. તેનેવ દીઘનિકાયે **કૂટદન્તસુત્તટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૫૨) વુત્તં –

> ''ભવન્તરેપિ હિ અરિયસાવકો જીવિતહેતુપિ નેવ પાણં હનતિ, ન સુરં પિવતિ. સચેપિસ્સ સુરઞ્ચ ખીરઞ્ચ મિસ્સેત્વા મુખે પક્ખિપન્તિ, ખીરમેવ પવિસતિ, ન સુરા. યથા કિં? યથા કોઞ્ચસકુણાનં ખીરમિસ્સકે ઉદકે ખીરમેવ પવિસતિ, ન ઉદકં. ઇદં યોનિસિદ્ધન્તિ ચે? ઇદમ્પિ ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ.

યદિ એવં **સુરાપાનસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૯) ''વત્થુઅજાનનતાય ચેત્થ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા, અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા''તિ કસ્મા વુત્તં? નાયં દોસો. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સચિત્તકપક્ખે અકુસલચિત્તેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતાતિ. ઇમિનાયેવ હિ અધિપ્પાયેન અઞ્ઞેસુપિ લોકવજ્જેસુ અચિત્તકસિક્ખાપદેસુ અકુસલચિત્તતાયેવ વુત્તા, ન પન સચિત્તકતા. તેનેવ **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૨૨૭) વુત્તં –

> ''ગિરગ્ગસમજ્જં ચિત્તાગારસિક્ખાપદં સઙ્ઘાણિ ઇત્થાલઙ્કારો ગન્ધકવણ્ણકો વાસિતકપિઞ્ઞાકો ભિક્ખુનીઆદીહિ ઉમ્મદ્દનપરિમદ્દનાતિ ઇમાનિ દસ સિક્ખાપદાનિ અચિત્તકાનિ લોકવજ્જાનિ અકુસલચિત્તાની''તિ,

અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – વિનાપિ ચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા અચિત્તકાનિ, ચિત્તે પન સતિ અકુસલેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા લોકવજ્જાનિ ચેવ અકુસલચિત્તાનિ ચાતિ. તસ્મા **ભિક્ખુવિભઙ્ગે** આગતાનિ સુરાપાનઉય્યુત્તઉય્યોધિકસિક્ખાપદાનિ તીણિ, **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે** આગતાનિ ગિરગ્ગસમજ્જાદીનિ દસાતિ ઇમેસં તેરસન્નં અચિત્તકસિક્ખાપદાનં લોકવજ્જતાદસ્સનત્થં ''સચિત્તકપક્ખે''તિ ઇદં વિસેસનં કતન્તિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. યસ્મા પન પણ્ણત્તિવજ્જસ્સ વત્થુવીતિક્કમવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં સિયા કુસલં, સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકતં, તસ્મા તસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવાતિ અયં નિયમો નત્થીતિ સેસં પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ વુત્તં.

રુન્ધન્તીતિ વીતિક્કમં રુન્ધન્તી. **દ્વારં પિદહન્તી**તિ વીતિક્કમલેસસ્સ દ્વારં પિદહન્તી. **સોતં પચ્છિન્દમાના**તિ ઉપરૂપરિ વીતિક્કમસોતં પચ્છિન્દમાના. અથ વા **રુન્ધન્તી**તિ અનાપત્તિલેસં રુન્ધન્તી. **દ્વારં પિદહન્તી**તિ અનાપત્તિલેસસ્સ દ્વારં પિદહન્તી. **સોતં પચ્છિન્દમાના**તિ અનાપત્તિસોતં પચ્છિન્દમાના, આપત્તિમેવ કુરુમાનાતિ વુત્તં હોતિ. નનુ ચ લોકવજ્જે કાચિ અનુપઞ્ઞત્તિ ઉપ્પજ્જમાના સિથિલં કરોન્તી ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા ''**લોકવજ્જે અનુપઞ્ઞત્તિ ઉપ્પજ્જમાના...પે॰... ગાળ્હતરં કરોન્તી ઉપ્પજ્જતી**''તિ ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''**અઞ્ઞત્ર અધિમાના અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા**''તિઆદિ. ''અઞ્ઞત્ર અધિમાના''તિ ઇમિસ્સા અનુપઞ્ઞત્તિયા ''વીતિક્કમાભાવા''તિ કારણં વુત્તં, ''અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા''તિ ઇમિસ્સા ''અબ્બોહારિકત્તા''તિ કારણં વુત્તં. તત્થ **વીતિક્કમાભાવા**તિ પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતોતિઆદિવીતિક્કમાભાવા. ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે હિ ''પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપતી''તિ (મહાવ॰ ૧૨૯) વચનતો વિસંવાદનાધિપ્પાયેન મુસા ભણન્તો પારાજિકો હોતિ. અયં પન અધિમાનેન અધિગતસઞ્ઞી હુત્વા ઉલ્લપતિ, ન સિક્ખાપદં વીતિક્કમિતુકામો, તસ્મા ''અઞ્ઞત્ર અધિમાના''તિ અયં અનુપઞ્ઞત્તિ ઉપ્પજ્જમાના વીતિક્કમાભાવા અનાપત્તિકરા જાતા. **અબ્બોહારિકત્તા**તિ સુપિનન્તે વિજ્જમાનાયપિ ચેતનાય વીતિક્કમિચ્છાય ચ અબ્બોહારિકત્તા. કિઞ્ચાપિ હિ સુપિનન્તે મોચનસ્સાદચેતના સંવિજ્જતિ, કદાચિ ઉપક્કમનમ્પિ હોતિ, તથાપિ થિનમિદ્ધેન અભિભૂતત્તા તં ચિત્તં અબ્બોહારિકં, ચિત્તસ્સ અબ્બોહારિકત્તા ઉપક્કમકિરિયાસંવત્તનિકાપિ ચેતના અબ્બોહારિકા. તેનેવ ''અત્થેસા ભિક્ખવે ચેતના, સા ચ ખો અબ્બોહારિકા''તિ (પારા॰ ૨૩૫) ભગવતા વુત્તા, તસ્મા ''અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા''તિ અયં અનુપઞ્ઞત્તિ અબ્બોહારિકત્તા અનાપત્તિકરા જાતા.

અકતે વીતિક્કમેતિ ''કુક્કુચ્ચાયન્તા ન ભુઞ્જિંસૂ''તિઆદીસુ વિય વીતિક્કમે અકતે. **સિથિલં કરોન્તી**તિ પઠમં સામઞ્ઞતો બદ્ધસિક્ખાપદં મોચેત્વા અત્તનો અત્તનો વિસયે અનાપત્તિકરણવસેન સિથિલં કરોન્તી. **દ્વારં દદમાના**તિ અનાપત્તિયા દ્વારં દદમાના. તેનેવાહ ''**અપરાપરમ્પિ અનાપત્તિં કુરુમાના**''તિ. નનુ ચ સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદે ''અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપી''તિ અનુપઞ્ઞત્તિ ઉપ્પજ્જમાના આપત્તિમેવ કરોન્તી ઉપ્પન્ના, અથ કસ્મા ''અનાપત્તિં કુરુમાના ઉપ્પજ્જતી''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપી**''તિઆદિ. ઉદાયિના ભિક્ખુના તઙ્ખણિકાય સઞ્ચરિત્તં આપન્નવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તત્તા ''**કતે વીતિક્કમે**''તિ વુત્તં. **પઞ્ઞત્તિગતિકાવ હોતી**તિ મૂલપઞ્ઞત્તિયંયેવ અન્તોગધા હોતિ.

મક્કટિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સન્થતભાણવારો

વજ્જિપુત્તકવત્થુવણ્ણના

૪૩. વેસાલી નિવાસો એતેસન્તિ **વેસાલિકા**તિ આહ ''**વેસાલિવાસિનો**''તિ. વજ્જીસુ જનપદે વસન્તા વજ્જિનો, વજ્જીનં પુત્તકા **વજ્જિપુત્તકા**તિ આહ ''**વજ્જિરટ્ઠે વેસાલિયં કુલાનં પુત્તા**''તિ. **ઞાતીનં બ્યસન**ન્તિ ઞાતીનં વિનાસો. સો પન ઞાતીનં વિનાસો રાજદણ્ડાદિકારણેન હોતીતિ આહ ''**રાજદણ્ડબ્યાધિમરણવિપ્પવાસનિમિત્તેના**''તિ. ભોગાનં બ્યસનં વિનાસો **ભોગબ્યસનં**. તઞ્ચ હિરઞ્ઞસુવણ્ણદાસિદાસાદીનં ઉપભોગપરિભોગવત્થૂનં રાજદણ્ડાદિના વિનાસોતિ આહ ''**એસ નયો દુતિયપદેપી**''તિ. **ન બુદ્ધં ગરહામા**તિ ''અસબ્બઞ્ઞુ બુદ્ધો''તિઆદિના બુદ્ધં ન ગરહામ. **ન ધમ્મગરહિનો**તિ ''અનિય્યાનિકો ધમ્મો''તિઆદિના ધમ્મં ન ગરહામ. **ન સઙ્ઘગરહિનો**તિ ''દુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘો''તિઆદિના સઙ્ઘં ન ગરહામ. **અટ્ઠતિંસારમ્મણેસૂ**તિ દસ કસિણા દસ અસુભા દસાનુસ્સતિયો ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા ચત્તારો આરુપ્પા ચતુધાતુવવત્થાનં આહારે પટિકૂલસઞ્ઞાતિ ઇમેસુ ચત્તાલીસકમ્મટ્ઠાનેસુ પાળિયં અનાગતત્તા આલોકાકાસકસિણદ્વયં ઠપેત્વા અવસેસાનિ ગહેત્વા વુત્તં. **વિભત્તા કુસલા ધમ્મા**તિ ''ઇમસ્મિં આરમ્મણે ઇદં હોતી''તિ એવં વિભત્તા ઉપચારજ્ઝાનેન સદ્ધિં પઠમજ્ઝાનાદયો મહગ્ગતકુસલા ધમ્મા . **તેવ ધમ્મે**તિ તે એવ કુસલે ધમ્મે. મજ્ઝિમયામો ભિક્ખૂનં નિદ્દાકિલમથવિનોદનોકાસત્તા ન ગહિતોતિ આહ ''**પઠમયામઞ્ચ પચ્છિમયામઞ્ચા**''તિ. સચ્ચાનિ બુજ્ઝતિ પટિવિજ્ઝતીતિ બોધિ, અરહત્તમગ્ગઞાણં. ઉપકારકત્તેન તસ્સ પક્ખે ભવા **બોધિપક્ખિયા**તિ આહ ''**બોધિસ્સ પક્ખે ભવાનં, અરહત્તમગ્ગઞાણસ્સ ઉપકારકાન**''ન્તિ. ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, ચત્તારો સમ્મપ્પધાના, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા, પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ, પઞ્ચ બલાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ ઇમે સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા. ''**ગિહિપલિબોધં આવાસપલિબોધઞ્ચ પહાયા**''તિ ઇમેસંયેવ દ્વિન્નં પલિબોધાનં ઉપચ્છેદસ્સ સુદુક્કરભાવતો વુત્તં. **યુત્તપયુત્તા**તિ સમ્મદેવ યુત્તા.

આસયન્તિ અજ્ઝાસયં. સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય ભિક્ખુભાવે ઠત્વા પટિસેવિતમેથુનાનં તેસં વજ્જિપુત્તકાનં ઉપસમ્પદં અનુજાનન્તો ભગવા ''પારાજિકો હોતિ અસંવાસો''તિ એવં પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં સમૂહનતિ નામાતિ આહ – ''**યદિ હિ ભગવા...પે॰... પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્યા**''તિ. ''યો પન ભિક્ખૂ''તિ વુત્તત્તા પન સિક્ખં પચ્ચક્ખાય

પટિસેવિતમેથુનસ્સ ઉપસમ્પદં અનુજાનન્તો ન સમૂહનતિ નામ. ન હિ સો ભિક્ખુ હુત્વા પટિસેવતિ. ''સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ વચનતો સામણેરભૂમિ અનુઞ્ઞાતાતિ આહ ''**સામણેરભૂમિયં પન ઠિતો**''તિઆદિ. **ઉત્તમત્થન્તિ** અરહત્તં નિબ્બાનમેવ વા.

વજ્જિપુત્તકવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુબ્બિધવિનયકથાવણ્ણના

૪૫. નીહરિત્વાતિ સાસનતો નીહરિત્વા. તથા હિ ''પઞ્ચહુપાલિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતેન ભિક્ખુના નાનુયુઞ્જિતબ્બં. કતમેહિ પઞ્ચહિ? સુત્તં ન જાનાતિ, સુત્તાનુલોમં ન જાનાતી''તિ (પરિ॰ ૪૪૨) એવમાદિપરિયત્તિસાસનતો સુત્તં સુત્તાનુલોમઞ્ચ નીહરિત્વા પકાસેસું, ''અનાપત્તિ એવં અમ્હાકં આચરિયાનં ઉગ્ગહો પરિપુચ્છાતિ ભણતી''તિ એવમાદિપરિયત્તિસાસનતો આચરિયવાદં નીહરિત્વા પકાસેસું, **ભારુકચ્છકવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૭૮) ''આયસ્મા ઉપાલિ એવમાહ અનાપત્તિ આવુસો સુપિનન્તેના''તિ એવમાદિપરિયત્તિસાસનતો એવ અત્તનોમતિં નીહરિત્વા પકાસેસું. તાય હિ અત્તનોમતિયા થેરો એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ.

વુત્તન્તિ નાગસેનત્થેરેન વુત્તં. પજ્જતે અનેન અત્થોતિ પદં, ભગવતા કણ્ઠાદિવણ્ણપ્પવત્તિટ્ઠાનં આહચ્ચ વિસેસેત્વા ભાસિતં પદં **આહચ્ચપદં**, ભગવતોયેવ વચનં. તેનાહ ''**આહચ્ચપદન્તિ સુત્તં અધિપ્પેત**''ન્તિ. ''ઇદં કપ્પતિ, ઇદં ન કપ્પતી''તિ એવં અવિસેસેત્વા ''યં, ભિક્ખવે, મયા 'ઇદં ન કપ્પતી'તિ અપ્પટિક્ખિત્તં, તઞ્ચે અકપ્પિયં અનુલોમેતિ, કપ્પિયં પટિબાહતિ, તં વો ન કપ્પતી''તિઆદિના (મહાવ॰ ૩૦૫) વુત્તં સામઞ્ઞલક્ખણં ઇધ ''રસો''તિ અધિપ્પેતન્તિ આહ ''**રસોતિ સુત્તાનુલોમ**''ન્તિ. ધમ્મસઙ્ગાહકપ્પભુતિઆચરિયપરમ્પરતો આનીતા અટ્ઠકથાતન્તિ ઇધ ''આચરિયવંસો''તિ અધિપ્પેતાતિ આહ ''**આચરિયવંસોતિ આચરિયવાદો**''તિ.

ઇધ વિનયવિનિચ્છયસ્સ અધિકતત્તા તદનુચ્છવિકમેવ સુત્તં દસ્સેન્તો આહ – ''**સુત્તં નામ સકલે વિનયપિટકે પાળી**''તિ. **મહાપદેસાતિ** મહાઓકાસા, મહન્તાનિ વિનયસ્સ પતિટ્ઠાપનટ્ઠાનાનિ યેસુ પતિટ્ઠાપિતો વિનયો વિનિચ્છયતિ અસન્દેહતો. મહન્તાનિ વા કારણાનિ **મહાપદેસા**, મહન્તાનિ વિનયવિનિચ્છયકારણાનીતિ વુત્તં હોતિ. ''અત્થતો પન 'યં, ભિક્ખવે'તિઆદિના વુત્તા સાધિપ્પાયા પાળિયેવ મહાપદેસા''તિ વદન્તિ. તેનેવાહ ''**યે ભગવતા એવં વુત્તા**''તિઆદિ. ઇમે ચ મહાપદેસા ખન્ધકે આગતા, તસ્મા તેસં વિનિચ્છયકથા તત્થેવ આવિ ભવિસ્સતીતિ ઇધ ન વુચ્ચતિ. યદિપિ તત્થ તત્થ ભગવતા પવત્તિતા પકિણ્ણકદેસનાવ અટ્ઠકથા, સા પન ધમ્મસઙ્ગાહકેહિ પઠમં તીણિ પિટકાનિ સઙ્ગાયિત્વા તસ્સ અત્થવણ્ણનાનુરૂપેનેવ વાચનામગ્ગં આરોપિતત્તા ''આચરિયવાદો''તિ વુચ્ચતિ આચરિયા વદન્તિ સંવણ્ણેન્તિ પાળિં એતેનાતિ કત્વા. તેનાહ – ''**આચરિયવાદો નામ...પે॰... અટ્ઠકથાતન્તી**''તિ. તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હોયેવ ચ બુદ્ધવચનસ્સ અત્થસંવણ્ણનાભૂતો કથામગ્ગો મહામહિન્દત્થેરેન તમ્બપણ્ણિદીપં આભતો, પચ્છા તમ્બપણ્ણિયેહિ મહાથેરેહિ સીહળભાસાય ઠપિતો નિકાયન્તરલદ્ધિસઙ્કરપરિહરણત્થં. કિઞ્ચાપિ અત્તનોમતિ સુત્તાદીહિ સંસન્દિત્વાવ પરિકપ્પીયતિ, તથાપિ સા ન સુત્તાદીસુ વિસેસતો નિદ્દિટ્ઠાતિ આહ ''**સુત્તસુત્તાનુલોમઆચરિયવાદે મુઞ્ચિત્વા**''તિ. **અનુબુદ્ધિયાતિ** સુત્તાદીનિયેવ અનુગતબુદ્ધિયા. **નયગ્ગાહેનાતિ** સુત્તાદિતો લબ્ભમાનનયગ્ગહણેન.

અત્તનોમતિં સામઞ્ઞતો પઠમં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તમેવ વિસેસેત્વા દસ્સેન્તો ''**અપિચા**''તિઆદિમાહ. ઇદાનિ તત્થ પટિપજ્જિતબ્બાકારં દસ્સેન્તો આહ – ''**તં પન અત્તનોમતિં ગહેત્વા કથેન્તેના**''તિઆદિ. **અત્થેનાતિ** અત્તના સલ્લક્ખિતેન અત્થેન. **આચરિયવાદે ઓતારેતબ્બાતિ** આચરિયવાદે ઞાણેન અનુપ્પવેસેતબ્બા. **સબ્બદુબ્બલાતિ** પુગ્ગલસ્સ સયં પટિભાનભાવતો. પમાદપાઠવસેન આચરિયવાદસ્સ કદાચિ સુત્તાનુલોમેન અસંસન્દનાપિ સિયા, સો ન ગહેતબ્બોતિ દસ્સેન્તો આહ – ''**આચરિયવાદોપિ... પે॰... સમેન્તો એવ ગહેતબ્બો**''તિ. **સમેન્તમેવ ગહેતબ્બન્તિ** યથા સુત્તેન સંસન્દતિ, એવં મહાપદેસતો અત્થા ઉદ્ધરિતબ્બાતિ દસ્સેતિ. સુત્તાનુલોમસ્સ સુત્તેકદેસત્તેપિ સુત્તે વિય ''ઇદં કપ્પતિ, ઇદં ન કપ્પતી''તિ પરિચ્છિન્દિત્વા આહચ્ચભાસિતં કિઞ્ચિ નત્થીતિ આહ – ''**સુત્તાનુલોમતો હિ સુત્તમેવ બલવતર**''ન્તિ. **અપ્પટિવત્તિયન્તિ** અપ્પટિબાહિયં. **કારકસઙ્ઘસદિસન્તિ** પમાણત્તા સઙ્ગીતિકારકસઙ્ઘસદિસં. **બુદ્ધાનં ઠિતકાલસદિસન્તિ** ઇમિના બુદ્ધેહેવ કથિતત્તા ધરમાનબુદ્ધસદિસન્તિ વુત્તં હોતિ. સુત્તે હિ પટિબાહિતે બુદ્ધોવ પટિબાહિતો હોતિ. **સકવાદી સુત્તં ગહેત્વા કથેતીતિ** સકવાદી અત્તનો સુત્તં ગહેત્વા વોહરતિ. **પરવાદી સુત્તાનુલોમન્તિ** અઞ્ઞનિકાયવાદી અત્તનો નિકાયે સુત્તાનુલોમં ગહેત્વા કથેતિ. **ખેપં વા ગરહં વા અકત્વાતિ** ''કિં ઇમિના''તિ ખેપં વા ''કિમેસ બાલો વદતી''તિ ગરહં વા અકત્વા. **સુત્તાનુલોમન્તિ** પરવાદિના વુત્તં અઞ્ઞનિકાયે સુત્તાનુલોમં. **સુત્તે ઓતારેતબ્બન્તિ** સકવાદિના અત્તનો સુત્તે ઓતારેતબ્બં. **સુત્તસ્મિંયેવ ઠાતબ્બન્તિ** અત્તનો સુત્તેયેવ ઠાતબ્બં. એવં સેસવારેસુપિ અત્થયોજના કાતબ્બા. **અયન્તિ** સકવાદી. **પરોતિ** અઞ્ઞનિકાયવાદી. એવં સેસેસુપિ.

નનુ ચ ''સુત્તાનુલોમતો સુત્તમેવ બલવતર''ન્તિ હેટ્ઠા વુત્તં, ઇધ પન ''સુત્તાનુલોમે સુત્તં ઓતારેતબ્બ''ન્તિઆદિ કસ્મા વુત્તન્તિ? નાયં વિરોધો. ''સુત્તાનુલોમતો સુત્તમેવ બલવતર''ન્તિ હિ ઇદં સકમતેયેવ સુત્તં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ હિ સકમતિપરિયાપન્નમેવ સુત્તાદિં સન્ધાય ''અત્તનોમતિ સબ્બદુબ્બલા, અત્તનોમતિતો આચરિયવાદો બલવતરો, આચરિયવાદતો સુત્તાનુલોમં બલવતરં, સુત્તાનુલોમતો સુત્તમેવ બલવતર''ન્તિ ચ વુત્તં. ઇધ પન પરવાદિના આનીતં અઞ્ઞનિકાયે સુત્તં સન્ધાય ''સુત્તાનુલોમે સુત્તં ઓતારેતબ્બ''ન્તિઆદિ વુત્તં. તસ્મા પરવાદિના આનીતં સુત્તાદિં અત્તનો સુત્તાનુલોમઆચરિયવાદઅત્તનોમતીસુ ઓતારેત્વા સમેન્તંયેવ ગહેતબ્બં, ઇતરં ન ગહેતબ્બન્તિ અયં નયો ઇધ વુચ્ચતીતિ ન કોચિ પુબ્બાપરવિરોધો.

બાહિરકસુત્તન્તિ તિસ્સો સઙ્ગીતિયો અનારુળ્હગુળ્હવેસ્સન્તરાદીનિ મહાસઙ્ઘિકનિકાયવાસીનં સુત્તાનિ. **વેદલ્લાદીનન્તિ આદિ**-સદ્દેન ગુળ્હઉમ્મગ્ગાદિગ્ગહણં વેદિતબ્બં, ઇતરં ગારય્હસુત્તં ન ગહેતબ્બં. **અત્તનોમતિયમેવ ઠાતબ્બન્તિ** ઇમિના અઞ્ઞનિકાયતો આનીતસુત્તતોપિ સકનિકાયે અત્તનોમતિયેવ બલવતરાતિ દસ્સેતિ. સકવાદી સુત્તં ગહેત્વા કથેતિ, પરવાદીપિ સુત્તમેવાતિએવમાદિના સમાનજાતિકાનં વસેન વારો ન વુત્તો, સુત્તસ્સ સુત્તેયેવ ઓતારણં ભિન્નં વિય હુત્વા ન પઞ્ઞાયતિ, વુત્તનયેનેવ ચ સક્કા યોજેતુન્તિ.

ઇદાનિ સકવાદીપરવાદીનં કપ્પિયાકપ્પિયાદિભાવં સન્ધાય વિવાદે ઉપ્પન્ને તત્થ પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેન્તો આહ – ''**અથ પનાયં કપ્પિયન્તિ ગહેત્વા કથેતી**''તિઆદિ. તત્થ **સુત્તે ચ સુત્તાનુલોમે ચ ઓતારેતબ્બન્તિ** સકવાદિના અત્તનોયેવ સુત્તે ચ સુત્તાનુલોમે ચ ઓતારેતબ્બં. **પરો કારણં ન વિન્દતીતિ** પરવાદી કારણં ન લભતિ. **સુત્તતો બહું કારણઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચ દસ્સેતીતિ** પરવાદી અત્તનો સુત્તતો બહું કારણં વિનિચ્છયઞ્ચ આહરિત્વા દસ્સેતિ. **સાધૂતિ સમ્પટિચ્છિત્વા અકપ્પિયેવ ઠાતબ્બન્તિ** ઇમિના અત્તનો નિકાયે સુત્તાદીનિ અલભન્તેન સકવાદિના પરવાદીવચનેયેવ ઠાતબ્બન્તિ વદતિ. **દ્વિન્નમ્પિ કારણચ્છાયા દિસ્સતીતિ** સકવાદીપરવાદીનં ઉભિન્નમ્પિ કપ્પિયાકપ્પિયભાવસાધકં કારણપતિરૂપકં દિસ્સતિ. યદિ દ્વિન્નમ્પિ કારણચ્છાયા દિસ્સતિ, કસ્મા ''અકપ્પિયેવ ઠાતબ્બ''ન્તિ આહ ''**વિનયઞ્હિ પત્વા**''તિઆદિ. ''વિનયં પત્વા''તિ વુત્તમેવત્થં પાકટતરં કત્વા દસ્સેન્તો આહ ''**કપ્પિયાકપ્પિયવિચારણમાગમ્મા**''તિ. **રુન્ધિતબ્બન્તિઆદીસુ** દુબ્બિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયે કપ્પિયાકપ્પિયભાવે સતિ કપ્પિયન્તિ ગહણં રુન્ધિતબ્બં, અકપ્પિયન્તિ ગહણં **ગાળ્હં કાતબ્બં**. અપરાપરં પવત્તકપ્પિયગહણ**સોતં પચ્છિન્દિતબ્બં**, ગરુકભાવસઙ્ખાતે અકપ્પિયભાવેયેવ ઠાતબ્બન્તિ અત્થો.

બહૂહિ સુત્તવિનિચ્છયકારણેહીતિ બહૂહિ સુત્તેહિ ચેવ તતો આનીતવિનિચ્છયકારણેહિ ચ. **અત્તનો ગહણં ન વિસ્સજ્જેતબ્બન્તિ** સકવાદિના અત્તનો અકપ્પિયન્તિ ગહણં ન વિસ્સજ્જેતબ્બં. ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં નિગમેન્તો "**એવ**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **યોતિ** સકવાદીપરવાદીસુ યો કોચિ. કેચિ પન "સકવાદીસુયેવ યો કોચિ ઇધાધિપ્પેતો"તિ વદન્તિ, એવં સન્તે "અથ પનાયં કપ્પિયન્તિ ગહેત્વા કથેતી"તિઆદીસુ સબ્બત્થ ઉભોપિ સકવાદિનોયેવ સિયું હેટ્ઠા વુત્તસ્સેવ નિગમનવસેન "એવ"ન્તિઆદીનં વુત્તત્તા, તસ્મા તં ન ગહેતબ્બં. **અતિરેકકારણં લભતીતિ** એત્થ સુત્તાદીસુ પુરિમં પુરિમં અતિરેકકારણં નામ, યો વા સુત્તાદીસુ ચતૂસુ બહુતરં કારણં લભતિ, સો અતિરેકકારણં લભતિ નામ.

સુટ્ઠુ પવત્તિ એતસ્સાતિ સુપ્પવત્તિ, સુટ્ઠુ પવત્તતિ સીલેનાતિ વા સુપ્પવત્તિ. તેનાહ "**સુપ્પવત્તીતિ સુટ્ઠુ પવત્ત**"ન્તિ. વાચાય ઉગ્ગતં **વાચુગ્ગતં**, વચસા સુગ્ગહિતન્તિ વુત્તં હોતિ. **સુત્તતોતિ** ઇમસ્સ વિવરણં "**પાળિતો**"તિ. એત્થ ચ "સુત્તં નામ સકલં વિનયપિટક"ન્તિ વુત્તત્તા **પાળિતોતિ** તદત્થદીપિકા અઞ્ઞાયેવ પાળિ વેદિતબ્બા. **અનુબ્યઞ્જનસોતિ** ઇમસ્સ વિવરણં "**પરિપુચ્છતો ચ અટ્ઠકથાતો ચા**"તિ. પાળિં અનુગન્ત્વા અત્થસ્સ બ્યઞ્જનતો પકાસનતો **અનુબ્યઞ્જનન્તિ** હિ પરિપુચ્છા અટ્ઠકથા ચ વુચ્ચતિ. એત્થ ચ અટ્ઠકથાય વિસું ગહિતત્તા **પરિપુચ્છાતિ** થેરવાદો વુત્તો. સઙ્ઘભેદસ્સ પુબ્બભાગે પવત્તકલહસ્સેતં અધિવચનં **સઙ્ઘરાજીતિ**. **કુક્કુચ્ચકોતિ** અણુમત્તેસુપિ વજ્જેસુ ભયદસ્સનવસેન કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેન્તો. **તન્તિં અવિસંવાદેત્વાતિ** પાળિં અઞ્ઞથા અકત્વા. **અવોક્કમન્તોતિ** અનતિક્કમન્તો.

વિત્થુનતીતિ અત્થં અદિસ્વા નિત્થુનતિ. **વિપ્ફન્દતીતિ** કમ્પતિ. **સન્તિટ્ઠિતું ન સક્કોતીતિ** એકસ્મિંયેવ અત્થે પતિટ્ઠાતું ન સક્કોતિ. તેનાહ "**યં યં પરેન વુચ્ચતિ, તં તં અનુજાનાતી**"તિ. **પરવાદં ગણ્હાતીતિ** "ઉચ્છુમ્હિ કસટં યાવજીવિકં, રસો સત્તાહકાલિકો, તદુભયવિનિમુત્તો ચ ઉચ્છુ નામ વિસું નત્થિ, તસ્મા ઉચ્છુપિ વિકાલે વટ્ટતી"તિ પરવાદિના વુત્તે તમ્પિ ગણ્હાતિ. **એકેકલોમન્તિ** પલિતં સન્ધાય વુત્તં. **યમ્હીતિ** યસ્મિં પુગ્ગલે. **પરિક્ખયં પરિયાદાનન્તિ** અત્થતો એકં.

આચરિયપરમ્પરા ખો પનસ્સ સુગ્ગહિતા હોતીતિ એત્થ **આચરિયપરમ્પરાતિ** આચરિયાનં વિનિચ્છયપરમ્પરા. તેનેવ વક્ખતિ "યથા આચરિયો ચ આચરિયાચરિયો ચ પાળિઞ્ચ પરિપુચ્છઞ્ચ વદન્તિ, તથા ઞાતું વટ્ટતી"તિ. **પુબ્બાપરાનુસન્ધિતોતિ** "ઇદં પુબ્બવચનં, ઇદં પરવચનં, અયમનુસન્ધી"તિ એવં પુબ્બાપરાનુસન્ધિતો. **આચરિયપરમ્પરન્તિ** ઇમસ્સેવ વેવચનં **થેરવાદઙ્ગન્તિ**, થેરપટિપાટિન્તિ અત્થો. **દ્વે તયો પરિવટ્ટાતિ** દ્વે તિસ્સો પરમ્પરા.

ઇમેહિ ચ પન તીહિ લક્ખણેહીતિ "સુત્તમસ્સ સ્વાગતં હોતી"તિઆદિના હેટ્ઠા વુત્તેહિ તીહિ લક્ખણેહિ. એત્થ ચ પઠમેન લક્ખણેન વિનયસ્સ સુટ્ઠુ ઉગ્ગહિતભાવો વુત્તો, દુતિયેન ઉગ્ગહિતેન અચલતા સુપ્પતિટ્ઠિતતા વુત્તા, તતિયેન યં પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ નત્થિ, તમ્પિ આચરિયવચનેન વિનિચ્છિનિતું સમત્થતા વુત્તા. **ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિન્તિ** ચોદનાસઙ્ખાતે વીતિક્કમસઙ્ખાતે વા વત્થુસ્મિં સઙ્ઘમજ્ઝે ઓતિણ્ણે, ઓસટેતિ અત્થો. વુત્તમેવ વિભાવેન્તો "**ચોદકેન ચ ચુદિતકેન ચ વુત્તે વત્તબ્બે**"તિ આહ. કેચિ પન "ચોદકેન ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિં ચુદિતકેન ચ વુત્તે વત્તબ્બે"તિ એવં યોજેન્તિ. અપરે પન "ચોદકેન ચ ચુદિતકેન ચ વુત્તે વિનયધરેન ચ વત્તબ્બે"તિ એવમ્પિ યોજેન્તિ. "ચોદકેન ચ ચુદિતકેન ચ વુત્તે વત્તબ્બે"તિ અયમેવ પન યોજના સુન્દરતરાતિ વેદિતબ્બા. **વત્થુ ઓલોકેતબ્બન્તિ** તસ્સ તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વત્થુ ઓલોકેતબ્બં. "તિણેન વા પણ્ણેન વા...પે॰... યો આગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા"તિ (પારા॰ ૫૧૭) હિ ઇદં નિસ્સગ્ગિયે અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદસ્સ વત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તં, થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાપત્તીનં માતિકાય અનાગતત્તા "**પઞ્ચન્નં આપત્તીનં અઞ્ઞતર**"ન્તિ વુત્તં. **અઞ્ઞતરં વા આપત્તિન્તિ** "કાલે વિકાલસઞ્ઞી આપત્તિ દુક્કટસ્સ, કાલે વેમતિકો આપત્તિ દુક્કટસ્સા"તિ એવમાદિના (પાચિ॰ ૨૫૦) આગતં દુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. **સિક્ખાપદન્તરેસૂતિ** વિનીતવત્થું અન્તોકત્વા એકેકસ્મિં સિક્ખાપદન્તરે.

સુખુમાતિ અત્તનોપિ દુવિઞ્ઞેય્યસભાવસ્સ લહુપરિવત્તિનો ચિત્તસ્સ સીઘપરિવત્તિતાય વુત્તં. તેનાહ "**ચિત્તલહુકા**"તિ. ચિત્તં લહુ સીઘપરિવત્તિ એતેસન્તિ **ચિત્તલહુકા**. **તેતિ** તે વીતિક્કમે. **તંવત્થુકન્તિ** તે અદિન્નાદાનમનુસ્સવિગ્ગહવીતિક્કમા વત્થુ અધિટ્ઠાનં કારણમેતસ્સાતિ તંવત્થુકં. **સીલાનિ સોધેત્વાતિ** યંવત્થુકં કુક્કુચ્ચં ઉપ્પન્નં, તં અમનસિકરિત્વા અવસેસસીલાનિ સોધેત્વા. પાકટભાવતો સુખવળઞ્જનતાય ચ "**દ્વત્તિંસાકારં તાવ મનસિ કરોહી**"તિ વુત્તં. અઞ્ઞસ્મિં પન કમ્મટ્ઠાને કતપરિચયેન તદેવ મનસિ કાતબ્બં. **કમ્મટ્ઠાનં ઘટયતીતિ** અન્તરન્તરા ખણ્ડં અદસ્સેત્વા ચિત્તેન સદ્ધિં આલમ્બનભાવેન ચિરકાલં ઘટયતિ. **સઙ્ખારા પાકટા હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તીતિ** વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનિકો ચે, તસ્સ સઙ્ખારા પાકટા હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તિ. સચે કતપારાજિકવીતિક્કમો ભવેય્ય, તસ્સ સતિપિ અસરિતુકામતાય વિપ્પટિસારવત્થુવસેન પુનપ્પુનં તં ઉપટ્ઠહતીતિ ચિત્તેકગ્ગતં ન વિન્દતિ. તેન વુત્તં "**કમ્મટ્ઠાનં ન ઘટયતી**"તિઆદિ. **અત્તના જાનાતીતિ** સયમેવ જાનાતિ. પચ્ચત્તે ચેતં કરણવચનં, અત્તા જાનાતીતિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞા ચ દેવતા જાનન્તીતિ** આરક્ખદેવતાહિ અઞ્ઞા પરચિત્તવિદુનિયો દેવતા ચ જાનન્તિ.

નિટ્ઠિતા ચતુબ્બિધવિનયકથાવણ્ણના

વિનયધરસ્સ ચ લક્ખણાદિકથાવણ્ણના.

ભિક્ખુપદભાજનીયવણ્ણના

તસ્માતિ યસ્મા પન-સદ્દં અપનેત્વા અનિયમેન પુગ્ગલદીપકં યો-સદ્દમેવ આહ, તસ્મા. **એત્થાતિ** ઇમસ્મિં યો-સદ્દે. પન-સદ્દસ્સ નિપાતમત્તત્તા યો-સદ્દસ્સેવ અત્થં પકાસેન્તો "**યો કોચીતિ વુત્તં હોતી**"તિ આહ. **યો કોચિ નામાતિ** યો વા સો વા યો કોચીતિ વુત્તો. **વાસધુરયુત્તો વાતિ** વિપસ્સનાધુરયુત્તો વા. **સીલેસૂતિ** પકતીસુ.

ભિક્ખતીતિ યાચતિ. **લભન્તો વા અલભન્તો વાતિ** યો કોચિ ભિક્ખતિ ભિક્ખં એસતિ ગવેસતિ, સો તં લભતુ વા મા વા, તથાપિ ભિક્ખતીતિ ભિક્ખૂતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **અરિયાય યાચનાયાતિ** "ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાન યાચના"તિ એવં વુત્તાય અરિયયાચનાય, ન કપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં વિય "દેહિ દેહી"તિ એવં પવત્તયાચનાય. **ભિક્ખાચરિયન્તિ** ઉઞ્છાચરિયં. **અજ્ઝુપગતત્તાતિ** અનુટ્ઠિતત્તા. **કાજભત્તન્તિ** કાજેહિ આનીતં ભત્તં. **અગ્ઘફસ્સવણ્ણભેદેનાતિ** અગ્ઘાદીનં પુરિમપકતિવિજહેન. પુરિમપકતિવિજહનઞ્હેત્થ ભેદોતિ અધિપ્પેતં. ધોવિત્વા અપનેતું અસક્કુણેય્યસભાવં **મલં**, તથા અપનેતું સક્કુણેય્યસભાવા **જલ્લિકા**. **ભિન્નપટધરોતિ** નિબ્બચનં ભિન્નપટધરે ભિક્ખુ-સદ્દસ્સ નિરુળ્હત્તા કતં.

ઉપનિસ્સયસમ્પન્નન્તિ પુબ્બે અટ્ઠપરિક્ખારદાનૂપનિસ્સયસમ્પન્નં. યો હિ ચીવરાદિકે અટ્ઠ પરિક્ખારે પત્તચીવરમેવ વા સોતાપન્નાદિઅરિયસ્સ પુથુજ્જનસ્સેવ વા સીલસમ્પન્નસ્સ દત્વા "ઇદં પરિક્ખારદાનં અનાગતે એહિભિક્ખુભાવાય પચ્ચયો હોતૂ"તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ, તસ્સ તં સતિ અધિકારસમ્પત્તિયં બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવે ઇદ્ધિમયપરિક્ખારલાભાય સંવત્તતીતિ વેદિતબ્બં. **બ્રહ્મઘોસન્તિ** ઉત્તમઘોસં, બ્રહ્મુનો ઘોસસદિસં વા ઘોસં. **બ્રહ્મચરિયન્તિ** સાસનબ્રહ્મચરિયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયઞ્ચ. દુક્ખસ્સ સમ્મા અન્તકિરિયાયાતિ યોજેતબ્બં. **ભણ્ડૂતિ** મુણ્ડો. **વાસીતિ** દન્તકટ્ઠચ્છેદનવાસિ. **બન્ધનન્તિ** કાયબન્ધનં. યુત્તો ભાવનાનુયોગો અસ્સાતિ **યુત્તયોગો**, તસ્સ યુત્તયોગસ્સ, ભાવનાનુયોગમનુયુત્તસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. ઇરિયાપથસમ્પન્નતાવિભાવનત્થં "**સટ્ઠિવસ્સિકત્થેરો વિયા**"તિ વુત્તં. બુદ્ધોવ પબ્બજ્જાચરિયો ઉપસમ્પદાચરિયો ચ અસ્સાતિ

બુદ્ધાચરિયકો. પઠમબોધિયમ્પિ પઠમકાલેયેવ સેસઉપસમ્પદાનં અભાવોતિ આહ ''**પઠમબોધિયં એકસ્મિં કાલે**''તિ. **પઞ્ચ પઞ્ચવગ્ગિયત્થેરા**તિ પઞ્ચવગ્ગિયત્થેરા પઞ્ચ. **તીણિ સતન્તિ** તીણિ સતાનિ, ગાથાબન્ધસુખત્થં વચનવિપલ્લાસો કતો. **એકો ચ થેરો**તિ અઙ્ગુલિમાલત્થેરં સન્ધાય વુત્તં. **ન વુત્તા**તિ અટ્ઠકથાયં ન વુત્તા. **તત્થા**તિ વિનયપાળિયં.

વેળુવનમહાવિહારે ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોયેવ ભગવા મહાકસ્સપત્થેરસ્સ અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતભાવં વિદિત્વા તસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં કરોન્તો તિગાવુતં મગ્ગં એકકોવ ગન્ત્વા બહુપુત્તનિગ્રોધમૂલે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો અત્તનો સન્તિકં આગન્ત્વા પરમનિપચ્ચકારં દસ્સેત્વા ''સત્થા મે ભન્તે ભગવા, સાવકોહમસ્મિ, સત્થા મે ભન્તે ભગવા, સાવકોહમસ્મી''તિ તિક્ખત્તું અત્તનો સાવકત્તં સાવેત્વા ઠિતસ્સ મહાકસ્સપત્થેરસ્સ નિપચ્ચકારમહત્તતં અત્તનો ચ મહાનુભાવતં દીપેતું યસ્સ અઞ્ઞસ્સ અજાનંયેવ ''જાનામી''તિ પટિઞ્ઞસ્સ બાહિરકસ્સ સત્થુનો એવં સબ્બચેતસા સમન્નાગતો પસન્નચિત્તો સાવકો એવરૂપં પરમનિપચ્ચકારં કરેય્ય, તસ્સ વણ્ટચ્છિન્નતાલપક્કં વિય ગીવતો મુદ્ધાપિ વિપતેય્ય, સત્તધા વા ફલેય્યાતિ દસ્સેન્તો ''યો ખો, કસ્સપ, એવં સબ્બચેતસા સમન્નાગતં સાવકં અજાનંયેવ વદેય્ય 'જાનામી'તિ, અપસ્સંયેવ વદેય્ય 'પસ્સામી'તિ, મુદ્ધાપિ તસ્સ વિપતેય્ય, સત્તધા વા ફલેય્ય, અહં ખો, કસ્સપ, જાનંયેવ વદામિ 'જાનામી'તિ, પસ્સંયેવ વદામિ 'પસ્સામી''' (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૪) તિ વત્વા જાતિમદમાનમદરૂપમદપ્પહાનત્થં તીહિ ઓવાદેહિ મહાકસ્સપત્થેરં ઓવદન્તો ''**તસ્માતિહ તે કસ્સપા**''તિઆદિમાહ.

તત્થ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૫૪) **તસ્માતિહા**તિ તસ્મા ઇચ્ચેવ વુત્તં હોતિ, યસ્મા અહં જાનન્તોવ ''જાનામી''તિ પસ્સન્તો એવ ચ ''પસ્સામી''તિ વદામિ, તસ્માતિ અત્થો. **તિ**-કાર **હ**-કારા નિપાતા. **ઇહા**તિ વા ઇમસ્મિં સાસને, **ત**-કારો પદસન્ધિવસેન આગતો. **એવં સિક્ખિતબ્બન્તિ** ઇદાનિ વુચ્ચમાનાકારેન સિક્ખિતબ્બં. **તિબ્બન્તિ** બહલં મહન્તં. **હિરોત્તપ્પઞ્ચા**તિ હિરી ચ ઓત્તપ્પઞ્ચ. **પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતી**તિ ઉપસઙ્કમનતો પઠમતરમેવ ઉપટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ. તથા હિ સતિ તેસં પુરતો અસ્સ સગારવસપ્પતિસ્સવતા સણ્ઠાતિ. યો ચ થેરાદીસુ હિરોત્તપ્પં ઉપટ્ઠપેત્વા ઉપસઙ્કમતિ, થેરાદયોપિ તં સહિરિકા સઓત્તપ્પા ચ હુત્વા ઉપસઙ્કમન્તીતિ અયમેત્થ આનિસંસો. **કુસલૂપસંહિતન્તિ** કુસલનિસ્સિતં, અનવજ્જધમ્મનિસ્સિતન્તિ અત્થો. **અટ્ઠિં કત્વા**તિ અત્તાનં તેન ધમ્મેન અટ્ઠિકં કત્વા, તં વા ધમ્મં ''એસ મય્હં ધમ્મો''તિ અટ્ઠિં કત્વા. **મનસિ કત્વા**તિ ચિત્તે ઠપેત્વા. **સબ્બચેતસા સમન્નાહરિત્વા**તિ ચિત્તસ્સ થોકમ્પિ બહિ ગન્તું અદેન્તો સબ્બેન સમન્નાહારચિત્તેન સમન્નાહરિત્વા. **ઓહિતસોતો**તિ ઠપિતસોતો, ધમ્મે નિહિતસોતોતિ અત્થો. **એવઞ્હિ તે સિક્ખિતબ્બન્તિ** ઞાણસોતઞ્ચ પસાદસોતઞ્ચ ઓદહિત્વા ''મયા દેસિતં ધમ્મં સક્કચ્ચમેવ સુણિસ્સામી''તિ એવઞ્હિ તે સિક્ખિતબ્બં. **સાતસહગતા ચ મે કાયગતાસતી**તિ અસુભેસુ ચેવ આનાપાને ચ પઠમજ્ઝાનવસેન સુખસમ્પયુત્તા કાયગતાસતિ. યો ચ પનાયં તિવિધો ઓવાદો, થેરસ્સ અયમેવ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ અહોસિ.

કસિણારમ્મણં રૂપાવચરજ્ઝાનં રૂપસઞ્ઞા. સઞ્ઞાસીસેન હેત્થ ઝાનં વુત્તં, તદેવ ચ ઉદ્ધુમાતકપટિભાગારમ્મણત્તા ''**ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા**''તિ વુત્તં. સોપાકસામણેરો ભગવતા પુટ્ઠો ''એતે દ્વે રૂપાવચરભાવેન એકત્થા, બ્યઞ્જનમેવ નાન''ન્તિ આહ. **આરદ્ધચિત્તો**તિ આરાધિતચિત્તો. ગરુધમ્મપટિગ્ગહણાદિઉપસમ્પદા ઉપરિ વિત્થારતો સયમેવ આવિ ભવિસ્સતિ.

કલ્યાણપુથુજ્જનાદયોતિ એત્થ બહૂનં નાનપ્પકારાનં સક્કાયદિટ્ઠિઆદીનં અવિહતત્તા જનેતિ, તાહિ વા જનિતોતિ પુથુજ્જનો, કલ્યાણો ચ સો પુથુજ્જનો ચાતિ કલ્યાણપુથુજ્જનો, સો આદિ યેસં સોતાપન્નાદીનં તે કલ્યાણપુથુજ્જનાદયો. કલ્યાણગ્ગહણેન ચેત્થ અન્ધપુથુજ્જનં નિવત્તેતિ. દ્વિધા હિ પુથુજ્જના અન્ધપુથુજ્જનો કલ્યાણપુથુજ્જનોતિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ''દુવે પુથુજ્જના વુત્તા, બુદ્ધેનાદિચ્ચબન્ધુના;
> અન્ધો પુથુજ્જનો એકો, કલ્યાણેકો પુથુજ્જનો''તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૬૧; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૫૧);

ભદ્રાય પઞ્ઞાય ભદ્રાય વિમુત્તિયાતિ યોજેતબ્બં. **સીલેના**તિઆદીસુ **સીલન્તિ** ચતુપારિસુદ્ધિસીલં. **સમાધી**તિ વિપસ્સનાપાદકા અટ્ઠ સમાપત્તિયો. **પઞ્ઞા**તિ લોકિયલોકુત્તરઞાણં. **વિમુત્તી**તિ અરિયફલવિમુત્તિ. **વિમુત્તિઞાણદસ્સનન્તિ** એકૂનવીસતિવિધં પચ્ચવેક્ખણઞાણં. યથાસમ્ભવેન ચેત્થ યોજના વેદિતબ્બા. કલ્યાણપુથુજ્જનસ્સ હિ સીલાદયો તયો એવ સમ્ભવન્તિ, અરિયાનં પન સબ્બેપિ સીલાદયો. સારો ભિક્ખૂતિપિ કલ્યાણપુથુજ્જનાદયોવ વુત્તાતિ આહ ''**તેહિયેવ સીલસારાદીહી**''તિઆદિ. અથ વા નિપ્પરિયાયતો ખીણાસવોવ સારો ભિક્ખુ નામાતિ આહ ''**વિગતકિલેસફેગ્ગુભાવતો વા**''તિઆદિ.

યોપિ કલ્યાણપુથુજ્જનો અનુલોમપટિપદાય પરિપૂરકારી સીલસમ્પન્નો ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો ભોજને મત્તઞ્ઞૂ જાગરિયાનુયોગમનુયુત્તો પુબ્બરત્તાપરરત્તં બોધિપક્ખિયાનં ધમ્માનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ ''અજ્જ વા સ્વે વા અઞ્ઞતરં સામઞ્ઞફલં અધિગમિસ્સામી''તિ, સોપિ વુચ્ચતિ સિક્ખતીતિ સેખોતિ આહ ''**પુથુજ્જનકલ્યાણકેન સદ્ધિ**''ન્તિ. **સત્ત અરિયા**તિ ચત્તારો મગ્ગટ્ઠા, હેટ્ઠિમા ચ તયો ફલટ્ઠાતિ ઇમે સત્ત અરિયા. **તિસ્સો સિક્ખા**તિ અધિસીલાદિકા તિસ્સો સિક્ખા. સિક્ખાસુ જાતોતિ વા **સેખો**. અરિયપુગ્ગલો હિ અરિયાય જાતિયા જાયમાનો સિક્ખાસુ જાયતિ, ન યોનિયં. સિક્ખનસીલોતિ વા **સેખો**, પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય વા કથાય સેખસ્સ અયન્તિ અનઞ્ઞસાધારણા મગ્ગફલત્તયધમ્મા સેખપરિયાયેન વુત્તા. **અસેખો**તિ ચ યત્થ સેખભાવાસઙ્કા અત્થિ, તત્થાયં પટિસેધોતિ લોકિયનિબ્બાનેસુ અસેખભાવાનાપત્તિ દટ્ઠબ્બા. સીલસમાધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતા હિ સિક્ખા અત્તનો પટિપક્ખકિલેસેહિ વિમુત્તત્તા પરિસુદ્ધા, ઉપક્કિલેસાનં આરમ્મણભાવમ્પિ અનુપગમનતો એતા સિક્ખાતિ વત્તું યુત્તા, અટ્ઠસુપિ મગ્ગફલેસુ વિજ્જન્તિ, તસ્મા ચતુમગ્ગહેટ્ઠિમફલત્તયસમઙ્ગિનો વિય અરહત્તફલસમઙ્ગીપિ તાસુ સિક્ખાસુ જાતોતિ તંસમઙ્ગિનો અરહતો ઇતરેસં વિય સેખત્તે સતિ સેખસ્સ અયન્તિ, સિક્ખા સીલં એતસ્સાતિ ચ સેખોતિ વત્તબ્બો સિયાતિ તં નિવત્તનત્થં ''અસેખો''તિ યથાવુત્તસેખભાવપટિસેધો કતો. અરહત્તફલેહિ પવત્તમાના સિક્ખા પરિનિટ્ઠિતસિક્ખાકિચ્ચત્તા ન સિક્ખાકિચ્ચં કરોન્તિ, કેવલં સિક્ખાફલભાવેનેવ પવત્તન્તિ, તસ્મા તા ન સિક્ખાવચનં અરહન્તિ, નાપિ તંસમઙ્ગી સેખવચનં, ન ચ સિક્ખનસીલો, સિક્ખાસુ જાતોતિ ચ વત્તબ્બતં અરહતિ, હેટ્ઠિમફલેસુ પન સિક્ખા સકદાગામિમગ્ગવિપસ્સનાદીનં ઉપનિસ્સયભાવતો સિક્ખાકિચ્ચં કરોન્તીતિ સિક્ખાવચનં અરહન્તિ, તંસમઙ્ગિનો ચ સેખવચનં સિક્ખનસીલા, સિક્ખાસુ જાતાતિ ચ વત્તબ્બતં અરહન્તિ ''સિક્ખન્તીતિ સેખા''તિ અપરિયોસિતસિક્ખાનં દસ્સિતત્તા, ''ન સિક્ખતીતિ અસેખો''તિ ઇમિના પરિયોસિતસિક્ખો દસ્સિતો, ન સિક્ખાય રહિતોતિ આહ – ''**સેક્ખધમ્મે અતિક્કમ્મ ...પે॰... ખીણાસવો અસેખોતિ વુચ્ચતી**''તિ. વુદ્ધિપ્પત્તસિક્ખો વા અસેખોતિ એતસ્મિં અત્થે સેખધમ્મેસુ એવ ઠિતસ્સ કસ્સચિ અરિયસ્સ અસેખભાવાપત્તીતિ અરહત્તમગ્ગધમ્મા વુદ્ધિપ્પત્તા ચ યથાવુત્તેહિ અત્થેહિ સેખાતિ કત્વા તંસમઙ્ગિનો અગ્ગમગ્ગટ્ઠસ્સ અસેખભાવો આપન્નોતિ? ન, તંસદિસેસુ તબ્બોહારતો. અરહત્તમગ્ગતો હિ નિન્નાનાકરણં અરહત્તફલં ઠપેત્વા પરિઞ્ઞાકિચ્ચકરણં વિપાકભાવઞ્ચ, તસ્મા તે એવ સેખા અગ્ગફલધમ્મભાવં આપન્નાતિ સક્કા વત્તું. કુસલસુખતો ચ વિપાકસુખં સન્તતરતાય પણીતતરન્તિ વુદ્ધિપ્પત્તા ચ તે ધમ્મા હોન્તીતિ તંસમઙ્ગી અસેખોતિ વુચ્ચતીતિ.

સબ્બન્તિમેન પરિયાયેનાતિ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન. ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ અધિકારત્તા ''**પઞ્ચવગ્ગકરણીયે**''તિ વુત્તં. પઞ્ચન્નં વગ્ગો સમૂહોતિ પઞ્ચવગ્ગો, પઞ્ચપરિમાણયુત્તો વા વગ્ગો પઞ્ચવગ્ગો, તેન કત્તબ્બં કમ્મં **પઞ્ચવગ્ગકરણીયં**. **યાવતિકા ભિક્ખૂ**તિ યત્તકા ભિક્ખૂ. **કમ્મપ્પત્તા**તિ કમ્મારહા પારાજિકં અનાપન્ના અનુક્ખિત્તા ચ.

ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ પઞ્ચવગ્ગકરણીયત્તા પઞ્ચેવ ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા એત્તકેહિપિ કમ્મસિદ્ધિતો, ઇતરે છન્દારહા. **ઞત્તિચતુત્થેના**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ઞત્તિ સબ્બપઠમં વુચ્ચતિ, તિસ્સન્નં પન અનુસ્સાવનાનં અત્થબ્યઞ્જનભેદાભાવતો અત્થબ્યઞ્જનભિન્ના ઞત્તિ તાસં ચતુત્થાતિ કત્વા ''ઞત્તિચતુત્થ''ન્તિ વુચ્ચતિ. બ્યઞ્જનાનુરૂપમેવ અટ્ઠકથાયં "**તીહિ અનુસ્સાવનાહિ એકાય ચ ઞત્તિયા**"તિ વુત્તં, અત્થપ્પવત્તિક્કમેન પન ''એકાય ઞત્તિયા તીહિ અનુસ્સાવનાહી''તિ વત્તબ્બં.
વત્થુઞત્તિઅનઉસ્સાવનસીમાપરિસસમ્પત્તિસમ્પન્નત્તાતિ એત્થ **વત્થૂ**તિ ઉપસમ્પદાપેક્ખો પુગ્ગલો, સો ઠપેત્વા ઊનવીસતિવસ્સં અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નપુબ્બં પણ્ડકાદયો ચ એકાદસ અભબ્બપુગ્ગલે વેદિતબ્બો. ઊનવીસતિવસ્સાદયો હિ તેરસ પુગ્ગલા ઉપસમ્પદાય અવત્થુ, ઇમે પન ઠપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઉપસમ્પદાપેક્ખે સતિ ઉપસમ્પદાકમ્મં **વત્થુસમ્પત્તિસમ્પન્નં** નામ હોતિ.

વત્થુસઙ્ઘપુગ્ગલઞત્તીનં અપરામસનાનિ પચ્છા ઞત્તિટ્ઠપનઞ્ચાતિ ઇમે તાવ પઞ્ચ ઞત્તિદોસા. તત્થ ''અયં ઇત્થન્નામો''તિ ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ અકિત્તનં **વત્થુઅપરામસનં** નામ. ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો''તિ એત્થ ''સુણાતુ મે, ભન્તે''તિ વત્વા ''સઙ્ઘો''તિ અભણનં **સઙ્ઘઅપરામસનં** નામ. ''ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ અકિત્તનં **પુગ્ગલઅપરામસનં** નામ. સબ્બેન સબ્બં ઞત્તિયા અનુચ્ચારણં **ઞત્તિઅપરામસનં** નામ. પઠમં કમ્મવાચં નિટ્ઠાપેત્વા ''એસા ઞત્તી''તિ વત્વા ''ખમતિ સઙ્ઘસ્સા''તિ એવં ઞત્તિકિત્તનં **પચ્છા ઞત્તિટ્ઠપનં** નામ. ઇતિ ઇમેહિ દોસેહિ વિમુત્તાય ઞત્તિયા સમ્પન્નં **ઞત્તિસમ્પત્તિસમ્પન્નં** નામ.

વત્થુસઙ્ઘપુગ્ગલાનં અપરામસનાનિ સાવનાય હાપનં અકાલે સાવનન્તિ ઇમે પઞ્ચ અનુસ્સાવનદોસા. તત્થ **વત્થાદીનં** અપરામસનાનિ ઞત્તિયં વુત્તસદિસાનેવ. તીસુ પન અનુસ્સાવનાસુ યત્થ કત્થચિ એતેસં અપરામસનં અપરામસનમેવ, સબ્બેન સબ્બં પન કમ્મવાચં અવત્વા ચતુક્ખત્તું ઞત્તિકિત્તનમેવ. અથ વા પન કમ્મવાચબ્ભન્તરે અક્ખરસ્સ વા પદસ્સ વા અનુચ્ચારણં વા દુરુચ્ચારણં વા **સાવનાય હાપનં** નામ. સાવનાય અનોકાસે પઠમં ઞત્તિં અટ્ઠપેત્વા અનુસ્સાવનકરણં **અકાલે સાવનં** નામ. ઇતિ ઇમેહિ દોસેહિ વિમુત્તાય અનુસ્સાવનાય સમ્પન્નં **અનુસ્સાવનસમ્પત્તિસમ્પન્નં** નામ.

વિપત્તિસીમાલક્ખણં સમતિક્કન્તાય પન સીમાય કતં **સીમાસમ્પત્તિસમ્પન્નં** નામ. યાવતિકા ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા, તેસં અનાગમનં, છન્દારહાનં છન્દસ્સ અનાહરણં, સમ્મુખીભૂતાનં પટિક્કોસનન્તિ ઇમે પન તયો પરિસદોસા, તેહિ વિમુત્તાય પરિસાય કતં **પરિસસમ્પત્તિસમ્પન્નં** નામ.

ઉપસમ્પદાકમ્મવાચાસઙ્ખાતં ભગવતો વચનં ઉપસમ્પદાકમ્મકરણસ્સ કારણત્તા ઠાનં, યથા ચ તં કત્તબ્બન્તિ ભગવતા અનુસિટ્ઠં, તથા કતત્તા તદનુચ્છવિકં યથાવુત્તં અનૂનં ઞત્તિઅનુસ્સાવનં ઉપ્પટિપાટિયા ચ અવુત્તં **ઠાનારહં**. યથા કત્તબ્બન્તિ હિ ભગવતા વુત્તં, તથા અકતે ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ કારણં ન હોતીતિ ન તં ઠાનારહં. તેનાહ "**કારણારહેન સત્થુસાસનારહેના**"તિ. ઇમિના ઞત્તિઅનુસ્સાવનસમ્પત્તિ કથિતાતિ વેદિતબ્બા. ''સમગ્ગેન સઙ્ઘેના''તિ ઇમિના પન પરિસસમ્પત્તિ કથિતાવ. ''અકુપ્પેના''તિ ઇમિના પારિસેસતો વત્થુસીમાસમ્પત્તિયો કથિતાતિ વેદિતબ્બા. અટ્ઠકથાયં પન અકુપ્પલક્ખણં એકત્થ સમ્પિણ્ડેત્વા દસ્સેતું **અકુપ્પેના**તિ ઇમસ્સ ''વત્થુઞત્તિઅનુસ્સાવનસીમાપરિસસમ્પત્તિસમ્પન્નત્તા અકોપેતબ્બતં અપ્પટિક્કોસિતબ્બતં ઉપગતેના''તિ અત્થો વુત્તો. કેચિ પન ''ઠાનારહેનાતિએત્થ 'ન હત્થચ્છિન્નો પબ્બાજેતબ્બો'તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૧૯) સત્થુસાસનં ઠાન''ન્તિ વદન્તિ.

''ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેના''તિ ઇમસ્મિં અધિકારે પસઙ્ગતો આહરિત્વા યં કમ્મલક્ખણં સબ્બઅટ્ઠકથાસુ પપઞ્ચિતં, તં યથાઆગતટ્ઠાનેયેવ દસ્સેતુકામો ઇધ તસ્સ અવચને તત્થ વચને ચ પયોજનં દસ્સેતું "**ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા**"તિઆદિમાહ.

અટ્ઠસુ ઉપસમ્પદાસુ એહિભિક્ખૂપસમ્પદા સરણગમનૂપસમ્પદા ઓવાદપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા પઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદાતિ ઇમાહિ ઉપસમ્પદાહિ ઉપસમ્પન્નાનં લોકવજ્જસિક્ખાપદવીતિક્કમે અભબ્બત્તા ગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા દૂતેનૂપસમ્પદા અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદાતિ ઇમાસઞ્ચ તિસ્સન્નં ઉપસમ્પદાનં ભિક્ખુનીનંયેવ અનુઞ્ઞાતત્તા ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નો ગહિતોતિ વેદિતબ્બો. તથા હિ એહિભિક્ખૂપસમ્પદા અન્તિમભવિકાનંયેવ, સરણગમનૂપસમ્પદા પરિસુદ્ધાનં, ઓવાદપટિગ્ગહણપઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદા મહાકસ્સપસોપાકાનં, ન ચ તે ભબ્બા પારાજિકાદિલોકવજ્જં આપજ્જિતું, ગરુધમ્મપટિગ્ગહણાદયો ચ ભિક્ખુનીનંયેવ અનુઞ્ઞાતા, અયઞ્ચ ભિક્ખુ, તસ્મા એત્થ ઞત્તિચતુત્થેન ઉપસમ્પન્નોવ ગહિતોતિ વેદિતબ્બો.

પણ્ણત્તિવજ્જેસુ પન સિક્ખાપદેસુ અઞ્ઞેપિ એહિભિક્ખૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નાદયો સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. તેપિ હિ સહસેય્યાદિપણ્ણત્તિવજ્જં આપત્તિં આપજ્જન્તિયેવ. યદિ એવં પણ્ણત્તિવજ્જેસુપિ સિક્ખાપદેસુ ''અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ''તિ ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નો કસ્મા વુત્તોતિ? સબ્બસિક્ખાપદવીતિક્કમારહત્તા સબ્બકાલિકત્તા ચ. એહિભિક્ખૂપસમ્પદાદયો હિ ન સબ્બસિક્ખાપદવીતિક્કમારહા અસબ્બકાલિકા ચ. તથા હિ અટ્ઠસુ ઉપસમ્પદાસુ ઞત્તિચતુત્થકમ્મૂપસમ્પદા દૂતેનૂપસમ્પદા અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદાતિ ઇમા તિસ્સોયેવ થાવરા, સેસા બુદ્ધે ધરમાનેયેવ અહેસું. તેનેવ ચ **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે**પિ (પાચિ॰ ૬૫૮) ''તત્ર યાયં ભિક્ખુની સમગ્ગેન ઉભતોસઙ્ઘેન ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન અકુપ્પેન ઠાનારહેન ઉપસમ્પન્ના, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા ભિક્ખુની''તિ દૂતેનૂપસમ્પદાય અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદાય ચ ઉપસમ્પન્નં અન્તોકત્વા ઉભતોસઙ્ઘેન ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્ના ભિક્ખુની વુત્તા, ન ગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્ના તસ્સા ઉપસમ્પદાય પાટિપુગ્ગલિકભાવતો અસબ્બકાલિકત્તા. ગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા હિ મહાપજાપતિયા એવ અનુઞ્ઞાતત્તા પાટિપુગ્ગલિકાતિ, તસ્મા સબ્બસિક્ખાપદવીતિક્કમારહં સબ્બકાલિકાય ઞત્તિચતુત્થકમ્મૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નમેવ ગહેત્વા સબ્બસિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનીતિ ગહેતબ્બં. યદિ એવં પણ્ણત્તિવજ્જેસુ સિક્ખાપદેસુ ચ એહિભિક્ખૂપસમ્પન્નાદીનમ્પિ સઙ્ગહો કથં વિઞ્ઞાયતીતિ? અત્થતો આપન્નત્તા. તથા હિ ''દ્વે પુગ્ગલા અભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ, દ્વે પુગ્ગલા ભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચા''તિ (પરિ॰ ૩૨૨) સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા એહિભિક્ખૂપસમ્પન્નાદયોપિ અસઞ્ચિચ્ચ અસ્સતિયા અચિત્તકં પણ્ણત્તિવજ્જં સહસેય્યાદિઆપત્તિં આપજ્જન્તીતિ અત્થતો આપન્નન્તિ અયમેત્થ સારો. યં પનેત્થ ઇતો અઞ્ઞથા **કેનચિ** પપઞ્ચિતં, ન તં સારતો પચ્ચેતબ્બં.

નિરુત્તિવસેનાતિ નિબ્બચનવસેન. **અભિલાપવસેના**તિ વોહારવસેન. **અનુપ્પન્નાય કમ્મવાચાયા**તિ અનુપ્પન્નાય ઞત્તિચતુત્થકમ્મવાચાય. **ગુણવસેના**તિ સીલાદિતંતંગુણયોગતો. એત્થ ચ ભિન્દતિ પાપકે અકુસલે ધમ્મેતિ ભિક્ખૂતિ નિબ્બચનં વેદિતબ્બં.

ભિક્ખુપદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સિક્ખાસાજીવપદભાજનીયવણ્ણના

સિક્ખિતબ્બાતિ આસેવિતબ્બા. **ઉત્તમ**ન્તિ વિસિટ્ઠં. અધિસીલાદીસુ વિજ્જમાનેસુ સીલાદીહિપિ ભવિતબ્બં. યથા હિ ઓમકતરપ્પમાણં છત્તં વા ધજં વા ઉપાદાય અતિરેકપ્પમાણં ''અતિછત્તં અતિધજો''તિ વુચ્ચતિ, એવમિહાપિ ''અનુક્કટ્ઠસીલં ઉપાદાય અધિસીલેન ભવિતબ્બં, તથા અનુક્કટ્ઠં ચિત્તં પઞ્ઞઞ્ચ ઉપાદાય અધિચિત્તેન

અધિપઞ્ઞાય ચ ભવિતબ્બ''ન્તિ મનસિ કત્વા સીલાદિં સરૂપતો વિભાવેતુકામો "**કતમં પનેત્થ સીલ**"ન્તિઆદિમાહ. અટ્ઠઙ્ગસીલં દસઙ્ગસીલેસ્વેવ અન્તોગધત્તા વિસું અગ્ગહેત્વા "**પઞ્ચઙ્ગદસઙ્ગસીલ**"ન્તિ એત્તકમેવ વુત્તં. **પાતિમોક્ખસંવરસીલ**ન્તિ ચારિત્તવારિત્તવસેન દુવિધં વિનયપિટકપરિયાપન્નં સિક્ખાપદસીલં. તઞ્હિ યો નં પાતિ રક્ખતિ, તં મોક્ખેતિ મોચેતિ આપાયિકાદીહિ દુક્ખેહીતિ પાતિમોક્ખન્તિ વુચ્ચતિ. સંવરણં સંવરો , કાયવાચાહિ અવીતિક્કમો. પાતિમોક્ખમેવ સંવરો પાતિમોક્ખસંવરો. સો એવ સીલનટ્ઠેન સીલન્તિ પાતિમોક્ખસંવરસીલં.

અપરો નયો (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૧; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) – કિલેસાનં બલવભાવતો પાપકિરિયાય સુકરભાવતો પુઞ્ઞકિરિયાય ચ દુક્કરભાવતો બહુક્ખત્તું અપાયેસુ પતનસીલોતિ પાતી, પુથુજ્જનો. અનિચ્ચતાય વા ભવાભવાદીસુ કમ્મવેગક્ખિત્તો ઘટિયન્તં વિય અનવટ્ઠાનેન પરિબ્ભમનતો ગમનસીલોતિ પાતી, મરણવસેન વા તમ્હિ તમ્હિ સત્તનિકાયે અત્તભાવસ્સ પતનસીલોતિ પાતી, સત્તસન્તાનો, ચિત્તમેવ વા. તં પાતિનં સંસારદુક્ખતો મોક્ખેતીતિ પાતિમોક્ખં. ચિત્તસ્સ હિ વિમોક્ખેન સત્તો વિમુત્તોતિ વુચ્ચતિ. વુત્તઞ્હિ ''ચિત્તવોદાના વિસુજ્ઝન્તી''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૦૦), ''અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૮) ચ.

અથ વા અવિજ્જાદિના હેતુના સંસારે પતતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ પાતિ. ''અવિજ્જાનીવરણાનં સત્તાનં તણ્હાસંયોજનાનં સન્ધાવતં સંસરત''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૪) હિ વુત્તં. તસ્સ પાતિનો સત્તસ્સ તણ્હાદિસંકિલેસત્તયતો મોક્ખો એતેનાતિ પાતિમોક્ખો. ''કણ્ઠેકાળો''તિઆદીનં વિયસ્સ સમાસસિદ્ધિ વેદિતબ્બા.

અથ વા પાતેતિ વિનિપાતેતિ દુક્ખેહીતિ પાતિ, ચિત્તં. વુત્તઞ્હિ ''ચિત્તેન નીયતિ લોકો, ચિત્તેન પરિકસ્સતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૬૨). તસ્સ પાતિનો મોક્ખો એતેનાતિ પાતિમોક્ખો. પતતિ વા એતેન અપાયદુક્ખે સંસારદુક્ખે ચાતિ પાતિ, તણ્હાસંકિલેસો. વુત્તઞ્હિ ''તણ્હા જનેતિ પુરિસં (સં॰ નિ॰ ૧.૫૫-૫૭), તણ્હાદુતિયો પુરિસો''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૯; ઇતિવુ॰ ૧૫, ૧૦૫) ચ આદિ. તતો પાતિતો મોક્ખોતિ પાતિમોક્ખો.

અથ વા પતતિ એત્થાતિ પાતિ, છ અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ. વુત્તઞ્હિ ''છસુ લોકો સમુપ્પન્નો, છસુ કુબ્બતિ સન્થવ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૭૦; સુ॰ નિ॰ ૧૭૧). તતો છઅજ્ઝત્તિકબાહિરાયતનસઙ્ખાતતો પાતિતો મોક્ખોતિ પાતિમોક્ખો.

અથ વા પાતો વિનિપાતો અસ્સ અત્થીતિ પાતી, સંસારો. તતો મોક્ખોતિ પાતિમોક્ખો.

અથ વા સબ્બલોકાધિપતિભાવતો ધમ્મિસ્સરો ભગવા પતીતિ વુચ્ચતિ, મુચ્ચતિ એતેનાતિ મોક્ખો, પતિનો મોક્ખો તેન પઞ્ઞત્તત્તાતિ પતિમોક્ખો, પતિમોક્ખો એવ પાતિમોક્ખો. સબ્બગુણાનં વા મૂલભાવતો ઉત્તમટ્ઠેન પતિ ચ સો યથાવુત્તેન અત્થેન મોક્ખો ચાતિ પતિમોક્ખો, પતિમોક્ખો એવ પાતિમોક્ખો. તથા હિ વુત્તં ''પાતિમોક્ખન્તિ મુખમેતં પમુખમેત''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૩૫) વિત્થારો.

અથ વા પ-ઇતિ પકારે, **અતી**તિ અચ્ચન્તત્થે નિપાતો, તસ્મા પકારેહિ અચ્ચન્તં મોક્ખેતીતિ પાતિમોક્ખો. ઇદઞ્હિ સીલં સયં તદઙ્ગવસેન સમાધિસહિતં પઞ્ઞાસહિતઞ્ચ વિક્ખમ્ભનવસેન સમુચ્છેદવસેન ચ અચ્ચન્તં મોક્ખેતિ મોચેતીતિ પાતિમોક્ખો.

પતિ પતિ મોક્ખોતિ વા પતિમોક્ખો, તમ્હા તમ્હા વીતિક્કમદોસતો પચ્ચેકં મોક્ખેતીતિ અત્થો, પતિમોક્ખો એવ પાતિમોક્ખો. મોક્ખો વા નિબ્બાનં, તસ્સ મોક્ખસ્સ પટિબિમ્બભૂતોતિ પતિમોક્ખો. સીલસંવરો હિ સૂરિયસ્સ અરુણુગ્ગમનં વિય નિબ્બાનસ્સ ઉદયભૂતો તપ્પટિભાગો ચ યથારહં કિલેસનિબ્બાપનતો, પતિમોક્ખોયેવ પાતિમોક્ખો. પતિવત્તતિ મોક્ખાભિમુખન્તિ વા પતિમોક્ખં, પતિમોક્ખમેવ પાતિમોક્ખન્તિ એવં તાવેત્થ પાતિમોક્ખસદ્દસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો.

સંવરતિ પિદહતિ એતેનાતિ સંવરો, પાતિમોક્ખમેવ સંવરો પાતિમોક્ખસંવરો. સો એવ સીલં **પાતિમોક્ખસંવરસીલં**, અત્થતો પન તતો તતો વીતિક્કમિતબ્બતો વિરતિયો ચેવ ચેતના ચ.

અધિસીલન્તિ વુચ્ચતીતિ અનવસેસતો કાયિકવાચસિકસંવરભાવતો ચ મગ્ગસીલસ્સ પદટ્ઠાનભાવતો ચ પાતિમોક્ખસંવરસીલં અધિકં વિસિટ્ઠં સીલં અધિસીલન્તિ વુચ્ચતિ. **પજ્જોતાન**ન્તિ આલોકાનં. નનુ ચ પચ્ચેકબુદ્ધાપિ ધમ્મતાવસેન પાતિમોક્ખસંવરસીલેન સમન્નાગતાવ હોન્તિ, એવં સતિ કસ્મા ''બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા''તિ નિયમેત્વા વુત્તન્તિ આહ – "**ન હિ તં પઞ્ઞત્તિં ઉદ્ધરિત્વા**"તિઆદિ. કિઞ્ચાપિ પચ્ચેકબુદ્ધા પાતિમોક્ખસંવરસમ્પન્નાગતા હોન્તિ, ન પન તેસં વસેન વિત્થારિતં હુત્વા પવત્તતીતિ અધિપ્પાયો. ''ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં ઇમસ્મિં વીતિક્કમે ઇદં નામ હોતી''તિ પઞ્ઞપનં અઞ્ઞેસં અવિસયો, બુદ્ધાનંયેવ એસ વિસયો, બુદ્ધાનં બલન્તિ આહ – "**બુદ્ધાયેવ પના**"તિઆદિ. લોકિયસીલસ્સ અધિસીલભાવો પરિયાયેનાતિ નિપ્પરિયાયમેવ તં દસ્સેતું "**પાતિમોક્ખસંવરતોપિ ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તમેવ સીલં અધિસીલ**"ન્તિ વુત્તં. **ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખૂ**તિ ગહટ્ઠેસુ સોતાપન્નાનં સદારવીતિક્કમસમ્ભવતો વુત્તં. તથા હિ તે સપુત્તદારા અગારં અજ્ઝાવસન્તિ.

સમાદાપનં સમાદાનઞ્ચાતિ અઞ્ઞેસં સમાદાપનં સયં સમાદાનઞ્ચ. **અધિચિત્તન્તિ વુચ્ચતી**તિ મગ્ગસમાધિસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો અધિચિત્તન્તિ વુચ્ચતિ. **ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા**તિ કિઞ્ચાપિ પચ્ચેકબુદ્ધાનં વિપસ્સનાપાદકં અટ્ઠસમાપત્તિચિત્તં હોતિયેવ, ન પન તે તત્થ અઞ્ઞે સમાદાપેતું સક્કોન્તીતિ ન તેસં વસેન વિત્થારિતં હુત્વા પવત્તતીતિ અધિપ્પાયો. વિપસ્સનાપઞ્ઞાયપિ અધિપઞ્ઞતાસાધને ''ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા''તિ વચનં ઇમિનાવ અધિપ્પાયેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. લોકિયચિત્તસ્સ અધિચિત્તતા પરિયાયેનાતિ નિપ્પરિયાયમેવ તં દસ્સેતું "**તતોપિ ચ મગ્ગફલચિત્તમેવ અધિચિત્ત**"ન્તિ આહ. **તં પન ઇધ અનધિપ્પેત**ન્તિ ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન લોકિયચિત્તસ્સ વસેન અધિચિત્તસિક્ખાપિ ઇધ અધિપ્પેતાતિ વિઞ્ઞાયતિ. **ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતી**તિ ચ ઇમિના લોકિયઅધિચિત્તં સમાપન્નો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતીતિ આપન્નં. અધિપઞ્ઞાનિદ્દેસે ચ ''તતોપિ ચ મગ્ગફલપઞ્ઞાવ અધિપઞ્ઞા''તિ વત્વા ''સા પન ઇધ અનધિપ્પેતા. ન હિ તં સમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતી''તિ વુત્તત્તા લોકિયપઞ્ઞાવસેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખાયપિ ઇધાધિપ્પેતભાવો તં સમાપન્નસ્સ મેથુનધમ્મપટિસેવનઞ્ચ અટ્ઠકથાયં અનુઞ્ઞાતન્તિ વિઞ્ઞાયતિ. ઇદઞ્ચ સબ્બં ''તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ ઇમાય પાળિયા ન સમેતિ. અયઞ્હિ પાળિ અધિસીલસિક્ખાવ ઇધ અધિપ્પેતા, ન ઇતરાતિ દીપેતિ, તસ્મા પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ એવમધિપ્પાયો વેદિતબ્બો – લોકિયઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસમાપન્નસ્સ તથારૂપપચ્ચયં પટિચ્ચ ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિસ્સામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને તતો અધિચિત્તતો અધિપઞ્ઞતો ચ પરિહાનિ સમ્ભવતીતિ તં દ્વયં સમાપન્નેન ન સક્કા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુન્તિ પાળિયં અધિસીલસિક્ખાવ વુત્તા. અધિસીલસિક્ખઞ્હિ યાવ વીતિક્કમં ન કરોતિ, તાવ સમાપન્નોવ હોતિ. ન હિ ચિત્તુપ્પાદમત્તેન પાતિમોક્ખસંવરસીલં ભિન્નં નામ હોતીતિ. અટ્ઠકથાયં પન લોકિયઅધિચિત્તતો અધિપઞ્ઞતો ચ પરિહાયિત્વાપિ ભિક્ખુનો મેથુનધમ્મપટિસેવનં કદાચિ ભવેય્યાતિ તં દ્વયં અપ્પટિક્ખિપિત્વા મગ્ગફલધમ્માનં અકુપ્પસભાવત્તા તં સમાપન્નસ્સ ભિક્ખુનો તતો પરિહાયિત્વા મેથુનધમ્મપટિસેવનં નામ ન કદાચિ સમ્ભવતીતિ લોકુત્તરાધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાનંયેવ પટિક્ખેપો કતોતિ વેદિતબ્બો.

અત્થિ દિન્નં અત્થિ યિટ્ઠન્તિઆદિનયપ્પવત્તન્તિ ઇમિના –

“તત્થ કતમં કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણં? ‘અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠં, અત્થિ હુતં, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, અત્થિ અયં લોકો, અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ માતા, અત્થિ પિતા, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્મા પટિપન્ના, યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી’તિ યા એવરૂપા પઞ્ઞા પજાનના…પે॰… અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ, ઇદં વુચ્ચતિ કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણં. ઠપેત્વા સચ્ચાનુલોમિકં ઞાણં સબ્બાપિ સાસવા કુસલા પઞ્ઞા કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણ”ન્તિ (વિભ॰ ૭૯૩) –

ઇમં વિભઙ્ગપાળિં સન્ધાયાહ.

તત્થ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૯૩) **અત્થિ દિન્નન્તિ**આદીસુ દિન્નપચ્ચયા ફલં અત્થીતિ ઇમિના ઉપાયેન અત્થો વેદિતબ્બો. **દિન્નન્તિ** ચ દેય્યધમ્મસીસેન દાનં વુત્તં. **યિટ્ઠન્તિ** મહાયાગો, સબ્બસાધારણં મહાદાનન્તિ અત્થો. **હુતન્તિ** પહોનકસક્કારો અધિપ્પેતો. **અત્થિ માતા, અત્થિ પિતાતિ** માતાપિતૂસુ સમ્માપટિપત્તિમિચ્છાપટિપત્તિઆદીનં ફલસમ્ભવો વુત્તો. **ઇદં વુચ્ચતીતિ** યં ઞાણં “ઇદં કમ્મં સકં, ઇદં નો સક”ન્તિ જાનાતિ, ઇદં કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણં નામ વુચ્ચતીતિ અત્થો. તત્થ તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતં તિવિધં મનોદુચ્ચરિતન્તિ ઇદં **ન સકકમ્મં** નામ, તીસુ દ્વારેસુ દસવિધમ્પિ સુચરિતં **સકકમ્મં** નામ. અત્તનો વાપિ હોતુ પરસ્સ વા, સબ્બમ્પિ અકુસલં **ન સકકમ્મં** નામ. કસ્મા? અત્થભઞ્જનતો અનત્થજનનતો ચ. અત્તનો વા હોતુ પરસ્સ વા, સબ્બમ્પિ કુસલં **સકકમ્મં** નામ. કસ્મા? અનત્થભઞ્જનતો અત્થજનનતો ચ. એવં જાનનસમત્થે ઇમસ્મિં કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણે ઠત્વા બહું દાનં દત્વા સીલં પૂરેત્વા ઉપોસથં સમાદિયિત્વા સુખેન સુખં સમ્પત્તિયા સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા નિબ્બાનં પત્તાનં સત્તાનં ગણનપરિચ્છેદો નત્થિ. **ઠપેત્વા સચ્ચાનુલોમિકં ઞાણન્તિ** મગ્ગસચ્ચસ્સ પરમત્થસચ્ચસ્સ ચ અનુલોમનતો સચ્ચાનુલોમિકન્તિ લદ્ધનામં વિપસ્સનાઞાણં ઠપેત્વા અવસેસા સબ્બાપિ સાસવા કુસલા પઞ્ઞા કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણમેવાતિ અત્થો.

તિલક્ખણાકારપરિચ્છેદકન્તિ અનિચ્ચાદિલક્ખણત્તયસ્સ હુત્વા અભાવાદિઆકારપઅચ્છિન્દનકં. **અધિપઞ્ઞાતિ વુચ્ચતીતિ** મગ્ગપઞ્ઞાય અધિટ્ઠાનભાવતો વિપસ્સનાઞાણં અધિપઞ્ઞાતિ વુચ્ચતિ.

> “કલ્યાણકારી કલ્યાણં, પાપકારી ચ પાપકં;
> અનુભોતિ દ્વયમેતં, અનુબન્ધતિ કારક”ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫૬);

એવં અતીતે અનાગતે ચ વટ્ટમૂલકદુક્ખસલ્લક્ખણવસેન સંવેગવત્થુતાય વિમુત્તિઆકઙ્ખાય પચ્ચયભૂતા કમ્મસ્સકતપઞ્ઞા અધિપઞ્ઞાતિપિ વદન્તિ. લોકિયપઞ્ઞાય અધિપઞ્ઞાભાવો પરિયાયેનાતિ નિપ્પરિયાયમેવ તં દસ્સેતું “**તતોપિ ચ મગ્ગફલપઞ્ઞાવ અધિપઞ્ઞા**”તિ વુત્તં.

સહ આજીવન્તિ એત્થાતિ **સાજીવોતિ** સબ્બસિક્ખાપદં વુત્તન્તિ આહ – “**સબ્બમ્પિ…પે॰… તસ્મા સાજીવન્તિ વુચ્ચતી**”તિ. તત્થ **સિક્ખાપદન્તિ** “નામકાયો પદકાયો નિરુત્તિકાયો બ્યઞ્જનકાયો”તિ વુત્તં ભગવતો વચનસઙ્ખાતં સિક્ખાપદં. **સભાગવુત્તિનોતિ** સમાનવુત્તિકા, સદિસપ્પવત્તિકાતિ અત્થો. **તસ્મિં સિક્ખતીતિ** એત્થ આધેય્યાપેક્ખત્તા અધિકરણસ્સ કિમાધેય્યમપેક્ખિત્વા “તસ્મિ”ન્તિ અધિકરણં નિદ્દિટ્ઠન્તિ આહ – “**તં સિક્ખાપદં ચિત્તસ્સ અધિકરણં કત્વા**”તિ, તં સાજીવસઙ્ખાતં સિક્ખાપદં “યથાસિક્ખાપદં નુ ખો સિક્ખામિ, ન સિક્ખામી”તિ એવં પવત્તિવસેન સિક્ખાપદવિસયત્તા તદાધેય્યભૂતસ્સ ચિત્તસ્સ અધિકરણં કત્વાતિ અત્થો. નનુ ચ “સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો”તિ ઇમસ્સ પદભાજનં કરોન્તેન “યં સિક્ખં સાજીવઞ્ચ સમાપન્નો, તદુભયં દસ્સેત્વા તેસુ સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો”તિ વત્તબ્બં સિયા, એવમવત્વા “તસ્મિં સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો”તિ એત્તકમેવ કસ્મા વુત્તન્તિ અન્તોલીનચોદનં સન્ધાયાહ “**ન કેવલઞ્ચાયમેતસ્મિ**”ન્તિઆદિ.

તસ્સા ચ સિક્ખાયાતિ તસ્સા અધિસીલસઙ્ખાતાય સિક્ખાય. **સિક્ખં પરિપૂરેન્તોતિ**

સીલસંવરં પરિપૂરેન્તો, વારિત્તસીલવસેન વિરતિસમ્પયુત્તં ચેતનં ચારિત્તસીલવસેન વિરતિવિપ્પયુત્તં ચેતનઞ્ચ અત્તનિ પવત્તેન્તોતિ અત્થો. **તસ્મિઞ્ચ સિક્ખાપદે અવીતિક્કમન્તો સિક્ખતીતિ** “નામકાયો પદકાયો નિરુત્તિકાયો બ્યઞ્જનકાયો”તિ એવં વુત્તં ભગવતો વચનસઙ્ખાતં સિક્ખાપદં અવીતિક્કમન્તો હુત્વા તસ્મિં યથાવુત્તસિક્ખાપદે સિક્ખતીતિ અત્થો. સીલસંવરપૂરણં સાજીવાનતિક્કમનઞ્ચાતિ ઇદમેવ ચ દ્વયં ઇધ સિક્ખનં નામાતિ અધિપ્પાયો. તત્થ સાજીવાનતિક્કમો સિક્ખાપારિપૂરિયા પચ્ચયો. સાજીવાનતિક્કમતો હિ યાવ મગ્ગા સિક્ખાપારિપૂરી હોતિ. અપિચેત્થ “સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સિક્ખતી”તિ ઇમિના વિરતિચેતનાસઙ્ખાતસ્સ સીલસંવરસ્સ વિસેસતો સન્તાને પવત્તનકાલોવ ગહિતો, “અવીતિક્કમન્તો સિક્ખતી”તિ ઇમિના પન અપ્પવત્તનકાલોપિ. સિક્ખઞ્હિ પરિપૂરણવસેન અત્તનિ પવત્તેન્તોપિ નિદ્દાદિવસેન અપ્પવત્તેન્તોપિ વીતિક્કમાભાવા “અવીતિક્કમન્તો સિક્ખતી”તિ વુચ્ચતીતિ.

સિક્ખાસાજીવપદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના

“અપ્પચ્ચક્ખાય અપ્પચ્ચક્ખાતાયા”તિ ઉભયથાપિ પાઠો તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તો. **દુબ્બલ્યે આવિકતેપીતિ** “યંનૂનાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્ય”ન્તિઆદિના દુબ્બલભાવે પકાસિતેપિ. **સિક્ખાય પન પચ્ચક્ખાતાયાતિ** “બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી”તિઆદિના સિક્ખાય પચ્ચક્ખાતાય. યસ્મા દિરત્તવચને ગહિતે તેન પુરિમપચ્છિમપદાનિ સંસિલિટ્ઠાનિ હોન્તિ, ન તસ્મિં અગ્ગહિતે, તસ્મા દિરત્તવચનેન બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતામત્તમેવ પયોજનન્તિ આહ “**બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાયા**”તિ. **મુખારુળ્હતાયાતિ** યસ્મા એવરૂપં વચનં લોકસ્સ મુખમારુળ્હં, તસ્માતિ અત્થો.

બ્યઞ્જનં સમ્પાદેતીતિ તસ્સ વિસું અત્થાભાવતો વુત્તમેવત્થં અઞ્ઞપદેન દીપેન્તો બ્યઞ્જનં સમ્પાદેતિ. વુત્તમેવત્થં કારણેન વિભાવેન્તો આહ “**પરિવારકપદવિરહિતઞ્હી**”તિઆદિ. અત્થદીપકં પદં **અત્થપદં**.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સાતિ “બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી”તિઆદિસિક્ખાપચ્ચક્ખાનવચનસ્સ. “બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી”તિઆદીસુ “એવં ખો, ભિક્ખવે, દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચેવ હોતિ સિક્ખા ચ પચ્ચક્ખાતા”તિ વુત્તત્તા ઉભયમ્પિ હોતીતિ આહ – “**એકચ્ચં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અત્થો હોતી**”તિ. કિઞ્ચાપિ “બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી”તિઆદિસિક્ખાપચ્ચક્ખાનવચનસ્સ દુબ્બલ્યાવિકમ્મપદત્થો ન હોતિ, તથાપિ “બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી”તિ વુત્તે સિક્ખાપરિપૂરણે દુબ્બલ્યાવિભાવસ્સપિ ગમ્યમાનત્તા “સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ એકચ્ચં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અત્થો હોતી”તિ વુત્તં. **નં સન્ધાયાતિ** નં અત્થભૂતં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં સન્ધાય.

વિસેસાવિસેસન્તિ એત્થ યેન દુબ્બલ્યાવિકમ્મમેવ હોતિ, ન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, તત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનદુબ્બલ્યાવિકમ્માનં અત્થિ વિસેસો. યેન પન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચેવ દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચ હોતિ, તત્થ નેવત્થિ વિસેસોતિ વેદિતબ્બં. કઠકિચ્છજીવનેતિ ધાતૂસુ પઠિતત્તા વુત્તં "**કિચ્છજીવિકપ્પત્તો**"તિ. ઉક્કણ્ઠનં ઉક્કણ્ઠા, કિચ્છજીવિકા, તં ઇતો પત્તોતિ **ઉક્કણ્ઠિતો. ઇતો**તિ ઇતો ઠાનતો, ઇતો વિહારતો વા. **એત્થા**તિ ગન્તુમિચ્છિતં પદેસં વદતિ. અનભિરતિયા પીળિતો વિક્ખિત્તચિત્તો હુત્વા સીસં ઉક્ખિપિત્વા ઉદ્ધંમુખો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો આહિણ્ડતીતિ આહ "**ઉદ્ધં કણ્ઠં કત્વા વિહરમાનો**"તિ.

અટ્ટીયમાનોતિ એત્થ અટ્ટમિવ અત્તાનમાચરતિ અટ્ટીયતીતિ અટ્ટીયસદ્દસ્સ અન્તોગધઉપમાનભૂતકમ્મત્તા ઉપમેય્યભૂતેન અત્તનાવ સકમ્મકત્તં, ન ભિક્ખુભાવેનાતિ આહ "**ભિક્ખુભાવન્તિ ભિક્ખુભાવેના**"તિ. ન હિ સો ભિક્ખુભાવં અટ્ટમિવ આચરતિ, કિઞ્ચરહિ અત્તાનં તસ્મા ભિક્ખુભાવેન કરણભૂતેન અત્તાનં અટ્ટીયમાનોતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બોતિ આહ "**કરણત્થે ઉપયોગવચન**"ન્તિ. **કણ્ઠે આસત્તેન અટ્ટીયેય્યા**તિ એત્થ પન કરણત્થેયેવ કરણવચનન્તિ આહ – "**યથાલક્ખણં કરણવચનેનેવ વુત્ત**"ન્તિ. કત્તુઅત્થે વા ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બન્તિ આહ – "**તેન વા ભિક્ખુભાવેના**"તિઆદિ, તેન કત્તુભૂતેન ભિક્ખુભાવેનાતિ અત્થો. ઇમસ્મિં પનત્થે અટ્ટં કરોતીતિ અટ્ટીયતીતિ અટ્ટીય-સદ્દં નિપ્ફાદેત્વા તતો કમ્મનિ માન-સદ્દે કતે "અટ્ટીયમાનો"તિ પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. તેનેવાહ – "**અટ્ટો કરિયમાનો પીળિયમાનો**"તિ. **જિગુચ્છમાનો**તિ ઇમિના પન સમ્બન્ધે કરિયમાને ભિક્ખુભાવન્તિ ઉપયોગત્થે એવ ઉપયોગવચનન્તિ આહ – "**અસુચિં વિય તં જિગુચ્છન્તો**"તિ, તં ભિક્ખુભાવં જિગુચ્છન્તોતિ અત્થો. **સચાહ**ન્તિ સચે અહં.

પચ્ચક્ખાનાકારેન વુત્તાનીતિ "પચ્ચક્ખેય્યં પચ્ચક્ખેય્ય"ન્તિ વુત્તત્તા પચ્ચક્ખાનાકારસમ્બન્ધેન વુત્તાનિ. **ભાવવિકપ્પાકારેના**તિ "અસ્સં અસ્સ"ન્તિ આગતત્તા યં યં ભવિતુકામો, તસ્સ તસ્સ ભાવસ્સ વિકપ્પાકારેન, ભિક્ખુભાવતો અઞ્ઞભાવવિકપ્પાકારેનાતિ અધિપ્પાયો.

૫૦. ન ઉસ્સહામીતિ અત્તનો તત્થ તત્થ ઉસ્સહાભાવં દસ્સેતિ. **ન વિસહામી**તિ એકભત્તાદીનં અસય્હભાવં દસ્સેતિ. **ન રમામી**તિ "પબ્બજ્જામૂલકં નત્થિ મે સુખ"ન્તિ દસ્સેતિ. **નાભિરમામી**તિ પબ્બજ્જાય અત્તનો સન્તોસાભાવં દસ્સેતિ.

ઇદાનિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવારે ઠત્વા અયં વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો – તત્થ "સામઞ્ઞા ચવિતુકામો"તિઆદીહિ પદેહિ ચિત્તનિયમં દસ્સેતિ. "બુદ્ધં ધમ્મ"ન્તિઆદીહિ પદેહિ ખેત્તનિયમં દસ્સેતિ. યથા હિ લોકે સસ્સાનં રુહનટ્ઠાનં "ખેત્ત"ન્તિ વુચ્ચતિ, એવમિદમ્પિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ રુહનટ્ઠાનત્તા "ખેત્ત"ન્તિ વુચ્ચતિ. "પચ્ચક્ખામિ ધારેહી"તિ એતેન કાલનિયમં દસ્સેતિ. "વદતી"તિ ઇમિના પયોગનિયમં દસ્સેતિ. "અલં મે બુદ્ધેન, કિન્નુ મે બુદ્ધેન, ન મમત્થો બુદ્ધેન, સુમુત્તાહં બુદ્ધેના"તિઆદીહિ અનામટ્ઠકાલવસેનપિ પચ્ચક્ખાનં હોતીતિ દસ્સેતિ. "વિઞ્ઞાપેતી"તિ ઇમિના વિજાનનનિયમં દસ્સેતિ. "ઉમ્મત્તકો સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, ઉમ્મત્તકસ્સ સન્તિકે સિક્ખં પચ્ચક્ખાતી"તિઆદીહિ પુગ્ગલનિયમં દસ્સેતિ. "અરિયકેન મિલક્ખસ્સ સન્તિકે સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, સો ચ નપ્પટિવિજાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા"તિઆદીહિ પુગ્ગલાદિનિયમે સતિપિ વિજાનનનિયમાસમ્ભવં દસ્સેતિ . "દવાય સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા"તિઆદીહિ ખેત્તાદિનિયમે સતિપિ ચિત્તનિયમાભાવેન ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. "સાવેતુકામો ન સાવેતિ, અપચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા"તિ ઇમિના ચિત્તનિયમેપિ સતિ પયોગનિયમાભાવેન ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. "અવિઞ્ઞુસ્સ સાવેતિ, વિઞ્ઞુસ્સ ન સાવેતી"તિ એતેહિ ચિત્તખેત્તકાલપયોગપુગ્ગલવિજાનનનિયમેપિ સતિ યં પુગ્ગલં ઉદ્દિસ્સ સાવેતિ, તસ્સેવ સવનેન રુહતિ, ન અઞ્ઞસ્સાતિ દસ્સેતિ. "સબ્બસો વા પન ન સાવેતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા"તિ ઇદં પન ચિત્તાદિનિયમેનેવ સિક્ખા પચ્ચક્ખાતા હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તસ્મા ચિત્તખેત્તકાલપયોગપુગ્ગલવિજાનનનિયમવસેન સિક્ખાય પચ્ચક્ખાનં ઞત્વા તદભાવેન અપ્પચ્ચક્ખાનં વેદિતબ્બં.

કથં? ઉપસમ્પન્નભાવતો ચવિતુકામતાચિત્તેનેવ હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન દવા વા રવા વા ભણન્તસ્સ. એવં **ચિત્તવસેન** સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

તથા "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામિ, ધમ્મં પચ્ચક્ખામિ, સઙ્ઘં પચ્ચક્ખામિ, સિક્ખં, વિનયં, પાતિમોક્ખં, ઉદ્દેસં, ઉપજ્ઝાયં, આચરિયં, સદ્ધિવિહારિકં, અન્તેવાસિકં, સમાનુપજ્ઝાયકં, સમાનાચરિયકં, સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખામી"તિ એવં વુત્તાનં બુદ્ધાદીનં ચતુદ્દસન્નં, "ગિહીતિ મં ધારેહિ, ઉપાસકો, આરામિકો, સામણેરો, તિત્થિયો, તિત્થિયસાવકો, અસ્સમણો, અસક્યપુત્તિયોતિ મં ધારેહી"તિ એવં વુત્તાનં ગિહિઆદીનં અટ્ઠન્નઞ્ચાતિ ઇમેસં દ્વાવીસતિયા ખેત્તપદાનં યસ્સ કસ્સચિ સવેવચનસ્સ વસેન તેસુ ચ યંકિઞ્ચિ વત્તુકામસ્સ યંકિઞ્ચિ વદતોપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન રુક્ખાદીનં અઞ્ઞતરસ્સ નામં ગહેત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખન્તસ્સ. એવં **ખેત્તવસેન** સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

તત્થ યદેતં "પચ્ચક્ખામી"તિ ચ "મં ધારેહી"તિ ચ વુત્તં વત્તમાનકાલવચનં, યાનિ ચ "અલં મે બુદ્ધેન, કિન્નુ મે બુદ્ધેન, ન મમત્થો બુદ્ધેન, સુમુત્તાહં બુદ્ધેના"તિઆદિના નયેન આખ્યાતવસેન કાલં અનામસિત્વા પુરિમેહિ ચુદ્દસહિ પદેહિ સદ્ધિં યોજેત્વા વુત્તાનિ "અલં મે"તિઆદીનિ ચત્તારિ પદાનિ, તેસંયેવ ચ સવેવચનાનં વસેન પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન "પચ્ચક્ખાસિ"ન્તિ વા "પચ્ચક્ખિસ્સ"ન્તિ વા "મં ધારેસી"તિ વા "ધારેસ્સસી"તિ વા "યનૂનાહં પચ્ચક્ખેય્ય"ન્તિ વાતિઆદીનિ અતીતાનાગતપરિકપ્પવચનાનિ ભણન્તસ્સ. એવં **વત્તમાનકાલવસેન** ચેવ **અનામટ્ઠકાલવસેન** ચ પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

પયોગો પન દુવિધો કાયિકો વાચસિકો. તત્થ "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી"તિઆદિના નયેન યાય કાયચિ ભાસાય વચીભેદં કત્વા વાચસિકપયોગેનેવ પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન અક્ખરલિખનં વા હત્થમુદ્દાદિદસ્સનં વા કાયપયોગં કરોન્તસ્સ. એવં **વાચસિકપયોગેનેવ** પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

પુગ્ગલો પન દુવિધો યો ચ પચ્ચક્ખાતિ, યસ્સ ચ પચ્ચક્ખાતિ. તત્થ યો પચ્ચક્ખાતિ, સો સચે ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટાનં અઞ્ઞતરો ન હોતિ. યસ્સ પન પચ્ચક્ખાતિ, સો સચે મનુસ્સજાતિકો હોતિ, ન ચ ઉમ્મત્તકાદીનં અઞ્ઞતરો, સમ્મુખીભૂતો ચ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ. ન હિ અસમ્મુખીભૂતસ્સ દૂતેન વા પણ્ણેન વા આરોચનં રુહતિ. એવં **યથાવુત્તપુગ્ગલવસેન** પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

વિજાનનમ્પિ નિયમિતાનિયમિતવસેન દુવિધં. તત્થ યસ્સ યેસં વા નિયમેત્વા "ઇમસ્સ ઇમેસં વા આરોચેમી"તિ વદતિ, સચે તે યથા પકતિયા લોકે મનુસ્સા વચનં સુત્વા આવજ્જનસમયે જાનન્તિ, એવં તસ્સ વચનાનન્તરમેવ તસ્સ "અયં ઉક્કણ્ઠિતો"તિ વા "ગિહિભાવં પત્થયતી"તિ વા યેન કેનચિ આકારેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનભાવં જાનન્તિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. અથ અપરભાગે "કિં ઇમિના વુત્ત"ન્તિ ચિન્તેત્વા જાનન્તિ, અઞ્ઞે વા જાનન્તિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. અનિયમેત્વા આરોચેન્તસ્સ પન સચે વુત્તનયેન યો કોચિ મનુસ્સજાતિકો વચનત્થં જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. એવં **વિજાનનવસેન** પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. ઇતિ ઇમેસં વુત્તપ્પકારાનં ચિત્તાદીનં વસેનેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દટ્ઠબ્બં.

૫૧. "વદતી"તિ વચીભેદપ્પયોગં દસ્સેત્વા તદનન્તરં "વિઞ્ઞાપેતી"તિ વુત્તત્તા તેનેવ વચીભેદેન અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપનં ઇધાધિપ્પેતં, ન યેન કેનચિ ઉપાયેનાતિ આહ "**તેનેવ વચીભેદેના**"તિ. **પદપચ્ચાભટ્ઠં કત્વા**તિ પદવિપરાવુત્તિં કત્વા. ઇદઞ્ચ પદપ્પયોગસ્સ અનિયમિતત્તા વુત્તં. યથા હિ લોકે "આહર પત્તં, પત્તં આહરા"તિ અનિયમિતેન પદપ્પયોગેન તદત્થવિઞ્ઞાપનં દિટ્ઠં, એવમિધાપિ "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામિ, પચ્ચક્ખામિ બુદ્ધ"ન્તિ અનિયમિતેન પદપ્પયોગેન તદત્થવિઞ્ઞાપનં હોતિયેવાતિ

અધિપ્પાયો. બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિ અત્થપ્પધાનો અયં નિદ્દેસો, ન સદ્દપ્પધાનોતિ આહ "**મિલક્ખભાસાસુ વા અઞ્ઞતરભાસાય તમત્થં વદેય્યા**"તિ. માગધભાસતો અવસિટ્ઠા સબ્બાપિ અન્ધદમિળાદિભાસા મિલક્ખભાસાતિ વેદિતબ્બા. ખેત્તપદેસુ એકં વત્તુકામો સચેપિ અઞ્ઞં વદેય્ય, ખેત્તપદન્તોગધત્તા પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખાતિ દસ્સેન્તો આહ "**બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિ વત્તુકામો**"તિઆદિ. યદિપિ "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી"તિ વત્તું અનિચ્છન્તો ચિત્તેન તં પટિક્ખિપિત્વા અઞ્ઞં વત્તુકામો પુન વિરજ્ઝિત્વા તમેવ વદેય્ય, તથાપિ સાસનતો ચવિતુકામતાચિત્તે સતિ ખેત્તપદસ્સેવ વુત્તત્તા અઙ્ગપારિપૂરિસમ્ભવતો હોત્વેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનન્તિ વેદિતબ્બં. **ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણ**ન્તિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ રુહનટ્ઠાનભૂતં ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણં.

"પચ્ચક્ખામિ ધારેહી"તિ વત્તમાનકાલસ્સ પધાનભાવેન વત્તુમિચ્છિતત્તા અતીતાનાગતપરિકપ્પવચનેહિ નેવત્થિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનન્તિ દસ્સેન્તો આહ "**સચે પન બુદ્ધં પચ્ચક્ખિન્તિ વા**"તિઆદિ. **વદતિ વિઞ્ઞાપેતીતિ** એત્થ **વદતીતિ** ઇમિના પયોગસ્સ નિયમિતત્તા એકસ્સ સન્તિકે અત્તનો વચીભેદપ્પયોગેનેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન દૂતસાસનાદિપ્પયોગેનાતિ દસ્સેન્તો આહ "**દૂતં વા પહિણાતી**"તિઆદિ. તત્થ "મમ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનભાવં કથેહી"તિ મુખસાસનવસેન "દૂતં વા પહિણાતી"તિ વુત્તં. પણ્ણે લિખિત્વા પહિણનવસેન "**સાસનં વા પેસેતી**"તિ વુત્તં. રુક્ખાદીસુ અક્ખરાનિ લિખિત્વા દસ્સનવસેન "**અક્ખરં વા છિન્દતી**"તિ વુત્તં. **હત્થમુદ્દાય વા તમત્થં આરોચેતીતિ** હત્થેન અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપનં સન્ધાય વુત્તં. અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપકો હિ હત્થવિકારો હત્થમુદ્દા. હત્થ-સદ્દો ચેત્થ તદેકદેસેસુ અઙ્ગુલીસુ દટ્ઠબ્બો "ન સબ્બં હત્થં મુખે પક્ખિપિસ્સામી"તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૬૧૮) વિય. તસ્મા અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપકેન અઙ્ગુલિસઙ્ખોચાદિના હત્થવિકારેન તમત્થં આરોચેતીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

ચિત્તસમ્પયુત્તન્તિ પચ્ચક્ખાતુકામતાચિત્તસમ્પયુત્તં. ઇદાનિ વિજાનનવસેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં નિયમિતાનિયમિતવસેન દ્વિધા વેદિતબ્બન્તિ દસ્સેન્તો આહ – "**યદિ અયમેવ જાનાતૂ**"તિઆદિ. અયઞ્ચ વિભાગો "વદતિ વિઞ્ઞાપેતીતિ એકવિસયત્તા યસ્સ વદતિ, તસ્સેવ વિજાનનં અધિપ્પેતં, ન અઞ્ઞસ્સા"તિ ઇમિના નયેન લદ્ધોતિ દટ્ઠબ્બં. ન હિ યસ્સ વદતિ, તતો અઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતીતિ અયમત્થો સમ્ભવતિ. **સોયેવ જાનાતીતિ** અવધારણેન તસ્મિં અવિજાનન્તેયેવ અઞ્ઞસ્સ જાનનં પટિક્ખિપતિ. તેનેવાહ – "**અથ સો ન જાનાતિ, અઞ્ઞો સમીપે ઠિતો જાનાતિ, અપચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા**"તિ. તસ્મા "અયમેવ જાનાતૂ"તિ એકં નિયમેત્વા આરોચિતે યદિપિ સોપિ જાનાતિ અઞ્ઞોપિ, નિયમિતસ્સ પન નિયમિતવસેન વિજાનનસમ્ભવતો સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં "અઞ્ઞો મા જાનાતૂ"તિ અનિયમિતત્તા. **દ્વિન્નમ્પિ નિયમેત્વા**તિ ઇદં "દ્વે વા જાનન્તુ એકો વા, ઇમેસંયેવ દ્વિન્નં આરોચેમી"તિ એવં નિયમેત્વા આરોચનં સન્ધાય વુત્તં. તેનેવાહ – "**એકસ્મિં જાનન્તેપિ દ્વીસુ જાનન્તેસુપી**"તિ. તસ્મા "દ્વેયેવ જાનન્તુ, એકો મા જાનાતૂ"તિ એવં દ્વિન્નં નિયમેત્વા આરોચિતે દ્વીસુયેવ જાનન્તેસુ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન એકસ્મિં જાનન્તેતિ વદન્તિ.

સભાગેતિ વિસ્સાસિકે. **પરિસઙ્કમાનો**તિ "સચે તે જાનેય્યું, મં તે વારેસ્સન્તી"તિ આસઙ્કમાનો. **સમયઞ્ઞૂ**તિ સાસનાચારકુસલો, ઇધ પન તદધિપ્પાયજાનનમત્તેનપિ સમયઞ્ઞૂ નામ હોતિ. તેનેવ આહ – "**ઉક્કણ્ઠિતો અયં...પે॰... સાસનતો ચુતોતિ જાનાતી**"તિ. તસ્મા "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી"તિ ઇમસ્સ અત્થં ઞત્વાપિ સચે "અયં ભિક્ખુભાવતો ચવિતુકામો, ગિહી વા હોતુકામો"તિ ન જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. સચે પન "બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી"તિ વચનસ્સ અત્થં અજાનિત્વાપિ "ઉક્કણ્ઠિતો ગિહી હોતુકામો"તિ અધિપ્પાયં જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. અઞ્ઞસ્મિં ખણે સોતવિઞ્ઞાણવીથિયા સદ્દગ્ગહણં, અઞ્ઞસ્મિંયેવ ચ મનોવિઞ્ઞાણવીથિયા તદત્થવિજાનનન્તિ આહ – "**તઙ્ખણઞ્ઞેવ પન અપુબ્બં અચરિમં દુજ્જાન**"ન્તિ. ન હિ એકસ્મિંયેવ ખણે સદ્દસવનં તદત્થવિજાનનઞ્ચ સમ્ભવતિ. તથા હિ "ઘટો"તિ વા "પટો"તિ વા કેનચિ વુત્તે તત્થ ઘ-સદ્દં પચ્ચુપ્પન્નં ગહેત્વા એકા સોતવિઞ્ઞાણવીથિ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝતિ, તદનન્તરં એકા મનોવિઞ્ઞાણવીથિ તમેવ અતીતં ગહેત્વા ઉપ્પજ્જતિ. એવં તેન વુત્તવચને યત્તકાનિ અક્ખરાનિ હોન્તિ, તેસુ એકમેકં અક્ખરં પચ્ચુપ્પન્નમતીતઞ્ચ ગહેત્વા સોતવિઞ્ઞાણવીથિયા મનોવિઞ્ઞાણવીથિયા ચ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધાય અવસાને તાનિ અક્ખરાનિ સમ્પિણ્ડેત્વા અક્ખરસમૂહં ગહેત્વા એકા મનોવિઞ્ઞાણવીથિ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝતિ. તદનન્તરં "અયમક્ખરસમૂહો એતસ્સ નામ"ન્તિ નામપઞ્ઞત્તિગ્ગહણવસેન અપરાય મનોવિઞ્ઞાણવીથિયા ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધાય તદનન્તરં ઉપ્પન્નાય મનોવિઞ્ઞાણવીથિયા "અયમેતસ્સ અત્થો"તિ પકતિયા તદત્થવિજાનનં સમ્ભવતિ.

આવજ્જનસમયેનાતિ ભુમ્મત્થે કરણવચનં, અત્થાભોગસમયેતિ અત્થો. ઇદાનિ તમેવ આવજ્જનસમયં વિભાવેન્તો આહ – "**યથા પકતિયા...પે॰... જાનન્તી**"તિ. તેનેવ વચીભેદેન અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપનસ્સ ઇધાધિપ્પેતત્તા અપરભાગે "કિં ઇમિના વુત્ત"ન્તિ તં કઙ્ખન્તસ્સ ચિરેન અધિપ્પાયવિજાનનં અઞ્ઞેનપિ કેનચિ ઉપાયન્તરેન સમ્ભવતિ, ન કેવલં વચીભેદમત્તેનાતિ આહ – "**અથ અપરભાગે...પે॰... અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા**"તિ. "ગિહી ભવિસ્સામી"તિ વુત્તે અત્થભેદો કાલભેદો ચ હોતીતિ અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. "ધારેહી"તિ હિ ઇમસ્સ યો અત્થો કાલો ચ, ન સો "ભવિસ્સામી"તિ એતસ્સ. "ગિહી હોમી"તિ વુત્તે પન અત્થભેદોયેવ, ન કાલભેદો "હોમી"તિ વત્તમાનકાલસ્સેવ વુત્તત્તા. "ગિહી જાતોમ્હિ, ગિહીમ્હી"તિ એત્થાપિ અત્થસ્સ ચેવ કાલસ્સ ચ ભિન્નત્તા અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. "અજ્જ પટ્ઠાયા"તિ ઇદં તથા વુત્તેપિ દોસભાવતો પરિપુણ્ણં કત્વા વુત્તં. "ધારેહી"તિ અત્થપ્પધાનત્તા નિદ્દેસસ્સ પરિયાયવચનેહિપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ દસ્સેન્તો આહ "**જાનાહી**"તિઆદિ. ધારેહિ જાનાહિ સઞ્જાનાહિ મનસિ કરોહીતિ હિ એતાનિ પદાનિ અત્થતો કાલતો ચ અભિન્નાનિ.

૫૨. **પુરિમાનેવ ચુદ્દસા**તિ બુદ્ધાદિસબ્રહ્મચારીપરિયન્તાનિ. હોતુ ભવતૂતિ ઇદમ્પિ પટિક્ખેપમત્તમેવાતિ આહ "**હોતુ, પરિયત્તન્તિ અત્થો**"તિ.

૫૩. **વણ્ણપટ્ઠાન**ન્તિ મહાસઙ્ઘિકાનં બુદ્ધગુણપરિદીપકં એકં સુત્તન્તિ વદન્તિ. **ઉપાલિગાથાસૂ**તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૬) –

"ધીરસ્સ વિગતમોહસ્સ,
પભિન્નખીલસ્સ વિજિતવિજયસ્સ;
અનીઘસ્સ સુસમચિત્તસ્સ;
વુદ્ધસીલસ્સ સાધુપઞ્ઞસ્સ;
વેસમન્તરસ્સ વિમલસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

"અકથંકથિસ્સ તુસિતસ્સ;
વન્તલોકામિસસ્સ મુદિતસ્સ;
કતસમણસ્સ મનુજસ્સ;
અન્તિમસારીરસ્સ નરસ્સ;
અનોપમસ્સ વિરજસ્સ;

ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“અસંસયસ્સ કુસલસ્સ;
વેનયિકસ્સ સારથિવરસ્સ;
અનુત્તરસ્સ રુચિરધમ્મસ્સ;
નિક્કઙ્ખસ્સ પભાસકસ્સ;
માનચ્છિદસ્સ વીરસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“નિસભસ્સ અપ્પમેય્યસ્સ;
ગમ્ભીરસ્સ મોનપ્પત્તસ્સ;
ખેમઙ્કરસ્સ વેદસ્સ;
ધમ્મટ્ઠસ્સ સંવુતત્તસ્સ;
સઙ્ગાતિગસ્સ મુત્તસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“નાગસ્સ પન્તસેનસ્સ;
ખીણસંયોજનસ્સ મુત્તસ્સ;
પટિમન્તકસ્સ ધોનસ્સ;
પન્નધજસ્સ વીતરાગસ્સ;
દન્તસ્સ નિપ્પપઞ્ચસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“ઇસિસત્તમસ્સ અકુહસ્સ;
તેવિજ્જસ્સ બ્રહ્મપ્પત્તસ્સ;
ન્હાતકસ્સ પદકસ્સ;
પસ્સદ્ધસ્સ વિદિતવેદસ્સ;
પુરિન્દદસ્સ સક્કસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“અરિયસ્સ ભાવિતત્તસ્સ;
પત્તિપ્પત્તસ્સ વેય્યાકરણસ્સ;
સતિમતો વિપસ્સિસ્સ;
અનભિનતસ્સ નો અપનતસ્સ;
અનેજસ્સ વસિપ્પત્તસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“સમુગ્ગતસ્સ ઝાયિસ્સ;
અનનુગતન્તરસ્સ સુદ્ધસ્સ;
અસિતસ્સ હિતસ્સ;
પવિવિત્તસ્સ અગ્ગપ્પત્તસ્સ;
તિણ્ણસ્સ તારયન્તસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“સન્તસ્સ ભૂરિપઞ્ઞસ્સ;
મહાપઞ્ઞસ્સ વીતલોભસ્સ;
તથાગતસ્સ સુગતસ્સ;
અપ્પટિપુગ્ગલસ્સ અસમસ્સ;
વિસારદસ્સ નિપુણસ્સ;
ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મિ.

“તણ્હચ્છિદસ્સ બુદ્ધસ્સ;
વીતધૂમસ્સ અનુપલિત્તસ્સ;
આહુનેય્યસ્સ યક્ખસ્સ;
ઉત્તમપુગ્ગલસ્સ અતુલસ્સ;
મહતો યસગ્ગપ્પત્તસ્સ;

ભગવતો તસ્સ સાવકોહમસ્મી''તિ. –

એવં ઉપાલિગહપતિના વુત્તાસુ ઉપાલિસુત્તે આગતગાથાસુ.

યથારુતમેવાતિ યથાવુત્તમેવ, પાળિયં આગતમેવાતિ અધિપ્પાયો. યસ્મા ''સમ્માસમ્બુદ્ધં અનન્તબુદ્ધિં અનોમબુદ્ધિં બોધિપઞ્ઞણ''ન્તિ ઇમાનિ વણ્ણપદાનિ આગતનામાનિ, ''ધીર''ન્તિઆદીનિ પન ઉપાલિગાથાસુ આગતનામાનિ. તત્થ બોધિ વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, તં સઞ્ઞાનનહેતુત્તા પઞ્ઞાણં એતસ્સાતિ **બોધિપઞ્ઞાણો**, ભગવા. ધિયા પઞ્ઞાય રાતિ ગણ્હાતિ , સેવતીતિ વા **ધીરો**. સમુચ્છિન્નસબ્બચેતોખીલત્તા **પભિન્નખીલો**. સબ્બપુથુજ્જને વિજિનિંસુ વિજયન્તિ વિજિનિસ્સન્તિ ચાતિ વિજયા. કે તે? મચ્ચુમારકિલેસમારદેવપુત્તમારા. તે વિજિતા વિજયા એતેનાતિ **વિજિતવિજયો**, ભગવા. કિલેસમારમચ્ચુમારવિજયેનેવ પનેત્થ અભિસઙ્ખારક્ખન્ધમારાપિ વિજિતાવ હોન્તીતિ દટ્ઠબ્બં.

સ્વાક્ખાતન્તિઆદીસુ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૭) સાત્થસબ્યઞ્જનકેવલપરિપુણ્ણપરિસુદ્ધબ્રહ્મચરિયસ્સ પકાસનતો **સ્વાક્ખાતો** ધમ્મો, અત્થવિપલ્લાસાભાવતો વા સુટ્ઠુ અક્ખાતોતિ **સ્વાક્ખાતો**. યથા હિ અઞ્ઞતિત્થિયાનં ધમ્મસ્સ અત્થો વિપલ્લાસં આપજ્જતિ ''અન્તરાયિકા''તિ વુત્તધમ્માનં અન્તરાયિકત્તાભાવતો, ''નિય્યાનિકા''તિ ચ વુત્તધમ્માનં નિય્યાનિકત્તાભાવતો, તેન તે અઞ્ઞતિત્થિયા દુરક્ખાતધમ્માયેવ હોન્તિ, ન તથા ભગવતો ધમ્મસ્સ અત્થો વિપલ્લાસં આપજ્જતિ ''ઇમે ધમ્મા અન્તરાયિકા નિય્યાનિકા''તિ એવં વુત્તધમ્માનં તથાભાવાનતિક્કમનતોતિ. એવં તાવ પરિયત્તિધમ્મો સ્વાક્ખાતો ધમ્મો.

લોકુત્તરધમ્મો પન નિબ્બાનાનુરૂપાય પટિપત્તિયા પટિપદાનુરૂપસ્સ ચ નિબ્બાનસ્સ અક્ખાતત્તા સ્વાક્ખાતો. યથાહ –

> ''સુપઞ્ઞત્તા ખો પન તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચ. સેય્યથાપિ નામ ગઙ્ગોદકં યમુનોદકેન સંસન્દતિ સમેતિ, એવમેવ સુપઞ્ઞત્તા તેન ભગવતા સાવકાનં નિબ્બાનગામિની પટિપદા સંસન્દતિ નિબ્બાનઞ્ચ પટિપદા ચા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૯૬).

અરિયમગ્ગો ચેત્થ અન્તદ્વયં અનુપગમ્મ મજ્ઝિમાપટિપદાભૂતોવ ''મજ્ઝિમા પટિપદા''તિ અક્ખાતત્તા સ્વાક્ખાતો. સામઞ્ઞફલાનિ પટિપ્પસ્સદ્ધકિલેસાનેવ ''પટિપ્પસ્સદ્ધકિલેસાની''તિ અક્ખાતત્તા સ્વાક્ખાતાનિ. નિબ્બાનં સસ્સતામતતાણલેણાદિસભાવમેવ સસ્સતાદિસભાવવસેન અક્ખાતત્તા સ્વાક્ખાતન્તિ એવં લોકુત્તરધમ્મોપિ સ્વાક્ખાતો.

અરિયમગ્ગો અત્તનો સન્તાને રાગાદીનં અભાવં કરોન્તેન અરિયપુગ્ગલેન સામં દટ્ઠબ્બો ''અરિયમગ્ગેન મમ રાગાદયો પહીના''તિ સયં અત્તના અનઞ્ઞનેય્યેન પસ્સિતબ્બોતિ સન્દિટ્ઠિ, સન્દિટ્ઠિ એવ **સન્દિટ્ઠિકો**. અપિચ નવવિધો લોકુત્તરધમ્મો યેન યેન અધિગતો હોતિ, તેન તેન અરિયસાવકેન પરસદ્ધાય ગન્તબ્બતં હિત્વા પચ્ચક્ખઞાણેન સયં દટ્ઠબ્બોતિ **સન્દિટ્ઠિકો**. અથ વા પસત્થા દિટ્ઠિ સન્દિટ્ઠિ, સન્દિટ્ઠિયા જયતીતિ **સન્દિટ્ઠિકો**. તથા હેત્થ અરિયમગ્ગો સમ્પયુત્તાય, અરિયફલં કારણભૂતાય, નિબ્બાનં વિસયિભૂતાય સન્દિટ્ઠિયા કિલેસે જયતિ, તસ્મા યથા રથેન જયતીતિ રથિકો, એવં નવવિધોપિ લોકુત્તરધમ્મો સન્દિટ્ઠિયા જયતીતિ સન્દિટ્ઠિકો. અથ વા દિટ્ઠન્તિ દસ્સનં વુચ્ચતિ, દિટ્ઠમેવ સન્દિટ્ઠં, સન્દસ્સનન્તિ અત્થો. સન્દિટ્ઠં અરહતીતિ **સન્દિટ્ઠિકો**. લોકુત્તરધમ્મો હિ ભાવનાભિસમયવસેન સચ્છિકિરિયાભિસમયવસેન ચ દિસ્સમાનોયેવ વટ્ટભયં નિવત્તેતિ, તસ્મા યથા વત્થમરહતીતિ વત્થિકો, એવં સન્દિટ્ઠં અરહતીતિ સન્દિટ્ઠિકો.

અત્તનો ફલદાનં સન્ધાય નાસ્સ આગમેતબ્બો કાલો અત્થીતિ અકાલો. યથા હિ લોકિયકુસલસ્સ ઉપપજ્જઅપરાપરિયાયેતિઆદિના ફલદાનં પતિ આગમેતબ્બો કાલો અત્થિ, ન એવમેતસ્સાતિ અત્થો. અકાલોયેવ **અકાલિકો**, ન પઞ્ચાહસત્તાહાદિભેદં કાલં ખેપેત્વા ફલં દેતિ, અત્તનો પન પવત્તિસમનન્તરમેવ ફલદોતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા અત્તનો ફલપ્પદાને વિપ્પકટ્ઠો દૂરો કાલો પત્તો ઉપનીતો અસ્સાતિ કાલિકો, કાલન્તરફલદાયી. કો સો? લોકિયો કુસલધમ્મો. અયં પન સમનન્તરફલદાયકત્તા ન કાલિકોતિ **અકાલિકો**. મગ્ગમેવ હિ સન્ધાય ''અકાલિકો''તિ ઇદં વુત્તં.

''એહિ પસ્સ ઇમં ધમ્મ''ન્તિ એવં પવત્તં એહિપસ્સવિધિં અરહતીતિ **એહિપસ્સિકો**. કસ્મા પનેસ તં વિધિં અરહતીતિ? પરમત્થતો વિજ્જમાનત્તા પરિસુદ્ધત્તા ચ. રિત્તમુટ્ઠિયઞ્હિ હિરઞ્ઞં વા સુવણ્ણં વા અત્થીતિ વત્વાપિ ''એહિ પસ્સ ઇમ''ન્તિ ન સક્કા વત્તું. કસ્મા? અવિજ્જમાનત્તા. વિજ્જમાનમ્પિ ચ ગૂથં વા મુત્તં વા મનુઞ્ઞભાવપ્પકાસનેન ચિત્તસમ્પહંસનત્થં ''એહિ પસ્સ ઇમ''ન્તિ ન સક્કા વત્તું, અપિચ ખો નં તિણેહિ વા પણ્ણેહિ વા પટિચ્છાદેતબ્બમેવ હોતિ. કસ્મા? અપરિસુદ્ધત્તા. અયં પન નવવિધોપિ લોકુત્તરધમ્મો સભાવતો ચ વિજ્જમાનો વિગતવલાહકે ચ આકાસે સમ્પુણ્ણચન્દમણ્ડલં વિય પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તજાતિમણિ વિય ચ પરિસુદ્ધો, તસ્મા વિજ્જમાનત્તા પરિસુદ્ધત્તા ચ એહિપસ્સવિધિં અરહતીતિ એહિપસ્સિકો.

ઉપનેતબ્બોતિ **ઓપનેય્યિકો**. અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો – ઉપનયનં ઉપનયો, આદિત્તં ચેલં વા સીસં વા અજ્ઝુપેક્ખિત્વાપિ ભાવનાવસેન અત્તનો ચિત્તે ઉપનયનં ઉપ્પાદનં અરહતીતિ ઓપનેય્યિકો. ઇદં સઙ્ખતે લોકુત્તરધમ્મે યુજ્જતિ, અસઙ્ખતો પન અત્તનો ચિત્તે આરમ્મણભાવેન ઉપનયનં અરહતીતિ ઓપનેય્યિકો, સચ્છિકિરિયાવસેન અલ્લીયનં અરહતીતિ અત્થો . અથ વા નિબ્બાનં ઉપનેતિ અરિયપુગ્ગલન્તિ અરિયમગ્ગો ઉપનેય્યો, સચ્છિકાતબ્બતં ઉપનેતબ્બોતિ ફલનિબ્બાનધમ્મો ઉપનેય્યો, ઉપનેય્યો એવ **ઓપનેય્યિકો**.

સબ્બેહિ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂઆદીહિ વિઞ્ઞૂહિ ''ભાવિતો મે મગ્ગો, અધિગતં ફલં, સચ્છિકતો નિરોધો''તિ અત્તનિ અત્તનિ વેદિતબ્બોતિ **પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહિ**. ન હિ ઉપજ્ઝાયેન ભાવિતેન મગ્ગેન સદ્ધિવિહારિકસ્સ કિલેસા પહીયન્તિ, ન સો તસ્સ ફલસમાપત્તિયા ફાસુ વિહરતિ, ન તેન સચ્છિકતં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતિ, તસ્મા ન એસ પરસ્સ સીસે આભરણં વિય દટ્ઠબ્બો, અત્તનો પન ચિત્તેયેવ દટ્ઠબ્બો, અનુભવિતબ્બો વિઞ્ઞૂહીતિ વુત્તં હોતિ.

અસઙ્ખતન્તિ સઙ્ગમ્મ સમાગમ્મ પચ્ચયસમોધાનલક્ખણેન સઙ્ગમેન સન્નિપતિત્વા અનુરૂપેહિ પચ્ચયેહિ અકતં અનિબ્બત્તિતન્તિ અસઙ્ખતં. નત્થિ એત્થ મતન્તિ **અમતં**, એતસ્મિં વા અધિગતે નત્થિ પુગ્ગલસ્સ મતં મરણન્તિ અમતં. કિઞ્ચાપિ એત્થ ''સ્વાક્ખાતં ધમ્મં પચ્ચક્ખામી''તિઆદિના સબ્બત્થ ધમ્મ-સદ્દપ્પયોગો દસ્સિતો, તથાપિ ધમ્મ-સદ્દેન અયોજેત્વા વુત્તે વેવચને ન પચ્ચક્ખાનં નામ ન હોતીતિ ''સ્વાક્ખાતં પચ્ચક્ખામી''તિઆદિના વુત્તેપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. ''સ્વાક્ખાતં ધમ્મ''ન્તિઆદિના પન ધમ્મ-સદ્દપ્પયોગો સ્વાક્ખાતા-દિસદ્દાનં ધમ્મ-વિસેસનભાવદસ્સનત્થં કતોતિ વેદિતબ્બં. **એકધમ્મક્ખન્ધસ્સપિ નામ**ન્તિ એત્થ ''પઠમધમ્મક્ખન્ધં દુતિયધમ્મક્ખન્ધં પુચ્છાધમ્મક્ખન્ધં વિસ્સજ્જનાધમ્મક્ખન્ધ''ન્તિઆદિના ધમ્મક્ખન્ધનામાનિ વેદિતબ્બાનિ.

સુપ્પટિપન્નાન્તિ સ્વાક્ખાતે ધમ્મવિનયે યથાનુસિટ્ઠં પટિપન્નત્તા સુપ્પટિપન્નં. મજ્ઝિમાય પટિપદાય અન્તદ્વયં અનુપગમ્મ પટિપન્નત્તા કાયવચીમનોવઙ્કકુટિલજિમ્હદોસપ્પહાનાય પટિપન્નત્તા ચ **ઉજુપ્પટિપન્નં**. ઞાયો વુચ્ચતિ નિબ્બાનં અરિયમગ્ગાદીહિ ઞાયતિ પટિવિજ્ઝીયતિ સચ્છિકરીયતીતિ કત્વા, તદત્થાય પટિપન્નત્તા **ઞાયપ્પટિપન્નં**. યથા પટિપન્ના ગુણસમ્ભાવનાય પરેહિ કરિયમાનં પચ્ચુટ્ઠાનાદિસામીચિકમ્મં અરહન્તિ, તથા પટિપન્નત્તા **સામીચિપ્પટિપન્નં**.

યુગળવસેન પઠમમગ્ગટ્ઠો ફલટ્ઠોતિ ઇદમેકં યુગળન્તિ એવં ચત્તારિ પુરિસયુગાનિ હોન્તિ. એત્થ પન ''ચતુપુરિસયુગં સઙ્ઘ''ન્તિ વત્તબ્બે ''ચત્તારી''તિ વિભત્તિલોપં અકત્વા નિદ્દેસો કતોતિ દટ્ઠબ્બં. ચત્તારિ પુરિસયુગાનિ એત્થાતિ **ચતુપુરિસયુગો**તિ હિ સઙ્ઘો વુચ્ચતિ. **અટ્ઠપુરિસપુગ્ગલ**ન્તિ પુરિસપુગ્ગલવસેન એકો પઠમમગ્ગટ્ઠો, એકો ફલટ્ઠોતિ ઇમિના નયેન અટ્ઠેવ પુરિસપુગ્ગલા હોન્તિ. અટ્ઠ પુરિસપુગ્ગલા એત્થાતિ **અટ્ઠપુરિસપુગ્ગલો**, સઙ્ઘો. એત્થ ચ પુરિસોતિ વા પુગ્ગલોતિ વા એકત્થાનેતાનિ પદાનિ, વેનેય્યવસેન પનેતં વુત્તં.

આહુનેય્યન્તિઆદીસુ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૫૬) આનેત્વા હુનિતબ્બન્તિ આહુનં, દૂરતોપિ આનેત્વા સીલવન્તેસુ દાતબ્બાનં ચતુન્નં પચ્ચયાનમેતં અધિવચનં. તં આહુનં પટિગ્ગહેતું યુત્તો તસ્સ મહપ્ફલભાવકરણતોતિ **આહુનેય્યો**, સઙ્ઘો. અથ વા દૂરતોપિ આગન્ત્વા સબ્બસાપતેય્યમ્પિ એત્થ હુનિતબ્બન્તિ આહવનીયો, સક્કાદીનમ્પિ વા આહવનં અરહતીતિ આહવનીયો. યો ચાયં બ્રાહ્મણાનં આહવનીયો અગ્ગિ, યત્થ હુતં મહપ્ફલન્તિ તેસં લદ્ધિ. સચે હુતસ્સ મહપ્ફલતાય આહવનીયો, સઙ્ઘોવ આહવનીયો. સઙ્ઘે હુતઞ્હિ મહપ્ફલં હોતિ. યથાહ –

> ''યો ચ વસ્સસતં જન્તુ, અગ્ગિં પરિચરે વને;
> એકઞ્ચ ભાવિતત્તાનં, મુહુત્તમપિ પૂજયે;
> સાયેવ પૂજના સેય્યો, યઞ્ચે વસ્સસતં હુત''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૦૭);

તદેતં નિકાયન્તરે ''આહવનીયો''તિ પદં ઇધ ''આહુનેય્યો''તિ ઇમિના પદેન અત્થતો એકં, બ્યઞ્જનતો પનેત્થ કિઞ્ચિમત્તમેવ નાનં.

પાહુનેય્યન્તિ એત્થ પન પાહુનં વુચ્ચતિ દિસાવિદિસતો આગતાનં પિયમનાપાનં ઞાતિમિત્તાનં અત્થાય સક્કારેન પટિયત્તં આગન્તુકદાનં. તમ્પિ ઠપેત્વા તે તથારૂપે પિયમિત્તાદિકે પાહુનકે સઙ્ઘસ્સેવ દાતું યુત્તં, સઙ્ઘોવ તં પટિગ્ગહેતું યુત્તો. સઙ્ઘસદિસો હિ પાહુનકો નત્થિ. તથા હેસ એકબુદ્ધન્તરે વીતિવત્તેયેવ દિસ્સતિ, અબ્બોકિણ્ણઞ્ચ પિયમનાપત્તકરેહિ સીલાદિધમ્મેહિ સમન્નાગતોતિ એવં પાહુનમસ્સ દાતું યુત્તં, પાહુનઞ્ચ પટિગ્ગહેતું યુત્તોતિ **પાહુનેય્યો**.

દક્ખન્તિ એતાય સત્તા યથાધિપ્પેતાહિ સમ્પત્તીહિ વડ્ઢન્તીતિ દક્ખિણા, પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બદાનં. તં દક્ખિણં અરહતિ, દક્ખિણાય વા હિતો યસ્મા નં મહપ્ફલકરતાય વિસોધેતીતિ **દક્ખિણેય્યો**. ઉભો હત્થે સિરસિ પતિટ્ઠાપેત્વા સબ્બલોકેન કરિયમાનં અઞ્જલિકમ્મં અરહતીતિ **અઞ્જલિકરણીયો**. **અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્ત**ન્તિ સબ્બલોકસ્સ અસદિસં પુઞ્ઞવિરુહનટ્ઠાનં . યથા હિ રઞ્ઞો વા અમચ્ચસ્સ વા સાલીનં વા યવાનં વા વિરુહનટ્ઠાનં રઞ્ઞો સાલિક્ખેત્તં યવક્ખેત્તન્તિ વુચ્ચતિ, એવં સઙ્ઘો સબ્બલોકસ્સ પુઞ્ઞાનં વિરુહનટ્ઠાનં. સઙ્ઘં નિસ્સાય હિ લોકસ્સ નાનપ્પકારહિતસુખસંવત્તનિકાનિ પુઞ્ઞાનિ વિરુહન્તિ, તસ્મા સઙ્ઘો અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સ. એત્થાપિ ''સુપ્પટિપન્નં સઙ્ઘ''ન્તિઆદિના સબ્બત્થ સઙ્ઘ-સદ્દપ્પયોગો સુપ્પટિપન્ના-દિસદ્દાનં સઙ્ઘવિસેસનભાવદસ્સનત્થં કતો, તસ્મા ''સુપ્પટિપન્નં પચ્ચક્ખામી''તિઆદિના વુત્તેપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

સિક્ખાવેવચનેસુ પન સિક્ખા-સદ્દં વિના કેવલં ભિક્ખુ-સદ્દો ભિક્ખુની-સદ્દો ચ સિક્ખાય અધિવચનં ન હોતીતિ ''**ભિક્ખુસિક્ખં ભિક્ખુનીસિક્ખ**''ન્તિ વુત્તેયેવ સીસં એતિ, અધિસીલાદયો પન સિક્ખા એવાતિ ''અધિસીલં પચ્ચક્ખામી''તિઆદિના વુત્તેપિ સીસં એતિ. **પઠમં પારાજિક**ન્તિઆદિના સિક્ખાપદાનંયેવ ગહણં વેદિતબ્બં, ન આપત્તીનં.

ઉપજ્ઝાયવેવચનેસુ ઉપજ્ઝાયો હુત્વા યો પબ્બાજેસિ ચેવ ઉપસમ્પાદેસિ ચ, તં સન્ધાય ''**યો મં પબ્બાજેસી**''તિઆદિ વુત્તં. **યસ્સ મૂલેના**તિ યસ્સ પધાનભાવેન કારણભાવેન વા. યસ્સ મૂલં પધાનભાવો કારણભાવો વા એતિસ્સાતિ **યસ્સમૂલિકા**, પબ્બજ્જા ઉપસમ્પદા ચ. મૂલ-સદ્દસ્સ સાપેક્ખભાવેપિ નિચ્ચસાપેક્ખતાય ગમકત્તા તદ્ધિતવુત્તિ દટ્ઠબ્બા.

આચરિયવેવચનેસુ પન યો ઉપજ્ઝં અદત્વા આચરિયોવ હુત્વા પબ્બાજેસિ, કમ્મવાચાચરિયો હુત્વા ઉપસમ્પાદેસિ ચ, તં સન્ધાય ''**યો મં પબ્બાજેસિ, યો મં અનુસાવેસી**''તિ વુત્તં. ઇમેહિ દ્વીહિ વચનેહિ પબ્બજ્જાચરિયો ચ ઉપસમ્પદાચરિયો ચ દસ્સિતો. **યાહં નિસ્સાય વસામી**તિ નિસ્સયાચરિયં દસ્સેતિ. **યાહં ઉદ્દિસાપેમી**તિઆદિના પન ધમ્માચરિયો વુત્તો. તત્થ **ઉદ્દિસાપેમી**તિ પાઠં ઉદ્દિસાપેમિ. **પરિપુચ્છામી**તિ ઉગ્ગહિતપાઠસ્સ અત્થં પરિપુચ્છામિ. સદ્ધિવિહારિકવેવચનાદીસુ ચ વુત્તાનુસારેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. **તસ્સ મૂલે**તિ એત્થ પન તસ્સ સન્તિકેતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

ઓકલ્લકોતિ ખુપ્પિપાસાદિદુક્ખપરેતાનં ખીણસુખાનં નહાનાદિસરીરપટિજગ્ગનરહિતાનં કપણમનુસ્સાનમેતં અધિવચનં. **મોળિબદ્ધો**તિ સિખાબદ્ધો ઓમુક્કમકુટો વા. કિઞ્ચાપિ દ્વેવાચિકો ઉપાસકો પઠમબોધિયંયેવ સમ્ભવતિ, તથાપિ તદા લબ્ભમાનનામં ગહેત્વા વુત્તેપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ દસ્સનત્થં ''**દ્વેવાચિકો ઉપાસકો**''તિ વુત્તં. ''દ્વેવાચિકો''તિ ઇદમેવ પનેત્થ વેવચનન્તિ દટ્ઠબ્બં, તસ્મા ''દ્વેવાચિકોતિ મં ધારેહી''તિ એત્તકેપિ વુત્તે સીસં એતિ. એવં સેસેસુપિ.

કુમારકોતિ કુમારાવત્થો અતિવિય દહરસામણેરો. **ચેલ્લકો**તિ તતો મહન્તતરો ખુદ્દકસામણેરો. **ચેટકો**તિ મજ્ઝિમો. **મોળિગલ્લો**તિ મહાસામણેરો. **સમણુદ્દેસો**તિ પન અવિસેસતો સામણેરાધિવચનં. **નિગણ્ઠપટ્ઠકો**તિઆદીનિપિ તિત્થિયસાવકવેવચનાનીતિ દટ્ઠબ્બં.

દુસ્સીલોતિ નિસ્સીલો સીલવિરહિતો. **પાપધમ્મો**તિ દુસ્સીલત્તા એવ હીનજ્ઝાસયતાય લામકસભાવો. **અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો**તિ અપરિસુદ્ધકાયકમ્માદિતાય અસુચિ હુત્વા સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારો. દુસ્સીલો હિ કિઞ્ચિદેવ અસારુપ્પં દિસ્વા ''ઇદં અસુકેન કતં ભવિસ્સતી''તિ પરેસં આસઙ્કનીયો હોતિ. કેનચિદેવ કરણીયેન મન્તયન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ''કચ્ચિ નુ ખો ઇમે મયા કતકમ્મં જાનિત્વા મન્તેન્તી''તિ અત્તનોયેવ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારો. **પટિચ્છન્નકમ્મન્તો**તિ લજ્જિતબ્બતાય પટિચ્છાદેતબ્બકમ્મન્તો. **અસ્સમણો**તિ ન સમણો. સલાકગ્ગહણાદીસુ ''અહમ્પિ સમણો''તિ મિચ્છાપટિઞ્ઞાય **સમણપટિઞ્ઞો**, અસેટ્ઠચારિતાય **અબ્રહ્મચારી**, ઉપોસથાદીસુ ''અહમ્પિ બ્રહ્મચારી''તિ મિચ્છાપટિઞ્ઞાય **બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો**, પૂતિના કમ્મેન સીલવિપત્તિયા અન્તો અનુપવિટ્ઠત્તા **અન્તોપૂતિ**, છહિ દ્વારેહિ રાગાદિકિલેસાનુસ્સવનેન તિન્તત્તા **અવસ્સુતો**, સઞ્જાતરાગાદિકચવરત્તા સીલવન્તેહિ છડ્ડેતબ્બત્તા ચ **કસમ્બુજાતો**. **કોણ્ઠો**તિ દુસ્સીલાધિવચનમેતં.

‘‘યાનિ વા પનઞ્ઞાનિપિ અત્થિ બુદ્ધવેવચનાનિ વા’’તિઆદિના યં-સદ્દપરામટ્ઠાનં બુદ્ધાદિવેવચનાનંયેવ તં-સદ્દેન પરામસનં હોતીતિ આહ – **‘‘તેહિ આકારેહિ…પે॰… બુદ્ધાદીનં વેવચનેહી’’**તિ. કથં પન તાનિ આકારાદિસદ્દેહિ વોહરીયન્તીતિ આહ **‘‘વેવચનાનિ હી’’**તિઆદિ. સઞ્ઞાનવન્તાનં બુદ્ધાદીનં સઞ્ઞાનદીપનં તાવ હોતુ, સઞ્ઞાનરહિતાનં પન ધમ્મસિક્ખાદીનં કથન્તિ આહ **‘‘સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસઞ્ઞાનત્તા એવ વા’’**તિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનરૂપાનિ હિ વેવચનાનિ **‘‘સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસઞ્ઞાનાની’’**તિ વુચ્ચન્તિ. **એવં** ખોતિ એત્થ **ખો**તિ અવધારણત્થે નિપાતોતિ આહ **‘‘એવમેવા’’**તિ.

૫૪. **મુચ્છાપરેતો**તિ મુચ્છાય અભિભૂતો. વચનત્થવિજાનનસમત્થં તિરચ્છાનગતં દસ્સેતું **‘‘નાગમાણવકસ્સા’’**તિઆદિ વુત્તં. **તિહેતુકપટિસન્ધિકા**તિ યેભુય્યવસેન વુત્તં. ન હિ સબ્બાપિ દેવતા તિહેતુકપટિસન્ધિકાવ હોન્તિ દ્વિહેતુકાનમ્પિ સમ્ભવતો. **અતિખિપ્પં જાનન્તી**તિ દેવતાનં ભવઙ્ગપરિવાસસ્સ મનુસ્સાનં વિય અદન્ધભાવતો વુત્તં.

સભાગસ્સાતિ પુરિસસ્સ. **વિસભાગસ્સા**તિ માતુગામસ્સ. **અનરિયકો**તિ માગધવોહારતો અઞ્ઞો. **દવા**તિ સહસા. **રવા**તિ વિરજ્ઝિત્વા. અઞ્ઞં ભણિસ્સામીતિ અઞ્ઞં ભણન્તો બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિ ભણતીતિ યોજેતબ્બં. અક્ખરસમયાનભિઞ્ઞતાય વા કરણસમ્પત્તિયા અભાવતો વા કથેતબ્બં કથેતું અસક્કોન્તો હુત્વા અઞ્ઞં કથેન્તો રવા ભણતિ નામ. ઉભયથાપિ અઞ્ઞં ભણિતુકામસ્સ અઞ્ઞભણનં સમાનન્તિ આહ **‘‘પુરિમેન કો વિસેસો’’**તિ.

વાચેતીતિ પાળિં કથેન્તો અઞ્ઞં ઉગ્ગણ્હાપેન્તો વા વાચેતિ. **પરિપુચ્છતી**તિ પાળિયા અત્થં પરિપુચ્છન્તો પાળિં પરિપુચ્છતિ. **ઉગ્ગણ્હાતી**તિ અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે પાળિં ઉગ્ગણ્હાતિ. **સજ્ઝાયં કરોતી**તિ ઉગ્ગહિતપાળિં સજ્ઝાયતિ. **વણ્ણેતી**તિ પાળિયા અત્થં સંવણ્ણેન્તો પાળિં વણ્ણેતિ. મહલ્લકસ્સ કિઞ્ચિ અજાનનતો અવિદિતિન્દ્રિયતાય વા **‘‘પોત્થકરૂપસદિસસ્સા’’**તિ વુત્તં, મત્તિકાય કતરૂપસદિસસ્સાતિ અત્થો. **ગરુમેધસ્સા**તિ આરમ્મણેસુ લહુપ્પવત્તિયા અભાવતો દન્ધગતિકતાય ગરુપઞ્ઞસ્સ, મન્દપઞ્ઞસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **સબ્બસો વા**તિ ઇમિના ‘‘ઇદં પદં સાવેસ્સામિ ‘સિક્ખં પચ્ચક્ખામી’’’તિ એવં પવત્તચિત્તુપ્પાદસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. યસ્મા પન અસતિ એવરૂપે ચિત્તુપ્પાદે કેનચિ પરિયાયેન તથાવિધં વચીભેદં કત્વા સાવનં નામ નેવ સમ્ભવતિ, તસ્મા વુત્તં **‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિઆદીસુ…પે॰… વચીભેદં કત્વા ન સાવેતી’’**તિ.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મૂલપઞ્ઞત્તિવણ્ણના

૫૫. **નિદ્દિસિતબ્બસ્સા**તિ વિવરિતબ્બસ્સ પકાસેતબ્બસ્સ. **કિલેસેહી**તિ અહિરિકાદીહિ કિલેસેહિ. **ઇતો પટ્ઠાયા**તિ દુકુલ્લ-પદતો પટ્ઠાય. **તસ્સ કમ્મસ્સા**તિ મેથુનધમ્મપટિસેવનસઙ્ખાતસ્સ કમ્મસ્સ. **દસ્સન**ન્તિઆદિ વુત્તનયમેવ. **અસ્સા**તિ મેથુનધમ્મસ્સ.

દ્વીહિ દ્વીહિ સમાપજ્જિતબ્બા **દ્વયંદ્વયસમાપત્તી**તિ આહ **‘‘દ્વયેન દ્વયેન સમાપજ્જિતબ્બતો’’**તિ. રાગપરિયુટ્ઠાનેન સદિસભાવપ્પત્તિયા મિથુનાનં ઇદં મેથુનં, મેથુનમેવ ધમ્મો **મેથુનધમ્મો**તિ આહ **‘‘ઉભિન્નં રત્તાન’’**ન્તિઆદિ. તત્થ **રત્તાન**ન્તિ મેથુનરાગેન રત્તાનં. **સારત્તાન**ન્તિ તેનેવ રાગેન અતિવિય રત્તાનં. **અવસ્સુતાન**ન્તિ લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેન ઉપ્પન્નમેથુનરાગેન તિન્તાનં. **પરિયુટ્ઠિતાન**ન્તિ મેથુનરાગુપ્પત્તિયા પરિયોનદ્ધચિત્તાનં. **સદિસાન**ન્તિ રત્તતાદીહિ સદિસાનં.

યસ્મા ‘‘પટિસેવતિ નામા’’તિ પદં માતિકાય નત્થિ, તસ્મા ‘‘પટિસેવતિ નામાતિ કસ્મા ઉદ્ધટ’’ન્તિ યો મઞ્ઞતિ, તસ્સ કારણં દસ્સેન્તો **‘‘પટિસેવેય્યાતિ એત્થ…પે॰… માતિકાપદ’’**ન્તિ આહ. **ઇત્થિયા નિમિત્તેના**તિ ઇદં ‘‘મગ્ગેન ગચ્છતી’’તિઆદિ વિય દટ્ઠબ્બં. યથા હિ ‘‘મગ્ગેન ગચ્છતી’’તિ વુત્તે ‘‘મગ્ગં ગચ્છતિ, મગ્ગે વા ગચ્છતી’’તિ અયમત્થો લબ્ભતિ, એવં ‘‘ઇત્થિયા નિમિત્તેન પવેસેતી’’તિ વુત્તે ‘‘ઇત્થિયા નિમિત્તં પવેસેતિ, નિમિત્તે વા પવેસેતી’’તિ અયમત્થો લબ્ભતિ. ઇદઞ્ચ યેભુય્યેન પુરિસપયોગદસ્સનત્થં વુત્તં. **નિમિત્તં અઙ્ગજાત**ન્તિ અત્થતો એકં. પવેસનં નામ ન બહિ છુપનમત્તન્તિ આહ **‘‘વાતેન અસમ્ફુટ્ઠે અલ્લોકાસે’’**તિ. અબ્ભન્તરઞ્હિ પવેસેન્તો ‘‘પવેસેતી’’તિ વુચ્ચતિ, ન બહિ છુપન્તો. **અબ્ભન્તર**ન્તિ ચ પકતિયા સબ્બસો પિહિતસ્સ નિમિત્તસ્સ વાતેન અસમ્ફુટ્ઠોકાસો વુચ્ચતીતિ.

ઇદાનિ સબ્બથા લેસોકાસપિદહનત્થં ઇત્થિનિમિત્તે પુરિસનિમિત્તે ચ લબ્ભમાનં પવેસકાલે અઞ્ઞમઞ્ઞં ફસ્સારહં પદેસવિસેસં વિભજિત્વા દસ્સેન્તો **‘‘ઇત્થિનિમિત્તે ચત્તારિ પસ્સાની’’**તિઆદિમાહ. વાતેન હિ અસમ્ફુટ્ઠે અલ્લોકાસે યત્થ કત્થચિ એકેનપિ પદેસેન છુપિત્વા પવેસેન્તો ‘‘પવેસેતી’’તિ વુચ્ચતિ. **વેમજ્ઝ**ન્તિ યથા ચત્તારિ પસ્સાનિ અસમ્ફુસન્તો પવેસેતિ, એવં કતવિવરસ્સ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ હેટ્ઠિમતલં વુચ્ચતિ , પુરિસનિમિત્તે પન **મજ્ઝ**ન્તિ અગ્ગકોટિં સન્ધાય વદતિ. **ઉપરી**તિ અગ્ગકોટિતો ઉપરિભાગપ્પદેસો. ઇદઞ્ચ મજ્ઝેન સમિઞ્જિત્વા પવેસેન્તસ્સ મજ્ઝિમપબ્બસમિઞ્જિતઙ્ગુલિં કત્થચિ પવેસેન્તસ્સ અઙ્ગુલિયા મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિસદિસં અઙ્ગજાતસ્સ ઉપરિભાગવેમજ્ઝં સન્ધાય વુત્તં. **હેટ્ઠા પવેસેન્તો**તિ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ હેટ્ઠિમભાગેન છુપન્તં પવેસેન્તો. **મજ્ઝેન પવેસેન્તો**તિ અબ્ભન્તરતલં છુપિત્વા મજ્ઝેન પવેસેન્તો. કત્થચિ અચ્છુપન્તં પવેસેત્વા નીહરન્તસ્સ હિ નત્થિ પારાજિકં, દુક્કટં પન હોતિ છિન્નસીસવત્થુસ્મિં વટ્ટકતે મુખે અચ્છુપન્તં પવેસેત્વા નીહરન્તસ્સ વિય. **મજ્ઝેનેવ છુપન્તં પવેસેન્તો**તિ અગ્ગકોટિયા છુપન્તં પવેસેન્તો. મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા સમિઞ્જિતઙ્ગુલિન્તિ સમ્બન્ધો. અથ વા સમિઞ્જિતઙ્ગુલિં મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા પવેસેન્તો વિયાતિ યોજેતબ્બં. **સઙ્કોચેત્વા**તિ નિમિત્તમજ્ઝેન ભિન્દિત્વા. **ઉપરિભાગેના**તિ સઙ્કોચિતસ્સ ઉપરિભાગકોટિયા. ઇદાનિ પુરિસનિમિત્તસ્સ હેટ્ઠા વુત્તેસુ છસુ ઠાનેસુ ઉપરીતિ વુત્તટ્ઠાનન્તરસ્સ વસેન વિસું ચત્તારિ પસ્સાનિ ગહેત્વા પુરિસનિમિત્તે દસધા ઠાનભેદં દસ્સેન્તો **‘‘તત્થા’’**તિઆદિમાહ. હેટ્ઠા પન વિસું તાનિ અગ્ગહેત્વા ‘‘ચત્તારિ પસ્સાની’’તિ વચનસામઞ્ઞતોપિ વિસું વિસું લબ્ભમાનાનિ એકચ્ચં ગહેત્વા છ ઠાનાનિ વુત્તાનિ. **તુલાદણ્ડસદિસં પવેસેન્તસ્સા**તિ ઉજુકં પવેસેન્તસ્સ.

નિમિત્તે જાતન્તિ અત્તનો નિમિત્તે જાતં. **ચમ્મખીલ**ન્તિ નિમિત્તે ઉટ્ઠિતં ચમ્મમેવ. ‘‘ઉણ્ણિગણ્ડો’’તિપિ વદન્તિ. નિમિત્તે જાતમ્પિ ચમ્મખીલાદિ નિમિત્તમેવાતિ આહ **‘‘આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’**તિ. ‘‘ઉપહતકાયપ્પસાદ’’ન્તિ અવત્વા **‘‘નટ્ઠકાયપ્પસાદ’’**ન્તિ વચનં ઉપાદિન્નભાવસ્સ નત્થિતાદસ્સનત્થં. તેનેવાહ – **‘‘મતચમ્મં વા સુક્ખપીળકં વા’’**તિ. સતિ હિ ઉપાદિન્નભાવે ઉપહતેપિ કાયપ્પસાદે ઉપહતિન્દ્રિયવત્થુસ્મિં વિય પારાજિકાપત્તિયેવ સિયા, મતચમ્મં પન સુક્ખપીળકઞ્ચ અનુપાદિન્નકં ઉપાદિન્નકેયેવ ચ પારાજિકાપત્તિ. તેનેવાહ **‘‘આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’**તિ. ન ચ એવં કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ સક્કા વત્તુન્તિ દુક્કટં વુત્તં, ઇત્થિનિમિત્તસ્સ પન નટ્ઠેપિ ઉપાદિન્નભાવે પારાજિકાપત્તિયેવ. મતે અક્ખાયિતે યેભુય્યેન અક્ખાયિતે પારાજિકાપત્તિવચનતો **મેથુનસ્સાદેના**તિ ઇમિના કાયસંસગ્ગરાગં નિવત્તેતિ. સતિ હિ કાયસંસગ્ગરાગે સઙ્ઘાદિસેસોવ સિયા, બીજાનિપિ નિમિત્તસઙ્ખ્યં ન ગચ્છન્તીતિ દુક્કટમેવ વુત્તં. ‘‘નિમિત્તેન નિમિત્તં પવેસેતી’’તિ હિ વુત્તં.

ઇદાનિ ઇમિસ્સા મેથુનકથાય અસબ્ભિરૂપત્તા ‘‘ઈદિસં ઠાનં કથેન્તેહિ સુણન્તેહિ ચ એવં પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ અનુસાસન્તો **‘‘અયઞ્ચ મેથુનકથા નામા’’**તિઆદિમાહ. મેથુનકથાય રાગવુદ્ધિહેતુત્તા હાસવિસયત્તા ચ તદુભયનિવત્તનત્થં પટિક્કૂલમનસિકારાદીસુ નિયોજેતિ. પટિક્કૂલમનસિકારેન હિ રાગો નિવત્તતિ, સમણસઞ્ઞાદીસુ પચ્ચુપટ્ઠિતેસુ હાસો નિવત્તતિ. **સત્તાનુદ્દયાયા**તિ સત્તાનં અપાયદુક્ખાદીહિ અનુરક્ખણત્થં. **લોકાનુકમ્પાયા**તિ સત્તલોકવિસયાય અનુકમ્પાય.

મુખં અપિધાયાતિ મુખં અપિદહિત્વા, યેન કેનચિ પમાદેન કદાચિ મન્દહાસો ભવેય્ય, તદા ગરુત્તં કુપ્પેય્ય, તસ્મા તાદિસે કાલે ગરુભાવસ્સ અવિકોપનત્થં બીજકેન મુખં પટિચ્છાદેત્વા નિસીદિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. અથ વા **મુખં અપિધાયાતિ** મુખં પિદહિત્વાતિ અત્થો. બીજકેન મુખં પટિચ્છાદેત્વા હસમાનેન ન નિસીદિતબ્બન્તિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **દન્તવિદંસકન્તિ** દન્તે દસ્સેત્વા વિવરિત્વા ચાતિ અત્થો. **ગબ્ભિતેનાતિ** સઙ્કોચં અનાપજ્જન્તેન, ઉસ્સાહજાતેનાતિ અત્થો. યદિ હિ ''ઈદિસં નામ અસબ્ભિં કથેમી''તિ સઙ્કોચં આપજ્જેય્ય, અત્થવિભાવનં ન સિયા, તસ્મા ''તાદિસેન સમ્માસમ્બુદ્ધેનપિ તાવ ઈદિસં કથિતં, કિમઙ્ગં પનાહં કથેમી''તિ એવં ઉસ્સાહજાતેન કથેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **સત્થુપટિભાગેનાતિ** સત્થુકપ્પેન, સત્થુસદિસેનાતિ અત્થો.

મૂલપઞ્ઞત્તિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનુપઞ્ઞત્તિવણ્ણના

તિરચ્છાનેસુ ગતાયાતિ તિરચ્છાનેસુ ઉપ્પન્નાય. યસ્મા તિરચ્છાનગતા નામ અતિખુદ્દકાપિ હોન્તિ, યેસં મગ્ગેસુ તિલફલમત્તમ્પિ પવેસનં નપ્પહોતિ, તસ્મા ન સબ્બાવ તિરચ્છાનગતિત્થિયો પારાજિકવત્થુભૂતાતિ પવેસનપ્પહોનકવસેન લબ્ભમાનકતિરચ્છાનગતિત્થિયો પરિચ્છિન્દિત્વા દસ્સેન્તો **"પારાજિકવત્થુભૂતા એવ ચેત્થા"**તિઆદિમાહ. **અપદાનં અહિમચ્છાતિ**આદિગાથા પારાજિકવત્થૂનં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદદસ્સનત્થં પોરાણેહિ ઠપિતા. તત્થ **અહીતિ** જાતિનિદ્દેસેન સબ્બાપિ સપ્પજાતિ સઙ્ગહિતાતિ આહ – **"અહિગ્ગહણેન...પે॰... દીઘજાતિ સઙ્ગહિતા"**તિ. તત્થ **ગોનસાતિ** સપ્પવિસેસા, યેસં પિટ્ઠીસુ મહન્તાનિ મણ્ડલાનિ સન્દિસ્સન્તિ. **મચ્છ**ગ્ગહણં ઓદકજાતિયા ઉપલક્ખણપદન્તિ આહ – **"મચ્છગ્ગહણેન...પે॰... ઓદકજાતિ સઙ્ગહિતા"**તિ. તેનેવ મણ્ડૂકકચ્છપાનં સપાદકત્તેપિ ઓદકજાતિકત્તા સઙ્ગહો કતો.

મુખસણ્ઠાનન્તિ ઓટ્ઠચમ્મસણ્ઠાનં. **વણસઙ્ખેપં ગચ્છતીતિ** વણસઙ્ગહં ગચ્છતિ નવસુ વણમુખેસુ સઙ્ગહિતત્તાતિ અધિપ્પાયો. વણે થુલ્લચ્ચયઞ્ચ ''અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ ઇમસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. તસ્મિઞ્હિ સુત્તે દ્વીસુ સમ્ભિન્નવણેસુ એકેન વણેન પવેસેત્વા દુતિયેન નીહરન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. વક્ખતિ ચ ''ઇમસ્સ સુત્તસ્સ અનુલોમવસેન સબ્બત્થ વણસઙ્ખેપે થુલ્લચ્ચયં વેદિતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૬). **કુક્કુટિ**ગ્ગહણમ્પિ સબ્બાય પક્ખિજાતિયા ઉપલક્ખણપદન્તિ આહ – **"કુક્કુટિગ્ગહણેન...પે॰... પક્ખિજાતિ સઙ્ગહિતા"**તિ. **મજ્જારિ**ગ્ગહણમ્પિ ચતુપ્પદજાતિયા ઉપલક્ખણપદન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનાહ – **"મજ્જારિગ્ગહણેન...પે॰... ચતુપ્પદજાતિ સઙ્ગહિતા"**તિ. **રુક્ખસુનખા** નામ કલન્દકાતિપિ વદન્તિ. **મઙ્ગુસાતિ** નકુલા.

પરાજિત-સદ્દો ઉપસગ્ગસ્સ વુદ્ધિં કત્વા ત-કારસ્સ ચ ક-કારં કત્વા **પારાજિકોતિ** નિદ્દિટ્ઠોતિ આહ **"પારાજિકોતિ પરાજિતો"**તિ. **"કત્થચિ આપત્તીતિ** 'પારાજિકેન ધમ્મેન અનુદ્ધંસેય્યા'તિઆદીસુ (પારા॰ ૩૮૪, ૩૯૧), **કત્થચિ સિક્ખાપદન્તિ** ઇદં પન દિસ્વા જાનિતબ્બ''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. પરાજયતીતિ પારાજિકં, પારાજિકાતિ ચ કત્તુસાધનેન પારાજિક-સદ્દેન સિક્ખાપદં આપત્તિ ચ વુચ્ચતીતિ દસ્સેન્તો આહ **"યો તં અતિક્કમતી"**તિઆદિ. પુગ્ગલો પન કમ્મસાધનેન પારાજિક-સદ્દેન વુચ્ચતીતિ દસ્સેન્તો આહ **"પુગ્ગલો યસ્મા પરાજિતો"**તિઆદિ.

એતમેવ હિ અત્થં સન્ધાયાતિ ''તં આપત્તિં આપન્નો પુગ્ગલો પરાજિતો હોતિ પરાજયમાપન્નો''તિ એતમત્થં સન્ધાય. **ચુતો પરદ્ધોતિ**આદિના હિ તં આપત્તિં આપન્નપુગ્ગલો ચુતો હોતિ પરાજિતો પરાજયં આપન્નોતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ, ન પન પુગ્ગલો પારાજિકો નામ હોતીતિ એતમત્થં સન્ધાયાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. ન હિ **પરિવારેપિ** ગાથા પુગ્ગલવુત્તિપારાજિકસદ્દનિબ્બચનદસ્સનત્થં વુત્તા આપત્તિવુત્તીનં પારાજિકા-દિસદ્દાનં નિબ્બચનવિભાગપ્પસઙ્ગે વુત્તત્તા. અયઞ્હિ પરિવારગાથાય અત્થો (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૩૯) – યદિદં પુગ્ગલાપત્તિસિક્ખાપદપારાજિકેસુ આપત્તિપારાજિકં નામ વુત્તં, તં આપજ્જન્તો પુગ્ગલો યસ્મા પરાજિતો પરાજયમાપન્નો સદ્ધમ્મા ચુતો પરદ્ધો ભટ્ઠો નિરઙ્કતો ચ હોતિ, અનીહટે તસ્મિં પુગ્ગલે પુન ઉપોસથપવારણાદિભેદો સંવાસો નત્થિ, **તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતિ** તેન કારણેન એતં આપત્તિપારાજિકં ઇતિ વુચ્ચતીતિ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યસ્મા પરાજિતો હોતિ એતેન, તસ્મા એતં પારાજિકન્તિ વુચ્ચતીતિ. **પરિભટ્ઠોતિ** સાસનતો ભટ્ઠો, પરિહીનોતિ અત્થો. **છિન્નોતિ** અન્તરા ખણ્ડિતો.

સદ્ધિં યોજનાયાતિ પદયોજનાય સદ્ધિં. **ચતુબ્બિધં સઙ્ઘકમ્મન્તિ** અપલોકનાદિવસેન ચતુબ્બિધં કમ્મં. **સીમાપરિચ્છિન્નેહીતિ** એકસીમાપરિયાપન્નેહિ. **પકતત્તા** નામ પારાજિકં અનાપન્ના અનુક્ખિત્તા ચ. **પઞ્ચવિધોપીતિ** નિદાનુદ્દેસાદિવસેન પઞ્ચવિધોપિ. નહાપિતપુબ્બકાનં વિય ઓધિસઅનુઞ્ઞાતં ઠપેત્વા અવસેસં સબ્બમ્પિ સિક્ખાપદં સબ્બેહિપિ લજ્જીપુગ્ગલેહિ અનતિક્કમનીયત્તા વુત્તં **"સબ્બેહિપિ લજ્જીપુગ્ગલેહિ સમં સિક્ખિતબ્બભાવતો"**તિ. **સમન્તિ** સદ્ધિં, એકપ્પહારેન વા. **સિક્ખિતબ્બભાવતોતિ** અનતિક્કમનવસેન ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદિના ચ સિક્ખિતબ્બભાવતો. સામઞ્ઞસિક્ખાપદેસુ ''ઇદં તયા ન સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ એવં અબહિકાતબ્બતો **"ન એકોપિ તતો બહિદ્ધા સન્દિસ્સતી"**તિ વુત્તં. યં તં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો.

૫૬. **ન કેવલં ઇત્થિયા એવ નિમિત્તં પારાજિકવત્થૂતિ** ઇમિના કેવલં ઇત્થિયા એવ નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ ન હોતિ, અથ ખો ઉભતોબ્યઞ્જનકપણ્ડકપુરિસાનમ્પિ નિમિત્તં પારાજિકવત્થૂતિ દસ્સેતિ. **ન ચ મનુસ્સિત્થિયા એવાતિ** ઇમિના પન મનુસ્સિત્થિયા એવ નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ ન હોતિ, અમનુસ્સિત્થિતિરચ્છાનગતિત્થિઅમનુસ્સુભતોબ્યઞ્જનકાદીનમ્પિ નિમિત્તં પારાજિકવત્થૂતિ દસ્સેતિ. **"વત્થુમેવ ન હોતીતિ** અમનુસ્સિત્થિપસઙ્ગેન આગતં સુવણ્ણરજતાદિમયં પટિક્ખિપતી''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં યુત્તં વિય ન દિસ્સતિ. ન હિ ઇતો પુબ્બે અમનુસ્સિત્થિગ્ગહણં કતં અત્થિ, યેન તપ્પસઙ્ગો સિયા. ઇદાનેવ હિ ''તિસ્સો ઇત્થિયો''તિઆદિના અમનુસ્સિત્થિગ્ગહણં કતં, ન ચ અમનુસ્સિત્થિગ્ગહણેન સુવણ્ણરજતાદિમયાનં પસઙ્ગો યુત્તો. મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનજાતિવસેન તિવિધા કત્વા પારાજિકવત્થુભૂતસત્તાનં નિદ્દેસેન સુવણ્ણરજતાદિમયાનં પસઙ્ગસ્સ નિવત્તિતત્તા. તથા હિ ઇત્થિપુરિસાદીસુ મનુસ્સામનુસ્સાદીસુ વા કઞ્ચિ અનામસિત્વા અવિસેસેન ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા''તિ એત્તકમેવ માતિકાયં વુત્તં. તસ્સ પદભાજને ચ ''પટિસેવતિ નામા''તિ માતિકં પદં ઉદ્ધરિત્વા ''યો નિમિત્તેન નિમિત્તં અઙ્ગજાતેન અઙ્ગજાતં અન્તમસો તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેતિ, એસો પટિસેવતિ નામા''તિ પટિસેવનાકારોવ દસ્સિતો, ન પન પારાજિકવત્થુભૂતનિમિત્તનિસ્સયા મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતા ઇત્થિપુરિસપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકા નિયમેત્વા દસ્સિતા, તસ્મા ''ઇત્થિયા એવ નુ ખો નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ, ઉદાહુ અઞ્ઞેસમ્પી''તિ એવમાદિ સન્દેહો સિયા, નિમિત્તવોહારો ચ સુવણ્ણરજતાદિમયરૂપકેસુ ચ લબ્ભતિયેવ. તેનેવ **વિનીતવત્થૂસુ** (પારા॰ ૭૧) ''લેપચિત્તસ્સ નિમિત્તં અઙ્ગજાતેન છુપિ, દારુધીતલિકાય નિમિત્તં અઙ્ગજાતેન છુપી''તિ વુત્તં, તસ્મા નિમિત્તસામઞ્ઞતો ''સુવણ્ણરજતાદિમયાનમ્પિ નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ હોતિ, ન હોતી''તિ કસ્સચિ આસઙ્કા સિયા. તેનેવ ''લેપચિત્તાદિવત્થૂસુ તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસી''તિ વુત્તં. તસ્મા તદાસઙ્કાનિવત્તનત્થં પારાજિકવત્થુભૂતસત્તનિયમનત્થઞ્ચ જાતિવસેન મનુસ્સામનુસ્સાદિતો તિધા કત્વા પારાજિકવત્થુભૂતે સત્તે ભગવા વિભજિત્વા દસ્સેતિ, તસ્મા ''વત્થુમેવ ન હોતી''તિ નિમિત્તસામઞ્ઞતો પસઙ્ગાગતં સુવણ્ણરજતાદિમયાનં નિમિત્તં પટિક્ખિપતીતિ વત્તબ્બં.

તયો મગ્ગેતિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ **"તીસુ મગ્ગેસૂતિ અત્થો વેદિતબ્બો"**તિ. **એવં સબ્બત્થાતિ** ઇમિના ''દ્વે મગ્ગે''તિ એત્થાપિ દ્વીસુ મગ્ગેસૂતિ અત્થો વેદિતબ્બોતિ અતિદિસ્સતિ.

અનુપઞ્ઞત્તિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૭. અસ્સાતિ આખ્યાતિકપદન્તિ તસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો "**હોતી**"તિ આહ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન "અસ્સાતિ પુગ્ગલં પરામસિત્વા હોતીતિ વચનસેસો દસ્સિતો"તિપિ અત્થવિકપ્પો દસ્સિતો, ન સો સુન્દરતરો. યદિ હિ વચનસેસો અધિપ્પેતો સિયા, "હોતી"તિ વત્તબ્બં, તેનેવ અઞ્ઞસ્મિં અત્થવિકપ્પે હોતીતિ વચનસેસો કતો.

૫૮. સાદિયન્તસ્સેવાતિ એત્થ સાદિયનં નામ સેવેતુકામતાચિત્તસ્સ ઉપટ્ઠાપનન્તિ આહ "**પટિસેવનચિત્તસમઙ્ગિસ્સા**"તિ. "**પટિપક્ખં અત્થયન્તી**તિ સિક્ખાકામાનં ભિક્ખૂનં પટિપક્ખં દુસ્સીલભાવં અત્થયન્તી"તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અત્તનો વેરિપુગ્ગલસ્સ પન પટિપક્ખભૂતં કઞ્ચિ અમિત્તં અત્થયન્તિ ગવેસન્તીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. પચ્ચત્થિકા હિ અત્તનો વેરિં નાસેતુકામા તસ્સ પટિપક્ખભૂતં કઞ્ચિ અમિત્તં અત્તનો સહાયભાવમુપગચ્છન્તં ઇચ્છન્તિ. રાજપચ્ચત્થિકાદીનં ઉપરિ વક્ખમાનત્તા તદનુરૂપવસેન અત્થં દસ્સેન્તો "**ભિક્ખૂ એવ પચ્ચત્થિકા ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા**"તિ આહ. "ભિક્ખુસ્સ પચ્ચત્થિકા ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા"તિ એવં પન વુચ્ચમાને ભિક્ખુસ્સ પચ્ચત્થિકા રાજાદયોપિ એત્થેવ સઙ્ગય્હન્તીતિ રાજપચ્ચત્થિકાદયો વિસું ન વત્તબ્બા સિયું, અઞ્ઞત્થ પન ભિક્ખુસ્સ પચ્ચત્થિકા ભિક્ખુપચ્ચત્થિકાતિ અયમત્થો લબ્ભતેવ "સાસનપચ્ચત્થિકા"તિ યથા. **ઇસ્સાપકતા**તિ પરેસં લાભસક્કારાદિઅસહનલક્ખણાય ઇસ્સાય અભિભૂતા. **નિપ્પરિપ્ફન્દ**ન્તિ પરિપ્ફન્દવિરહિતં, યથા ચલિતું પરિવત્તિતું ન સક્કોતિ, તથા ગહેત્વાતિ અત્થો. **સમ્પયોજેન્તી**તિ વચ્ચમગ્ગેન સદ્ધિં યોજેન્તિ.

તસ્મિં ખણેતિ તસ્મિં પવેસનક્ખણે, અગ્ગતો યાવ મૂલા પવેસનકાલો "પવેસનક્ખણો"તિ વુચ્ચતિ. સાદિયનં નામ સેવનચિત્તસ્સ ઉપ્પાદનન્તિ આહ "**સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતી**"તિ. **પવિટ્ઠકાલે**તિ અઙ્ગજાતસ્સ યત્તકં ઠાનં પવેસનારહં, તત્તકં અનવસેસતો પવિટ્ઠકાલે. એવં પવિટ્ઠસ્સ ઉદ્ધરણારમ્ભતો અન્તરા ઠિતકાલો **ઠિતં** નામ. અટ્ઠકથાયં પન માતુગામસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિં પત્વા સબ્બથા વાયમતો ઓરમિત્વા ઠિતકાલં સન્ધાય "**સુક્કવિસ્સટ્ઠિસમયે**"તિ વુત્તં. **ઉદ્ધરણં** નામ યાવ અગ્ગા નીહરણકાલોતિ આહ – "**નીહરણકાલે પટિસેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતી**"તિ. **અઙ્ગારકાસુ**ન્તિ અઙ્ગારરાસિં. એવરૂપે કાલે અસાદિયનં નામ ન સબ્બેસં વિસયોતિ આહ "**ઇમઞ્હિ એવરૂપં આરદ્ધવિપસ્સક**"ન્તિઆદિ . **એકાદસહિ અગ્ગીહી**તિ રાગદોસમોહજાતિજરામરણસોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસસઙ્ખાતેહિ એકાદસહિ અગ્ગીહિ. રાગાદયો હિ અનુડહનટ્ઠેન "અગ્ગી"તિ વુચ્ચન્તિ. તે હિ યસ્સ સન્તિ , તં નિડહન્તિ, મહાપરિળાહા ચ હોન્તિ દુન્નિબ્બાપયા ચ. ભગવતા ચ દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહો ઇચ્છિતોયેવાતિ આહ – "**પચ્ચત્થિકાનઞ્ચસ્સ મનોરથવિઘાતં કરોન્તો**"તિ. **અસ્સા**તિ અસાદિયન્તસ્સ યથાવુત્તગુણસમઙ્ગિસ્સ.

પઠમચતુક્કકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૯-૬૦. અક્ખાયિતનિમિત્તા અક્ખાયિત-સદ્દેન વુત્તા ઉત્તરપદલોપેનાતિ આહ "**સોણસિઙ્ગાલાદીહિ અક્ખાયિતનિમિત્ત**"ન્તિ. અક્ખાયિતં નિમિત્તં યસ્સા સા **અક્ખાયિતનિમિત્તા**. "જાગરન્તિ"ન્તિઆદિ વિસેસનરહિતત્તા "**સુદ્ધિકચતુક્કાની**"તિ વુત્તં.

સમાનાચરિયકા થેરાતિ એકાચરિયસ્સ પાઠકન્તેવાસિકા. **મહાભયે**તિ બ્રાહ્મણતિસ્સભયે. ગઙ્ગાય અપરભાગો **અપરગઙ્ગં**. **વત રે**તિ ગરહત્થે નિપાતો. અવિસ્સજ્જન્તેન કિં કત્તબ્બન્તિ આહ "**નિચ્ચકાલં સોતબ્બ**"ન્તિઆદિ. **એવં વિનયગરુકાન**ન્તિ ઇમિના ઉપરિ તેહિ વુચ્ચમાનવિનિચ્છયસ્સ ગરુકરણીયતાય કારણં વુત્તં. **સબ્બં પરિયાદિયિત્વા**તિ સબ્બં પારાજિકક્ખેત્તં અનવસેસતો ગહેત્વા. **સોતં છિન્દિત્વા**તિ પારાજિકક્ખેત્તે વીતિક્કમસોતં છિન્દિત્વા. અપઞ્ઞત્તભાવતો યુત્તિઅભાવતો ચ "**પારાજિકચ્છાયા પનેત્થ ન દિસ્સતી**"તિ વુત્તં. કેચિ પન "ઉપડ્ઢક્ખાયિતભાવસ્સ દુબ્બિનિચ્છયત્તા તત્થ પારાજિકં ન પઞ્ઞપેસી"તિ વદન્તિ, તં અકારણં, ન ચ દુબ્બિનિચ્છયતા અપઞ્ઞત્તિકારણં યેભુય્યક્ખાયિતાદીસુપિ દુબ્બિનિચ્છયભાવસ્સ સમાનત્તા. ઉપડ્ઢક્ખાયિતતો હિ કિઞ્ચિદેવ અધિકં ઊનં વા યદિ ખાયિતં સિયા, તમ્પિ યેભુય્યેન ખાયિતં અક્ખાયિતન્તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ ઉપડ્ઢક્ખાયિતમિવ યેભુય્યક્ખાયિતાદીનિપિ દુબ્બિનિચ્છયાનેવ. અપિચ ઉપડ્ઢક્ખાયિતં યદિ સભાવતો પારાજિકક્ખેત્તં સિયા, ન તત્થ ભગવા દુબ્બિનિચ્છયન્તિ પારાજિકં ન પઞ્ઞપેતિ.

ઇદાનિ થેરેન કતવિનિચ્છયમેવ ઉપત્થમ્ભેત્વા અપરમ્પિ તત્થ કારણં દસ્સેન્તો "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. નિમિત્તે અપ્પમત્તિકાપિ મંસરાજિ સચે અવસિટ્ઠા હોતિ, તં **યેભુય્યક્ખાયિત**મેવ હોતિ, તતો પરં પન સબ્બસો ખાયિતે નિમિત્તે દુક્કટમેવાતિ દસ્સેન્તો આહ "**તતો પરં થુલ્લચ્ચયં નત્થી**"તિ. અથ વા **યેભુય્યેન ખાયિતં** નામ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમુખાનં ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ દ્વે કોટ્ઠાસે અતિક્કમ્મ યાવ તતિયકોટ્ઠાસસ્સ પરિયોસાના ખાદિતં, તતો પરં પન તતિયકોટ્ઠાસં અતિક્કમ્મ યાવ ચતુત્થકોટ્ઠાસસ્સ પરિયોસાના ખાદિતં દુક્કટવત્થૂતિ વેદિતબ્બં. **મતસરીરસ્મિંયેવ વેદિતબ્બ**ન્તિ "મતં યેભુય્યેન અક્ખાયિત"ન્તિઆદિવચનતો. "**યદિપિ નિમિત્તં સબ્બસો ખાયિત**ન્તિઆદિ સબ્બં જીવમાનકસરીરમેવ સન્ધાય વુત્ત"ન્તિ **મહાગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **કેનચિ** પન "તં વીમંસિત્વા ગહેતબ્બ"ન્તિ લિખિતં. કિમેત્થ વીમંસિતબ્બં જીવમાનકસરીરસ્સેવ અધિકતત્તા મતસરીરે લબ્ભમાનસ્સ વિનિચ્છયસ્સ વિસું વક્ખમાનત્તા ચ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) –

> "જીવમાનકસરીરસ્સ વુત્તપ્પકારે મગ્ગે સચેપિ તચાદીનિ અનવસેસેત્વા સબ્બસો છિન્ને નિમિત્તસણ્ઠાનમત્તં પઞ્ઞાયતિ, તત્થ અન્તમસો અઙ્ગજાતે ઉટ્ઠિતં અનટ્ઠકાયપ્પસાદં પીળકં વા ચમ્મખીલં વા પવેસેન્તસ્સપિ સેવનચિત્તે સતિ પારાજિકં, નટ્ઠકાયપ્પસાદં સુક્ખપીળકં વા મતચમ્મં વા લોમં વા પવેસેન્તસ્સ દુક્કટં. સચે નિમિત્તસણ્ઠાનમત્તમ્પિ અનવસેસેત્વા સબ્બસો મગ્ગો ઉપ્પાટિતો, તત્થ ઉપક્કમતો વણસઙ્ખેપવસેન થુલ્લચ્ચય"ન્તિ –

જીવમાનકસરીરસ્મિંયેવ યથાવુત્તવિનિચ્છયો દસ્સિતો.

સબ્બસો ખાયિતન્તિ નિમિત્તપ્પદેસે બહિટ્ઠિતં છવિચમ્મં સબ્બસો છિન્દિત્વા સોણસિઙ્ગાલાદીહિ ખાયિતસદિસં કતં. તેનેવાહ "**છવિચમ્મં નત્થી**"તિ. નિમિત્તમંસસ્સ પન અબ્ભન્તરે છવિચમ્મસ્સ ચ વિજ્જમાનત્તા "**નિમિત્તસણ્ઠાનં પઞ્ઞાયતી**"તિ વુત્તં. તેનેવાહ "**પવેસનં જાયતી**"તિ. **નિમિત્તસણ્ઠાનં પન અનવસેસેત્વા**તિ નિમિત્તાકારેન ઠિતં છવિચમ્મમંસાદિં અનવસેસેત્વા. જીવમાનકસરીરે લબ્ભમાનવિસેસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ મતસરીરે લબ્ભમાનવિસેસં દસ્સેન્તો આહ "**મતસરીરે પના**"તિઆદિ.

મનુસ્સાનં જીવમાનકસરીરેતિઆદિના પન અક્ખિઆદયોપિ વણસઙ્ગહં ગચ્છન્તીતિ વણેન એકપરિચ્છેદં કત્વા અક્ખિઆદીસુપિ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. તેસઞ્ચ વણસઙ્ગહો "નવદ્વારો મહાવણો"તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૬.૧) એવમાદિસુત્તાનુસારેન વેદિતબ્બો. તિરચ્છાનગતાનં અક્ખિકણ્ણવણેસુ દુક્કટં પન અટ્ઠકથાપ્પમાણેન ગહેતબ્બં. યથા હિ મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતેસુ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમુખાનં પારાજિકવત્થુભાવે નાનાકરણં નત્થિ, એવં અક્ખિઆદીનમ્પિ થુલ્લચ્ચયાદિવત્થુભાવે નિન્નાનાકરણેન

ભવિતબ્બં. વણે થુલ્લચ્ચયઞ્ચ ''અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૬) સામઞ્ઞતો વુત્તં, ન પન ''મનુસ્સાન''ન્તિ વિસેસનં અત્થિ. યદિ ચ તિરચ્છાનગતાનં વણેસુ થુલ્લચ્ચયેન ન ભવિતબ્બં, પતઙ્ગમુખમણ્ડૂકસ્સ મુખસણ્ઠાને વણસઙ્ખેપતો થુલ્લચ્ચયં ન વત્તબ્બં, વુત્તઞ્ચ, તસ્મા અટ્ઠકથાચરિયા એવેત્થ પમાણં. ભગવતો અધિપ્પાયઞ્ઞુનો હિ અટ્ઠકથાચરિયા. તેનેવ વુત્તં ''બુદ્ધેન ધમ્મો વિનયો ચ વુત્તો, યો તસ્સ પુત્તેહિ તથેવ ઞાતો''તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.). **મનુસ્સાનન્તિ** ઇત્થિપુરિસપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકાનં સામઞ્ઞતો વુત્તં. **વત્થિકોસેસૂ**તિ વત્થિપુટેસુ પુરિસાનં અઙ્ગજાતકોસેસુ. મતસરીરં યાવ ઉદ્ધુમાતકાદિભાવેન કુથિતં ન હોતિ, તાવ અલ્લસરીરન્તિ વેદિતબ્બં. તેનાહ – ''**યદા પન સરીરં ઉદ્ધુમાતકં હોતી**''તિઆદિ. **પારાજિકવત્થુઞ્ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુઞ્ચ વિજહતીતિ** એત્થ પારાજિકવત્થુભાવં થુલ્લચ્ચયવત્થુભાવઞ્ચ વિજહતીતિ અત્થો વેદિતબ્બો. મતાનં તિરચ્છાનગતાનન્તિ સમ્બન્ધો.

મેથુનરાગેન વત્થિકોસં પવેસેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તન્તિ આહ ''**પત્થિકોસં અપ્પવેસેન્તો**''તિ. **ઇત્થિયા અપ્પવેસેન્તોતિ** ઇત્થિયા નિમિત્તં અપ્પવેસેન્તો. **અપ્પવેસેન્તોતિ** ચ પવેસનાધિપ્પાયસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. પવેસનાધિપ્પાયેન બહિ છુપન્તસ્સ પન મેથુનસ્સ પુબ્બપયોગત્તા દુક્કટેનેવ ભવિતબ્બં. **નિમિત્તેન નિમિત્તં છુપતિ, થુલ્લચ્ચયન્તિ** ઇદં ''ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બં, યો છુપેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૨) ઇમસ્સ સુત્તસ્સ વસેન વુત્તં. તત્થ ચ કેસઞ્ચિ અઞ્ઞથાપિ અત્થવિકપ્પસ્સ વિધિં દસ્સેન્તો ''**મહાઅટ્ઠકથાયં પના**''તિઆદિમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ ''કત્વા મહાઅટ્ઠકથં સરીર''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.ગન્થારમ્ભકથા) વુત્તં, તથાપિ સેસઅટ્ઠકથાસુ ''મેથુનરાગેન મુખેના''તિ વચનસ્સ અભાવં દસ્સેતું ''મહાઅટ્ઠકથાયં પના''તિ વુત્તં. ''અઙ્ગજાતેના''તિ અવુત્તત્તા ''**અવિસેસેના**''તિ વુત્તં.

ઇદાનિ મહાઅટ્ઠકથં પાળિયા સંસન્દિત્વા દસ્સેન્તો ''**યં તાવ મહાઅટ્ઠકથાય**''ન્તિઆદિમાહ. **ઇતરથા હિ દુક્કટં સિયાતિ** પકતિમુખેન છુપન્તસ્સ વિસાણાદિગ્ગહણે વિય દુક્કટં સિયા. એવં મહાઅટ્ઠકથં પાળિયા સંસન્દિત્વા ઇદાનિ તત્થ કેસઞ્ચિ અઞ્ઞથા અત્થવિકપ્પં દસ્સેન્તો ''**કેચિ પના**''તિઆદિમાહ. **સઙ્ઘાદિસેસોતિ** કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદેન સઙ્ઘાદિસેસો. **વુત્તનયેનેવાતિ** મેથુનરાગેનેવ. ''નિમિત્તમુખેના''તિ વુત્તત્તા તિરચ્છાનગતિત્થિયા પસ્સાવમગ્ગં મેથુનરાગેન પકતિમુખેન છુપન્તસ્સ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. **કાયસંસગ્ગરાગેન દુક્કટન્તિ** નિમિત્તમુખેન વા પકતિમુખેન વા કાયસંસગ્ગરાગેન છુપન્તસ્સ દુક્કટમેવ.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સન્થતચતુક્કભેદકથાવણ્ણના

૬૧-૨. પટિપન્નકસ્સાતિ આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ. **ઉપાદિન્નકન્તિ** કાયિન્દ્રિયં સન્ધાય વુત્તં. **ઉપાદિન્નકેન ફુસતીતિ** ઉપાદિન્નકેન ફુસીયતિ ઘટ્ટીયતીતિ એવં કમ્મનિ ય-કારલોપેન અત્થો વેદિતબ્બો. અથ વા એવં કરોન્તો કિઞ્ચિ ઉપાદિન્નકં ઉપાદિન્નકેન ન ફુસતિ ન ઘટ્ટેતીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **લેસં ઓડ્ડેસ્સન્તીતિ** લેસં સમુટ્ઠાપેસ્સન્તિ, પરિકપ્પેસ્સન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **સન્થતાદિભેદેહિ ભિન્દિત્વાતિ** સન્થતાદિવિસેસનેહિ વિસેસેત્વા, સન્થતાદીહિ ચતૂહિ યોજેત્વાતિ વુત્તં હોતિ.

સન્થતાયાતિ એકદેસે સમુદાયવોહારો ''પટો દડ્ઢો''તિઆદીસુ વિય. તથા હિ પટસ્સ એકદેસેપિ દડ્ઢે ''પટો દડ્ઢો''તિ વોહરન્તિ , એવં ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગાદીસુ કિસ્મિઞ્ચિ મગ્ગે સન્થતે ઇત્થી ''સન્થતા''તિ વુચ્ચતિ. તેનાહ ''**સન્થતા નામા**''તિઆદિ. વત્થાદીનિ અન્તો અપ્પવેસેત્વા બહિ ઠપેત્વા બન્ધનં સન્ધાય ''**પલિવેઠેત્વા**''તિ વુત્તં. એકદેસે સમુદાયવોહારવસેનેવ ભિક્ખુપિ ''સન્થતો''તિ વુચ્ચતીતિ આહ ''**સન્થતો નામા**''તિઆદિ. **યત્તકે પવિટ્ઠેતિ** તિલફલમત્તે પવિટ્ઠે. અક્ખિઆદિમ્હિ સન્થતેપિ યથાવત્થુકમેવાતિ આહ ''**થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે થુલ્લચ્ચયં, દુક્કટક્ખેત્તે દુક્કટમેવ હોતી**''તિ.

ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ અન્તો ખાણું પવેસેત્વા સમતલં અતિરિત્તં વા ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટં પવેસાભાવતો. સચે પન ઈસકં અન્તો પવિસિત્વા ઠિતં ખાણુકમેવ અઙ્ગજાતેન છુપતિ, પારાજિકમેવ. **તસ્સ તલન્તિ** વેળુનળાદિકસ્સ અન્તોતલં. વિનીતવત્થૂસુ ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ સીવથિકં ગન્ત્વા છિન્નસીસં પસ્સિત્વા વટ્ટકતે મુખે અચ્છુપન્તં અઙ્ગજાતં પવેસેસિ. તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસિ...પે॰... અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા તસ્સ સુત્તસ્સ અનુલોમતો ''**આકાસગતમેવ કત્વા પવેસેત્વા નીહરતિ, દુક્કટ**''ન્તિ (પારા॰ ૭૩) વુત્તં. **બહિદ્ધા ખાણુકેતિ** અન્તોપવેસિતવેણુપબ્બાદિકસ્સ બહિ નિક્ખન્તખાણુકે. મેથુનરાગેન ઇન્દ્રિયબદ્ધઅનિન્દ્રિયબદ્ધસન્તાનેસુ યત્થ કત્થચિ ઉપક્કમન્તસ્સ ન સક્કા અનાપત્તિયા ભવિતુન્તિ ''**દુક્કટમેવા**''તિ વુત્તં. તેનેવ વિનીતવત્થુમ્હિ અટ્ઠિકેસુ ઉપક્કમન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં.

સન્થતચતુક્કભેદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજપચ્ચત્થિકાદિચતુક્કભેદકથાવણ્ણના

૬૫. સામઞ્ઞજોતનાય પકરણતો વિસેસવિનિચ્છયોતિ આહ ''**ધુત્તાતિ મેથુનુપસંહિતખિડ્ડાપસુતા**''તિઆદિ. ઇદાનિ સામઞ્ઞતોપિ અત્થસમ્ભવં દસ્સેન્તો ''**ઇત્થિધુત્તસુરાધુત્તાદયો વા**''તિ આહ. **હદયન્તિ** હદયમંસં.

સબ્બાકારેન ચતુક્કભેદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તાનાપત્તિવારવણ્ણના

૬૬. પટિઞ્ઞાકરણં નત્થીતિ પુચ્છિતબ્બાભાવતો. ન હિ દૂસકો ''કેન ચિત્તેન વીતિક્કમં અકાસિ, જાનિત્વા અકાસિ, ઉદાહુ અજાનિત્વા''તિ એવં પુચ્છાય અરહતિ. **તત્થેવાતિ** વેસાલિયં મહાવને એવ. **સબ્બઙ્ગતન્તિ** ઠપેત્વા કેસલોમદન્તનખાનં મંસવિનિમુત્તટ્ઠાનઞ્ચેવ થદ્ધસુક્ખચમ્મઞ્ચ ઉદકમિવ તેલબિન્દુ અવસેસસબ્બસરીરં બ્યાપેત્વા ઠિતં. **સરીરકમ્પાદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન અક્ખીનં પીતવણ્ણાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **પિત્તકોસકે ઠિતન્તિ** હદયપપ્ફાસાનં અન્તરે યકનમંસં નિસ્સાય પતિટ્ઠિતે મહાકોસાતકીકોસસદિસે પિત્તકોસે ઠિતં. **કુપિતેતિ** પિત્તકોસતો ચલિત્વા બહિ નિક્ખન્તે.

વિસ્સટ્ઠચિત્તોતિ વિસ્સટ્ઠપકતિચિત્તો. **યક્ખુમ્મત્તકોતિ** યક્ખા કિર યસ્સ ચિત્તં ખિપિતુકામા હોન્તિ, તસ્સ સેતમુખં નીલોદરં સુરત્તહત્થપાદં મહાસીસં પજ્જલિતનેત્તં ભેરવં વા અત્તભાવં નિમ્મિનિત્વા દસ્સેન્તિ, ભેરવં વા સદ્દં સાવેન્તિ, કથેન્તસ્સેવ વા મુખેન હત્થં પક્ખિપિત્વા હદયમંસં મદ્દન્તિ, તેન સો સત્તો ઉમ્મત્તકો હોતિ ખિત્તચિત્તો. તેનેવાહ ''**ભેરવાનિ વા આરમ્મણાનિ દસ્સેત્વા**''તિઆદિ. તત્થ **ભેરવાનીતિ** દસ્સનમત્તેનેવ સત્તાનં ભયં છમ્ભિતત્તં લોમહંસં ઉપ્પાદેતું સમત્થાનિ. **નિચ્ચમેવ ઉમ્મત્તકો હોતીતિ** યસ્સ

પિત્તકોસતો પિત્તં ચલિત્વા બહિ નિક્ખન્તં હોતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. યસ્સ પન પિત્તં ચલિત્વા પિત્તકોસેયેવ ઠિતં હોતિ બહિ અનિક્ખન્તં, સો અન્તરન્તરા સઞ્ઞં પટિલભતિ, ન નિચ્ચમેવ ઉમ્મત્તકો હોતીતિ વેદિતબ્બં. **ઞત્વાતિ** સઞ્ઞાપટિલાભેન જાનિત્વા. **અધિમત્તાયાતિ** અધિકપ્પમાણાય.

આપત્તાનાપત્તિવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

પકિણ્ણકન્તિ વોમિસ્સકનયં. **સમુટ્ઠાનન્તિ** ઉપ્પત્તિકારણં. **કિરિયાતિઆદિ** નિદસ્સનમત્તં, અકિરિયાદીનમ્પિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **વેદનાયાતિ** સહયોગે કરણવચનં, વેદનાય સહ કુસલઞ્ચાતિ વુત્તં હોતિ. **સબ્બસઙ્ગાહકવસેનાતિ** સબ્બેસં સિક્ખાપદાનં સઙ્ગાહકવસેન. **છ સિક્ખાપદસમુટ્ઠાનાનીતિ** કાયો વાચા કાયવાચા કાયચિત્તં વાચાચિત્તં કાયવાચાચિત્તન્તિ એવં વુત્તાનિ છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાનિ. આપત્તિયેવ હિ સિક્ખાપદસીસેન વુત્તા. સમુટ્ઠાનાદયો હિ આપત્તિયા હોન્તિ, ન સિક્ખાપદસ્સ, ઇમેસુ પન છસુ સમુટ્ઠાનેસુ પુરિમાનિ તીણિ અચિત્તકાનિ, પચ્છિમાનિ સચિત્તકાનિ. તેસુ એકેન વા દ્વીહિ વા તીહિ વા ચતૂહિ વા છહિ વા સમુટ્ઠાનેહિ આપત્તિયો સમુટ્ઠહન્તિ, પઞ્ચસમુટ્ઠાના આપત્તિ નામ નત્થિ. તત્થ **એકસમુટ્ઠાના** ચતુત્થેન ચ પઞ્ચમેન ચ છટ્ઠેન ચ સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતિ, ન અઞ્ઞેન. **દ્વિસમુટ્ઠાના** પઠમચતુત્થેહિ ચ દુતિયપઞ્ચમેહિ ચ તતિયછટ્ઠેહિ ચ ચતુત્થછટ્ઠેહિ ચ પઞ્ચમછટ્ઠેહિ ચ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતિ, ન અઞ્ઞેહિ. **તિસમુટ્ઠાના** પઠમેહિ ચ તીહિ, પચ્છિમેહિ ચ તીહિ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતિ, ન અઞ્ઞેહિ. **ચતુસમુટ્ઠાના** પઠમતતિયચતુત્થછટ્ઠેહિ ચ દુતિયતતિયપઞ્ચમછટ્ઠેહિ ચ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતિ, ન અઞ્ઞેહિ. **છસમુટ્ઠાના** છહિપિ સમુટ્ઠાતિ.

સિક્ખાપદં નામ અત્થિ છસમુટ્ઠાનન્તિ એત્થાપિ સિક્ખાપદસીસેન આપત્તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. તેનેવ વક્ખતિ ''સબ્બઞ્ચેતં આપત્તિયં યુજ્જતિ, સિક્ખાપદસીસેન પન સબ્બઅટ્ઠકથાસુ દેસના આરુળ્હા''તિ. કાયાદીહિ છહિ સમુટ્ઠાનં ઉપ્પત્તિ, છ વા સમુટ્ઠાનાનિ એતસ્સાતિ **છસમુટ્ઠાનં. અત્થિ ચતુસમુટ્ઠાનન્તિ** કાયો કાયવાચા કાયચિત્તં કાયવાચાચિત્તન્તિ ઇમાનિ ચત્તારિ, વાચા કાયવાચા વાચાચિત્તં કાયવાચાચિત્તન્તિ ઇમાનિ વા ચત્તારિ સમુટ્ઠાનાનિ એતસ્સાતિ ચતુસમુટ્ઠાનં. **અત્થિ તિસમુટ્ઠાનન્તિ** કાયો વાચા કાયવાચાતિ ઇમાનિ તીણિ, કાયચિત્તં વાચાચિત્તં કાયવાચાચિત્તન્તિ ઇમાનિ વા તીણિ સમુટ્ઠાનાનિ એતસ્સાતિ તિસમુટ્ઠાનં. દ્વિસમુટ્ઠાનં એકસમુટ્ઠાનઞ્ચ સમુટ્ઠાનસીસવસેન દસ્સેન્તો **''અત્થિ કથિનસમુટ્ઠાન''ન્તિઆદિમાહ**. તેરસ હિ સમુટ્ઠાનસીસાનિ પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં સઞ્ચરિત્તસમુટ્ઠાનં સમનુભાસનસમુટ્ઠાનં કથિનસમુટ્ઠાનં એળકલોમસમુટ્ઠાનં પદસોધમ્મસમુટ્ઠાનં અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં ધમ્મદેસનાસમુટ્ઠાનં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનં ચોરિવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનન્તિ.

તત્થ ''અત્થિ છસમુટ્ઠાન''ન્તિ ઇમિના સઞ્ચરિત્તસમુટ્ઠાનં વુત્તં. ''અત્થિ ચતુસમુટ્ઠાન''ન્તિ ઇમિના પન અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગહિતં. યઞ્હિ પઠમતતિયચતુત્થછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં. યં પન દુતિયતતિયપઞ્ચમછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનં. ''અત્થિ તિસમુટ્ઠાન''ન્તિ ઇમિના અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગહિતં. યઞ્હિ સચિત્તકેહિ તીહિ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં. યં પન અચિત્તકેહિ તીહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનં. ''અત્થિ કથિનસમુટ્ઠાન''ન્તિઆદિના પન અવસેસસમુટ્ઠાનસીસેન દ્વિસમુટ્ઠાનં એકસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. તથા હિ યં તતિયછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં કથિનસમુટ્ઠાનન્તિ વુચ્ચતિ. યં પઠમચતુત્થેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં એળકલોમસમુટ્ઠાનં. યં છટ્ઠેનેવ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ધુરનિક્ખેપસમુટ્ઠાનં, સમનુભાસનસમુટ્ઠાનન્તિપિ તસ્સેવ નામં. આદિ-સદ્દસઙ્ગહિતેસુ પન પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનપદસોધમ્મથેય્યસત્થધમ્મદેસનાચોરિવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનેસુ યં કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ, ઇદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં. યં દુતિયપઞ્ચમેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં પદસોધમ્મસમુટ્ઠાનં. યં ચતુત્થછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં. યં પઞ્ચમેનેવ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ધમ્મદેસનાસમુટ્ઠાનં. યં પઞ્ચમછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ચોરિવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનન્તિ વેદિતબ્બં.

એવં સમુટ્ઠાનસીસેન સબ્બસિક્ખાપદાનિ તેરસધા દસ્સેત્વા ઇદાનિ કિરિયાવસેન પઞ્ચધા દસ્સેન્તો **''તત્રાપિ કિઞ્ચિ કિરિયતો સમુટ્ઠાતી''તિઆદિમાહ**. તત્થ **કિઞ્ચીતિ** સિક્ખાપદસીસેન આપત્તિં વદતિ. તસ્મા યા કાયેન વા વાચાય વા પથવીખણનાદીસુ વિય વીતિક્કમં કરોન્તસ્સ હોતિ, અયં **કિરિયતો સમુટ્ઠાતિ** નામ. યા કાયવાચાય કત્તબ્બં અકરોન્તસ્સ હોતિ પઠમકથિનાપત્તિ વિય, અયં **અકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ** નામ. યા કરોન્તસ્સ ચ અકરોન્તસ્સ ચ હોતિ અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા હત્થતો ચીવરપટિગ્ગહણાપત્તિ વિય, અયં **કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ** નામ. યા સિયા કરોન્તસ્સ ચ સિયા અકરોન્તસ્સ ચ હોતિ રૂપિયપટિગ્ગહણાપત્તિ વિય, અયં **સિયા કિરિયતો સિયા અકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ** નામ. યા સિયા કરોન્તસ્સ ચ સિયા કરોન્તસ્સ ચ અકરોન્તસ્સ ચ હોતિ કુટિકારાપત્તિ વિય, અયં **સિયા કિરિયતો સિયા કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ** નામ.

ઇદાનિ સબ્બસિક્ખાપદાનિ સઞ્ઞાવસેન દ્વિધા કત્વા દસ્સેન્તો **''તત્રાપિ અત્થિ સઞ્ઞાવિમોક્ખ''ન્તિઆદિમાહ**. સઞ્ઞાય અભાવેન વિમોક્ખો અસ્સાતિ **સઞ્ઞાવિમોક્ખન્તિ** મજ્ઝેપદલોપસમાસો દટ્ઠબ્બો. યતો હિ વીતિક્કમસઞ્ઞાઅભાવેન મુચ્ચતિ, ઇદં સઞ્ઞાવિમોક્ખન્તિ વુચ્ચતિ. **ચિત્તઙ્ગં લભતિયેવાતિ** કાયચિત્તાદિસચિત્તકસમુટ્ઠાનેહેવ સમુટ્ઠહનતો . ''લભતિયેવા''તિ અવધારણેન નો ન લભતીતિ દસ્સેતિ. તસ્મા યં ચિત્તઙ્ગં લભતિ, ન લભતિ ચ, તં **''ઇતર''ન્તિ** વુત્તં ઇતર-સદ્દસ્સ વુત્તપટિયોગવિસયત્તા.

પુન સબ્બસિક્ખાપદાનિ ચિત્તવસેન દ્વિધા દસ્સેન્તો **''પુન અત્થિ સચિત્તક''ન્તિઆદિમાહ**. **યં સહેવ ચિત્તેન આપજ્જતીતિ** યં સચિત્તકેનેવ સમુટ્ઠાનેન આપજ્જતિ, નો અચિત્તકેન. **વિનાપીતિ અપિ**-સદ્દેન સહાપિ ચિત્તેન આપજ્જતીતિ દસ્સેતિ. યઞ્હિ કદાચિ અચિત્તકેન, કદાચિ સચિત્તકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતિ, તં અચિત્તકન્તિ વુચ્ચતિ. એત્થ ચ સઞ્ઞાદુકં અનાપત્તિમુખેન, સચિત્તકદુકં આપત્તિમુખેન વુત્તન્તિ ઇદમેતેસં નાનાકરણન્તિ વેદિતબ્બં.

લોકવજ્જદુકસ્સ હેટ્ઠા વુત્તલક્ખણત્તા તં અવિભજિત્વા ઇદાનિ સબ્બસિક્ખાપદાનિ કમ્મવસેન દુવિધાનિ, કુસલાદિવસેન વેદનાવસેન ચ તિવિધાનિ હોન્તીતિ દસ્સેન્તો **''કમ્મકુસલવેદનાવસેના''તિઆદિમાહ**. એત્થ પન કિઞ્ચાપિ અટ્ઠકથાસુ આગતનયેન કાયકમ્મં વચીકમ્મન્તિ કમ્મવસેન દુકં વુત્તં, તિકમેવ પન દસ્સેતું વટ્ટતિ. સબ્બમેવ હિ સિક્ખાપદં કાયદ્વારે આપજ્જિતબ્બતો વચીદ્વારે આપજ્જિતબ્બતો કાયવચીદ્વારે આપજ્જિતબ્બતો ચ તિવિધં હોતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં ''સબ્બાવ કાયકમ્મવચીકમ્મતદુભયવસેન તિવિધા હોન્તિ. તત્થ કાયદ્વારે આપજ્જિતબ્બા કાયકમ્મન્તિ વુચ્ચતિ, વચીદ્વારે આપજ્જિતબ્બા વચીકમ્મન્તિ વુચ્ચતિ, ઉભયત્થ આપજ્જિતબ્બા કાયકમ્મવચીકમ્મ''ન્તિ. તતોયેવ ચ અદિન્નાદાનસિક્ખાપદાદીસુ કાયકમ્મવચીકમ્મન્તિ તદુભયવસેન દસ્સિતં.

અત્થિ પન સિક્ખાપદં કુસલન્તિઆદિના આપત્તિં આપજ્જન્તો કુસલચિત્તસમઙ્ગી વા આપજ્જતિ અકુસલચિત્તસમઙ્ગી વા અબ્યાકતચિત્તસમઙ્ગી વાતિ દસ્સેતિ, ન પન કુસલાપિ આપત્તિ અત્થીતિ. ન હિ કુસલા આપત્તિ નામ અત્થિ ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ (પરિ॰ ૩૦૩) વચનતો. **દસ કામાવચરકિરિયચિત્તાનીતિ** હસિતુપ્પાદવોટ્ઠબ્બનેહિ સદ્ધિં અટ્ઠ મહાકિરિયચિત્તાનિ. દ્વિન્નં અભિઞ્ઞાચિત્તાનં આપત્તિસમુટ્ઠાપકત્તં પઞ્ઞત્તિં અજાનન્તસ્સ ઇદ્ધિવિકુબ્બનાદીસુ

દટ્ઠબ્બં. **યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતી**તિ યં સિક્ખાપદસીસેન ગહિતં આપત્તિં કુસલચિત્તસમઙ્ગી આપજ્જતિ. ઇમિના પન વચનેન તં કુસલન્તિ આપત્તિયા વુચ્ચમાનો કુસલભાવો પરિયાયતોવ, ન પરમત્થતોતિ દસ્સેતિ. કુસલચિત્તેન હિ આપત્તિં આપજ્જન્તો સવિઞ્ઞત્તિકં અવિઞ્ઞત્તિકં વા સિક્ખાપદવીતિક્કમાકારપ્પવત્તં રૂપક્ખન્ધસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતિ. **ઇતરેહિ ઇતરન્તિ** ઇતરેહિ અકુસલાબ્યાકતચિત્તેહિ યં આપજ્જતિ, તં ઇતરં, અકુસલં અબ્યાકતઞ્ચાતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ આપત્તિં આપજ્જન્તો અકુસલચિત્તસમઙ્ગી વા આપજ્જતિ કુસલાબ્યાકતચિત્તસમઙ્ગી વાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. એવં સન્તેપિ સબ્બસિક્ખાપદેસુ કિઞ્ચિ અકુસલચિત્તમેવ કિઞ્ચિ કુસલાબ્યાકતવસેન દ્વિચિત્તં, કિઞ્ચિ સબ્બેસં વસેન તિચિત્તન્તિ અયમેવ પભેદો લબ્ભતિ, ન અઞ્ઞોતિ વેદિતબ્બં.

તિવેદનં દ્વિવેદનં એકવેદનન્તિ ઇદઞ્ચ યથાવુત્તવેદનાવસેનેવ લબ્ભતિ, નાઞ્ઞથાતિ દટ્ઠબ્બં. નિપજ્જિત્વા નિરોધં સમાપન્નસ્સ સહસેય્યવસેન તદાકારપ્પવત્તરૂપક્ખન્ધસ્સેવ આપત્તિભાવતો ''અત્થિ અવેદન''ન્તિપિ વત્તબ્બમેતં, કદાચિ કરહચિ યદિચ્છકં સમ્ભવતીતિ અગ્ગહેત્વા યેભુય્યવસેન લબ્ભમાનંયેવ ગહેત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ યથાવુત્તસમુટ્ઠાનાદીનિ ઇમસ્મિં સંવણ્ણિયમાનસિક્ખાપદે વિભજિત્વા દસ્સેન્તો **''ઇમં પકિણ્ણકં વિદિત્વા''**તિઆદિમાહ. તત્થ **વિદિત્વા**તિ ઇમસ્સ ''વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇમિના અપરકાલકિરિયાવચનેન સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **કિરિયસમુટ્ઠાનન્તિ** ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં પરૂપક્કમે સતિ સાદિયન્તસ્સ અકિરિયસમુટ્ઠાનભાવતો. ''મનોદ્વારે આપત્તિ નામ નત્થીતિ ઇદમ્પિ બાહુલ્લવસેનેવ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **ચિત્તં પનેત્થ અઙ્ગમત્તં હોતી**તિ પઠમપારાજિકં કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતીતિ ચિત્તમેત્થ આપત્તિયા અઙ્ગમેવ હોતિ. **ન તસ્સ વસેન કમ્મભાવો લબ્ભતી**તિ વિઞ્ઞત્તિજનકવસેન કાયદ્વારે પવત્તત્તા તસ્સ ચિત્તસ્સ વસેન ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ મનોકમ્મભાવો ન લબ્ભતીતિ અત્થો. સિક્ખાપદસ્સ હેટ્ઠા વુત્તનયેન પઞ્ઞત્તિભાવતો **''સબ્બઞ્ચેતં આપત્તિયં યુજ્જતી''**તિ વુત્તં. ન હિ યથાવુત્તસમુટ્ઠાનાદિ પઞ્ઞત્તિયં યુજ્જતિ.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

ઇદં કિન્તિ કથેતુકમ્યતાય પુચ્છતિ. વિનીતાનિ વિનિચ્છિતાનિ વત્થૂનિ **વિનીતવત્થૂનિ**. તાનિ હિ ''આપત્તિં ત્વં ભિક્ખુ આપન્નો પારાજિકં. અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. અનાપત્તિ ભિક્ખુ અસાદિયન્તસ્સા''તિઆદિના ભગવતાયેવ વિનિચ્છિતાનિ . તેનાહ **''ભગવતા સયં વિનિચ્છિતાન''**ન્તિ. **ઉદ્દાનગાથાતિ** ઉદ્દેસગાથા, સઙ્ગહગાથાતિ વુત્તં હોતિ. **વત્થુગાથાતિ** ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખૂ''તિઆદિકા નિદાનવત્થુદીપિકા વિનીતવત્થુપાળિયેવ તેસં તેસં વત્થૂનં ગન્થનતો ''વત્થુગાથા''તિ વુત્તા, ન છન્દોવિચિતિલક્ખણેન. ગાથાનં વત્થુ **વત્થુગાથાતિ** એવં વા એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **એત્થાતિ** વિનીતવત્થૂસુ. **દુતિયાદીનન્તિ** દુતિયપારાજિકાદીનં. દુતિયાદીનિ વિનિચ્છિનિતબ્બાનીતિ યોજેતબ્બં. **સિપ્પિકાનન્તિ** ચિત્તકારાદિસિપ્પિકાનં. યં પસ્સિત્વા પસ્સિત્વા ચિત્તકારાદયો ચિત્તકમ્માદીનિ ઉગ્ગણ્હન્તા કરોન્તિ, તં **''પટિચ્છન્નકરૂપ''**ન્તિ વુચ્ચતિ.

૬૭. પુરિમાનિ દ્વે વત્થૂનીતિ મક્કટિવત્થું વજ્જિપુત્તકવત્થુઞ્ચ. તાનિ પન કિઞ્ચાપિ અનુપઞ્ઞત્તિયં આગતાનેવ, તથાપિ ભગવતા સયં વિનિચ્છિતવત્થુભાવતો અદિન્નાદાનાદીસુ અનુપઞ્ઞત્તિયં આગતાનિ રજકાદિવત્થૂનિ વિય પુન વિનીતવત્થૂસુ પક્ખિત્તાનિ. યદિ એવં ''તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસી''તિ ઇદં વિરુજ્ઝેય્ય, અનુપઞ્ઞત્તિયઞ્હિ અઞ્ઞે ભિક્ખૂ દિસ્વા તં ભિક્ખું ચોદેસુન્તિ? સચ્ચમેતં, તેહિ પન ભિક્ખૂહિ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તનયેન ચોદેત્વા ''નનુ, આવુસો, તથેવ તં હોતી''તિ વુત્તે તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસીતિ ગહેતબ્બં. ''ભગવતો એતમત્થં આરોચેસી''તિ ઇદઞ્ચ તેહિ ભિક્ખૂહિ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તનયેન ભગવતો આરોચિતે ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ મક્કટિયા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવી''તિ ભગવતા પુટ્ઠો સમાનો ''સચ્ચં ભગવા''તિ ભગવતો એતમત્થં આરોચેસીતિ ગહેતબ્બં.

વજ્જિપુત્તકવત્થુમ્હિ પન સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા વિબ્ભમિત્વા યે આનન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા પુન પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદઞ્ચ યાચિંસુ, તે સન્ધાય ''અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ, અનવકાસો, યં તથાગતો વજ્જીનં વા વજ્જિપુત્તકાનં વા કારણા સાવકાનં પારાજિકં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્યા''તિઆદિ અનુપઞ્ઞત્તિયં વુત્તં. યે પન અવિબ્ભમિત્વા સલિઙ્ગે ઠિતાયેવ ઉપ્પન્નકુક્કુચ્ચા ભગવતો એતમત્થં આરોચેસું, તે સન્ધાય ''આપત્તિં તુમ્હે, ભિક્ખવે, આપન્ના પારાજિક''ન્તિ ઇધ વુત્તં. કેચિ પન ઇમં અધિપ્પાયં અજાનન્તાવ ''અઞ્ઞમેવ મક્કટિવત્થુ વજ્જિપુત્તકવત્થુ ચ વિનીતવત્થૂસુ આગત''ન્તિ વદન્તિ.

કુસે ગન્થેત્વાતિ કુસતિણાનિ ગન્થેત્વા. **કેસેહીતિ** મનુસ્સકેસેહિ. **તં રાગન્તિ** કાયસંસગ્ગરાગં. **ઞત્વાતિ** સયમેવ જાનિત્વા. યદિ કાયસંસગ્ગરાગેન કતં, કાયસંસગ્ગરાગસિક્ખાપદસ્સ વિનીતવત્થૂસુ અવત્વા ઇધ કસ્મા વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – કિઞ્ચાપિ તં કાયસંસગ્ગરાગેન કતં, તસ્સ પન ભિક્ખુનો પારાજિકક્ખેત્તે કતુપક્કમત્તા ''પારાજિકં નુ ખો અહં આપન્નો''તિ પારાજિકવિસયં કુક્કુચ્ચં અહોસીતિ ઇધ વુત્તં. તેનેવાહ – ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિ.

૬૮. અતિદસ્સનીયાતિ દિવસમ્પિ પસ્સન્તાનં અતિત્તિકરણતો અતિવિય દસ્સનયોગ્ગા. **વણ્ણપોક્ખરતાયાતિ** એત્થ પોક્ખરતા વુચ્ચતિ સુન્દરભાવો, વણ્ણસ્સ પોક્ખરતા વણ્ણપોક્ખરતા, તાય વણ્ણપોક્ખરતાય, વણ્ણસમ્પત્તિયાતિ અત્થો. પોરાણા પન પોક્ખરન્તિ સરીરં વદન્તિ, વણ્ણં વણ્ણમેવ. તેસં મતેન વણ્ણઞ્ચ પોક્ખરઞ્ચ વણ્ણપોક્ખરાનિ, તેસં ભાવો વણ્ણપોક્ખરતા, તસ્મા **વણ્ણપોક્ખરતાયાતિ** પરિસુદ્ધેન વણ્ણેન ચેવ સરીરસણ્ઠાનસમ્પત્તિયા ચાતિ અત્થો. અથ વા વણ્ણસમ્પન્નં પોક્ખરં વણ્ણપોક્ખરન્તિ ઉત્તરપદલોપો પુબ્બપદસ્સ દટ્ઠબ્બો, તસ્સ ભાવો વણ્ણપોક્ખરતા, તાય **વણ્ણપોક્ખરતાય**, વણ્ણસમ્પન્નસરીરતાયાતિ અત્થો. **પધંસેસીતિ** અભિભવીતિ અત્થો. કથં પન અસાદિયન્તી નિસીદીતિ આહ – **''અસદ્ધમ્માધિપ્પાયેન...પે॰... ખાણુકા વિયા''**તિ.

ન લિમ્પતીતિ ન અલ્લીયતિ. **કામેસૂતિ** વત્થુકામકિલેસકામેસુ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા પદુમિનિપણ્ણે ઉદકબિન્દુ ન સણ્ઠાતિ, યથા ચ સૂચિમુખે સાસપો ન સન્તિટ્ઠતિ, એવમેવ યો અબ્ભન્તરે દુવિધેનપિ કામેન ન લિમ્પતિ, તસ્મિં કામો ન સણ્ઠાતિ, તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ.

૬૯. પુરિસસણ્ઠાનં અન્તરહિતં, ઇત્થિસણ્ઠાનં ઉપ્પન્નન્તિ ફલસ્સ વિનાસુપ્પાદદસ્સનેન કારણસ્સપિ વિનાસુપ્પાદા વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. પુરિસિન્દ્રિયે હિ નટ્ઠે પુરિસસણ્ઠાનં અન્તરધાયતિ, ઇત્થિન્દ્રિયે સમુપ્પન્ને ઇત્થિસણ્ઠાનં પાતુભવતિ. તથા હિ ''યસ્સ ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ પુરિસિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતીતિ? નો. યસ્સ વા પન પુરિસિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતીતિ? નો''તિ **યમકપકરણે** (યમ॰ ૩. ઇન્દ્રિયયમક.૧૮૮) વુત્તત્તા ઇન્દ્રિયદ્વયસ્સ એકસ્મિં સન્તાને સહપવત્તિયા અસમ્ભવતો યસ્મિં ખણે ઇત્થિન્દ્રિયં પાતુભવતિ, તતો પુબ્બે સત્તરસમચિત્તતો પટ્ઠાય પુરિસિન્દ્રિયં નુપ્પજ્જતિ. તતો પુબ્બે ઉપ્પન્નેસુ ચ પુરિસિન્દ્રિયેસુ સહજરૂપેહિ સદ્ધિં કમેન નિરુદ્ધેસુ તસ્મિં સન્તાને ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતિ. તતો પુરિસસણ્ઠાનાકારેન પવત્તેસુ કમ્મજરૂપેસુ સેસરૂપેસુ ચ કઞ્ચિ કાલં પવત્તિત્વા નિરુદ્ધેસુ ઇત્થિસણ્ઠાનાકારેન ચ ચતુજરૂપસન્તતિયા પવત્તાય પુરિસસણ્ઠાનં અન્તરહિતં, ઇત્થિસણ્ઠાનં પાતુભૂતન્તિ વુચ્ચતિ. ઇત્થિયા પુરિસલિઙ્ગપાતુભાવેપિ અયમેવ નયો વેદિતબ્બો.

પુરિસલિઙ્ગં ઉત્તમં, ઇત્થિલિઙ્ગં હીનન્તિ ઇમિના ચ પુરિસિન્દ્રિયસ્સ ઉત્તમભાવો, ઇત્થિન્દ્રિયસ્સ ચ હીનભાવો વુત્તોતિ દટ્ઠબ્બં. ન હિ ઇન્દ્રિયસ્સ હીનુક્કટ્ઠભાવં વિના તન્નિસ્સયસ્સ લિઙ્ગસ્સ હીનુક્કટ્ઠતા સમ્ભવતિ. **પુરિસલિઙ્ગં બલવઅકુસલેન અન્તરધાયતીતિ**આદિનાપિ ઇન્દ્રિયસ્સેવ વિનાસુપ્પાદા વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. ઇન્દ્રિયે હિ વિનટ્ઠે ઉપ્પન્ને ચ તન્નિસ્સયસ્સ લિઙ્ગસ્સપિ અન્તરધાનં પતિટ્ઠાનઞ્ચ સમ્ભવતિ. કથં પનેત્થ પુરિસલિઙ્ગં બલવઅકઉસલેન અન્તરધાયતિ, ઇત્થિલિઙ્ગં દુબ્બલકુસલેન પતિટ્ઠાતીતિ? વુચ્ચતે – પટિસન્ધિયં તાવ પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદકં અનુપહતસામત્થિયં બલવકુસલકમ્મં યાવતાયુકં પુરિસિન્દ્રિયમેવ ઉપ્પાદેતિ, અન્તરા પન કેનચિ લદ્ધપચ્ચયેન પારદારિકત્તાદિના બલવઅકુસલકમ્મેન ઉપહતસામત્થિયં તદેવ પટિસન્ધિદાયકં કુસલકમ્મં દુબ્બલીભૂતં પુરિસિન્દ્રિયં અનુપ્પાદેત્વા અત્તનો સામત્થિયાનુરૂપં ઇત્થિન્દ્રિયં પવત્તે ઉપ્પાદેતિ. યદા પન પટિસન્ધિદાનકાલેયેવ કેનચિ લદ્ધપચ્ચયેન પારદારિકત્તાદિના બલવઅકુસલકમ્મેન પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદનસામત્થિયં ઉપહતં હોતિ, તદા દુબ્બલીભૂતં કુસલકમ્મં પુરિસિન્દ્રિયં અનુપ્પાદેત્વા પટિસન્ધિયંયેવ ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પાદેતિ. તસ્મા ''પુરિસલિઙ્ગં બલવઅકુસલેન અન્તરધાયતિ, ઇત્થિલિઙ્ગં દુબ્બલકુસલેન પતિટ્ઠાતી''તિ વુચ્ચતિ.

દુબ્બલઅકુસલેન અન્તરધાયતીતિ પારદારિકત્તાદિબલવઅકુસલકમ્મસ્સ પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદનવિબન્ધકસ્સ દુબ્બલભાવે સતિ અન્તરધાયન્તં ઇત્થિલિઙ્ગં દુબ્બલઅકુસલેન અન્તરધાયતીતિ વુત્તં. તથા હિ પારદારિકત્તાદિના બલવઅકુસલકમ્મેન બાહિતત્તા પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદને અસમત્થં પટિસન્ધિયં ઇત્થિયા ઇત્થિન્દ્રિયુપ્પાદકં દુબ્બલકુસલકમ્મં યદા પવત્તિયં બ્રહ્મચરિયવાસમિચ્છાચારપટિવિરતિવસેન પુરિસત્તપત્થનાવસેન વા કતુપચિતબલવકુસલકમ્મેન આહિતસામત્થિયં પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદને સમત્થં ઇત્થિન્દ્રિયં અનુપ્પાદેત્વા અત્તનો સામત્થિયાનુરૂપં પુરિસિન્દ્રિયં ઉપ્પાદેતિ, તદા પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદનવિબન્ધકસ્સ બલવઅકુસલકમ્મસ્સ દુબ્બલભાવે સતિ તં ઇત્થિન્દ્રિયં અન્તરહિતન્તિ ''ઇત્થિલિઙ્ગં અન્તરધાયન્તં દુબ્બલઅકુસલેન અન્તરધાયતી''તિ વુચ્ચતિ. યથાવુત્તનયેનેવ બલવતા કુસલકમ્મેન પુરિસિન્દ્રિયસ્સ ઉપ્પાદિતત્તા ''પુરિસલિઙ્ગં બલવકુસલેન પતિટ્ઠાતી''તિ વુચ્ચતિ. પુબ્બે ઇત્થિભૂતસ્સ પટિસન્ધિયં પુરિસિન્દ્રિયુપ્પાદેપિ અયં નયો વેદિતબ્બો. **ઉભયમ્પિ અકુસલેન અન્તરધાયતિ, કુસલેન પટિલબ્ભતીતિ** ઇદં સુગતિભવં સન્ધાય વુત્તં, દુગ્ગતિયં પન ઉભિન્નં ઉપ્પત્તિ વિનાસો ચ અકુસલકમ્મેનેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

ઉભિન્નમ્પિ સહસેય્યાપત્તિ હોતીતિ ''યો પન ભિક્ખુ માતુગામેન સહસેય્યં કપ્પેય્ય, પાચિત્તિયં. યા પન ભિક્ખુની પુરિસેન સહસેય્યં કપ્પેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તત્તા ઉભિન્નમ્પિ સહસેય્યવસેન પાચિત્તિયાપત્તિ હોતિ. **દુક્ખીતિ** ચેતોદુક્ખસમઙ્ગિતાય દુક્ખી. **દુમ્મનોતિ** દોસેન દુટ્ઠમનો, વિરૂપમનો વા દોમનસ્સાભિભૂતતાય. ''**સમસ્સાસેતબ્બો**''તિ વત્વા સમસ્સાસેતબ્બવિધિં દસ્સેન્તો ''**હોતુ મા ચિન્તયિત્થા**''તિઆદિમાહ. **અનાવટોતિ** અવારિતો. **ધમ્મોતિ** પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધસઙ્ખાતો તિવિધોપિ સદ્ધમ્મો. સગ્ગો ચ મગ્ગો ચ સગ્ગમગ્ગો, સગ્ગસ્સ વા મગ્ગો સગ્ગમગ્ગો, સગ્ગૂપપત્તિસાધિકા પટિપત્તિ. ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં સંવિધાય અદ્ધાનગમને આપત્તિ પરિહરિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો ''**સંવિદહનં પરિમોચેત્વા**''તિ આહ. ''**મયં અસુકં નામ ઠાનં ગચ્છામા**''તિ વત્વા ''એહિ સદ્ધિં ગમિસ્સામા''તિઆદિના અસંવિદહિતત્તા અનાપત્તિ.

બહિગામેતિ અત્તનો વસનગામતો બહિ. **ગામન્તરનદીપારરત્તિવિપ્પવાસગણઓહીયનાપત્તીહિ અનાપત્તીતિ** ''દુતિયિકા ભિક્ખુની પક્કન્તા વા હોતી''તિઆદિના (પાચિ॰ ૬૯૨) વુત્તઅનાપત્તિલક્ખણેહિ સંસન્દનતો વુત્તં. **આરાધિકાતિ** ચિત્તારાધને સમત્થા. **તા કોપેત્વાતિ** તા પરિચ્ચજિત્વા. **લજ્જિનિયો...પે॰... લબ્ભતીતિ** ''સઙ્ગહે અસતિ ઉક્કણ્ઠિત્વા વિબ્ભમેય્યાપી''તિ સઙ્ગહવસેનેવ વુત્તં. **અલજ્જિનિયો...પે॰... લબ્ભતીતિ** અલજ્જિભાવતો અસન્તપક્ખં ભજન્તીતિ વુત્તં. **અઞ્ઞાતિકા...પે॰... વટ્ટતીતિ** ઇદં પન ઇમિસ્સા આવેણિકં કત્વા અટ્ઠકથાયં અનુઞ્ઞાતન્તિ વદન્તિ. **ભિક્ખુભાવેપીતિ** ભિક્ખુકાલેપિ. **પરિસાવચરોતિ** ઉપજ્ઝાયો ચ આચરિયો ચ હુત્વા પરિસુપટ્ઠાકો. **અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બોતિ** તસ્સ સન્તિકે ઉપસમ્પન્નેહિ સદ્ધિવિહારિકેહિ અઞ્ઞસ્સ આચરિયસ્સ સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બો. **તં નિસ્સાય વસન્તેહિપીતિ** અન્તેવાસિકે સન્ધાય વદતિ. **ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બાતિ** ઉપસમ્પદત્થં ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બા, અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે ઉપસમ્પજ્જિતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ.

વિનયકમ્મન્તિ વિકપ્પનં સન્ધાય વુત્તં. **પુન કાતબ્બન્તિ** પુન વિકપ્પેતબ્બં. **પુન પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં વટ્ટતીતિ** ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનીનં સન્નિધિ ભિક્ખૂહિ, ભિક્ખૂનં સન્નિધિ ભિક્ખુનીહિ પટિગ્ગાહાપેત્વા પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૨૧) વચનતો પુન પટિગ્ગહિતં તદહુ સામિસમ્પિ વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **સત્તમે દિવસેતિ** ઇદં તઞ્ચ નિસ્સગ્ગિયં અનાપજ્જિત્વાવ પુનપિ સત્તાહં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. યસ્મા પન ભિક્ખુનિયા નિસ્સગ્ગિયં ભિક્ખુસ્સ વટ્ટતિ, ભિક્ખુસ્સ નિસ્સગ્ગિયં ભિક્ખુનિયા વટ્ટતિ, તસ્મા અટ્ઠમેપિ દિવસે લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ અનિસ્સજ્જિત્વાવ અન્તોસત્તાહે પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **તં પકતત્તો રક્ખતીતિ** અપરિવત્તલિઙ્ગો તં પટિગ્ગહણવિજહનતો રક્ખતિ, અવિભત્તતાય પટિગ્ગહણં ન વિજહતીતિ અધિપ્પાયો. **સામં ગહેત્વાન નિક્ખિપેય્યાતિ** પટિગ્ગહેત્વા સયં નિક્ખિપેય્ય. **પરિભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તીતિ** લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ પટિગ્ગહણવિજહનતો પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ.

''**હીનાયાવત્તનેનાતિ** પારાજિકં આપન્નસ્સ ગિહિભાવૂપગમનેના''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં સુવુત્તં. ન હિ પારાજિકં અનાપન્નસ્સ સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય ''વિબ્ભમિસ્સામી''તિ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણમત્તેન ભિક્ખુભાવો વિનસ્સતિ. પારાજિકં આપન્નો ચ ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતો યાવ ન પટિજાનાતિ, તાવ અત્થેવ તસ્સ ભિક્ખુભાવો, ન સો અનુપસમ્પન્નસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તથા હિ સો સંવાસં સાદિયન્તોપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ, સહસેય્યાદિઆપત્તિં ન જનેતિ, ઓમસવાદે પાચિત્તિયઞ્ચ જનેતિ. તેનેવ ''અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો ઓકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ ઓમસવાદસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯) ઓમસવાદે પાચિત્તિયં વુત્તં. અસતિ હિ ભિક્ખુભાવે દુક્કટં ભવેય્ય, સતિ ચ ભિક્ખુભાવે પટિગ્ગહિતસ્સ પટિગ્ગહણવિજહનં નામ અયુત્તં, તસ્મા સબ્બસો ભિક્ખુભાવસ્સ અભાવતો પારાજિકં આપજ્જિત્વા ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણેન ગિહિભાવૂપગમનં ઇધ ''હીનાયાવત્તન''ન્તિ અધિપ્પેતં, ન પન પકતત્તસ્સ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણમત્તં. તેનેવ કત્થચિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન સમાનગતિકત્તા હીનાયાવત્તનં વિસું ન ગણ્હન્તિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન પટિગ્ગહણવિજહને વુત્તે પારાજિકં આપન્નસ્સ ગિહિભાવૂપગમનેન સબ્બસો ભિક્ખુભાવસ્સ અભાવતો વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ. તથા હિ **બુદ્ધદત્તાચરિયેન** અત્તનો વિનયવિનિચ્છયે –

> ''અચ્છેદગાહનિરપેક્ખનિસગ્ગતો ચ,
> સિક્ખાપ્પહાનમરણેહિ ચ લિઙ્ગભેદા;
> દાનેન તસ્સ ચ પરસ્સ અભિક્ખુકસ્સ,
> સબ્બં પટિગ્ગહણમેતિ વિનાસમેવ''ન્તિ. –

એત્તકમેવ વુત્તં. તથા **ધમ્મસિરિત્થેરેનપિ** –

> ''સિક્ખામરણલિઙ્ગેહિ, અનપેક્ખવિસગ્ગતો;
> અચ્છેદાનુપસમ્પન્ન-દાના ગાહોપસમ્મતી''તિ. –

વુત્તં . યદિ ચ પકતત્તસ્સ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણમત્તેનપિ પટિગ્ગહણં વિજહેય્ય, તેપિ આચરિયા વિસું તમ્પિ વદેય્યું, ન વુત્તઞ્ચ, તતો વિઞ્ઞાયતિ ''પકતત્તસ્સ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણમત્તં ઇધ હીનાયાવત્તનન્તિ નાધિપ્પેત''ન્તિ. ભિક્ખુનિયા પન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ અભાવતો ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણમત્તેનપિ પટિગ્ગહણં વિજહતિ.

અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેનાતિ અઞ્ઞસ્સ અદત્વાવ અનત્થિકતાય ''નત્થિ ઇમિના કમ્મં, ન ઇદાનિ નં પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ વત્થૂસુ વા ''પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ પટિગ્ગહણે વા અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન. **અચ્છિન્દિત્વા ગાહેના**તિ ચોરાદીહિ અચ્છિન્દિત્વા ગહણેન.

એત્થાતિ ભિક્ખુવિહારે. **ઉપરોપકા**તિ તેન રોપિતા રુક્ખગચ્છા. **તેરસસુ સમ્મુતીસૂ**તિ ભત્તુદ્દેસકસેનાસનપઞ્ઞાપકભણ્ડાગારિકચીવરપટિગ્ગાહકચીવરભાજકયાગુભાજકફલભાજકખજ્જભાજકઅપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકસાટિયગ્ગાહાપકપત્તગ્ગાહાપકઆરામિકપેસકસામણેરપેસકસમ્મુતીસુ. કામં પુરિમિકાય પચ્છિમિકાય ચ સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતિયેવ, પુરિમિકાય પન સેનાસનગ્ગાહે પટિપ્પસ્સદ્ધે પચ્છિમિકાય અઞ્ઞત્થ ઉપગન્તું સક્કાતિ પુરિમિકાય સેનાસનગ્ગાહપટિપ્પસ્સદ્ધિં વિસું દસ્સેત્વા પચ્છિમિકાય સેનાસનગ્ગાહે પટિપ્પસ્સદ્ધે ન સક્કા અઞ્ઞત્થ ઉપગન્તુન્તિ તત્થ ભિક્ખૂહિ કત્તબ્બસઙ્ગહં દસ્સેન્તો **''સચે પચ્છિમિકાય સેનાસને ગહિતે''**તિઆદિમાહ.

પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બન્તિ ભિક્ખુનીનં પટિચ્છન્નાયપિ આપત્તિયા માનત્તચારસ્સેવ અનુઞ્ઞાતત્તા. **પુન પક્ખમાનત્તમેવ દાતબ્બ**ન્તિ ભિક્ખુકાલે ચિણ્ણમાનત્તાભાવતો. **ભિક્ખુનીહિ અબ્ભાનકમ્મં કાતબ્બ**ન્તિ ભિક્ખુકાલે ચિણ્ણમાનત્તતાય ભિક્ખુનીકાલેપિ ચિણ્ણમાનત્તા ઇચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ કત્વા વુત્તં. **સચે અકુસલવિપાકે...પે॰... છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બ**ન્તિ માનત્તં ચરન્તસ્સ લિઙ્ગપરિવત્તાધિકારત્તા વુત્તં. સચે પન ભિક્ખુકાલે પટિચ્છન્નાય સાધારણાપત્તિયા પરિવસન્તસ્સ અસમાદિણ્ણપરિવાસસ્સ વા લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, તસ્સ ભિક્ખુનીકાલે પક્ખમાનત્તં ચરન્તસ્સ અકુસલવિપાકે પરિક્ખીણે પુન લિઙ્ગે પરિવત્તિતે પરિવાસં દત્વા પરિવુત્થપરિવાસસ્સ છારત્તં માનત્તં દાતબ્બન્તિ વદન્તિ.

સઞ્ચરિત્તાપત્તીતિ સાધારણાપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં. **પરિવાસદાનં નત્થી**તિ ભિક્ખુકાલે અપ્પટિચ્છન્નભાવતો. ભિક્ખુનીકાલે પન આરોચિતાપિ સાધારણાપત્તિ સચે ભિક્ખુકાલે અનારોચિતા, પટિચ્છન્નાવ હોતીતિ વદન્તિ. **ભિક્ખૂહિ માનત્તે અદિન્ને**તિ અચિણ્ણમાનત્તાય લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ. ભિક્ખુનીભાવે ઠિતાયપિ તા સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધા એવાતિ સમ્બન્ધો. **યા આપત્તિયો પુબ્બે પટિપ્પસ્સદ્ધા**તિ યા અસાધારણાપત્તિયો પુબ્બે ભિક્ખુભાવે પટિપ્પસ્સદ્ધા. ''પારાજિકં આપન્નસ્સ લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ સન્તાનસ્સ એકત્તા ન પુન સો ઉપસમ્પદં લભતિ, તથા વિબ્ભન્તાપિ ભિક્ખુની લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ પુન ઉપસમ્પદં ન લભતી''તિ વદન્તિ.

૭૧. ''અનુપાદિન્નકેસૂતિ અધિકારત્તા ઉપાદિન્નકેપિ એસેવ નયોતિ વુત્ત''ન્તિ **ચૂળગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં, તં દુવુત્તં. ન હિ ઉપાદિન્નકેસુ નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સ દુક્કટં દિસ્સતિ. તથા હિ ઉપાદિન્નકેસુ નિમિત્તે અપ્પવેસેત્વા બહિ ઉપક્કમન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં ''ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બં, યો છુપેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૨) વુત્તત્તા. એત્થ ચ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં અટ્ઠકથાયં પુબ્બે વિચારિતમેવ. **દુક્કટમેવા**તિ મોચનરાગસ્સ અભાવતો. **તથેવા**તિ મુચ્ચતુ વા મા વાતિ ઇમમત્થં અતિદિસ્સતિ.

અવિસયોતિ અસાદિયનં નામ એવરૂપે ઠાને દુક્કરન્તિ કત્વા વુત્તં. **માતુગામસ્સ વચનં ગહેત્વા**તિ ''અહં વાયમિસ્સામિ, ત્વં મા વાયમી''તિઆદિના વુત્તવચનં ગહેત્વા. ઉભયવાયામેનેવ આપત્તીતિ સઞ્ઞાય ''ત્વં મા વાયમી''તિ વુત્તં.

૭૩. **વટ્ટકતે**તિ ઇમસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો **''વિવટે''**તિ આહ. ''પારાજિકભયેન આકાસગતમેવ કત્વા પવેસનાદીનિ કરોન્તસ્સ સહસા તાલુકં વા પસ્સં વા અઙ્ગજાતં ફુસતિ ચે, દુક્કટમેવ મેથુનરાગસ્સ અભાવતો''તિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બો. **સુફુસિતા**તિ સુટ્ઠુ પિહિતા. **અન્તોમુખે ઓકાસો નત્થી**તિ દન્તાનં સુપિહિતભાવતો અન્તોમુખે પવેસેતું ઓકાસો નત્થિ. **ઉપ્પાટિતે પન ઓટ્ઠમંસે દન્તેસુયેવ ઉપક્કમન્તસ્સ થુલ્લચ્ચય**ન્તિ પતઙ્ગમુખમણ્ડૂકસ્સ મુખસણ્ઠાને વિય વણસઙ્ખેપવસેન થુલ્લચ્ચયં. ''મેથુનરાગેન ઇત્થિયા અપ્પવેસેન્તો નિમિત્તેન નિમિત્તં છુપતિ, થુલ્લચ્ચય''ન્તિ ઇમિના વા લક્ખણેન સમાનત્તા ઇધ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. **બહિ નિક્ખન્તદન્તજિવ્હાસુ**પિ એસેવ નયો.

અમુચ્ચન્તે થુલ્લચ્ચયન્તિ ''ચેતેતિ ઉપક્કમતિ ન મુચ્ચતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૨૬૨) વચનતો. **નિજ્ઝામતણ્હિકાદીતિ આદિ**-સદ્દેન ખુપ્પિપાસિકાદિપેતીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **અલ્લીયિતુમ્પિ ન સક્કા**તિ નિજ્ઝામતણ્હિકાનં લોમકૂપેહિ સમુટ્ઠિતઅગ્ગિજાલાહિ નિચ્ચં પજ્જલિતસરીરતાય ખુપ્પિપાસિકાદીનં અતિવિય પટિકૂલવિરૂપબીભચ્છઅટ્ઠિચમ્માવસિટ્ઠનિચ્ચાતુરસરીરતાય આમસિતુમ્પિ ન સક્કા. **દેવતા વિય સમ્પત્તિં અનુભોન્તી**તિ એત્થ **યાસ**ન્તિ સામિવચનં **યા**તિ પચ્ચત્તવચનેન વિપરિણામેત્વા યોજેતબ્બં ''યા દેવતા વિય સમ્પત્તિં અનુભોન્તી''તિ. **દસ્સનાદીસુ દસ્સનં** નામ ભિક્ખુના તાસં દસ્સનં, **ગહણમ્પિ** ભિક્ખુનાવ તાસં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગગહણં. **આમસનાદીનિ** પન તાસં કિચ્ચાનિ. તત્થ **આમસનં** નામ અત્તનો સરીરેન ભિક્ખુનો સરીરસ્સ ઉપરિ આમસનમત્તં, **ફુસનં** તતો દળ્હતરં કત્વા સમ્ફુસનં, **ઘટ્ટનં** તતોપિ દળ્હતરં કત્વા સરીરેન સરીરસ્સ ઘટ્ટનં. **વિસઞ્ઞં કત્વા**તિ યથા સો કતમ્પિ ઉપક્કમનં ન જાનાતિ, એવં કત્વા. યદિપિ આમસનાદિ તસ્સા કિચ્ચં, તથાપિ તેનેવ અનાપત્તિં અવત્વા ''તં પુગ્ગલં વિસઞ્ઞં કત્વા''તિ વચનતો અકતવિસઞ્ઞો જાનિત્વા સાદિયતિ ચે, પારાજિકમેવ. ભિક્ખુનો પન દસ્સનગહણેસુ સતિ અસાદિયનં નામ ન હોતીતિ દસ્સનગહણેસુ પઞ્ઞાયમાનેસુ અનાપત્તિ ન વુત્તા. યદિ પન પઠમં દસ્સનગહણેસુ સતિ પચ્છા તં પુગ્ગલં વિસઞ્ઞં કત્વા આમસનાદીનિ કરોન્તી અત્તનો મનોરથં પૂરેત્વા ગચ્છતિ, નત્થિ પારાજિકં.

ઉપહતકાયપ્પસાદોતિ અનટ્ઠેપિ કાયપ્પસાદે કાયવિઞ્ઞાણુપ્પાદને અસમત્થતાપાદનવસેન વાતપિત્તાદીહિ ઉપહતકાયપ્પસાદો. **સેવનચિત્તવસેન આપત્તી**તિ યથા સન્થતનિમિત્તવસેન ઉપાદિન્નફસ્સં અવિન્દન્તસ્સપિ સેવનચિત્તવસેન આપત્તિ, એવમિધાપિ પિત્તવાતાદિના ઉપહતકાયપ્પસાદત્તા અવેદિયન્તસ્સપિ સેવનચિત્તવસેન આપત્તિ.

નનુ ચ છુપિતમત્તવત્થુસ્મિં ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિસ્સામીતિ છુપિતમત્તે વિપ્પટિસારી અહોસી''તિ વુત્તત્તા મેથુનસ્સ પુબ્બપયોગે દુક્કટેન ભવિતબ્બં, અથ કસ્મા ''આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિ વુત્તન્તિ ઇમં અન્તોલીનચોદનં મનસિકત્વા તં પરિહરિતું **''યો મેથુન''**ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **સીસ**ન્તિ મગ્ગેન મગ્ગપટિપાદનં. તઞ્હિ પયોગાનં મત્થકસદિસત્તા ''સીસ''ન્તિ વુત્તં તતો પરં પયોગાભાવતો. **દુક્કટે તિટ્ઠન્તી**તિ દુક્કટં જનેન્તિ. દુક્કટઞ્હિ જનેન્તા હત્થગ્ગાહાદયો પયોગા ''દુક્કટે તિટ્ઠન્તી''તિ વુત્તા અઞ્ઞિસ્સા આપત્તિયા જનકવસેન અપ્પવત્તનતો.

૭૪. **જાતિપુપ્ફગુમ્બાન**ન્તિ જાતિસુમનગુમ્બાનં. **ઉસ્સન્નતાયા**તિ બાહુલ્લતાય. **ઉપચારે**તિ આસન્નપ્પદેસે. **તેન વાતુપત્થમ્ભેના**તિ ''અઙ્ગમઙ્ગાનિ વાતુપત્થદ્ધાનિ હોન્તી''તિ એવં વુત્તવાતુપત્થમ્ભેન. ઇમિના નિદ્દોક્કમનસ્સ કારણં વુત્તં. **એકરસ**ન્તિ આવજ્જનાદિવીથિચિત્તેહિ અબ્બોકિણ્ણં.

૭૬. **સઙ્ગામસીસયોધો ભિક્ખૂ**તિ યસ્મા કિલેસારીહિ અનભિભૂતો હુત્વા તે પરાજેસિ, તસ્મા સઙ્ગામમુખે યોધસદિસો ભિક્ખુ.

૭૭. ઉપ્પન્ને વત્થુસ્મિન્તિ મેથુનવત્થુસ્મિં ઉપ્પન્ને. **પરિવત્તકદ્વારમેવા**તિ સંવરણવિવરણવસેન ઇતો ચિતો ચ પરિવત્તનયોગ્ગદ્વારમેવ. **રુક્ખસૂચિકણ્ટકદ્વારન્તિ** રુક્ખસૂચિદ્વારં કણ્ટકદ્વારઞ્ચ. ''રુક્ખસૂચિદ્વારં કણ્ટકદ્વાર''મિચ્ચેવ વા પાઠો. યં ઉભોસુ પસ્સેસુ રુક્ખથમ્ભે નિખણિત્વા તત્થ વિજ્ઝિત્વા મજ્ઝે દ્વે તિસ્સો રુક્ખસૂચિયો પવેસેત્વા કરોન્તિ, તં **રુક્ખસૂચિદ્વારં**. યં પવેસનનિક્ખમનકાલે અપનેત્વા થકનયોગ્ગં, એકાય બહૂહિ વા કણ્ટકસાખાહિ કતં, તં **કણ્ટકદ્વારં**. **ચક્કલકયુત્તદ્વારન્તિ** હેટ્ઠા એતં ચક્કં યોજેત્વા કતં મહાદ્વારં, યં ન સક્કા એકેન સંવરિતું વિવરિતુઞ્ચ. **ગોપ્ફેત્વા**તિ રજ્જૂહિ ગન્થેત્વા. **એકં દુસ્સસાણિદ્વારમેવા**તિ એત્થ કિલઞ્જસાણિદ્વારમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ.

યત્થ દ્વારં સંવરિત્વા નિપજ્જિતું ન સક્કા હોતિ, તત્થ કત્તબ્બવિધિં દસ્સેતું ''**સચે બહૂનં વળઞ્જનટ્ઠાનં હોતી**''તિઆદિ વુત્તં. બહૂનં અવળઞ્જનટ્ઠાનેપિ એકં આપુચ્છિત્વા નિપજ્જિતું વટ્ટતિયેવ. **અથ ભિક્ખૂ...પે॰... નિસિન્ના હોન્તી**તિ ઇદં તત્થ ભિક્ખૂનં સન્નિહિતભાવસન્દસ્સનત્થં વુત્તં. ''નિસિન્નો વા પન હોતુ નિપન્નો વા, યેન કેનચિ ઇરિયાપથેન સમન્નાગતો સચે તત્થ સન્નિહિતો હોતિ, આભોગં કાતું વટ્ટતી''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''નિસિન્ના હોન્તીતિ વચનતો સચે નિપન્ના હોન્તિ, આભોગં કાતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. યદિ હિ ''નિસિન્ના હોન્તી''તિ વચનતો નિપન્ને આભોગં કાતું ન વટ્ટતિ, ઠિતેપિ ચઙ્કમન્તેપિ આભોગં કાતું ન વટ્ટતિ. ન હિ નિસિન્નવચનં નિપન્નંયેવ નિવત્તેતિ, તસ્મા ''નિસિન્ના હોન્તી''તિ ઇદં તત્થ તેસં અત્થિતામત્તસન્દસ્સનત્થં, ન સેસઇરિયાપથસમઙ્ગિતાનિવત્તનત્થં. એવં સન્તેપિ નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો અસન્તપક્ખે ઠિતત્તા આભોગારહો ન હોતીતિ અમ્હાકં ખન્તિ. અસન્તપક્ખે ઠિતત્તાયેવ હિ રહો નિસજ્જાય નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો અનાપત્તિં ન કરોતીતિ વુત્તં. દ્વારસંવરણં નામ ભિક્ખુનીઆદીનં પવેસનનિવારણત્થન્તિ આહ – ''**ભિક્ખુનિં વા માતુગામં વા આપુચ્છિતું ન વટ્ટતી**''તિ. ''ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકં ઇત્થિપણ્ડકઞ્ચ આપુચ્છિતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. માતુગામસ્સ અન્તોગબ્ભે ઠિતભાવં જાનિત્વાપિ દ્વારે યથાવુત્તવિધિં કત્વા નિપજ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ. **નિસ્સેણિં આરોપેત્વા**તિ ઉપરિતલં આરોપેત્વા વિસઙ્ખરિત્વા ભૂમિયં પાતેત્વા છિન્દિત્વા વા નિપજ્જિતુમ્પિ વટ્ટતિ. **દ્વેપિ દ્વારાનિ જગ્ગિતબ્બાની**તિ એત્થ સચે એકસ્મિં દ્વારે કવાટં વા નત્થિ, હેટ્ઠા વુત્તનયેન સંવરિતું વા ન સક્કા, ઇતરં દ્વારં અસંવરિત્વાપિ નિપજ્જિતું વટ્ટતિ.

ભિક્ખાચારા પટિક્કમ્માતિ ભિક્ખાચારતો નિવત્તિત્વા. **દ્વારપાલસ્સા**તિ દ્વારકોટ્ઠકે મહાદ્વારે નિસ્સેણિમૂલે વા ઠત્વા દ્વારરક્ખણકસ્સ. **પચ્છિમાનં ભારો**તિ એકાનુબન્ધવસેન આગચ્છન્તે સન્ધાય વુત્તં. અસંવુતદ્વારે અન્તોગબ્ભે વાતિ યોજેતબ્બં. **બહિ વા**તિ ગબ્ભતો બહિ. **નિપજ્જનકાલેપિ...પે॰... વટ્ટતિયેવા**તિ એત્થ ''દ્વારજગ્ગનકસ્સ તદધીનત્તા તદા તસ્સ તત્થ સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવં અનુપધારેત્વાપિ આભોગં કાતું વટ્ટતિયેવા''તિ વદન્તિ.

યેન કેનચિ પરિક્ખિત્તેતિ પાકારેન વા વતિયા વા યેન કેનચિ પરિક્ખિત્તે. ''પરિક્ખેપસ્સ ઉચ્ચતો પમાણં સહસેય્યપ્પહોનકે વુત્તનયેન વેદિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. યદિ પન એકસ્મિં પદેસે પરિક્ખેપો વુત્તપ્પમાણતો નીચતરો હોતિ, વટ્ટતિ. **મહાપરિવેણં હોતી**તિ મહન્તં અઙ્ગણં હોતિ. **મહાબોધિયઙ્ગણલોહપાસાદયઙ્ગણસદિસ**ન્તિ બહુસઞ્ચારદસ્સનત્થં વુત્તં, ન મહાપરિચ્છેદદસ્સનત્થં. **અરુણે ઉગ્ગતે ઉટ્ઠહતિ, અનાપત્તી**તિ સુદ્ધચિત્તેન નિપન્નસ્સ નિદ્દાયન્તસ્સેવ અરુણે ઉગ્ગતેયેવ નિદ્દાવસેનેવ અનાપત્તિ. **પબુજ્ઝિત્વા પુન સુપતિ, આપત્તી**તિ અરુણે ઉગ્ગતે પબુજ્ઝિત્વા અરુણુગ્ગમનં અજાનિત્વાપિ અનુટ્ઠહિત્વાવ સયિતસન્તાનેન સયન્તસ્સ આપત્તિ, પુરારુણે પબુજ્ઝિત્વાપિ અજાનિત્વા સયિતસન્તાનેન સયન્તસ્સપિ અરુણે ઉગ્ગતે આપત્તિયેવ. **યથાપરિચ્છેદમેવ વુટ્ઠાતી**તિ અરુણે ઉગ્ગતેયેવ ઉટ્ઠહતિ. **તસ્સ આપત્તી**તિ અસુદ્ધચિત્તેનેવ નિપન્નત્તા નિદ્દાયન્તસ્સપિ અરુણે ઉગ્ગતે દિવાપટિસલ્લાનમૂલિકા આપત્તિ. ''**એવં નિપજ્જન્તો અનાદરિયદુક્કટાપિ ન મુચ્ચતી**''તિ વુત્તત્તા અસુદ્ધચિત્તેન નિપજ્જન્તો અરુણુગ્ગમનતો પુરેતરં ઉટ્ઠહન્તોપિ અનુટ્ઠહન્તોપિ નિપજ્જનકાલેયેવ અનાદરિયદુક્કટં આપજ્જતિ, દિવાપટિસલ્લાનમૂલિકં પન દુક્કટં અરુણે ઉગ્ગતેયેવ આપજ્જતિ.

યં પનેત્થ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં ''રત્તિં દ્વારં સંવરિત્વા નિપન્નો સચે અરુણુગ્ગમનવેલાયં દ્વારે વિવટેપિ નિપજ્જતિ, તસ્સ આપત્તિ અખેત્તે સંવરિત્વા નિપન્નત્તા. અરુણુગ્ગમનવેલાયં વિવટેપિ દ્વારે ''નિપજ્જિસ્સામી''તિ રત્તિં દ્વારં સંવરિત્વાપિ નિપન્નસ્સ અખેત્તે પિહિતત્તા નિપજ્જનકાલે અનાદરિયદુક્કટં, અરુણે ઉગ્ગતે નિપજ્જનમૂલદુક્કટઞ્ચ હોતિ. રત્તિં પિહિતેપિ અપિહિતેપિ દ્વારે નિપન્નસ્સ અરુણુગ્ગમનક્ખણેયેવ અપિહિતદ્વારે પિહિતે પિહિતદ્વારે ચ પુન વિવરિત્વા પિહિતે ખેત્તે પિહિતત્તા અનાપત્તી''તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ. રત્તિં દ્વારં અસંવરિત્વા નિપન્નસ્સેવ હિ અરુણુગ્ગમને આપત્તિ અટ્ઠકથાયં દસ્સિતા, તસ્મા ખેત્તે વા પિહિતં હોતુ અખેત્તે વા, સંવરણમેવેત્થ પમાણન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ.

નિદ્દાવસેન નિપજ્જતીતિ નિદ્દાભિભૂતતાય એકપસ્સેન નિપજ્જતિ, એવં પન નિપન્નો નિપન્નો નામ ન હોતીતિ **અનાપત્તિ** વુત્તા. **અપસ્સાય સુપન્તસ્સા**તિ કટિયા પિટ્ઠિવેમજ્ઝસ્સ ચ અન્તરે અપ્પમત્તકમ્પિ પદેસં ભૂમિં અફુસાપેત્વા થમ્ભાદિં અપસ્સાય સુપન્તસ્સ. **સહસાવ વુટ્ઠાતી**તિ પક્ખલિત્વા પતિતો વિય સહસા વુટ્ઠાતિ. **તત્થેવ સયતિ ન વુટ્ઠાતી**તિ નિદ્દાભિભૂતતાય સુપન્તો ન વુટ્ઠાતિ, ન મુચ્છાપરેતો. તેનેવ ''અવિસયત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતી''તિ ન વુત્તં.

એકભઙ્ગેનાતિ એકસ્સ પસ્સસ્સ ભઞ્જનેન, હેટ્ઠા વુત્તનયેન પાદે ભૂમિતો અમોચેત્વાવ એકં પસ્સં ભઞ્જિત્વા નામેત્વા નિપન્નોતિ વુત્તં હોતિ. મહાઅટ્ઠકથાયં પન મહાપદુમત્થેરેન વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. મુચ્છિત્વા પતિતત્તા થેરેન ''**અવિસયત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતી**''તિ વુત્તં. આચરિયા પન યથા યક્ખગહિતકો બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતો ચ પરવસો હોતિ, એવં અપરવસત્તા મુચ્છિત્વા પતિતો કઞ્ચિ કાલં જાનિત્વાપિ નિપજ્જતીતિ અનાપત્તિં ન વદન્તિ. **યો ચ યક્ખગહિતકો, યો ચ બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતો**તિ ઇમસ્સ મહાઅટ્ઠકથાવાદસ્સ પચ્છિમત્તા સોયેવ પમાણતો ગહેતબ્બો. તથા ચ વક્ખતિ ''સબ્બત્થ યો યો અટ્ઠકથાવાદો વા થેરવાદો વા પચ્છા વુચ્ચતિ, સોવ પમાણતો દટ્ઠબ્બો''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨). યક્ખગહિતગ્ગહણેનેવ ચેત્થ વિસઞ્ઞીભૂતોપિ સઙ્ગહિતોતિ વેદિતબ્બં. એકભઙ્ગેન નિપન્નો પન અત્થતો અનિપન્નત્તા મુચ્ચતિયેવાતિ મહાઅટ્ઠકથાવાદેન સો અપ્પટિક્ખિત્તોવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. દિવા સંવરિત્વા નિપન્નસ્સ કેનચિ વિવટેપિ દ્વારે અનાપત્તિ નિપજ્જનકાલે સંવરિત્વા નિપન્નત્તા. સચે દિવા સંવરિત્વા દ્વારસમીપે નિપન્નો પચ્છા સયમેવ દ્વારં વિવરતિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ. અચિત્તકા ચાયં આપત્તિ કિરિયા ચ અકિરિયા ચ.

૭૮. ''**અપદે પદં કરોન્તો વિયા**''તિ વત્વા પુન તમેવત્થં આવિકરોન્તો ''**આકાસે પદં દસ્સેન્તો વિયા**''તિ આહ. **એતદગ્ગ**ન્તિ એસો અગ્ગો. **યદિદ**ન્તિ યો અયં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તત્રિદન્તિઆદિ હેટ્ઠા વુત્તત્થમેવ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકં

અટ્ઠુતિયેન જિનેન યં દુતિયં પારાજિકં પકાસિતં, તસ્સ ઇદાનિ યસ્મા સંવણ્ણનાક્કમો પત્તો, તસ્મા યં સુવિઞ્ઞેય્યં, યઞ્ચ પુબ્બે પકાસિતં, તં સબ્બં વજ્જયિત્વા અસ્સ દુતિયસ્સ અયં સંવણ્ણના હોતીતિ સમ્બન્ધો.

ધનિયવત્થુવણ્ણના

૮૪. **રાજગહે**તિ એત્થ દુગ્ગજનપદટ્ઠાનવિસેસસમ્પદાદિયોગતો પધાનભાવેન રાજૂહિ ગહિતં પરિગ્ગહિતન્તિ **રાજગહ**ન્તિ આહ "**મન્ધાતુ...પે॰... વુચ્ચતી**"તિ. તત્થ મહાગોવિન્દેન મહાસત્તેન પરિગ્ગહિતં રેણુના પરિગ્ગહિતમેવ હોતીતિ મહાગોવિન્દગ્ગહણં. મહાગોવિન્દપઅગ્ગહિતતાકિત્તનઞ્હિ તદા રેણુના મગધરાજેન પરિગ્ગહિતભાવૂપલક્ખણં. તસ્સ હિ સો પુરોહિતો. "**મહાગોવિન્દો**તિ મહાનુભાવો પુરાતનો એકો મગધરાજા"તિ કેચિ. **પરિગ્ગહિતત્તા**તિ રાજધાનીભાવેન પરિગ્ગહિતત્તા. ગય્હતીતિ ગહો, રાજૂનં ગહોતિ **રાજગહં**, નગરસદ્દાપેક્ખાય નપુંસકનિદ્દેસો. **અઞ્ઞેપેત્થ પકારે**તિ "નગરમાપનેન રઞ્ઞા કારિતસબ્બગહત્તા રાજગહં, ગિજ્ઝકૂટાદીહિ પરિક્ખિત્તત્તા પબ્બતરાજેહિ પરિક્ખિત્તગેહસદિસન્તિપિ રાજગહં, સમ્પન્નભવનતાય રાજમાનં ગેહન્તિપિ રાજગહં, સુવિહિતારક્ખતાય અનત્થાવહભાવેન ઉપગતાનં પટિરાજૂનં ગહં ગેહભૂતન્તિપિ રાજગહં, રાજૂહિ દિસ્વા સમ્મા પતિટ્ઠાપિતત્તા તેસં ગહં ગેહભૂતન્તિપિ રાજગહં. આરામરામણેય્યકાદીહિ રાજતે, નિવાસસુખતાદિના સત્તેહિ મમત્તવસેન ગય્હતિ પરિગ્ગય્હતીતિ વા રાજગહ"ન્તિ એદિસે પકારે. સો પદેસો ઠાનવિસેસભાવેન ઉળારસત્તપરિભોગોતિ આહ "**તં પનેત**"ન્તિઆદિ. તત્થ **બુદ્ધકાલે ચક્કવત્તિકાલે ચા**તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં. **તેસ**ન્તિ યક્ખાનં. **વસનવન**ન્તિ આપાનભૂમિભૂતં ઉપવનં. ગિજ્ઝા એત્થ સન્તીતિ ગિજ્ઝં, કૂટં. તં એતસ્સાતિ **ગિજ્ઝકૂટો**. ગિજ્ઝો વિયાતિ વા ગિજ્ઝં, કૂટં. તં એતસ્સાતિ **ગિજ્ઝકૂટો**, પબ્બતો. ગિજ્ઝસદિસકૂટોતિ ગિજ્ઝકૂટોતિ વા મજ્ઝેપદલોપીસમાસો યથા "સાકપત્થવો"તિ, તસ્મિં ગિજ્ઝકૂટે. તેનાહ "**ગિજ્ઝા**"તિઆદિ.

તતો પરં સઙ્ગોતિ તિણ્ણં જનાનં ઉપરિ સઙ્ગો ચતુવગ્ગકરણીયાદિકમ્મપ્પત્તત્તા. **તસ્મિં પબ્બતે સન્નિપતિત્વા સમાપત્તિયા વીતિનામેન્તી**તિ યથાફાસુકટ્ઠાને પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચા આગન્ત્વા ચેતિયગબ્ભે યમકમહાદ્વારં વિવરન્તા વિય તં પબ્બતં દ્વિધા કત્વા અન્તો પવિસિત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ માપેત્વા તત્થ સમાપત્તિયા વીતિનામેન્તિ.

કદા પનેતે તત્થ વસિંસુ? અતીતે કિર અનુપ્પન્ને તથાગતે બારાણસિં ઉપનિસ્સાય એકસ્મિં ગામકે એકા કુલધીતા ખેત્તં રક્ખતિ, તસ્સા ખેત્તકુટિયા વીહયો ભજ્જન્તિયા તત્થ મહાકરઞ્જપુપ્ફપ્પમાણા મહન્તમહન્તા મનોહરા પઞ્ચસતમત્તા લાજા જાયિંસુ. સા તે ગહેત્વા મહતિ પદુમિનિપત્તે ઠપેસિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે એકો પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો તસ્સા અનુગ્ગહત્થં અવિદૂરે ખેત્તપાળિયા ગચ્છતિ. સા તં દિસ્વા પસન્નમાનસા સુપુપ્ફિતં મહન્તં એકં પદુમં ગહેત્વા તત્થ લાજે પક્ખિપિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ચહિ લાજસતેહિ સદ્ધિં તં પદુમપુપ્ફં દત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા "ઇમસ્સ, ભન્તે, પુઞ્ઞસ્સ આનુભાવેન આનુભાવસમ્પન્ને પઞ્ચસતપુત્તે લભેય્ય"ન્તિ પઞ્ચ પુત્તસતાનિ પત્થેસિ. તસ્મિંયેવ ખણે પઞ્ચસતા મિગલુદ્દકા સમ્ભતસમ્ભારા પરિપક્કપચ્ચેકબોધિઞાણા તસ્સેવ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ મધુરમંસં દત્વા "એતિસ્સા પુત્તા ભવેય્યામા"તિ પત્થયિંસુ. અતીતાસુ અનેકાસુ જાતીસુ તસ્સા પુત્તભાવેન આગતત્તા તથા તેસં અહોસિ. સા યાવતાયુકં ઠત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ, તતો ચુતા જાતસ્સરે પદુમગબ્ભે નિબ્બત્તિ. તમેકો તાપસો દિસ્વા પટિજગ્ગિ. તસ્સા પદસા વિચરન્તિયા પદુદ્ધારે પદુદ્ધારે ભૂમિતો પદુમાનિ ઉટ્ઠહન્તિ. એકો વનચરકો દિસ્વા બારાણસિરઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા તં આનેત્વા અગ્ગમહેસિં અકાસિ, તસ્સા ગબ્ભો સણ્ઠાતિ. મહાપદુમકુમારો માતુકુચ્છિયં વસિ, સેસા બહિ નિક્ખન્તં ગબ્ભમલં નિસ્સાય સંસેદજભાવેન નિબ્બત્તા. "ઓપપાતિકભાવેના"તિ કેચિ. તે વયપ્પત્તા ઉય્યાને પદુમસ્સરે કીળન્તા એકેકસ્મિં પદુમે નિસીદિત્વા ખયવયં પટ્ઠપેત્વા પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તયિંસુ. અયં તેસં બ્યાકરણગાથા અહોસિ –

> "સરોરુહં પદુમપલાસમત્રજં, સુપુપ્ફિતં ભમરગણાનુચિણ્ણં;
> અનિચ્ચતાયં વયતં વિદિત્વા, એકો ચરે ખગ્ગવિસાણકપ્પો"તિ. –

તસ્મિં કાલે તે તત્થ વસિંસુ. તદા ચસ્સ પબ્બતસ્સ "**ઇસિગિલી**"તિ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ. **ઇમે ઇસયો**તિ ઇમે પચ્ચેકબુદ્ધઇસી. સમા ઞાયતિ એતાયાતિ **સમઞ્ઞા**, નામન્તિ અત્થો.

તિણચ્છદના કુટિયો મજ્ઝેપદલોપીસમાસં કત્વા, એકદેસે વા સમુદાયવોહારવસેન "તિણકુટિયો"તિ વુત્તા. "વસ્સં ઉપગચ્છિંસૂ"તિ વચનતો વસ્સૂપગમનારહા સદ્વારબન્ધા એવ વેદિતબ્બાતિ આહ "**તિણચ્છદના સદ્વારબન્ધા કુટિયો**"તિ. **વસ્સં ઉપગચ્છન્તેના**તિ વસ્સાવાસં ઉપગચ્છન્તેન. **નાલકપટિપદ**ન્તિ "મોનેય્યં તે ઉપઞ્ઞિસ્સ"ન્તિઆદિના (સુ॰ નિ॰ ૭૨૧) સત્થારા નાલકત્થેરસ્સ દેસિતં પુથુજ્જનકાલતો પભુતિ કિલેસચિત્તં અનુપ્પાદેત્વા પટિપજ્જિતબ્બં મોનેય્યપટિપદં. તં પન પટિપદં સુત્વા નાલકત્થેરો તીસુ ઠાનેસુ અપ્પિચ્છો અહોસિ દસ્સને સવને પુચ્છાયાતિ. સો હિ દેસનાપરિયોસાને પસન્નચિત્તો ભગવન્તં વન્દિત્વા વનં પવિટ્ઠો. પુન "અહો વતાહં ભગવન્તં પસ્સેય્ય"ન્તિ લોલભાવં ન જનેસિ, અયમસ્સ **દસ્સને** અપ્પિચ્છતા. તથા "અહો વતાહં પુન ધમ્મદેસનં સુણેય્ય"ન્તિ લોલભાવં ન જનેસિ, અયમસ્સ **સવને** અપ્પિચ્છતા. તથા "અહો વતાહં પુન મોનેય્યપટિપદં પુચ્છેય્ય"ન્તિ લોલભાવં ન જનેસિ, અયમસ્સ **પુચ્છાય** અપ્પિચ્છતા.

સો એવં અપ્પિચ્છો સમાનો પબ્બતપાદં પવિસિત્વા એકવનસણ્ડે દ્વે દિવસાનિ ન વસિ, એકરુક્ખમૂલે દ્વે દિવસાનિ ન નિસીદિ, એકસ્મિં ગામે દ્વે દિવસાનિ પિણ્ડાય ન પાવિસિ. ઇતિ વનતો વનં, રુક્ખતો રુક્ખં, ગામતો ગામં આહિણ્ડન્તો અનુરૂપપટિપદં પટિપજ્જિત્વા અગ્ગફલે પતિટ્ઠાસિ. એકસ્સ ભગવતો કાલે એકોયેવ નં પૂરેતિ. ઇમઞ્હિ મોનેય્યપટિપદં ઉક્કટ્ઠં કત્વા પૂરેન્તો ભિક્ખુ સત્તેવ માસાનિ જીવતિ, મજ્ઝિમં કત્વા પૂરેન્તો સત્ત વસ્સાનિ, મુદુકં કત્વા પૂરેન્તો સોળસ વસ્સાનિ. અયં પન થેરો ઉક્કટ્ઠં કત્વા પૂરેસિ, તસ્મા સત્ત માસે ઠત્વા અત્તનો આયુસઙ્ખારસ્સ પરિક્ખયં ઞત્વા નહાયિત્વા નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા દિગુણં સઙ્ઘાટિં પારુપિત્વા દસબલાભિમુખો પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન તં વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા હિઙ્ગુલકપબ્બતં નિસ્સાય ઠિતકોવ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. તસ્સ પરિનિબ્બુતભાવં ઞત્વા ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા સરીરકિચ્ચં કત્વા ધાતુયો ગાહાપેત્વા ચેતિયં પતિટ્ઠાપેત્વા અગમાસિ. એવરૂપં પટિપદં પટિપન્નેનપિ વસ્સં ઉપગચ્છન્તેન છન્ને સદ્વારબન્ધેયેવ ઠાને ઉપગન્તબ્બં. અપ્પિચ્છતં નિસ્સાયપિ સિક્ખાપદસ્સ અનતિક્કમનીયત્તં દસ્સેતું "**નાલકપટિપદં પટિપન્નેનપી**"તિ વુત્તં.

પઞ્ચન્નં છદનાનન્તિ તિણપણ્ણઇટ્ઠકસિલાસુધાસઙ્ખાતાનં પઞ્ચન્નં છદનાનં. "**ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ**ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૪) વચીભેદં કત્વા વસ્સૂપગમનં સન્ધાયેવ પટિક્ખેપો, ન આલયકરણવસેન ઉપગમનં સન્ધાયા"તિ વદન્તિ. પાળિયં પન અવિસેસત્તા અટ્ઠકથાયઞ્ચ "નાલકપટિપદં પટિપન્નેનપી"તિઆદિના અવિસેસેનેવ દળ્હં કત્વા વુત્તત્તા અસેનાસનિકસ્સ નાવાદિં વિના અઞ્ઞત્થ આલયો ન વટ્ટતીતિ અમ્હાકં ખન્તિ. નાવાસત્થવજેસુયેવ હિ "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, નાવાયં વસ્સં ઉપગન્તુ"ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૦૩) સતિ અસતિ વા સેનાસને વસ્સૂપગમનસ્સ વિસું અનુઞ્ઞાતત્તા "ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ"ન્તિ અયં પટિક્ખેપો તત્થ ન લબ્ભતીતિ અસતિ સેનાસને આલયવસેનપિ નાવાદીસુ ઉપગમનં વુત્તં. **અનુધમ્મતા**તિ વત્તં. **રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન વચ્ચકુટિપસ્સાવટ્ઠાનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

કતિકવત્તાનિ ચ ખન્ધકવત્તાનિ ચ અધિટ્ઠાયાતિ પરિયત્તિધમ્મો નામ તિવિધમ્પિ સદ્ધમ્મં પતિટ્ઠાપેતિ, તસ્મા સક્કચ્ચં ઉદ્દિસથ ઉદ્દિસાપેથ, સજ્ઝાયં કરોથ, પધાનઘરે વસન્તાનં સઙ્ઘટ્ટનં અકત્વા અન્તોવિહારે નિસીદિત્વા ઉદ્દિસથ ઉદ્દિસાપેથ, સજ્ઝાયં કરોથ, ધમ્મસ્સવનં સમિદ્ધં કરોથ, પબ્બાજેન્તા સોધેત્વા પબ્બાજેથ, સોધેત્વા ઉપસમ્પાદેથ, સોધેત્વા નિસ્સયં દેથ. એકોપિ હિ કુલપુત્તો પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિત્વા સકલં સાસનં પતિટ્ઠાપેતિ. અત્તનો થામેન યત્તકાનિ સક્કોથ, તત્તકાનિ ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયથ, અન્તોવસ્સં નામેતં સકલદિવસં રત્તિયા ચ પઠમપચ્છિમયામેસુ અપ્પમત્તેહિ ભવિતબ્બં, વીરિયં આરભિતબ્બં . પોરાણકમહાથેરાપિ સબ્બપલિબોધે છિન્દિત્વા અન્તોવસ્સે એકચરિયવત્તં પૂરયિંસુ. ભસ્સે મત્તં જાનિત્વા દસવત્થુકકથં દસઅસુભદસાનુસ્સતિઅટ્ઠતિંસારમ્મણકથં કાતું વટ્ટતિ. આગન્તુકાનં વત્તં કાતું, સત્તાહકરણીયેન ગતાનં અપલોકેત્વા દાતું વટ્ટતિ. વિગ્ગાહિકપિસુણફરુસવચનાનિ મા વદથ, દિવસે દિવસે સીલાનિ આવજ્જેન્તા ચતુરારક્ખં અહાપેન્તા મનસિકારબહુલા વિહરથ, ચેતિયં વા બોધિં વા વન્દન્તેન ગન્ધમાલં વા પૂજેન્તેન પત્તં વા થવિકાય પક્ખિપન્તેન ન કથેતબ્બં, અન્તોગામે મનુસ્સેહિ સદ્ધિં પચ્ચયસંયુત્તકથા વા વિસભાગકથા વા ન કથેતબ્બા, રક્ખિતિન્દ્રિયેહિ ભવિતબ્બં, ખન્ધકવત્તઞ્ચ સેખિયવત્તઞ્ચ પૂરેતબ્બન્તિ એવમાદિના કતિકવત્તાનિ ખન્ધકવત્તાનિ ચ અધિટ્ઠહિત્વા.

''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુટ્ઠાનં તીહિ ઠાનેહિ પવારેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૯) વુટ્ઠવસ્સાનં પવારણાય અનુઞ્ઞાતત્તા ઇમસ્સ સુત્તસ્સ વસેન પવારણાદિવસસ્સ અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય અપ્પવારિતાપિ ''વુટ્ઠવસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ. કિઞ્ચાપિ ''ઇમં તેમાસં વસ્સં ઉપેમી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૪) વચનતો પવારણાદિવસસ્સ તેમાસન્તોગધત્તા તં દિવસં યાવ ન પવારેન્તિ , તાવ વસ્સં વસન્તા નામ હોન્તિ, તથાપિ એકદેસેન અવુટ્ઠમ્પિ તં દિવસં વુટ્ઠભાગાપેક્ખાય વુટ્ઠમેવ હોતીતિ કત્વા એવં વુત્તં કતાકતભાગાપેક્ખાય સમુદાયે પવત્તકતાકતવોહારો વિય. વિપ્પકતઞ્હિ યં કિઞ્ચિ ''કતાકત''ન્તિ વુચ્ચતિ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુટ્ઠાનં કથિનં અત્થરિતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૦૬) ઇમસ્સ પન સુત્તસ્સ વસેન નિપ્પરિયાયતો મહાપવારણાય પવારિતા પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય ''વુટ્ઠવસ્સા''તિ વુચ્ચન્તીતિ દસ્સેતું **''મહાપવારણાય પવારિતા''**તિઆદિ વુત્તં. પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય હિ વસ્સાનસ્સ પચ્છિમે માસે કથિનત્થારો અનુઞ્ઞાતો **પરિવારે** ''કથિનસ્સ અત્થારમાસો જાનિતબ્બોતિ વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો જાનિતબ્બો''તિ (પરિ॰ ૪૧૨) વુત્તત્તા. ''મહાપવારણાય પવારિતા''તિ ઇદઞ્ચ પુરિમિકાય વસ્સૂપગતાનં સભાવદસ્સનમત્તં, કેનચિ અન્તરાયેન અપ્પવારિતાપિ ''વુટ્ઠવસ્સા''ઇચ્ચેવ વુચ્ચન્તિ.

''આપુચ્છિતબ્બા''તિ વત્વા ઇદાનિ આપુચ્છનવિધિં દસ્સેન્તો **''સચે ઇમં કુટિ''**ન્તિઆદિમાહ. **પટિજગ્ગનકં વા ન લભતીતિ** વિહારપચ્ચન્તે કતે પટિજગ્ગનકં ન લભતિ. તે પન ભિક્ખૂ જનપદચારિકં પક્કમિંસૂતિ સમ્બન્ધો. અદ્ધાનગમને ચારિકાવોહારો સાસને નિરુળ્હો. કિઞ્ચાપિ અયં ચારિકા નામ મહાજનસઙ્ગહત્થં બુદ્ધાનંયેવ લબ્ભતિ, બુદ્ધે ઉપાદાય પન રુળ્હીસદ્દવસેન સાવકાનમ્પિ વુચ્ચતિ કિલઞ્જાદીહિ કતબીજનીનમ્પિ તાલવણ્ટવોહારો વિય. **સઙ્ગોપેત્વાતિ** એકસ્મિં પદેસે રાસિં કત્વા. ઇદાનિ તમેવ સઙ્ગોપનવિધિં દસ્સેન્તો **''યથા ચ ઠપિત''**ન્તિઆદિમાહ. ન ઓવસ્સીયતીતિ **અનોવસ્સકં**, કમ્મનિ અક-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. યથા ચ ઠપિતં ન ઓવસ્સીયતિ ન તેમીયતીતિ અત્થો.

અનવયોતિ એત્થ **વયોતિ** હાનિ ''આયવયો''તિઆદીસુ વિય. નત્થિ એતસ્સ અત્તનો સિપ્પે વયો ઊનતાતિ **અવયોતિ** આહ **''અનૂનો પરિપુણ્ણસિપ્પો''**તિ. આચરિયસ્સ કમ્મં **આચરિયકન્તિ** આહ **''આચરિયકમ્મે''**તિ. **પિટ્ઠસઙ્ઘાટો** દ્વારબાહા, કટ્ઠકમ્મં **થમ્ભાદિ. તેલતમ્બમત્તિકાયાતિ** તેલમિસ્સતમ્બમત્તિકાય.

૮૫. **કુટિકાય કરણભાવન્તિ** કુટિયા કતભાવં. સદ્દસત્થવિદૂહિ કિં-સદ્દયોગે અનાગતવચનસ્સ ઇચ્છિતત્તા વુત્તં **''તસ્સ લક્ખણં સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બ''**ન્તિ. **મેત્તાપુબ્બભાગન્તિ** મેત્તાઝાનસ્સ પુબ્બભાગભૂતં સબ્બસત્તેસુ હિતફરણમત્તં. કસ્મા પનેતં વુત્તં, નનુ અનુદ્દયા-સદ્દો કરુણાય પવત્તતીતિ? સચ્ચમેતં, અયં પન અનુદ્દયાસદ્દો અનુરક્ખણમત્થં અન્તોનીતં કત્વા પવત્તમાનો મેત્તાય કરુણાય ચ પવત્તતીતિ ઇધ મેત્તાય પવત્તમાનો વુત્તો, તસ્મા સુવુત્તમેતં ''એતેન મેત્તાપુબ્બભાગં દસ્સેતી''તિ. **કરુણાપુબ્બભાગન્તિ** કરુણાઝાનસ્સ પુબ્બભાગભૂતં સત્તેસુ અનુકમ્પમત્તં. **ચિક્ખલ્લં** મત્તિકા, તસ્સ **મદ્દનં** ઉદકં આસિઞ્ચિત્વા હત્થાદીહિ પરિમદ્દનં. **મેત્તાકરુણાનન્તિ** અપ્પનાપ્પત્તમેત્તાકરુણાનં. કિઞ્ચાપિ થેરેન સઞ્ચિચ્ચ ખુદ્દાનુખુદ્દકા પાણા મરણાધિપ્પાયેન ન બ્યાબાધિતા, તથાપિ કરુણાય અભાવેન ''એવં કતે ઇમે પાણા વિનસ્સિસ્સન્તી''તિ અનુપપરિક્ખિત્વા કતત્તા થેરં વિગરહિ. જનાનં સમૂહો **જનતાતિ** આહ **''પચ્છિમો જનસમૂહો''**તિ. **પાતબ્યભાવન્તિ** વિનાસેતબ્બતં. **પાણાતિપાતં કરોન્તાનન્તિ** થેરેન અકતેપિ પાણાતિપાતે પરેહિ સલ્લક્ખણાકારં દસ્સેતિ. **ઇમસ્સ દિટ્ઠાનુગતિન્તિ** ઇમસ્સ દિટ્ઠિયા અનુગમનં. **ઘંસિતબ્બેતિ** ઘટ્ટયિતબ્બે, વિનાસિતબ્બેતિ અત્થો. **એવં મઞ્ઞીતિ** યથા થેરેન કતં, એવં મા મઞ્ઞિ. ''મા પચ્છિમા જનતા પાણેસુ પાતબ્યતં આપજ્જી''તિ વચનતો યો ભિક્ખુ ઇટ્ઠકપચનપત્તપચનકુટિકરણવિહારકારાપનવિહારસમ્મજ્જનપટગ્ગિદાનકૂપપોક્ખરણીખણાપનાદીસુ યત્થ ''ખુદ્દાનુખુદ્દકાનં પાણાનં વિહિંસા ભવિસ્સતી''તિ જાનાતિ, તેન તાદિસે પદેસે કપ્પિયવચનં વત્વાપિ ન તં કમ્મં કારેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

તત્થ તત્થ વુત્તમેવ આપત્તિન્તિ પથવીખણનભૂતગામપાતબ્યતાદીસુ વુત્તપાચિત્તિયાદિઆપત્તિં. **આદિકમ્મિકત્તા અનાપત્તીતિ** કુટિકરણપચ્ચયા અનાપત્તિ. **સિક્ખાપદં અતિક્કમિત્વાતિ** ''ન ચ, ભિક્ખવે, સબ્બમત્તિકામયા કુટિકા કાતબ્બા, યો કરેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તસિક્ખાપદં અતિક્કમિત્વા. યદિ અઞ્ઞેન કતં લભિત્વા વસન્તસ્સ અનાપત્તિ સિયા, ન ભગવા તં કુટિકં ભિન્દાપેય્યાતિ આહ – **''કતં લભિત્વા તત્થ વસન્તાનમ્પિ દુક્કટમેવા''**તિ. **યથા વા તથા વા મિસ્સા હોતૂતિ** હેટ્ઠા મત્તિકા ઉપરિ દબ્બસમ્ભારાતિઆદિના યેન કેનચિ આકારેન મિસ્સા હોતુ. **ગિઞ્જકાવસથસઙ્ખેપેનાતિ** એત્થ ગિઞ્જકા વુચ્ચન્તિ ઇટ્ઠકા, ગિઞ્જકાહિ એવ કતો આવસથો ગિઞ્જકાવસથો. ઇટ્ઠકામયસ્સ આવસથસ્સેતં અધિવચનં. તં કિર આવસથં યથા સુધાપરિકમ્મેન પયોજનં નત્થિ, એવં ઇટ્ઠકાહિ એવ ચિનિત્વા છાદેત્વા કરોન્તિ, તુલાદણ્ડકવાટફલકાનિ પન દારુમયાનેવ. **વિકિરન્તાતિ** ચુણ્ણવિચુણ્ણં કરોન્તા.

કિસ્સાતિ કેન કારણેન. **વયકમ્મમ્પિ અત્થીતિ** દ્વારકવાટાદિઅભિસઙ્ખરણાદીસુ કતવયકમ્મમ્પિ અત્થિ. ભિક્ખૂનં અકપ્પિયત્તા એવ તિત્થિયવતાનુરૂપત્તા **તિત્થિયધજો**. મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તકારણેસુ અત્તનો અધિપ્પેતકારણદ્વયં પતિટ્ઠાપેત્વા અપરાનિપિ તત્થ વુત્તકારણાનિ દસ્સેન્તો આહ – **''અટ્ઠકથાયં પન અઞ્ઞાનિપિ કારણાનિ વુત્તાની''**તિઆદિ. તત્થ **સત્તાનુદ્દયાયાતિ** તાદિસાય કુટિકાય કરણપચ્ચયા વિનસ્સમાનસત્તેસુ અનુદ્દયાય. યસ્મા સબ્બમત્તિકામયા કુટિ સુકરા ભિન્દિતું, તસ્મા તત્થ ઠપિતં પત્તચીવરાદિ અગુત્તં હોતિ, ચોરાદીહિ અવહરિતું સક્કા. તેન વુત્તં **''પત્તચીવરગુત્તત્થાયા''**તિ. **સેનાસનબાહુલ્લપટિસેધનત્થાયાતિ** સેનાસનાનં બહુભાવનિસેધનત્થાય, તાદિસસ્સ વા સેનાસનસ્સ અભિસઙ્ખરણે ભિક્ખૂનં ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનિ સેસકમ્માનિ પરિચ્ચજિત્વા નિચ્ચબ્યાવટતાનિસેધનત્થં. **અનુપવજ્જોતિ** દોસં આરોપેત્વા ન વત્તબ્બો.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયવણ્ણના

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયેસુ **તઞ્ચ ખો...પે॰... ન વણ્ણમટ્ઠત્થાયાતિ** ઇદં છત્તદણ્ડગ્ગાહકસલાકપઞ્જરવિનન્ધનં સન્ધાયાતિ વદન્તિ. **સબ્બત્થાતિ** છત્તદણ્ડે સબ્બત્થ. **આરગ્ગેનાતિ** નિખાદનમુખેન. **ઘટકમ્પિ વાળરૂપમ્પિ ભિન્દિત્વા ધારેતબ્બન્તિ** સચે તાદિસં અકપ્પિયછત્તં લભતિ, ઘટકમ્પિ વાળરૂપમ્પિ ભિન્દિત્વા તચ્છેત્વા ધારેતબ્બં. **સુત્તકેન વા દણ્ડો વેઠેતબ્બોતિ** યથા છત્તદણ્ડે લેખા ન પઞ્ઞાયતિ, તથા વેઠેતબ્બો. **દણ્ડબુન્દેતિ** દણ્ડમૂલે, છત્તદણ્ડસ્સ હેટ્ઠિમતલેતિ અત્થો. **છત્તમણ્ડલિકન્તિ** છત્તસ્સ અન્તો ખુદ્દકમણ્ડલં. **ઉક્કિરિત્વાતિ** ઉટ્ઠપેત્વા. **સા વટ્ટતીતિ** યદિપિ રજ્જુકેહિ ન બન્ધન્તિ, બન્ધિતું પન યુત્તટ્ઠાનત્તા વટ્ટતિ.

નાનાસુત્તકેહીતિ નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ. ઇદઞ્ચ તથા કરોન્તાનં કરણપ્પકારદસ્સનત્થં વુત્તં, એકવણ્ણસુત્તકેનપિ વુત્તપ્પકારેન સિબ્બિતું ન વટ્ટતિયેવ. **પટ્ટમુખે**તિ પટ્ટકોટિયં. દ્વિન્નં પટ્ટાનં સઙ્ઘટિતટ્ઠાનં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પરિયન્તે**તિ ચીવરપરિયન્તે. ચીવરઅનુવાતં સન્ધાયેતં વુત્તં. **વેણિ**ન્તિ વરકસીસાકારેન સિબ્બનં. **સઙ્ખલિક**ન્તિ બિળાલબન્ધનાકારેન સિબ્બનં. ''વેણિં સઙ્ખલિક''ન્તિ ચેત્થ ઉપયોગવચનં ''કરોન્તી''તિ કરણકિરિયાપેક્ખં. **અગ્ઘિયગયમુગ્ગરાદીની**તિ એત્થ **અગ્ઘિયં** નામ ચેતિયસણ્ઠાનેન સિબ્બનં, મૂલે તનુકં અગ્ગે મહન્તં કત્વા ગદાકારેન સિબ્બનં **ગયા**, મૂલે ચ અગ્ગે ચ એકસદિસં કત્વા મુગ્ગરાકારેન સિબ્બનં **મુગ્ગરો**. **કક્કટક્ખીનિ ઉક્કિરન્તી**તિ ગણ્ઠિકપટ્ટપાસકપટ્ટાનં અન્તે પાળિબદ્ધં કત્વા કક્કટકાનં અક્ખિસણ્ઠાનં ઉટ્ઠપેન્તિ, કરોન્તીતિ અત્થો. ''**કોણસુત્તપિળકા**તિ ગણ્ઠિકપાસકપટ્ટાનં કોણેહિ નીહટસુત્તાનં કોટિયો''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કથં પન તા પિળકા દુવિઞ્ઞેય્યરૂપા કાતબ્બાતિ? કોણેહિ નીહટસુત્તાનં અન્તેસુ એકવારં ગણ્ઠિકકરણેન વા પુન નિવત્તેત્વા સિબ્બનેન વા દુવિઞ્ઞેય્યસભાવં કત્વા સુત્તકોટિયો રસ્સં કત્વા છિન્દિતબ્બા. **ધમ્મસિરિત્થેરેન** પન –

> ''કોણસુત્તા ચ પિળકા, દુવિઞ્ઞેય્યાવ કપ્પરે''તિ –

વુત્તં. તથા **આચરિયબુદ્ધદત્તત્થેરેન**પિ –

> ''સુત્તા ચ પિળકા તત્થ, દુવિઞ્ઞેય્યાવ દીપિતા''તિ –

વુત્તં . તસ્મા તેસં મતેન કોણસુત્તા ચ પિળકા ચ કોણસુત્તપિળકાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

મણિનાતિ મસારગલ્લાદિપાસાણેન. **ન ઘટ્ટેતબ્બ**ન્તિ ન ઘંસિતબ્બં, અંસબદ્ધકકાયબન્ધનાનિ પન સઙ્ખાદીહિ ઘંસિતું વટ્ટતિ. **પાસકં કત્વા બન્ધિતબ્બ**ન્તિ રજનકાલે બન્ધિતબ્બં, સેસકાલે મોચેત્વા ઠપેતબ્બં. **ગણ્ઠિકે**તિ દન્તમયાદિગણ્ઠિકે. **પિળકા**તિ બિન્દું બિન્દું કત્વા ઉટ્ઠાપેતબ્બપિળકા.

''**તેલવણ્ણો**તિ સમણસારુપ્પવણ્ણં સન્ધાય વુત્તં, મણિવણ્ણં પન પત્તં અઞ્ઞેન કતં લભિત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **પત્તમણ્ડલે**તિ તિપુસીસાદિમયે પત્તમણ્ડલે. ''ન, ભિક્ખવે, ચિત્રાનિ પત્તમણ્ડલાનિ ધારેતબ્બાનિ રૂપકાકિણ્ણાનિ ભિત્તિકમ્મકતાની''તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૩) વુત્તત્તા ''**ભિત્તિકમ્મં ન વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, મકરદન્તકં છિન્દિતુ''ન્તિ વચનતો ''**મકરદન્તકં પન વટ્ટતી**''તિ વુત્તં.

મકરમુખન્તિ મકરમુખસણ્ઠાનં. **દેડ્ડુભસીસ**ન્તિ ઉદકસપ્પસીસસણ્ઠાનં. **અચ્છીની**તિ કુઞ્જરચ્છિસણ્ઠાનાનિ. **રજ્જુકકાયબન્ધનં એકમેવ વટ્ટતી**તિ રજ્જુકં બન્ધન્તેન એકગુણમેવ કત્વા બન્ધિતું વટ્ટતિ, મજ્ઝે ભિન્દિત્વા દિગુણં કત્વા બન્ધિતું ન વટ્ટતિ, દિગુણં પન અકત્વા એકરજ્જુકમેવ સતવારમ્પિ પુનપ્પુનં આવિજ્જિત્વા બન્ધિતું વટ્ટતિ. **એકમ્પિ ન વટ્ટતી**તિ એકગુણમ્પિ કત્વા બન્ધિતું ન વટ્ટતિ. **બહુરજ્જુકે...પે॰.. વટ્ટતી**તિ ઇદં કાયબન્ધનં સન્ધાય વુત્તં, ન દસા સન્ધાય. ઈદિસઞ્હિ કાયબન્ધનં બન્ધિતું વટ્ટતિ. તેનેવ **આચરિયબુદ્ધદત્તત્થેરેન** વુત્તં –

> ''એકરજ્જુમયં વુત્તં, મુનિના કાયબન્ધનં;
> પઞ્ચપામઙ્ગસણ્ઠાનં, એકમ્પિ ચ ન વટ્ટતિ.
>
> ''રજ્જુકે એકતો કત્વા, બહૂ એકાય રજ્જુયા;
> નિરન્તરઞ્હિ વેઠેત્વા, કતં વટ્ટતિ બન્ધિતુ''ન્તિ.

મુરજં પન કાયબન્ધનં ન વટ્ટતિ ''ન, ભિક્ખવે, ઉચ્ચાવચાનિ કાયબન્ધનાનિ ધારેતબ્બાનિ કલાબુકં દેડ્ડુભકં મુરજં મદ્દવીણં, યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (ચૂળવ॰ ૨૭૮) વુત્તત્તા. કિં પન બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં મુરજસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતીતિ? આમ ન ગચ્છતિ. મુરજઞ્હિ નામ નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ મુરજવટ્ટિસણ્ઠાનં વેઠેત્વા કતં. કેચિ પન ''મુરજન્તિ બહુરજ્જુકે એકતો સઙ્ખટિત્વા એકાય રજ્જુયા પલિવેઠેત્વા કતરજ્જૂ''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. યદિ ચેતં મુરજં સિયા, ''બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં બહુરજ્જુક''ન્તિ ન વત્તબ્બં, ''તં વટ્ટતી''તિ ઇદં વિરુજ્ઝેય્ય. મુરજં પન પામઙ્ગસણ્ઠાનઞ્ચ દસાસુ વટ્ટતિ ''કાયબન્ધનસ્સ દસા જીરન્તિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, મુરજં મદ્દવીણ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૭૮) વુત્તત્તા. તેનેવ વક્ખતિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, મુરજં મદ્દવીણન્તિ ઇદં દસાસુયેવ અનુઞ્ઞાત''ન્તિ.

કાયબન્ધનવિધેતિ ''કાયબન્ધનસ્સ પવનન્તો જીરતિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિધ''ન્તિ વુત્તત્તા કાયબન્ધનસ્સ પાસન્તે દસામૂલે તસ્સ થિરભાવત્થં કત્તબ્બે દન્તવિસાણાદિમયે વિધે. ''**અટ્ઠ મઙ્ગલાનિ** નામ સઙ્ખો ચક્કં પુણ્ણકુમ્ભો ગયા સિરીવચ્છો અઙ્કુસો ધજં સોવત્થિક''ન્તિ વદન્તિ. **પરિચ્છેદલેખામત્ત**ન્તિ ઉભોસુ કોટીસુ કાતબ્બપરિચ્છેદરાજિમત્તં. ''ઉજુકમેવા''તિ વુત્તત્તા ચતુરસ્સાદિવઙ્કગતિકં ન વટ્ટતિ. ''છત્તદણ્ડધમ્મકરણઅઞ્જનનાળિકા નાનાવણ્ણલેખાપઅકમ્મકતા ન વટ્ટન્તી''તિ વદન્તિ.

આરકણ્ટકેતિ પોત્થકાદિઅભિસઙ્ખરણત્થં કતે દીઘમુખસત્થકે. **વટ્ટમણિક**ન્તિ વટ્ટં કત્વા અગ્ગકોટિયં ઉટ્ઠાપેતબ્બપુબ્બુળં. **અઞ્ઞં વા વણ્ણમટ્ઠ**ન્તિ ઇમિના પિળકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **મણિક**ન્તિ એકાવટ્ટમણિ. **પિળક**ન્તિ સાસપમત્તિકા મુત્તરાજિસદિસા બહુવટ્ટલેખા. ''ઇમસ્મિં અધિકારે અવુત્તત્તા લેખનિયં યં કિઞ્ચિ વણ્ણમટ્ઠં વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **વલિતક**ન્તિ મજ્ઝે વલિં ઉટ્ઠાપેત્વા. **મણ્ડલં હોતી**તિ ઉત્તરારણિયા પવેસનત્થં આહટમણ્ડલં હોતિ.

કિઞ્ચાપિ એત્થ દન્તકટ્ઠચ્છેદનવાસિયેવ વુત્તા, મહાવાસિયમ્પિ પન ન વટ્ટતિયેવ. ઉજુકમેવ બન્ધિતુન્તિ સમ્બન્ધો. ''ઉભોસુ વા પસ્સેસુ એકપસ્સેવા''તિ વચનસેસો. કત્તરયટ્ઠિકોટિયં કતઅયોવલયાનિપિ વટ્ટન્તિ, યેસં અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ઘટ્ટનેન સદ્દો નિચ્છરતિ.

આમણ્ડસારકેતિ આમલકેહિ કતભાજને. **ભૂમત્થરણે**તિ ચિત્તકટસારકચિત્તત્થરણાદિકે પરિકમ્મકતાય ભૂમિયા અત્થરિતબ્બઅત્થરણે. **પાનીયઘટે**તિ ઇમિના કુણ્ડિકસરકેપિ સઙ્ગણ્હાતિ. **બીજને**તિ ચતુરસ્સબીજને. **સબ્બં...પે॰... વટ્ટતી**તિ યથાવુત્તેસુ મઞ્ચપીઠાદીસુ ઇત્થિરૂપં વિના સબ્બં માલાકમ્મલતાકમ્માદિ વણ્ણમટ્ઠં ભિક્ખુનો વટ્ટતિ. **સેનાસને કિઞ્ચિ પટિસેધેતબ્બં નત્થિ અઞ્ઞત્ર વિરુદ્ધસેનાસના**તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – સેનાસનપરિક્ખારેસુ પટિસેધેતબ્બં નામ કિઞ્ચિ નત્થિ, વિરુદ્ધસેનાસનં પન સયમેવ પટિક્ખિપિતબ્બન્તિ. **અઞ્ઞેસ**ન્તિ સીમસામિનો વુત્તા. **રાજવલ્લભા** પરનિકાયિકાપિ એકનિકાયિકાપિ ઉપોસથપવારણાનં અન્તરાયકરા અલજ્જિનો રાજકુલૂપગા વુચ્ચન્તિ. **તેસં લજ્જિપરિસા**તિ તેસં સીમસામિકાનં પક્ખા હુત્વા અનુબલં દાતું સમત્થા લજ્જિપરિસા. **સુકતમેવા**તિ અઞ્ઞેસં સન્તકેપિ અત્તનો સીમાય અન્તોવુત્તવિધિના કતં સુકતમેવ.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮૬. **દેવેન ગહિતદારૂનીતિ** રઞ્ઞા પરિગ્ગહિતદારૂનિ, રઞ્ઞો સન્તકાનીતિ વુત્તં હોતિ. **ખણ્ડાખણ્ડં કરોન્તોતિ** ખુદ્દકં મહન્તઞ્ચ ખણ્ડં કરોન્તો.

૮૭. કુલભોગઇસ્સરિયાદીહિ મહતી મત્તા પમાણં એતસ્સાતિ **મહામત્તો**. તેનાહ – ''**મહતિયા ઇસ્સરિયમત્તાય સમન્નાગતો**''તિ.

૮૮. **અવજ્ઝાયન્તીતિ** હેટ્ઠા કત્વા ઓલોકેન્તિ, ચિન્તેન્તિ વા. તેનાહ ''**અવજાનન્તા**''તિઆદિ. **લામકતો વા ચિન્તેન્તીતિ** નિહીનતો ચિન્તેન્તિ. **કથેન્તીતિ** ''કિં નામેતં કિં નામેત''ન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કથેન્તિ.

કથં પનેત્થ ''દારૂની''તિ બહુવચનં ''અદિન્ન''ન્તિ એકવચનેન સદ્ધિં સમ્બન્ધમુપગચ્છતીતિ આહ – ''**અદિન્નં આદિયિસ્સતીતિ અયં ઉજ્ઝાયનત્થો**''તિઆદિ. ઉજ્ઝાયનસ્સ અદિન્નાદાનવિસયત્તા અદિન્નાદાનં ઉજ્ઝાયનત્થોતિ વુત્તં. સતિપિ પનેત્થ ગોપકેન દિન્નદારૂનં ગહણે ઉજુકં અવત્વા લેસેન ગહિતત્તા થેરો ''અદિન્નં આદિયી''તિ વેદિતબ્બો. **વચનભેદેતિ** એકવચનબહુવચનાનં ભેદે.

સબ્બાવન્તં પરિસન્તિ ભિક્ખુભિક્ખુનીઆદિસબ્બાવયવવન્તં પરિસં. સબ્બા ચતુપરિસસઙ્ખાતા પજા એત્થ અત્થીતિ **સબ્બાવન્તા**, પરિસા. સેના એતસ્સ અત્થીતિ સેનિકો, સેનિકો એવ **સેનિયો**. **બિમ્બિસારોતિ તસ્સ નામન્તિ** એત્થ **બિમ્બીતિ** સુવણ્ણં, તસ્મા સારસુવણ્ણસદિસવણ્ણતાય બિમ્બિસારોતિ વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બો. **ચતુત્થો ભાગો પાદોતિ વેદિતબ્બોતિ** ઇમિનાવ સબ્બજનપદેસુ કહાપણસ્સ વીસતિમો ભાગો માસકોતિ ઇદઞ્ચ વુત્તમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. પોરાણસત્થાનુરૂપં લક્ખણસમ્પન્ના ઉપ્પાદિતા **નીલકહાપણાતિ** વેદિતબ્બા. રુદ્રદામેન ઉપ્પાદિતો **રુદ્રદામકો**. સો કિર નીલકહાપણસ્સ તિભાગં અગ્ઘતિ. યસ્મિં પદેસે નીલકહાપણા ન સન્તિ, તત્થાપિ નીલકહાપણાનં વળઞ્જનટ્ઠાને ચ અવળઞ્જનટ્ઠાને ચ સમાનઅગ્ઘવસેન પવત્તમાનં ભણ્ડં ગહેત્વા નીલકહાપણવસેનેવ પરિચ્છેદો કાતબ્બોતિ વદન્તિ.

ધનિયવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તસ્સત્થો...પે॰... વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ ઇમિના ''ભગવતા ભિક્ખૂનં ઇદં સિક્ખાપદં એવં પઞ્ઞત્તં હોતિ ચ, ઇદઞ્ચ અઞ્ઞં વત્થુ ઉદપાદી''તિ એવં **પઠમપારાજિકવણ્ણનાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૯) વુત્તનયેન તસ્સત્થો વેદિતબ્બો. ''ઇદાનિ યં તં અઞ્ઞં વત્થુ ઉપ્પન્નં, તં દસ્સેતું 'તેન ખો પન સમયેના'તિઆદિમાહા''તિ એવં અનુપઞ્ઞત્તિસમ્બન્ધો ચ તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ દસ્સેતિ.

૯૦-૯૧. રજકા અત્થરન્તિ એત્થાતિ **રજકત્થરણં**, રજકત્થરણન્તિ રજકતિત્થં વુચ્ચતીતિ આહ ''**રજકતિત્થં ગન્ત્વા**''તિ. વુત્તમેવત્થં વિભાવેન્તો આહ ''**તઞ્હી**''તિઆદિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

૯૨. ''અભિનવનિવિટ્ઠો એકકુટિકાદિગામો યાવ મનુસ્સા પવિસિત્વા વાસં ન કપ્પેન્તિ, તાવ ગામસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતી''તિ વદન્તિ, તસ્મા તત્થ ગામપ્પવેસનાપુચ્છાદિકિચ્ચમ્પિ નત્થિ. **યક્ખપરિગ્ગહભૂતોતિ** સઉપદ્દવવસેન વુત્તં, યક્ખનગરાદિં વા સઙ્ગણ્હાતિ. યક્ખનગરમ્પિ આપણાદીસુ દિસ્સમાનેસુ ગામસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, અદિસ્સમાનેસુ ન ગચ્છતિ, તસ્મા યક્ખનગરમ્પિ પવિસન્તેન આપણાદીસુ દિસ્સમાનેસુ સબ્બં ગામપ્પવેસનવત્તં કાતબ્બં, અદિસ્સમાનેસુ ન કાતબ્બન્તિ વદન્તિ. **પુનપિ આગન્તુકામાતિ** ઇમિના તેસં તત્થ સાપેક્ખભાવં દસ્સેતિ. યતો પન નિરપેક્ખાવ હુત્વા પક્કમન્તિ, સો ગામસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, તસ્મા તત્થ ગામપ્પવેસનાપુચ્છાદિકિચ્ચમ્પિ નત્થિ.

નનુ ચ ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ એત્તકમેવ માતિકાયં વુત્તં, તસ્મા ગામલક્ખણં દસ્સેત્વા અરઞ્ઞમેવ દસ્સેતબ્બં સિયા, ગામૂપચારો નામાતિઆદિ પન કસ્મા વુત્તન્તિ આહ – ''**ગામૂપચારોતિઆદિ અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્ત**''ન્તિ. ગામૂપચારે હિ દસ્સિતે ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ અવસેસં અરઞ્ઞં નામાતિ અરઞ્ઞપરિચ્છેદો સક્કા દસ્સેતું, ઇદઞ્ચ ગામગામૂપચારે અસઙ્કરતો દસ્સેતું વુત્તં. માતિકાયં પન ગામગ્ગહણેનેવ ગામૂપચારોપિ સઙ્ગહિતોતિ દટ્ઠબ્બં. ગામૂપચારો હિ લોકે ગામસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ. એવઞ્ચ કત્વા માતિકાય અનવસેસઅવહરણટ્ઠાનપરિગ્ગહો સિદ્ધો હોતિ. **ઇન્દખીલેતિ** ઉમ્મારે. **અરઞ્ઞસઙ્ખેપં ગચ્છતીતિ** ''નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ''ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) અભિધમ્મે વુત્તત્તા. **વેમજ્ઝમેવ ઇન્દખીલોતિ વુચ્ચતીતિ** ઇન્દખીલટ્ઠાનિયત્તા અસતિપિ ઇન્દખીલે વેમજ્ઝમેવ તથા વુચ્ચતિ. યત્થ પન દ્વારબાહાપિ નત્થિ, તત્થ ઉભોસુ પસ્સેસુ વતિયા વા પાકારસ્સ વા કોટિવેમજ્ઝમેવ ઇન્દખીલટ્ઠાનિયત્તા ''ઇન્દખીલો''તિ ગહેતબ્બં. **ઉટ્ઠાપેન્તોતિ** પલાપેન્તો. **લુઠિત્વાતિ** પરિવત્તેત્વા.

મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સાતિ થામમજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ. ઇમિના પન વચનેન સુપ્પમુસલપાતોપિ બલદસ્સનવસેનેવ કતોતિ દટ્ઠબ્બં. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં મહાપચ્ચરિયઞ્ચ** ઘરૂપચારો ગામોતિ અધિપ્પાયેન ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારો''તિ વુત્તં. **દ્વારેતિ** નિબ્બકોસસ્સ ઉદકપતનટ્ઠાનતો અબ્ભન્તરં સન્ધાય વુત્તં. **અન્તોગેહેતિ** ચ પમુખસ્સ અબ્ભન્તરમેવ સન્ધાય વુત્તં. **કતપરિક્ખેપોતિ** ઇમિનાવ ઘરસ્સ સમન્તતો તત્તકો પરિચ્છેદો ઘરૂપચારો નામાતિ વુત્તં હોતિ. યસ્સ પન ઘરસ્સ સમન્તતો ગોરૂપાનં પવેસનનિવારણત્થં પાકારવતિઆદીહિ પરિક્ખેપો કતો હોતિ, તત્થ સોવ પરિક્ખેપો ઘરૂપચારો, સુપ્પપાતાદિપરિચ્છેદો પન અપરિક્ખિત્તઘરં સન્ધાય વુત્તોતિ દટ્ઠબ્બં . **ઇદમેત્થ પમાણન્તિ** વિકાલગામપ્પવેસનાદીસુ ગામગામૂપચારાનં અસઙ્કરતો વિનિચ્છયસ્સ વેદિતબ્બત્તા. **કુરુન્દીઆદીસુ** વુત્તનયેન હિ ઘરૂપચારસ્સ ગામોતિ આપન્નત્તા ઘરઘરૂપચારગામગામૂપચારાનં સઙ્કરો સિયા. **એવં સબ્બત્થાતિ** ઇમિના ઇતો પુબ્બેપિ પચ્છિમસ્સેવ વાદસ્સ પમાણભાવં દસ્સેતિ . કેચિ પન ''ઇતો પટ્ઠાય વક્ખમાનવાદં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં.

સેસમ્પીતિ ગામૂપચારલક્ખણં સન્ધાય વદતિ. **તત્રાતિ** તસ્મિં ગામૂપચારગ્ગહણે. **તસ્સ ગામપરિચ્છેદદસ્સનત્થન્તિ** તસ્સ અપરિચ્છેદસ્સ ગામસ્સ ગામપરિચ્છેદં દસ્સેતુન્તિ અત્થો. યદિ એવં ''ગામો નામા''તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ કસ્મા ન વુત્તન્તિ? ''ગામો નામાતિ ઇધ અવુત્તમ્પિ અધિકારવસેન લબ્ભતિયેવા''તિ વદન્તિ. અપરે પન ભણન્તિ ''ગામૂપચારો નામાતિ ઇમિનાવ ગામસ્સ ચ ગામૂપચારસ્સ ચ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. કથં? 'ગામસ્સ ઉપચારો ગામૂપચારો'તિ એવં વિગ્ગહે કરિયમાને 'પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો'તિ ઇમિના પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ગામૂપચારલક્ખણં દસ્સિતં હોતિ, 'ગામસઙ્ખાતો ઉપચારો ગામૂપચારો'તિ એવં પન ગય્હમાને 'અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો'તિ ઇમિના અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ગામપરિચ્છેદો દસ્સિતોતિ સક્કા વિઞ્ઞાતુ''ન્તિ. ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ ઇમિના પરિક્ખિત્તસ્સપિ ગામસ્સ સચે લેડ્ડુપાતતો દૂરે પરિક્ખેપો હોતિ, લેડ્ડુપાતોયેવ ગામપરિચ્છેદોતિ ગહેતબ્બન્તિ વદન્તિ. **પુબ્બે વુત્તનયેનેવાતિ** પરિક્ખિત્તગામે વુત્તનયેનેવ.

સઙ્કરીયતીતિ મિસ્સીયતિ. **એત્થા**તિ ઘરઘરૂપચારગામગામૂપચારેસુ. ''વિકાલે ગામપ્પવેસને પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૫૧૩) વુત્તત્તા ગામગામૂપચારાનં અસઙ્કરતા ઇચ્છિતબ્બાતિ આહ – ''**અસઙ્કરતો ચેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસૂ**''તિ. એત્થ ચ ''પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં, અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં અતિક્કમન્તસ્સ વિકાલગામપ્પવેસનાપત્તિ હોતી''તિ કેચિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં પદભાજનિયં પન ''પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૫૧૩) વુત્તત્તા. અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારતો પટ્ઠાય દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતસ્સ ગામૂપચારસ્સ ઓક્કમને આપત્તિ વેદિતબ્બા. તેનેવ **વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧૨) ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો અદિન્નાદાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો''તિ વુત્તં. **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં ''ઠ્વાયં અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો દસ્સિતો, તસ્સ વસેન વિકાલગામપ્પવેસનાદીસુ આપત્તિ પરિચ્છિન્દિતબ્બા''તિ. યદિ એવં ''વિકાલે ગામં પવિસેય્યા''તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ? ન વિરુજ્ઝતિ ગામૂપચારસ્સપિ ગામગ્ગહણેન ગહિતત્તા. તસ્મા પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ વિકાલગામપ્પવેસનાપત્તિ હોતીતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. **વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસૂ**તિ **આદિ**-સદ્દેન ઘરઘરૂપચારાદીસુ ઠિતાનં ઉપ્પન્નલાભભાજનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલાતિ ઇન્દખીલતો બહિ નિક્ખમિત્વાતિ અત્થો. એત્થ ચ વિનયપરિયાયેન તાવ ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ અવસેસં અરઞ્ઞ''ન્તિ (પારા॰ ૯૨) આગતં, સુત્તન્તપરિયાયેન આરઞ્ઞિકં ભિક્ખું સન્ધાય ''આરઞ્ઞકં નામ સેનાસનં પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ''ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪) આગતં. વિનયસુત્તન્તા ઉભોપિ પરિયાયદેસના નામ, અભિધમ્મો પન નિપ્પરિયાયદેસના. નિપ્પરિયાયતો ચ ગામવિનિમુત્તં ઠાનં અરઞ્ઞમેવ હોતીતિ અભિધમ્મપરિયાયેન અરઞ્ઞં દસ્સેતું ''નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા''તિ (વિભ॰ ૫૨૯) વુત્તં. ''**આચરિયધનુ** નામ પકતિહત્થેન નવવિદત્થિપ્પમાણં, જિયાય પન આરોપિતાય ચતુહત્થપ્પમાણ''ન્તિ વદન્તિ. **લેસોકાસનિસેધનત્થ**ન્તિ ''મયા નેવ ગામે, ન અરઞ્ઞે હટં, ઘરે વા ઘરૂપચારેસુ વા ગામૂપચારેસુ વા અઞ્ઞતરસ્મિ''ન્તિ વત્તું મા લભતૂતિ વુત્તં હોતિ.

કપ્પિયન્તિ અનુરૂપવસેન વુત્તં. અકપ્પિયમ્પિ પન અપ્પટિગ્ગહિતઞ્ચે, અદિન્નસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ. પરિચ્ચાગાદિમ્હિ અકતે ''ઇદં મય્હં સન્તક''ન્તિ અવિદિતમ્પિ પરપરિગ્ગહિતમેવ માતાપિતૂનં અચ્ચયેન મન્દાનં ઉત્તાનસેય્યકાનં દારકાનં સન્તકમિવ.

યસ્સ વસેન પુરિસો થેનોતિ વુચ્ચતિ, તં **થેય્ય**ન્તિ આહ ''**અવહરણચિત્તસ્સેતં અધિવચન**''ન્તિ. **સઙ્ખા**-સદ્દો ઞાણકોટ્ઠાસપઞ્ઞત્તિગણનાદીસુ દિસ્સતિ. ''સઙ્ખાયેકં પટિસેવતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૬૮) હિ ઞાણે દિસ્સતિ. ''પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખા સમુદાચરન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૪) કોટ્ઠાસે. ''તેસં તેસં ધમ્માનં સઙ્ખા સમઞ્ઞા''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૩) પઞ્ઞત્તિયં. ''ન સુકરં સઙ્ખાતુ''ન્તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૯૬; અપ॰ થેર॰ ૧.૧૦.૨) ગણનાયં. તત્થ કોટ્ઠાસવચનં સઙ્ખા-સદ્દં સન્ધાયાહ ''**સઙ્ખાસઙ્ખાતન્તિ અત્થતો એક**''ન્તિ. તેનાહ ''**કોટ્ઠાસસ્સેતં અધિવચન**''ન્તિ. **પપઞ્ચસઙ્ખા**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિસઙ્ખાતા પપઞ્ચકોટ્ઠાસા. ''**એકો ચિત્તકોટ્ઠાસો**તિ યઞ્ચ પુબ્બભાગે અવહરિસ્સામીતિ પવત્તં ચિત્તં, યઞ્ચ ગમનાદિસાધકં પરામસનાદિસાધકં વા મજ્ઝે પવત્તં, યઞ્ચ ઠાનાચાવનપ્પયોગસાધકં, તેસુ અયમેવેકો પચ્છિમો ચિત્તકોટ્ઠાસો ઇધાધિપ્પેતો''તિ કેચિ વદન્તિ. **ચૂળગણ્ઠિપદે** પન ''ઊનમાસકમાસકઊનપઞ્ચમાસકપઞ્ચમાસકાવહરણચિત્તેસુ એકો ચિત્તકોટ્ઠાસો''તિ વુત્તં. ''અનેકપ્પભેદત્તા ચિત્તસ્સ એકો ચિત્તકોટ્ઠાસોતિ વુત્ત''ન્તિ **મહાગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં. ઇદમેવેત્થ સુન્દરતરં ''થેય્યચિત્તસઙ્ખાતો એકો ચિત્તકોટ્ઠાસો''તિ વુત્તત્તા. **થેય્યસઙ્ખાતેના**તિ થેય્યચિત્તકોટ્ઠાસેન કરણભૂતેન, ન વિસ્સાસતાવકાલિકાદિગાહવસપ્પવત્તચિત્તકોટ્ઠાસેનાતિ વુત્તં હોતિ.

અભિયોગવસેનાતિ અટ્ટકરણવસેન. **અભિયુઞ્જતી**તિ ચોદેતિ, અટ્ટં કરોતીતિ અત્થો. **પરિકપ્પિતટ્ઠાન**ન્તિ ઓકાસપરિકપ્પનવસેન પરિકપ્પિતપ્પદેસં. **સુઙ્કઘાત**ન્તિ એત્થ રાજૂનં દેય્યભાગસ્સ એતં અધિવચનં સુઙ્કોતિ, સો એત્થ હઞ્ઞતિ અદત્વા ગચ્છન્તેહીતિ સુઙ્કઘાતો. ''એત્થ પવિટ્ઠેહિ સુઙ્કો દાતબ્બો''તિ રુક્ખપબ્બતાદિસઞ્ઞાણેન નિયમિતપ્પદેસસ્સેતં અધિવચનં.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથાવણ્ણના

આકુલાતિ સઙ્કુલા. **લુળિતા**તિ વિલોળિતા. **કત્થચી**તિ એકિસ્સાય અટ્ઠકથાયં. **એકં પઞ્ચકં દસ્સેત**ન્તિ ''પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતિ, પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞી ચ, ગરુકો ચ હોતિ પરિક્ખારો પઞ્ચમાસકો વા અતિરેકપઞ્ચમાસકો વા, થેય્યચિત્તઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ, આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ફન્દાપેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ઠાના ચાવેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૨૨) એવં વુત્તપઞ્ચઅવહારઙ્ગાનિ એકં પઞ્ચકન્તિ દસ્સિતં. **દ્વે પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાની**તિ ''છહાકારેહિ અદિન્નં આદિયન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સ. ન ચ સકસઞ્ઞી, ન ચ વિસ્સાસગ્ગાહી, ન ચ તાવકાલિકં, ગરુકો ચ હોતિ પરિક્ખારો પઞ્ચમાસકો વા અતિરેકપઞ્ચમાસકો વા, થેય્યચિત્તઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ, આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ફન્દાપેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ઠાના ચાવેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ એવં વુત્તેસુ છસુ પદેસુ એકં અપનેત્વા અવસેસાનિ પઞ્ચ પદાનિ એકં પઞ્ચકન્તિ દસ્સેત્વા હેટ્ઠા વુત્તપઞ્ચકઞ્ચ ગહેત્વા દ્વે પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાનિ. **એત્થ પના**તિ ''પઞ્ચહાકારેહિ અદિન્નં આદિયન્તસ્સા''તિઆદીસુ. **સબ્બેહિપિ પદેહી**તિ ''પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતી''તિઆદીહિ પદેહિ. **લબ્ભમાનાનિયેવ પઞ્ચકાની**તિ પઞ્ચવીસતિયા અવહારેસુ લબ્ભમાનપઞ્ચકાનિ.

પઞ્ચન્નં અવહારાનં સમૂહો પઞ્ચકં, સકો હત્થો સહત્થો, તેન નિબ્બત્તો, તસ્સ વા સમ્બન્ધીતિ સાહત્થિકો, અવહારો. સાહત્થિકાદિ પઞ્ચકં **સાહત્થિકપઞ્ચક**ન્તિ આદિપદવસેન નામલાભો દટ્ઠબ્બો કુસલાદિત્તિકસ્સ કુસલત્તિકવોહારો વિય. ઇમિનાવ નયેન પુબ્બપયોગાદિ પઞ્ચકં **પુબ્બપયોગપઞ્ચકં**, થેય્યાવહારાદિ પઞ્ચકં **થેય્યાવહારપઞ્ચક**ન્તિ નામલાભો દટ્ઠબ્બોતિ. **તતિયપઞ્ચમેસુ પઞ્ચકેસૂ**તિ સાહત્થિકપઞ્ચકથેય્યાવહારપઞ્ચકેસુ. **લબ્ભમાનપદવસેના**તિ સાહત્થિકપઞ્ચકે લબ્ભમાનસ્સ નિસ્સગ્ગિયાવહારપદસ્સ વસેન થેય્યાવહારપઞ્ચકે લબ્ભમાનસ્સ પરિકપ્પાવહારપદસ્સ ચ વસેન યોજેતબ્બન્તિ અત્થો.

આણત્તિયા નિબ્બત્તો અવહારો **આણત્તિકો**. નિસ્સજ્જનં નિસ્સગ્ગો, સુઙ્કઘાતટ્ઠાને પરિકપ્પિતોકાસે વા ઠત્વા ભણ્ડસ્સ બહિ પાતનં. નિસ્સગ્ગોવ **નિસ્સગ્ગિયો**. કિરિયાસિદ્ધિતો પુરેતરમેવ પારાજિકાપત્તિસઙ્ખાતં અત્થં સાધેતીતિ **અત્થસાધકો**. ''અસુકસ્સ ભણ્ડં યદા સક્કોસિ, તદા અવહરા''તિ એવરૂપો હિ આણાપનપયોગો પરસ્સ તેલકુમ્ભિયા પાદગ્ઘનકં તેલં અવસ્સં પિવનકાનં ઉપાહનાદીનં નિક્ખેપપયોગો ચ આણત્તસ્સ ભણ્ડગ્ગહણતો ઉપાહનાદીનં તેલપાતનતો ચ પુરેતરમેવ પારાજિકાપત્તિસઙ્ખાતં અત્થં સાધેતિ. સાહત્થિકપયોગોપિ હિ એવરૂપો અત્થસાધકોતિ વુચ્ચતિ. વુત્તઞ્હેતં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) –

> ''અત્થસાધકો નામ 'અસુકસ્સ ભણ્ડં યદા સક્કોસિ, તદા તં અવહરા'તિ આણાપેતિ. તત્થ સચે પરો અનન્તરાયિકો હુત્વા તં અવહરતિ, આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકં. પરસ્સ વા પન તેલકુમ્ભિયા પાદગ્ઘનકં તેલં અવસ્સં પિવનકાનિ ઉપાહનાદીનિ પક્ખિપતિ, હત્થતો મુત્તમત્તેયેવ પારાજિક''ન્તિ.

ધુરસ્સ નિક્ખિપનં **ધુરનિક્ખેપો**. આરામાભિયુઞ્જનાદીસુ અત્તનો ચ પરસ્સ ચ દાનગ્ગહણેસુ નિરુસ્સાહભાવાપજ્જનં. **સહત્થા અવહરતીતિ** સહત્થેન ગણ્હાતિ. "**અસુકસ્સ ભણ્ડં અવહરા"તિ અઞ્ઞં આણાપેતીતિ** એત્થાપિ આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ આપત્તિ દટ્ઠબ્બા. યદિ એવં ઇમસ્સ, અત્થસાધકસ્સ ચ કો વિસેસોતિ? તઙ્ખણઞ્ઞેવ ગહણે નિયુઞ્જનં આણત્તિકપયોગો, કાલન્તરેન ગહણત્થં નિયોગો અત્થસાધકોતિ અયમેતેસં વિસેસો. તેનેવાહ – "**અસુકસ્સ ભણ્ડં યદા સક્કોસિ, તદા અવહરાતિ આણાપેતી**"તિ. એત્થ ચ આણાપનપયોગોવ અત્થસાધકોતિ દસ્સિતો, સાહત્થિકવસેનપિ અત્થસાધકપયોગો પન ઉપરિ આવિ ભવિસ્સતિ. **ધુરનિક્ખેપો પન ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડવસેન વેદિતબ્બોતિ** ઇદં નિદસ્સનમત્તં. આરામાભિયુઞ્જનાદીસુપિ તાવકાલિકભણ્ડદેય્યાનં અદાનેપિ એસેવ નયો.

"**આણત્તિવસેન પુબ્બપયોગો વેદિતબ્બો**"તિ વુત્તત્તા અનન્તરાયેન ગણ્હન્તસ્સ 'અસુકસ્સ ભણ્ડં અવહરા'તિ આણાપનં ભણ્ડગ્ગહણતો પુબ્બત્તા **પુબ્બપયોગો**, પયોગેન સહ વત્તમાનો અવહારો **સહપયોગો**, "અસુકં નામ ભણ્ડં હરિસ્સામા"તિ સંવિદહિત્વા સમ્મન્તયિત્વા અવહરણં **સંવિદાવહારો**. **સઙ્કેતકમ્મં** નામ પુબ્બણ્હાદિકાલપરિચ્છેદવસેન સઞ્જાનનકમ્મં, **નિમિત્તકમ્મં** નામ સઞ્ઞુપ્પાદનત્થં અક્ખિનિખણનાદિનિમિત્તકરણં. **ઠાનાચાવનવસેન સહપયોગોતિ** ઇદં પન નિદસ્સનમત્તં દટ્ઠબ્બં, ખિલસઙ્કમનાદીસુપિ અસતિ ચ ઠાનાચાવને સહપયોગો દટ્ઠબ્બો. વુત્તઞ્હેતં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) "ઠાનાચાવનવસેન ખિલાદીનિ સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિગ્ગહણવસેન ચ સહપયોગો વેદિતબ્બો"તિ.

થેનો વુચ્ચતિ ચોરો, તસ્સ ભાવો થેય્યં, તેન અવહરણં **થેય્યાવહારો**. યો હિ સન્ધિચ્છેદાદીનિ કત્વા અદિસ્સમાનો અવહરતિ, તુલાકૂટમાનકૂટકૂટકહાપણાદીહિ વા વઞ્ચેત્વા ગણ્હાતિ, તસ્સેવં ગણ્હતો અવહારો થેય્યાવહારો. પસય્હ અભિભવિત્વા અવહરણં **પસય્હાવહારો**. યો હિ પસય્હ બલક્કારેન પરેસં સન્તકં ગણ્હાતિ ગામઘાતકાદયો વિય, અત્તનો પત્તબલિતો વા વુત્તનયેન અધિકં ગણ્હાતિ રાજભટાદયો વિય, તસ્સેવં ગણ્હતો અવહારો પસય્હાવહારો. ભણ્ડવસેન ચ ઓકાસવસેન ચ પરિકપ્પેત્વા અવહરણં **પરિકપ્પાવહારો**. તિણપણ્ણાદીહિ અઙ્ગુલિમુદ્દિકાદિં પટિચ્છાદેત્વા પચ્છા તસ્સ પટિચ્છન્નસ્સ અવહરણં **પટિચ્છન્નાવહારો**. કુસં સઙ્કામેત્વા અવહરણં **કુસાવહારો**.

તુલયિત્વાતિ ઉપપરિક્ખિત્વા. **સામીચીતિ** વત્તં, આપત્તિ પન નત્થીતિ અધિપ્પાયો. **મહાજનસમ્મદ્દોતિ** મહાજનસઙ્ખોભો. **ભટ્ઠે જનકાયેતિ** અપગતે જનકાયે. "**ઇદઞ્ચ કાસાવં અત્તનો સન્તકં કત્વા એતસ્સેવ ભિક્ખુનો દેહી**"તિ કિંકારણા એવમાહ? ચીવરસામિકેન યસ્મા ધુરનિક્ખેપો કતો, તસ્મા તસ્સ અદિન્નં ગહેતું ન વટ્ટતિ. અવહારકોપિ વિપ્પટિસારસ્સ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય ચીવરસામિકં પરિયેસન્તો વિચરતિ "દસ્સામી"તિ, ચીવરસામિકેન ચ "મમેત"ન્તિ વુત્તે એતેનપિ અવહારકેન આલયો પરિચ્ચત્તો, તસ્મા એવમાહ. યદિ એવં ચીવરસામિકોયેવ "અત્તનો સન્તકં ગણ્હાહી"તિ કસ્મા ન વુત્તોતિ? ઉભિન્નમ્પિ કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થં. કથં? અવહારકસ્સ "મયા સહત્થેન ન દિન્નં, ભણ્ડદેય્યમેત"ન્તિ કુક્કુચ્ચં ઉપ્પજ્જેય્ય, ઇતરસ્સ "મયા પઠમં ધુરનિક્ખેપં કત્વા પચ્છા અદિન્નં ગહિત"ન્તિ કુક્કુચ્ચં ઉપ્પજ્જેય્યાતિ.

સમગ્ઘન્તિ અપ્પગ્ઘં. **દારુઅત્થં ફરતીતિ** દારૂહિ કત્તબ્બકિચ્ચં સાધેતિ. **મયિ સન્તેતિઆદિ** સબ્બં રઞ્ઞા પસાદેન વુત્તં, "થેરેન પન અનનુચ્છવિકં કત"ન્તિ ન મઞ્ઞિતબ્બં.

એકદિવસં દન્તકટ્ઠચ્છેદનાદિના યા અયં અગ્ઘહાનિ વુત્તા, સા સબ્બા ભણ્ડસામિના

કિણિત્વા ગહિતમેવ સન્ધાય વુત્તા, સબ્બં પનેતં અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહેતબ્બં. પાસાણઞ્ચ સક્ખરઞ્ચ **પાસાણસક્ખરં**. **ધારેય્યત્થં વિચક્ખણોતિ** ઇમસ્સેવ વિવરણં "**આપત્તિં વા અનાપત્તિં વા**"તિઆદિ.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અક્ખદસ્સાતિ એત્થ **અક્ખ**-સદ્દેન કિર વિનિચ્છયસાલા વુચ્ચતિ. તત્થ નિસીદિત્વા વજ્જાવજ્જં પસ્સન્તીતિ **અક્ખદસ્સા** વુચ્ચન્તિ ધમ્મવિનિચ્છનકા. **હનેય્યુન્તિ** એત્થ હનનં નામ હત્થપાદાદીહિ પોથનઞ્ચેવ સીસાદિચ્છેદનઞ્ચ હોતીતિ આહ – "**હનેય્યુન્તિ પોથેય્યુઞ્ચેવ છિન્દેય્યુઞ્ચા**"તિ. તેનેવ પદભાજનિયઞ્ચ "હત્થેન વા પાદેન વા કસાય વા વેત્તેન વા અડ્ઢદણ્ડકેન વા છેજ્જાય વા હનેય્યુ"ન્તિ વુત્તં. તત્થ **અડ્ઢદણ્ડકેનાતિ** દ્વિહત્થપ્પમાણેન રસ્સમુગ્ગરેન વેળુપેસિકાય વા. **છેજ્જાયાતિ** હત્થપાદસીસાદીનં છેદનેન. **નીહરેય્યુન્તિ** ગામનિગમાદિતો નીહરેય્યું. **ચોરોસિ...પે॰... થેનોસીતિ** એત્થ "પરિભાસેય્યુ"ન્તિ પદં અજ્ઝાહરિત્વા અત્થો વેદિતબ્બોતિ આહ "**ચોરોસીતિ એવમાદીનિ ચ વત્વા પરિભાસેય્યુ**"ન્તિ.

૯૩. યં તં ભણ્ડં દસ્સિતન્તિ સમ્બન્ધો. **યત્થ યત્થ ઠિતન્તિ** ભૂમિઆદીસુ યત્થ યત્થ ઠિતં. **યથા યથા આદાનં ગચ્છતીતિ** ભૂમિઆદીસુ ઠિતં ભણ્ડં સબ્બસો અગ્ગહણેપિ યેન યેન આકારેન ગહણં ઉપગચ્છતિ.

ભૂમટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૪. **ફન્દાપેતિ, સબ્બત્થ દુક્કટમેવાતિ** એત્થ "ઉદ્ધરિસ્સામી"તિ ફન્દાપેત્વા પુન અનુદ્ધરિત્વા તત્થેવ સયન્તસ્સપિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગં અફન્દાપેત્વા એકપયોગેન ઉદ્ધરન્તસ્સપિ દુક્કટમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **અઞ્ઞસ્મિં વા ગમનસ્સ અનુપકારેતિ** યથા દ્વારપિદહને કુમ્ભિટ્ઠાનગમનસ્સ અનુપકારત્તા અનાપત્તિ, એવં અઞ્ઞસ્મિં વા ગમનસ્સ અનુપકારે કાયવચીકમ્મે અનાપત્તિ. **વાચાય વાચાયાતિ** એકેકત્થદીપિકાય વાચાય વાચાય. **ઉપલદ્ધોતિ** ઞાતો. **પુઞ્ઞાનિ ચ કરિસ્સામાતિ** એત્થ "મુસાવાદં કત્વા પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સામાતિ વદન્તસ્સ દુક્કટમેવા"તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં ઇમસ્મિંયેવ પદેસે અટ્ઠકથાવચનેન વિરુજ્ઝતિ. તથા હિ "યં યં વચનં મુસા, તત્થ તત્થ પાચિત્તિય"ન્તિ ચ "ન હિ અદિન્નાદાનસ્સ પુબ્બપયોગે પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટં નામ અત્થી"તિ ચ વક્ખતિ. એવં પન વુત્તે ન વિરુજ્ઝતિ "મુસાવાદં કત્વા પુઞ્ઞાનિ ચ કરિસ્સામાતિ વદન્તસ્સ પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દુક્કટ"ન્તિ. તથા હિ "અકપ્પિયપથવિં ખણન્તાનં દુક્કટેહિ સદ્ધિં પાચિત્તિયાનીતિ મહાપચ્ચરિયં વુત્ત"ન્તિ ચ "યથા ચ ઇધ, એવં સબ્બત્થ પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટા ન મુચ્ચતી"તિ ચ વક્ખતિ. સચે પન કુસલચિત્તો "પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સામા"તિ વદતિ, અનાપત્તિ "બુદ્ધપૂજં વા ધમ્મપૂજં વા સઙ્ઘભત્તં વા કરિસ્સામાતિ કુસલં ઉપ્પાદેતિ, કુસલચિત્તેન ગમને અનાપત્તી"તિ ચ "યથા ચ ઇધ, એવં સબ્બત્થ અથેય્યચિત્તસ્સ અનાપત્તી"તિ ચ વક્ખમાનત્તા.

પમાદલિખિતન્તિ વેદિતબ્બન્તિ અપરભાગે પોત્થકારુળ્હકાલે પમજ્જિત્વા લિખિતન્તિ વેદિતબ્બં. પાળિયં સેસઅટ્ઠકથાસુ ચ "કુદાલં વા પિટકં વા"તિ ઇદમેવ દ્વયં વત્વા વાસિફરસૂનં અવુત્તત્તા તેસમ્પિ સઙ્ખેપટ્ઠકથાદીસુ આગતભાવં દસ્સેતું "**સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં પન મહાપચ્ચરિયઞ્ચા**"તિઆદિ વુત્તં. થેય્યચિત્તેન કતત્તા "દુક્કટેહિ સદ્ધિં પાચિત્તિયાની"તિ વુત્તં. **તતો પરં સબ્બકિરિયાસૂતિ** બીજગ્ગહણતો પરં કત્તબ્બકિરિયાસુ. **સબ્બં પુરિમનયેનેવાતિ** યાવ પિટકપરિયોસાના હત્થવારપદવારેસુ દુક્કટં.

થેરેહિ દસ્સિતન્તિ પુબ્બપયોગસહપયોગદુક્કટેસુ અસમ્મોહત્થં સમોધાનેત્વા ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ દસ્સિતં. ''સબ્બેસમ્પિ દુક્કટાનં ઇમેસુયેવ અટ્ઠસુ સઙ્ગહેતબ્બભાવતો ઇતરેહિ સત્તહિ દુક્કટેહિ વિનિમુત્તં વિનયદુક્કટેયેવ સઙ્ગહેતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **દસવિધં રતનન્તિ** ''મુત્તા મણિ વેળુરિયો સઙ્ખો સિલા પવાળં રજતં જાતરૂપં લોહિતઙ્કો મસારગલ્લ''ન્તિ એવમાગતં દસવિધં રતનં.

> ''મણિ મુત્તા વેળુરિયો ચ સઙ્ખો,
> સિલા પવાળં રજતઞ્ચ હેમં;
> સલોહિતઙ્કઞ્ચ મસારગલ્લં,
> દસેતિ ધીરો રતનાનિ જઞ્ઞા''તિ. –

હિ વુત્તં.

સત્તવિધં ધઞ્ઞન્તિ સાલિ વીહિ યવો કઙ્ગુ કુદ્રૂસો વરકો ગોધુમોતિ ઇદં સત્તવિધં ધઞ્ઞં. **આવુધભણ્ડાદિન્તિ આદિ**-સદ્દેન તૂરિયભણ્ડઇત્થિરૂપાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. અનામસિતબ્બે વત્થુમ્હિ દુક્કટં **અનામાસદુક્કટં. દુરુપચિણ્ણદુક્કટન્તિ** ''ન કત્તબ્બ''ન્તિ વારિતસ્સ કતત્તા દુટ્ઠુ આચિણ્ણં ચરિતન્તિ દુરુપચિણ્ણં, તસ્મિં દુક્કટં દુરુપચિણ્ણદુક્કટં. વિનયે પઞ્ઞત્તં દુક્કટં **વિનયદુક્કટં**. ''સઙ્ઘભેદાય પરક્કમતી''તિ સુત્વા તંનિવારણત્થાય ઞાતે અત્થે અવદન્તસ્સ **ઞાતદુક્કટં**. એકાદસ સમનુભાસના નામ ભિક્ખુપાતિમોક્ખે ચત્તારો યાવતતિયકા સઙ્ઘાદિસેસા, અરિટ્ઠસિક્ખાપદન્તિ પઞ્ચ, ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખે એકં યાવતતિયકં પારાજિકં, ચત્તારો સઙ્ઘાદિસેસા, ચણ્ડકાળીસિક્ખાપદન્તિ છ. વસ્સાવાસાદિં પટિસ્સુણિત્વા ન સમ્પાદેન્તસ્સ પટિસ્સવનિમિત્તં દુક્કટં **પટિસ્સવદુક્કટં**.

> પુબ્બસહપયોગે ચ, અનામાસદુરુપચિણ્ણે;
> વિનયે ચેવ ઞાતે ચ, ઞત્તિયા ચ પટિસ્સવે;
> અટ્ઠેતે દુક્કટા વુત્તા, વિનયે વિનયઞ્ઞુના.

સહપયોગતો પટ્ઠાય ચેત્થ પુરિમા પુરિમા આપત્તિયો પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ આહ ''**અથ ધુરનિક્ખેપં અકત્વા**''તિઆદિ. તત્થ ''ધુરનિક્ખેપં અકત્વા''તિ વુત્તત્તા ધુરનિક્ખેપં કત્વા ખણન્તસ્સ પુરિમાપત્તિયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ દટ્ઠબ્બં. **વિયૂહનદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, ઉદ્ધરણદુક્કટે પતિટ્ઠાતીતિ** ઇદં પાળિયં આગતાનુક્કમેન દસ્સેતું વુત્તં. યદિ પન પંસું ઉદ્ધરિત્વા સઉસ્સાહોવ પુન ખણતિ, ઉદ્ધરણદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, ખણનદુક્કટે પતિટ્ઠાતિ.

કતં કરણં કિરિયાતિ અત્થતો એકન્તિ આહ ''**વિરૂપા સા કિરિયા**''તિ. ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં **પરિવારપાળિયા** નિદસ્સેન્તો ''**વુત્તમ્પિ ચેત**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **અપરદ્ધં વિરદ્ધં ખલિતન્તિ** સબ્બમેતં **યઞ્ચ દુક્કટન્તિ** એત્થ વુત્તસ્સ દુક્કટસ્સ પરિયાયવચનં. યઞ્હિ દુટ્ઠુ કતં, વિરૂપં વા કતં , તં દુક્કટં. તં પનેતં યથા સત્થારા વુત્તં, એવં અકતત્તા **અપરદ્ધં**, કુસલં વિરજ્ઝિત્વા પવત્તત્તા **વિરદ્ધં**, અરિયવંસપ્પટિપદં અનારુળ્હત્તા **ખલિતં**. **યં મનુસ્સો કરેતિ** ઇદં પનેત્થ ઓપમ્મનિદસ્સનં. તસ્સત્થો – યથા યં લોકે મનુસ્સો આવિ વા યદિ વા રહો પાપં કરોતિ, તં દુક્કટન્તિ પવેદેન્તિ, એવમિદમ્પિ બુદ્ધપટિકુટ્ઠેન લામકભાવેન પાપં, તસ્મા દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બન્તિ.

યથા દુક્ખા, કુચ્છિતા વા ગતિ દુગ્ગતીતિ વત્તબ્બે ''દુગ્ગતી''તિ વુત્તં, યથા ચ કટુકં ફલમેતસ્સાતિ કટુકફલન્તિ વત્તબ્બે ''કટુકપ્ફલ''ન્તિ વુત્તં, એવમિધાપિ થૂલત્તા અચ્ચયત્તા ચ થૂલચ્ચયન્તિ વત્તબ્બે ''થુલ્લચ્ચય''ન્તિ વુત્તન્તિ દસ્સેતું ''**સમ્પરાયે ચ દુગ્ગતી**''તિઆદિમાહ. સંયોગે પન કતે સંયોગપરસ્સ રસ્સત્તં સિદ્ધમેવાતિ મનસિ કત્વા ''**સંયોગભાવો વેદિતબ્બો**''તિ એત્તકમેવ વુત્તં. **એકસ્સ મૂલેતિ** એકસ્સ સન્તિકે. **અચ્ચયો તેન સમો નત્થીતિ** દેસનાગામીસુ અચ્ચયેસુ તેન સમો થૂલો અચ્ચયો નત્થિ. **તેનેતં ઇતિ વુચ્ચતીતિ** થૂલત્તા અચ્ચયસ્સ એતં થુલ્લચ્ચયન્તિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

''સબ્બત્થાપિ આમસને દુક્કટં ફન્દાપને થુલ્લચ્ચયઞ્ચ વિસું વિસું થેય્યચિત્તેન આમસનફન્દાપનપયોગં કરોન્તસ્સેવ હોતિ, એકપયોગેન ગણ્હન્તસ્સ પન ઉદ્ધારે પારાજિકમેવ, ન દુક્કટથુલ્લચ્ચયાની''તિ વદન્તિ. **સહપયોગં પન અકત્વાતિ** એત્થ ''પુબ્બપયોગે આપન્નાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા અભાવતો સહપયોગં કત્વાપિ લજ્જિધમ્મં ઓક્કન્તેન પુબ્બપયોગે આપન્નાપત્તિયો દેસેતબ્બા''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અટ્ઠકથાવચનં પન કતે સહપયોગે પુબ્બપયોગે આપન્નાપત્તીનમ્પિ પટિપ્પસ્સદ્ધિં દીપેતિ, અઞ્ઞથા ''સહપયોગં પન અકત્વા''તિ ઇદં વિસેસનમેવ નિરત્થકં સિયા. યઞ્ચ હેટ્ઠા વુત્તં ''સચે પનસ્સ તત્થજાતકે તિણરુક્ખલતાદિમ્હિ છિન્નેપિ લજ્જિધમ્મો ઓક્કમતિ, સંવરો ઉપ્પજ્જતિ, છેદનપચ્ચયા દુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતી''તિ, તમ્પિ સહપયોગે કતે પુબ્બપયોગે આપન્નાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિમેવ દીપેતિ સહપયોગે છેદનપચ્ચયા આપન્નદુક્કટસ્સેવ દેસનાય વુત્તત્તા. **સહપયોગતો પટ્ઠાયેવાતિ** ચ ઇદં સહપયોગં પત્તસ્સ તતો પુબ્બે આપન્નાનં પુબ્બપયોગાપત્તીનમ્પિ પટિપ્પસ્સદ્ધિં દીપેતિ. તેન હિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ ''યાવ સહપયોગં ન પાપુણાતિ, તાવ પુબ્બે આપન્નાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિ ન હોતિ, સહપયોગં પત્તકાલતો પન પટ્ઠાય તાસમ્પિ પટિપ્પસ્સદ્ધિ હોતી''તિ, તસ્મા સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

બહુકાપિ આપત્તિયો હોન્તુ, એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતીતિ એત્થાયમધિપ્પાયો – સચે ખણનવિયૂહનુદ્ધરણેસુ દસ દસ કત્વા આપત્તિયો આપન્ના, તાસુ ઉદ્ધરણે દસ આપત્તિયો દેસેત્વા મુચ્ચતિ વિસભાગકિરિયં પત્વા પુરિમાપુરિમાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધત્તાતિ. જાતિવસેન પન સમાનકિરિયાય આપન્નાપત્તિયો એકત્તેન ગહેત્વા ''એકમેવ દેસેત્વા''તિ વુત્તં, તસ્મા ઇમિનાપિ કુરુન્દટ્ઠકથાવચનેન પઠમં મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તપુરિમાપત્તિપટિપ્પસ્સદ્ધિમેવ સમત્થયતિ, ન પન ઉભિન્નં અટ્ઠકથાનં અત્થતો નાનાકરણં અત્થિ. અપરમ્પેત્થ પકારં વણ્ણયન્તિ ''સમાનકિરિયાસુપિ પુરિમપુરિમખણનપચ્ચયા આપન્નાપત્તિયો પચ્છિમપચ્છિમખણનં પત્વા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન 'પંસુખણનાદીસુ ચ લજ્જિધમ્મે ઉપ્પન્ને બહુકાપિ આપત્તિયો હોન્તુ, એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતીતિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્ત'''ન્તિ. ''એવઞ્ચ સતિ 'બહુકાપિ આપત્તિયો હોન્તૂ'તિ ન વત્તબ્બં ભવેય્ય, વુત્તઞ્ચ, તસ્મા વિસભાગકિરિયમેવ પત્વા પુરિમાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિં ઇચ્છન્તેનેવ બહુકાસુપિ આપત્તીસુ એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતીતિ ઇમસ્મિં ઠાને વિસુંયેવેકો દેસનાક્કમો દસ્સિતો''તિપિ વદન્તિ. અયમેતેસં અધિપ્પાયો – યથા ઇધ પુરિમાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિ અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહિતા, એવં બહુકાસુપિ આપત્તીસુ એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતીતિ ઇદમ્પિ ઇધ અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણતોયેવ વેદિતબ્બં. યથા ચ પાળિયં પાચિત્તિયટ્ઠાનેપિ દુક્કટમેવ હોતીતિ ઇધ આવેણિકં કત્વા આપત્તિવિસેસો દસ્સિતો, એવં પુરિમાપત્તીનં પટિપ્પસ્સદ્ધિવિસેસો ચ દેસનાવિસેસો ચ અટ્ઠકથાચરિયેહિ દસ્સિતોતિ.

હેટ્ઠતો ઓસીદેન્તોતિ ''સામિકેસુ આગન્ત્વા અપસ્સિત્વા ગતેસુ ગણ્હિસ્સામી''તિ થેય્યચિત્તેન હેટ્ઠાભૂમિયં ઓસીદેન્તો. **બુન્દેનાતિ** કુમ્ભિયા હેટ્ઠિમતલેન. એવં એકટ્ઠાને ઠિતાય કુમ્ભિયા ઠાનાચાવનં છહિ આકારેહિ વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. **વલયં નીહરતિ, પારાજિકન્તિ** આકાસગતં અકત્વા ઘંસિત્વા નીહરન્તસ્સ છિન્નકોટિતો નીહટમત્તે પારાજિકં. **ઇતો ચિતો ચ સારેતીતિ** ઘંસન્તોયેવ આકાસગતં અકત્વા સારેતિ.

છિન્નમત્તે પારાજિકન્તિ અવસ્સં ચે પતતિ, છિન્નમત્તે પારાજિકં. **પરિચ્છેદોતિ** ''પઞ્ચમાસકં વા અતિરેકપઞ્ચમાસકં વા''તિ વુત્તગણનપરિચ્છેદો. **અપબ્યૂહન્તોતિ** ''હેટ્ઠા ઠિતં ગણ્હિસ્સામી''તિ હત્થેન દ્વિધા કરોન્તો. **ઉપડ્ઢકુમ્ભિયન્તિ** ઉપડ્ઢપુણ્ણાય કુમ્ભિયા. નનુ ચ અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન સઙ્ખેપટ્ઠકથાદીસુ વુત્તમ્પિ કસ્મા ન ગહેતબ્બન્તિ આહ – ''**વિનયવિનિચ્છયે હિ આગતે ગરુકે ઠાતબ્બ**''ન્તિ. **વિનયધમ્મતાતિ** વિનયગરુકાનં ધમ્મતા. વિનયગરુકા હિ વિનયવિનિચ્છયે આગતે ગરુકે તિટ્ઠન્તિ. વિનયગરુકતાબ્યાપનત્થઞ્હિ વિનયગરુકોયેવેત્થ વિનય-સદ્દેન વુત્તો, વિનયસ્સ વા એસા ધમ્મતા તેસં ગરુગારવટ્ઠાનસ્સ વિનયવિસયત્તા.

ઇદાનિ સઙ્ખેપટ્ઠકથાદીસુ વુત્તં પાળિયાપિ ન સમેતીતિ દસ્સેન્તો આહ ''**અપિચા**''તિઆદિ. **ભાજનન્તિ** પત્તાદિભાજનં. પત્તાદિં અપૂરેત્વા ગણ્હન્તસ્સ અનુદ્ધટેપિ મુખવટ્ટિપરિચ્છેદો હોતિ, પૂરેત્વા ગણ્હન્તસ્સ પન ઉદ્ધરણકાલે હોતીતિ આહ ''**મુખવટ્ટિપરિચ્છેદેન વા ઉદ્ધારેન વા**''તિ. યદા પન તેલકુમ્ભીઆદીસુ તેલાદીનં અબહુભાવતો ભાજનં નિમુજ્જાપેત્વા ગણ્હિતું ન સક્કા હોતિ, તદા મુખવટ્ટિપરિચ્છેદેનેવ હોતિ. **ચિક્કનન્તિ** થદ્ધં. **આકડ્ઢનવિકડ્ઢનયોગ્ગન્તિ** એત્થ અભિમુખં કડ્ઢનં **આકડ્ઢનં**, પરતો કડ્ઢનં **વિકડ્ઢનં**. **પટિનીહરિતુન્તિ** અત્તનો ભાજનતો પટિનીહરિતું. **હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકન્તિ** થેય્યચિત્તેન પરસન્તકગ્ગહણપયોગસ્સ કતત્તા. **મહાઅટ્ઠકથાયમેવ** ''સચેપિ મરિયાદં દુબ્બલં કત્વા સુક્ખતળાકસ્સ ઉદકનિબ્બહનટ્ઠાનં ઉદકનિદ્ધમનતુમ્બં વા પિદહતિ, અઞ્ઞતો ચ ગમનમગ્ગે વા પાળિં બન્ધતિ, સુક્ખમાતિકં વા ઉજું કરોતિ, પચ્છા દેવે વુટ્ઠે ઉદકં આગન્ત્વા મરિયાદં ભિન્દતિ, સબ્બત્થ ભણ્ડદેય્ય''ન્તિ વુત્તત્તા ''**તં પન તત્થેવ સુક્ખતળાકે સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણવિનિચ્છયેન વિરુજ્ઝતી**''તિ વુત્તં.

અવહારલક્ખણન્તિ પઞ્ચવીસતિયા અવહારેસુ એકમ્પિ અવહારલક્ખણં, ઠાનાચાવનપયોગો એવ વા. **ઉદ્ધારેતિ** કુમ્ભિયા ફુટ્ઠટ્ઠાનતો કેસગ્ગમત્તેપિ ઉદ્ધટે. **યુત્તન્તિ** ઠાનાચાવનપયોગસબ્ભાવતો યુત્તં. **સઙ્ગોપનત્થાયાતિ** ઇમિના સુદ્ધચિત્તતં દસ્સેતિ. **પલિબુજ્ઝિસ્સતીતિ** નિવારેસ્સતિ. **વુત્તનયેનેવ પારાજિકન્તિ** હત્થતો મુત્તમત્તેયેવ પારાજિકં. **સુદ્ધચિત્તોવ ઉદ્ધરતીતિ** કુમ્ભિયં તેલસ્સ આકિરણતો પુરેતરમેવ સુદ્ધચિત્તો નિક્ખિપિત્વા પચ્છા સુદ્ધચિત્તોવ ઉદ્ધરતિ. **નેવ અવહારોતિ** થેય્યચિત્તેન અવહરણપયોગસ્સ અકતત્તા. અત્તનો ભાજનત્તા પન ''**ન ગીવા**''તિ વુત્તં, અનાપત્તિમત્તમેવ વુત્તં, ન પન એવં વિચારિતન્તિ અધિપ્પાયો. અથ વા **અનાપત્તિમત્તમેવ વુત્તન્તિ** ઇમિનાપિ તત્થ ''ગીવા''તિ વચનાભાવતો ''ન ગીવા''તિ પુબ્બે વુત્તમહાઅટ્ઠકથાવાદમેવ પતિટ્ઠાપેતિ, પચ્છા દસ્સિતેન કુરુન્દિવાદેનપિ મહાઅટ્ઠકથાવાદોવ સમત્થિતો. **અત્તનો ભણ્ડન્તિ** તેલાકિરણતો પુરેતરમેવ અત્તનો કુમ્ભિયં સુદ્ધચિત્તેન ઠપિતં પીતતેલં અત્તનો પરિક્ખારં. **સમ્મોહટ્ઠાનન્તિ** આપત્તિવિનિચ્છયવસેન સમ્મોહટ્ઠાનં.

બહિગતં નામ હોતીતિ તતો પટ્ઠાય તેલસ્સ અટ્ઠાનભાવતો અધોમુખભાવતો ચ બહિગતં નામ હોતિ. અન્તો પટ્ઠાય છિદ્દે કરિયમાને તેલસ્સ નિક્ખમિત્વા ગતગતટ્ઠાનં ભાજનસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ આહ – ''**બાહિરન્તતો પાદગ્ઘનકે ગળિતે પારાજિક**''ન્તિ. **યથા તથા વા કતસ્સાતિ** બાહિરન્તતો અબ્ભન્તરતો વા પટ્ઠાય કતસ્સ. **મજ્ઝે ઠપેત્વા કતછિદ્દેતિ** મજ્ઝે થોકં કપાલં ઠપેત્વા પચ્છા તં છિન્દન્તેન કતછિદ્દે. ''મરિયાદચ્છેદને અન્તો ઠત્વા બહિમુખો છિન્દન્તો બહિ અન્તેન કારેતબ્બો, બહિ ઠત્વા અન્તોમુખો છિન્દન્તો અન્તો અન્તેન કારેતબ્બો, અન્તો ચ બહિ ચ છિન્દિત્વા મજ્ઝે ઠપેત્વા તં છિન્દન્તો મજ્ઝેન કારેતબ્બો''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૮) વુત્તત્તા ''**તળાકસ્સ ચ મરિયાદભેદેન સમેતી**''તિ વુત્તં. **ઇદમેત્થ યુત્તન્તિ** અન્તો ચ બહિ ચ પટ્ઠાય કતછિદ્દે મજ્ઝેન કારેતબ્બો. **અન્તો પટ્ઠાય કતે પન બાહિરન્તેન, બહિ પટ્ઠાય કતે અબ્ભન્તરેન કારેતબ્બોતિ** અયં તિપ્પકારોપિ એત્થ વેમજ્ઝછિદ્દે યુત્તો. ઉદકે કતપયોગસ્સ અભાવતો ''**ઠાનાચાવનપયોગસ્સ અભાવા**''તિ વુત્તં.

અટ્ઠકથાયં તાવ વુત્તન્તિ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તં. પત્થિન્નસ્સ ખાદનં ઇતરસ્સ પાનઞ્ચ સપ્પિઆદીનં પરિભોગોતિ આહ – ''**અખાદિતબ્બં વા અપાતબ્બં વા કરોતી**''તિ. કથં પન તથા કરોતીતિ આહ ''**ઉચ્ચારં વા પસ્સાવં વા**''તિઆદિ. કસ્મા પનેત્થ દુક્કટં વુત્તન્તિ આહ ''**ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટ**''ન્તિ. **પુરિમદ્વયન્તિ** ભેદનં છડ્ડનઞ્ચ. કસ્મા ન સમેતીતિ આહ ''**તઞ્હી**''તિઆદિ. **કુમ્ભિજજ્જરકરણેનાતિ** પુણ્ણકુમ્ભિયા જજ્જરકરણેન. **માતિકાઉજુકરણેનાતિ** ઉદકપુણ્ણાય માતિકાય ઉજુકરણેન. **એકલક્ખણન્તિ** ભેદનં કુમ્ભિજજ્જરકરણેન છડ્ડનં માતિકાય ઉજુકરણેન સદ્ધિં એકસભાવં ઠાનાચાવનપયોગસબ્ભાવતો. **પચ્છિમં પન દ્વયન્તિ** ઝાપનં અપરિભોગકરણઞ્ચ.

એત્થ એવં વિનિચ્છયં વદન્તીતિ એત્થ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તે એકે આચરિયા એવં વિનિચ્છયં વદન્તિ. **પચ્છિમદ્વયં સન્ધાય વુત્તન્તિ** એત્થ પુરિમદ્વયે વિનિચ્છયો હેટ્ઠા વુત્તાનુસારેન સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ તત્થ કિઞ્ચિ અવત્વા પચ્છિમદ્વયં સન્ધાય ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટન્તિ ઇદં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **થેય્યચિત્તેનાતિ** અત્તનો વા પરસ્સ વા કાતુકામતાવસેન ઉપ્પન્નથેય્યચિત્તેન. **વિનાસેતુકામતાયાતિ** હત્થપાદાદિં છિન્દન્તો વિય કેવલં વિનાસેતુકામતાય. પુરિમદ્વયે કિં હોતિ, કિં અધિપ્પાયેન ન કિઞ્ચિ વુત્તન્તિ આહ – ''**પુરિમદ્વયે પન...પે॰... પારાજિક**''ન્તિ. તત્થ **વુત્તનયેન ભિન્દન્તસ્સ વા છડ્ડેન્તસ્સ વાતિ** મુગ્ગરેન પોથેત્વા ભિન્દન્તસ્સ ઉદકં વા વાલિકં વા આકિરિત્વા ઉત્તરાપેન્તસ્સાતિ અત્થો. **અયુત્તન્તિ ચેતિ** પાળિયં પુરિમપદદ્વયેપિ દુક્કટસ્સેવ વુત્તત્તા ''પુરિમદ્વયે...પે॰... પારાજિકન્તિ ઇદં અયુત્ત''ન્તિ યદિ તુમ્હાકં સિયાતિ અત્થો. **નાતિ** અયુત્તભાવપ્પસઙ્ગં નિસેધેત્વા તત્થ કારણમાહ ''**અઞ્ઞથા ગહેતબ્બત્થતો**''તિ. કથં પનેત્થ અત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ ''**પાળિયં હી**''તિઆદિ. નાસેતુકામતાપક્ખે હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ અત્થસ્સ અવિરુજ્ઝનતો ''**થેય્યચિત્તપક્ખે**''તિ વુત્તં. ''એવં વિનિચ્છયં વદન્તી''તિ ઇતો પટ્ઠાય વુત્તસ્સ સબ્બસ્સપિ એકસ્સેવ વચનત્તા ''**એવમેકે વદન્તી**''તિ નિગમનવસેન વુત્તં.

ઇદાનિ યથાવુત્તવસેન પાળિયા અત્થે ગય્હમાને મહાઅટ્ઠકથાયં ચતુન્નમ્પિ સામઞ્ઞતો વુત્તસ્સ પચ્છિમદ્વયં સન્ધાય વુત્તન્તિ વચને વિસેસાભાવતો પાળિયં વુત્તેસુ ચતૂસુ પદેસુ ''છડ્ડેતિ વા અપરિભોગં વા કરોતી''તિ ઇમેસં પદાનં વિસેસાભાવપ્પસઙ્ગતો ચ સયં અઞ્ઞથા પાળિં અટ્ઠકથઞ્ચ સંસન્દિત્વા અત્થં દસ્સેતુકામો ''**અયં પનેત્થ સારો**''તિઆદિમાહ. વિનીતવત્થુમ્હિ ''સઙ્ઘસ્સ પુઞ્જકિતં તિણં થેય્યચિત્તો ઝાપેસી''સિ (પારા॰ ૧૫૬) વુત્તત્તા **વિનીતવત્થુમ્હિ તિણજ્ઝાપકો વિયાતિ** ઇમિનાવ **ઠાના અચાવેતુકામોવાતિ** એત્થાપિ થેય્યચિત્તેન ઠાના અચાવેતુકામોતિ ઇદં વુત્તમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **અછડ્ડેતુકામોયેવાતિ** એત્થાપિ થેય્યચિત્તેનાતિ સમ્બન્ધિતબ્બં. ઇદઞ્હિ થેય્યચિત્તપક્ખં સન્ધાય વુત્તં નાસેતુકામતાપક્ખસ્સ વક્ખમાનત્તા. તેનેવાહ ''**નાસેતુકામતાપક્ખે પના**''તિઆદિ. **ઇતરથાપિ યુજ્જતીતિ** થેય્યચિત્તાભાવા ઠાના ચાવેતુકામસ્સપિ દુક્કટં યુજ્જતીતિ વુત્તં હોતિ.

ભૂમટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આકાસટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૬. આકાસટ્ઠકથાયં **મુખતુણ્ડકેનાતિ** મુખગ્ગેન. **કલાપગ્ગેનાતિ** પિઞ્છકલાપસ્સ અગ્ગેન. **પસારેતીતિ** ગહણત્થં પસારેતિ. **અગ્ગહેત્વા વાતિ** લેડ્ડુઆદીહિ પહરિત્વા નયનવસેન અગ્ગહેત્વા વા. આકાસટ્ઠવિનિચ્છયે વુચ્ચમાનેપિ તપ્પસઙ્ગેન આકાસટ્ઠસ્સ વેહાસટ્ઠાદિભાવમુપગતેપિ અસમ્મોહત્થં ''**યસ્મિં અઙ્ગે નિલીયતી**''તિઆદિ વુત્તં. **અન્તોવત્થુમ્હીતિ** પરિક્ખિત્તવત્થુસ્સ અન્તો. **અન્તોગામેતિ** પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ અન્તો. અપરિક્ખિત્તે પન વત્થુમ્હિ, ગામે વા ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. **અટવિમુખં કરોતીતિ** અરઞ્ઞાભિમુખં કરોતિ. **રક્ખતીતિ** તેન પયોગેન તસ્સ ઇચ્છિતટ્ઠાનં અગતત્તા રક્ખતિ. ભૂમિયા ગચ્છન્તં સન્ધાય ''**દુતિયપદવારે વા**''તિ વુત્તં. **ગામતો નિક્ખન્તસ્સાતિ** પરિક્ખિત્તગામતો નિક્ખન્તસ્સ. **કપિઞ્જરો** નામ એકા પક્ખિજાતિ.

આકાસટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વેહાસટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૭. વેહાસટ્ઠકથાયં પન ચીવરવંસે ઠપિતસ્સ ચીવરસ્સ આકડ્ઢને યથાવુત્તપ્પદેસાતિક્કમો એકદ્વઙ્ગુલમત્તાકડ્ઢનેન સિયાતિ અધિપ્પાયેન વુત્તં ''**એકદ્વઙ્ગુલમત્તાકડ્ઢનેનેવ પારાજિક**''ન્તિ. ઇદઞ્ચ તાદિસં નાતિમહન્તં ચીવરવંસદણ્ડકં સન્ધાય વુત્તં, મહન્તે પન તતો અધિકમત્તાકડ્ઢનેનેવ સિયા. **રજ્જુકેન બન્ધિત્વા**તિ એકાય રજ્જુકોટિયા ચીવરં બન્ધિત્વા અપરાય કોટિયા ચીવરવંસં બન્ધિત્વા ઠપિતચીવરં. મુત્તમત્તે અટ્ઠત્વા પતનકસભાવત્તા ''**મુત્તે પારાજિક**''ન્તિ વુત્તં.

એકમેકસ્સ કુટ્ટોકાસમત્તે અતિક્કન્તે પારાજિકન્તિ ભિત્તિં અફુસાપેત્વા ઠપિતત્તા વુત્તં. **ભિત્તિં નિસ્સાય ઠપિત**ન્તિ પટિપાટિયા ઠપિતેસુ નાગદન્તાદીસુયેવ આરોપેત્વા ભિત્તિં ફુસાપેત્વા ઠપિતં. **પણ્ણન્તરં આરોપેત્વા ઠપિતા**તિ અઞ્ઞેહિ ઠપિતં સન્ધાય વુત્તં.

વેહાસટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉદકટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૮. ઉદકટ્ઠકથાયં સન્દમાનઉદકે નિક્ખિત્તં ન તિટ્ઠતીતિ આહ ''**અસન્દનકે ઉદકે**''તિ. **અનાપત્તી**તિ હત્થવારપદવારેસુ દુક્કટાપત્તિયા અભાવં સન્ધાય વુત્તં. **કડ્ઢતી**તિ હેટ્ઠતો ઓસારેતિ. **ઉપ્પલાદીસૂતિ આદિ**-સદ્દેન પદુમપુણ્ડરીકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. રત્તં **પદુમં**, સેતં **પુણ્ડરીકં**. સેતં વા **પદુમં**, રત્તં **પુણ્ડરીકં**. અથ વા રત્તં વા હોતુ સેતં વા સતપત્તં **પદુમં**, ઊનસતપત્તં **પુણ્ડરીકં**. **વત્થુ પૂરતી**તિ પારાજિકવત્થુ પહોતિ. **તસ્મિં છિન્નમત્તે પારાજિક**ન્તિ ઉદકતો અચ્ચુગ્ગતસ્સ ઉદકવિનિમુત્તટ્ઠાનતો છેદનં સન્ધાય વુત્તં. **યં વત્થું પૂરેતી**તિ યં પુપ્ફં પારાજિકવત્થું પૂરેતિ. દસહિ પુપ્ફેહિ કતકલાપો **હત્થકો**, મહન્તં કલાપં કત્વા બદ્ધં **ભારબદ્ધં**. **રજ્જુકેસુ તિણાનિ સન્થરિત્વા**તિ એત્થ ''દ્વે રજ્જુકાનિ ઉદકપિટ્ઠે ઠપેત્વા તેસં ઉપરિ તિરિયતો તિણાનિ સન્થરિત્વા તેસં ઉપરિ બન્ધિત્વા વા અબન્ધિત્વા વા તિરિયતોયેવ પુપ્ફાનિ ઠપેત્વા હેટ્ઠતો ગતાનિ દ્વે રજ્જુકાનિ ઉક્ખિપિત્વા પુપ્ફમત્થકે ઠપેન્તી''તિ વદન્તિ.

કેસગ્ગમત્તમ્પિ યથાઠિતટ્ઠાનતો ચાવેતીતિ પારિમન્તેન કુટ્ટોકાસં, ઓરિમન્તેન કેસગ્ગમત્તં ચાવેતિ. **સકલમુદક**ન્તિ દણ્ડેન કુટ્ટોકાસગતં સકલમુદકં. **ન ઉદકં ઠાન**ન્તિ અત્તના કતટ્ઠાનસ્સ અટ્ઠાનત્તા. **ઇદં ઉભય**ન્તિ એત્થ ''બન્ધનં અમોચેત્વા...પે॰... પારાજિક''ન્તિ ઇદમેવેકં, ''પઠમં બન્ધનં...પે॰... ઠાનપરિચ્છેદો''તિ ઇદં દુતિયં. **પદુમિનિય**ન્તિ પદુમગચ્છે. **ઉપ્પાટિતાયા**તિ પરેહિ અત્તનો અત્થાય ઉપ્પાટિતાય.

બહિ ઠપિતેતિ ઉદકતો બહિ ઠપિતે. હત્થકવસેન ખુદ્દકં કત્વા

બદ્ધં **કલાપબદ્ધં**. **મુળાલ**ન્તિ કન્દં. **પત્તં વા પુપ્ફં વા**તિ ઇદં કદ્દમસ્સ અન્તો પવિસિત્વા ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. **સકલમુદક**ન્તિ વાપિઆદીસુ પરિયાપન્નં સકલમુદકં. **નિદ્ધમનતુમ્બ**ન્તિ વાપિયા ઉદકસ્સ નિક્ખમનમગ્ગં. **ઉદકવાહક**ન્તિ મહામાતિકં. **ન અવહારો**તિ ઇદં પુબ્બસદિસં ન હોતીતિ આહ – ''**કસ્મા...પે॰... એવરૂપા હિ તત્થ કતિકા**''તિ. **અવહારો નત્થી**તિ સબ્બસાધારણે અપરિગ્ગહટ્ઠાને ગહિતત્તા. **માતિકં આરોપેત્વા**તિ ખુદ્દકમાતિકં આરોપેત્વા. **મરિત્વા...પે॰... તિટ્ઠન્તી**તિ એત્થ ''મતમચ્છાનંયેવ તેસં સન્તકત્તા અમતે ગણ્હન્તસ્સ નત્થિ અવહારો''તિ વદન્તિ.

ઉદકટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નાવટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૯. નાવટ્ઠકથાયં પન **યા બન્ધના મુત્તમત્તે ઠાના ન ચવતી**તિ ઇમિના ચણ્ડસોતે બદ્ધનાવં પટિક્ખિપતિ. **તાવ દુક્કટ**ન્તિ ''બન્ધનં મોચેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એવં મોચેન્તસ્સ પઞ્ઞત્તં દુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. **થુલ્લચ્ચયમ્પિ પારાજિકમ્પિ હોતી**તિ એત્થ પઠમં ઠાના અચાવેત્વા મુત્તે થુલ્લચ્ચયં, પઠમં ઠાના ચાવેત્વા મુત્તે પારાજિકન્તિ વેદિતબ્બં.

''પાસે બદ્ધસૂકરો વિયા''તિઆદિના વુત્તં સન્ધાયાહ ''**તત્થ યુત્તિ પુબ્બે વુત્તા એવા**''તિ. **વિપ્પનટ્ઠા નાવા**તિ વિસમવાતાદીહિ વિનાસં પત્વા ઉદકે નિમુજ્જિત્વા હેટ્ઠા ભૂમિતલં અપ્પત્વા મજ્ઝે ઠિતં સન્ધાય વદતિ. તેનેવ ''**અધો વા ઓપિલાપેન્તસ્સ...પે॰... નાવાતલેન કુટ્ટોકાસં મુખવટ્ટિં અતિક્કન્તમત્તે પારાજિક**''ન્તિ વુત્તં. **ઓપિલાપેન્તસ્સા**તિ ઓસીદાપેન્તસ્સ. **અતિક્કન્તમત્તે**તિ કુટ્ટોકાસં અતિક્કન્તમત્તે. **એસેવ નયો**તિ મુત્તમત્તે પારાજિકન્તિ દસ્સેતિ.

નાવાકડ્ઢનયોગ્ગમહાયોત્તતાય યોત્તકોટિતો પટ્ઠાય સકલમ્પિ ''**ઠાન**''ન્તિ વુત્તં.

અસતિપિ વાતે યથા વાતં ગણ્હાતિ, તથા ઠપિતત્તા ''**વાતં ગણ્હાપેતી**''તિ વુત્તં. **બલવા ચ વાતો આગમ્મા**તિ ઇમિના અસતિ વાતે અયં પયોગો કતોતિ દસ્સેતિ. તેનેવ ''**પુગ્ગલસ્સ નત્થિ અવહારો**''તિ વુત્તં. સતિ પન વાતે કતો પયોગો ઠાનાચાવનપયોગોયેવાતિ માતિકાઉજુકરણે વિય અત્થેવ અવહારોતિ દટ્ઠબ્બં. **ઠાનાચાવનપયોગો ન હોતી**તિ સુક્ખમાતિકાઉજુકરણે વિય અસતિ વાતે કતપયોગત્તા. **ભણ્ડદેય્યં પન હોતી**તિ નાવાસામિકસ્સ ભણ્ડદેય્યં હોતિ.

નાવટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

યાનટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૦. યાનટ્ઠકથાયં **દુકયુત્તસ્સા**તિ દ્વીહિ ગોણેહિ યુત્તસ્સ. **અયુત્તક**ન્તિ ગોણેહિ અયુત્તં. **કપ્પકતા**તિ યથા દ્વીહિ ભાગેહિ હેટ્ઠા પતિટ્ઠાતિ, એવં કતા. **તીણિ વા ચત્તારિ વા ઠાનાની**તિ અકપ્પકતાય ઉપત્થમ્ભનિયા વસેન તીણિ ઠાનાનિ, કપ્પકતાય વસેન ચત્તારિ ઠાનાનીતિ. તથા પથવિયં ઠપિતસ્સ તીણિ ઠાનાનીતિ સમ્બન્ધો. **તન્તિ** ફલકસ્સ વા દારુકસ્સ વા ઉપરિ ઠપિતં પથવિયં ઠપિતઞ્ચ. **દ્વીહિ અક્ખસીસેહી**તિ દ્વીહિ અક્ખકોટીહિ. **દારૂનં ઉપરિ ઠપિતસ્સા**તિ દ્વિન્નં દારૂનં ઉપરિ દ્વીહિ અક્ખકોટીહિ ઓલમ્બેત્વા સકટસાલાયં ઠપિતસ્સ. **હેટ્ઠિમતલસ્સા**તિ સકટબાહાય ભૂમિં ફુસિત્વા ઠિતસ્સ હેટ્ઠિમભાગસ્સ. **સેસં નાવાયં વુત્તસદિસ**ન્તિ ઇમિના ''યદિ પન તં એવં ગચ્છન્તં પકતિગમનં

ઉપચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞં દિસાભાગં નેતિ, પારાજિકં. સયમેવ યં કઞ્ચિ ગામં સમ્પત્તં ઠાના અચાવેન્તોવ વિક્કિણિત્વા ગચ્છતિ, નેવત્થિ અવહારો, ભણ્ડદેય્યં પન હોતી''તિ ઇમં નયં અતિદિસ્સતિ.

યાનટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભારટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૧. ભારટ્ઠકથાયં **પુરિમગલે ગલવાટકો**તિ પુરિમગલે ઉપરિમગલવાટકો. **ઉરપરિચ્છેદમજ્ઝે**તિ ઉરપરિયન્તસ્સ મજ્ઝે. **અનાણત્તત્તા**તિ ''અસુકટ્ઠાનં નેહી''તિ અનાણત્તત્તા. **યો ચાયં સીસભારે વુત્તો**તિ યો ચાયં વિનિચ્છયો સીસભારે વુત્તો. સીસાદીહિ વા ગહિતો હોતૂતિ સમ્બન્ધો. **તાદિસન્તિ** તપ્પટિચ્છાદનસમત્થં.

ભારટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આરામટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૨. આરામટ્ઠકથાયં **બન્ધનન્તિ** પુપ્ફાનં વણ્ટે પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં. **અભિયુઞ્જતી**તિ ચોદેતિ અટ્ટં કરોતિ. **અદિન્નાદાનસ્સ પયોગત્તા**તિ સહપયોગમાહ વત્થુમ્હિયેવ કતપયોગત્તા. સહપયોગવસેન હેતં દુક્કટં. **વિનિચ્છયપ્પસુતન્તિ** વિનિચ્છયે નિયુત્તં. **કક્ખળો**તિ દારુણો. **ધુરં નિક્ખિપતી**તિ ઉસ્સાહં ઠપેતિ, અત્તનો સન્તકકરણે નિરુસ્સાહો હોતીતિ અત્થો. કૂટટ્ટકારકોપિ સચે ધુરં ન નિક્ખિપતિ, નત્થિ અવહારોતિ આહ ''**સચે સયમ્પિ કતધુરનિક્ખેપો હોતી**''તિ. **સયમ્પી**તિ અભિયુઞ્જકોપિ. **કતધુરનિક્ખેપો**તિ ''ન દાનિ નં ઇમસ્સ દસ્સામી''તિ એવં તસ્સ દાને કતધુરનિક્ખેપો. **કિઞ્ચિ઼ારપ્પટિસ્સાવિભાવે**તિ ''કિં કરોમિ કિં કરોમી''તિ એવં કિઞ્ચિ઼ારમેવ પટિસ્સુણન્તો વિચરતીતિ કિઞ્ચિ઼ારપટિસ્સાવી, તસ્સ ભાવો કિઞ્ચિ઼ારપટિસ્સાવિભાવો, તસ્મિં, અત્તનો વસવત્તિભાવેતિ વુત્તં હોતિ.

ઉક્કોચં દત્વાતિ લઞ્જં દત્વા. **કૂટવિનિચ્છયિકાનન્તિ** કૂટવિનિચ્છયે નિયુત્તાનં વિનયધરાનં. ''ગણ્હા''તિ અવત્વા ''અસામિકસ્સ સામિકો અય''ન્તિઆદિના પરિયાયેન વુત્તેપિ તસ્સ સન્તકભાવં પરિચ્છિન્દિત્વા પવત્તવચનત્તા કૂટવિનિચ્છયં કરોન્તાનં કૂટસક્ખીનઞ્ચ પારાજિકમેવ. અસતિપિ ચેત્થ ઠાનાચાવને ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપોયેવ ઠાનાચાવનટ્ઠાને તિટ્ઠતિ. ઇમસ્મિં ધુરનિક્ખેપે પારાજિકે સામિકસ્સ વિમતુપ્પાદનપયોગે કતે થુલ્લચ્ચયં, તસ્સેવ ધુરનિક્ખેપપયોગે નિપ્ફાદિતે પારાજિકં. **સયં પરાજયં પાપુણાતી**તિ કૂટટ્ટકારકો પરાજયં પાપુણાતિ.

આરામટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિહારટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૩. વિહારટ્ઠકથાયં વિહારોપિ પરિવેણમ્પિ આવાસોપિ વિહારોત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતીતિ આહ ''**વિહારં વા**''તિઆદિ. તત્થ **વિહારન્તિ** મહાવિહારં. **પરિવેણન્તિ** મહાવિહારસ્સ અબ્ભન્તરે વિસું વિસું પાકારપરિચ્છિન્નટ્ઠાનં. **આવાસન્તિ** એકં આવસથં. અભિયોગે કતેપિ અવહારસ્સ અસિજ્ઝનતો વુત્તં ''**અભિયોગો ન રુહતી**''તિ. ગણસન્તકે પન પરિચ્છિન્નસામિકત્તા સક્કા ધુરં નિક્ખિપાપેતુન્તિ આહ ''**દીઘભાણકાદિભેદસ્સ પન ગણસ્સા**''તિ. ઇધાપિ સચે એકોપિ ધુરં ન નિક્ખિપતિ, રક્ખતિયેવ. સબ્બેસં ધુરનિક્ખેપેનેવ હિ પારાજિકં.

વિહારટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ખેત્તટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૪. ખેત્તટ્ઠકથાયં **સત્ત ધઞ્ઞાની**તિ સાલિવીહિયવકઙ્ગુકુદ્રૂસવરકગોધુમાનં વસેન સત્ત ધઞ્ઞાનિ . **નિરુમ્ભિત્વા** વાતિઆદીસુ ''ગણ્હન્તસ્સા''તિ પચ્ચેકં યોજેતબ્બં. તત્થ નિરુમ્ભિત્વા ગહણં નામ વીહિસીસં અચ્છિન્દિત્વા યથાઠિતમેવ હત્થેન ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વા બીજમત્તસ્સેવ ગહણં. **એકમેકન્તિ** એકમેકં વીહિસીસં. **ઉપ્પાટેત્વા** વાતિ મુગ્ગમાસાદીનિ ઉદ્ધરિત્વા વા. **યસ્મિં બીજે** વાતિઆદિ નિરુમ્ભિત્વા ગહણાદીસુ યથાક્કમં યોજેતબ્બં. સાલિસીસાદીનિ નિરુમ્ભિત્વા ગણ્હન્તસ્સ યસ્મિં બીજે વત્થુ પૂરતિ, એકમેકં હત્થેનેવ છિન્દિત્વા ગણ્હન્તસ્સ યસ્મિં સીસે વત્થુ પૂરતિ, અસિતેન લાયિત્વા ગણ્હન્તસ્સ યસ્સં મુટ્ઠિયં વત્થુ પૂરતિ, બહૂનિ એકતો ઉપ્પાટેત્વા ગણ્હન્તસ્સ યસ્મિં મુગ્ગમાસાદિફલે વત્થુ પૂરતીતિ એવમેત્થ યથાક્કમો વેદિતબ્બો. ''**તસ્મિં બન્ધના મોચિતમત્તે**''તિ વચનતો તસ્મિં બીજાદિમ્હિ બન્ધના મોચિતે સતિ તતો અનપનીતેપિ પારાજિકમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **અચ્છિજ્જમાનો**તિ અચ્છિન્નો હુત્વા ઠિતો. **જટિતાની**તિ છિન્દિતાનિ અચ્છિન્નેહિ સદ્ધિં જટિતાનિ હોન્તીતિ અત્થો. **સભુસન્તિ** પલાલસહિતં. **અભુસન્તિ** પલાલરહિતં.

ખીલેનાતિ ખાણુકેન. એત્થ ચ ખીલસઙ્કમનાદીસુ ઉભયં સમ્ભવતિ સહપયોગો ધુરનિક્ખેપો ચ. યદા હિ પરસ્સ ખેત્તાદીસુ એકદેસં ખીલસઙ્કમનાદિવસેન અત્તનો સન્તકં કરોતિ, તદા સતિપિ પઠમતરં સામિકાનં ધુરનિક્ખેપે ખીલસઙ્કમનાદિસહપયોગં વિના ન હોતીતિ સહપયોગેનેવ પારાજિકં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં ''ઠાનાચાવનવસેન ખીલાદીનિ સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિગ્ગહણવસેન ચ સહપયોગો વેદિતબ્બો''તિ. યદા પન અસતિ ધુરનિક્ખેપે ખીલસઙ્કમનાદિમત્તં કતં, તદા વિના ધુરનિક્ખેપેન ન હોતીતિ ધુરનિક્ખેપેનેવ પારાજિકં. તેનેવેત્થ ''**તઞ્ચ ખો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેના**''તિ વુત્તં. **એવં સબ્બત્થા**તિ યથાવુત્તમત્થં રજ્જુસઙ્કમનાદીસુપિ અતિદિસતિ.

યટ્ઠિન્તિ માનદણ્ડં. **એકસ્મિં અનાગતે થુલ્લચ્ચયં, તસ્મિં આગતે પારાજિકન્તિ** એત્થ સચે દારૂનિ નિખણિત્વા તત્તકેનેવ ગણ્હિતુકામો હોતિ, અવસાને દારુમ્હિ પારાજિકં. સચે તત્થ સાખાયોપિ કત્વા ગહેતુકામો હોતિ, અવસાનસાખાય પારાજિકન્તિ વેદિતબ્બં. **તત્તકેન અસક્કોન્તો**તિ દારૂનિ નિખણિત્વા વતિં કાતું અસક્કોન્તો. **ખેત્તમરિયાદન્તિ** વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું ''**કેદારપાળિ**''ન્તિ વુત્તં. **વિત્થતં કરોતી**તિ પુબ્બે વિજ્જમાનમેવ મરિયાદં વિત્થિણ્ણં કરોતિ. **અકતં વા પન પતિટ્ઠપેતી**તિ પુબ્બે અકતં વા મરિયાદં ઠપેતિ.

ખેત્તટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વત્થુટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૫. વત્થુટ્ઠકથાયં **તિણ્ણં પાકારાનન્તિ** ઇટ્ઠકસિલાદારૂનં વસેન તિણ્ણં પાકારાનં. **એતેનેવ નયેનાતિ** ઇમિના ''કેવલં ભૂમિં સોધેત્વા...પે॰... અપરિક્ખિપિત્વા વા''તિ વુત્તમત્થં નિદસ્સેતિ.

ગામટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૬. ગામટ્ઠકથાયં ગામો નામાતિ પાળિયં ન વુત્તં સબ્બસો ગામલક્ખણસ્સ પુબ્બે વુત્તત્તા.

અરઞ્ઞટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૭. અરઞ્ઞટ્ઠકથાયં **અરઞ્ઞં નામાતિ** ઇદં પન ન કેવલં પુબ્બે વુત્તઅરઞ્ઞલક્ખણપ્પત્તિમત્તેન અરઞ્ઞં ઇધાધિપ્પેતં, કિન્તુ યં અત્તનો અરઞ્ઞલક્ખણેન અરઞ્ઞં પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતિ, તં અરઞ્ઞં ઇધાધિપ્પેતન્તિ દસ્સેતું વુત્તં. **તેનાતિ** પુન અરઞ્ઞવચનેન. **ન પરિગ્ગહિતભાવો અરઞ્ઞસ્સ લક્ખણન્તિ** યદિ હિ પરિગ્ગહિતભાવો અરઞ્ઞલક્ખણં સિયા, ''અરઞ્ઞં નામ યં મનુસ્સાનં પરિગ્ગહિત''ન્તિ એત્તકમેવ વદેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **યન્તિ** ઇમિના પુબ્બે વુત્તલક્ખણમેવ અરઞ્ઞં પરામટ્ઠન્તિ આહ **''યં પન અત્તનો અરઞ્ઞલક્ખણેન અરઞ્ઞ''ન્તિ.**

વિનિવિજ્ઝિત્વાતિ ઉજુકમેવ વિનિવિજ્ઝિત્વા. **પણ્ણં વાતિ** તાલપણ્ણાદિ પણ્ણં વા. **અદ્ધગતોપીતિ** ચિરકાલં તત્થેવ ઠિતોપિ. **ન ગહેતબ્બોતિ** એત્થ પન યો પરેહિ અરઞ્ઞસામિકાનં હત્થતો કિણિત્વા તચ્છેત્વા તત્થેવ ઠપિતો, સો અરઞ્ઞસામિકેન અનુઞ્ઞાતોપિ ન ગહેતબ્બો. **સામિકેહિ છડ્ડિતોતિ ગહેતું વટ્ટતીતિ** પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગહણં વુત્તં. **લક્ખણચ્છિન્નસ્સાપીતિ** અરઞ્ઞસામિકાનં હત્થતો કિણિત્વા ગણ્હન્તેહિ કતસઞ્ઞાણસ્સ. **છલ્લિયા પરિયોનદ્ધં હોતીતિ** ઇમિના સામિકાનં નિરપેક્ખતં દીપેતિ. તેન વુત્તં **''ગહેતું વટ્ટતી''**તિ. યદિ સામિકાનં સાપેક્ખતા અત્થિ, ન વટ્ટતિ. **તાનિ કતાનિ અજ્ઝાવુત્થાનિ ચ હોન્તીતિ** તાનિ ગેહાદીનિ કતાનિ પરિનિટ્ઠિતાનિ મનુસ્સેહિ ચ અજ્ઝાવુત્થાનિ હોન્તિ. **દારૂનિપીતિ** ગેહાદીનં કતત્તા તતો અવસિટ્ઠદારૂનિપિ. **એતેસન્તિ** એતેસં યથાવુત્તદારૂનં.

તેસં આરક્ખટ્ઠાનન્તિ તેસં અરઞ્ઞપાલાનં ઠિતટ્ઠાનં. **દેહીતિ વુત્તે દાતબ્બમેવાતિ** એત્થ ''દેહી''તિ વુત્તે ''દસ્સામી''તિ આભોગસબ્ભાવતો ''દેહી''તિ અવુત્તે અદત્વાપિ ગન્તું વટ્ટતિયેવ. **ગન્તું દેથાતિ** ગમનં દેથ. **અદિસ્વા ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યન્તિ** પરિસુદ્ધચિત્તેન ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યં. યત્થ કત્થચિ નીતાનમ્પિ દારૂનં અરઞ્ઞસામિકાનંયેવ સન્તકત્તા સુદ્ધચિત્તેન નિક્ખન્તોપિ પુન થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ગચ્છતિ, પારાજિકમેવાતિ વદન્તિ.

અરઞ્ઞટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉદકકથાવણ્ણના

૧૦૮. ઉદકકથાયં મહાકુચ્છિકા ઉદકચાટિ **ઉદકમણિકો.** ''સમેખલા ચાટિ ઉદકમણિકો''તિપિ વદન્તિ. **તત્થાતિ** તેસુ ભાજનેસુ. **નિબ્બહનઉદકન્તિ** ''મહોદકં આગન્ત્વા તળાકમરિયાદં મા છિન્દી''તિ તળાકરક્ખણત્થં તસ્સ એકપસ્સેન વિસ્સજ્જિતઉદકં. **નિદ્ધમનતુમ્બન્તિ** સસ્સાદીનં અત્થાય ઉદકનિક્ખમનમગ્ગં. **મરિયાદં દુબ્બલં કત્વાતિ** ઇદં અવસ્સં છિન્નસભાવદસ્સનત્થં ભણ્ડદેય્યવિસયદસ્સનત્થઞ્ચ વુત્તં. મરિયાદં દુબ્બલં અકત્વાપિ યથાવુત્તપ્પયોગે કતે મરિયાદં છિન્દિત્વા નિક્ખન્તઉદકગ્ઘાનુરૂપેન અવહારેન કારેતબ્બમેવ.

અનિગ્ગતેતિ અનિક્ખમિત્વા તળાકસ્મિંયેવ ઉદકે ઠિતે. **અસમ્પત્તેવાતિ** તળાકતો નિક્ખમિત્વા મહામાતિકાય એવ ઠિતે. **અનિક્ખન્તેતિ** તળાકતો અનિક્ખન્તે ઉદકે. **સુબદ્ધાતિ** ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ **''નિક્ખન્તે બદ્ધા ભણ્ડદેય્ય''**ન્તિ, તળાકતો નિક્ખમિત્વા પરેસં ખુદ્દકમાતિકામુખં અપાપુણિત્વા મહામાતિકાયંયેવ ઠિતે બદ્ધા ચે, ભણ્ડદેય્યન્તિ અત્થો. ''અનિક્ખન્તે બદ્ધા સુબદ્ધા, નિક્ખન્તે બદ્ધા ભણ્ડદેય્ય''ન્તિ હિ ઇદં દ્વયં હેટ્ઠા વુત્તવિકપ્પદ્વયસ્સ યથાક્કમેન વુત્તં. **નત્થિ અવહારોતિ** એત્થ ''અવહારો નત્થિ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતી''તિ કેચિ વદન્તિ, તળાકગતઉદકસ્સ સબ્બસાધારણત્તા તં અયુત્તં વિય દિસ્સતિ, ''અનિક્ખન્તે બદ્ધા સુબદ્ધા''તિ ઇમિના ચ અટ્ઠકથાવચનેન ન સમેતિ. **વત્થું...પે॰... ન સમેતીતિ** એત્થ તળાકગતઉદકસ્સ સબ્બસાધારણત્તા અપરિગ્ગહિતં ઇધ વત્થુન્તિ અધિપ્પાયો.

ઉદકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દન્તપોનકથાવણ્ણના

૧૦૯. દન્તકટ્ઠકથાયં **તતો પટ્ઠાય અવહારો નત્થીતિ** ''યથાસુખં ભિક્ખુસઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ''તિ યથાસુખં પરિભોગત્થાય ઠપિતત્તા વસ્સગ્ગેન અભાજેતબ્બત્તા અરક્ખિતબ્બત્તા સબ્બસાધારણત્તા ચ અઞ્ઞં સઙ્ઘિકં વિય ન હોતીતિ થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સપિ નત્થિ અવહારો . **વત્તન્તિ** દન્તકટ્ઠગ્ગહણે વત્તં. ઇદાનિ તદેવ વત્તં દસ્સેન્તો **''યો હી''**તિઆદિમાહ. **''પુન સામણેરા આહરિસ્સન્તી''**તિ કેચિ થેરા વદેય્યુન્તિ યોજેતબ્બં.

દન્તપોનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વનપ્પતિકથાવણ્ણના

૧૧૦. વનપ્પતિકથાયં **''ઉજુકમેવ તિટ્ઠતીતિ** રુક્ખભારેન કિઞ્ચિદેવ ભસ્સિત્વા ઠિતત્તા હોતિયેવ ઠાનાચાવનન્તિ અધિપ્પાયેન વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **વાતમુખં સોધેતીતિ** યથા વાતો આગન્ત્વા રુક્ખં પાતેતિ, એવં વાતસ્સ આગમનમગ્ગં રુન્ધિત્વા ઠિતાનિ સાખાગુમ્બાદીનિ છિન્દિત્વા અપનેન્તો સોધેતિ. **''મણ્ડૂકકણ્ટકં વા વિસન્તિ** મણ્ડૂકાનં નઙ્ગુટ્ઠે અગ્ગકોટિયં ઠિતકણ્ટક''ન્તિ વદન્તિ, ''એકં વિસમચ્છકણ્ટક''ન્તિપિ વદન્તિ.

વનપ્પતિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

હરણકકથાવણ્ણના

૧૧૧. હરણકકથાયં **હરણકન્તિ** હરિયમાનં. અભિમુખં કત્વા કડ્ઢનં **આકડ્ઢનં**, સેસદિસાકડ્ઢનં **વિકડ્ઢનં**. **પાદં અગ્ઘતિ, પારાજિકમેવાતિ** એત્થ અન્તં ન ગણ્હામીતિ અસલ્લક્ખિતત્તા અન્તસ્સ ચ ગણ્હિસ્સામીતિ સલ્લક્ખિતસ્સેવ પટસ્સ એકદેસત્તા પારાજિકં વુત્તં. **સહભણ્ડહારકન્તિ** ભણ્ડહારકેન સદ્ધિં. **સન્તજ્જેત્વાતિ** ધનુઆદીહિ સન્તજ્જેત્વા.

સોતિ ભણ્ડહારકો. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** અપરિગ્ગહિતકં, અસામિકન્તિ અત્થો.

આહરાપેન્તે દાતબ્બન્તિ એત્થ ''છડ્ડેત્વા ધુરં નિક્ખિપિત્વા ગતાનમ્પિ નિરાલયાનં પુન આહરાપનસ્સ વુત્તત્તા ભિક્ખૂનમ્પિ અત્તનો સન્તકે પરિક્ખારે અચ્છિન્દિત્વા પરેહિ ગહિતે તત્થ ધુરનિક્ખેપં કત્વાપિ પુન તં બલક્કારેનપિ આહરાપેતું વટ્ટતી''તિ દેસવાસિનો આચરિયા વદન્તિ, સીહળદીપવાસિનો પન તં કેચિ આચરિયા ન ઇચ્છન્તિ. તેનેવ **મહાગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં ''અમ્હાકં પન તં ન રુચ્ચતી''તિ. **અગ્ગેસૂતિ** મહાપચ્ચરિઆદીસુ. **વિચારણા એવ નત્થીતિ** તત્થાપિ પટિક્ખેપાભાવતો અયમેવત્થોતિ વુત્તં હોતિ.

હરણકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપનિધિકથાવણ્ણના

૧૧૨. ઉપનિધિકથાયં ''સઙ્ગોપનત્થાય અત્તનો હત્થે નિક્ખિત્તસ્સ ભણ્ડસ્સ ગુત્તટ્ઠાને પટિસામનપયોગં વિના અઞ્ઞસ્મિં પયોગે અકતેપિ રજ્જસઙ્ખોભાદિકાલે 'ન દાનિ તસ્સ દસ્સામિ, ન મય્હં દાનિ દસ્સતી'તિ ઉભોહિપિ સકસકટ્ઠાને નિસીદિત્વા ધુરનિક્ખેપે કતે પારાજિકમેવ પટિસામનપયોગસ્સ કતત્તા''તિ વદન્તિ. **અત્તનો હત્થે નિક્ખિત્તત્તાતિ** એત્થ અત્તનો હત્થે સઙ્ગોપનત્થાય નિક્ખિત્તકાલતો પટ્ઠાય તપ્પટિબદ્ધત્તા આરક્ખાય ભણ્ડસામિકટ્ઠાને ઠિતત્તા ઠાનસ્સ ચ તદાયત્તતાય ઠાનાચાવનસ્સ અલબ્ભનતો નત્થિ અવહારોતિ અધિપ્પાયો.

ધમ્મં વાચાપેત્વાતિ ધમ્મં કથાપેત્વા. **એસેવ નયોતિ** ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકં. કસ્મા? અઞ્ઞેહિ અસાધારણસ્સ અભિઞ્ઞાણસ્સ વુત્તત્તા. ''**અઞ્ઞં તાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતીતિ** ઇદં સઞ્ઞાણં કથેન્તેનેવ 'અસુકસ્મિં ઠાને'તિ ઓકાસસ્સ ચ નિયમિતત્તા તસ્મિં ઠાને ઠિતં પત્તં અપનેત્વા તસ્મિં ઓકાસે અઞ્ઞં તાદિસમેવ પચ્છા ઠપિતં પત્તં સન્ધાય કથિત''ન્તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. ચોરેન સલ્લક્ખિતપત્તસ્સ ગહણાભાવેપિ ''ઇદં થેનેત્વા ગણ્હિસ્સામી''તિ તસ્મિં ઓકાસે ઠિતે તાદિસે વત્થુમત્તે તસ્સ થેય્યચિત્તસબ્ભાવતો અઞ્ઞં તાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતીતિ ચોરસ્સ અવહારો દસ્સિતો. **પદવારેનાતિ** થેરેન નીહરિત્વા દિન્નં પત્તં ગહેત્વા ગચ્છતો ચોરસ્સ પદવારેન. **તં અતાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતીતિ** ''મમાયં પત્તો ન હોતી''તિ વા ''મયા કથિતો અયં પત્તો ન હોતી''તિ વા જાનિત્વા થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સ ''ઇદં થેનેત્વા ગણ્હિસ્સામી''તિ વત્થુમત્તે થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ગણ્હન્તસ્સ ચ અવહારસબ્ભાવતો વુત્તં.

ગામદ્વારન્તિ સમણસારુપ્પં વોહારમત્તમેતં, અન્તોગામં ઇચ્ચેવ વુત્તં હોતિ. **વુત્તનયેનેવ થેરસ્સ પારાજિકન્તિ** થેય્યચિત્તેનેવ પરસન્તકસ્સ ગહિતત્તા ઉદ્ધારેયેવ થેરસ્સ પારાજિકં. **ચોરસ્સ દુક્કટન્તિ** અસુદ્ધચિત્તેન ગહિતત્તા ગહિતકાલે ચોરસ્સ દુક્કટં. **વુત્તનયેનેવ ઉભિન્નમ્પિ દુક્કટન્તિ** ચોરસ્સ સામિકેન દિન્નત્તા પારાજિકં નત્થિ, અસુદ્ધચિત્તેન ગહિતત્તા દુક્કટં, થેરસ્સ પન અત્તનો સન્તકેપિ અસુદ્ધચિત્તતાય દુક્કટન્તિ.

આણત્તિયા ગહિતત્તાતિ એત્થ ''પત્તચીવરં ગણ્હ, અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરિસ્સામા''તિ એવં થેરેન કતઆણત્તિયા વિહારસ્સ પરભાગે ઉપચારતો પટ્ઠાય યાવ તસ્સ ગામસ્સ પરતો ઉપચારો, તાવ સબ્બં ખેત્તમેવ જાતન્તિ અધિપ્પાયો. **મગ્ગતો ઓક્કમ્માતિ** એત્થ ઉભિન્નં સકટચક્કમગ્ગાનં અન્તરાળમ્પિ મગ્ગોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **અટ્ઠત્વા અનિસીદિત્વાતિ** એત્થ વિહારં પવિસિત્વા સીસાદીસુ ભારં ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વાવ તિટ્ઠન્તો નિસીદન્તો વા વિસ્સમિત્વા થેય્યચિત્તે વૂપસન્તે પુન થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ગચ્છતિ ચે, પાદુદ્ધારેન કારેતબ્બો. સચે ભૂમિયં નિક્ખિપિત્વા પુન તં ગહેત્વા ગચ્છતિ, ઉદ્ધારેન કારેતબ્બો. કસ્મા? આણાપકસ્સ આણત્તિયા યં કત્તબ્બં, તસ્સ તાવ પરિનિટ્ઠિતત્તા. કેચિ પન ''પુરિમસ્મિં થેય્યચિત્તે અવૂપસન્તેપિ વુત્તનયેનેવ વિસ્સમિત્વા ગચ્છતો પાદુદ્ધારેન ઉદ્ધારેન વા કારેતબ્બો''તિ વદન્તિ, ''અસુકં નામ ગામન્તિ અનિયમેત્વા 'અન્તોગામં પવિસિસ્સામા'તિ અવિસેસેન વુત્તે વિહારસામન્તા સબ્બોપિ ગોચરગામો ખેત્તમેવા''તિપિ વદન્તિ. **સેસન્તિ** મગ્ગુક્કમનવિહારાભિમુખગમનાદિ સબ્બં. **પુરિમસદિસમેવાતિ** અનાણત્તિયા ગહિતેપિ સામિકસ્સ કથેત્વા ગહિતત્તા હેટ્ઠા વુત્તવિહારૂપચારાદિ સબ્બં ખેત્તમેવાતિ કત્વા વુત્તં.

એસેવ નયોતિ ''અન્તરામગ્ગે થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા''તિઆદિના વુત્તનયં અતિદિસતિ. **નિમિત્તે વા કતેતિ** ''ચીવરં મે કિલિટ્ઠં, કો નુ ખો રજિત્વા દસ્સતી''તિઆદિના નિમિત્તે કતે. **વુત્તનયેનેવાતિ** અનાણત્તસ્સ થેરેન સદ્ધિં પત્તચીવરં ગહેત્વા ગમનવારે વુત્તનયેનેવ. **એકપસ્સે વાતિ** વિહારસ્સ મહન્તતાય અત્તાનં અદસ્સેત્વા એકસ્મિં પસ્સે વસન્તો વા. **થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતીતિ** થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને ઠાનાચાવનં અકત્વા નિવત્થપારુતનીહારેનેવ પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતિ, ઠાના ચાવેન્તસ્સ પન થેય્યચિત્તે સતિ પારાજિકમેવ સીસે ભારં ખન્ધે કરણાદીસુ વિય. **યથા તથા વા નસ્સતીતિ** અગ્ગિઆદિના વા ઉપચિકાદીહિ ખાદિતં વા નસ્સતિ.

અઞ્ઞો વા કોચીતિ ઇમિના પન યેન ઠપિતં, સોપિ સઙ્ગહિતોતિ વેદિતબ્બં. **તવ થૂલસાટકો લદ્ધોતિઆદિના** મુસાવાદે દુક્કટં અદિન્નાદાનપયોગત્તા. **ઇતરં ગણ્હતો ઉદ્ધારે પારાજિકન્તિ** એત્થ ''પવિસિત્વા તવ સાટકં ગણ્હાહી''તિ ઇમિનાવ ઉપનિધિભાવતો મુત્તત્તા સામિકસ્સ ઇતરં ગણ્હતોપિ અત્તનો સાટકે આલયસ્સ સબ્ભાવતો ચ ઉદ્ધારે પારાજિકં વુત્તં. **ન જાનન્તીતિ** તેન વુત્તં વચનં અસુણન્તા ન જાનન્તિ. **એસેવ નયોતિ** એત્થ સચે જાનિત્વાપિ ચિત્તેન ન સમ્પટિચ્છન્તિ, એસેવ નયોતિ દટ્ઠબ્બં. **પટિક્ખિપન્તીતિ** એત્થ ચિત્તેન પટિક્ખેપોપિ સઙ્ગહિતોવાતિ વેદિતબ્બં. **યાચિતા વા અયાચિતા વાતિ** એત્થ યાચિતા યદિ ચિત્તેનપિ સમ્પટિચ્છન્તિ, નટ્ઠે ગીવા. અયાચિતા પન યદિપિ ચિત્તેન સમ્પટિચ્છન્તિ, નત્થિ ગીવા.

ગહેત્વા ઠપેતીતિ એત્થ ચાલેત્વા તસ્મિંયેવ ઠાને ઠપિતેપિ નટ્ઠે ગીવા. **ઉપચારે વિજ્જમાનેતિ** ભણ્ડાગારસ્સ સમીપે ઉચ્ચારપસ્સાવટ્ઠાને વિજ્જમાને. **મયિ ચ મતે સઙ્ઘસ્સ ચ સેનાસને વિનટ્ઠેતિ** એત્થ ''કેવલં સઙ્ઘસ્સ સેનાસનં મા નસ્સીતિ ઇમિનાવ અધિપ્પાયેન વિવરિતુમ્પિ વટ્ટતિયેવા''તિ વદન્તિ. **સહાયેહિ ભવિતબ્બન્તિ** તેહિપિ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ દાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. **અયં સામીચીતિ** ભણ્ડાગારે વસન્તાનં ઇદં વત્તં.

લોલમહાથેરોતિ મન્દો મોમૂહો હસિતકીળિતપ્પસુતો વા મહાથેરો. અત્તનો અત્તનો વસનગબ્ભેસુ સભાગભિક્ખૂનં પરિક્ખારં ઠપેન્તીતિ યોજેતબ્બં. **ઇતરેહીતિ** તસ્મિંયેવ ગબ્ભે વસન્તેહિ ઇતરભિક્ખૂહિ. વિહારવારે નિયુત્તો **વિહારવારિકો**, વારં કત્વા વિહારરક્ખણકો. **નિવાપન્તિ** ભત્તવેતનં. **પટિપથં ગતેસૂતિ** ચોરાનં આગમનં ઞત્વા ''પઠમતરંયેવ ગન્ત્વા સદ્દં કરિસ્સામા''તિ ચોરાનં અભિમુખં ગતેસુ. **નિસ્સિતકે જગ્ગેન્તીતિ** અત્તનો અત્તનો નિસ્સિતકે સિક્ખાચરિયાય પોસેન્તાપિ નિસ્સિતકે વિહારં જગ્ગાપેન્તિ. ''અસહાયસ્સ અદુતિયસ્સા''તિ પાઠો યુત્તો, પચ્છિમં પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **અસહાયસ્સ વા અત્તદુતિયસ્સ વાતિ** ઇમસ્મિં પન પાઠે એકેન આનીતં દ્વિન્નં

નપ્પહોતીતિ અત્તદુતિયસ્સપિ વારો નિવારિતોતિ વદન્તિ, તં ''યસ્સ સભાગો ભિક્ખુ ભત્તં આનેત્વા દાતા નત્થી''તિ ઇમિના ન સમેતીતિ વીમંસિતબ્બં. **ઉપજીવન્તેન ઠાતબ્બન્તિ** અબ્ભોકાસિકેન રુક્ખમૂલિકેનપિ પાકવટ્ટં ઉપનિસ્સાય જીવન્તેન પત્તચીવરરક્ખણત્થાય વિહારવારે સમ્પત્તે ઠાતબ્બં. **પરિપુચ્છન્તિ** પુચ્છિતપઞ્હવિસ્સજ્જનં અટ્ઠકથં વા. **દિગુણન્તિ** વસ્સગ્ગેન પાપિતં વિનાવ દ્વે કોટ્ઠાસેતિ વદન્તિ. **પક્ખવારેનાતિ** અડ્ઢમાસવારેન.

ઉપનિધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુઙ્કઘાતકથાવણ્ણના

૧૧૩. સુઙ્કઘાતકથાયં **તતો હનન્તીતિ** તતો નીહરન્તા હનન્તિ. **તન્તિ** સુઙ્કટ્ઠાનં. **યતોતિ** યતો નીહરિયમાનભણ્ડતો. **રાજકન્તિ** રાજાયત્તં. તમ્પિ રાજારહમેવાતિ આહ **''અયમેવત્થો''**તિ. **ઇતોતિ** ઇતો ભણ્ડતો. **દુતિયં પાદં અતિક્કામેતીતિ** એત્થ ''પઠમં પાદં પરિચ્છેદતો બહિ ઠપેત્વા દુતિયે પાદે ઉદ્ધટમત્તે પારાજિક''ન્તિ વદન્તિ ઉદ્ધરિત્વા બહિ અટ્ઠપિતોપિ બહિ ઠિતોયેવ નામ હોતીતિ કત્વા. યત્થ યત્થ પદવારેન આપત્તિ કારેતબ્બા, તત્થ તત્થ સબ્બત્થાપિ એસેવ નયોતિ વદન્તિ. સુઙ્કઘાતતો બહિ **બહિસુઙ્કઘાતં. અવસ્સં પતનકન્તિ** અવસ્સં સુઙ્કઘાતતો બહિ પતનકં. **પુબ્બે વુત્તનયેનેવાતિ** અવસ્સં પતનકે હત્થતો મુત્તમત્તેતિ વુત્તં હોતિ. **વટ્ટન્તં પુન અન્તો પવિસતીતિ** મહાઅટ્ઠકથાવચનસ્સ કુરુન્દિસઙ્ખેપટ્ઠકથાહિ અધિપ્પાયો પકાસિતો. **અન્તો ઠત્વા બહિ ગચ્છન્તં રક્ખતીતિ** ભિક્ખુનો પયોગેન ગમનવેગસ્સ અન્તોયેવ વૂપસન્તત્તા. **પરિવત્તેત્વા અબ્ભન્તરિમં બહિ ઠપેતીતિ** અબ્ભન્તરે ઠિતં પુટકં પરિવત્તેત્વા બહિ ઠપેતિ. એત્થ ચ ''અબ્ભન્તરિમે પુટકે ભૂમિતો મોચિતમત્તે પારાજિક''ન્તિ વદન્તિ.

''ગચ્છન્તે યાને વા...પે॰... ઠપેતીતિ સુઙ્કઘાતં અપવિસિત્વા બહિયેવ ઠપેતી''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠપિતન્તિ વક્ખમાનત્તા. આચરિયા પન ''સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠિત''ન્તિ પાઠં વિકપ્પેત્વા ''પઠમં અન્તોસુઙ્કઘાતં પવિટ્ઠેસુયેવ યાનાદીસુ ઠપિતં પચ્છા યાનેન સદ્ધિં નીહટં સુઙ્કઘાતસ્સ બહિ ઠિતં, ન ચ તેન નીત''ન્તિ અત્થં વદન્તિ. અયં પન તેસં અધિપ્પાયો – સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ અન્તો પવિટ્ઠયાનાદીસુ ઠપિતેપિ ભિક્ખુસ્સ પયોગં વિના અઞ્ઞેન નીહટત્તા નેવત્થિ પારાજિકં, **''અત્ર પવિટ્ઠસ્સ સુઙ્કં ગણ્હન્તૂ''**તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞેન નીહટસ્સ બહિ ઠિતે ભણ્ડેય્યમ્પિ ન હોતીતિ. અયમેવ ચ નયો ''વટ્ટિત્વા ગમિસ્સતીતિ વા અઞ્ઞો નં વટ્ટેસ્સતીતિ વા અન્તો ઠપિતં પચ્છા સયં વા વટ્ટમાનં અઞ્ઞેન વા વટ્ટિતં બહિ ગચ્છતિ, રક્ખતિયેવા''તિ ઇમિના વચનેન સમેતીતિ યુત્તતરો વિય દિસ્સતિ. સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ અન્તો પવિસિત્વા પુન પચ્ચાગચ્છતોપિ તેન પસ્સેન પરિચ્છેદં અતિક્કમન્તસ્સ યદિ તતોપિ ગચ્છન્તાનં હત્થતો સુઙ્કં ગણ્હન્તિ, સીમાતિક્કમે પારાજિકમેવ.

હત્થિસુત્તાદીસૂતિ હત્થિસિક્ખાદીસુ. **ઇમસ્મિં ઠાનેતિ** યથાવુત્તયાનાદીહિ વુત્તપ્પકારેન નીહરણે. **અનાપત્તીતિ** તત્થ ''સહત્થા''તિ વચનતો અઞ્ઞેન નીહરાપેન્તસ્સ અનાપત્તિ. **ઇધાતિ** ઇમસ્મિં અદિન્નાદાનસિક્ખાપદે. **તત્રાતિ** તસ્મિં એળકલોમસિક્ખાપદે. **હોન્તીતિ** એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો હેતુઅત્થો, યસ્મા એળકલોમાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, તસ્મા પાચિત્તિયન્તિ અત્થો. **ઇધ અનાપત્તીતિ** ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે અવહારાભાવા અનાપત્તિ. **ઉપચારન્તિ** સુઙ્કઘાતપરિચ્છેદતો બહિ સમન્તા દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અબ્ભન્તરં વતિઆસન્નપ્પદેસસઙ્ખાતં ઉપચારં. તાદિસં ઉપચારં ઓક્કમિત્વા પરિહરણે સાદીનવત્તા દુક્કટં વુત્તં. **એત્થાતિ** સુઙ્કઘાતે. **''દ્વીહિ લેડ્ડુપાતેહીતિ** અયં નિયમો આચરિયપરમ્પરાભતો''તિ **મહાગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

સુઙ્કઘાતકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાણકથાવણ્ણના

૧૧૪. પાણકથાયં તિરચ્છાનગતસ્સ એકન્તેન પાદગ્ઘનકતા ન સમ્ભવતીતિ આહ – **''એકંસેન અવહારકપ્પહોનકપાણં દસ્સેન્તો''**તિ. **ભુજિસ્સં હરન્તસ્સ અવહારો નત્થીતિ** પરપરિગ્ગહિતાભાવતો. **ભુજિસ્સોતિ** અદાસો. **આઠપિતોતિ** માતાપિતૂહિ ઇણં ગણ્હન્તેહિ ''યાવ ઇણદાના અયં તુમ્હાકં સન્તિકે હોતૂ''તિ ઇણદાયકાનં નિય્યાતિતો. યસ્મા માતાપિતરો દાસાનં વિય પુત્તાનં ન સામિનો. યેસઞ્ચ સન્તિકે આઠપિતો, તેપિ તસ્સ હત્થકમ્મે સામિનો, ન તસ્સાતિ આહ **''અવહારો નત્થી''**તિ. **ધનં પન ગતટ્ઠાને વડ્ઢતીતિ** એત્થ ''આઠપેત્વા ગહિતધનં વડ્ઢિયા સહ અવહારકસ્સ ગીવા''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

અન્તોજાત...પે॰... અવહારો હોતીતિ એત્થ પદેસચારિત્તવસેન અત્તનાવ અત્તાનં નિય્યાતેત્વા દાસબ્યં ઉપગતં અવહરન્તસ્સપિ પારાજિકમેવાતિ વેદિતબ્બં. **ગેહદાસિયા કુચ્છિમ્હિ દાસસ્સ જાતોતિ** એવમ્પિ સમ્ભવતીતિ સમ્ભવન્તં ગહેત્વા વુત્તં. ગેહદાસિયા કુચ્છિસ્મિં પન અઞ્ઞસ્સ જાતોપિ એત્થેવ સઙ્ગહિતો. **કરમરાનીતો** નામ બન્ધગાહગહિતો. તેનાહ **''પરદેસતો પહરિત્વા''**તિઆદિ. તત્થ **પરદેસતો પહરિત્વાતિ** પરદેસં વિલુમ્પકેહિ રાજરાજમહામત્તાદીહિ મહાચોરેહિ પરદેસતો પહરિત્વા. **અનાપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ** યદિ તસ્સ વચનેન તતો અધિકં વેગં ન વડ્ઢેતિ, અનાપત્તિ. **પરિયાયેનાતિ** પરિયાયવચનેન. મનુસ્સવિગ્ગહે ''મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેય્યા''તિ વુત્તત્તા પરિયાયકથાયપિ ન મુચ્ચતિ, ઇધ પન ''અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદિયેય્યા''તિ આદાનસ્સેવ વુત્તત્તા પરિયાયકથાય મુચ્ચતિ.

પાણકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપદકથાવણ્ણના

અપદકથાયં **નામેનાતિ** સપ્પનામેન વા સામિકેન કતનામેન વા. **કરણ્ડપુટન્તિ** પેળાય પિધાનં. **આહચ્ચાતિ** પહરિત્વા.

ચતુપ્પદકથાવણ્ણના

૧૧૬. ચતુપ્પદકથાયં **ભિઙ્કચ્છાપન્તિ** ભિઙ્કભિઙ્કાતિ સદ્દાયનતો એવંલદ્ધનામં હત્થિપોતકં. **અન્તોવત્થુમ્હીતિ** પરિક્ખિત્તે અન્તોવત્થુમ્હિ. **રાજઙ્ગણેતિ** પરિક્ખિત્તે નગરે વત્થુદ્વારતો બહિરાજઙ્ગણે. **હત્થિસાલા ઠાનન્તિ** નિબ્બકોસતો ઉદકપાતબ્ભન્તરં ઠાનં. **બહિનગરે ઠિતસ્સાતિ** પરિક્ખિત્તનગરં સન્ધાય વુત્તં, અપરિક્ખિત્તનગરે પન અન્તોનગરે ઠિતસ્સપિ ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. **ખણ્ડદ્વારન્તિ** અત્તના ખણ્ડિતદ્વારં. **સાખાભઙ્ગન્તિ** ભઞ્જિતસાખં. **નિપન્નસ્સ દ્વેતિ** બન્ધનેન સદ્ધિં દ્વે. **ઘાતેતીતિ** એત્થ ''થેય્યચિત્તેન વિનાસેન્તસ્સ સહપયોગત્તા દુક્કટમેવ, ન પાચિત્તિય''ન્તિ આચરિયા વદન્તિ.

ચતુપ્પદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઓણિરક્ખકથાવણ્ણના

ઓણિરક્ખકથાયં **ઓણિન્તિ** ઓણીતં, આનીતન્તિ અત્થો. ''ઓણિરક્ખસ્સ સન્તિકે ઠપિતં ભણ્ડં ઉપનિધિ વિય સઙ્ગોપનત્થાય અનિક્ખિપિત્વા મુહુત્તં ઓલોકનત્થાય ઠપિતત્તા તસ્સ ઠાનાચાવનમત્તેન પારાજિકં જનેતી''તિ વદન્તિ.

સંવિદાવહારકથાવણ્ણના

સંવિદાવહારકથાયં ''સમ્બહુલા સંવિદહિત્વા એકો ભણ્ડં અવહરતિ, આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિ પાળિયં અવિસેસેન વુત્તત્તા આણાપકાનં આણત્તિક્ખણે આપત્તિ, અવહારકસ્સ ઉદ્ધારેતિ યથાસમ્ભવં યોજેત્વા અત્થો ગહેતબ્બો આણત્તિકથાયં ''સો તં ભણ્ડં અવહરતિ, આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિઆદીસુ વિય. એત્થાપિ હિ આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ આપત્તિ વુત્તા. તથા ચ વક્ખતિ ''અથ તં ભણ્ડં અવસ્સં હારિયં હોતિ, યં પરતો સબ્બેસં આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ વુત્તં, તતો ઇમસ્સ તઙ્ખણેયેવ પારાજિકં હોતીતિ અયં યુત્તિ સબ્બત્થ વેદિતબ્બા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨૧). સંવિદાવહારે ચ ''આણત્તિ નત્થી''તિ ન વત્તબ્બા ''અન્તેવાસિકેસુ એકમેકસ્સ એકેકો માસકો સાહત્થિકો હોતિ, પઞ્ચ આણત્તિકા''તિ વચનતો. આણત્તિયા ચ સતિ આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ આપત્તિ ઇચ્છિતબ્બા, ન ઉદ્ધારે.

યદિ એવં ''**તેસુ એકો ભણ્ડં અવહરતિ, તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિક**''ન્તિ કસ્મા વુત્તન્તિ? નાયં દોસો. એત્થ હિ સબ્બેસંયેવ આપત્તિદસ્સનત્થં અવહારકસ્સપિ આપત્તિસમ્ભવટ્ઠાનં દસ્સેન્તો ''તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિક''ન્તિ આહ, ન પન આણાપકાનમ્પિ ઉદ્ધારેયેવ આપત્તિદસ્સનત્થન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. ''**સમ્બહુલા એકં આણાપેન્તિ 'ગચ્છેતં આહરા'તિ, તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિક**''ન્તિઆદીસુપિ એવમેવ અત્થો ગહેતબ્બો. અથ વા સંવિદાવહારે આણાપકાનમ્પિ ઉદ્ધારેયેવ આપત્તિ, ન આણત્તિક્ખણેતિ આવેણિકમિદં લક્ખણન્તિ અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહેતબ્બં, ઇતો વા અઞ્ઞેન પકારેન યથા અટ્ઠકથાયં પુબ્બેનાપરં ન વિરુજ્ઝતિ, તથા વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

સંવિધાયાતિ સંવિદહિત્વા. **તેન નેસં દુક્કટાપત્તિયોતિ** આણત્તિવસેન પારાજિકાપત્તિયા અસમ્ભવે સતિ વુત્તં. યદિ હિ તે આણત્તા અવસ્સં તં હરન્તિ, પારાજિકાપત્તિયેવ નેસં દટ્ઠબ્બા, ન દુક્કટાપત્તિ. **સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતીતિ** ભિન્નકાલવિસયત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ. તથા હિ સહત્થા અવહરન્તસ્સ ઠાનાચાવને આપત્તિ, આણત્તિયા પન આણત્તિક્ખણેયેવાતિ ભિન્નકાલવિસયા સાહત્થિકાણત્તિકેહિ આપજ્જિતબ્બાપત્તિયો.

સંવિદાવહારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્કેતકમ્મકથાવણ્ણના

૧૧૯. સઙ્કેતકમ્મકથાયં **ઓચરકે વુત્તનયેનેવાતિ** ''અવસ્સં હારિયે ભણ્ડે''તિઆદિના વુત્તનયેન. પાળિયં **તં સઙ્કેતં પુરે વા પચ્છા વાતિ** એત્થ **તં સઙ્કેતન્તિ** સામિઅત્થે ઉપયોગવચનન્તિ દટ્ઠબ્બં, તસ્સ સઙ્કેતસ્સાતિ અત્થો. અથ વા તં સઙ્કેતં અસમ્પત્વા પુરે વા તં સઙ્કેતં અતિક્કમ્મ પચ્છા વાતિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા. તેનેવાહ – ''**અજ્જાતિ નિયામિતં તં સઙ્કેતં અતિક્કમ્મા**''તિઆદિ. **તં નિમિત્તં પુરે વા પચ્છા વાતિ** એત્થાપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

સઙ્કેતકમ્મકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિમિત્તકમ્મકથાવણ્ણના

૧૨૦. નિમિત્તકમ્મકથાયં અક્ખિનિખણાદિનિમિત્તકમ્મં પન લહુકં ઇત્તરકાલં, તસ્મા તઙ્ખણેયેવ તં ભણ્ડં અવહરિતું ન સક્કા. તથા હિ કિઞ્ચિ ભણ્ડં દૂરે હોતિ કિઞ્ચિ ભારિયં, તં ગહેતું યાવ ગચ્છતિ, યાવ ઉક્ખિપિતું વાયમતિ, તાવ નિમિત્તકમ્મસ્સ પચ્છા હોતિ. એવં સન્તેપિ નિમિત્તકમ્મતો પટ્ઠાય ગણ્હિતું આરદ્ધત્તા તેનેવ નિમિત્તેન અવહરતીતિ વુચ્ચતિ. યદિ એવં ''પુરેભત્તપયોગોવ એસો''તિ વાદો પમાણભાવં આપજ્જતીતિ? નાપજ્જતિ. ન હિ સઙ્કેતકમ્મં વિય નિમિત્તકમ્મં દટ્ઠબ્બં. તત્થ હિ કાલપરિચ્છેદો અત્થિ, ઇધ નત્થિ. કાલવસેન હિ સઙ્કેતકમ્મં વુત્તં, કિરિયાવસેન નિમિત્તકમ્મન્તિ અયમેતેસં વિસેસો. ''તં નિમિત્તં પુરે વા પચ્છા વા તં ભણ્ડં અવહરતિ, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તી''તિ ઇદં પન તેન નિમિત્તકમ્મે કતે ગણ્હિતું અનારભિત્વા સયમેવ ગણ્હન્તસ્સ વસેન વુત્તં.

નિમિત્તકમ્મકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આણત્તિકથાવણ્ણના

૧૨૧. આણત્તિકથાયં **અસમ્મોહત્થન્તિ** યસ્મા સઙ્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્માનિ કરોન્તો એકો પુરેભત્તાદીસુ વા અક્ખિનિખણનાદીનિ વા દિસ્વા ''ગણ્હા''તિ વદતિ, એકો ગહેતબ્બભણ્ડનિસ્સિતં કત્વા ''પુરેભત્તં એવંવણ્ણસણ્ઠાનં ભણ્ડં ગણ્હા''તિ વદતિ, એકો ''ત્વં ઇત્થન્નામસ્સ પાવદ, સો અઞ્ઞસ્સ પાવદતૂ''તિઆદિના પુગ્ગલપટિપાટિયા ચ આણાપેતિ, તસ્મા કાલવસેન કિરિયાવસેન ભણ્ડવસેન પુગ્ગલવસેન ચ આણત્તે વિસઙ્કેતાવિસઙ્કેતવસેન એતેસુ સઙ્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્મેસુ અસમ્મોહત્થં. **નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વાતિ** ''ઈદિસં નામ ભણ્ડ''ન્તિ વણ્ણસણ્ઠાનાદિવસેન ગહણસ્સ નિમિત્તભૂતં સઞ્ઞાણં કત્વા.

યથાધિપ્પાયં ગચ્છતીતિ દુતિયો તતિયસ્સ, તતિયો ચતુત્થસ્સાતિ એવં પટિપાટિયા ચે વદન્તીતિ વુત્તં હોતિ. સચે પન દુતિયો ચતુત્થસ્સ આરોચેતિ, ન યથાધિપ્પાયં આણત્તિ ગતાતિ નેવત્થિ થુલ્લચ્ચયં, પઠમં વુત્તદુક્કટમેવ હોતિ. **તદેવ હોતીતિ** ભણ્ડગ્ગહણં વિના કેવલં સાસનપ્પટિગ્ગહણમત્તસ્સેવ સિદ્ધત્તા તદેવ થુલ્લચ્ચયં હોતિ , ન દુક્કટં નાપિ પારાજિકન્તિ અત્થો. **સબ્બત્થાતિ** ઈદિસેસુ સબ્બટ્ઠાનેસુ.

તેસમ્પિ દુક્કટન્તિ આરોચનપચ્ચયા દુક્કટં. **પટિગ્ગહિતમત્તેતિ** એત્થ અવસ્સં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, તતો પુબ્બેવ આચરિયસ્સ થુલ્લચ્ચયં, ન પન પટિગ્ગહિતેતિ દટ્ઠબ્બં. કસ્મા પનસ્સ થુલ્લચ્ચયન્તિ આહ – ''**મહાજનો હિ તેન પાપે નિયોજિતો**''તિ.

મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ અયં તાવ અટ્ઠકથાનયો, આચરિયા પન ''વિસઙ્કેતત્તા એવ મૂલટ્ઠસ્સાતિ પાળિયં અવુત્તત્તા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવ તં દુક્કટં વુત્તં, ઇમિનાવ હેટ્ઠા આગતવારેસુપિ પટિગ્ગણ્હન્તાનં પટિગ્ગહણે દુક્કટં વેદિતબ્બં, તં પન તત્થ ઓકાસાભાવતો અવત્વા ઇધ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ.

એવં પુન આણત્તિયાપિ દુક્કટમેવ હોતીતિ પઠમં અત્થસાધકત્તાભાવતો વુત્તં. **આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકોતિ** મગ્ગાનન્તરફલં વિય અત્થસાધિકાણત્તિચેતનાક્ખણેયેવ પારાજિકો. **બધિરતાયાતિ** ઉચ્ચં ભણન્તો બધિરતાય વા ન સાવેતીતિ વુત્તં હોતિ. ''આણત્તો અહં તયા''તિ ઇમસ્મિં વારે પુન પટિક્ખિપિતબ્બાભાવેન અત્થસાધકત્તાભાવતો મૂલટ્ઠસ્સ નત્થિ પારાજિકં. ''પણ્ણે વા સિલાય વા યત્થ કત્થચિ 'ચોરિયં કાતબ્બ'ન્તિ લિખિત્વા ઠપિતે પારાજિકમેવા''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. તં પન યસ્મા અદિન્નાદાનતો પરિયાયકથાય મુચ્ચતિ, તસ્મા વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. યદિ પન ''અસુકસ્મિં નામ ઠાને અસુકં નામ ભણ્ડં ઠિતં, તં અવહરા''તિ પણ્ણે લિખિત્વા કસ્સચિ પેસેતિ, સો ચે તં ભણ્ડં અવહરતિ, આણત્તિયા અવહટં નામ હોતીતિ યુત્તં આણાપકસ્સ પારાજિકં.

આણત્તિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તિભેદવણ્ણના

૧૨૨. તત્થ તત્થાતિ ભૂમટ્ઠથલટ્ઠાદીસુ. અઙ્ગઞ્ચ દસ્સેન્તોતિ યોજેતબ્બં. **વત્થુભેદેનાતિ** અવહરિતબ્બસ્સ વત્થુસ્સ ગરુકલહુકભેદેન. **આપત્તિભેદન્તિ** પારાજિકથુલ્લચ્ચયદુક્કટાનં વસેન આપત્તિભેદં. મનુસ્સભૂતેન પરેન પરિગ્ગહિતં **પરપરિગ્ગહિતં**.

૧૨૫. ન ચ સકસઞ્ઞીતિ ઇમિના પન પરપરિગ્ગહિતં વત્થુ કથિતં. **ન ચ વિસ્સાસગ્ગાહી, ન ચ તાવકાલિકન્તિ** ઇમિના પન પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞા કથિતા. **ન વિસ્સાસગ્ગાહિતાતિ** વિસ્સાસગ્ગાહેન અગ્ગહિતભાવો. **ન તાવકાલિકતાતિ** પચ્છા દાતબ્બતં કત્વા અગ્ગહિતભાવો. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** ''મમેદ''ન્તિ પરિગ્ગહવસેન અનજ્ઝાવુત્થકં અરઞ્ઞે દારુતિણપણ્ણાદિ. **છટ્ટિતન્તિ** કટ્ઠહારાદીહિ અતિભારાદિતાય અનત્થિકભાવેન અરઞ્ઞાદીસુ છટ્ટિતં. **છિન્નમૂલકન્તિ** નટ્ઠં પરિયેસિત્વા આલયસઙ્ખાતસ્સ મૂલસ્સ છિન્નત્તા છિન્નમૂલં. **અસામિકન્તિ** અનજ્ઝાવુત્થકાદીહિ તીહિ આકારેહિ દસ્સિતં અસામિકવત્થુ. **ઉભયમ્પીતિ** યથાવુત્તલક્ખણં અસામિકં અત્તનો સન્તકઞ્ચ.

આપત્તિભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપત્તિભેદવણ્ણના

૧૩૧. યાય સેય્યાય સયિતો કાલં કરોતિ, સા **અનુટ્ઠાનસેય્યા** નામ. "**ચિત્તેન પન અધિવાસેતી**"તિ વુત્તમત્થં વિભાવેતું "**ન કિઞ્ચિ વદતી**"તિ વુત્તં. **પાકતિકં કાતુન્તિ** યત્તકં ગહિતં પરિભુત્તં વા, તત્તકં દાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ.

પટિદસ્સામીતિ યં ગહિતં, તદેવ વા અઞ્ઞં વા તાદિસં પુન દસ્સામીતિ અત્થો. સઙ્ઘસન્તકે સઙ્ઘં અનુજાનાપેતુમસક્કુણેય્યત્તા કસ્સચિ વત્થુનો અનનુજાનિતબ્બતો ચ "**સઙ્ઘસન્તકં પન પટિદાતુમેવ વટ્ટતી**"તિ વુત્તં.

તસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિબ્બત્તાપીતિ તસ્મિંયેવ મતસરીરે ઉપ્પન્નાપિ. વિનીતવત્થૂસુ સાટકતણ્હાય તસ્મિંયેવ મતસરીરે નિબ્બત્તપેતો વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. **રુક્ખાદીસુ લગ્ગિતસાટકે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ** મનુસ્સેહિ અપરિગ્ગહિતં સન્ધાય વુત્તં. સચે પન તં આરક્ખકેહિ પરિગ્ગહિતં હોતિ, ગહેતું ન વટ્ટતીતિ.

અનાપત્તિભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

દારુખણ્ડાદીસુ ''ભારિયમિદં, ત્વં એકપસ્સં ઉક્ખિપાહિ, અહં એકપસ્સં ઉક્ખિપામી''તિ ઉભયેસં પયોગેન એકસ્સ વત્થુનો ઠાનાચાવનં સન્ધાય "**સાહત્થિકાણત્તિક**"ન્તિ વુત્તં. ઇદઞ્ચ કાયવાચાનં ઇદિસે ઠાને અઙ્ગભાવમત્તદસ્સનત્થં વુત્તં. યાય પન ચેતનાય સમુટ્ઠાપિતો પયોગો સાહત્થિકો આણત્તિકો વા પધાનભાવેન ઠાનાચાવનં સાધેતિ, તસ્સા વસેન આપત્તિ કારેતબ્બા. અઞ્ઞથા સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ, આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સાતિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૩૨. વિનીતવત્થૂસુ **સન્ધાવતીતિ** સુટ્ઠુ ધાવતિ. **વિધાવતીતિ** વિવિધા નાનપ્પકારેન ધાવતિ. **કાયવચીદ્વારભેદં વિનાપીતિ** કાયચોપનં વચીભેદઞ્ચ વિના. **પટિસઙ્ખાનબલેનાતિ** તથાવિધચિત્તુપ્પાદે આદીનવપચ્ચવેક્ખણબલેન.

૧૩૫. પુચ્છાસભાગેનાતિ પુચ્છાનુરૂપેન. નિરુત્તિ એવ પથો નિરુત્તિપથો, તસ્મિં નિરુત્તિપથે. તેનાહ "**વોહારવચનમત્તે**"તિ.

૧૩૭. યથાકમ્મં ગતોતિ ઇમિના તસ્સ મતભાવં દસ્સેતિ. **અબ્ભુણ્હેતિ** ઇમિનાપિ વુત્તમેવ પરિયાયન્તરેન વિભાવેતું "**અલ્લસરીરે**"તિ વુત્તં. **વિસભાગસરીરેતિ** ઇત્થિસરીરે. વિસભાગસરીરત્તા અચ્ચાસન્નેન ન ભવિતબ્બન્તિ આહ "**સીસે વા**"તિઆદિ. **વટ્ટતીતિ** વિસભાગસરીરેપિ અત્તનાવ વુત્તવિધિં કાતું સાટકઞ્ચ ગહેતું વટ્ટતિ. કેચિ પન ''કિઞ્ચાપિ ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, ઇત્થિરૂપં પન આમસન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ.

૧૩૮. કુસં સઙ્કામેત્વાતિ કુસં પરિવત્તેત્વા. **કૂટમાનકૂટકહાપણાદીહીતિ આદિ**-સદ્દેન તુલાકૂટકંસકૂટવઞ્ચનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ કૂટમાનં હદયભેદસિખાભેદરજ્જુભેદવસેન તિવિધં હોતિ. તત્થ **હદયન્તિ** નાળિઆદિમાનભાજનાનં અબ્ભન્તરં, તસ્સ ભેદો છિદ્દકરણં **હદયભેદો**, સો સપ્પિતેલાદિમિનનકાલે લબ્ભતિ. તાનિ હિ ગણ્હન્તો હેટ્ઠાછિદ્દેન માનેન ''સણિકં આસિઞ્ચા''તિ વત્વા અન્તોભાજને બહું પગ્ઘરાપેત્વા ગણ્હાતિ, દદન્તો છિદ્દં પિધાય સીઘં પૂરેત્વા દેતિ. **સિખાભેદો** તિલતણ્ડુલાદિમિનનકાલે લબ્ભતિ. તાનિ હિ ગણ્હન્તો સણિકં સિખં ઉસ્સાપેત્વા ગણ્હાતિ, દેન્તો વેગેન પૂરેત્વા સિખં છિન્દન્તો દેતિ. **રજ્જુભેદો** ખેત્તવત્થુમિનનકાલે લબ્ભતિ. ખેત્તાદિં મિનન્તા હિ અમહન્તમ્પિ મહન્તં કત્વા મિનન્તિ, મહન્તમ્પિ અમહન્તં. **કૂટકહાપણો** પાકટોયેવ.

તુલાકૂટં પન રૂપકૂટં અઙ્ગકૂટં ગહણકૂટં પટિચ્છન્નકૂટન્તિ ચતુબ્બિધં હોતિ. તત્થ **રૂપકૂટં** નામ દ્વે તુલા સરૂપા કત્વા ગણ્હન્તો મહતિયા ગણ્હાતિ, દદન્તો ખુદ્દિકાય દેતિ. **અઙ્ગકૂટં** નામ ગણ્હન્તો પચ્છાભાગે હત્થેન તુલં અક્કમતિ, દદન્તો પુબ્બભાગે અક્કમતિ. **ગહણકૂટં** નામ ગણ્હન્તો મૂલે રજ્જું ગણ્હાતિ, દદન્તો અગ્ગે. **પટિચ્છન્નકૂટં** નામ તુલં સુસિરં કત્વા અન્તો અયચુણ્ણં પક્ખિપિત્વા ગણ્હન્તો તં પચ્છાભાગે કરોતિ, દદન્તો અગ્ગભાગે.

કંસો વુચ્ચતિ સુવણ્ણપાતિ, તાય વઞ્ચનં **કંસકૂટં**. કથં? એકં સુવણ્ણપાતિં કત્વા અઞ્ઞા દ્વે તિસ્સો લોહપાતિયો સુવણ્ણવણ્ણા કરોન્તિ, તતો જનપદં ગન્ત્વા કિઞ્ચિદેવ અડ્ઢં કુલં પવિસિત્વા ''સુવણ્ણભાજનાનિ કિણથા''તિ વત્વા અગ્ઘે પુચ્છિતે સમગ્ઘતરં દાતુકામા હોન્તિ. તતો તેહિ ''કથં ઇમેસં સુવણ્ણભાવો જાનિતબ્બો''તિ વુત્તે ''વીમંસિત્વા ગણ્હથા''તિ સુવણ્ણપાતિં પાસાણે ઘંસિત્વા સબ્બપાતિયો દત્વા ગચ્છન્તિ.

વઞ્ચનં નામ તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ પરેસં વઞ્ચનં. તત્રિદમેકં વત્થુ – એકો કિર લુદ્દકો મિગઞ્ચ મિગપોતકઞ્ચ ગહેત્વા આગચ્છતિ. તમેકો ધુત્તો ''કિં, ભો, મિગો અગ્ઘતિ, કિં મિગપોતકો''તિ આહ. ''મિગો દ્વે કહાપણે, મિગપોતકો એક''ન્તિ ચ વુત્તે એકં કહાપણં દત્વા મિગપોતકં ગહેત્વા થોકં ગન્ત્વા નિવત્તો ''ન મે, ભો, મિગપોતકેન અત્થો, મિગં મે દેહી''તિ આહ. તેન હિ દ્વે કહાપણે દેહીતિ. સો આહ – ''નનુ, ભો, મયા પઠમં એકો કહાપણો દિન્નો''તિ? ''આમ દિન્નો''તિ. ''ઇમં મિગપોતકં ગણ્હ, એવં સો ચ કહાપણો, અયઞ્ચ કહાપણગ્ઘનકો મિગપોતકોતિ દ્વે કહાપણા ભવિસ્સન્તી''તિ. સો ''કારણં વદતી''તિ સલ્લક્ખેત્વા મિગપોતકં ગહેત્વા મિગં અદાસીતિ.

બલસાતિ બલેન. **પન્થઘાત**-ગ્ગહણેન હિમવિપરામોસગુમ્બવિપરામોસાપિ સઙ્ગહિતા. તત્થ યં હિમપાતસમયે હિમેન પટિચ્છન્ના હુત્વા મગ્ગપ્પટિપન્નં જનં મૂસન્તિ, અયં **હિમવિપરામોસો**. યં ગુમ્બાદીહિ પટિચ્છન્ના જનં મૂસન્તિ, અયં **ગુમ્બવિપરામોસો**.

ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકન્તિ ''સચે સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામી''તિ પરિકપ્પસ્સ પવત્તત્તા સાટકસ્સ ચ તત્થ સબ્ભાવતો. **પદવારેન કારેતબ્બો**તિ ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વાવ વીમંસિતત્તા વુત્તં. **પરિયુટ્ઠિતો**તિ અનુબદ્ધો. **દિસ્વા હટત્તા પરિકપ્પાવહારો ન દિસ્સતી**તિ ઇમિના પરિકપ્પાવહારસ્સ અસમ્ભવં દસ્સેન્તો મહાપચ્ચરિઆદીસુ વુત્તસ્સ અયુત્તભાવં વિભાવેતિ. **મહાઅટ્ઠકથાય**ન્તિઆદિના પન પરિકપ્પાવહારસમ્ભવં પાળિયા સંસન્દનભાવઞ્ચ વિભાવેન્તો મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તમેવ સુવુત્તન્તિ દીપેતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ મહાઅટ્ઠકથાનયોવ દસ્સિતો.

કેચીતિ મહાઅટ્ઠકથાયમેવ એકચ્ચે આચરિયા. **મહાપચ્ચરિયં પના**તિ **પન**-સદ્દો કેચિવાદતો મહાપચ્ચરિવાદસ્સ વિસેસસન્દસ્સનત્થો. તેન કેચિવાદો મહાપચ્ચરિવાદેનપિ ન સમેતીતિ દસ્સેતિ. મહાઅટ્ઠકથાનયો એવ ચ મહાપચ્ચરિવાદેનપિ સંસન્દનતો યુત્તતરોતિ વિભાવેતિ.

અલઙ્કારભણ્ડન્તિ અઙ્ગુલિમુદ્દિકાદિ અલઙ્કારભણ્ડં. **કુસં પાતેત્વા**તિ વિલીવમયં વા તાલપણ્ણમયં વા કતસઞ્ઞાણં યં કિઞ્ચિ કુસં પાતેત્વા. **સમગ્ઘતર**ન્તિ અપ્પગ્ઘતરં. પરકોટ્ઠાસતો કુસે ઉદ્ધટેપિ ન તાવ કુસસ્સ પરિવત્તનં જાતન્તિ વુત્તં ''**ઉદ્ધારે રક્ખતી**''તિ. **સિવેય્યક**ન્તિ સિવિરટ્ઠે જાતં.

૧૩૯. જન્તાઘરવત્થુસ્મિં યસ્મા આનન્દત્થેરો તત્થ અનાપત્તિભાવં જાનાતિ, તસ્મા ''તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસી''તિ ન વુત્તં. યસ્મા ચ સયં ભગવતો નારોચેસિ, તસ્મા ''આરોચેસી''તિ એકવચનં ન વુત્તં.

૧૪૦. **વિઘાસ**ન્તિ ખાદિતાવસેસં ઉચ્છિટ્ઠં વા. **કપ્પિયં કારાપેત્વા**તિ પચાપેત્વા. **અત્તગુત્તત્થાયા**તિ તંનિમિત્તઉપદ્દવતો અત્તાનં રક્ખણત્થાય. જિઘચ્છાભિભૂતા હિ સીહાદયો અત્તના ખાદિયમાનં ગણ્હન્તાનં અનત્થમ્પિ કરેય્યું. **પરાનુદ્દયતાયા**તિ સીહાદીસુ પરસત્તેસુ અનુકમ્પાય. જિઘચ્છાવિનોદનત્થઞ્હિ તેહિ ખાદિયમાનં તે પલાપેત્વા ગણ્હતો તેસુ અનુકમ્પા નામ ન ભવિસ્સતિ.

૧૪૧. **તેકટુલયાગુવત્થુમ્હિ વિયા**તિ મુસાવાદસામઞ્ઞતો વુત્તં. **આણત્તેહી**તિ સમ્મતેન આણત્તેહિ. **આણત્તેના**તિ સામિકેહિ આણત્તેન. **અપરસ્સ ભાગં દેહી**તિ અસન્તં પુગ્ગલં દસ્સેત્વા ગહિતત્તા ''**ભણ્ડદેય્ય**''ન્તિ વુત્તં. **અઞ્ઞેના**તિ યથાવુત્તેહિ સમ્મતાદીહિ ચતૂહિ અઞ્ઞેન. ''**અપરમ્પિ ભાગં દેહી**''તિ વુત્તેપિ સઙ્ઘસન્તકત્તા અમૂલકમેવ ગહિતન્તિ ''**ઉદ્ધારેયેવ ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો**''તિ વુત્તં. **ઇતરેહિ દીયમાન**ન્તિ સમ્મતેન, તેન આણત્તેન વા દીયમાનં. **એવં ગણ્હતો**તિ ''અપરમ્પિ ભાગં દેહી''તિ વત્વા વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હતો. **સુદિન્ન**ન્તિ હેટ્ઠા સામિકેન, તેન આણત્તેન વા દીયમાનં ગિહિસન્તકં ''અપરસ્સ ભાગં દેહી''તિ વત્વા ગણ્હતો અપરસ્સ અભાવતો સામિસન્તકમેવ હોતીતિ ભણ્ડદેય્યં જાતં. ઇધ પન તેહિ એવં દીયમાનં ''અપરમ્પિ ભાગં દેહીતિ વત્વા વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હતો દેહી''તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિમત્તં ઠપેત્વા નેવ પારાજિકં ન ભણ્ડદેય્યન્તિ સુદિન્નમેવ હોતિ.

૧૪૨-૩. પરિક્ખારવત્થૂસુ વુત્તપરિક્ખારસ્સ હેટ્ઠા વુત્તભણ્ડસ્સ ચ કો વિસેસો? યં પરિભોગયોગ્ગં આભરણાદિરૂપં અકત્વા યથાસભાવતો ઠપિતં, તં **ભણ્ડં**. યં પન તથા કત્વા પરિભુઞ્જિતું અનુચ્છવિકાકારેન ઠપિતં આભરણાદિકં, તં **પરિક્ખાર**ન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૪૪-૧૪૬. **સઙ્કામેત્વા**તિ ઠિતટ્ઠાનતો અપનેત્વા. **થવિક**ન્તિ ઉપાહનત્થવિકાદિ યંકિઞ્ચિ થવિકં. **આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ ''ગહિતે અત્તમનો હોતી''તિ (મહાવ॰ ૩૫૬) વચનતો અનત્તમનસ્સ સન્તકં ગહિતમ્પિ પુન દાતબ્બમેવાતિ વુત્તં. ''સમ્મુખીભૂતેહિ ભાજેતબ્બ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૭૯) વચનતો ભાજનીયભણ્ડં ઉપચારસીમટ્ઠાનંયેવ પાપુણાતીતિ આહ ''**ઉપચારસીમાયં ઠિતસ્સેવ ગહેતું વટ્ટતી**''તિ.

૧૪૮-૯. ''**ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ ઉભિન્નં સાલયભાવે સતિ ચોરસ્સ વા સામિકસ્સ વા સમ્પત્તસ્સ કસ્સચિ દાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **એસેવ નયો**તિ પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગહિતે ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકન્તિ અત્થો. **ગામેસૂ**તિ ગામિકેસુ મનુસ્સેસુ. ગામ-ગ્ગહણેન હેત્થ ગામટ્ઠા વુત્તા. **વુટ્ઠહન્તેસૂ**તિ ગામં છડ્ડેત્વા પલાયન્તેસુ. **પુન આવસન્તે જનપદે**તિ જાનપદિકેસુ પુન આગન્ત્વા વસન્તેસુ.

અવિસેસેન વુત્તન્તિ ''સઉસ્સાહા વા નિરુસ્સાહા વા''તિ વિસેસં અપરામસિત્વા સામઞ્ઞતો વુત્તં. ન હિ કતિપયાનં અનુસ્સાહે સતિ સક્ખિકં અસક્ખિકં હોતીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **સઉસ્સાહમત્તમેવ પમાણ**ન્તિ સામિકાનં પરિચ્છિન્નભાવતો વુત્તં. **તતો**તિ ગણસન્તકતો પુગ્ગલસન્તકતો વા. **સેનાસનત્થાય નિયમિત**ન્તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, ચતૂસુ પચ્ચયેસુ યસ્સ કસ્સચિ અત્થાય નિયમિતેપિ વુત્તનયમેવ. **ઇસ્સરવતાયા**તિ પરં આપુચ્છિત્વા વા અનાપુચ્છિત્વા વા દાતબ્બકિચ્ચં નત્થિ, અયમેવેત્થ પમાણન્તિ એવં અત્તનો ઇસ્સરભાવેન. **અગ્ઘેન કારેતબ્બો**તિ અગ્ઘાનુરૂપં દુક્કટેન થુલ્લચ્ચયેન વા કારેતબ્બો. **ઇસ્સરવતાય પરિભુઞ્જતો ગીવા**તિ ન કેવલં એત્થેવ ગીવા, હેટ્ઠા કુલસઙ્ગહત્થાય ઇસ્સરવતાય વા દિન્નેપિ ગીવાયેવ. **સુખાદિતમેવા**તિ અન્તોવિહારે નિસીદિત્વા ઘણ્ટિપ્પહરણાદિવુત્તવિધાનસ્સ કતત્તા સુખાદિતં. સક્ખિકઞ્હિ વેભઙ્ગિયભણ્ડં

અન્તોવિહારે વા બહિસીમાય વા હોતુ, બહિસીમાયં ઠિતેહિ અપલોકેત્વા ભાજેતું ન વટ્ટતિ, ઉભયત્થ ઠિતમ્પિ પન અન્તોસીમાયં ઠિતેહિ અપલોકેત્વા ભાજેતું વટ્ટતિયેવ. તેનેવ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં ''વિહારેયેવ નિસીદિત્વા એવં કતત્તા સુખાદિતન્તિ આહા''તિ. અયઞ્ચ અત્થો **વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકટ્ઠકથાયં** આવિ ભવિસ્સતિ.

૧૫૦. વુત્તવાદકવત્થૂસુ પાળિયં **યુગસાટકન્તિ** સાટકયુગં. **તુલન્તિ** પલસતં. **દોણન્તિ** સોળસનાળિમત્તં. **પરિચ્છેદં પન કત્વાતિ** યત્તકં ઇચ્છિતં, તત્તકં અગ્ઘવસેન વા ચીવરાદિપચ્ચયવસેન વા પરિચ્છેદં કત્વા. **ઉપારમ્ભાતિ** ''ભદન્તા અપરિચ્છેદં કત્વા વદન્તી''તિ એવં દોસારોપનતો.

૧૫૩. છાતજ્ઝત્તન્તિ જિઘચ્છાદુક્ખેન પીળિતઅત્તસન્તાનં. **ધનુકન્તિ** ખુદ્દકધનુકં. **બદ્ધો હોતીતિ** તિરિયં બદ્ધો હોતિ. **સુનખદટ્ઠન્તિ** સામિકેહિ વિસ્સજ્જિતસુનખેન ગહિતં. **યટ્ઠિયા સહ પાતેતીતિ** સૂકરસ્સ આગમનતો પુરેતરમેવ તત્થ અબજ્ઝનત્થાય પાતેતિ. **મદ્દન્તો ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યન્તિ** એકસૂકરગ્ઘનકં ભણ્ડં દાતબ્બં. ન હિ તેન મગ્ગેન ગચ્છન્તા સબ્બેવ સૂકરા તેન પાસેન બજ્ઝન્તિ, એકોયેવ પઠમતરં ગચ્છન્તો બજ્ઝતિ, તસ્મા એકસૂકરગ્ઘનકં ભણ્ડં દાતબ્બં. **પચ્છા ગચ્છતીતિ** તેન કતપયોગેન અગન્ત્વા પચ્છા સયમેવ ગચ્છતિ. હેટ્ઠા વુત્તેસુપિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ એસેવ નયો. **ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડેતીતિ** પુરેતરમેવ ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડેતિ. **વિહારભૂમિયન્તિ** વિહારસામન્તા અરઞ્ઞપ્પદેસે. **રક્ખં યાચિત્વાતિ** રાજરાજમહામત્તાદીનં સન્તિકં ગન્ત્વા અનુદ્દિસ્સ રક્ખં યાચિત્વા.

કુમીનમુખન્તિ કુમીનસ્સ અન્તો મચ્છાનં પવિસનમુખં. **ગુમ્બે ખિપતિ, ભણ્ડદેય્યમેવાતિ** કુમીનસ્સ અન્તો પવિસિતબ્બાનં મચ્છાનં અગ્ઘેન ભણ્ડદેય્યં.

૧૫૬. વીસતિંસાદિવસેન પરિચ્છિન્ના ભિક્ખૂ એત્થાતિ **પરિચ્છિન્નભિક્ખુકં. થેરાનન્તિ** આગન્તુકત્થેરાનં . **તેસમ્પીતિ** આવાસિકભિક્ખૂનમ્પિ. **પરિભોગત્થાયાતિ** સઙ્ઘિકપરિભોગવસેન પરિભુઞ્જનત્થાય. ગહણેતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. **યત્થાતિ** યસ્મિં આવાસે. **અઞ્ઞેસં અત્થિભાવન્તિ** અઞ્ઞેસં આગન્તુકભિક્ખૂનં અત્થિભાવં. **તત્થાતિ** તાદિસે આવાસે. **ભાજેત્વા ખાદન્તીતિ** આગન્તુકાનમ્પિ સમ્પત્તાનં ભાજેત્વા ખાદન્તીતિ અધિપ્પાયો. **ચતૂસુ પચ્ચયેસુ સમ્મા ઉપનેન્તીતિ** અમ્બફલાદીનિ વિક્કિણિત્વા ચીવરાદીસુ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ સમ્મા ઉપનેન્તિ. **ચીવરત્થાય નિયમેત્વા દિન્નાતિ** ''ઇમેસં રુક્ખાનં ફલાનિ વિક્કિણિત્વા ચીવરેસુયેવ ઉપનેતબ્બાનિ, ન ભાજેત્વા ખાદિતબ્બાની''તિ એવં નિયમેત્વા દિન્ના. **તેસુપિ આગન્તુકા અનિસ્સરાતિ** પચ્ચયપરિભોગત્થાય નિયમેત્વા દિન્નત્તા ભાજેત્વા ખાદિતું અનિસ્સરા.

ન તેસુ...પે॰... ઠાતબ્બન્તિ એત્થ આગન્તુકેહિ હેટ્ઠા વુત્તનયેન ભાજેત્વા ખાદિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **તેસં કતિકાય ઠાતબ્બન્તિ** ''ભાજેત્વા ન ખાદિતબ્બ''ન્તિ વા ''એત્તકેસુ રુક્ખેસુ ફલાનિ ગણ્હિસ્સામા''તિ વા ''એત્તકાનિ ફલાનિ ગણ્હિસ્સામા''તિ વા ''એત્તકાનં દિવસાનં અબ્ભન્તરે ગણ્હિસ્સામા''તિ વા ''ન કિઞ્ચિ ગણ્હિસ્સામા''તિ વા એવં કતાય આવાસિકાનં કતિકાય આગન્તુકેહિ ઠાતબ્બં. મહાઅટ્ઠકથાયં ''અનિસ્સરા''તિ વચનેન દીપિતોયેવ અત્થો મહાપચ્ચરિયં **''ચતુન્નં પચ્ચયાન''**ન્તિઆદિના વિત્થારેત્વા દસ્સિતો. **પરિભોગવસેનેવાતિ** એત્થ **એવ**-સદ્દો અટ્ઠાનપ્પયુત્તો. પરિભોગવસેન તમેવ ભાજેત્વાતિ યોજેતબ્બં. **એત્થાતિ** એતસ્મિં વિહારે રટ્ઠે વા. **સેનાસનપચ્ચયન્તિ** સેનાસનઞ્ચ તદત્થાય નિયમેત્વા ઠપિતઞ્ચ.

લામકકોટિયાતિ લામકં આદિં કત્વા, લામકસેનાસનતો પટ્ઠાયાતિ વુત્તં હોતિ. સેનાસનેપિ તિણાદીનિ લામકકોટિયાવ વિસ્સજ્જેતબ્બાનિ, સેનાસનપરિક્ખારાપિ લામકકોટિયાવ વિસ્સજ્જેતબ્બા. **મૂલવત્થુચ્છેદં પન કત્વા ન ઉપનેતબ્બન્તિ** ઇમિના કિં વુત્તં હોતીતિ? **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** તાવ ઇદં વુત્તં ''સબ્બાનિ સેનાસનાનિ ન વિસ્સજ્જેતબ્બાનીતિ વુત્તં હોતી''તિ. લામકકોટિયા વિસ્સજ્જેન્તેહિપિ સેનાસનભૂમિયો ન વિસ્સજ્જેતબ્બાતિ અયમત્થો વુત્તો હોતીતિ નો ખન્તિ, વીમંસિત્વા યં રુચ્ચતિ, તં ગહેતબ્બં.

ધમ્મસન્તકેન બુદ્ધપૂજં કાતું, બુદ્ધસન્તકેન વા ધમ્મપૂજં કાતું વટ્ટતિ, ન વટ્ટતીતિ? ''તથાગતસ્સ ખો એતં વાસેટ્ઠ અધિવચનં ધમ્મકાયો ઇતિપીતિ ચ યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭) ચ વચનતો વટ્ટતીતિ વદન્તિ. કેચિ પન ''એવં સન્તે 'યો, ભિક્ખવે, મં ઉપટ્ઠહેય્ય, સો ગિલાનં ઉપટ્ઠહેય્યા'તિ વચનતો બુદ્ધસન્તકેન ગિલાનસ્સપિ ભેસજ્જં કાતું યુત્તન્તિ આપજ્જેય્ય, તસ્મા ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં અકારણં. ન હિ ''યો, ભિક્ખવે, મં ઉપટ્ઠહેય્ય, સો ગિલાનં ઉપટ્ઠહેય્યા''તિ ઇમિના અત્તનો ચ ગિલાનસ્સ ચ એકસદિસતા તદુપટ્ઠાનસ્સ વા સમફલતા વુત્તા. અયઞ્હેત્થ અત્થો ''યો મં ઓવાદાનુસાસનીકરણેન ઉપટ્ઠહેય્ય, સો ગિલાનં ઉપટ્ઠહેય્ય, મમ ઓવાદકરણેન ગિલાનો ઉપટ્ઠાતબ્બો''તિ. ભગવતો ચ ગિલાનસ્સ ચ ઉપટ્ઠાનં એકસદિસન્તિ એવં પનેત્થ અત્થો ન ગહેતબ્બો. તસ્મા ''યો વો, આનન્દ, મયા ધમ્મો ચ વિનયો ચ દેસિતો પઞ્ઞત્તો, સો વો મમચ્ચયેન સત્થા''તિ વચનતો ''અહઞ્ચ પનિદાનિ એકો ઓવદામિ અનુસાસામિ, મયિ પરિનિબ્બુતે ઇમાનિ ચતુરાસીતિ બુદ્ધસહસ્સાનિ તુમ્હે ઓવદિસ્સન્તિ અનુસાસિસ્સન્તી''તિ વુત્તત્તા ચ બહુસ્સુતં ભિક્ખું પસંસન્તેન ચ ''યો બહુસ્સુતો, ન સો તુમ્હાકં સાવકો નામ, બુદ્ધો નામ એસ ચુન્દા''તિ વુત્તત્તા ધમ્મગરુકત્તા ચ તથાગતસ્સ પુબ્બનયો એવ પસત્થતરોતિ અમ્હાકં ખન્તિ.

પણ્ણં આરોપેત્વાતિ ''એત્તકેહેવ રુક્ખેહિ એત્તકમેવ ગહેતબ્બ''ન્તિ પણ્ણં આરોપેત્વા, લિખિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વાતિ** સઙ્કેતં કત્વા. **દારકાતિ** તેસં પુત્તનત્તાદયો દારકા. અઞ્ઞેપિ યે કેચિ ગોપકા હોન્તિ, તે સબ્બેપિ વુત્તા. સબ્બત્થાપિ ગિહીનં ગોપકદાને યત્તકં ગોપકા દેન્તિ, તત્તકં ગહેતબ્બં. સઙ્ઘિકે પન યથાપરિચ્છેદમેવ ગહેતબ્બન્તિ દીપિતત્તા ''**અત્થતો એક**''ન્તિ વુત્તં.

તતોતિ યથાવુત્તઉપોસથાગારાદિકરણત્થાય ઠપિતદારુસમ્ભારતો. **આપુચ્છિત્વાતિ** કારકસઙ્ઘં આપુચ્છિત્વા. **તં સબ્બમ્પિ આહરિત્વાતિ** અનાપુચ્છિત્વાપિ તાવકાલિકં આહરિત્વા. **આહરાપેન્તોતિ** એત્થ અનાહરાપેન્તેપિ દાતબ્બમેવ. **અયમેવ ભિક્ખુ ઇસ્સરોતિ** એકસ્સ ભિક્ખુનો પાપુણનટ્ઠાનં, તતોયેવ સેનાસનતો તસ્સ દાતબ્બં, ન ચ સો તતો ઉટ્ઠાપેતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ.

''**ઉદકપૂજન્તિ** ચેતિયટ્ઠાનેસુ સિઞ્ચન''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **વત્તસીસેનાતિ** કેવલં સદ્ધાય, ન વેતનાદિઅત્થાય. **સવત્થુકન્તિ** સહ ભૂમિયા. **તિણમત્તં પન દાતબ્બન્તિ** કસ્મા વુત્તં, કિં તં ગરુભણ્ડં ન હોતીતિ? ન હોતિ. અરક્ખિતઅગોપિતટ્ઠાને હિ વિનસ્સકભાવેન ઠિતં ગરુભણ્ડં ન હોતિ, તસ્મા તાદિસં સન્ધાય ''તિણમત્તં પન દાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **જગ્ગિત્વાતિ** સંવચ્છરે સંવચ્છરે જગ્ગિત્વા.

કુટ્ટન્તિ ગેહભિત્તિં. **પાકારન્તિ** પરિક્ખેપપાકારં. **તતોતિ** છડ્ડિતવિહારતો. **તતો આહરિત્વા સેનાસનં કતં હોતીતિ** સામન્તગામવાસીહિ ભિક્ખૂહિ છડ્ડિતવિહારતો દારુસમ્ભારાદિં આહરિત્વા સેનાસનં કતં હોતિ.

૧૫૭. ચતુભાગઉદકસમ્ભિન્નેતિ ચતુત્થભાગેન ઉદકેન સમ્ભિન્ને. **ઓદનભાજનીયવત્થુસ્મિન્તિ** ''દેહિ અપરસ્સ ભાગ''ન્તિ આગતવત્થુસ્મિં.

૧૫૯. અય્યા અત્તના કાતું યુત્તમ્પિ ન કરોન્તિ, અતિવિય થદ્ધાતિ પસાદં ભિન્દિત્વા ચિત્તેન કુપ્પન્તિ, તસ્મા ''**પસાદાનુરક્ખણત્થાયા**''તિ વુત્તં. **ઇદ્ધિં પટિસંહરીતિ** ઇદ્ધિં વિસ્સજ્જેસિ. **સકટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠાસીતિ** ઇદ્ધિયા વિસ્સજ્જિતત્તા એવ ''પાસાદો પુન આગચ્છતૂ''તિ અનધિટ્ઠિતેપિ સયમેવ આગન્ત્વા સકટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ. ''યાવ દારકા પાસાદં આરોહન્તિ, તાવ પાસાદો તેસં સન્તિકે હોતૂ''તિ પુબ્બે અધિટ્ઠિતત્તા એવ ચ કાલપરિચ્છેદં કત્વા અધિટ્ઠિતેન તતો પરં ઇદ્ધિ વિસ્સજ્જિતા નામ હોતીતિ કત્વા વુત્તં ''થેરો ઇદ્ધિં પટિસંહરી''તિ. યસ્મા તે દારકા એવં ગહેત્વા ગતાનં સન્તકા ન હોન્તિ, યસ્મા ચ ઈદિસેન પયોગેન થેરેન તે આનીતા નામ ન હોન્તિ, તસ્મા થેરો એવમકાસીતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ ''**વોહારવસેના**''તિઆદિ. અત્તનો પકતિવણ્ણં અવિજહિત્વા બહિદ્ધા હત્થિઆદિદસ્સનં ''એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૮; મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૭; સં॰ નિ॰ ૫.૮૪૨) આગતઞ્ચ અધિટ્ઠાનવસેન નિપ્ફન્નત્તા **અધિટ્ઠાનિદ્ધિ** નામ. ''સો પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારકવણ્ણં વા દસ્સેતિ નાગવણ્ણં વા...પે॰... વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) એવં આગતા ઇદ્ધિ પકતિવણ્ણવિજહનવિકારવસેન પવત્તત્તા **વિકુબ્બનિદ્ધિ** નામ. અત્તાનં અદસ્સેત્વા બહિદ્ધા હત્થિઆદિદસ્સનમ્પિ એત્થેવ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. પકતિવણ્ણવિજહનઞ્હિ નામ અત્તનો પકતિરૂપસ્સ અઞ્ઞેસં અદસ્સનં, ન સબ્બેન સબ્બં તસ્સ નિરોધનં. એવઞ્ચ કત્વા ''અત્તાનં અદસ્સેત્વા બહિદ્ધા હત્થિઆદિદસ્સનમ્પિ એત્થેવ સઙ્ગહિત''ન્તિ ઇદં ''પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા''તિ વુત્તમૂલપદેન ન વિરુજ્ઝતિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

દુતિયપારાજિકવણ્ણના સમત્તા.

અનુસાસનીકથાવણ્ણના

પરાજિતકિલેસેનાતિ સન્તાને પુન અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન ચતૂહિ મગ્ગઞાણેહિ સહ વાસનાય સમુચ્છિન્નસબ્બકિલેસેન. **ઇધાતિ** ઇમસ્મિં સાસને. તેન સિક્ખાપદેન સમં અઞ્ઞં અનેકનયવોકિણ્ણં ગમ્ભીરત્થવિનિચ્છયં કિઞ્ચિ સિક્ખાપદં ન વિજ્જતીતિ યોજેતબ્બં. અત્થો ચ વિનિચ્છયો ચ અત્થવિનિચ્છયા, ગમ્ભીરા અત્થવિનિચ્છયા અસ્સાતિ **ગમ્ભીરત્થવિનિચ્છયં. વત્થુમ્હિ ઓતિણ્ણેતિ** ચોદનાવત્થુમ્હિ સઙ્ઘમજ્ઝં ઓતિણ્ણે, એકેન એકસ્મિં ચોદિતે, સયમેવ વા આગન્ત્વા અત્તનો કતવીતિક્કમે આરોચિતેતિ વુત્તં હોતિ. **એત્થાતિ** ઓતિણ્ણે વત્થુમ્હિ.

વિનિચ્છયં કરોન્તેન સહસા ''પારાજિક''ન્તિ અવત્વા યં કત્તબ્બં, તં દસ્સેતું ''**પાળિ**''ન્તિઆદિમાહ. **વિનિચ્છયોતિ** પારાજિકાપત્તિવિનિચ્છયો. **અવત્વાવાતિ** ''ત્વં પારાજિકં આપન્નો''તિ અવત્વાવ. **કપ્પિયેપિ ચ વત્થુસ્મિન્તિ** અવત્વાપિ ગણ્હિતું કપ્પિયે માતુપિતુસન્તકેપિ વત્થુસ્મિં. **લહુવત્તિનોતિ** થેય્યચિત્તુપ્પાદેન લહુપરિવત્તિનો. **આસીવિસન્તિ** સીઘમેવ સકલસરીરે ફરણસમત્થવિસં.

અનુસાસનીકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડટ્ઠકથાય પઠમભાગવણ્ણના સમત્તા.

૩. તતિયપારાજિકં

તીહીતિ કાયવચીમનોદ્વારેહિ. **વિભાવિતન્તિ** પકાસિતં, દેસિતં પઞ્ઞત્તન્તિ વુત્તં હોતિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિનિદાનવણ્ણના

૧૬૨. તિક્ખત્તું પાકારપરિક્ખેપવડ્ઢનેનાતિ તિક્ખત્તું પાકારપરિક્ખેપેન નગરભૂમિયા વડ્ઢનેન. **વિસાલીભૂતત્તાતિ** ગાવુતન્તરં ગાવુતન્તરં પુથુભૂતત્તા. બારાણસિરઞ્ઞો કિર (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૬; ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૬. રતનસુત્તવણ્ણના) અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ ગબ્ભો સણ્ઠાસિ, સા ઞત્વા રઞ્ઞો નિવેદેસિ, રાજા ગબ્ભપરિહારં અદાસિ. સા સમ્મા પરિહરિયમાના ગબ્ભપરિપાકકાલે વિજાયનઘરં પાવિસિ. પુઞ્ઞવન્તીનં પચ્ચૂસસમયે ગબ્ભવુટ્ઠાનં હોતિ, સા ચ તાસં અઞ્ઞતરા, તેન પચ્ચૂસસમયે અલત્તકપટલબન્ધુજીવકપુપ્ફસદિસં મંસપેસિં વિજાયિ. તતો ''અઞ્ઞા દેવિયો સુવણ્ણબિમ્બસદિસે પુત્તે વિજાયન્તિ, અગ્ગમહેસી મંસપેસિન્તિ રઞ્ઞો પુરતો મમ અવણ્ણો ઉપ્પજ્જેય્યા''તિ ચિન્તેત્વા તેન અવણ્ણભયેન તં મંસપેસિં એકસ્મિં ભાજને પક્ખિપિત્વા પટિકુજ્જિત્વા રાજમુદ્દિકાય લઞ્છેત્વા ગઙ્ગાય સોતે પક્ખિપાપેસિ. મનુસ્સેહિ છડ્ડિતમત્તે દેવતા આરક્ખં સંવિદહિંસુ. સુવણ્ણપટ્ટિકઞ્ચેત્થ જાતિહિઙ્ગુલકેન ''બારાણસિરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા પજા''તિ લિખિત્વા બન્ધિંસુ. તતો તં ભાજનં ઊમિભયાદીહિ અનુપદ્દુતં ગઙ્ગાસોતેન પાયાસિ.

તેન ચ સમયેન અઞ્ઞતરો તાપસો ગોપાલકકુલં નિસ્સાય ગઙ્ગાતીરે વિહરતિ. સો પાતોવ ગઙ્ગં ઓતિણ્ણો તં ભાજનં આગચ્છન્તં દિસ્વા પંસુકૂલસઞ્ઞાય અગ્ગહેસિ. અથેત્થ તં અક્ખરપટ્ટિકં રાજમુદ્દિકાલઞ્છનઞ્ચ દિસ્વા મુઞ્ચિત્વા તં મંસપેસિં અદ્દસ. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ ''સિયા ગબ્ભો, તથા હિસ્સ દુગ્ગન્ધપૂતિભાવો નત્થી''તિ. ઉદકપ્પવાહેનાગતસ્સપિ હિ ઉસ્મા ન વિગચ્છતિ, ઉસ્મા ચ નામ ઈદિસાય સવિઞ્ઞાણકતાય ભવેય્યાતિ ''સિયા ગબ્ભો''તિ ચિન્તેસિ. પુઞ્ઞવન્તતાય પન દુગ્ગન્ધં નાહોસિ સઉસુમગતાય પૂતિભાવો ચ. એવં પન ચિન્તેત્વા અસ્સમં નેત્વા નં સુદ્ધે ઓકાસે ઠપેસિ. અથ અડ્ઢમાસચ્ચયેન દ્વે મંસપેસિયો અહેસું. તાપસો દિસ્વા સાધુકતરં ઠપેસિ. તતો પુન અડ્ઢમાસચ્ચયેન એકમેકિસ્સા પેસિયા હત્થપાદસીસાનમત્થાય પઞ્ચ પઞ્ચ પિળકા ઉટ્ઠહિંસુ. અથ તતો અડ્ઢમાસચ્ચયેન એકા મંસપેસિ સુવણ્ણબિમ્બસદિસો દારકો, એકા દારિકા અહોસિ. તેસુ તાપસસ્સ પુત્તસિનેહો ઉપ્પજ્જિ, દારકાનં પુઞ્ઞુપનિસ્સયતો અઙ્ગુટ્ઠકતો ચસ્સ ખીરં નિબ્બત્તિ. તતો પભુતિ ચ ખીરભત્તં અલભિત્થ. તાપસો ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ખીરં દારકાનં મુખે આસિઞ્ચતિ. તેસં પન યં યં ઉદરં પવિસતિ, તં સબ્બં મણિભાજનગતં વિય દિસ્સતિ. ચરિમભવે બોધિસત્તે કુચ્છિગતે બોધિસત્તમાતુ વિય ઉદરચ્છવિયા અચ્છવિપ્પસન્નતાય એવં તે નિચ્છવી અહેસું. અપરે આહુ ''સિબ્બિત્વા ઠપિતા વિય નેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં લીના છવિ અહોસી''તિ. એવં તે નિચ્છવિતાય વા લીનચ્છવિતાય વા ''**લિચ્છવી**''તિ પઞ્ઞાયિંસુ.

તાપસો દારકે પોસેન્તો ઉસ્સૂરે ગામં ભિક્ખાય પવિસતિ, અતિદિવા પટિક્કમતિ. તસ્સ તં બ્યાપારં ઞત્વા ગોપાલકા આહંસુ – ''ભન્તે, પબ્બજિતાનં દારકપોસનં પલિબોધો, અમ્હાકં દારકે દેથ, મયં પોસેસ્સામ, તુમ્હે અત્તનો કમ્મં કરોથા''તિ. તાપસો ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિ. ગોપાલકા દુતિયદિવસે મગ્ગં સમં કત્વા પુપ્ફેહિ ઓકિરિત્વા ધજપટાકા ઉસ્સાપેત્વા તૂરિયેહિ વજ્જમાનેહિ અસ્સમં આગતા. તાપસો ''મહાપુઞ્ઞા દારકા, અપ્પમાદેનેવ વડ્ઢેથ, વડ્ઢેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં આવાહં કરોથ, પઞ્ચગોરસેન રાજાનં

તોસેત્વા ભૂમિભાગં ગહેત્વા નગરં માપેથ, તત્થ કુમારં અભિસિઞ્ચથા''તિ વત્વા દારકે અદાસિ. તે ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા દારકે નેત્વા પોસેસું. દારકા વુડ્ઢિમન્વાય કીળન્તા વિવાદટ્ઠાનેસુ અઞ્ઞે ગોપાલકદારકે હત્થેનપિ પાદેનપિ પહરન્તિ, તે રોદન્તિ. ''કિસ્સ રોદથા''તિ ચ માતાપિતૂહિ વુત્તા ''ઇમે નિમ્માતાપિતિકા તાપસપોસિતા અમ્હે અતીવ પહરન્તી''તિ વદન્તિ. તતો નેસં પોસકમાતાપિતરોપિ ''ઇમે દારકા અઞ્ઞે દારકે વિહેસેન્તિ દુક્ખાપેન્તિ, ન ઇમે સઙ્ગહેતબ્બા, વજ્જેતબ્બા ઇમે''તિ આહંસુ. તતો પભુતિ કિર સો પદેસો **''વજ્જી''**તિ વુચ્ચતિ યોજનસતપરિમાણેન.

અથ તં પદેસં ગોપાલકા રાજાનં તોસેત્વા અગ્ગહેસું. તત્થ ચ નગરં માપેત્વા સોળસવસ્સુદ્દેસિકં કુમારં અભિસિઞ્ચિત્વા રાજાનં અકંસુ. રજ્જસમ્પત્તિદાયકસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા અસમ્ભિન્ને એવ રાજકુલે ઉપ્પન્નત્તા ચ રાજકુમારસ્સ પુઞ્ઞાનુભાવસઞ્ચોદિતા દેવતાધિગ્ગહિતા અકંસૂતિ કેચિ. દારકસ્સ દારિકાય સદ્ધિં વારેય્યં કત્વા કતિકં અકંસુ ''બાહિરતો દારિકા ન આનેતબ્બા, ઇતો દારિકા ન કસ્સચિ દાતબ્બા''તિ. તેસં પઠમસંવાસેન દ્વે દારકા જાતા ધીતા ચ પુત્તો ચ. એવં સોળસક્ખત્તું દ્વે દ્વે જાતા. તતો તેસં દારકાનં યથાક્કમં વડ્ઢન્તાનં આરામુય્યાનનિવાસટ્ઠાનપરિવારસમ્પત્તિં ગહેતું અપ્પહોન્તં નગરં તિક્ખત્તું ગાવુતન્તરેન ગાવુતન્તરેન પરિક્ખિપિંસુ. તસ્સ પુનપ્પુનં વિસાલીકતત્તા **''વેસાલી''**ત્વેવ નામં જાતં. તેન વુત્તં – ''તિક્ખત્તું પાકારપરિક્ખેપવડ્ઢનેન વિસાલીભૂતત્તા વેસાલીતિ વુચ્ચતી''તિ.

ઇદમ્પિ ચ નગરન્તિ ન કેવલં રાજગહસાવત્થિયો યેવાતિ દસ્સેતિ. **તત્થ મહાવનં નામાતિઆદિ** મજ્ઝિમભાણકસંયુત્તભાણકાનં સમાનટ્ઠકથા. **મજ્ઝિમટ્ઠકથાયઞ્હિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૬) સંયુત્તટ્ઠકથાયઞ્ચ** (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૯૮૪-૯૮૫) ઇમિનાવ નયેન વુત્તં. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૫૯) પન **''મહાવનેતિ** બહિનગરે હિમવન્તેન સદ્ધિં એકાબદ્ધં હુત્વા ઠિતં સયંજાતં વનં અત્થિ, યં મહન્તભાવેનેવ મહાવનન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મિં મહાવને. **કૂટાગારસાલાયન્તિ** તસ્મિં વનસણ્ડે સઙ્ઘારામં પતિટ્ઠાપેસું. તત્થ કણ્ણિકં યોજેત્વા થમ્ભાનં ઉપરિ કૂટાગારસાલાસઙ્ખેપેન દેવવિમાનસદિસં પાસાદં અકંસુ, તં ઉપાદાય સકલોપિ સઙ્ઘારામો કૂટાગારસાલાતિ પઞ્ઞાયિત્થા''તિ વુત્તં. વનમજ્ઝે કતત્તા **''વનં નિસ્સાયા''**તિ વુત્તં. **આરામેતિ** સઙ્ઘારામે. **હંસવટ્ટકચ્છદનેનાતિ** હંસવટ્ટકપટિચ્છન્નેન, હંસમણ્ડલાકારેનાતિ અત્થો.

અનેકપરિયાયેનાતિ એત્થ **પરિયાય**-સદ્દો કારણવચનોતિ આહ **''અનેકેહિ કારણેહી''**તિ, અયં કાયો અવિઞ્ઞાણકોપિ સવિઞ્ઞાણકોપિ એવમ્પિ અસુભો એવમ્પિ અસુભોતિ નાનાવિધેહિ કારણેહીતિ અત્થો. **અસુભાકારસન્દસ્સનપ્પવત્તન્તિ** કેસાદિવસેન તત્થાપિ વણ્ણાદિતો અસુભાકારસ્સ સબ્બસો દસ્સનવસેન પવત્તં. **કાયવિચ્છન્દનિયકથન્તિ** અત્તનો પરસ્સ ચ કરજકાયે વિચ્છન્દનુપ્પાદનકથં. **મુત્તં વાતિઆદિના** બ્યતિરેકમુખેન કાયસ્સ અમનુઞ્ઞતં દસ્સેતિ. તત્થ આદિતો તીહિ પદેહિ અદસ્સનીયતાય અસારકતાય મજ્ઝે ચતૂહિ દુગ્ગન્ધતાય, અન્તે એકેન લેસમત્તેનપિ મનુઞ્ઞતાભાવમસ્સ દસ્સેતિ. **અથ ખોતિઆદિના** અન્વયતો સરૂપેનેવ અમનુઞ્ઞતાય દસ્સનં. **છન્દોતિ** દુબ્બલરાગો. **રાગોતિ** બલવરાગો. ''કેસા લોમાદી''તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિભાગેન દસ્સેતું **''યેપિ હી''**તિઆદિ વુત્તં. **અસુભાતિ** આગન્તુકેન સુભાકારેન વિરહિતત્તા અસુભા. **અસુચિનોતિ** અત્તનો સભાવેનેવ અસુચિનો. **પટિકૂલાતિ** નાગરિકસ્સ અસુચિકટ્ઠાનં વિય જિગુચ્છનીયત્તા પટિકૂલા.

કેસા નામેતે વણ્ણતોપિ પટિકૂલા, સણ્ઠાનતોપિ ગન્ધતોપિ આસયતોપિ ઓકાસતોપિ પટિકૂલાતિ દસ્સેન્તો **''સો ચ નેસં...પે॰... પઞ્ચહિ કારણેહિ વેદિતબ્બો''**તિ આહ. મનુઞ્ઞેપિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૮૩; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૩૫૬) હિ યાગુપત્તે વા ભત્તપત્તે વા કેસવણ્ણં કિઞ્ચિ દિસ્વા ''કેસમિસ્સકમિદં, હરથ ન''ન્તિ જિગુચ્છન્તિ, એવં કેસા **વણ્ણતો** પટિકૂલા. રત્તિં પરિભુઞ્જન્તાપિ કેસસણ્ઠાનં અક્કવાકં વા મકચિવાકં વા છુપિત્વા તથેવ જિગુચ્છન્તિ, એવં **સણ્ઠાનતોપિ** પટિકૂલા. તેલમક્ખનપુપ્ફધૂપાદિસઙ્ખારવિરહિતાનઞ્ચ કેસાનં ગન્ધો પરમજેગુચ્છો હોતિ, તતો જેગુચ્છતરો અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તાનં. કેસા હિ વણ્ણસણ્ઠાનતો અપ્પટિકૂલાપિ સિયું, ગન્ધેન પન પટિકૂલાયેવ. યથા હિ દહરસ્સ કુમારકસ્સ વચ્ચં વણ્ણતો હલિદ્દિવણ્ણં, સણ્ઠાનતોપિ હલિદ્દિપિણ્ડસણ્ઠાનં, સઙ્કારટ્ઠાને છડ્ડિતઞ્ચ ઉદ્ધુમાતકકાળસુનખસરીરં વણ્ણતો તાલપક્કવણ્ણં, સણ્ઠાનતો વટ્ટેત્વા વિસ્સટ્ઠમુદિઙ્ગસણ્ઠાનં, દાઠાપિસ્સ સુમનમકુળસદિસાતિ ઉભયમ્પિ વણ્ણસણ્ઠાનતો સિયા અપ્પટિકૂલં, ગન્ધેન પન પટિકૂલમેવ, એવં કેસાપિ સિયું વણ્ણસણ્ઠાનતો અપ્પટિકૂલા, **ગન્ધેન** પન પટિકૂલાયેવાતિ.

યથા પન અસુચિટ્ઠાને ગામનિસ્સન્દેન જાતાનિ સૂપેય્યપણ્ણાનિ નાગરિકમનુસ્સાનં જેગુચ્છાનિ હોન્તિ અપરિભોગાનિ, એવં કેસાપિ પુબ્બલોહિતમુત્તકરીસપિત્તસેમ્હાદિનિસ્સન્દેન જાતત્તા જેગુચ્છાતિ ઇદં તેસં **આસયતો** પાટિકુલ્યં. ઇમે ચ કેસા નામ ગૂથરાસિમ્હિ ઉટ્ઠિતકણ્ણકં વિય એકતિંસકોટ્ઠાસરાસિમ્હિ જાતા, તે સુસાનસઙ્કારટ્ઠાનાદીસુ જાતસાકં વિય પરિખાદીસુ જાતકમલકુવલયાદિપુપ્ફં વિય ચ અસુચિટ્ઠાને જાતત્તા પરમજેગુચ્છાતિ ઇદં તેસં **ઓકાસતો** પાટિકુલ્યં. યથા ચ કેસાનં, એવં સબ્બકોટ્ઠાસાનઞ્ચ વણ્ણસણ્ઠાનગન્ધાસયોકાસવસેન પઞ્ચધા પટિકૂલતા વેદિતબ્બાતિ આહ **''એવં લોમાદીન''**ન્તિ. **પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદેનાતિ** એત્થ બાહિરત્થસમાસો દટ્ઠબ્બો પઞ્ચ પઞ્ચ પભેદા એતસ્સાતિ પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદોતિ.

સંવણ્ણેન્તોતિ વિત્થારેન્તો. **અસુભાયાતિ** અસુભમાતિકાય. **ઠાતિકમ્મન્તિ** બહુલીકારો. **પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતન્તિ** એત્થ કામચ્છન્દો બ્યાપાદો થિનમિદ્ધં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં વિચિકિચ્છાતિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં નીવરણાનં પહાનવસેન પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનતા વેદિતબ્બા. ન હિ એતેસુ અપ્પહીનેસુ ઝાનં ઉપ્પજ્જતિ, તેનસ્સેતાનિ પહાનઙ્ગાનીતિ વુચ્ચન્તિ. કિઞ્ચાપિ હિ ઝાનક્ખણે અઞ્ઞેપિ અકુસલા ધમ્મા પહીયન્તિ, તથાપિ એતાનેવ વિસેસેન ઝાનન્તરાયકરાનિ. કામચ્છન્દેન હિ નાનાવિસયપલોભિતં ચિત્તં ન એકત્તારમ્મણે સમાધિયતિ, કામચ્છન્દાભિભૂતં વા ચિત્તં ન કામધાતુપ્પહાનાય પટિપદં પટિપજ્જતિ, બ્યાપાદેન ચ આરમ્મણે પટિહઞ્ઞમાનં ન નિરન્તરં પવત્તતિ, થિનમિદ્ધાભિભૂતં અકમ્મઞ્ઞં હોતિ, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચપરેતં અવૂપસન્તમેવ હુત્વા પરિબ્ભમતિ, વિચિકિચ્છાય ઉપહતં ઝાનાધિગમસાધિકં પટિપદં નારોહતિ. ઇતિ વિસેસેન ઝાનન્તરાયકરત્તા એતાનેવ પહાનઙ્ગાનીતિ વુત્તાનિ.

યસ્મા પન વિતક્કો આરમ્મણે ચિત્તં અભિનિરોપેતિ, વિચારો અનુપ્પબન્ધતિ, તેહિ અવિક્ખેપાય સમ્પાદિતપયોગસ્સ ચેતસો પયોગસમ્પત્તિસમ્ભવા પીતિ પીનનં, સુખઞ્ચ ઉપબ્રૂહનં કરોતિ, અથ નં સસમ્પયુત્તધમ્મં એતેહિ અભિનિરોપનાનુબન્ધનપીનનઉપબ્રૂહનેહિ અનુગ્ગહિતા એકગ્ગતા એકત્તારમ્મણે સમં સમ્મા આધિયતિ, તસ્મા વિતક્કો વિચારો પીતિ સુખં ચિત્તેકગ્ગતાતિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં ઉપ્પત્તિવસેન પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતતા વેદિતબ્બા. ઉપ્પન્નેસુ હિ એતેસુ પઞ્ચસુ ઝાનં ઉપ્પન્નં નામ હોતિ, તેનસ્સ એતાનિ પઞ્ચ સમન્નાગતઙ્ગાનીતિ વુચ્ચન્તિ. તસ્મા ન એતેહિ સમન્નાગતં અઞ્ઞદેવ ઝાનં નામ અત્થીતિ ગહેતબ્બં. યથા પન અઙ્ગમત્તવસેનેવ ચતુરઙ્ગિની સેના, પઞ્ચઙ્ગિકં તૂરિયં અટ્ઠઙ્ગિકો ચ મગ્ગોતિ વુચ્ચતિ, એવમિદમ્પિ અઙ્ગમત્તવસેનેવ ''પઞ્ચઙ્ગિક''ન્તિ વા ''પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગત''ન્તિ વા વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં.

એતાનિ ચ પઞ્ચઙ્ગાનિ કિઞ્ચાપિ ઉપચારક્ખણેપિ અત્થિ, અથ ખો ઉપચારે પકતિચિત્તતો બલવતરાનિ, ઇધ પન ઉપચારતોપિ બલવતરાનિ રૂપાવચરલક્ખણપ્પત્તાનિ. એત્થ હિ વિતક્કો સુવિસદેન આકારેન આરમ્મણે ચિત્તં અભિનિરોપયમાનો ઉપ્પજ્જતિ, વિચારો અતિવિય આરમ્મણં અનુમજ્જમાનો, પીતિસુખં સબ્બાવન્તમ્પિ કાયં ફરમાનં. તેનેવ વુત્તં ''નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ વિવેકજેન પીતિસુખેન અપ્ફુટં હોતી''તિ. ચિત્તેકગ્ગતાપિ હેટ્ઠિમમ્હિ સમુગ્ગપટલે ઉપરિમં સમુગ્ગપટલં વિય આરમ્મણે સુફુસિતા હુત્વા ઉપ્પજ્જતિ. અયમેતેસં ઇતરેહિ વિસેસો, તસ્મા ''પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગત''ન્તિ અપ્પનાઝાનમેવ વિસેસેત્વા વુત્તં.

તિવિધકલ્યાણં દસલક્ખણસમ્પન્નન્તિ એત્થ પન ઝાનસ્સ આદિમજ્ઝપરિયોસાનવસેન તિવિધકલ્યાણતા, તેસંયેવ આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનં લક્ખણવસેન દસલક્ખણસમ્પન્નતા વેદિતબ્બા. વિત્થારનયં પનેત્થ સયમેવ પકાસયિસ્સતિ. કિલેસચોરેહિ અનભિભવનીયત્તા ઝાનં "**ચિત્તમઞ્જૂસ**"ન્તિ વુત્તં. **નિસ્સાયાતિ** પાદકં કત્વા.

દસલક્ખણવિભાવનેનેવ તિવિધકલ્યાણતાપિ વિભાવિતા હોતીતિ દસલક્ખણં તાવ દસ્સેન્તો "**તત્રિમાની**"તિઆદિમાહ. તત્થ **પારિપન્થિકતો ચિત્તવિસુદ્ધીતિ**આદીનં પદાનં અત્થો "તત્રાયં પાળી"તિઆદિના વુત્તપાળિવણ્ણનાયમેવ આવિ ભવિસ્સતિ. **તત્રાતિ** તસ્મિં દસલક્ખણવિભાવને. **પટિપદાવિસુદ્ધીતિ** પટિપજ્જતિ ઝાનં એતાયાતિ પટિપદા, ગોત્રભુપરિયોસાનો પુબ્બભાગિયો ભાવનાનયો. પરિપન્થતો વિસુજ્ઝનં વિસુદ્ધિ, પટિપદાય વિસુદ્ધિ પટિપદાવિસુદ્ધિ. સા પનાયં યસ્મા ઝાનસ્સ ઉપ્પાદક્ખણે લબ્ભતિ, તસ્મા વુત્તં "**પટિપદાવિસુદ્ધિ આદી**"તિ. **ઉપેક્ખાનુબ્રૂહનાતિ** વિસોધેતબ્બતાદીનં અભાવતો ઝાનપરિયાપન્નાય તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાય કિચ્ચનિપ્ફત્તિયા અનુબ્રૂહના. સા પનાયં યસ્મા વિસેસતો ઝાનસ્સ ઠિતિક્ખણે લબ્ભતિ, તેન વુત્તં "**ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે**"તિ. **સમ્પહંસનાતિ** તત્થ ધમ્માનં અનતિવત્તનાદિસાધકસ્સ ઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન પરિયોદપના. સા પન યસ્મા ઝાનસ્સ ઓસાનક્ખણે પાકટા હોતિ, તસ્મા વુત્તં "**સમ્પહંસના પરિયોસાન**"ન્તિ. **ઇમાનિ તીણિ લક્ખણાનીતિ** પરિપન્થતો ચિત્તસ્સ વિસુજ્ઝનાકારો, મજ્ઝિમસ્સ સમથનિમિત્તસ્સ પટિપજ્જનાકારો, તત્થ પક્ખન્દનાકારોતિ ઇમાનિ તીણિ ઝાનસ્સ આદિતો ઉપ્પાદક્ખણે અપ્પનાપ્પત્તિલક્ખણાનિ. તેહિ આકારેહિ વિના અપ્પનાપ્પત્તિયા અભાવતો અસતિ ચ અપ્પનાયં તદભાવતો **આદિકલ્યાણઞ્ચેવ** વિસુદ્ધિપટિપદત્તા યથાવુત્તેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતત્તા ચ **તિલક્ખણસમ્પન્નઞ્ચ**. ઇમિના નયેન મજ્ઝપરિયોસાનલક્ખણાનઞ્ચ યોજના વેદિતબ્બા.

કેચિ પન "પટિપદાવિસુદ્ધિ નામ સસમ્ભારિકો ઉપચારો, ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના નામ અપ્પના, સમ્પહંસના નામ પચ્ચવેક્ખણા"તિ વણ્ણયન્તિ, તં ન યુત્તં. તથા હિ સતિ અજ્ઝાનધમ્મેહિ ઝાનસ્સ ગુણસંકિત્તનં નામ કતં હોતિ. ન હિ ભૂમન્તરં ભૂમન્તરપરિયાપન્નં હોતિ, પાળિયા ચેતં વિરુજ્ઝતિ. "એકત્તગતં ચિત્તં પટિપદાવિસુદ્ધિપક્ખન્દઞ્ચેવ હોતિ ઉપેક્ખાનુબ્રૂહિતઞ્ચ ઞાણેન ચ સમ્પહંસિત"ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૫૮) હિ પાળિયં વુત્તં. એત્થ હિ **એકત્તગતં ચિત્તન્તિ** ઇન્દ્રિયાનં એકરસભાવેન એકગ્ગતાય ચ સિખાપ્પત્તિયા તદનુગુણં એકત્તગતં સસમ્પયુત્તં અપ્પનાપ્પત્તં ચિત્તં વુત્તં, તસ્સેવ ચ પટિપદાવિસુદ્ધિપક્ખન્દતાદિ અનન્તરં વુચ્ચતે. તસ્મા પાળિયં એકસ્મિંયેવ અપ્પનાચિત્તક્ખણે પટિપદાવિસુદ્ધિઆદીનં વુત્તત્તા અન્તોઅપ્પનાયમેવ પરિકમ્માગમનવસેન પટિપદાવિસુદ્ધિ, તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાય કિચ્ચવસેન ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના, ધમ્માનં અનતિવત્તનાદિભાવસાધનેન પરિયોદાપકસ્સ ઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન સમ્પહંસના ચ વેદિતબ્બા.

કથં? યસ્મિં (પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૫૮; વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૭૫) વારે અપ્પના ઉપ્પજ્જતિ , તસ્મિં **યો** નીવરણસઙ્ખાતો કિલેસગણો **તસ્સ** ઝાનસ્સ **પરિપન્થો, તતો ચિત્તં વિસુજ્ઝતિ**, વિસુદ્ધત્તા આવરણવિરહિતં હુત્વા **મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં પટિપજ્જતિ**. મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં નામ સમપ્પવત્તો અપ્પનાસમાધિયેવ, લીનુદ્ધચ્ચસઙ્ખાતાનં ઉભિન્નં અન્તાનં અનુપગમનેન **મજ્ઝિમો**, સવિસેસં પચ્ચનીકધમ્માનં વૂપસમનતો **સમથો**, યોગિનો સુખવિસેસાનં કારણભાવતો **નિમિત્તન્તિ** કત્વા. તસ્સ પન અપ્પનાચિત્તસ્સ અનન્તરપચ્ચયભૂતં ગોત્રભુચિત્તં સતિપિ પરિત્તમહગ્ગતભાવભેદે પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નભાવભેદે ચ એકિસ્સાયેવ સન્તતિયા પરિણામૂપગમનતો એકસન્તતિપરિણામનયેન તથત્તં અપ્પનાસમાધિવસેન સમાહિતભાવં ઉપગચ્છમાનં **મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં પટિપજ્જતિ** નામ. એવં પટિપન્નત્તા તથત્તુપગમનેન **તત્થ પક્ખન્દતિ** નામ. યસ્મિઞ્હિ ખણે તથત્તં મજ્ઝિમં સમથનિમિત્તં પટિપજ્જતિ, તસ્મિંયેવ ખણે તથત્તુપગમનેન અપ્પનાસમાધિના સમાહિતભાવૂપગમનેન **તત્થ પક્ખન્દતિ** નામ. એવં તાવ પુરિમસ્મિં ગોત્રભુચિત્તે વિજ્જમાના પરિપન્થવિસુદ્ધિમજ્ઝિમસમથપ્પટિપત્તિપક્ખન્દનાકારા આગમનવસેન નિપ્ફજ્જમાના **પઠમસ્સ ઝાનસ્સ** ઉપ્પાદક્ખણેયેવ **પટિપદાવિસુદ્ધીતિ** વેદિતબ્બા. તેયેવ હિ આકારા પચ્ચયવિસેસતો ઝાનક્ખણે નિપ્ફજ્જમાના **પટિપદાવિસુદ્ધીતિ** વુત્તા.

એવં વિસુદ્ધસ્સ પન તસ્સ ચિત્તસ્સ પુન સોધેતબ્બાભાવતો વિસોધને બ્યાપારં અકરોન્તો **વિસુદ્ધં ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ** નામ. સમથભાવૂપગમનેન સમથપ્પટિપન્નસ્સ પુન સમાધાને બ્યાપારં અકરોન્તો **સમથપ્પટિપન્નં અજ્ઝુપેક્ખતિ** નામ. સમથપ્પટિપન્નભાવતો એવ ચસ્સ કિલેસસંસગ્ગં પહાય એકત્તેન ઉપટ્ઠિતસ્સ પુન એકત્તુપટ્ઠાને બ્યાપારં અકરોન્તો **એકત્તુપટ્ઠાનં અજ્ઝુપેક્ખતિ** નામ. એવં તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાય કિચ્ચવસેન ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના વેદિતબ્બા.

યે પનેતે એવં ઉપેક્ખાનુબ્રૂહિતે તસ્મિં ઝાનચિત્તે જાતા સમાધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતા યુગનદ્ધધમ્મા અઞ્ઞમઞ્ઞં અનતિવત્તમાના હુત્વા પવત્તા, યાનિ ચ સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ નાનાકિલેસેહિ વિમુત્તત્તા વિમુત્તિરસેન એકરસાનિ હુત્વા પવત્તાનિ, યઞ્ચેસ તદુપગં તેસં અનતિવત્તનએકરસસભાવાનં અનુચ્છવિકં વીરિયં વાહયતિ, યા ચસ્સ તસ્મિં ખણે પવત્તા આસેવના, સબ્બેપિ તે આકારા યસ્મા ઞાણેન સંકિલેસવોદાનેસુ તં તં આદીનવઞ્ચ આનિસંસઞ્ચ દિસ્વા તથા તથા સમ્પહંસિતત્તા વિસોધિતત્તા પરિયોદાપિતત્તા નિપ્ફન્ના, તસ્મા ધમ્માનં અનતિવત્તનાદિભાવસાધનેન પરિયોદાપકસ્સ ઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન સમ્પહંસના વેદિતબ્બાતિ વુત્તં.

અથ કસ્મા સમ્પહંસનાવ "પરિયોસાન"ન્તિ વુત્તા, ન ઉપેક્ખાનુબ્રૂહનાતિ? યસ્મા તસ્મિં ભાવનાચિત્તે ઉપેક્ખાવસેન ઞાણં પાકટં હોતિ, તસ્મા ઞાણકિચ્ચભૂતા સમ્પહંસના "પરિયોસાન"ન્તિ વુત્તા. તથા હિ અપ્પનાકાલે ભાવનાય સમપ્પવત્તિયા પટિપક્ખસ્સ ચ સુપ્પહાનતો પગ્ગહાદીસુ બ્યાપારસ્સ અકાતબ્બતો અજ્ઝુપેક્ખનાવ હોતિ. યં સન્ધાય વુત્તં "સમયે ચિત્તસ્સ અજ્ઝુપેક્ખના વિસુદ્ધં ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતી"તિ ચ આદિ. સા પનાયં અજ્ઝુપેક્ખના ઞાણસ્સ કિચ્ચસિદ્ધિયા હોતિ વિસેસતો ઞાણસાધનત્તા અપ્પનાબ્યાપારસ્સ, તસ્મા ઞાણકિચ્ચભૂતા સમ્પહંસના "પરિયોસાન"ન્તિ વુત્તા. એવં તિવિધાય પટિપદાવિસુદ્ધિયા લદ્ધવિસેસાય તિવિધાય ઉપેક્ખાનુબ્રૂહનાય સાતિસયં પઞ્ઞિન્દ્રિયસ્સ અધિમત્તભાવેન ચતુબ્બિધાપિ સમ્પહંસના સિજ્ઝતીતિ આગમનુપેક્ખાઞાણકિચ્ચવસેન દસપિ આકારા ઝાને એવ વેદિતબ્બા.

એવં તિવિધત્તગતં ચિત્તન્તિઆદીનિ તસ્સેવ ચિત્તસ્સ થોમનવચનાનિ. તત્થ **એવં તિવિધત્તગતન્તિ** એવં યથાવુત્તેન વિધિના પટિપદાવિસુદ્ધિપક્ખન્દનઉપેક્ખાનુબ્રૂહનઞાણસમ્પહંસનાવસેન તિવિધભાવં ગતં. **વિતક્કસમ્પન્નન્તિ** કિલેસક્ખોભવિરહિતત્તા વિતક્કેન સુન્દરભાવમુપગતં. **ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનસમ્પન્નન્તિ** તસ્મિંયેવ આરમ્મણે ચિત્તસ્સ નિરન્તરપ્પવત્તિસઙ્ખાતેન અધિટ્ઠાનેન સમ્પન્નં અનૂનં. યથા અધિટ્ઠાનવસિયં અધિટ્ઠાનન્તિ ઝાનપ્પવત્તિ, તથા ઇધાપિ ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનન્તિ ચિત્તેકગ્ગતાપિ યુજ્જતિ. તેન હિ એકસ્મિંયેવ આરમ્મણે ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, ન એત્થ વિક્ખિપતીતિ. **સમાધિસમ્પન્નન્તિ** વિસું વુત્તત્તા પન વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બો. અથ વા સમાધિસ્સેવ ઝાનઙ્ગસઙ્ગહિતત્તા "ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનસમ્પન્ન"ન્તિ ઝાનઙ્ગપઞ્ચકવસેન વુત્તં. **સમાધિસમ્પન્નન્તિ** ઇન્દ્રિયસઙ્ગહિતત્તા ઇન્દ્રિયપઞ્ચકવસેન.

અસુભસઞ્ઞાપરિચિતેનાતિ સકલં કાયં અસુભન્તિ પવત્તાય સઞ્ઞાય સહગતત્તા ઝાનં અસુભસઞ્ઞા, તેન પરિચિતેન પરિભાવિતેન. **ચેતસાતિ** ચિત્તેન. **બહુલન્તિ** અભિણ્હં. **વિહરતોતિ** વિહરન્તસ્સ, અસુભસમાપત્તિબહુલસ્સાતિ અત્થો. **મેથુનધમ્મસમાપત્તિયાતિ** મેથુનધમ્મેન સમઙ્ગિભાવતો. **પટિલીયતીતિ** એકપસ્સેન નિલીયતિ નિલીનં વિય હોતિ. **પટિકુટતીતિ** સઙ્કુચતિ. **પટિવત્તતીતિ** નિવત્તતિ. **ન સમ્પસારીયતીતિ** ન વિસરતિ, અભિરતિવસેન ન પક્ખન્દતીતિ અત્થો. અથ વા **પટિલીયતીતિ** સઙ્કુચતિ તત્થ પટિકૂલતાય સણ્ઠિતત્તા. **પટિકુટતીતિ** અપસક્કતિ ન ઉપસક્કતિ. **પટિવત્તતીતિ** નિવત્તતિ, તતો એવ **ન સમ્પસારીયતીતિ**. **ન્હારુદદ્દુલન્તિ** ન્હારુખણ્ડં ન્હારુવિલેખનં વા.

અદ્ધમાસન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **પટિસલ્લીયિતુન્તિ** યથાવુત્તકાલં પટિ પટિ દિવસે દિવસે સમાપત્તિયં ધમ્મચિન્તાય ચિત્તં નિલીયિતું. **પયુત્તવાચન્તિ** પચ્ચયપટિસંયુત્તવાચં, બુદ્ધા ઇમેસુ દિવસેસુ પિણ્ડાય ન ચરન્તિ, વિહારેયેવ નિસીદન્તિ, તેસં દિન્નં મહપ્ફલં હોતીતિ આદિવચનં.

કલ્યાણૂપનિસ્સયવસેનાતિ પબ્બજ્જાય ઉપનિસ્સયવસેન. **પરે કિરાતિ કિર**-સદ્દો અરુચિસૂચનત્થો. તેનાહ "**ઇદં પન ઇચ્છામત્ત**"ન્તિ, પવત્તિઅજાનનં આરોચયિતાભાવો ઞાતે નિવારણઞ્ચાતિ ઇદં તેસં ઇચ્છામત્તં , ન પન કારણન્તિ અત્થો. અપરે પન વદન્તિ "એતસ્મિં કિર અડ્ઢમાસે ન કોચિ બુદ્ધવેનેય્યો અહોસિ, અથ સત્થા ઇમં અડ્ઢમાસં ફલસમાપત્તિસુખેન વીતિનામેસ્સામિ, ઇતિ મય્હઞ્ચેવ સુખવિહારો ભવિસ્સતિ, અનાગતે ચ પચ્છિમા જનતા 'સત્થાપિ ગણં પહાય એકકો વિહાસિ, કિમઙ્ગં પન મય'ન્તિ દિટ્ઠાનુગતિં આપજ્જિસ્સતિ, તદસ્સ ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયાતિ ઇમિના કારણેન એવમાહા"તિ. **નેવ કોચિ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમતી**તિ ઠપેત્વા પિણ્ડપાતનીહારકં અઞ્ઞો કોચિ નેવ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમતિ, ભિક્ખુસઙ્ઘો પન સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા એકં ભિક્ખું અદાસિ. સો પાતોવ ગન્ધકુટિપરિવેણસમ્મજ્જનમુખોદકદન્તકટ્ઠદાનાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ તસ્મિં તસ્મિં ખણે કત્વા અપગચ્છતિ.

અનેકકારણસમ્મિસ્સોતિ એત્થ કાયસ્સ અસુચિદુગ્ગન્ધજેગુચ્છપટિક્કૂલતાવ અનેકકારણં. **મણ્ડનકપકતિકો**તિ અલઙ્કારકસભાવો. કોચિ તરુણોપિ યુવા ન હોતિ, કોચિ યુવાપિ મણ્ડનકજાતિકો ન હોતિ યથા ઉપસન્તસભાવો આલસિયબ્યસનાદીહિ વા અભિભૂતો, ઇધ પન દહરો ચેવ યુવા ચ મણ્ડનકજાતિકો ચ અધિપ્પેતો. **પઠમયોબ્બનં** નામ પન્નરસવસ્સતો યાવ દ્વત્તિંસ સંવચ્છરાનિ, સોળસવસ્સતો વા યાવ તેત્તિંસ વસ્સાનિ. **કુણપ**ન્તિ મતકળેવરં, અહિસ્સ કુણપં **અહિકુણપં**. એવં ઇતરાનિપિ. અતિપટિક્કૂલજિગુચ્છનીયસભાવતો ચેત્થ ઇમાનેવ તીણિ વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. અઞ્ઞેસઞ્હિ સસસૂકરાદીનં કુણપં મનુસ્સા કટુકભણ્ડાદીહિ અભિસઙ્ખરિત્વા પરિભુઞ્જન્તિપિ, ઇમેસં પન કુણપં અભિનવમ્પિ જિગુચ્છન્તિયેવ, કો પન વાદો કાલાતિક્કમેન પૂતિભૂતે. અતિપટિક્કૂલજિગુચ્છનીયતા ચ નેસં અતિવિય દુગ્ગન્ધતાય, સા ચ અહીનં તિખિણકોપતાય કુક્કુરમનુસ્સાનં ઓદનકુમ્માસૂપચયતાય ચ સરીરસ્સ હોતીતિ વદન્તિ.

સમણકુત્તકોતિ સમણકિચ્ચકો, કાસાવનિવાસનાદિવસેન સમણકિચ્ચકારીતિ વુત્તં હોતિ . તેનાહ "**સમણવેસધારકો**"તિ. **સબ્બમકંસૂ**તિ પુથુજ્જના સાવજ્જેપિ તત્થ અનવજ્જસઞ્ઞિનો હુત્વા કરણકારાપનસમનુઞ્ઞતાદિભેદં સબ્બમકંસુ. **લોહિતક**ન્તિ એત્થ "લોહિતગત"ન્તિપિ પઠન્તિ. વગ્ગૂતિ મતા **વગ્ગુમતા. પુઞ્ઞસમ્મ**તાતિ પુજ્જભવફલનિબ્બત્તનેન સત્તાનં પુનનેન વિસોધનેન પુઞ્ઞન્તિ સમ્મતા. **પવાહેસ્સામી**તિ ગમયિસ્સામિ, વિસોધેસ્સામીતિ અત્થો.

૧૬૩. મારધેય્યં વુચ્ચતિ તેભૂમકા ધમ્મા. વચનત્થતો પન મારસ્સ ધેય્યં **મારધેય્યં. ધેય્ય**ન્તિ ઠાનં વત્થુ નિવાસો ગોચરો. મારો વા એત્થ ધિયતિ તિટ્ઠતિ પવત્તતીતિ **મારધેય્યં, મારો**તિ ચેત્થ કિલેસમારો અધિપ્પેતો, કિલેસમારવસેનેવ ચ દેવપુત્તમારસ્સ કામભવે આધિપચ્ચન્તિ. **મારવિસયં નાતિક્કમિસ્સતીતિ ચિન્તેત્વા**તિ એવમયં સંવેગં પટિલભિત્વા મારવિસયં અતિક્કમેય્યાપિ, મયા પન એવં વુત્તે ઉપ્પન્નં સંવેગં પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા મારવિસયં નાતિક્કમિસ્સતીતિ એવં ચિન્તેત્વા. **દ્વિવચન**ન્તિ દ્વિક્ખત્તું વચનં, આમેડિતવચનન્તિ વુત્તં હોતિ. **નિયોજેન્તી**તિ એત્થ અયં અન્ધબાલા દેવતા એવં ઉપ્પન્નસંવેગમૂલકં સમણધમ્મં કત્વા "અયં મારવિસયં અતિક્કમેય્યાપી"તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો અઞ્ઞાણતાય "મતા સંસારતો મુચ્ચન્તી"તિ એવંલદ્ધિકાપિ સમાના અત્તનો લદ્ધિવસેન મતા ભિક્ખૂ સંસારતો મુચ્ચન્તીતિ ઇમમત્થં અનુપપરિક્ખિત્વા તં તત્થ નિયોજેસીતિ વેદિતબ્બં.

કિઞ્ચાપિ અસુભકથં કથેન્તેન ભગવતા યથા તેસં ભિક્ખૂનં મરણભયં ન ભવિસ્સતિ, તથા દેસિતત્તા ભિક્ખૂનઞ્ચ તં ધમ્મકથં સુત્વા અસુભભાવનાનુયોગેન કાયે વિગતછન્દરાગતાય મરણસ્સ અભિપત્થિતભાવતો ભયં નત્થિ, તં પન અસિહત્થં તથા વિચરન્તં દિસ્વા તદઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં ઉપ્પજ્જનકભયં સન્ધાય "હોતિયેવ ભય"ન્તિઆદિ વુત્તન્તિ વદન્તિ. "અત્તનાપિ અત્તાનં જીવિતા વોરોપેન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ જીવિતા વોરોપેન્તી"તિ વુત્તત્તા "**સબ્બાનિપિ તાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ જીવિતા વોરોપેસી**"તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. અપ્પકઞ્હિ ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ "પઞ્ચસતાની"તિ વુત્તં. તસ્મા યે ચ અત્તનાવ અત્તાનં અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ જીવિતા વોરોપેસું, તે ઠપેત્વા અવસેસે પુથુજ્જનભિક્ખૂ સબ્બે ચ અરિયે અયં જીવિતા વોરોપેસીતિ વેદિતબ્બં.

૧૬૪. પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતોતિ એત્થ **પટિસલ્લાન**ન્તિ તેહિ તેહિ સત્તસઙ્ખારેહિ પટિનિવત્તિત્વા અપસક્કિત્વા સલ્લાનં નિલીયનં વિવેચનં, કાયચિત્તેહિ તતો વિવિત્તતા એકીભાવોતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ "**એકીભાવતો**"તિ , પવિવેકતોતિ અત્થો. **એકીભાવો**તિ હિ કાયચિત્તવિવેકો વુત્તો. **વુટ્ઠિતો**તિ તતો દુવિધવિવેકતો ભવઙ્ગુપ્પત્તિયા રૂપારમ્મણાદિસઙ્ખારસમાયોગેન ગહટ્ઠપબ્બજિતાદિસત્તસમાગમેન ચ અપેતો. **ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં ગણ્હન્તી**તિ અત્તનો અત્તનો આચરિયાનં સન્તિકે ગણ્હન્તિ. કામં દસાનુસ્સતિગ્ગહણેનેવ આનાપાનસ્સતિપિ ગહિતા, સા પન તત્થ સન્નિપતિતભિક્ખૂસુ બહૂનં સપ્પાયા સાત્થિકા ચ, તસ્મા પુન ગહિતા. તથા હિ ભગવા તમેવ કમ્મટ્ઠાનં તેસં ભિક્ખૂનં કથેસિ. આહારે પટિક્કૂલસઞ્ઞા અસુભકમ્મટ્ઠાનસદિસા, ચત્તારો પન આરુપ્પા આદિકમ્મિકાનં અનનુરૂપાતિ તેસં ઇધ અગ્ગહણં દટ્ઠબ્બં.

વેસાલિં ઉપનિસ્સાયાતિ વેસાલીનગરં ગોચરગામં કત્વા. **ઉપટ્ઠાનસાલાય**ન્તિ ધમ્મસભાયં. **મુહુત્તેનેવા**તિ સત્થરિ સદ્ધમ્મે ચ ગારવેન ઉપગતભિક્ખૂનં વચનસમનન્તરમેવ ઉટ્ઠહિંસૂતિ કત્વા વુત્તં. બુદ્ધકાલે કિર ભિક્ખૂ ભગવતો સન્દેસં સિરસા સમ્પટિચ્છિતું ઓહિતસોતા વિહરન્તિ. **યસ્સા**તિ યસ્સ કત્તબ્બસ્સ. **કાલ**ન્તિ દેસનાકાલં સન્ધાય વદતિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિનિદાનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાવણ્ણના

૧૬૫. અરહત્તપ્પત્તિયાતિ અરહત્તપ્પત્તિઅત્થાય. **અઞ્ઞં પરિયાય**ન્તિ અરહત્તાધિગમત્થાય અઞ્ઞમ્પિ કારણં. **આચિક્ખન્તો**તિ પસંસાપુબ્બકં દેસેન્તો, પસંસા ચ તત્થ અભિરુચિજનનેન ઉસ્સાહનત્થા. તઞ્હિ સુત્વા ભિક્ખૂ "ભગવા ઇમં સમાધિં અનેકેહિ આકારેહિ પસંસતિ, સન્તો કિરાયં સમાધિ પણીતો ચ અસેચનકો ચ સુખો ચ વિહારો, પાપધમ્મે ચ ઠાનસો અન્તરધાપેતી"તિ સઞ્જાતાભિરુચિનો ઉસ્સાહજાતા સક્કચ્ચં અનુયુઞ્જિતબ્બં પટિપજ્જિતબ્બં મઞ્ઞન્તિ.

અત્થયોજનક્કમન્તિ અત્થઞ્ચ યોજનક્કમઞ્ચ. ભગવા અત્તનો પચ્ચક્ખભૂતં સમાધિં દેસનાનુભાવેન તેસમ્પિ ભિક્ખૂનં આસન્નં પચ્ચક્ખઞ્ચ કરોન્તો સમ્પિણ્ડનવસેન "**અયમ્પિ ખો**"તિઆદિમાહ. **અસ્સાસપસ્સાસપરિગ્ગાહિકા**તિ દીઘરસ્સાદિવિસેસેહિ સદ્ધિં અસ્સાસપસ્સાસે પરિચ્છિજ્જ ગાહિકા, તે આરબ્ભ પવત્તાતિ અત્થો.

ઇદાનિ યથાવુત્તમત્થં પાળિયા વિભાવેન્તો આહ "**વુત્તઞ્હેત**"ન્તિઆદિ. તત્થ **નો પસ્સાસો નો અસ્સાસો**તિ સો સોયેવ અત્થો પટિસેધેન વિસેસેત્વા વુત્તો. **અસ્સાસવસેના**તિ અસ્સાસં આરમ્મણં કત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **પસ્સાસવસેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ઉપટ્ઠાનં સતી**તિ અસમ્મુસ્સનતાય તમેવ અસ્સાસં પસ્સાસઞ્ચ ઉપગન્ત્વા ઠાનં સતિ નામાતિ અત્થો. એત્તાવતા આનાપાનેસુ સતિ **આનાપાનસ્સતી**તિ અયમત્થો વુત્તો હોતિ. ઇદાનિ સતિવસેનેવ પુગ્ગલં નિદ્દિસિતુકામેન "**યો અસ્સસતિ, તસ્સુપટ્ઠાતિ, યો પસ્સસતિ, તસ્સુપટ્ઠાતી**"તિ વુત્તં. યો અસ્સસતિ, તસ્સ સતિ અસ્સાસં ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતિ. યો પસ્સસતિ, તસ્સ સતિ પસ્સાસં ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતીતિ અત્થો.

યુત્તોતિ સમ્પયુત્તો. **આનાપાનસ્સતિયન્તિ** આનાપાનસ્સતિયં પચ્ચયભૂતાયન્તિ અત્થો. પુરિમસ્મિઞ્હિ અત્થે સમાધિસ્સ સતિયા સહજાતાદિપચ્ચયભાવો વુત્તો સમ્પયુત્તવચનતો, દુતિયસ્મિં પન ઉપનિસ્સયભાવોપિ. ઉપચારજ્ઝાનસહગતા હિ સતિ અપ્પનાસમાધિસ્સ ઉપનિસ્સયો હોતીતિ ઉભયથાપિ સહજાતાદીનં સત્તન્નમ્પિ પચ્ચયાનં વસેન પચ્ચયભાવં દસ્સેતિ. ''પુન ચપરં, ઉદાયિ, અક્ખાતા મયા સાવકાનં પટિપદા, યથાપટિપન્ના મે સાવકા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને ભાવેન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૪૭) ઉપ્પાદનવડ્ઢનટ્ઠેન ભાવનાતિ વુચ્ચતીતિ તદુભયવસેન અત્થં દસ્સેન્તો **"ભાવિતોતિ ઉપ્પાદિતો વડ્ઢિતો ચા"**તિ આહ. તત્થ ભાવં વિજ્જમાનતં ઇતો ગતોતિ **ભાવિતો**, ઉપ્પાદિતો પટિલદ્ધમત્તોતિ અત્થો. ઉપ્પન્નો પન લદ્ધાસેવનો ભાવિતો, પગુણભાવં આપાદિતો વડ્ઢિતોતિ અત્થો. **બહુલીકતો**તિ બહુલં પવત્તિતો. તેન આવજ્જનાદિવસીભાવપ્પત્તિમાહ. યો હિ વસીભાવં આપાદિતો, સો ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતબ્બતો પુનપ્પુનં પવત્તિસ્સતિ. તેન વુત્તં **"પુનપ્પુનં કતો"**તિ. યથા ''ઇધેવ, ભિક્ખવે, સમણો (મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૯; અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૧) વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૨૬; સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૨) ચ એવમાદીસુ પઠમપદે વુત્તો એવ-સદ્દો દુતિયાદીસુપિ વુત્તોયેવ હોતિ, એવમિધાપીતિ આહ **"ઉભયત્થ એવ-સદ્દેન નિયમો વેદિતબ્બો"**તિ.

ઉભયપદનિયમેન લદ્ધગુણં દસ્સેતું **"અયં હી"**તિઆદિ વુત્તં. **અસુભકમ્મટ્ઠાનન્તિ** અસુભારમ્મણં ઝાનમાહ. તઞ્હિ અસુભેસુ યોગકમ્મભાવતો યોગિનો સુખવિસેસાનં કારણભાવતો ચ ''અસુભકમ્મટ્ઠાન''ન્તિ વુચ્ચતિ. **કેવલન્તિ** ઇમિના આરમ્મણં નિવત્તેતિ. **પટિવેધવસેના**તિ ઝાનપટિવેધવસેન. ઝાનઞ્હિ ભાવનાવિસેસેન ઇજ્ઝન્તં અત્તનો વિસયં પટિવિજ્ઝન્તમેવ પવત્તતિ યથાસભાવતો પટિવિજ્ઝીયતિ ચાતિ પટિવેધોતિ વુચ્ચતિ. **ઓળારિકારમ્મણત્તા**તિ બીભચ્છારમ્મણત્તા. **પટિકૂલારમ્મણત્તા**તિ જિગુચ્છિતબ્બારમ્મણત્તા. **પરિયાયેના**તિ કારણેન લેસન્તરેન વા. **આરમ્મણસન્તતાયપી**તિ અનુક્કમેન વિચેતબ્બતં પત્તારમ્મણસ્સ પરમસુખુમતં સન્ધાયાહ. સન્તે હિ સન્નિસિન્ને આરમ્મણે પવત્તમાનો ધમ્મો સયમ્પિ સન્નિસિન્નોવ હોતિ. તેનાહ – **"સન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો"**તિ, નિબ્બુતસબ્બપરિળાહોતિ અત્થો. આરમ્મણસન્તતાય તદારમ્મણાનં ધમ્માનં સન્તતા લોકુત્તરધમ્મારમ્મણાહિ પચ્ચવેક્ખણાહિ દીપેતબ્બા.

નાસ્સ સન્તપણીતભાવાવહં કિઞ્ચિ સેચનન્તિ **અસેચનકો**, અસેચનકત્તા **અનાસિત્તકો**, અનાસિત્તકત્તા એવ **અબ્બોકિણ્ણો** અસમ્મિસ્સો પરિકમ્માદિના, તતોયેવ **પાટિયેક્કો**, વિસુંયેવેકો **આવેણિકો** અસાધારણો. સબ્બમેતં સરસતો એવ સન્તભાવં દસ્સેતું વુત્તં, પરિકમ્મં વા સન્તભાવનિમિત્તં. **પરિકમ્મન્તિ** ચ કસિણકરણાદિનિમિત્તુપ્પાદપરિયોસાનં, તાદિસં ઇધ નત્થીતિ અધિપ્પાયો. તદા હિ કમ્મટ્ઠાનં નિરસ્સાદત્તા અસન્તં અપ્પણીતં સિયા. ઉપચારેન વા નત્થિ એત્થ સન્તતાતિ યોજના. યથા ઉપચારક્ખણે નીવરણવિગમેન અઙ્ગપાતુભાવેન ચ પરેસં સન્તતા હોતિ, ન એવમિમસ્સ. અયં પન આદિમનસિ...પે॰... પણીતો ચાતિ યોજના. **કેચી**તિ ઉત્તરવિહારવાસિકે સન્ધાયાહ. **અનાસિત્તકો**તિ ઉપસેચનેન અનાસિત્તકો. તેનાહ **"ઓજવન્તો"**તિ, ઓજવન્તસદિસોતિ અત્થો. **મધુરો**તિ ઇટ્ઠો. ચેતસિકસુખપ્પટિલાભસંવત્તનં તિકચતુક્કજ્ઝાનવસેન ઉપેક્ખાય વા સન્તભાવેન સુખગતિકત્તા સબ્બેસમ્પિ વસેન વેદિતબ્બં. ઝાનસમુટ્ઠાનપણીતરૂપફુટસરીરતાવસેન પન કાયિકસુખપ્પટિલાભસંવત્તનં દટ્ઠબ્બં, તઞ્ચ ખો ઝાનતો વુટ્ઠિતકાલે. ઇમસ્મિં પક્ખે **અપ્પિતપ્પિતક્ખણે**તિ ઇદં હેતુમ્હિ ભુમ્મવચનં દટ્ઠબ્બં.

અવિક્ખમ્ભિતેતિ ઝાનેન સકસન્તાનતો અનીહટે અપ્પહીને. **અકોસલ્લસમ્ભૂતે**તિ અકોસલ્લં વુચ્ચતિ અવિજ્જા, તતો સમ્ભૂતે. અવિજ્જાપુબ્બઙ્ગમા હિ સબ્બે પાપધમ્મા. **ખણેનેવા**તિ અત્તનો પવત્તિક્ખણેનેવ. **અન્તરધાપેતી**તિ એત્થ અન્તરધાપનં વિનાસનં. તં પન ઝાનકત્તુકસ્સ ઇધાધિપ્પેતત્તા પરિયુટ્ઠાનપ્પહાનં હોતીતિ આહ **"વિક્ખમ્ભેતી"**તિ. **વૂપસમેતી**તિ વિસેસેન ઉપસમેતિ. વિસેસેન ઉપસમનં પન સમ્મદેવ ઉપસમનં હોતીતિ આહ **"સુટ્ઠુ ઉપસમેતી"**તિ.

નનુ ચ અઞ્ઞોપિ સમાધિ અત્તનો પવત્તિક્ખણેનેવ પટિપક્ખધમ્મે અન્તરધાપેતિ વૂપસમેતિ, અથ કસ્મા અયમેવ સમાધિ એવં વિસેસેત્વા વુત્તોતિ? પુબ્બભાગતો પટ્ઠાય નાનાવિતક્કવૂપસમનસબ્ભાવતો. વુત્તઞ્હેતં ''આનાપાનસ્સતિ ભાવેતબ્બા વિતક્કુપચ્છેદાયા''તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧; ઉદા॰ ૩૧). અપિચ તિક્ખપઞ્ઞસ્સ ઞાણુત્તરસ્સેતં કમ્મટ્ઠાનં, ઞાણુત્તરસ્સ ચ કિલેસપ્પહાનં ઇતરેહિ સાતિસયં યથા સદ્ધાધિમુત્તેહિ દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ, તસ્મા ઇમં વિસેસં સન્ધાય ''ઠાનસો અન્તરધાપેતિ વૂપસમેતી''તિ વુત્તં. અથ વા નિમિત્તપાતુભાવે સતિ ખણેનેવ અઙ્ગપાતુભાવસબ્ભાવતો અયમેવ સમાધિ ''ઠાનસો અન્તરધાપેતિ વૂપસમેતી''તિ વુત્તો યથા તં મહતો અકાલમેઘસ્સ ઉટ્ઠિતસ્સ ધારાનિપાતે ખણેનેવ પથવિયં રજોજલ્લસ્સ વૂપસમો. તેનેવાહ ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મહા અકાલમેઘો ઉટ્ઠિતો''તિઆદિ. સાસનિકસ્સ ઝાનભાવના યેભુય્યેન નિબ્બેધભાગિયાવ હોતીતિ આહ **"નિબ્બેધભાગિયત્તા"**તિ. બુદ્ધાનં પન એકંસેન નિબ્બેધભાગિયાવ હોતિ. ઇમમેવ હિ કમ્મટ્ઠાનં ભાવેત્વા સબ્બેપિ સમ્માસમ્બુદ્ધા સમ્માસમ્બોધિં અધિગચ્છન્તિ, અરિયમગ્ગસ્સ પાદકભૂતો અયં સમાધિ અનુક્કમેન વડ્ઢિત્વા અરિયમગ્ગભાવં ઉપગતો વિય હોતીતિ આહ **"અનુપુબ્બેન અરિયમગ્ગવુડ્ઢિપ્પત્તો"**તિ. અયં પનત્થો વિરાગનિરોધપટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાનં વસેન સમ્મદેવ યુજ્જતિ.

કથન્તિ ઇદં પુચ્છનાકારવિભાવનપદં, પુચ્છા ચેત્થ કથેતુકમ્યતાવસેન અઞ્ઞેસં અસમ્ભવતો, સા ચ ઉપરિ દેસનં આરુળ્હાનં સબ્બેસં પકારવિસેસાનં આમસનવસેનાતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો **"કથન્તિ...પે॰... વિત્થારેતુકમ્યતાપુચ્છા"**તિ આહ. **કથં બહુલીકતો**તિ એત્થાપિ આનાપાનસ્સતિસમાધીતિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. તત્થ **કથન્તિ** આનાપાનસ્સતિસમાધિબહુલીકારં નાનપ્પકારતો વિત્થારેતુકમ્યતાપુચ્છા. **બહુલીકતો આનાપાનસ્સતિસમાધી**તિ તથા પુટ્ઠધમ્મનિદસ્સનન્તિ ઇમમત્થં **"એસેવ નયો"**તિ ઇમિનાયેવ અતિદિસ્સતિ. હેટ્ઠા પપઞ્ચવસેન વુત્તમત્થં સુખગ્ગહણત્થં સઙ્ગહેત્વા દસ્સેન્તો **"અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો"**તિ આહ, પિણ્ડત્થોતિ વુત્તં હોતિ.

તમત્થન્તિ તં ''કથં ભાવિતો''તિઆદિના પુચ્છાવસેન સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં. ''ઇધ તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૧; અ॰ નિ॰ ૩.૬૧) ઇધ-સદ્દો લોકં ઉપાદાય વુત્તો. ''ઇધેવ તિટ્ઠમાનસ્સા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૬૯) ઓકાસં. ''ઇધાહં, ભિક્ખવે, ભુત્તાવી અસ્સં પવારિતો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦) પદપૂરણમત્તં. ''ઇધ ભિક્ખુ ધમ્મં પરિયાપુણાતી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૫.૭૩) પન સાસનં. ''ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ''તિ ઇધાપિ સાસનમેવાતિ દસ્સેન્તો ''ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં સાસને ભિક્ખૂ''તિ વત્વા તમેવત્થં પાકટં કત્વા દસ્સેતું **"અયં હી"**તિઆદિમાહ. તત્થ **સબ્બપ્પકારઆનાપાનસ્સતિસમાધિનિબ્બત્તકસ્સા**તિ સબ્બપ્પકારગ્ગહણં સોળસ પકારે સન્ધાય. તે હિ ઇમસ્મિંયેવ સાસને. બાહિરકા હિ જાનન્તા આદિતો ચતુપ્પકારમેવ જાનન્તિ. તેનાહ **"અઞ્ઞસાસનસ્સ તથાભાવપ્પટિસેધનો"**તિ, યથાવુત્તસ્સ પુગ્ગલસ્સ નિસ્સયભાવપ્પટિસેધનોતિ અત્થો. એતેન ''ઇધ, ભિક્ખવે''તિ ઇદં અન્તોગધએવ-સદ્દન્તિ દસ્સેતિ. સન્તિ હિ એકપદાનિપિ અવધારણાનિ યથા વાયુભક્ખોતિ. તેનેવાહ **"ઇધેવ, ભિક્ખવે, સમણો"**તિઆદિ. પરિપુણ્ણસમણકરણધમ્મો હિ યો, સો સબ્બપ્પકારઆનાપાનસ્સતિસમાધિનિબ્બત્તકો. **પરપ્પવાદા**તિ પરેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં નાનપ્પકારવાદા તિત્થાયતનાનિ.

અરઞ્ઞાદિકસ્સેવ ભાવનાનુરૂપસેનાસનતં દસ્સેતું **"ઇમસ્સ હી"**તિઆદિ વુત્તં. દુદ્દમો દમથં અનુપગતો ગોણો **કૂટગોણો**. યથા થનેહિ સબ્બસો ખીરં ન પગ્ઘરતિ, એવં દોહપટિબન્ધિની **કૂટધેનુ**. **અસ્સા**તિ ગોપસ્સ. રૂપસદ્દાદિકે પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જનકઅસ્સાદો **રૂપારમ્મણાદિરસો**. **પુબ્બે આચિણ્ણારમ્મણન્તિ** પબ્બજિતતો પુબ્બે, અનાદિમતિ વા સંસારે પરિચિતારમ્મણં. ઉપચારવસેન ઉપનિસીદતિ, અપ્પનાવસેન ઉપનિપજ્જતીતિ યોજેતબ્બં.

ઇધાતિ ઇમસ્મિં સાસને. **નિબન્ધેય્યાતિ** બન્ધેય્ય. **સતિયાતિ** સમ્મદેવ કમ્મટ્ઠાનસલ્લક્ખણવસપ્પવત્તાય સતિયા. **આરમ્મણેતિ** કમ્મટ્ઠાનારમ્મણે. **દળ્હન્તિ** થિરં, યથા સતોકારિસ્સ ઉપચારપ્પનાભેદો સમાધિ ઇજ્ઝતિ, તથા થામગતં કત્વાતિ અત્થો.

મુદ્ધભૂતન્તિ સન્તતાદિવિસેસગુણવન્તતાય બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ સમાસેવિતભાવતો ચ મુદ્ધસદિસં, ઉત્તમન્તિ અત્થો. **વિસેસાધિગમદિટ્ઠધમ્મસુખવિહારપદટ્ઠાનન્તિ** સબ્બેસં બુદ્ધાનં એકચ્ચાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં બુદ્ધસાવકાનઞ્ચ વિસેસાધિગમસ્સ ચેવ અઞ્ઞકમ્મટ્ઠાનેન અધિગતવિસેસાનં દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસ્સ ચ પદટ્ઠાનભૂતં. **વત્થુવિજ્જાચરિયો વિય ભગવા** યોગીનં અનુરૂપનિવાસટ્ઠાનુપદિસ્સનતો. **ભિક્ખુ દીપિસદિસો** અરઞ્ઞે એકકો વિહરિત્વા પટિપક્ખનિમ્મથનેન ઇચ્છિતત્થસાધનતો. **ફલમુત્તમન્તિ** સામઞ્ઞફલમાહ. **પરક્કમજવયોગ્ગભૂમિન્તિ** ભાવનુસ્સાહજવસ્સ યોગ્ગકરણભૂમિભૂતં.

એવં વુત્તલક્ખણેસૂતિ અભિધમ્મપરિયાયેન સુત્તન્તપરિયાયેન વુત્તલક્ખણેસુ. **રુક્ખસમીપન્તિ** ''યાવતા મજ્ઝન્હિકે કાલે સમન્તા છાયા ફરતિ, નિવાતે પણ્ણાનિ પતન્તિ, એત્તાવતા રુક્ખમૂલન્તિ વુચ્ચતી''તિ એવં વુત્તં રુક્ખસ્સ સમીપટ્ઠાનં. **અવસેસસત્તવિધસેનાસનન્તિ** પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપ્પત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જન્તિ એવં વુત્તં. **ઉતુત્તયાનુકૂલં ધાતુચરિયાનુકૂલન્તિ** ગિમ્હાદિઉતુત્તયસ્સ સેમ્હાદિધાતુત્તયસ્સ મોહાદિચરિતત્તયસ્સ ચ અનુકૂલં. તથા હિ ગિમ્હકાલે અરઞ્ઞં અનુકૂલં સોમ્મસીતલભાવતો, હેમન્તે રુક્ખમૂલં હિમપાતનિવારણતો, વસ્સકાલે સુઞ્ઞાગારં વસ્સનિવારણગેહસમ્ભવતો. સેમ્હધાતુકસ્સ સેમ્હપકતિકસ્સ અરઞ્ઞં અનુકૂલં દૂરં ગન્ત્વા ભિક્ખાચરણેન સેમ્હસ્સ વૂપસમનતો, પિત્તધાતુકસ્સ રુક્ખમૂલં અનુકૂલં સીતવાતસમ્ફસ્સસમ્ભવતો , વાતધાતુકસ્સ સુઞ્ઞાગારં અનુકૂલં વાતનિવારણતો. મોહચરિતસ્સ અરઞ્ઞં અનુકૂલં. મહાઅરઞ્ઞે હિ ચિત્તં ન સઙ્કુચતિ વિવટઙ્ગણભાવતો, દોસચરિતસ્સ રુક્ખમૂલં અનુકૂલં પસાદનીયભાવતો, રાગચરિતસ્સ સુઞ્ઞાગારં અનુકૂલં વિસભાગારમ્મણાનં પવેસનિવારણતો. **અલીનાનુદ્ધચ્ચપક્ખિકન્તિ** અસઙ્કોચાવિક્ખેપપક્ખિકં. સયનઞ્હિ કોસજ્જપક્ખિકં, ઠાનચઙ્કમનાનિ ઉદ્ધચ્ચપક્ખિકાનિ, ન એવં નિસજ્જા. તતો એવ તસ્સા સન્તતા. **નિસજ્જાય દળ્હભાવં** પલ્લઙ્કાભુજનેન, **અસ્સાસપસ્સાસાનં પવત્તનસુખતં** ઉપરિમકાયસ્સ ઉજુકટ્ઠપનેન, **આરમ્મણપરિગ્ગહૂપાયં** પરિમુખં સતિયા ઠપનેન દસ્સેન્તો.

ઊરુબદ્ધાસનન્તિ ઊરૂનમધોબન્ધનવસેન નિસજ્જા. હેટ્ઠિમકાયસ્સ અનુજુકં ઠપનં નિસજ્જાવચનેનેવ બોધિતન્તિ. **ઉજું કાયન્તિ** એત્થ **કાય**-સદ્દો ઉપરિમકાયવિસયોતિ આહ – **''ઉપરિમં સરીરં ઉજુકં ઠપેત્વા''**તિ. તં પન ઉજુકટ્ઠપનં સરૂપતો પયોજનતો ચ દસ્સેતું **''અટ્ઠારસા''**તિઆદિ વુત્તં. **ન પણમન્તીતિ** ન ઓણમન્તિ. **ન પરિપતતીતિ** ન વિગચ્છતિ વીથિં ન વિલઙ્ઘેતિ, તતો એવ પુબ્બેનાપરં વિસેસુપ્પત્તિયા વુદ્ધિં ફાતિં ઉપગચ્છતિ. ઇધ **પરિ**-સદ્દો અભિ-સદ્દેન સમાનત્થોતિ આહ **''કમ્મટ્ઠાનાભિમુખ''**ન્તિ, બહિદ્ધા પુથુત્તારમ્મણતો નિવારેત્વા કમ્મટ્ઠાનંયેવ પુરક્ખત્વાતિ અત્થો. **પરીતિ પરિગ્ગહટ્ઠો** ''પરિણાયિકા''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૬, ૨૦) વિય. **નિય્યાનટ્ઠો** પટિપક્ખતો નિગ્ગમનટ્ઠો, તસ્મા **પરિગ્ગહિતનિય્યાનન્તિ** સબ્બથા ગહિતાસમ્મોસં પરિચ્ચત્તસમ્મોસં સતિં કત્વા, પરમં સતિનેપક્કં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો. **સતોવાતિ** સતિયા સમન્નાગતો એવ સરન્તો એવ અસ્સસતિ, નાસ્સ કાચિ સતિવિરહિતા અસ્સાસપ્પવત્તિ હોતીતિ અત્થો. **સતો પસ્સસતીતિ** એત્થાપિ સતોવ પસ્સસતીતિ એવ-સદ્દો આનેત્વા વત્તબ્બો. **સતોકારીતિ** સતો એવ હુત્વા સતિયા એવ વા કાતબ્બસ્સ કત્તા, કરણસીલો વા.

બાત્તિંસાય આકારેહીતિ ચતૂસુ ચતુક્કેસુ આગતાનિ દીઘરસ્સાદીનિ સોળસ પદાનિ અસ્સાસપસ્સાસવસેન દ્વિધા વિભજિત્વા વુત્તેહિ દીઘમસ્સાસં આદિં કત્વા પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિપસ્સાસપરિયન્તેહિ બાત્તિંસાકારેહિ. યદિ ''સતોવ અસ્સસતિ, સતો પસ્સસતી''તિ એતસ્સ વિભઙ્ગે વુત્તં, અથ કસ્મા ''અસ્સસતિ પસ્સસતિ''ચ્ચેવ અવત્વા ''સતોકારી''તિ વુત્તં? એકરસં દેસનં કાતુકામતાય. પઠમચતુક્કે પદદ્વયમેવ હિ વત્તમાનકાલવસેન આગતં, ઇતરાનિ અનાગતકાલવસેન, તસ્મા એકરસં દેસનં કાતુકામતાય સબ્બત્થ ''સતોકારિ''ચ્ચેવ વુત્તં. **દીઘંઅસ્સાસવસેનાતિ** દીઘઅસ્સાસવસેન, વિભત્તિઅલોપં કત્વા નિદ્દેસો. દીઘન્તિ વા ભગવતા વુત્તઅસ્સાસવસેન. **ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપન્તિ** વિક્ખેપસ્સ પટિપક્ખભાવતો અવિક્ખેપોતિ લદ્ધનામં ચિત્તસ્સ એકગ્ગભાવં પજાનતો સતિ ઉપટ્ઠિતા આરમ્મણં ઉપગન્ત્વા ઠિતા હોતિ. **તાય સતિયા તેન ઞાણેનાતિ** યથાવુત્તાય સતિયા યથાવુત્તેન ચ ઞાણેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – દીઘં અસ્સાસં આરમ્મણભૂતં અવિક્ખિત્તચિત્તસ્સ અસમ્મોહતો વા સમ્પજાનન્તસ્સ તત્થ સતિ ઉપટ્ઠિતાવ હોતિ, તં સમ્પજાનન્તસ્સ આરમ્મણકરણવસેન અસમ્મોહવસેન વા સમ્પજઞ્ઞં, તદધીનસતિસમ્પજઞ્ઞેન તંસમઙ્ગી યોગાવચરો સતોકારી નામ હોતીતિ. **પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી અસ્સાસવસેનાતિ** પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી હુત્વા અસ્સસનસ્સ વસેન. ''પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિઅસ્સાસવસેના''તિ વા પાઠો, તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિનો અસ્સાસા પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિઅસ્સાસા, તેસં વસેનાતિ અત્થો.

અન્તો ઉટ્ઠિતસસનં અસ્સાસો, બહિ ઉટ્ઠિતસસનં પસ્સાસોતિ આહ – **''અસ્સાસોતિ બહિનિક્ખમનવાતો''**તિઆદિ. **સુત્તન્તટ્ઠકથાયં** પન બહિ ઉટ્ઠહિત્વાપિ અન્તો સસનતો અસ્સાસો, અન્તો ઉટ્ઠહિત્વાપિ બહિ સસનતો પસ્સાસોતિ કત્વા ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તં. અથ વા માતુકુચ્છિયં બહિ નિક્ખમિતું અલદ્ધોકાસો નાસિકાવાતો માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તમત્તે પઠમં બહિ નિક્ખમતીતિ **વિનયટ્ઠકથાયં** ઉપ્પત્તિક્કમેન ''આદિમ્હિ સાસો અસ્સાસો''તિ બહિનિક્ખમનવાતો વુત્તો. તેનેવાહ **''સબ્બેસમ્પિ ગબ્ભસેય્યકાન''**ન્તિઆદિ. **સુત્તન્તટ્ઠકથાયં** પન પવત્તિયં ભાવનારમ્ભસમયે પઠમં નાસિકાવાતસ્સ અન્તો આકડ્ઢિત્વા પચ્છા બહિ વિસ્સજ્જનતો પવત્તિક્કમેન ''આદિમ્હિ સાસો અસ્સાસો''તિ અન્તોપવિસનવાતો વુત્તો. સુત્તન્તનયોયેવ ચેત્થ ''અસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો અજ્ઝત્તં વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચ, પસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો બહિદ્ધા વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચા''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૫૭) ઇમાય પાળિયા સમેતિ. ''ભાવનારમ્ભે પવત્તિક્કમસ્સેવ ઇચ્છિતત્તા સુન્દરતરો''તિ વદન્તિ. **તાલું આહચ્ચ નિબ્બાયતીતિ** તાલું આહચ્ચ નિરુજ્ઝતિ. તેન કિર સમ્પતિજાતો બાલદારકો ખિપિતં કરોતિ. **એવં તાવાતિઆદિ** યથાવુત્તસ્સ અત્થસ્સ નિગમનં. કેચિ ''એવં તાવાતિ અનેન પવત્તિક્કમેન અસ્સાસો બહિનિક્ખમનવાતોતિ ગહેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો''તિ વદન્તિ.

અદ્ધાનવસેનાતિ કાલદ્ધાનવસેન. અયઞ્હિ અદ્ધાન-સદ્દો કાલસ્સ દેસસ્સ ચ વાચકોતિ. તત્થ દેસદ્ધાનં ઉદાહરણભાવેન દસ્સેત્વા કાલદ્ધાનસ્સ વસેન અસ્સાસપસ્સાસાનં દીઘરસ્સતં વિભાવેતું **''યથા હી''**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઓકાસદ્ધાનન્તિ** ઓકાસભૂતં અદ્ધાનં. **ફરિત્વાતિ** બ્યાપેત્વા. **ચુણ્ણવિચુણ્ણાપિ** અનેકકલાપભાવેન, **દીઘમદ્ધાનન્તિ** દીઘં પદેસં. **તસ્માતિ** સણિકં પવત્તિયા દીઘસન્તાનતાય દીઘાતિ વુચ્ચન્તિ. એત્થ ચ હત્થિઆદિસરીરે સુનખાદિસરીરે ચ અસ્સાસપસ્સાસાનં દેસદ્ધાનવિસિટ્ઠેન કાલદ્ધાનવસેનેવ દીઘરસ્સતા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા ''સણિકં પૂરેત્વા સણિકમેવ નિક્ખમન્તિ, સીઘં પૂરેત્વા સીઘમેવ નિક્ખમન્તી''તિ વચનતો. **મનુસ્સેસૂતિ** સમાનપ્પમાણેસુપિ મનુસ્સસરીરેસુ. **દીઘં અસ્સસન્તીતિ** દીઘં અસ્સાસપ્પબન્ધં પવત્તેન્તીતિ અત્થો. **પસ્સસન્તીતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. સુનખસસાદયો વિય રસ્સં અસ્સસન્તિ પસ્સસન્તિ ચાતિ યોજના. ઇદં પન દીઘં રસ્સઞ્ચ અસ્સસનં પસ્સસનઞ્ચ તેસં સત્તાનં સરીરસ્સ સભાવોતિ દટ્ઠબ્બં. **તેસન્તિ** તેસં સત્તાનં. **તેતિ** અસ્સાસપસ્સાસા. **ઇત્તરમદ્ધાનન્તિ** અપ્પકં કાલં. **નવહાકારેહીતિ** ભાવનમનુયુઞ્જન્તસ્સ પુબ્બેનાપરં અલદ્ધવિસેસસ્સ કેવલં અદ્ધાનવસેન આદિતો વુત્તા તયો આકારા, તે ચ ખો એકચ્ચો અસ્સાસં સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેતિ, એકચ્ચો પસ્સાસં, એકચ્ચો તદુભયન્તિ ઇમેસં તિણ્ણં પુગ્ગલાનં વસેન. કેચિ પન ''અસ્સસતિપિ પસ્સસતિપીતિ એકજ્ઝં વચનં ભાવનાય નિરન્તરં પવત્તિદસ્સનત્થ''ન્તિ વદન્તિ. છન્દવસેન પુબ્બે વિય તયો, તથા પામોજ્જવસેનાતિ ઇમેહિ નવહિ આકારેહિ.

કામઞ્ચેત્થ એકસ્સ પુગ્ગલસ્સ તયો એવ આકારા લબ્ભન્તિ, તન્તિવસેન પન સબ્બેસં પાળિઆરુળ્હત્તા તેસં વસેન પરિકમ્મસ્સ કાતબ્બત્તા ચ ''**તત્રાયં ભિક્ખુ નવહાકારેહી**''તિ વુત્તં. **એવં પજાનતો**તિ એવં યથાવુત્તેહિ આકારેહિ અસ્સાસપસ્સાસે પજાનતો, તત્થ મનસિકારં પવત્તેન્તસ્સ. **એકેનાકારેના**તિ દીઘંઅસ્સાસાદીસુ ચતૂસુ આકારેસુ એકેન આકારેન, નવસુ તીસુ વા એકેન. તથા હિ વક્ખતિ –

> ''દીઘો રસ્સો ચ અસ્સાસો,
> પસ્સાસોપિ ચ તાદિસો;
> ચત્તારો વણ્ણા વત્તન્તિ,
> નાસિકગ્ગેવ ભિક્ખુનો''તિ. (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૬૫);

અયં ભાવના અસ્સાસપસ્સાસકાયાનુપસ્સનાતિ કત્વા વુત્તં ''**કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવના સમ્પજ્જતી**''તિ.

ઇદાનિ પાળિવસેનેવ તે નવ આકારે ભાવનાવિધિઞ્ચ દસ્સેતું ''**યથાહા**''તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ ''**કથં પજાનાતી**''તિ પજાનનવિધિં કથેતુકમ્યતાય પુચ્છતિ. **દીઘં અસ્સાસન્તિ** વુત્તલક્ખણં દીઘં અસ્સાસં. **અદ્ધાનસઙ્ખાતે**તિ અદ્ધાનન્તિ સઙ્ખં ગતે દીઘે કાલે, દીઘં ખણન્તિ અત્થો. કોટ્ઠાસપરિયાયો વા સઙ્ખાત-સદ્દો ''થેય્યસઙ્ખાત''ન્તિઆદીસુ વિય, તસ્મા **અદ્ધાનસઙ્ખાતે**તિ અદ્ધાનકોટ્ઠાસે દેસભાગેતિ અત્થો. **છન્દો ઉપ્પજ્જતી**તિ ભાવનાય પુબ્બેનાપરં વિસેસં આવહન્તિયા લદ્ધસ્સાદત્તા તત્થ સાતિસયો કત્તુકામતાલક્ખણો કુસલચ્છન્દો ઉપ્પજ્જતિ. **છન્દવસેના**તિ તથાપવત્તછન્દસ્સ વસેન વિસેસભાવનમનુયુઞ્જન્તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં વુડ્ઢિં ફાતિં ગમેન્તસ્સ. **તતો સુખુમતરન્તિ** યથાવુત્તછન્દપ્પવત્તિયા પુરિમકતો સુખુમતરં. ભાવનાબલેન હિ પટિપ્પસ્સદ્ધદરથપરિળાહતાય કાયસ્સ અસ્સાસપસ્સાસા સુખુમતરા હુત્વા પવત્તન્તિ. **પામોજ્જં ઉપ્પજ્જતી**તિ અસ્સાસપસ્સાસાનં સુખુમતરભાવેન આરમ્મણસ્સ સન્તતરતાય કમ્મટ્ઠાનસ્સ ચ વીથિપ્પટિપન્નતાય ભાવનાચિત્તસહગતો પમોદો ખુદ્દિકાદિભેદા તરુણપીતિ ઉપ્પજ્જતિ. **ચિત્તં વિવત્તતી**તિ અનુક્કમેન અસ્સાસપસ્સાસાનં અતિવિય સુખુમતરભાવપ્પત્તિયા અનુપટ્ઠહને વિચેતબ્બાકારપ્પત્તેહિ તેહિ ચિત્તં વિનિવત્તતીતિ કેચિ. ભાવનાબલેન પન સુખુમતરભાવપ્પત્તેસુ અસ્સાસપસ્સાસેસુ તત્થ પટિભાગનિમિત્તે ઉપ્પન્ને પકતિઅસ્સાસપસ્સાસતો ચિત્તં નિવત્તતિ. **ઉપેક્ખા સણ્ઠાતી**તિ તસ્મિં પટિભાગનિમિત્તે ઉપચારપ્પનાભેદે સમાધિમ્હિ ઉપ્પન્ને પુન ઝાનનિબ્બત્તનત્થં બ્યાપારાભાવતો અજ્ઝુપેક્ખનં હોતિ, સા પનાયં ઉપેક્ખા તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાતિ વેદિતબ્બા.

ઇમેહિ નવહિ આકારેહીતિ ઇમેહિ યથાવુત્તેહિ નવહિ પકારેહિ પવત્તા. **દીઘં અસ્સાસપસ્સાસા કાયો**તિ દીઘાકારા અસ્સાસપસ્સાસા ચુણ્ણવિચુણ્ણાપિ સમૂહટ્ઠેન કાયો. અસ્સાસપસ્સાસે નિસ્સાય ઉપ્પન્નનિમિત્તમ્પિ એત્થ અસ્સાસપસ્સાસસામઞ્ઞવસેન વુત્તં. **ઉપટ્ઠાનં સતી**તિ તં આરમ્મણં ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતીતિ સતિ ઉપટ્ઠાનં નામ. **અનુપસ્સના ઞાણન્તિ** સમથવસેન નિમિત્તસ્સ અનુપસ્સના વિપસ્સનાવસેન અસ્સાસપસ્સાસે તન્નિસ્સયઞ્ચ કાયં ''રૂપ''ન્તિ, ચિત્તં તંસમ્પયુત્તધમ્મે ચ ''અરૂપ''ન્તિ વવત્થપેત્વા નામરૂપસ્સ અનુપસ્સના ચ ઞાણં તત્થ યથાભૂતાવબોધો. **કાયો ઉપટ્ઠાનન્તિ** સો કાયો આરમ્મણકરણવસેન ઉપગન્ત્વા સતિ એત્થ તિટ્ઠતીતિ ઉપટ્ઠાનં નામ. એત્થ ચ ''કાયો ઉપટ્ઠાન''ન્તિ ઇમિના ઇતરકાયસ્સપિ સઙ્ગહોતિ તથા વુત્તં સમ્મસનચારસ્સપિ ઇધ ઇચ્છિતત્તા. **નો સતી**તિ સો કાયો સતિ નામ ન હોતિ. સતિ ઉપટ્ઠાનઞ્ચેવ સતિ ચ સરણટ્ઠેન ઉપટ્ઠાનટ્ઠેન ચ. **તાય સતિયા**તિ યથાવુત્તાય સતિયા. **તેન ઞાણેના**તિ યથાવુત્તેનેવ ઞાણેન. **તં કાયન્તિ** તં અસ્સાસપસ્સાસકાયઞ્ચેવ તન્નિસ્સયરૂપકાયઞ્ચ. **અનુપસ્સતી**તિ ઝાનસમ્પયુત્તઞાણેન ચેવ વિપસ્સનાઞાણેન ચ અનુ અનુ પસ્સતિ. **તેન વુચ્ચતિ કાયે કાયાનુપસ્સના સતિપટ્ઠાનભાવના**તિ તેન અનુપસ્સનેન યથાવુત્તે કાયે અયં કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનભાવનાતિ વુચ્ચતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યા અયં યથાવુત્તે અસ્સાસપસ્સાસકાયે તસ્સ નિસ્સયભૂતે કરજકાયે ચ કાયસ્સેવ અનુપસ્સના અનુદકભૂતાય મરીચિયા ઉદકાનુપસ્સના વિય ન અનિચ્ચાદિસભાવે કાયે નિચ્ચાદિભાવાનુપસ્સના, અથ ખો યથારહં અનિચ્ચદુક્ખાનત્તા સુભભાવસ્સેવ અનુપસ્સના. અથ વા કાયે ''અહન્તિ વા, મમન્તિ વા, ઇત્થીતિ વા, પુરિસો''તિ વા ગહેતબ્બસ્સ કસ્સચિ અભાવતો તાદિસં અનનુપસ્સિત્વા કાયમત્તસ્સેવ અનુપસ્સના કાયાનુપસ્સના, તાય કાયાનુપસ્સનાય સમ્પયુત્તા સતિયેવ ઉપટ્ઠાનં સતિપટ્ઠાનં, તસ્સ ભાવના વડ્ઢના કાયાનુપસ્સના સતિપટ્ઠાનભાવનાતિ.

એસેવ નયોતિ ''નવહિ આકારેહી''તિઆદિના વુત્તવિધિં રસ્સ-પદે અતિદિસ્સતિ. **એત્થા**તિ એતસ્મિં યથાદસ્સિતે ''કથં દીઘં અસ્સસન્તો''તિઆદિના આગતે પાળિનયે. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં રસ્સપદવસેન આગતે પાળિનયે. **અયન્તિ** યોગાવચરો. **અદ્ધાનવસેના**તિ દીઘકાલવસેન. **ઇત્તરવસેના**તિ પરિત્તકાલવસેન. **ઇમેહિ આકારેહી**તિ ઇમેહિ નવહિ આકારેહિ.

તાદિસોતિ દીઘો રસ્સો ચ. **ચત્તારો વણ્ણા**તિ ચત્તારો આકારા તે ચ દીઘાદયો એવ. **નાસિકગ્ગેવ ભિક્ખુનો**તિ ગાથાસુખત્થં રસ્સં કત્વા વુત્તં. **નાસિકગ્ગે વા**તિ **વા**-સદ્દો અનિયમત્થો, તેન ઉત્તરોટ્ઠં સઙ્ગણ્હાતિ.

સબ્બકાયપ્પટિસંવેદીતિ સબ્બસ્સ કાયસ્સ પટિ પટિ પચ્ચેકં સમ્મદેવ વેદનસીલો જાનનસીલો, તસ્સ વા પટિ પટિ સમ્મદેવ વેદો એતસ્સ અત્થિ, તં વા પટિ પટિ સમ્મદેવ વેદમાનોતિ અત્થો. તત્થ તત્થ સબ્બ-ગ્ગહણેન અસ્સાસાદિકાયસ્સ અનવસેસપરિયાદાને સિદ્ધેપિ અનેકકલાપસમુદાયભાવતો તસ્સ સબ્બેસમ્પિ ભાગાનં સંવેદનદસ્સનત્થં પટિ-સદ્દગ્ગહણં, તત્થ સક્કચ્ચકારિભાવદસ્સનત્થં સં-સદ્દગ્ગહણન્તિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો ''**સકલસ્સા**''તિઆદિમાહ. તત્થ યથા સમાનેસુપિ અસ્સાસપસ્સાસેસુ યોગિનો પટિપત્તિવિધાને પચ્ચેકં સક્કચ્ચંયેવ પટિપજ્જિતબ્બન્તિ દસ્સેતું વિસું દેસના કતા, એવં તમેવત્થં દીપેતું સતિપિ અત્થસ્સ સમાનતાય ''સકલસ્સા''તિઆદિના પદદ્વયસ્સ વિસું વિસું અત્થવણ્ણના કતાતિ વેદિતબ્બા. **પાકટં કરોન્તો**તિ વિભૂતં કરોન્તો, સબ્બસો વિભાવેન્તોતિ અત્થો. પાકટીકરણં વિભાવનં તત્થ અસમ્મુય્હનઞાણેનેવ નેસં પવત્તનેન હોતીતિ દસ્સેન્તો ''**એવં વિદિતં કરોન્તો**''તિઆદિમાહ . તત્થ **તસ્મા**તિ યસ્મા ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેનેવ અસ્સાસપસ્સાસે પવત્તેતિ, ન વિપ્પયુત્તચિત્તેન, તસ્મા એવંભૂતો સબ્બકાયપ્પટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતીતિ વુચ્ચતિ બુદ્ધાદીહીતિ યોજના. **ચુણ્ણવિચુણ્ણવિસટે**તિ અનેકકલાપતાય ચુણ્ણવિચુણ્ણભાવેન વિસટે. **આદિ પાકટો હોતિ** સતિયા ઞાણસ્સ ચ વસેન કતપુબ્બાભિસઙ્ખારસ્સ પવત્તત્તા. **તાદિસેન ભવિતબ્બન્તિ** ચતુત્થપુગ્ગલસદિસેન ભવિતબ્બં, પગેવ સતિં ઞાણઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા તીસુપિ ઠાનેસુ ઞાણસમ્પયુત્તમેવ ચિત્તં પવત્તેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

એવન્તિ વુત્તપ્પકારેન સબ્બકાયપ્પટિસંવેદનવસેનેવ. **ઘટતી**તિ ઉસ્સહતિ. **વાયમતી**તિ વાયામં કરોતિ, મનસિકારં પવત્તેતીતિ અત્થો. **તથાભૂતસ્સા**તિ આનાપાનસ્સતિં ભાવેન્તસ્સ. **સંવરો**તિ સતિ વીરિયમ્પિ વા. **તાય સતિયા**તિ યા સા આનાપાને આરબ્ભ પવત્તા સતિ, તાય. **તેન મનસિકારેના**તિ યો સો તત્થ સતિપુબ્બઙ્ગમો ભાવનામનસિકારો, તેન સદ્ધિન્તિ અધિપ્પાયો. **આસેવતી**તિ ''તિસ્સો સિક્ખાયો''તિ વુત્તે અધિકુસલધમ્મે આસેવતિ. તદાસેવનઞ્હેત્થ સિક્ખનન્તિ અધિપ્પેતં. **પુરિમનયે**તિ પુરિમસ્મિં ભાવનાનયે, પઠમવત્થુદ્વયેતિ અધિપ્પાયો. તત્થાપિ કામં ઞાણુપ્પાદનં લબ્ભતેવ અસ્સાસપસ્સાસાનં યાથાવતો દીઘરસ્સભાવાવબોધસબ્ભાવતો, તથાપિ તં ન દુક્કરં યથાપવત્તાનં તેસં ગહણમત્તભાવતોતિ તત્થ વત્તમાનકાલપ્પયોગો કતો. ઇદં પન દુક્કરં પુરિસસ્સ ખુરધારાયં ગમનસદિસં, તસ્મા સાતિસયેનેત્થ પુબ્બાભિસઙ્ખારેન

ભવિતબ્બન્તિ દીપેતું અનાગતકાલપ્પયોગો કતોતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું "**તત્થ યસ્મા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ગ્રાણુપ્પાદનાદીસૂતિ આદિ-**સદ્દેન કાયસઙ્ખારપસ્સમ્ભનપીતિપટિસંવેદનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. કેચિ પનેત્થ "સંવરસમાદાનાનં સઙ્ગહો"તિ વદન્તિ.

કાયસઙ્ખારન્તિ અસ્સાસપસ્સાસં. સો હિ ચિત્તસમુટ્ઠાનોપિ સમાનો કરજકાયપટિબદ્ધવુત્તિતાય તેન સઙ્ખરીયતીતિ કાયસઙ્ખારોતિ વુચ્ચતિ. યો પન "કાયસઙ્ખારો વચીસઙ્ખારો"તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૨) એવમાગતો કાયસઙ્ખારો ચેતનાલક્ખણો સતિપિ દ્વારન્તરુપ્પત્તિયં યેભુય્યવુત્તિયા તબ્બહુલવુત્તિયા ચ કાયદ્વારેન લક્ખિતો, સો ઇધ નાધિપ્પેતો. **પસ્સમ્ભેન્તો**તિઆદીસુ પચ્છિમં પચ્છિમં પદં પુરિમસ્સ પુરિમસ્સ અત્થવચનં. તસ્મા પસ્સમ્ભનં નામ વૂપસમનં, તઞ્ચ તથાપયોગે અસતિ ઉપ્પજ્જનારહસ્સ ઓળારિકસ્સ કાયસઙ્ખારસ્સ પયોગસમ્પત્તિયા અનુપ્પાદનન્તિ દટ્ઠબ્બં . **તત્રાતિ** "ઓળારિકં કાયસઙ્ખારં પસ્સમ્ભેન્તો"તિ એત્થ. **અપરિગ્ગહિતકાલેતિ** કમ્મટ્ઠાનસ્સ અનારદ્ધકાલે, તતો એવ કાયચિત્તાનમ્પિ અપરિગ્ગહિતકાલે. "નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાયા"તિ હિ ઇમિના કાયપરિગ્ગહો , "પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા"તિ ઇમિના ચિત્તપરિગ્ગહો વુત્તો. તેનેવાહ – "**કાયોપિ ચિત્તમ્પિ પરિગ્ગહિતા હોન્તી**"તિ. **કાયોતિ** કરજકાયો. **સદરથાતિ** સપરિળાહા. સા ચ નેસં સદરથતા ગરુભાવેન વિય ઓળારિકતાય અવિનાભાવિનીતિ આહ "**ઓળારિકા**"તિ. **બલવતરાતિ** સબલા થૂલા. **સન્તા હોન્તીતિ** ચિત્તં તાવ બહિદ્ધા વિક્ખેપાભાવેન એકગ્ગં હુત્વા કમ્મટ્ઠાનં પરિગ્ગહેત્વા પવત્તમાનં સન્તં હોતિ વૂપસન્તં, તતો એવ તંસમુટ્ઠાના રૂપધમ્મા લહુમુદુકમ્મઞ્ઞભાવપ્પત્તા, તદનુગુણતાય સેસં તિસન્તતિરૂપન્તિ એવં ચિત્તે કાયે ચ વૂપસન્તે પવત્તમાને તન્નિસ્સિતા અસ્સાસપસ્સાસા સન્તસભાવા અનુક્કમેન સુખુમસુખુમતરસુખુમતમા હુત્વા પવત્તન્તિ. તેન વુત્તં "**યદા પનસ્સ કાયોપી**"તિઆદિ. **પસ્સમ્ભેમીતિ** પઠમાવજ્જના. આભુજનં **આભોગો**, સમ્મા અનુ અનુ આહરણં **સમન્નાહારો**, તસ્મિંયેવ અત્થે અપરાપરં પવત્તઆવજ્જના તસ્સેવ અત્થસ્સ મનસિકરણં ચિત્તે ઠપનં **મનસિકારો**, વીમંસા **પચ્ચવેક્ખણા**.

સારદ્ધેતિ સદરથે સપરિળાહે. **અધિમત્તન્તિ** બલવં ઓળારિકં, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. કાયસઙ્ખારો હિ અધિપ્પેતો. "અધિમત્તં હુત્વા પવત્તતી"તિ કિરિયાવિસેસનં વા એતં. **સુખુમન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **કાયમ્હીતિ** એત્થ ચિત્તે ચાતિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં.

પઠમજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય કરિયમાનં દુતિયજ્ઝાનસ્સ નાનાવજ્જનં પરિકમ્મં પઠમજ્ઝાનં વિય દૂરસમુસ્સારિતપટિપક્ખન્તિ કત્વા તંસમુટ્ઠાનો કાયસઙ્ખારો પઠમજ્ઝાને ચ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે ચ ઓળારિકોતિ સદિસો વુત્તો. એસ નયો સેસુપચારદ્વયેપિ. અથ વા દુતિયજ્ઝાનાદીનં અધિગમાય પટિપજ્જતો દુક્ખાપટિપદાદિવસેન કિલમતો યોગિનો કાયકિલમથચિત્તુપઘાતાદિવસેન વિતક્કાદિસઙ્ખોભેન સપરિપ્ફન્દતાય ચ ચિત્તપ્પવત્તિયા દુતિયજ્ઝાનાદિઉપચારેસુ કાયસઙ્ખારસ્સ ઓળારિકતા વેદિતબ્બા. **અતિસુખુમોતિ** અઞ્ઞત્થ લબ્ભમાનો કાયસઙ્ખારો ચતુત્થજ્ઝાને અતિક્કન્તસુખુમો. સુખુમભાવોપિસ્સ તત્થ નત્થિ કુતો ઓળારિકતા અપ્પવત્તનતો. તેનાહ "**અપ્પવત્તિમેવ પાપુણાતી**"તિ.

લાભિસ્સ સતો અનુપુબ્બસમાપત્તિસમાપજ્જનવેલં એકાસનેનેવ વા સબ્બેસં ઝાનાનં પટિલાભં સન્ધાય મજ્ઝિમભાણકા હેટ્ઠિમહેટ્ઠિમજ્ઝાનતો ઉપરૂપરિઝાનૂપચારેપિ સુખુમતરં ઇચ્છન્તિ. તત્થ હિ સોપચારાનં ઝાનાનં ઉપરૂપરિ વિસેસવન્તતા સન્તતા ચ સમ્ભવેય્ય, એકાવજ્જનૂપચારં વા સન્ધાય એવં વુત્તં. એવઞ્હિ હેટ્ઠા વુત્તવાદેન ઇમસ્સ વાદસ્સ અવિરોધો સિદ્ધો ભિન્નવિસયત્તા. **સબ્બેસંયેવાતિ** ઉભયેસમ્પિ. યસ્મા તે સબ્બેપિ વુચ્ચમાનેન વિધિના પસ્સદ્ધિમિચ્છન્તિયેવ . **અપરિગ્ગહિતકાલે પવત્તકાયસઙ્ખારો પરિગ્ગહિતકાલે પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ** ઇદં સદિસસન્તાનતાય વુત્તં. ન હિ તે એવ ઓળારિકા અસ્સાસાદયો સુખુમા હોન્તિ. પસ્સમ્ભનાકારો પન તેસં હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

મહાભૂતપરિગ્ગહે સુખુમોતિ ચતુધાતુમુખેન વિપસ્સનાભિનિવેસં સન્ધાય વુત્તં. **સકલરૂપપરિગ્ગહે સુખુમો** ભાવનાય ઉપરૂપરિ પણીતભાવતો. તેનેવાહ "**રૂપારૂપપરિગ્ગહે સુખુમો**"તિ. **લક્ખણારમ્મણિકવિપસ્સનાયાતિ** કલાપસમ્મસનમાહ. નિબ્બિદાનુપસ્સનાતો પટ્ઠાય **બલવવિપસ્સના**, તતો ઓરં **દુબ્બલવિપસ્સના**. **પુબ્બે વુત્તનયેનાતિ** "અપરિગ્ગહિતકાલે"તિઆદિના સમથનયે વુત્તનયેન. "અપરિગ્ગહે પવત્તો કાયસઙ્ખારો મહાભૂતપરિગ્ગહે પટિપ્પસ્સમ્ભતી"તિઆદિના વિપસ્સનાનયેપિ પટિપ્પસ્સદ્ધિ યોજેતબ્બાતિ વુત્તં હોતિ.

અસ્સાતિ ઇમસ્સ "પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખાર"ન્તિ પદસ્સ. **ચોદનાસોધનાહીતિ** અનુયોગપરિહારેહિ. **એવન્તિ** ઇદાનિ વુચ્ચમાનાકારેન. **કથન્તિ** યં ઇદં "પસ્સમ્ભયં...પે॰... સિક્ખતી"તિ વુત્તં, તં કથં કેન પકારેન કાયસઙ્ખારસ્સ પસ્સમ્ભનં યોગિનો ચ સિક્ખનં હોતીતિ કથેતુકામતાય પુચ્છિત્વા કાયસઙ્ખારે સરૂપતો ઓળારિકસુખુમતો વૂપસમતો અનુયોગપરિહારતો ચ દસ્સેતું "**કતમે કાયસઙ્ખારા**"તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **કાયિકાતિ** રૂપકાયે ભવા. **કાયપ્પટિબદ્ધાતિ** કાયસન્નિસ્સિતા. કાયે સતિ હોન્તિ, અસતિ ન હોન્તિ, તતો એવ તે અકાયસમુટ્ઠાનાપિ કાયેન સઙ્ખરીયન્તીતિ **કાયસઙ્ખારા**. **પસ્સમ્ભેન્તોતિ** ઓળારિકોળારિકં પસ્સમ્ભેન્તો.

સેસપદદ્વયં તસ્સેવ વેવચનં. ઓળારિકઞ્હિ કાયસઙ્ખારં અવૂપસન્તસભાવં સન્નિસીદાપેન્તો "**પસ્સમ્ભેન્તો**"તિ વુચ્ચતિ, અનુપ્પાદનિરોધં પાપેન્તો "**નિરોધેન્તો**"તિ, સુટ્ઠુ સન્તસભાવં નયન્તો "**વૂપસમેન્તો**"તિ.

યથારૂપેહીતિ યાદિસેહિ. **કાયસઙ્ખારેહીતિ** ઓળારિકેહિ કાયસઙ્ખારેહિ. **આનમનાતિ** અભિમુખેન કાયસ્સ નમના. **વિનમનાતિ** વિસું વિસું પસ્સતો નમના. **સન્નમનાતિ** સબ્બતો, સુટ્ઠુ વા નમના. **પણમનાતિ** પચ્છતો નમના. **ઇઞ્જનાદીનિ** આનમનાદીનં વેવચનાનિ, અધિમત્તાનિ વા અભિમુખચલનાદીનિ આનમનાદયો, મન્દાનિ ઇઞ્જનાદયો. **પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારન્તિ** તથારૂપં આનમનાદીનં કારણભૂતં ઓળારિકં કાયસઙ્ખારં પટિપ્પસ્સમ્ભેન્તો. તસ્મિઞ્હિ પસ્સમ્ભિતે આનમનાદયોપિ પસ્સમ્ભિતા એવ હોન્તિ.

સન્તં સુખુમન્તિ યથારૂપેહિ કાયસઙ્ખારેહિ કાયસ્સ અપરિપ્ફન્દનહેતૂહિ આનમનાદયો ન હોન્તિ, તથારૂપં દરથાભાવતો સન્તં, અનોળારિકતાય સુખુમં. **પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારન્તિ** સામઞ્ઞતો એકં કત્વા વદતિ. અથ વા પુબ્બે ઓળારિકોળારિકં કાયસઙ્ખારં પટિપ્પસ્સમ્ભેન્તો અનુક્કમેન કાયસ્સ અપરિપ્ફન્દનહેતુભૂતે સુખુમસુખુમતરે ઉપ્પાદેત્વા તેપિ પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા પરમસુખુમતાય કોટિપ્પત્તં યં કાયસઙ્ખારં પટિપ્પસ્સમ્ભેતિ, તં સન્ધાય વુત્તં "**સન્તં સુખુમં પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખાર**"ન્તિ.

ઇતીતિઆદિ ચોદકવચનં. તત્થ **ઇતીતિ** પકારત્થે નિપાતો, **કિરાતિ** અરુચિસૂચને, એવઞ્ચેતિ અત્થો. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો "વુત્તપ્પકારેન યદિ અતિસુખુમમ્પિ કાયસઙ્ખારં પસ્સમ્ભેતી"તિ. **એવં સન્તેતિ** એવં સતિ તયા વુત્તાકારે લબ્ભમાને. **વાતૂપલદ્ધિયાતિ** વાતસ્સ ઉપલદ્ધિયા. **ચ-**સદ્દો સમુચ્ચયત્થો, અસ્સાસાદિવાતારમ્મણસ્સ ચિત્તસ્સ પભાવના ઉપ્પાદના પવત્તના ન હોતિ, તે ચ તેન પસ્સમ્ભેતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. **અસ્સાસપસ્સાસાનઞ્ચ પભાવનાતિ** ઓળારિકે અસ્સાસપસ્સાસે ભાવનાય પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા સુખુમાનં તેસં પભાવના ચ ન હોતિ ઉભયેસં તેસં તેન પટિપ્પસ્સમ્ભેતબ્બતો. **આનાપાનસ્સતિયાતિ** આનાપાનારમ્મણાય સતિયા ચ પવત્તનં ન હોતિ આનાપાનાનં અભાવતો. તતો એવ તંસમ્પયુત્તસ્સ આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ચ પભાવના ઉપ્પાદનાપિ ન હોતિ. ન હિ કદાચિ આરમ્મણેન વિના સારમ્મણા ધમ્મા

સમ્ભવન્તિ. **ન ચ નં તન્તિ** એત્થ **નન્તિ** નિપાતમત્તં. તં વુત્તવિધાનં સમાપત્તિં પણ્ડિતા પઞ્ઞવન્તો ન ચેવ સમાપજ્જન્તિપિ તતો ન વુટ્ઠહન્તિપીતિ યોજના. એવં ચોદકો સબ્બેન સબ્બં અભાવૂપનયનં પસ્સમ્ભનન્તિ અધિપ્પાયેન ચોદેતિ.

પુન **ઇતિ કિરાતિ**આદિ યથાવુત્તાય ચોદનાય વિસ્સજ્જના. તત્થ **કિરાતિ** યદીતિ એતસ્સ અત્થે નિપાતો. ઇતિ કિર સિક્ખતિ, મયા વુત્તાકારેન યદિ સિક્ખતીતિ અત્થો. **એવં સન્તેતિ** એવં પસ્સમ્ભને સતિ. **પભાવના હોતીતિ** યદિપિ ઓળારિકા કાયસઙ્ખારા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, સુખુમા પન અત્થેવાતિ અનુક્કમેન પરમસુખુમભાવપ્પત્તસ્સ વસેન નિમિત્તુપ્પત્તિયા આનાપાનસ્સતિયા આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ચ પભાવના ઇજ્ઝતેવાતિ અધિપ્પાયો.

યથા કથં વિયાતિ યથાવુત્તવિધાનં તં કથં વિય દટ્ઠબ્બં, અત્થિ કિઞ્ચિ તદત્થસમ્પટિપાદને ઓપમ્મન્તિ અધિપ્પાયો. ઇદાનિ ઓપમ્મં દસ્સેતું “**સેય્યથાપી**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સેય્યથાપીતિ** ઓપમ્મત્થે નિપાતો. **કંસેતિ** કંસભાજને. **નિમિત્તન્તિ** નિમિત્તસ્સ, તેસં સદ્દાનં પવત્તાકારસ્સાતિ અત્થો. સામિઅત્થે હિ ઇદં ઉપયોગવચનં. **સુગ્ગહિતત્તાતિ** સુટ્ઠુ ગહિતત્તા. **સુમનસિકતત્તાતિ** સુટ્ઠુ ચિત્તે ઠપિતત્તા. **સૂપધારિતત્તાતિ** સમ્મદેવ ઉપધારિતત્તા સલ્લક્ખિતત્તા. **સુખુમકા સદ્દાતિ** અનુરવે આહ, યે અપ્પકા. અપ્પત્થો હિ અયં ક-સદ્દો. **સુખુમસદ્દનિમિત્તારમ્મણતાપીતિ** સુખુમો સદ્દોવ નિમિત્તં સુખુમસદ્દનિમિત્તં, તદારમ્મણતાયપીતિ વુત્તં હોતિ. કામં તદા સુખુમાપિ સદ્દા નિરુદ્ધા, સદ્દનિમિત્તસ્સ પન સુગ્ગહિતત્તા સુખુમતરસદ્દનિમિત્તારમ્મણભાવેનપિ ચિત્તં પવત્તતિ. આદિતો પટ્ઠાય હિ તસ્સ તસ્સ નિરુદ્ધસ્સ સદ્દસ્સ નિમિત્તં અવિક્ખિત્તેન ચિત્તેન ઉપધારેન્તસ્સ અનુક્કમેન પરિયોસાને અતિસુખુમસદ્દનિમિત્તમ્પિ આરમ્મણં કત્વા ચિત્તં પવત્તતેવ. **ચિત્તં ન વિક્ખેપં ગચ્છતિ** તસ્મિં યથાઉપટ્ઠિતે નિમિત્તે સમાધાનસબ્ભાવતો.

એવં સન્તેતિઆદિ વુત્તસ્સેવત્થસ્સ નિગમનવસેન વુત્તં. તત્થ યસ્સ સુત્તપદસ્સ સદ્ધિં ચોદનાસોધનાહિ અત્થો વુત્તો, તં ઉદ્ધરિત્વા કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનાનિ વિભાગતો દસ્સેતું “**પસ્સમ્ભય**”ન્તિઆદિ વુત્તં . તત્થ **પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારન્તિ** વુત્તઅસ્સાસપસ્સાસા કાયોતિ યોજના વેદિતબ્બા. અથ વા **પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારન્તિ** એત્થ અસ્સાસપસ્સાસા કાયોતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૨ આદયો; મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૫ આદયો) કાયાનુપસ્સનં કથેન્તેન પઠમચતુક્કસ્સેવ વુત્તત્તા, **આનાપાનસ્સતિસુત્તેપિ** ‘‘યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ દીઘં વા અસ્સસન્તો દીઘં અસ્સસામીતિ પજાનાતિ...પે॰... પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ. કાયે કાયાનુપસ્સી, ભિક્ખવે, તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૪૯) વુત્તત્તા ચ ‘‘કાયાનુપસ્સનાવસેન વુત્તસ્સ પઠમચતુક્કસ્સા’’તિ વુત્તં.

આદિકમ્મિકસ્સ કમ્મટ્ઠાનવસેનાતિ સમથકમ્મટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં, વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનં પન ઇતરચતુક્કેસુપિ લબ્ભતેવ. **એત્થાતિ** પઠમચતુક્કે. **સહ પટિસમ્ભિદાહીતિ** નિદસ્સનમત્તમેતં, પુઞ્ઞવન્તાનં પન ઉપનિસ્સયસમ્પન્નાનં અભિઞ્ઞાપિ સિજ્ઝતિયેવ. **ચતુબ્બિધન્તિ** પાતિમોક્ખસંવરાદિવસેન ચતુબ્બિધં. **અનાપજ્જનન્તિ** સત્તન્નં આપત્તિક્ખન્ધાનં અઞ્ઞતરસ્સ અનાપજ્જનં. **આપન્નવુટ્ઠાનન્તિ** આપન્નસપ્પટિકમ્માપત્તિતો યથાધમ્મં પટિકમ્મકરણેન વુટ્ઠાનં, દેસનાગામિનિતો દેસનાય, વુટ્ઠાનગામિનિતો પરિવાસાદિવિનયકમ્મકરણેન વુટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતિ . દેસનાયપિ હિ આપન્નાપત્તિતો વુટ્ઠાનં હોતીતિ સાપિ વુટ્ઠાનેનેવ સઙ્ગહિતા. **કિલેસેહિ ચ અપ્પટિપીળનન્તિ** કોધો ઉપનાહો મક્ખો પલાસો ઇસ્સા મચ્છરિયં માયા સાઠેય્યં થમ્ભો સારમ્ભો માનો અતિમાનો મદો પમાદોતિ એવમાદીહિ પાપધમ્મેહિ અપ્પટિપીળનં, તેસં અનુપ્પાદનન્તિ વુત્તં હોતિ.

યમિદં આભિસમાચારિકસીલં વુચ્ચતીતિ સમ્બન્ધો. **દ્વેઅસીતિ ખન્ધકવત્તાનિ ચુદ્દસવિધં મહાવત્તન્તિ** એત્થ **મહાવત્તં** નામ વત્તક્ખન્ધકે વુત્તાનિ આગન્તુકવત્તં આવાસિકગમિકઅનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકઆરઞ્ઞિકસેનાસનજન્તાઘરવચ્ચકુટિઉપજ્ઝાયસદ્ધિવિહારિકઆચરિયઅન્તેવાસિકવત્તન્તિ ચુદ્દસ વત્તાનિ. તતો અઞ્ઞાનિ પન કદાચિ તજ્જનીયકમ્મકતાદિકાલેયેવ ચરિતબ્બાનિ દ્વાસીતિ ખન્ધકવત્તાનિ, ન સબ્બાસુ અવત્થાસુ ચરિતબ્બાનિ, તસ્મા મહાવત્તેસુ અગણિતાનિ. તત્થ ‘‘પારિવાસિકાનં ભિક્ખૂનં વત્તં પઞ્ઞપેસ્સામી’’તિ આરભિત્વા ‘‘ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં...પે॰... ન છમાયં ચઙ્કમન્તે ચઙ્કમે ચઙ્કમિતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૭૬) વુત્તવત્તાનિ છસટ્ઠિ, તતો પરં ‘‘ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકેન ભિક્ખુના પારિવાસિકવુડ્ઢતરેન ભિક્ખુના સદ્ધિં મૂલાયપટિકસ્સનારહેન, માનત્તારહેન, માનત્તચારિકેન, અબ્ભાનારહેન ભિક્ખુના સદ્ધિં એકચ્છન્ને આવાસે વત્થબ્બ’’ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૮૨) વુત્તાનિ પકતત્તે ચરિતબ્બેહિ અનઞ્ઞત્તા વિસું તાનિ અગણેત્વા પારિવાસિકવુડ્ઢતરાદીસુ પુગ્ગલન્તરેસુ ચરિતબ્બત્તા તેસં વસેન સમ્પિણ્ડેત્વા એકેકં કત્વા ગણિતાનિ પઞ્ચાતિ એકસત્તતિ વત્તાનિ, ઉક્ખેપનીયકમ્મકતવત્તેસુ વત્તપઞ્ઞાપનવસેન વુત્તં ‘‘ન પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો અભિવાદનં...પે॰... નહાને પિટ્ઠિપરિકમ્મં સાદિતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૫૧) ઇદં અભિવાદનાદીનં અસાદિયનં એકં, ‘‘ન પકતત્તો ભિક્ખુ સીલવિપત્તિયા અનુદ્ધંસેતબ્બો’’તિઆદીનિ (ચૂળવ॰ ૫૧) ચ દસાતિ એવમેતાનિ દ્વાસીતિ. એતેસ્વેવ પન કાનિચિ તજ્જનીયકમ્માદિવત્તાનિ કાનિચિ પારિવાસિકાદિવત્તાનીતિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન દ્વાસીતિ એવ. અઞ્ઞત્થ પન અટ્ઠકથાપદેસે અપ્પકં ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ અસીતિ ખન્ધકવત્તાનીતિ વુચ્ચતિ. **આભિસમાચારિકસીલન્તિ** એત્થ **અભિસમાચારોતિ** ઉત્તમસમાચારો, અભિસમાચારોવ આભિસમાચારિકં, અભિસમાચારં વા આરબ્ભ પઞ્ઞત્તં આભિસમાચારિકં, તદેવ સીલન્તિ આભિસમાચારિકસીલં. ખન્ધકવત્તપરિયાપન્નસ્સ સીલસ્સેતં અધિવચનં. **અહં સીલં રક્ખામિ, કિં આભિસમાચારિકેનાતિ**આદીસુ **સીલન્તિ** ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નમેવ ગહેતબ્બં ખન્ધકવત્તપરિયાપન્નસ્સ આભિસમાચારિકગ્ગહણેન ગહિતત્તા. **પરિપૂરેતિ** પરિપુણ્ણે, પરિપૂરિતેતિ વા અત્થો.

તતોતિ યથાવુત્તસીલવિસોધનતો પરં. **આવાસોતિ** આવાસપલિબોધો. **કુલન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. તત્થ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૧) **આવાસોતિ** એકોપિ ઓવરકો વુચ્ચતિ એકમ્પિ પરિવેણં સકલોપિ સઙ્ઘારામો. સ્વાયં ન સબ્બસ્સેવ પલિબોધો હોતિ, યો પનેત્થ નવકમ્માદિઉસ્સુક્કં વા આપજ્જતિ, બહુભણ્ડસન્નિચયો વા હોતિ, યેન કેનચિ વા કારણેન અપેક્ખવા પટિબદ્ધચિત્તો, તસ્સેવ પલિબોધો હોતિ, ન ઇતરસ્સ.

કુલન્તિ ઞાતિકુલં વા ઉપટ્ઠાકકુલં વા. એકચ્ચસ્સ હિ ઉપટ્ઠાકકુલમ્પિ ‘‘સુખિતે સુખિતો’’તિઆદિના નયેન સંસટ્ઠસ્સ વિહરતો પલિબોધો હોતિ, સો કુલમાનુસકેહિ વિના ધમ્મસ્સવનાય સામન્તવિહારમ્પિ ન ગચ્છતિ. એકચ્ચસ્સ માતાપિતરોપિ પલિબોધા ન હોન્તિ કોરણ્ડકવિહારવાસિત્થેરસ્સ ભાગિનેય્યદહરભિક્ખુનો વિય.

લાભોતિ ચત્તારો પચ્ચયા. તે કથં પલિબોધા હોન્તિ? પુઞ્ઞવન્તસ્સ હિ ભિક્ખુનો ગતગતટ્ઠાને મનુસ્સા મહાપરિવારે પચ્ચયે દેન્તિ, સો તેસં અનુમોદેન્તો ધમ્મં દેસેન્તો સમણધમ્મં કાતું ઓકાસં ન લભતિ, અરુણુગ્ગમનતો યાવ પઠમયામો, તાવ મનુસ્સસંસગ્ગો ન ઉપચ્છિજ્જતિ, પુન બલવપચ્ચૂસેયેવ બાહુલ્લિકપિણ્ડપાતિકા આગન્ત્વા ‘‘ભન્તે, અસુકો ઉપટ્ઠાકો ઉપાસકો ઉપાસિકા અમચ્ચો અમચ્ચધીતા તુમ્હાકં દસ્સનકામા’’તિ વદન્તિ, સો ‘‘ગણ્હાવુસો પત્તચીવર’’ન્તિ ગમનસજ્જોવ હોતિ નિચ્ચબ્યાવટો, તસ્સેવ તે પચ્ચયા પલિબોધા હોન્તિ. તેન ગણં પહાય યત્થ નં ન જાનન્તિ, તત્થ એકકેન ચરિતબ્બં. એવં સો પલિબોધો ઉપચ્છિજ્જતિ.

ગણોતિ સુત્તન્તિકગણો વા આભિધમ્મિકગણો વા. યો તસ્સ ઉદ્દેસં વા પરિપુચ્છં વા દેન્તો સમણધમ્મસ્સ ઓકાસં ન લભતિ, તસ્સ ગણો પલિબોધો હોતિ. તેન સો એવં ઉપચ્છિન્દિતબ્બો – સચે તેસં ભિક્ખૂનં બહુ કતં હોતિ, અપ્પં અવસિટ્ઠં, તં નિટ્ઠપેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિતબ્બં. સચે અપ્પં કતં, બહુ અવસિટ્ઠં, યોજનતો પરં અગન્ત્વા અન્તોયોજનપરિચ્છેદે અઞ્ઞં ગણવાચકં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘ઇમે આયસ્મા ઉદ્દેસાદીહિ સઙ્ગણ્હતૂ’’તિ વત્તબ્બં. એવમ્પિ અલભમાનેન ‘‘મય્હં, આવુસો, એકં કિચ્ચં અત્થિ, તુમ્હે યથાફાસુકટ્ઠાનાનિ ગચ્છથા’’તિ ગણં પહાય અત્તનો કમ્મં કાતબ્બં.

કમ્મેનાતિ કમ્મપલિબોધેન. ''કમ્મઞ્ચ પઞ્ચમ''ન્તિપિ પાઠો. તત્થ **કમ્મન્તિ** નવકમ્મં. તં કરોન્તેન વડ્ઢકીઆદીહિ લદ્ધાલદ્ધં જાનિતબ્બં, કતાકતે ઉસ્સુક્કં આપજ્જિતબ્બન્તિ સબ્બથાપિ પલિબોધો હોતિ. સોપિ એવં ઉપચ્છિન્દિતબ્બો – સચે અપ્પં અવસિટ્ઠં હોતિ, નિટ્ઠપેતબ્બં. સચે બહુ, સઙ્ઘિકં ચે, નવકમ્મં સઙ્ઘસ્સ વા ભારહારકભિક્ખૂનં વા નિય્યાતેતબ્બં. અત્તનો સન્તકં ચે, અત્તનો ભારહારકાનં નિય્યાતેતબ્બં. તાદિસં અલભન્તેન સઙ્ઘસ્સ પરિચ્ચજિત્વા ગન્તબ્બં.

અદ્ધાનન્તિ મગ્ગગમનં. યસ્સ હિ કત્થચિ પબ્બજ્જાપેક્ખો વા હોતિ, પચ્ચયજાતં વા કિઞ્ચિ લદ્ધબ્બં હોતિ. સચે તં અલભન્તો ન સક્કોતિ અધિવાસેતું, અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તસ્સપિ ગમિકચિત્તં નામ દુપ્પટિવિનોદયં હોતિ, તસ્મા ગન્ત્વા તં કિચ્ચં તીરેત્વાવ સમણધમ્મે ઉસ્સુક્કં કાતબ્બં.

ઞાતીતિ વિહારે આચરિયુપજ્ઝાયસદ્ધિવિહારિકઅન્તેવાસિકસમાનુપજ્ઝાયકસમાનાચરિયકા, ઘરે માતા પિતા ભાતાતિ એવમાદિકા. તે ગિલાના ઇમસ્સ પલિબોધા હોન્તિ. તસ્મા સો પલિબોધો તે ઉપટ્ઠહિત્વા તેસં પાકતિકકરણેન ઉપચ્છિન્દિતબ્બો. તત્થ ઉપજ્ઝાયો તાવ ગિલાનો સચે લહું ન વુટ્ઠાતિ, યાવજીવં પટિજગ્ગિતબ્બો, તથા પબ્બજ્જાચરિયો ઉપસમ્પદાચરિયો સદ્ધિવિહારિકો ઉપસમ્પાદિતપબ્બાજિતઅન્તેવાસિકસમાનુપજ્ઝાયકા ચ. નિસ્સયાચરિયઉદ્દેસાચરિયનિસ્સયન્તેવાસિકઉદ્દેસન્તેવાસિકસમાનાચરિયકા પન યાવ નિસ્સયઉદ્દેસા અનુપચ્છિન્ના, તાવ પટિજગ્ગિતબ્બા. પહોન્તેન તતો ઉદ્ધમ્પિ પટિજગ્ગિતબ્બા એવ. માતાપિતૂસુ ઉપજ્ઝાયે વિય પટિજગ્ગિતબ્બં. સચેપિ હિ તે રજ્જે ઠિતા હોન્તિ, પુત્તતો ચ ઉપટ્ઠાનં પચ્ચાસીસન્તિ, કાતબ્બમેવ. અથ તેસં ભેસજ્જં નત્થિ, અત્તનો સન્તકં દાતબ્બં. અસતિ, ભિક્ખાચરિયાય પરિયેસિત્વાપિ દાતબ્બમેવ. ભાતુભગિનીનં પન તેસં સન્તકમેવ યોજેત્વા દાતબ્બં. સચે નત્થિ, અત્તનો સન્તકં તાવકાલિકં દત્વા પચ્છા લભન્તેન ગણ્હિતબ્બં, અલભન્તેન ન ચોદેતબ્બા. અઞ્ઞાતકસ્સ ભગિનિયા સામિકસ્સ ભેસજ્જં નેવ કાતું, ન દાતું વટ્ટતિ, ''તુય્હં સામિકસ્સ દેહી''તિ વત્વા પન ભગિનિયા દાતબ્બં. ભાતુ જાયાયપિ એસેવ નયો, તેસં પન પુત્તા ઇમસ્સ ઞાતકાયેવાતિ તેસં કાતું વટ્ટતિ.

આબાધોતિ યો કોચિ રોગો. સો બાધયમાનો પલિબોધો હોતિ, તસ્મા ભેસજ્જકરણેન ઉપચ્છિન્દિતબ્બો. સચે પન કતિપાહં ભેસજ્જં કરોન્તસ્સપિ ન વૂપસમ્મતિ, ''નાહં તુય્હં દાસો, ન ભતકો, તંયેવમ્હિ પોસેન્તો અનમતગ્ગે સંસારવટ્ટે દુક્ખપ્પત્તો''તિ અત્તભાવં ગરહિત્વા સમણધમ્મો કાતબ્બો.

ગન્થોતિ પરિયત્તિપરિહરણં. તં સજ્ઝાયાદીહિ નિચ્ચબ્યાવટસ્સેવ પલિબોધો હોતિ, ન ઇતરસ્સ.

ઇદ્ધિયાતિ ઇદ્ધિપલિબોધેન. ''ઇદ્ધીતિ તે દસા''તિપિ પાઠો. તત્થ **ઇદ્ધીતિ** પોથુજ્જનિકા ઇદ્ધિ. સા હિ ઉત્તાનસેય્યકદારકો વિય તરુણસસ્સં વિય ચ દુપ્પરિહારા હોતિ, અપ્પમત્તકેન ચ ભિજ્જતિ. સા પન વિપસ્સનાય પલિબોધો હોતિ, ન સમાધિસ્સ સમાધિં પત્વા પત્તબ્બતો, તસ્મા વિપસ્સનાત્થિકેન ઇદ્ધિપલિબોધો ઉપચ્છિન્દિતબ્બો, ઇતરેન અવસેસાતિ. કમ્મટ્ઠાનભાવનં પરિબુન્ધેતિ ઉપરોધેતિ પવત્તિતું ન દેતીતિ **પલિબોધો**, ર-કારસ્સ લ-કારં કત્વા વુત્તો, પરિપન્થોતિ અત્થો. **ઉપચ્છિન્દિતબ્બોતિ** સમાપનેન સઙ્ગહણેન ઉપરુન્ધિતબ્બો, અપલિબોધો કાતબ્બોતિ અત્થો.

કમ્મટ્ઠાને નિયુત્તો **કમ્મટ્ઠાનિકો**, ભાવનમનુયુઞ્જન્તો. તેન કમ્મટ્ઠાનિકેન. **પરિચ્છિન્દિત્વાતિ** ''ઇમસ્મિં વિહારે સબ્બેપિ ભિક્ખૂ''તિ એવં પરિચ્છિન્દિત્વા. **સહવાસીનન્તિ** સહવાસીનં ભિક્ખૂનં. **મુદુચિત્તતં જનેતીતિ** અત્તનિ મુદુચિત્તતં ઉપ્પાદેતિ. અયઞ્ચ સહવાસીનં ચિત્તમદ્દવજનનાદિઅત્થો ''મનુસ્સાનં પિયો હોતી''તિઆદિનયપ્પવત્તેન **મેત્તાનિસંસસુત્તેન** (અ॰ નિ॰ ૮.૧) દીપેતબ્બો.

અનોલીનવુત્તિકો હોતીતિ સમ્માપટિપત્તિયં ઓલીનવુત્તિકો હીનવીરિયો ન હોતિ, આરદ્ધવીરિયો હોતીતિ અત્થો. દિબ્બેસુપિ આરમ્મણેસુ, પગેવ ઇતરેસૂતિ અધિપ્પાયો. **સબ્બત્થાતિ** સબ્બસ્મિં સમણકરણીયે, સબ્બસ્મિં વા કમ્મટ્ઠાનાનુયોગે. **અત્થયિતબ્બન્તિ** પુબ્બાસેવનવસેન અત્થયિતબ્બં. યોગસ્સ ભાવનાય અનુયુઞ્જનં યોગાનુયોગો, તદેવ કરણીયટ્ઠેન કમ્મં, તસ્સ **યોગાનુયોગકમ્મસ્સ. પદટ્ઠાનત્તાતિ** નિપ્ફત્તિહેતુત્તા.

ઓદાતકસિણે આલોકકસિણં, કસિણુગ્ઘાટિમાકાસકસિણે પરિચ્છિન્નાકાસકસિણઞ્ચ અન્તોગધં કત્વા પાળિયં પથવીકસિણાદીનં રૂપજ્ઝાનારમ્મણાનં અટ્ઠન્નંયેવ કસિણાનં સરૂપતો વુત્તત્તા આકાસકસિણં આલોકકસિણઞ્ચ વજ્જેત્વા **''અટ્ઠતિંસારમ્મણેસૂ''**તિ પાળિયં આગતનયેનેવ વુત્તં. અટ્ઠકથાનયેન પન આકાસકસિણે આલોકકસિણે ચ વિસું ગહિતે ચત્તાલીસંયેવ કમ્મટ્ઠાનાનિ. તત્રિમાનિ ચત્તાલીસ કમ્મટ્ઠાનાનિ – દસ કસિણા, દસ અસુભા , દસ અનુસ્સતિયો, ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા, ચત્તારો આરુપ્પા, એકા સઞ્ઞા, એકં વવત્થાનન્તિ. તત્થ પથવીકસિણં આપોકસિણં તેજોકસિણં વાયોકસિણં નીલકસિણં પીતકસિણં લોહિતકસિણં ઓદાતકસિણં આલોકકસિણં પરિચ્છિન્નાકાસકસિણન્તિ ઇમે **દસ કસિણા**. ઉદ્ધુમાતકં વિનીલકં વિપુબ્બકં વિચ્છિદ્દકં વિક્ખાયિતકં વિક્ખિત્તકં હતવિક્ખિત્તકં લોહિતકં પુળવકં અટ્ઠિકન્તિ ઇમે **દસ અસુભા**. બુદ્ધાનુસ્સતિ ધમ્મ સઙ્ઘ સીલ ચાગ દેવતાનુસ્સતિ મરણસ્સતિ કાયગતાસતિ આનાપાનસ્સતિ ઉપસમાનુસ્સતીતિ ઇમા **દસ અનુસ્સતિયો**. મેત્તા કરુણા મુદિતા ઉપેક્ખાતિ ઇમે **ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા**. આકાસાનઞ્ચાયતનં વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનન્તિ ઇમે **ચત્તારો આરુપ્પા**. આહારે પટિકૂલસઞ્ઞા **એકા સઞ્ઞા**. ચતુધાતુવવત્થાનં **એકં વવત્થાનન્તિ**.

યં યસ્સ ચરિતાનુકૂલન્તિ એત્થ રાગચરિતસ્સ તાવ દસ અસુભા કાયગતાસતીતિ એકાદસ કમ્મટ્ઠાનાનિ અનુકૂલાનિ, દોસચરિતસ્સ ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા ચત્તારિ વણ્ણકસિણાનીતિ અટ્ઠ, મોહચરિતસ્સ ચ વિતક્કચરિતસ્સ ચ એકં આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનમેવ, સદ્ધાચરિતસ્સ પુરિમા છ અનુસ્સતિયો, બુદ્ધિચરિતસ્સ મરણસ્સતિ ઉપસમાનુસ્સતિ ચતુધાતુવવત્થાનં આહારે પટિકૂલસઞ્ઞાતિ ચત્તારિ, સેસકસિણાનિ ચત્તારો ચ આરુપ્પા સબ્બચરિતાનં અનુકૂલાનિ. કસિણેસુ ચ યં કિઞ્ચિ પરિત્તં વિતક્કચરિતસ્સ, અપ્પમાણં મોહચરિતસ્સ અનુકૂલન્તિ વેદિતબ્બં. **યથાવુત્તેનેવ નયેનાતિ** ''યોગાનુયોગકમ્મસ્સ પદટ્ઠાનત્તા''તિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ.

યં કમ્મટ્ઠાનં ગહેતુકામો હોતિ, તસ્સેવ વસેન ચતુક્કપઞ્ચકજ્ઝાનાનિ નિબ્બત્તેત્વા ઝાનપદટ્ઠાનં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા આસવક્ખયપ્પત્તસ્સ ખીણાસવસ્સ સન્તિકે ગહેતબ્બન્તિ આહ – **''ઇમિનાવ કમ્મટ્ઠાનેન...પે॰... ઉગ્ગહેતબ્બ''ન્તિ. અરહન્તાદયો હીતિઆદિ** એકચ્ચખીણાસવતો બહુસ્સુતોવ કમ્મટ્ઠાનદાને સેય્યોતિ દસ્સનત્થં આરદ્ધં. **મહાહત્થિપથં નીહરન્તો વિયાતિ** કમ્મટ્ઠાનપથવિં મહાહત્થિપથં કત્વા દસ્સેન્તો વિય. **સપ્પાયાસપ્પાયં પરિચ્છિન્દિત્વાતિ** યસ્સ કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખતિ, તસ્સ ઉપકારાનુપકારં યુત્તિમગ્ગનેન પરિચ્છિન્દિત્વા.

ઇદાનિ કમ્મટ્ઠાનદાયકસ્સ સન્તિકં ગચ્છન્તેન ધોતમક્ખિતેહિ પાદેહિ ઉપાહના આરુહિત્વા છત્તં ગહેત્વા તેલનાળિમધુફાણિતાદીનિ ગાહાપેત્વા અન્તેવાસિકપરિવુતેન ન ગન્તબ્બં, ગમિકવત્તં પન પૂરેત્વા અત્તનો પત્તચીવરં સયમેવ ગહેત્વા અન્તરામગ્ગે યં યં વિહારં પવિસતિ, સબ્બત્થ પવિટ્ઠકાલે આગન્તુકવત્તં, નિક્ખમનકાલે ગમિકવત્તન્તિ યથારહં તં તં વત્તં પૂરેન્તેન સલ્લહુકપરિક્ખારેન પરમસલ્લેખવુત્તિના હુત્વા ગન્તબ્બન્તિ ઇમમત્થં સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો **''સલ્લહુકવુત્તિના વિનયાચારસમ્પન્નેના''**તિ આહ. એવં પન ગન્ત્વા તં વિહારં પવિસન્તેન અન્તરાયેવ દન્તકટ્ઠં કપ્પિયં કારાપેત્વા ગહેત્વા પવિસિતબ્બં, ન ચ મુહુત્તં વિસ્સમિત્વા પાદધોવનમક્ખનાદીનિ કત્વા આચરિયસ્સ

સન્તિકં ગમિસ્સામીતિ અઞ્ઞં પરિવેણં પવિસિતબ્બં. કસ્મા? સચે હિસ્સ તત્ર આચરિયસ્સ વિસભાગા ભિક્ખૂ ભવેય્યું, તં તે આગમનકારણં પુચ્છિત્વા આચરિયસ્સ અવણ્ણં પકાસેત્વા ''નટ્ઠોસિ, સચે તસ્સ સન્તિકં આગતો''તિ વિપ્પટિસારં ઉપ્પાદેય્યું, યેન તતોવ પટિનિવત્તેય્ય, તસ્મા આચરિયસ્સ વસનટ્ઠાનં પુચ્છિત્વા ઉજુકં તત્થેવ ગન્તબ્બં.

વુત્તપ્પકારમાચરિયન્તિ –

> ''પિયો ગરુ ભાવનીયો, વત્તા ચ વચનક્ખમો;
> ગમ્ભીરઞ્ચ કથં કત્તા, નો ચટ્ઠાને નિયોજકો''તિ. (અ॰ નિ॰ ૭.૩૭; નેત્તિ॰ ૧૧૩) –

એવમાદિના વુત્તપ્પકારં સદ્ધાદિગુણસમન્નાગતં એકન્તહિતેસિં વુડ્ઢિપક્ખે ઠિતં કલ્યાણમિત્તં આચરિયં. **વત્તપટિપત્તિયા આરાધિતચિત્તસ્સાતિ** એત્થ સચે આચરિયો દહરતરો હોતિ, પત્તચીવરપટિગ્ગહણાદીનિ ન સાદિતબ્બાનિ. સચે વુડ્ઢતરો, ગન્ત્વા આચરિયં વન્દિત્વા ઠાતબ્બં. ''નિક્ખિપાવુસો, પત્તચીવર''ન્તિ વુત્તેન નિક્ખિપિતબ્બં. ''પાનીયં પિવા''તિ વુત્તેન સચે ઇચ્છતિ, પાતબ્બં. ''પાદે ધોવા''તિ વુત્તેન ન તાવ ધોવિતબ્બા. સચે હિ આચરિયેન આભતમુદકં ભવેય્ય, ન સારુપ્પં સિયા. ''ધોવાવુસો, ન મયા આભતં, અઞ્ઞેહિ આભત''ન્તિ વુત્તેન પન યત્થ આચરિયો ન પસ્સતિ, એવરૂપે પટિચ્છન્ને વા ઓકાસે અબ્ભોકાસવિહારસ્સપિ વા એકમન્તે નિસીદિત્વા પાદા ધોવિતબ્બા. સચે આચરિયો તેલનાળિં આહરતિ, ઉટ્ઠહિત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ સક્કચ્ચં ગહેતબ્બા. સચે હિ ન ગણ્હેય્ય, ''અયં ભિક્ખુ ઇતો એવ પટ્ઠાય સમ્ભોગં કોપેતી''તિ આચરિયસ્સ અઞ્ઞથત્તં ભવેય્ય. ગહેત્વા પન ન આદિતોવ પાદા મક્ખેતબ્બા. સચે હિ તં આચરિયસ્સ ગત્તબ્ભઞ્જનતેલં ભવેય્ય, ન સારુપ્પં સિયા, તસ્મા પઠમં સીસં મક્ખેત્વા ખન્ધાદીનિ મક્ખેતબ્બાનિ. ''સબ્બપારિહારિયતેલમિદં, આવુસો, પાદેપિ મક્ખેહી''તિ વુત્તેન પન પાદે મક્ખેત્વા ''ઇમં તેલનાળિં ઠપેમિ, ભન્તે''તિ વત્વા આચરિયે ગણ્હન્તે દાતબ્બા.

ગતદિવસતો પટ્ઠાય ''કમ્મટ્ઠાનં મે, ભન્તે, કથેથ''ઇચ્ચેવં ન વત્તબ્બં. દુતિયદિવસતો પન પટ્ઠાય સચે આચરિયસ્સ પકતિઉપટ્ઠાકો અત્થિ, તં યાચિત્વા વત્તં કાતબ્બં. સચે યાચિતોપિ ન દેતિ, ઓકાસે લદ્ધેયેવ કાતબ્બં. કરોન્તેન ચ ખુદ્દકમજ્ઝિમમહન્તાનિ તીણિ દન્તકટ્ઠાનિ ઉપનામેતબ્બાનિ. સીતં ઉણ્હન્તિ દુવિધં મુખધોવનુદકઞ્ચ ન્હાનોદકઞ્ચ પટિયાદેતબ્બં. તતો યં આચરિયો તીણિ દિવસાનિ પરિભુઞ્જતિ, તાદિસમેવ નિચ્ચં ઉપટ્ઠાપેતબ્બં, નિયમં અકત્વા યં વા તં વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ યથાલદ્ધં ઉપનામેતબ્બં. કિં બહુના વુત્તેન, યં તં ભગવતા ''અન્તેવાસિકેન, ભિક્ખવે, આચરિયમ્હિ સમ્મા વત્તિતબ્બં. તત્રાયં સમ્માવત્તના – કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય ઉપાહના ઓમુઞ્ચિત્વા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા દન્તકટ્ઠં દાતબ્બં, મુખોદકં દાતબ્બં, આસનં પઞ્ઞપેતબ્બં. સચે યાગુ હોતિ, ભાજનં ધોવિત્વા યાગુ ઉપનામેતબ્બા''તિઆદિકં (મહાવ॰ ૬૬) ખન્ધકે વત્તં પઞ્ઞત્તં, તં સબ્બમ્પિ કાતબ્બં. ઇતિ ઇમિના યથાવુત્તેન નયેન પટિપજ્જન્તો વત્તપટિપત્તિયા ચિત્તં આરાધેતીતિ દટ્ઠબ્બં.

પઞ્ચસન્ધિકન્તિ પઞ્ચપબ્બં, પઞ્ચભાગન્તિ અત્થો. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉગ્ગણ્હનન્તિ** કમ્મટ્ઠાનગન્થસ્સ ઉગ્ગણ્હનં, તદત્થપરિપુચ્છા **કમ્મટ્ઠાનસ્સ પરિપુચ્છના**. અથ વા ગન્થતો અત્થતો ચ કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉગ્ગણ્હનં **ઉગ્ગહો**, તત્થ સંસયપરિપુચ્છના **પરિપુચ્છા**. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉપટ્ઠાનન્તિ** નિમિત્તુપટ્ઠાનં, એવં ભાવનમનુયુઞ્જન્તસ્સ ''એવમિદં નિમિત્તં ઉપટ્ઠાતી''તિ ઉપધારણં, તથા **કમ્મટ્ઠાનપ્પના** ''એવં ઝાનમપ્પેતી''તિ. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ લક્ખણન્તિ** ગણનાનુબન્ધનાફુસનાનં વસેન ભાવનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા ઠપનાય સમ્પત્તિ, તતો પરમ્પિ વા સલ્લક્ખણાદિવસેન મત્થકપ્પત્તીતિ કમ્મટ્ઠાનસભાવસ્સ સલ્લક્ખણં. તેનાહ – ''**કમ્મટ્ઠાનસભાવુપધારણન્તિ વુત્તં હોતી**''તિ.

અત્તનાપિ ન કિલમતિ ઓધિસો કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉગ્ગણ્હનતો, તતો એવ **આચરિયમ્પિ ન વિહેઠેતિ** ધમ્માધિકરણમ્પિ ભાવનાય મત્થકં પાપનતો. **તસ્માતિ** તંનિમિત્તં અત્તનોઅકિલમનઆચરિયાવિહેઠનહેતુ. **થોકન્તિ** થોકં થોકં. **તત્થાતિ** યત્થ આચરિયો વસતિ, તત્થ. **સપ્પાયં હોતીતિ** આવાસસપ્પાયાદિલાભેન મનસિકારફાસુતા ભાવનાનુકૂલતા હોતિ. **યોજનપરમન્તિ** ઇમિના ગાવુતઅડ્ઢયોજનાનિપિ સઙ્ગણ્હાતિ. યસ્મા પન મન્દપઞ્ઞો ગાવુતે અડ્ઢયોજને યોજનમત્તે વા વસન્તો કમ્મટ્ઠાનસ્સ કિસ્મિઞ્ચિદેવ ઠાને સન્દેહે વા સતિસમ્મોસે વા જાતે કાલસ્સેવ વિહારે વત્તં કત્વા અન્તરામગ્ગે પિણ્ડાય ચરિત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનેયેવ આચરિયસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં દિવસં આચરિયસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં સોધેત્વા દુતિયદિવસે આચરિયં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા અન્તરામગ્ગે પિણ્ડાય ચરિત્વા અકિલમન્તોયેવ અત્તનો વસનટ્ઠાનં આગન્તું સક્ખિસ્સતિ, તસ્મા વુત્તં ''**મન્દપઞ્ઞો યોજનપરમં ગન્ત્વા**''તિ. સચે તિક્ખપઞ્ઞો યોજનપરમે ફાસુકટ્ઠાનં ન લભતિ, તેન કમ્મટ્ઠાને સબ્બં ગણ્ઠિટ્ઠાનં છિન્દિત્વા વિસુદ્ધં આવજ્જનપટિબદ્ધં કમ્મટ્ઠાનં કત્વા યોજનપરમતો દૂરમ્પિ ગન્તું વટ્ટતીતિ આહ ''**તિક્ખપઞ્ઞો દૂરમ્પિ ગન્ત્વા**''તિ.

અટ્ઠારસસેનાસનદોસવિવજ્જિતન્તિ મહત્તં, નવત્તં, જિણ્ણત્તં, પન્થનિસ્સિતત્તં, સોણ્ડી, પણ્ણં, પુપ્ફં, ફલં, પત્થનીયતા, નગરસન્નિસ્સિતતા, દારુસન્નિસ્સિતતા, ખેત્તસન્નિસ્સિતતા, વિસભાગાનં પુગ્ગલાનં અત્થિતા, પટ્ટનસન્નિસ્સિતતા, પચ્ચન્તસન્નિસ્સિતતા, રજ્જસીમસન્નિસ્સિતતા, અસપ્પાયતા, કલ્યાણમિત્તાનં અલાભોતિ ઇમેહિ અટ્ઠારસહિ સેનાસનદોસેહિ વિવજ્જિતં. ઇમેસઞ્હિ અટ્ઠારસન્નં દોસાનં અઞ્ઞતરેન સમન્નાગતં સેનાસનં ભાવનાય અનનુરૂપં.

કસ્મા? **મહાવિહારે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૫૨) તાવ બહૂ નાનાછન્દા સન્નિપતન્તિ, તે અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિવિરુદ્ધતાય વત્તં ન કરોન્તિ, બોધિયઙ્ગણાદીનિ અસમ્મટ્ઠાનેવ હોન્તિ, અનુપટ્ઠાપિતં પાનીયં પરિભોજનીયં. તત્રાયં ''ગોચરગામે પિણ્ડાય ચરિસ્સામી''તિ પત્તચીવરમાદાય નિક્ખન્તોપિ સચે પસ્સતિ વત્તં અકતં, પાનીયઘટં વા રિત્તં, અથાનેન વત્તં કાતબ્બં હોતિ, પાનીયં ઉપટ્ઠાપેતબ્બં , અકરોન્તો વત્તભેદે દુક્કટં આપજ્જતિ. કરોન્તસ્સ કાલો અતિક્કમતિ, અતિદિવા પવિટ્ઠો નિટ્ઠિતાય ભિક્ખાય કિઞ્ચિ ન લભતિ. પટિસલ્લાનગતોપિ સામણેરદહરભિક્ખૂનં ઉચ્ચાસદ્દેન સઙ્ઘકમ્મેહિ ચ વિક્ખિપતિ. યત્થ પન સબ્બં વત્તં કતમેવ હોતિ, અવસેસાપિ ચ ઘટ્ટના નત્થિ, એવરૂપે મહાવિહારેપિ વિહાતબ્બં.

નવવિહારે બહુ નવકમ્મં હોતિ, અકરોન્તં ઉજ્ઝાયન્તિ. યત્થ પન ભિક્ખૂ એવં વદન્તિ ''આયસ્મા યથાસુખં સમણધમ્મં કરોતુ, મયં નવકમ્મં કરિસ્સામા''તિ, એવરૂપે વિહાતબ્બં.

જિણ્ણવિહારે પન બહુ પટિજગ્ગિતબ્બં હોતિ, અન્તમસો અત્તનો સેનાસનમત્તમ્પિ અપ્પટિજગ્ગન્તં ઉજ્ઝાયન્તિ, પટિજગ્ગન્તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં પરિહાયતિ.

પન્થનિસ્સિતે મહાપથવિહારે રત્તિન્દિવં આગન્તુકા સન્નિપતન્તિ. વિકાલે આગતાનં અત્તનો સેનાસનં દત્વા રુક્ખમૂલે વા પાસાણપિટ્ઠે વા વસિતબ્બં હોતિ, પુનદિવસેપિ એવમેવાતિ કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઓકાસો ન હોતિ. યત્થ પન એવરૂપો આગન્તુકસમ્બાધો ન હોતિ, તત્થ વિહાતબ્બં.

સોણ્ડી નામ પાસાણપોક્ખરણી હોતિ. તત્થ પાનીયત્થં મહાજનો સમોસરતિ, નગરવાસીનં રાજકુલૂપકત્થેરાનં અન્તેવાસિકા રજનકમ્મત્થાય આગચ્છન્તિ, તેસં ભાજનદારુદોણિકાદીનિ પુચ્છન્તાનં ''અસુકે ચ અસુકે ચ ઠાને''તિ દસ્સેતબ્બાનિ હોન્તિ. એવં સબ્બકાલમ્પિ નિચ્ચબ્યાવટો હોતિ.

યત્થ નાનાવિધં **સાકપણ્ણં** હોતિ, તત્થસ્સ કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા દિવાવિહારં નિસિન્નસ્સપિ સન્તિકે સાકહારિકા ગાયમાના પણ્ણં ઉચ્ચિનન્તિયો વિસભાગસદ્દસઙ્ઘટ્ટનેન કમ્મટ્ઠાનન્તરાયં કરોન્તિ.

યત્થ પન નાનાવિધા **માલાગચ્છા** સુપુપ્ફિતા હોન્તિ, તત્રાપિ તાદિસોયેવ ઉપદ્દવો.

યત્થ નાનાવિધં **અમ્બજમ્બુપનસાદિફલં** હોતિ, તત્થ ફલત્થિકા આગન્ત્વા યાચન્તિ, અદેન્તસ્સ કુજ્ઝન્તિ, બલક્કારેન વા ગણ્હન્તિ, સાયન્હસમયે વિહારમજ્ઝે ચઙ્કમન્તેન તે દિસ્વા ''કિં ઉપાસકા એવં કરોથા''તિ વુત્તા યથારુચિ અક્કોસન્તિ, અવાસાયપિસ્સ પરક્કમન્તિ.

પત્થનીયે પન લોકસમ્મતે દક્ખિણગિરિહત્થિકુચ્છિચેતિયગિરિચિત્તલપબ્બતસદિસે વિહારે વિહરન્તં ''અયં અરહા''તિ સમ્ભાવેત્વા વન્દિતુકામા મનુસ્સા સમન્તા ઓસરન્તિ, તેનસ્સ ન ફાસુ હોતિ. યસ્સ પન તં સપ્પાયં હોતિ, તેન દિવા અઞ્ઞત્થ ગન્ત્વા રત્તિં વસિતબ્બં.

નગરસન્નિસ્સિતે વિસભાગારમ્મણાનિ આપાથમાગચ્છન્તિ, કુમ્ભદાસિયોપિ ઘટેહિ નિઘંસન્તિયો ગચ્છન્તિ, ઓક્કમિત્વા મગ્ગં ન દેન્તિ, ઇસ્સરમનુસ્સાપિ વિહારમજ્ઝે સાણિં પરિક્ખિપિત્વા નિસીદન્તિ.

દારુસન્નિસ્સયે પન યત્થ કટ્ઠાનિ ચ દબ્બુપકરણરુક્ખા ચ સન્તિ, તત્થ કટ્ઠહારિકા પુબ્બે વુત્તસાકપુપ્ફહારિકા વિય અફાસુકં કરોન્તિ. વિહારે રુક્ખા સન્તિ, તે ''છિન્દિત્વા ઘરાનિ કરિસ્સામા''તિ મનુસ્સા આગન્ત્વા છિન્દન્તિ. સચે સાયન્હસમયે પધાનઘરા નિક્ખમિત્વા વિહારમજ્ઝે ચઙ્કમન્તો તે દિસ્વા ''કિં ઉપાસકા એવં કરોથા''તિ વદતિ, યથારુચિ અક્કોસન્તિ, અવાસાયપિસ્સ પરક્કમન્તિ.

યો પન **ખેત્તસન્નિસ્સિતો** હોતિ સમન્તા ખેત્તેહિ પરિવારિતો, તત્થ મનુસ્સા વિહારમજ્ઝેયેવ ખલં કત્વા ધઞ્ઞં મદ્દન્તિ, પમુખેસુ સયન્તિ, અઞ્ઞમ્પિ બહું અફાસું કરોન્તિ. યત્રપિ મહાસઙ્ઘભોગો હોતિ, આરામિકકુલાનં ગાવો રુન્ધન્તિ, ઉદકવારં પટિસેધેન્તિ, મનુસ્સા વીહિસીસં ગહેત્વા ''પસ્સથ તુમ્હાકં આરામિકકુલાનં કમ્મ''ન્તિ સઙ્ઘસ્સ દસ્સેન્તિ. તેન તેન કારણેન રાજરાજમહામત્તાનં ઘરદ્વારં ગન્તબ્બં હોતિ, અયમ્પિ ખેત્તસન્નિસ્સિતેનેવ સઙ્ગહિતો.

યત્થ **અઞ્ઞમઞ્ઞવિસભાગા વેરી** ભિક્ખૂ વિહરન્તિ, યે કલહં કરોન્તા ''મા, ભન્તે, એવં કરોથા''તિ વારિયમાના ''એતસ્સ પંસુકૂલિકસ્સ આગતકાલતો પટ્ઠાય નટ્ઠામ્હા''તિ વત્તારો ભવન્તિ.

યોપિ **ઉદકપટ્ટનં વા થલપટ્ટનં વા** સન્નિસ્સિતો હોતિ, તત્થ અભિણ્હં નાવાહિ ચ સત્થેહિ ચ આગતમનુસ્સા ''ઓકાસં દેથ, પાનીયં દેથ, લોણં દેથા''તિ ઘટ્ટયન્તા અફાસું કરોન્તિ.

પચ્ચન્તસન્નિસ્સિતે પન મનુસ્સા બુદ્ધાદીસુ અપ્પસન્ના હોન્તિ.

રજ્જસીમસન્નિસ્સિતે રાજભયં હોતિ. તઞ્હિ પદેસં એકો રાજા ''ન મય્હં વસે વત્તતી''તિ પહરતિ, ઇતરોપિ ''ન મય્હં વસે વત્તતી''તિ. તત્રાયં ભિક્ખુ કદાચિ ઇમસ્સ રઞ્ઞો વિજિતે વિચરતિ, કદાચિ એતસ્સ, અથ નં ''ચરપુરિસો અય''ન્તિ મઞ્ઞમાના અનયબ્યસનં પાપેન્તિ.

અસપ્પાયતાતિ વિસભાગરૂપાદિઆરમ્મણસમોસરણેન વા અમનુસ્સપરિગ્ગહિતતાય વા અસપ્પાયતા. તત્રિદં વત્થુ – એકો કિર થેરો અરઞ્ઞે વસતિ. અથસ્સ એકા યક્ખિની પણ્ણસાલદ્વારે ઠત્વા ગાયિ. સો નિક્ખમિત્વા દ્વારે અટ્ઠાસિ, સા ગન્ત્વા ચઙ્કમનસીસે ગાયિ. થેરો ચઙ્કમનસીસં અગમાસિ, સા સતપોરિસે પપાતે ઠત્વા ગાયિ. થેરો પટિનિવત્તિ, અથ નં સા વેગેન ગન્ત્વા ગહેત્વા ''મયા, ભન્તે, ન એકો, ન દ્વે તુમ્હાદિસા ખાદિતા''તિ આહ.

યત્થ ન સક્કા હોતિ આચરિયં વા આચરિયસમં વા ઉપજ્ઝાયં વા ઉપજ્ઝાયસમં વા કલ્યાણમિત્તં લદ્ધું, તત્થ સો **કલ્યાણમિત્તાનં અલાભો** મહાદોસોયેવ. તસ્મા ઇમેસં અટ્ઠારસન્નં દોસાનં અઞ્ઞતરેન સમન્નાગતં સેનાસનં ભાવનાય અનનુરૂપન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તમ્પિ ચેતં **અટ્ઠકથાસુ** –

> ''મહાવાસં નવાવાસં, જરાવાસઞ્ચ પન્થનિં;
> સોણ્ડિં પણ્ણઞ્ચ પુપ્ફઞ્ચ, ફલં પત્થિતમેવ ચ.
>
> ''નગરં દારુના ખેત્તં, વિસભાગેન પટ્ટનં;
> પચ્ચન્તસીમાસપ્પાયં, યત્થ મિત્તો ન લબ્ભતિ.
>
> ''અટ્ઠારસેતાનિ ઠાનાનિ, ઇતિ વિઞ્ઞાય પણ્ડિતો;
> આરકા પરિવજ્જેય્ય, મગ્ગં સપ્પટિભયં યથા''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૫૨);

પઞ્ચસેનાસનઙ્ગસમન્નાગતન્તિ ગામતો નાતિદૂરનાચ્ચાસન્નતાદીહિ પઞ્ચહિ સેનાસનઙ્ગેહિ સમન્નાગતં. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સેનાસનં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સેનાસનં નાતિદૂરં હોતિ નાચ્ચાસન્નં ગમનાગમનસમ્પન્નં, દિવા અપ્પાકિણ્ણં રત્તિં અપ્પસદ્દં અપ્પનિગ્ઘોસં, અપ્પડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સં, તસ્મિં ખો પન સેનાસને વિહરન્તસ્સ અપ્પકસિરેન ઉપ્પજ્જન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારા, તસ્મિં ખો પન સેનાસને થેરા ભિક્ખૂ વિહરન્તિ બહુસ્સુતા આગતાગમા ધમ્મધરા વિનયધરા માતિકાધરા, તે કાલેન કાલં ઉપસઙ્કમિત્વા પરિપુચ્છતિ પરિપઞ્હતિ 'ઇદં, ભન્તે, કથં, ઇમસ્સ કો અત્થો'તિ. તસ્સ તે આયસ્મન્તો અવિવટઞ્ચેવ વિવરન્તિ, અનુત્તાનીકતઞ્ચ ઉત્તાનિં કરોન્તિ, અનેકવિહિતેસુ ચ કઙ્ખાઠાનિયેસુ ધમ્મેસુ કઙ્ખં પટિવિનોદેન્તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સેનાસનં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં હોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૧).

એત્થ ચ નાતિદૂરં નાચ્ચાસન્નં ગમનાગમનસમ્પન્નન્તિ એકં અઙ્ગં, દિવા અપ્પાકિણ્ણં રત્તિં અપ્પસદ્દં અપ્પનિગ્ઘોસન્તિ એકં, અપ્પડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સન્તિ એકં, તસ્મિં ખો પન સેનાસને વિહરન્તસ્સ...પે॰... પરિક્ખારાતિ એકં, તસ્મિં ખો પન સેનાસને થેરા...પે॰... કઙ્ખં પટિવિનોદેન્તીતિ એકં. એવં પઞ્ચઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ.

ઉપચ્છિન્નખુદ્દકપલિબોધેનાતિ એત્થ પન ખુદ્દકપલિબોધે ઉપચ્છિન્દન્તેન દીઘાનિ કેસનખલોમાનિ છિન્દિતબ્બાનિ, જિણ્ણચીવરેસુ અગ્ગળઅનુવાતપરિભણ્ડદાનાદિના દળ્હીકમ્મં વા તન્તુચ્છેદાદીસુ તુન્નકમ્મં વા કાતબ્બં, કિલિટ્ઠાનિ વા રજિતબ્બાનિ. સચે પત્તે મલં હોતિ, પત્તો પચિતબ્બો, મઞ્ચપીઠાદીનિ સોધેતબ્બાનિ. **ભત્તસમ્મદં પટિવિનોદેત્વા**તિ ભોજનનિમિત્તં પરિસ્સમં વિનોદેત્વા. આહારે હિ આસયં પવિટ્ઠમત્તે તસ્સ આગન્તુકતાય યેભુય્યેન સિયા સરીરસ્સ કોચિ પરિસ્સમો, તં વૂપસમેત્વા. તસ્મિઞ્હિ અવૂપસન્તે સરીરખેદેન ચિત્તં એકગ્ગતં ન લભેય્યાતિ. ઉગ્ગહેતબ્બતો ઉગ્ગહો, સબ્બોપિ કમ્મટ્ઠાનવિધિ, ન પુબ્બે વુત્તઉગ્ગહમત્તં. આચરિયતો ઉગ્ગહો **આચરિયુગ્ગહો**, તતો. **એકપદમ્પી**તિ એકકોટ્ઠાસમ્પિ.

અનુબન્ધનાતિ અસ્સાસપસ્સાસાનં અનુગમનવસેન સતિયા નિરન્તરં અનુપવત્તના. **ફુસના**તિ અસ્સાસપસ્સાસે ગણેન્તસ્સ ગણનં પટિસંહરિત્વા તે સતિયા અનુબન્ધન્તસ્સ યથા અપ્પના હોતિ, તથા ચિત્તં ઠપેન્તસ્સ ચ નાસિકગ્ગાદિટ્ઠાનસ્સ નેસં ફુસના. યસ્મા પન ગણનાદિવસેન વિય ફુસનાદિવસેન વિસું મનસિકારો નત્થિ, ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ગણના કાતબ્બાતિ દસ્સેતું ઇધ ફુસનાગહણન્તિ દીપેન્તો “**ફુસનાતિ ફુટ્ઠટ્ઠાન**”ન્તિ આહ. **ઠપના**તિ સમાધાનં. તઞ્હિ સમ્મદેવ આરમ્મણે ચિત્તસ્સ આધાનં ઠપનં હોતિ. તથા હિ સમાધિ ‘‘ચિત્તસ્સ ઠિતિ સણ્ઠિતી’’તિ નિદ્દિટ્ઠો. સમાધિપ્પધાના પન અપ્પનાતિ આહ “**ઠપનાતિ અપ્પના**”તિ. અનિચ્ચતાદીનં સંલક્ખણતો **સલ્લક્ખણા વિપસ્સના**. પવત્તતો નિમિત્તતો ચ વિનિવટ્ટનતો **વિનિવટ્ટના મગ્ગો**. સકલસંકિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિભાવતો સબ્બસો સુદ્ધીતિ **પારિસુદ્ધિ ફલં**. **તેસન્તિ** વિવટ્ટનાપારિસુદ્ધીનં. **પટિપસ્સના**તિ પતિ પતિ દસ્સનં પેક્ખનં. તેનાહ “**પચ્ચવેક્ખણા**”તિ.

ખણ્ડન્તિ એકં તીણિ પઞ્ચાતિ એવં ગણનાય ખણ્ડનં. **ઓકાસે**તિ ગણનાવિધિં સન્ધાયાહ, ગણનાનિસ્સિતોવ ન કમ્મટ્ઠાનનિસ્સિતો. **સિખાપ્પત્તં નુ ખો**તિ ઇદં ચિરતરં ગણનાય મનસિકરોન્તસ્સ વસેન વુત્તં. સો હિ તથા લદ્ધં અવિક્ખેપમત્તં નિસ્સાય એવં મઞ્ઞેય્ય. **અસ્સાસપસ્સાસેસુ યો ઉપટ્ઠાતિ, તં ગહેત્વા**તિ ઇદં અસ્સાસપસ્સાસેસુ યસ્સ એકોવ પઠમં ઉપટ્ઠાતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. યસ્સ પન ઉભોપિ ઉપટ્ઠહન્તિ, તેન ઉભયમ્પિ ગહેત્વા ગણેતબ્બં . **યો ઉપટ્ઠાતી**તિ ઇમિના ચ દ્વીસુ નાસાપુટવાતેસુ યો પાકટતરો ઉપટ્ઠાતિ, સો ગહેતબ્બોતિ અયમ્પિ અત્થો દીપિતોતિ દટ્ઠબ્બં. **પવત્તમાનં પવત્તમાનન્તિ** આમેડિતવચનેન નિરન્તરં અસ્સાસપસ્સાસાનં ઉપલક્ખણં દસ્સેતિ. **એવન્તિ** વુત્તપ્પકારેન ઉપલક્ખેત્વાવાતિ અત્થો. પઠમં એકેકસ્મિં ઉપટ્ઠિતેપિ ઉપલક્ખેત્વાવ ગણેન્તસ્સ કમેન ઉભોપિ પાકટા હોન્તીતિ આહ – “**અસ્સાસપસ્સાસા પાકટા હોન્તી**”તિ. તેન ‘‘ઉપલક્ખેત્વાવ ગણેતબ્બ’’ન્તિ ઇમસ્સ ‘‘તસ્સેવં ગણયતો...પે॰... પાકટા હોન્તી’’તિ ઇદં કારણવચનં દટ્ઠબ્બં. તત્થ **પાકટા હોન્તી**તિ ગણનાવસેન બહિદ્ધા વિક્ખેપાભાવતો વિભૂતા હોન્તિ.

પલિઘાય પરિવત્તનકં યત્થ નિક્ખિપન્તિ, સો **પલિઘત્થમ્ભો. તિયામરત્તિન્તિ** અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **પુરિમનયે**નાતિ સીઘગણનાય, ગોપાલકગણનાયાતિ અત્થો. **એકો દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચા**તિ ગણનાવિધિદસ્સનં. તસ્મા **અટ્ઠા**તિઆદીસુપિ એકતો પટ્ઠાયેવ પચ્ચેકં અટ્ઠાદીનિ પાપેતબ્બાનિ. “**સીઘં સીઘં ગણેતબ્બમેવા**”તિ વત્વા તત્થ કારણં નિદસ્સનઞ્ચ દસ્સેતિ “**ગણનાપટિબદ્ધે હી**”તિઆદિના. તત્થ અરીયતિ તેન નાવાતિ અરિત્તં, પાજનદણ્ડો. અરિત્તેન ઉપત્થમ્ભનં **અરિત્તુપત્થમ્ભનં**, તસ્સ **વસેન**.

નિપ્પરિયાયતો નિરન્તરપ્પવત્તિ નામ ઠપનાયમેવાતિ આહ “**નિરન્તરપ્પવત્તં વિયા**”તિ. અન્તો પવિસન્તં મનસિકરોન્તો અન્તો ચિત્તં પવેસેતિ નામ. બહિ ચિત્તનીહરણેપિ એસેવ નયો. **વાતબ્ભાહતન્તિ** અબ્ભન્તરગતવાતં બહુલં મનસિકરોન્તસ્સ વાતેન તં ઠાનં અબ્ભાહતં વિય મેદેન પૂરિતં વિય ચ હોતિ, તથા ઉપટ્ઠાતિ. **નીહરતો**તિ કુટ્ઠોકાસં મુઞ્ચિત્વા નીહરતો. તથા પન નીહરતો વાતસ્સ ગતિસમન્વેસનમુખેન નાનારમ્મણેસુ ચિત્તં વિધાવતીતિ આહ “**પુથુત્તારમ્મણે ચિત્તં વિક્ખિપતી**”તિ.

એતન્તિ એતં અસ્સાસપસ્સાસજાતં. **અનુગમનન્તિ** પવત્તપવત્તાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં આરમ્મણકરણવસેન સતિયા અનુ અનુ પવત્તનં અનુગચ્છનં. તેનેવાહ – “**તઞ્ચ ખો આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનુગમનવસેના**”તિ. **નાભિ આદિ** તત્થ પઠમં ઉપ્પજ્જનતો. પઠમુપ્પત્તિવસેન હિ ઇધ આદિચિન્તા, ન ઉપ્પત્તિમત્તવસેન. તથા હિ તે નાભિતો પટ્ઠાય યાવ નાસિકગ્ગા સબ્બત્થ ઉપ્પજ્જન્તેવ. યત્થ યત્થ ચ ઉપ્પજ્જન્તિ, તત્થ તત્થેવ ભિજ્જન્તિ ધમ્માનં ગમનાભાવતો. યથાપચ્ચયં પન દેસન્તરપ્પત્તિયં ગતિસમઞ્ઞા. **હદયં મજ્ઝન્તિ** હદયસમીપં તસ્સ ઉપરિભાગો મજ્ઝં. **નાસિકગ્ગં પરિયોસાનન્તિ** નાસિકટ્ઠાનં તસ્સ પરિયોસાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં સમઞ્ઞાય તદવધિભાવતો. તથા હેતે ચિત્તસમુટ્ઠાના વુત્તા, ન ચ બહિદ્ધા ચિત્તસમુટ્ઠાનાનં સમ્ભવો અત્થિ. તેનાહ “**અબ્ભન્તરપવિસનવાતસ્સ નાસિકગ્ગં આદી**”તિ. પવિસનનિક્ખમનપરિયાયો પન તંસદિસવસેનેવ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. **વિક્ખેપગતન્તિ** વિક્ખેપં ઉપગતં, વિક્ખિત્તં અસમાહિતન્તિ અત્થો. **સારદ્ધાયા**તિ સદરથભાવાય. **ઇઞ્જનાયા**તિ કમ્મટ્ઠાનમનસિકારસ્સ ચલનાય. **વિક્ખેપગતેન ચિત્તેના**તિ હેતુમ્હિ કરણવચનં, ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે વા. **સારદ્ધા**તિ સદરથા. **ઇઞ્જિતા**તિ ઇઞ્જનકા ચલનકા, તથા **ફન્દિતા**.

આદિમજ્ઝપરિયોસાનવસેનાતિઆદિમજ્ઝપરિયોસાનાનુગમનવસેન ન મનસિ કાતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. ‘‘અનુબન્ધનાય મનસિકરોન્તેન ફુસનાવસેન ઠપનાવસેન ચ મનસિ કાતબ્બ’’ન્તિ યેન અધિપ્પાયેન વુત્તં, તં વિવરિતું “**ગણનાનુબન્ધનાવસેન વિયા**”તિઆદિમાહ. તત્થ **વિસું મનસિકારો નત્થી**તિ ગણનાય અનુબન્ધનાય ચ વિના યથાક્કમં કેવલં ફુસનાવસેન ઠપનાવસેન ચ કમ્મટ્ઠાનમનસિકારો નત્થિ. નનુ ફુસનાય વિના ઠપનાય વિય ફુસનાય વિના ગણનાયપિ મનસિકારો નત્થિયેવાતિ? યદિપિ નત્થિ, ગણના પન યથા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારસ્સ મૂલભાવતો પધાનભાવેન ગહેતબ્બા, એવં અનુબન્ધના ઠપનાય તાય વિના ઠપનાય અસમ્ભવતો. તસ્મા સતિપિ ફુસનાય નાનન્તરિકભાવે ગણનાનુબન્ધના એવ મૂલભાવતો પધાનભાવેન ગહેત્વા ઇતરાસં તદભાવં દસ્સેન્તો આહ – “**ગણનાનુબન્ધનાવસેન વિય હિ ફુસનાઠપનાવસેન વિસું મનસિકારો નત્થી**”તિ. યદિ એવં તા કસ્મા ઉદ્દેસે વિસું ગહિતાતિ આહ “**ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવા**”તિઆદિ. તત્થ **ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ગણેન્તો**તિ ઇમિના ગણનાય ફુસના અઙ્ગન્તિ દસ્સેતિ. તેનાહ – “**ગણનાય ચ ફુસનાય ચ મનસિ કરોતી**”તિ. **તત્થેવા**તિ ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ. **તે**તિ અસ્સાસપસ્સાસે. **સતિયા અનુબન્ધન્તો**તિ ગણનાવિધિં અનુગન્ત્વા સતિયા નિબન્ધન્તો, ફુટ્ઠોકાસેયેવ તે નિરન્તરં ઉપધારેન્તોતિ અત્થો. **અપ્પનાવસેન ચિત્તં ઠપેન્તો**તિ યથા અપ્પના હોતિ, એવં યથાઉપટ્ઠિતે નિમિત્તે ચિત્તં ઠપેન્તો સમાદહન્તો. **અનુબન્ધનાય ચા**તિઆદીસુ અનુબન્ધનાય ચ ફુસનાય ચ ઠપનાય ચ મનસિ કરોતીતિ વુચ્ચતીતિ યોજના. **સ્વાયમત્થો**તિ વ્વાયં ‘‘ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ગણેન્તો તત્થેવ ગણનં પટિસંહરિત્વા તે સતિયા અનુબન્ધન્તો’’તિ વુત્તો, સો અયમત્થો. યા અચ્ચન્તાય ન મિનોતિ ન વિનિચ્છિનતિ, સા માનસ્સ સમીપેતિ ઉપમા યથા ગોણો વિય ગવયોતિ.

પઙ્ગુળોતિ પીઠસપ્પી. **દોલા**તિ પેઙ્ખોલો. **કીળતન્તિ** કીળન્તાનં. **માતાપુત્તાનન્તિ** અત્તનો ભરિયાય પુત્તસ્સ ચ. **ઉભો કોટિયો**તિ આગચ્છન્તસ્સ પુરિમકોટિં, ગચ્છન્તસ્સ પચ્છિમકોટિન્તિ દ્વેપિ કોટિયો. **મજ્ઝઞ્ચા**તિ દોલાફલકસ્સેવ મજ્ઝં. ઉપનિબન્ધનત્થમ્ભો વિયાતિ **ઉપનિબન્ધનત્થમ્ભો**, નાસિકગ્ગં મુખનિમિત્તં વા, તસ્સ મૂલે સમીપે ઠત્વા. કથં ઠત્વા ? સતિયા વસેન. સતિઞ્હિ તત્થ સૂપટ્ઠિતં કરોન્તો યોગાવચરો તત્થ ઠિતો નામ હોતિ અવયવધમ્મેન સમુદાયસ્સ અપદિસિતબ્બતો . **નિમિત્તે**તિ નાસિકગ્ગાદિનિમિત્તે. **સતિયા નિસિન્નો**તિ સતિવસેન નિસીદન્તો. ‘‘સતિઞ્હિ તત્થા’’તિઆદિના ઠાને વિય વત્તબ્બં. **તત્થા**તિ ફુટ્ઠટ્ઠાને. **તે**તિ નગરસ્સ અન્તો બહિ ચ ગતા મનુસ્સા તેસં સઙ્ગહા ચ હત્થગતા. **આદિતો પભુતી**તિ ઉપમેય્યત્થદસ્સનતો પટ્ઠાય.

ગાથાયં **નિમિત્તન્તિ** ઉપનિબન્ધનનિમિત્તં. **અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સાતિ** એકસ્સ ચિત્તસ્સ ન આરમ્મણં, આરમ્મણં ન હોન્તીતિ અત્થો. **અજાનતો ચ તયો ધમ્મેતિ** નિમિત્તં અસ્સાસો પસ્સાસોતિ ઇમે નિમિત્તાદયો તયો ધમ્મે આરમ્મણકરણવસેન અવિન્દન્તસ્સ. ચ-સદ્દો બ્યતિરેકે. **ભાવનાતિ** આનાપાનસ્સતિસમાધિભાવના. **નુપલબ્ભતીતિ** ન ઉપલબ્ભતિ ન સિજ્ઝતીતિ અયં ચોદનાગાથાય અત્થો. દુતિયા પન પરિહારગાથા સુવિઞ્ઞેય્યાવ.

કથન્તિ તાસં ચોદનાપરિહારગાથાનં અત્થં વિવરિતું કથેતુકમ્યતાપુચ્છા. **ઇમે તયો ધમ્માતિ**આદીસુ પદયોજનાય સદ્ધિં અયમત્થનિદ્દેસો – ઇમે નિમિત્તાદયો તયો ધમ્મા એકચિત્તસ્સ કથં આરમ્મણં ન હોન્તિ, અસતિપિ આરમ્મણભાવે ન ચિમે ન ચ ઇમે તયો ધમ્મા અવિદિતા હોન્તિ, કથઞ્ચ ન હોન્તિ અવિદિતા, તેસઞ્હિ અવિદિતત્તે ચિત્તઞ્ચ કથં વિક્ખેપં ન ગચ્છતિ, પધાનઞ્ચ ભાવનાય નિપ્ફાદકં વીરિયઞ્ચ કથં પઞ્ઞાયતિ, નીવરણાનં વિક્ખમ્ભકં સમ્મદેવ સમાધાનાવહં ભાવનાનુયોગસઙ્ખાતં પયોગઞ્ચ યોગી કથં સાધેતિ, ઉપરૂપરિ લોકિયલોકુત્તરઞ્ચ વિસેસં કથમધિગચ્છતીતિ.

ઇદાનિ તમત્થં કકચોપમાય સાધેતું "**સેય્યથાપી**"તિઆદિ વુત્તં. ભૂમિભાગસ્સ વિસમતાય ચઞ્ચલે રુક્ખે છેદનકિરિયા ન સુકરા સિયા, તથા ચ સતિ કકચદન્તગતિ દુવિઞ્ઞેય્યાતિ આહ – "**સમે ભૂમિભાગે**"તિ. **કકચેનાતિ** ખુદકેન ખરપત્તેન. તેનાહ "**પુરિસો**"તિ. **ફુટ્ઠકકચદન્તાનન્તિ** ફુટ્ઠફુટ્ઠકકચદન્તાનં વસેન. તેન કકચદન્તેહિ ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ પુરિસસ્સ સતિયા ઉપટ્ઠાનં દસ્સેતિ. તેનાહ – "**ન આગતે વા ગતે વા કકચદન્તે મનસિ કરોતી**"તિ.

કકચસ્સ આકડ્ઢનકાલે પુરિસાભિમુખં પવત્તા આગતા, પેલ્લનકાલે તતો વિગતા ગતાતિ વુત્તા, ન ચ આગતા વા ગતા વા કકચદન્તા અવિદિતા હોન્તિ સબ્બત્થ સતિયા ઉપટ્ઠિતત્તા છિન્દિતબ્બટ્ઠાનં અકુસિત્વા ગચ્છન્તાનં આગચ્છન્તાનઞ્ચ કકચદન્તાનં અભાવતો. **પધાનન્તિ** રુક્ખસ્સ છેદનવીરિયં. **પયોગન્તિ** તસ્સેવ છેદનકિરિયં. ઉપમાયં "વિસેસમધિગચ્છતી"તિ પદં પાળિયં નત્થિ, યોજેત્વા પન દસ્સેતબ્બં. તેનેવ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૨૭) ઉપમાયમ્પિ "વિસેસમધિગચ્છતી"તિ પદં યોજેત્વાવ વુત્તં. તંસંવણ્ણનાયઞ્ચ "વિસેસન્તિ અનેકભાવાપાદનં, તેન ચ સાધેતબ્બં પયોજનવિસેસ"ન્તિ અત્થો વુત્તો.

યથા રુક્ખોતિઆદિ ઉપમાસંસન્દનં. ઉપનિબન્ધતિ આરમ્મણે ચિત્તં એતાયાતિ સતિ ઉપનિબન્ધના નામ, તસ્સા અસ્સાસપસ્સાસાનં સલ્લક્ખણસ્સ નિમિત્તન્તિ **ઉપનિબન્ધનાનિમિત્તં**, નાસિકગ્ગં મુખનિમિત્તં વા. **એવમેવન્તિ** યથા સો પુરિસો કકચેન રુક્ખં છિન્દન્તો આગતગતે કકચદન્તે અમનસિકરોન્તોપિ ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાનેયેવ સતિયા ઉપટ્ઠપનેન આગતગતે કકચદન્તે જાનાતિ, સુત્તપદઞ્ચ અવિરજ્ઝન્તો અત્થકિચ્ચં સાધેતિ, એવમેવં. **નાસિકગ્ગે મુખનિમિત્તેતિ** દીઘનાસિકો નાસિકગ્ગે, ઇતરો મુખં અસનં નિમીયતિ છાદીયતિ એતેનાતિ મુખનિમિત્તન્તિ લદ્ધનામે ઉત્તરોટ્ઠે.

ઇદં પધાનન્તિ યેન વીરિયારમ્ભેન આરદ્ધવીરિયસ્સ યોગિનો કાયોપિ ચિત્તમ્પિ કમ્મનિયં ભાવનાકમ્મક્ખમં ભાવનાકમ્મયોગ્ગં હોતિ, ઇદં વીરિયં પધાનન્તિ ફલેન હેતું દસ્સેતિ. **ઉપક્કિલેસા પહીયન્તીતિ** ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસભૂતાનિ નીવરણાનિ વિક્ખમ્ભનવસેન પહીયન્તિ. **વિતક્કા વૂપસમ્મન્તીતિ** તતો એવ કામવિતક્કાદયો મિચ્છાવિતક્કા ઉપસમં ગચ્છન્તિ, નીવરણપ્પહાનેન વા પઠમજ્ઝાનાધિગમં દસ્સેત્વા વિતક્કવૂપસમાપદેસેન દુતિયજ્ઝાનાદીનમધિગમમાહ. **અયં પયોગોતિ** અયં ઝાનાધિગમસ્સ હેતુભૂતો કમ્મટ્ઠાનાનુયોગો પયોગો. **સંયોજના પહીયન્તીતિ** દસપિ સંયોજનાનિ મગ્ગપ્પટિપાટિયા સમુચ્છેદવસેન પહીયન્તિ. **અનુસયા બ્યન્તી હોન્તીતિ** તથા સત્તપિ અનુસયા અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન ભઙ્ગમત્તસ્સપિ અનવસેસતો વિગતન્તા હોન્તિ. એત્થ ચ સંયોજનપ્પહાનં નામ અનુસયનિરોધેનેવ હોતિ, પહીનેસુ ચ સંયોજનેસુ અનુસયાનં લેસોપિ ન ભવિસ્સતીતિ ચ દસ્સનત્થં "સંયોજના પહીયન્તિ, અનુસયા બ્યન્તી હોન્તી"તિ વુત્તં. **અયં વિસેસોતિ** ઇમં સમાધિં નિસ્સાય અનુક્કમેન લબ્ભમાનો અયં સંયોજનપ્પહાનાદિકો ઇમસ્સ સમાધિસ્સ વિસેસોતિ અત્થો.

યસ્સાતિ યેન. **અનુપુબ્બન્તિ** અનુક્કમેન. **પરિચિતાતિ** પરિચિણ્ણા. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – આનાપાનસ્સતિ યથા બુદ્ધેન ભગવતા દેસિતા, તથા યેન દીઘરસ્સપજઆનનાદિવિધિના અનુપુબ્બં પરિચિતા સુટ્ઠુ ભાવિતા, તતો એવ પરિપુણ્ણા સોળસન્નં વત્થૂનં પારિપૂરિયા સબ્બસો પુણ્ણા, સો ભિક્ખુ ઇમં અત્તનો ખન્ધાદિલોકં પઞ્ઞોભાસેન પભાસેતિ. યથા કિં? અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા અબ્ભાદિઉપક્કિલેસવિમુત્તો ચન્દિમા તારકરાજા વિયાતિ. "અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા"તિ હિ પદસ્સ નિદ્દેસે મહિકાદીનમ્પિ વુત્તત્તા એત્થ આદિ-સદ્દલોપો કતોતિ વેદિતબ્બો.

ઇધાતિ કકચૂપમાય. **અસ્સાતિ** યોગિનો. **ઇધાતિ** વા ઇમસ્મિં ઠાને. **અસ્સાતિ** ઉપમાભૂતસ્સ કકચસ્સ. આગતગતવસેન યથા તસ્સ પુરિસસ્સ અમનસિકારો, એવં અસ્સાસપસ્સાસાનં આગતગતવસેન અમનસિકારમત્તમેવ આનયનપ્પયોજનં. **ન ચિરેનેવાતિ** ઇદં કતાધિકારં સન્ધાય વુત્તં. **નિમિત્તન્તિ** પટિભાગનિમિત્તં. **અવસેસજ્ઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતાતિ** વિતક્કાદિઅવસેસજ્ઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતાતિ વદન્તિ, વિચારાદીતિ પન વત્તબ્બં નિપ્પરિયાયેન વિતક્કસ્સ અપ્પનાભાવતો. સો હિ પાળિયં "અપ્પના બ્યપ્પના"તિ નિદ્દિટ્ઠો, તંસમ્પયોગતો વા યસ્મા ઝાનં અપ્પનાતિ અટ્ઠકથાવોહારો, ઝાનઙ્ગેસુ ચ સમાધિ પધાનં, તસ્મા તં અપ્પનાતિ દસ્સેન્તો "**અવસેસજ્ઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતા અપ્પનાસઙ્ખાતા ઠપના ચ સમ્પજ્જતી**"તિ આહ. **કસ્સચિ પન ગણનાવસેનેવ મનસિકારકાલતો પભુતીતિ** એત્થ "**અનુક્કમતો...પે॰... પત્તં વિય હોતી**"તિ એત્તકોવ ગન્થો પરિહીનો, પુરાણપોત્થકેસુ પન કત્થચિ સો ગન્થો લિખિતોયેવ તિટ્ઠતિ.

સારદ્ધકાયસ્સ કસ્સચિ પુગ્ગલસ્સ. **ઓનમતિ** વત્થિકાદિપલમ્બનેન. **વિકૂજતીતિ** સદ્દં કરોતિ. **વલિં ગણ્હાતીતિ**. તત્થ તત્થ વલિનં હોતિ. કસ્મા? યસ્મા સારદ્ધકાયો ગરુકો હોતીતિ. કાયદરથવૂપસમેન સદ્ધિં સિજ્ઝમાનો ઓળારિકઅસ્સાસપસ્સાસનિરોધો બ્યતિરેકમુખેન તસ્સ સાધનં વિય વુત્તો. **ઓળારિકઅસ્સાસપસ્સાસનિરોધવસેનાતિ** અન્વયવસેન તદત્થસ્સ સાધનં. **કાયદરથે વૂપસન્તેતિ** ચિત્તજરૂપાનં લહુમુદુકમ્મઞ્ઞભાવેન યો સેસતિસન્તતિરૂપાનમ્પિ લહુઆદિભાવો, સો ઇધ કાયસ્સ લહુભાવોતિ અધિપ્પેતો. સ્વાયં યસ્મા ચિત્તસ્સ લહુઆદિભાવેન વિના નત્થિ, તસ્મા વુત્તં "**કાયોપિ ચિત્તમ્પિ લહુકં હોતી**"તિ.

ઓળારિકે અસ્સાસપસ્સાસે નિરુદ્ધેતિઆદિ હેટ્ઠા વુત્તનયમ્હિ વિચેતબ્બાકારપ્પત્તસ્સ કાયસઙ્ખારસ્સ વિચયનવિધિં દસ્સેતું આનીતં.

ઉપરૂપરિ વિભૂતાનીતિ ભાવનાબલેન ઉદ્ધં ઉદ્ધં પાકટાનિ હોન્તિ. **દેસતોતિ** પકતિયા ફુસનદેસતો, પુબ્બે અત્તનો ફુસનવસેન ઉપધારિતટ્ઠાનતો.

"**કત્થ નત્થી**"તિ ઠાનવસેન "**કસ્સ નત્થી**"તિ પુગ્ગલવસેન ચ વીમંસિયમાનમત્થં એકજ્ઝં કત્વા વિભાવેતું "**અન્તોમાતુકુચ્છિય**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ "યથા ઉદકે નિમુગ્ગસ્સ નિરુદ્ધોકાસતાય અસ્સાસપસ્સાસા ન પવત્તન્તિ, એવં અન્તોમાતુકુચ્છિયં. યથા મતાનં સમુટ્ઠાપકચિત્તાભાવતો, એવં અસઞ્ઞીભૂતાનં મુચ્છાપરેતાનં અસઞ્ઞીસુ વા જાતાનં, તથા નિરોધસમાપન્નાન"ન્તિ **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તં. **મહાગણ્ઠિપદે** પન "મુચ્છાપરેતાનં ચિત્તપ્પવત્તિયા દુબ્બલભાવતો"તિ કારણં વુત્તં. ચતુત્થજ્ઝાનસમાપન્નાનં ધમ્મતાવસેનેવ નેસં અનુપ્પજ્જનં, તથા રૂપારૂપભવસમઙ્ગીનં. કેચિ પન "અનુપુબ્બતો સુખુમભાવપ્પત્તિયા ચતુત્થજ્ઝાનસમાપન્નસ્સ, રૂપભવે રૂપાનં ભવઙ્ગસ્સ ચ સુખુમભાવતો રૂપભવસમઙ્ગીનં નત્થી"તિ કારણં વદન્તિ. અત્થિયેવ તે અસ્સાસપસ્સાસા પારિસેસતોતિ અધિપ્પાયો યથાવુત્તસત્તટ્ઠાનવિનિમુત્તસ્સ

અસ્સાસપસ્સાસાનં અનુપ્પજ્જનટ્ઠાનસ્સ અભાવતો. **પકતિફુટ્ઠવસેના**તિ પકતિયા ફુસનટ્ઠાનવસેન. **નિમિત્તં ઠપેતબ્બ**ન્તિ સતિયા તત્થ સુખપ્પવત્તનત્થં થિરતરં સઞ્ઞાણં પવત્તેતબ્બં. થિરસઞ્ઞાપદટ્ઠાના હિ સતિ. **ઇમમેવા**તિ ઇમં એવ અનુપટ્ઠહન્તસ્સ કાયસઙ્ખારસ્સ કણ્ટકટ્ઠાપનઞાયેન ઉપટ્ઠાપનવિધિમેવ. **અત્થવસ**ન્તિ હેતું. અત્થો હિ ફલં. સો યસ્સ વસેન પવત્તતિ, સો અત્થવસોતિ. **મુટ્ઠસ્સતિસ્સા**તિ વિનટ્ઠસ્સતિસ્સ. **અસમ્પજાનસ્સા**તિ સમ્પજઞ્ઞવિરહિતસ્સ, ભાવેન્તસ્સ અનુક્કમેન અનુપટ્ઠહન્તે અસ્સાસપસ્સાસે વીમંસિત્વા ''ઇમે તે''તિ ઉપધારેતું સમ્મદેવ જાનિતુઞ્ચ સમત્થાહિ સતિપઞ્ઞાહિ વિરહિતસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **ઇતો અઞ્ઞં** કમ્મટ્ઠાનં. **ગરુક**ન્તિ ભારિયં. સા યસ્સ ગરુકતા ભાવનાય સુદુક્કરભાવેનાતિ આહ **''ગરુકભાવન''**ન્તિ.

ઉપરૂપરિ સન્તસુખુમભાવાપત્તિતો ''બલવતી સુવિસદા સૂરા ચ સતિ પઞ્ઞા ચ ઇચ્છિતબ્બા''તિ વત્વા સુખુમસ્સ નામ અત્થસ્સ સાધનેનપિ સુખુમેનેવ ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેતું **''યથા હી''**તિઆદિ વુત્તં. ઇદાનિ અનુપટ્ઠહન્તાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં પરિયેસનુપાયં દસ્સેન્તો **''તાહિ ચ પના''**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનુપદ**ન્તિ પદાનુપદં. **ચરિત્વા**તિ ગોચરં ગહેત્વા. **તસ્મિંયેવ ઠાને**તિ ઉપનિબન્ધનનિમિત્તસઞ્ઞિતે ઠાને. **યોજેત્વા**તિ મનસિકારેન યોજેત્વા. **''સતિરસ્મિયા બન્ધિત્વા''**તિ વા વુત્તમેવત્થમાહ **''તસ્મિંયેવ ઠાને યોજેત્વા''**તિ. ન હિ ઉપમેય્યે બન્ધનયોજનટ્ઠાનાનિ વિસું લબ્ભન્તિ. **નિમિત્ત**ન્તિ ઉગ્ગહનિમિત્તં પટિભાગનિમિત્તં વા. ઉભયમ્પિ હિ ઇધ એકજ્ઝં વુત્તં. તથા હિ તૂલપિચુઆદિ ઉપમત્તયં ઉગ્ગહે યુજ્જતિ, સેસં ઉભયત્થ. **એકચ્ચે**તિ એકે આચરિયા.

તારકરૂપં વિયાતિ તારકાય પભારૂપં વિય. **મણિગુળિકા**દિઉપમા પટિભાગે વટ્ટન્તિ. કથં પનેતં એકંયેવ કમ્મટ્ઠાનં અનેકાકારતો ઉપટ્ઠાતીતિ આહ **''તઞ્ચ પનેત''**ન્તિઆદિ. **સુત્તન્ત**ન્તિ એકં સુત્તં. પગુણપ્પવત્તિભાવેન અવિચ્છેદં મહાવિસયતઞ્ચ સન્ધાયાહ **''મહતી પબ્બતેય્યા નદી વિયા''**તિ. તત્થ બ્યઞ્જનસમ્પત્તિયા સમન્તભદ્દકં સુત્તં સબ્બભાગમનોહરા સબ્બપાલિફુલ્લા વનઘટા વિયાતિ આહ **''એકા વનરાજિ વિયા''**તિ. તેનાહ ભગવા ''વનપ્પગુમ્બે યથ ફુસ્સિતગ્ગે''તિ (ખુ॰ પા॰ ૬.૧૩; સુ॰ નિ॰ ૨૩૬) નાનાનુસન્ધિયં નાનાપેય્યાલં વિવિધનયનિપુણં બહુવિધકમ્મટ્ઠાનમુખં સુત્તન્તં અત્થિકેહિ સક્કચ્ચં સમુપપજ્જિતબ્બન્તિ આહ – **''સીતચ્છાયો...પે॰... રુક્ખો વિયા''**તિ. **સઞ્ઞાનાનતાયા**તિ નિમિત્તુપટ્ઠાનતો પુબ્બે પવત્તસઞ્ઞાનં નાનાવિધભાવતો. **સઞ્ઞજ**ન્તિ ભાવનાસઞ્ઞાજનિતં ભાવનાસઞ્ઞાય સઞ્જાનનમત્તં. ન હિ અસભાવસ્સ ફુતોચિ સમુટ્ઠાનં અત્થિ. તેનાહ – **''નાનતો ઉપટ્ઠાતી''**તિ, ઉપટ્ઠાનાકારમત્તન્તિ વુત્તં હોતિ.

ઇમે તયો ધમ્માતિ અસ્સાસો પસ્સાસો નિમિત્તન્તિ ઇમે તયો ધમ્મા. **નત્થી**તિ કમ્મટ્ઠાનવસેન મનસિકાતબ્બભાવેન નત્થિ ન ઉપલબ્ભતિ. **ન ઉપચાર**ન્તિ ઉપચારમ્પિ ન પાપુણાતિ, પગેવ અપ્પનન્તિ અધિપ્પાયો. **યસ્સ પના**તિ વિજ્જમાનપક્ખો વુત્તનયાનુસારેનેવ વેદિતબ્બો.

ઇદાનિ વુત્તસ્સેવ અત્થસ્સ સમત્થનત્થં કકચૂપમાયં આગતા **''નિમિત્ત''**ન્તિઆદિકા ગાથા પચ્ચાનીતા. **નિમિત્તે**તિ યથાવુત્તે પટિભાગનિમિત્તે. **એવં હોતી**તિ ભાવનમનુયુત્તસ્સ એવં હોતિ, તસ્મા ''પુનપ્પુનં એવં મનસિ કરોહી''તિ વત્તબ્બો. **વોસાનં આપજ્જેય્યા**તિ ''નિમિત્તં નામ દુક્કરં ઉપ્પાદેતું, તયિદં લદ્ધં, હન્દાહં દાનિ યદા વા તદા વા વિસેસં નિબ્બત્તેસ્સામી''તિ સઙ્કોચં આપજ્જેય્ય. **વિસીદેય્યા**તિ ''એત્તકં કાલં ભાવનમનુયુત્તસ્સ નિમિત્તમ્પિ ન ઉપ્પન્નં, અભબ્બો મઞ્ઞે વિસેસસ્સા''તિ વિસાદં આપજ્જેય્ય. ''ઇમાય પટિપદાય જરામરણતો મુચ્ચિસ્સામીતિ પટિપન્નસ્સ નિમિત્ત''ન્તિ વુત્તે કથં સઙ્કોચાપત્તિ, ભિય્યોસો મત્તાય ઉસ્સાહમેવ કરેય્યાતિ **''નિમિત્તમિદં...પે॰... વત્તબ્બો''**તિ **મજ્ઝિમભાણકા** આહુ. **એવ**ન્તિ વુત્તપ્પકારેન પટિભાગનિમિત્તેયેવ ભાવનાચિત્તસ્સ ઠપનેન. **ઇતો પભુતી**તિ ઇતો પટિભાગનિમિત્તુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય. પુબ્બે યં વુત્તં ''અનુબન્ધનાય ફુસનાય ઠપનાય ચ મનસિ કરોતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.આનાપાનસ્સતિસમાધિકથા), તત્થ અનુબન્ધનં ફુસનઞ્ચ વિસ્સજ્જેત્વા ઠપનાવસેનેવ ભાવેતબ્બન્તિ આહ **''ઠપનાવસેન ભાવના હોતી''**તિ.

પોરાણેહિ વુત્તોવાયમત્થોતિ દસ્સેન્તો **''નિમિત્તે''**તિ ગાથમાહ. તત્થ **નિમિત્તે**તિ પટિભાગનિમિત્તે. **ઠપયં ચિત્ત**ન્તિ ભાવનાચિત્તં ઠપેન્તો, ઠપનાવસેન મનસિકરોન્તોતિ અત્થો. **નાનાકાર**ન્તિ ''ચત્તારો વણ્ણા''તિ એવં વુત્તં નાનાકારં. આકારસામઞ્ઞવસેન હેતં એકવચનં. **વિભાવય**ન્તિ વિભાવેન્તો અન્તરધાપેન્તો. નિમિત્તુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય હિ તે આકારા અમનસિકારતો અન્તરહિતા વિય હોન્તિ. **અસ્સાસપસ્સાસે**તિ અસ્સાસપસ્સાસે યો નાનાકારો, તં **વિભાવયં**, અસ્સાસપસ્સાસસમ્ભૂતે વા નિમિત્તે. **સકં ચિત્તં નિબન્ધતી**તિ તાય એવ ઠપનાય અત્તનો ચિત્તં ઉપનિબન્ધતિ, અપ્પેતીતિ અત્થો. કેચિ પન ''વિભાવયન્તિ વિભાવેન્તો, વિદિતં પાકટં કરોન્તો''તિ અત્થં વદન્તિ, તં પુબ્બભાગવસેન યુજ્જેય્ય. અયઞ્હેત્થ અત્થો – ધિતિસમ્પન્નત્તા ધીરો યોગી અસ્સાસપસ્સાસે નાનાકારં વિભાવેન્તો નાનાકારતો તે પજાનન્તો વિદિતે પાકટે કરોન્તો નાનાકારં વા ઓળારિકોળારિકે પસ્સમ્ભેન્તો વૂપસમેન્તો તત્થ યં લદ્ધં નિમિત્તં, તસ્મિં ચિત્તં ઠપેન્તો અનુક્કમેન સકં ચિત્તં નિબન્ધતિ અપ્પેતીતિ.

યદા સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ સુવિસદાનિ તિક્ખાનિ પવત્તન્તિ, તદા અસ્સદ્ધિયાદીનં દૂરીભાવેન સાતિસયં થામપ્પત્તેહિ સત્તહિ બલેહિ લદ્ધુપત્થમ્ભાનિ વિતક્કાદીનિ કામાવચરાનેવ ઝાનઙ્ગાનિ બહૂનિ હુત્વા પાતુભવન્તિ. તતો એવ તેસં ઉજુવિપચ્ચનીકભૂતા કામચ્છન્દાદયો સદ્ધિં તદેકટ્ઠેહિ પાપધમ્મેહિ વિદૂરી ભવન્તિ પટિભાગનિમિત્તુપ્પત્તિયા સદ્ધિં, તં આરબ્ભ ઉપચારજ્ઝાનં ઉપ્પજ્જતિ. તેન વુત્તં **''નિમિત્તુપટ્ઠાનતો પભુતિ નીવરણાનિ વિક્ખમ્ભિતાનેવ હોન્તી''**તિઆદિ. તત્થ **સન્નિસિન્નાવા**તિ સમ્મદેવ નિસીદિંસુ એવ, ઉપસન્તાયેવાતિ અત્થો. **વિક્ખમ્ભિતાનેવ સન્નિસિન્નાવા**તિ અવધારણેન પન તદત્થં ઉસ્સાહો કાતબ્બોતિ દસ્સેતિ. **દ્વીહાકારેહી**તિ ઝાનધમ્માનં પટિપક્ખદૂરીભાવો થિરભાવપ્પત્તિ ચાતિ ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ. ઇદાનિ તાનિ કારણાનિ અવત્થામુખેન દસ્સેતું **''ઉપચારભૂમિયં વા''**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઉપચારભૂમિય**ન્તિ ઉપચારાવત્થાયં. યદિપિ હિ તદા ઝાનઙ્ગાનિ પટુતરાનિ મહગ્ગતભાવપ્પત્તાનિ નુપ્પજ્જન્તિ, તેસં પન પટિપક્ખધમ્માનં વિક્ખમ્ભનેન ચિત્તં સમાધિયતિ. તેનાહ **''નીવરણપ્પહાનેના''**તિ. **પટિલાભભૂમિય**ન્તિ ઝાનસ્સ અધિગમાવત્થાયં. તદા હિ અપ્પનાપ્પત્તાનં ઝાનધમ્માનં ઉપ્પત્તિયા ચિત્તં સમાધિયતિ. તેનાહ **''અઙ્ગપાતુભાવેના''**તિ.

ઉપચારે અઙ્ગાનિ ન થામજાતાનિ હોન્તિ અઙ્ગાનં અથામજાતત્તા. યથા નામ દહરો કુમારકો ઉક્ખિપિત્વા ઠપિયમાનો પુનપ્પુનં ભૂમિયં પતતિ, એવમેવ ઉપચારે ઉપ્પન્ને ચિત્તં કાલેન નિમિત્તં આરમ્મણં કરોતિ, કાલેન ભવઙ્ગં ઓતરતિ. તેન વુત્તં **''ઉપચારસમાધિ કુસલવીથિયં જવિત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતી''**તિ. અપ્પનાયં પન અઙ્ગાનિ થામજાતાનિ હોન્તિ તેસં થામજાતત્તા. યથા નામ બલવા પુરિસો આસના વુટ્ઠાય દિવસમ્પિ તિટ્ઠેય્ય, એવમેવ અપ્પનાસમાધિમ્હિ ઉપ્પન્ને ચિત્તં સકિં ભવઙ્ગવારં છિન્દિત્વા કેવલમ્પિ રત્તિં કેવલમ્પિ દિવસં તિટ્ઠતિ, કુસલજવનપટિપાટિવસેનેવ પવત્તતિ. તેનાહ – **''અપ્પનાસમાધિ...પે॰... ન ભવઙ્ગં ઓતરતી''**તિ. **વણ્ણતો**તિ પિચુપિણ્ડતારકરૂપાદીસુ વિય ઉપટ્ઠિતવણ્ણતો. **લક્ખણતો**તિ ખરભાવાદિસભાવતો અનિચ્ચાદિસભાવતો વા. રક્ખિતબ્બં તં નિમિત્તન્તિ સમ્બન્ધો.

લદ્ધપરિહાનીતિ લદ્ધઉપચારજ્ઝાનપરિહાનિ. નિમિત્તે અવિનસ્સન્તે તદારમ્મણં ઝાનં અપરિહીનમેવ હોતિ, નિમિત્તે પન આરક્ખાભાવેન વિનટ્ઠે લદ્ધં લદ્ધં ઝાનમ્પિ વિનસ્સતિ તદાયત્તવુત્તિતો. તેનાહ **''આરક્ખમ્હી''**તિઆદિ.

ઇદાનિ **તત્રાયં રક્ખણૂપાયો**તિઆદિના –

“આવાસો ગોચરો ભસ્સં, પુગ્ગલો ભોજનં ઉતુ;
ઇરિયાપથોતિ સત્તેતે, અસપ્પાયે વિવજ્જયે.

“સપ્પાયે સત્ત સેવેથ, એવઞ્હિ પટિપજ્જતો;
ન ચિરેનેવ કાલેન, હોતિ કસ્સચિ અપ્પના”તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૫૯) –

એવં વુત્તં રક્ખણવિધિં સઙ્ખેપતો વિભાવેતિ. તત્રાયં વિત્થારો – યસ્મિં **આવાસે** વસન્તસ્સ અનુપ્પન્નં વા નિમિત્તં નુપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નં વા વિનસ્સતિ, અનુપટ્ઠિતા ચ સતિ ન ઉપટ્ઠાતિ, અસમાહિતઞ્ચ ચિત્તં ન સમાધિયતિ, અયં અસપ્પાયો. યત્થ નિમિત્તં ઉપ્પજ્જતિ ચેવ થાવરઞ્ચ હોતિ, સતિ ઉપટ્ઠાતિ, ચિત્તં સમાધિયતિ, અયં સપ્પાયો. તસ્મા યસ્મિં વિહારે બહૂ આવાસા હોન્તિ, તત્થ એકમેકસ્મિં તીણિ તીણિ દિવસાનિ વસિત્વા યત્થસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ, તત્થ વસિતબ્બં.

ગોચરગામો પન યો સેનાસનતો ઉત્તરેન વા દક્ખિણેન વા નાતિદૂરે દિયડ્ઢકોસબ્ભન્તરે હોતિ સુલભસમ્પન્નભિક્ખો, સો સપ્પાયો, વિપરીતો અસપ્પાયો.

ભસ્સન્તિ દ્વત્તિંસતિરચ્છાનકથાપરિયાપન્નં અસપ્પાયં. તઞ્હિસ્સ નિમિત્તન્તરધાનાય સંવત્તતિ. દસકથાવત્થુનિસ્સિતં સપ્પાયં, તમ્પિમત્તાય ભાસિતબ્બં.

પુગ્ગલોપિ અતિરચ્છાનકથિકો સીલાદિગુણસમ્પન્નો, યં નિસ્સાય અસમાહિતં વા ચિત્તં સમાધિયતિ, સમાહિતં વા ચિત્તં થિરતરં હોતિ, એવરૂપો સપ્પાયો. કાયદળ્હીબહુલો પન તિરચ્છાનકથિકો અસપ્પાયો. સો હિ તં કદ્દમોદકમિવ અચ્છં ઉદકં મલીનમેવ કરોતિ, તાદિસઞ્ચ આગમ્મ કોટપબ્બતવાસીદહરસ્સેવ સમાપત્તિ વિનસ્સતિ, પગેવ નિમિત્તં.

ભોજનં પન કસ્સચિ મધુરં, કસ્સચિ અમ્બિલં સપ્પાયં હોતિ. **ઉતુપિ** કસ્સચિ સીતો, કસ્સચિ ઉણ્હો સપ્પાયો હોતિ. તસ્મા યં ભોજનં વા ઉતું વા સેવન્તસ્સ ફાસુ હોતિ, અસમાહિતં વા ચિત્તં સમાધિયતિ, સમાહિતં વા થિરતરં હોતિ. તં ભોજનં, સો ચ ઉતુ સપ્પાયો. ઇતરં ભોજનં, ઇતરો ચ ઉતુ અસપ્પાયો.

ઇરિયાપથેસુપિ કસ્સચિ ચઙ્કમો સપ્પાયો હોતિ, કસ્સચિ સયનટ્ઠાનનિસજ્જાનં અઞ્ઞતરો. તસ્મા તં આવાસં વિય તીણિ દિવસાનિ ઉપપરિક્ખિત્વા યસ્મિં ઇરિયાપથે અસમાહિતં ચિત્તં સમાધિયતિ, સમાહિતં વા થિરતરં હોતિ, સો સપ્પાયો, ઇતરો અસપ્પાયોતિ વેદિતબ્બો. ઇતિ ઇમં સત્તવિધં અસપ્પાયં વજ્જેત્વા સપ્પાયં સેવિતબ્બં. એવં પટિપન્નસ્સ હિ નિમિત્તાસેવનબહુલસ્સ ન ચિરેનેવ કાલેન હોતિ કસ્સચિ અપ્પના.

યસ્સ પન એવમ્પિ પટિપજ્જતો ન હોતિ, તેન દસવિધં અપ્પનાકોસલ્લં સમ્પાદેતબ્બન્તિ દસ્સેતું “**વત્થુવિસદકિરિયા**”તિઆદિમાહ. તત્થ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૮; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૨૩૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૪૧૮) **વિત્થુવિસદકિરિયા** નામ અજ્ઝત્તિકબાહિરાનં વત્થૂનં વિસદભાવકરણં. યદા હિસ્સ કેસનખલોમાનિ દીઘાનિ હોન્તિ, સરીરં વા સેદમલગ્ગહિતં, તદા અજ્ઝત્તિકં વત્થુ અવિસદં હોતિ અપરિસુદ્ધં. યદા પનસ્સ ચીવરં જિણ્ણં કિલિટ્ઠં દુગ્ગન્ધં હોતિ, સેનાસનં વા ઉક્લાપં, તદા બાહિરં વત્થુ અવિસદં હોતિ અપરિસુદ્ધં. અજ્ઝત્તિકબાહિરે હિ વત્થુમ્હિ અવિસદે ઉપ્પન્નેસુ ચિત્તચેતસિકેસુ ઞાણમ્પિ અપરિસુદ્ધં હોતિ અપરિસુદ્ધાનિ દીપકપલ્લિકવટ્ટિતેલાનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નદીપસિખાય ઓભાસો વિય. અપરિસુદ્ધેન ચ ઞાણેન સઙ્ખારે સમ્મસતો સઙ્ખારાપિ અવિભૂતા હોન્તિ, કમ્મટ્ઠાનમનુયુઞ્જતો કમ્મટ્ઠાનમ્પિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં ન ગચ્છતિ. વિસદે પન અજ્ઝત્તિકબાહિરે વત્થુમ્હિ ઉપ્પન્નેસુ ચિત્તચેતસિકેસુ ઞાણમ્પિ વિસદં હોતિ પરિસુદ્ધાનિ દીપકપલ્લિકવટ્ટિતેલાનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નદીપસિખાય ઓભાસો વિય. પરિસુદ્ધેન ચ ઞાણેન સઙ્ખારે સમ્મસતો સઙ્ખારાપિ વિભૂતાહોન્તિ, કમ્મટ્ઠાનમનુયુઞ્જતો કમ્મટ્ઠાનમ્પિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં ગચ્છતિ.

ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા નામ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં સમભાવકરણં. સચે હિસ્સ સદ્ધિન્દ્રિયં બલવં હોતિ, ઇતરાનિ મન્દાનિ, તતો વીરિયિન્દ્રિયં પગ્ગહકિચ્ચં, સતિન્દ્રિયં ઉપટ્ઠાનકિચ્ચં, સમાધિન્દ્રિયં અવિક્ખેપકિચ્ચં, પઞ્ઞિન્દ્રિયં દસ્સનકિચ્ચં કાતું ન સક્કોતિ. તસ્મા તં ધમ્મસભાવપચ્ચવેક્ખણેન વા યથા વા મનસિકરોતો બલવં જાતં, તથા અમનસિકારેન હાપેતબ્બં. **વક્કલિત્થેરવત્થુ** ચેત્થ નિદસ્સનં. સચે પન વીરિયિન્દ્રિયં બલવં હોતિ, અથ નેવ સદ્ધિન્દ્રિયં અધિમોક્ખકિચ્ચં કાતું સક્કોતિ, ન ઇતરાનિ ઇતરકિચ્ચભેદં. તસ્મા તં પસ્સદ્ધાદિભાવનાય હાપેતબ્બં. તત્રાપિ **સોણત્થેરવત્થુ** દસ્સેતબ્બં. એવં સેસેસુપિ એકસ્સ બલવભાવે સતિ ઇતરેસં અત્તનો કિચ્ચેસુ અસમત્થતા વેદિતબ્બા.

વિસેસતો પનેત્થ સદ્ધાપઞ્ઞાનં સમાધિવીરિયાનઞ્ચ સમતં પસંસન્તિ. બલવસદ્ધો હિ મન્દપઞ્ઞો મુધપ્પસન્નો હોતિ, અવત્થુસ્મિં પસીદતિ. બલવપઞ્ઞો મન્દસદ્ધો કેરાટિકપક્ખં ભજતિ, ભેસજ્જસમુટ્ઠિતો વિય રોગો અતેકિચ્છો હોતિ. ઉભિન્નં સમતાય વત્થુસ્મિંયેવ પસીદતિ. બલવસમાધિં પન મન્દવીરિયં સમાધિસ્સ કોસજ્જપક્ખત્તા કોસજ્જં અભિભવતિ, બલવવીરિયં મન્દસમાધિંવીરિયસ્સ ઉદ્ધચ્ચપક્ખત્તા ઉદ્ધચ્ચં અભિભવતિ. સમાધિ પન વીરિયેન સંયોજિતો કોસજ્જે પતિતું ન લભતિ, વીરિયં સમાધિના સંયોજિતં ઉદ્ધચ્ચે પતિતું ન લભતિ. તસ્મા તદુભયં સમં કાતબ્બં. ઉભયસમતાય હિ અપ્પના હોતિ. અપિચ સમાધિકમ્મિકસ્સ બલવતીપિ સદ્ધા વટ્ટતિ. એવઞ્હિ સદ્દહન્તો ઓકપ્પેન્તો અપ્પનં પાપુણિસ્સતિ, સમાધિપઞ્ઞાસુ પન સમાધિકમ્મિકસ્સ એકગ્ગતા બલવતી વટ્ટતિ. એવઞ્હિ સો અપ્પનં પાપુણાતિ, વિપસ્સનાકમ્મિકસ્સ પઞ્ઞા બલવતી વટ્ટતિ . એવઞ્હિ સો લક્ખણપ્પટિવેધં પાપુણાતિ, ઉભિન્નં પન સમતાયપિ અપ્પના હોતિયેવ. સતિ પન સબ્બત્થ બલવતી વટ્ટતિ. સતિ હિ ચિત્તં ઉદ્ધચ્ચપક્ખિકાનં સદ્ધાવીરિયપઞ્ઞાનં વસેન ઉદ્ધચ્ચપાતતો કોસજ્જપક્ખેન ચ સમાધિના કોસજ્જપાતતો રક્ખતિ. તસ્મા સા લોણધૂપનં વિય સબ્બબ્યઞ્જનેસુ, સબ્બકમ્મિકઅમચ્ચો વિય ચ સબ્બરાજકિચ્ચેસુ સબ્બત્થ ઇચ્છિતબ્બા.

નિમિત્તકુસલતા નામ પથવીકસિણાદિકસ્સ ચિત્તેકગ્ગતાનિમિત્તસ્સ અકતસ્સ કરણકોસલ્લં, કતસ્સ ભાવનાકોસલ્લં, ભાવનાય લદ્ધસ્સ રક્ખણકોસલ્લઞ્ચ, તં ઇધ અધિપ્પેતં.

કથં **યસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગહેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગણ્હાતિ**? યદાસ્સ અચ્ચારદ્ધવીરિયતાદીહિ ઉદ્ધતં ચિત્તં હોતિ, તદા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો તયો અભાવેત્વા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો ભાવેતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા (સં॰ નિ॰ ૫.૨૩૪) –

“સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધં નિબ્બાપેતુકામો અસ્સ, સો તત્થ સુક્ખાનિ ચેવ તિણાનિ પક્ખિપેય્ય, સુક્ખાનિ ચ ગોમયાનિ પક્ખિપેય્ય, સુક્ખાનિ ચ કટ્ઠાનિ પક્ખિપેય્ય, મુખવાતઞ્ચ દદેય્ય, ન ચ પંસુકેન ઓકિરેય્ય, ભબ્બો નુ ખો સો પુરિસો તં મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધં નિબ્બાપેતુન્તિ. નો હેતં, ભન્તે. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્મિં સમયે ઉદ્ધતં ચિત્તં હોતિ, અકાલો તસ્મિં સમયે ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. અકાલો વીરિય…પે॰… અકાલો પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. તં કિસ્સ હેતુ? ઉદ્ધતં, ભિક્ખવે, ચિત્તં, તં એતેહિ ધમ્મેહિ દુવૂપસમયં હોતિ.

''યસ્મિં ખો, ભિક્ખવે, સમયે ઉદ્ધતં ચિત્તં હોતિ, કાલો તસ્મિં સમયે પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. કાલો સમાધિ...પે॰... કાલો ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. તં કિસ્સ હેતુ? ઉદ્ધતં, ભિક્ખવે, ચિત્તં, તં એતેહિ ધમ્મેહિ સુવૂપસમયં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધં નિબ્બાપેતુકામો અસ્સ, સો તત્થ અલ્લાનિ ચેવ તિણાનિ પક્ખિપેય્ય, અલ્લાનિ ચ ગોમયાનિ પક્ખિપેય્ય, અલ્લાનિ ચ કટ્ઠાનિ પક્ખિપેય્ય, ઉદકવાતઞ્ચ દદેય્ય, પંસુકેન ચ ઓકિરેય્ય, ભબ્બો નુ ખો સો પુરિસો તં મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધં નિબ્બાપેતુન્તિ. એવં, ભન્તે''તિ.

એત્થ ચ યથાસકં આહારવસેન પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદીનં ભાવના વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''અત્થિ, ભિક્ખવે, કાયપ્પસ્સદ્ધિ ચિત્તપ્પસ્સદ્ધિ, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય , ઉપ્પન્નસ્સ વા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતિ. તથા અત્થિ, ભિક્ખવે, સમથનિમિત્તં અબ્યગ્ગનિમિત્તં, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય, ઉપ્પન્નસ્સ વા સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતિ...પે॰... તથા અત્થિ, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠાનીયા ધમ્મા, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય, ઉપ્પન્નસ્સ વા ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૨૩૨).

તત્થ યથાસ્સ પસ્સદ્ધિઆદયો ઉપ્પન્નપુબ્બા, તં આકારં સલ્લક્ખેત્વા તેસં ઉપ્પાદનવસેન પવત્તમનસિકારોવ તીસુ પદેસુપિ **યોનિસોમનસિકારો** નામ. **સમથનિમિત્તન્તિ** ચ સમથસ્સેવેતં અધિવચનં, અવિક્ખેપટ્ઠેન ચ તસ્સેવ **અબ્યગ્ગનિમિત્તન્તિ**.

અપિચ સત્ત ધમ્મા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – પણીતભોજનસેવનતા, ઉતુસુખસેવનતા, ઇરિયાપથસુખસેવનતા, મજ્ઝત્તપ્પયોગતા, સારદ્ધકાયપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, પસ્સદ્ધકાયપુગ્ગલસેવનતા, તદધિમુત્તતાતિ.

એકાદસ ધમ્મા સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – વત્થુવિસદતા, નિમિત્તકુસલતા, ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા, સમયે ચિત્તસ્સ નિગ્ગહણતા, સમયે ચિત્તસ્સ પગ્ગહણતા, નિરસ્સાદસ્સ ચિત્તસ્સ સદ્ધાસંવેગવસેન સમ્પહંસનતા, સમપ્પવત્તસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનતા, અસમાહિતપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સમાહિતપુગ્ગલસેવનતા, ઝાનવિમોક્ખપચ્ચવેક્ખણતા, તદધિમુત્તતાતિ.

પઞ્ચ ધમ્મા ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – સત્તમજ્ઝત્તતા, સઙ્ખારમજ્ઝત્તતા, સત્તસઙ્ખારકેલાયનપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સત્તસઙ્ખારમજ્ઝત્તપુગ્ગલસેવનતા, તદધિમુત્તતાતિ. ઇતિ ઇમેહિ આકારેહિ એતે ધમ્મે ઉપ્પાદેન્તો પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો ભાવેતિ નામ. એવં યસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગહેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગણ્હાતિ.

કથઞ્ચ **યસ્મિં સમયે ચિત્તં પગ્ગહેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ**? યદાસ્સ અતિસિથિલવીરિયતાદીહિ ચિત્તં લીનં હોતિ, તદા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો તયો અભાવેત્વા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો ભાવેતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા (સં॰ નિ॰ ૫.૨૩૪) –

''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો પરિત્તં અગ્ગિં ઉજ્જાલેતુકામો અસ્સ, સો તત્થ અલ્લાનિ ચેવ તિણાનિ પક્ખિપેય્ય...પે॰... પંસુકેન ચ ઓકિરેય્ય, ભબ્બો નુ ખો સો પુરિસો તં પરિત્તં અગ્ગિં ઉજ્જાલેતુન્તિ. નો હેતં, ભન્તે. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્મિં સમયે લીનં ચિત્તં હોતિ. અકાલો તસ્મિં સમયે પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. અકાલો સમાધિ...પે॰... અકાલો ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. તં કિસ્સ હેતુ? લીનં, ભિક્ખવે, ચિત્તં, તં એતેહિ ધમ્મેહિ દુસમુટ્ઠાપયં હોતિ.

''યસ્મિઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, સમયે લીનં ચિત્તં હોતિ, કાલો તસ્મિં સમયે ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય, કાલો વીરિય...પે॰... કાલો પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભાવનાય. તં કિસ્સ હેતુ? લીનં, ભિક્ખવે, ચિત્તં, તં એતેહિ ધમ્મેહિ સુસમુટ્ઠાપયં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો પરિત્તં અગ્ગિં ઉજ્જાલેતુકામો અસ્સ, સો તત્થ સુક્ખાનિ ચેવ તિણાનિ પક્ખિપેય્ય...પે॰... ન ચ પંસુકેન ઓકિરેય્ય, ભબ્બો નુ ખો સો પુરિસો તં પરિત્તં અગ્ગિં ઉજ્જાલેતુન્તિ. એવં, ભન્તે''તિ.

એત્થાપિ યથાસકં આહારવસેન ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદીનં ભાવના વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા (સં॰ નિ॰ ૫.૨૩૨) –

''અત્થિ, ભિક્ખવે, કુસલાકુસલા ધમ્મા સાવજ્જાનવજ્જા ધમ્મા હીનપ્પણીતા ધમ્મા કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગા ધમ્મા, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય, ઉપ્પન્નસ્સ વા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતિ. તથા અત્થિ, ભિક્ખવે, આરમ્ભધાતુ નિક્કમધાતુ પરક્કમધાતુ, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય, ઉપ્પન્નસ્સ વા વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતિ. તથા અત્થિ, ભિક્ખવે, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠાનીયા ધમ્મા, તત્થ યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો અયમાહારો અનુપ્પન્નસ્સ વા પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય, ઉપ્પન્નસ્સ વા પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તતી''તિ.

તત્થ સભાવસામઞ્ઞલક્ખણપ્પટિવેધવસેન પવત્તમનસિકારો કુસલાદીસુ **યોનિસોમનસિકારો** નામ. આરમ્ભધાતુઆદીનં ઉપ્પાદવસેન પવત્તમનસિકારો આરમ્ભધાતુઆદીસુ **યોનિસોમનસિકારો** નામ. તત્થ **આરમ્ભધાતૂતિ** પઠમવીરિયં વુચ્ચતિ. **નિક્કમધાતૂતિ** કોસજ્જતો નિક્ખન્તત્તા તતો બલવતરં. **પરક્કમધાતૂતિ** પરં પરં ઠાનં અક્કમનતો તતોપિ બલવતરં. **પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠાનીયા ધમ્માતિ** પન પીતિયા એવેતં નામં, તસ્સાપિ ઉપ્પાદકમનસિકારો **યોનિસોમનસિકારો** નામ.

અપિચ સત્ત ધમ્મા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – પરિપુચ્છકતા, વત્થુવિસદકિરિયા, ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદના, દુપ્પઞ્ઞપુગ્ગલપરિવજ્જના, પઞ્ઞવન્તપુગ્ગલસેવના, ગમ્ભીરઞાણચરિયપચ્ચવેક્ખણા, તદધિમુત્તતાતિ.

એકાદસ ધમ્મા વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – અપાયાદિભયપચ્ચવેક્ખણતા, વીરિયાયત્તલોકિયલોકુત્તરવિસેસાધિગમાનિસંસદસ્સિતા, ''બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધમહાસાવકેહિ ગતમગ્ગો મયા ગન્તબ્બો, સો ચ ન સક્કા કુસીતેન ગન્તુ''ન્તિ એવં ગમનવીથિપચ્ચવેક્ખણતા, દાયકાનં મહપ્ફલતાકરણેન પિણ્ડાપચાયનતા, ''વીરિયારમ્ભસ્સ વણ્ણવાદી મે સત્થા, સો ચ અનતિક્કમનીયસાસનો, અમ્હાકઞ્ચ બહૂપકારો, પટિપત્તિયા ચ પૂજિયમાનો પૂજિતો હોતિ, ન ઇતરથા''તિ એવં સત્થુ મહત્તપચ્ચવેક્ખણતા, ''સદ્ધમ્મસઙ્ખાતં મે મહાદાયજ્જં ગહેતબ્બં, તઞ્ચ ન સક્કા કુસીતેન ગહેતુ''ન્તિ એવં દાયજ્જમહત્તપચ્ચવેક્ખણતા,

આલોકસઞ્ઞામનસિકારઇરિયાપથપરિવત્તનઅબ્ભોકાસસેવનાદીહિ થિનમિદ્ધવિનોદનતા, કુસીતપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, આરદ્ધવીરિયપુગ્ગલસેવનતા, સમ્મપ્પધાનપચ્ચવેક્ખણતા, તદધિમુત્તતાતિ.

એકાદસ ધમ્મા પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગસ્સ ઉપ્પાદાય સંવત્તન્તિ – બુદ્ધાનુસ્સતિ, ધમ્મસઙ્ઘસીલચાગદેવતાનુસ્સતિ, ઉપસમાનુસ્સતિ, લૂખપુગ્ગલપરિવજ્જનતા, સિનિદ્ધપુગ્ગલસેવનતા, પસાદનીયસુત્તન્તપચ્ચવેક્ખણતા, તદધિમુત્તતાતિ. ઇતિ ઇમેહિ આકારેહિ એતે ધમ્મે ઉપ્પાદેન્તો ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો ભાવેતિ નામ. એવં યસ્મિં સમયે ચિત્તં પગ્ગહેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ.

કથં **યસ્મિં સમયે ચિત્તં સમ્પહંસેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં સમ્પહંસેતિ**? યદાસ્સ પઞ્ઞાપયોગમન્દતાય વા ઉપસમસુખાનધિગમેન વા નિરસ્સાદં ચિત્તં હોતિ, તદા નં અટ્ઠસંવેગવત્થુપચ્ચવેક્ખણેન સંવેજેતિ. **અટ્ઠ સંવેગવત્થૂનિ** નામ જાતિજરાબ્યાધિમરણાનિ ચત્તારિ, અપાયદુક્ખં પઞ્ચમં, અતીતે વટ્ટમૂલકં દુક્ખં, અનાગતે વટ્ટમૂલકં દુક્ખં, પચ્ચુપ્પન્ને આહારપરિયેટ્ઠિમૂલકં દુક્ખન્તિ. બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણાનુસ્સરણેન ચસ્સ પસાદં જનેતિ. એવં યસ્મિં સમયે ચિત્તં સમ્પહંસેતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં સમ્પહંસેતિ.

કથં **યસ્મિં સમયે ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ**? યદાસ્સ એવં પટિપજ્જતો અલીનં અનુદ્ધતં અનિરસ્સાદં આરમ્મણે સમપ્પવત્તં સમથવીથિપ્પટિપન્નં ચિત્તં હોતિ, તદા તસ્સ પગ્ગહનિગ્ગહસમ્પહંસનેસુ અબ્યાપારં આપજ્જતિ સારથિ વિય ચ સમપ્પવત્તેસુ અસ્સેસુ. એવં યસ્મિં સમયે ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બં, તસ્મિં સમયે ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ.

અસમાહિતપુગ્ગલપરિવજ્જના નામ નેક્ખમ્મપટિપદં અનારુળ્હપુબ્બાનં અનેકકિચ્ચપ્પસુતાનં વિક્ખિત્તહદયાનં પુગ્ગલાનં આરકા પરિચ્ચાગો. **સમાહિતપુગ્ગલસેવના** નામ નેક્ખમ્મપટિપદં પટિપન્નાનં સમાધિલાભીનં પુગ્ગલાનં કાલેન કાલં ઉપસઙ્કમનં. **તદધિમુત્તતા** નામ સમાધિમુત્તતા, સમાધિગરુસમાધિનિન્નસમાધિપોણસમાધિપબ્ભારતાતિ અત્થો. એવમેતં દસવિધં અપ્પનાકોસલ્લં સમ્પાદેતબ્બં. તેનાહ – ''**ઇમાનિ દસ અપ્પનાકોસલ્લાનિ અવિજહન્તેના**''તિ. તત્થ યેન વિધિના અપ્પનાય કુસલો હોતિ, સો દસવિધોપિ વિધિ અપ્પનાકોસલ્લં તન્નિબ્બત્તં વા ઞાણં, એવમેતં દસવિધં અપ્પનાકોસલ્લં સમ્પાદેન્તસ્સ પટિલદ્ધનિમિત્તસ્મિં અપ્પના ઉપ્પજ્જતિ. વુત્તઞ્હેતં –

''એવઞ્હિ સમ્પાદયતો, અપ્પનાકોસલ્લં ઇમં;
પટિલદ્ધે નિમિત્તસ્મિં, અપ્પના સમ્પવત્તતી''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૬૭);

યોગો કરણીયોતિ અપ્પનાકોસલ્લં સમ્પાદેન્તસ્સપિ યદિ અપ્પના ન હોતિ, તેન કમ્મટ્ઠાનાનુયોગં અવિજહિત્વા રેણુઆદીસુ મધુકરાદીનં પવત્તિ આકારં સલ્લક્ખેત્વા લીનુદ્ધતભાવેહિ માનસં મોચેત્વા વીરિયસમતં યોજેન્તેન પુનપ્પુનં યોગો કાતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં –

''એવઞ્હિ પટિપન્નસ્સ, સચે સા નપ્પવત્તતિ;
તથાપિ ન જહે યોગં, વાયમેથેવ પણ્ડિતો.

''હિત્વા હિ સમ્મવાયામં, વિસેસં નામ માણવો;
અધિગચ્છે પરિત્તમ્પિ, ઠાનમેતં ન વિજ્જતિ.

''ચિત્તપ્પવત્તિઆકારં, તસ્મા સલ્લક્ખયં બુધો;
સમતં વીરિયસ્સેવ, યોજયેથ પુનપ્પુનં.

''ઈસકમ્પિ લયં યન્તં, પગ્ગણ્હેથેવ માનસં;
અચ્ચારદ્ધં નિસેધેત્વા, સમમેવ પવત્તયે.

''રેણુમ્હિ ઉપ્પલદલે, સુત્તે નાવાય નાળિયા;
યથા મધુકરાદીનં, પવત્તિ સમ્મવણ્ણિતા.

''લીનઉદ્ધતભાવેહિ, મોચયિત્વાન સબ્બસો;
એવં નિમિત્તાભિમુખં, માનસં પટિપાદયે''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૬૭);

યથા હિ અછેકો મધુકરો ''અસુકસ્મિં રુક્ખે પુપ્ફં પુપ્ફિત''ન્તિ ઞત્વા તિક્ખેન વેગેન પક્ખન્દો તં અતિક્કમિત્વા પટિનિવત્તેન્તો ખીણે રેણુમ્હિ સમ્પાપુણાતિ, અપરો અછેકો મન્દેન જવેન પક્ખન્દો ખીણેયેવ સમ્પાપુણાતિ, છેકો પન સમેન જવેન પક્ખન્દો સુખેન પુપ્ફરાસિં સમ્પત્વા યાવદિચ્છકં રેણું આદાય મધું સમ્પાદેત્વા મધું અનુભવતિ, યથા ચ સલ્લકત્તઅન્તેવાસિકેસુ ઉદકથાલગતે ઉપ્પલપત્તે સત્થકમ્મં સિક્ખન્તેસુ એકો અછેકો વેગેન સત્થં પાતેન્તો ઉપ્પલપત્તં દ્વિધા વા છિન્દતિ, ઉદકે વા પવેસેતિ, અપરો અછેકો છિજ્જનપવેસનભયા સત્થકેન ફુસિતુમ્પિ ન વિસહતિ, છેકો પન સમેન પયોગેન તત્થ સત્થપદં દસ્સેત્વા પરિયોદાતસિપ્પો હુત્વા તથારૂપેસુ ઠાનેસુ કમ્મં કત્વા લાભં લભતિ, યથા ચ ''યો ચતુબ્યામપ્પમાણં મક્કટકસુત્તં આહરતિ, સો ચત્તારિ સહસ્સાનિ લભતી''તિ રઞ્ઞા વુત્તે એકો અછેકપુરિસો વેગેન મક્કટકસુત્તં આકડ્ઢન્તો તહિં તહિં છિન્દતિયેવ, અપરો અછેકો છેદનભયા હત્થેન ફુસિતુમ્પિ ન વિસહતિ, છેકો પન કોટિતો પટ્ઠાય સમેન પયોગેન દણ્ડકે વેઠેત્વા આહરિત્વા લાભં લભતિ, યથા ચ અછેકો નિયામકો બલવવાતે લઙ્કારં પૂરેન્તો નાવં વિદેસં પક્ખન્દાપેતિ, અપરો અછેકો મન્દવાતે લઙ્કારં ઓરોપેન્તો નાવં તત્થેવ ઠપેતિ, છેકો પન મન્દવાતે પૂરેત્વા બલવવાતે અડ્ઢલઙ્કારં કત્વા સોત્થિના ઇચ્છિતટ્ઠાનં પાપુણાતિ, યથા ચ ''યો તેલેન અછડ્ડેન્તો નાળિં પૂરેતિ, સો લાભં લભતી''તિ આચરિયેન અન્તેવાસિકાનં વુત્તે એકો અછેકો લાભલુદ્ધો વેગેન પૂરેન્તો તેલં છડ્ડેતિ, અપરો અછેકો તેલછડ્ડનભયા આસિઞ્ચિતુમ્પિ ન વિસહતિ, છેકો પન સમેન પયોગેન પૂરેત્વા લાભં લભતિ, એવમેવ એકો ભિક્ખુ ઉપ્પન્ને નિમિત્તે ''સીઘમેવ અપ્પનં પાપુણિસ્સામી''તિ ગાળ્હં વીરિયં કરોતિ, તસ્સ ચિત્તં અચ્ચારદ્ધવીરિયત્તા ઉદ્ધચ્ચે પતતિ, સો ન સક્કોતિ અપ્પનં પાપુણિતું. એકો અચ્ચારદ્ધવીરિયતાય દોસં દિસ્વા ''કિં દાનિ મે અપ્પનાયા''તિ વીરિયં હાપેતિ, તસ્સ ચિત્તં અતિલીનવીરિયત્તા કોસજ્જે પતતિ, સોપિ ન સક્કોતિ અપ્પનં પાપુણિતું. યો પન ઈસકમ્પિ લીનં લીનભાવતો, ઉદ્ધતં ઉદ્ધચ્ચતો મોચેત્વા સમેન પયોગેન નિમિત્તાભિમુખં પવત્તેતિ, સો અપ્પનં પાપુણાતિ, તાદિસેન ભવિતબ્બં.

ઇદાનિ એવં પટિપન્નસ્સ અપ્પનાપવત્તિં દસ્સેન્તો "**તસ્સેવં અનુયુત્તસ્સા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **પઠમં પરિકમ્મ**ન્તિઆદિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન વુત્તં, ગહિતગ્ગહણેન પન અવિસેસેન સબ્બેસં સબ્બા સમઞ્ઞા. સબ્બાનિપિ હિ અપ્પનાય પરિકમ્મત્તા પટિસઙ્ખારકત્તા "**પરિકમ્માની**"તિપિ, યથા ગામાદીનં આસન્નપ્પદેસો ''ગામૂપચારો ઘરૂપચારો''તિ વુચ્ચતિ, એવં અપ્પનાય આસન્નત્તા સમીપચારિત્તા વા "**ઉપચારાની**"તિપિ, ઇતો પુબ્બે પરિકમ્માનં ઉપરિ અપ્પનાય ચ અનુલોમનતો "**અનુલોમાની**"તિપિ વુચ્ચન્તિ. યઞ્ચેત્થ સબ્બન્તિમં, તં પરિત્તગોત્તાભિભવનતો મહગ્ગતગોત્તભાવનતો ચ "**ગોત્રભૂ**"તિપિ વુચ્ચતિ. ગં તાયતીતિ હિ ગોત્તં, પરિત્તન્તિ પવત્તમાનં અભિધાનં બુદ્ધિઞ્ચ એકંસિકવિસયતાય રક્ખતીતિ **પરિત્તગોત્તં**. યથા હિ બુદ્ધિ આરમ્મણભૂતેન અત્થેન વિના ન વત્તતિ, એવં અભિધાનં અભિધેય્યભૂતેન, તસ્મા સો તાનિ તાયતિ રક્ખતીતિ વુચ્ચતિ. તં પન મહગ્ગતાનુત્તરવિધુરં કામતણ્હાય ગોચરભૂતં કામાવચરધમ્માનં આવેણિકરૂપં દટ્ઠબ્બં. મહગ્ગતગોત્તેપિ ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. ઇતિ એવરૂપસ્સ પરિત્તગોત્તસ્સ અભિભવનતો મહગ્ગતગોત્તસ્સ ચ ભાવનતો ઉપ્પાદનતો અન્તિમં ''ગોત્રભૂ''તિપિ વુચ્ચતિ. **ચતુત્થમેવ હિ પઞ્ચમં વા**તિ ખિપ્પાભિઞ્ઞદન્ધાભિઞ્ઞાનં વસેન વુત્તં. ખિપ્પાભિઞ્ઞસ્સ હિ ચતુત્થં અપ્પેતિ, દન્ધાભિઞ્ઞસ્સ પઞ્ચમં. કસ્મા પન ચતુત્થં પઞ્ચમં વા અપ્પેતિ, ન છટ્ઠં વા સત્તમં વાતિ આહ "**આસન્નભવઙ્ગપાતત્તા**"તિ. યથા હિ પુરિસો છિન્નપપાતાભિમુખો ધાવન્તો ઠાતુકામોપિ પરિયન્તે પાદં કત્વા ઠાતું ન સક્કોતિ, પપાતે એવ પતતિ, એવં છટ્ઠં વા સત્તમં વા અપ્પેતું ન સક્કોતિ ભવઙ્ગસ્સ આસન્નત્તા. તસ્મા ચતુત્થપઞ્ચમેસુયેવ અપ્પના હોતીતિ વેદિતબ્બા.

''પુરિમા પુરિમા કુસલા ધમ્મા પચ્છિમાનં પચ્છિમાનં કુસલાનં ધમ્માનં આસેવનપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ (પટ્ઠા॰ ૧.૧.૧૨) વુત્તત્તા "**આસેવનપચ્ચયેન કુસલા ધમ્મા બલવન્તો હોન્તી**"તિ આહ. યથા અલદ્ધાસેવનં પઠમં જવનં દુબ્બલત્તા ગોત્રભું ન ઉપ્પાદેતિ, લદ્ધાસેવનં પન બલવભાવતો દુતિયં વા તતિયં વા ગોત્રભું ઉપ્પાદેતિ, એવં લદ્ધાસેવનતાય બલવભાવતો છટ્ઠમ્પિ સત્તમમ્પિ અપ્પેતીતિ થેરસ્સ અધિપ્પાયો. તેનાહ – "**તસ્મા છટ્ઠં સત્તમં વા અપ્પેતી**"તિ. **તન્તિ** થેરસ્સ વચનં. **પટિક્ખિત્ત**ન્તિ સુત્તસુત્તાનુલોમઆચરિયવાદેહિ અનુપત્થમ્ભિતત્તા ''અત્તનોમતિમત્તં થેરસ્સેત''ન્તિ વત્વા પટિક્ખિત્તં. ''પુરિમા પુરિમા કુસલા ધમ્મા''તિ પન સુત્તપદમકારણં આસેવનપચ્ચયલાભસ્સ બલવભાવે અનેકન્તિકત્તા. તથા હિ અલદ્ધાસેવનાપિ પઠમચેતના દિટ્ઠધમ્મવેદનીયા હોતિ, લદ્ધાસેવના દુતિયચેતના યાવ છટ્ઠચેતના અપરાપરિયવેદનીયા. યદિ છટ્ઠં સત્તમઞ્ચ પરિક્ખીણજવત્તા દુબ્બલં, ન આસેવનપચ્ચયેન બલવં, કથં સત્તમજવનચેતના ઉપપજ્જવેદનીયા આનન્તરિયા ચ હોતીતિ? નાયં વિસેસો આસેવનપચ્ચયલાભેન બલવપ્પત્તિયા કિઞ્ચરહિ કિરિયાવત્થાવિસેસતો. કિરિયાવત્થા હિ આદિમજ્ઝપરિયોસાનવસેન તિવિધા. તત્થ પરિયોસાનાવત્થાય સન્નિટ્ઠાપકચેતનાભાવેન ઉપપજ્જવેદનીયાદિતા હોતિ, ન બલવભાવેનાતિ દટ્ઠબ્બં. ''પટિસન્ધિયા અનન્તરપચ્ચયભાવિનો વિપાકસન્તાનસ્સ અનન્તરપચ્ચયભાવેન તથા અભિસઙ્ખતત્તા''તિ ચ વદન્તિ, તસ્મા છટ્ઠસત્તમાનં પપાતાભિમુખતાય પરિક્ખીણજવતા ન સક્કા નિવારેતું. **પુબ્બભાગચિત્તાની**તિ તીણિ ચત્તારિ વા ચિત્તાનિ.

એત્થાતિ એતિસ્સં કાયાનુપસ્સનાયં. **પારિસુદ્ધિં પત્તુકામો**તિ અધિગન્તુકામો સમાપજ્જિતુકામો ચ. તત્થ સલ્લક્ખણાવિવટ્ટનાવસેન અધિગન્તુકામો, સલ્લક્ખણવસેન સમાપજ્જિતુકામોતિ યોજેતબ્બં. **આવજ્જનસમાપજ્જન**...પે॰... **વસિપ્પત્ત**ન્તિ એત્થ એવં તાવ પઞ્ચ વસિયો વેદિતબ્બા – પઠમજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય પઠમં વિતક્કં આવજ્જયતો ભવઙ્ગં ઉપચ્છિન્દિત્વા ઉપ્પન્નાવજ્જનાનન્તરં વિતક્કારમ્મણાનેવ ચત્તારિ પઞ્ચ જવનાનિ જવન્તિ, તતો દ્વે ભવઙ્ગાનિ, તતો પન વિચારારમ્મણં આવજ્જનં વુત્તનયેનેવ જવનાનીતિ એવં પઞ્ચસુ ઝાનઙ્ગેસુ યદા નિરન્તરં ચિત્તં પેસેતું સક્કોતિ, અથસ્સ **આવજ્જનવસી** સિદ્ધા હોતિ. અયં પન ભવઙ્ગદ્વયન્તરિતા મત્થકપ્પત્તા વસી ભગવતો યમકપાટિહારિયે લબ્ભતિ, અઞ્ઞેસં વા ધમ્મસેનાપતિઆદીનં એવરૂપે ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય લહુતરં આવજ્જનવસીનિબ્બત્તનકાલે. સા ચ ખો ઇત્તરા પરિત્તકાલા, ન સત્થુ યમકપાટિહારિયે વિય ચિરતરપ્પબન્ધવતી. તથા હિ તં સાવકેહિ અસાધારણં વુત્તં. ઇતો પરં સીઘતરા આવજ્જનવસી નામ નત્થિ.

આયસ્મતો પન મહામોગ્ગલ્લાનસ્સ નન્દોપનન્દનાગરાજદમને વિય સીઘં સમાપજ્જનસમત્થતા **સમાપજ્જનવસી** નામ. એત્થ ચ સમાપજ્જિતુકામતાનન્તરં દ્વીસુ ભવઙ્ગેસુ ઉપ્પન્નેસુ ભવઙ્ગં ઉપચ્છિન્દિત્વા ઉપ્પન્નાવજ્જનાનન્તરં સમાપજ્જનં સીઘં સમાપજ્જનસમત્થતા. અયઞ્ચ મત્થકપ્પત્તા સમાપજ્જનવસી સત્થુ ધમ્મદેસનાયં લબ્ભતિ, તં સન્ધાય વુત્તં ''સો ખો અહં, અગ્ગિવેસ્સન, તસ્સાયેવ કથાય પરિયોસાને તસ્મિંયેવ પુરિમસ્મિં સમાધિનિમિત્તે અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેમિ સન્નિસાદેમિ એકોદિં કરોમિ સમાદહામિ, યેન સુદં નિચ્ચકપ્પં વિહરામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭). ઇતો સીઘતરા હિ સમાપજ્જનવસી નામ નત્થિ.

અચ્છરામત્તં વા દસચ્છરામત્તં વા ખણં ઝાનં ઠપેતું સમત્થતા **અધિટ્ઠાનવસી** નામ. તથેવ અચ્છરામત્તં વા દસચ્છરામત્તં વા લહુકં ખણં ઝાનસમઙ્ગી હુત્વા ઝાનતો વુટ્ઠાતું સમત્થતા **વુટ્ઠાનવસી** નામ. ભવઙ્ગચિત્તપ્પવત્તિયેવ હેત્થ ઝાનતો વુટ્ઠાનં નામ. એત્થ ચ યથા ''એત્તકમેવ ખણં ઝાનં ઠપેસ્સામી''તિ પુબ્બપરિકમ્મવસેન અધિટ્ઠાનસમત્થતા અધિટ્ઠાનવસી, એવં ''એત્તકમેવ ખણં ઝાનસમઙ્ગી હુત્વા ઝાનતો વુટ્ઠહિસ્સામી''તિ પુબ્બપરિકમ્મવસેન વુટ્ઠાનસમત્થતા વુટ્ઠાનવસીતિ વેદિતબ્બા, યા સમાપત્તિવુટ્ઠાનકુસલતાતિ વુચ્ચતિ. **પચ્ચવેક્ખણવસી** પન આવજ્જનવસિયા એવ વુત્તા. પચ્ચવેક્ખણજવનાનેવ હિ તત્થ આવજ્જનાનન્તરાનિ. યદગ્ગેન હિ આવજ્જનવસીસિદ્ધિ, તદગ્ગેન પચ્ચવેક્ખણવસીસિદ્ધિ વેદિતબ્બા.

અરૂપપુબ્બઙ્ગમં વા...પે॰... **વિપસ્સનં પટ્ઠપેતી**તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું "**કથ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઝાનઙ્ગાનિ પરિગ્ગહેત્વા**તિ વિતક્કાદીનિ ઝાનઙ્ગાનિ તંસમ્પયુત્તે ચ ધમ્મે સલક્ખણરસાદિવસેન પરિગ્ગહેત્વા. ''ઝાનઙ્ગાની''તિ હિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, ઝાનઙ્ગાનિ પન પસ્સન્તો તંસમ્પયુત્તે ચ ધમ્મે પસ્સતિ. **તેસં નિસ્સયં હદયવત્થુ**ન્તિ યથા નામ પુરિસો અન્તોગેહે સપ્પં દિસ્વા અનુબન્ધમાનો તસ્સ આસયં પસ્સતિ, એવમેવ ખો અયમ્પિ યોગાવચરો તે અરૂપધમ્મે ઉપપરિક્ખન્તો ''ઇમે ધમ્મા કિં નિસ્સાય પવત્તન્તી''તિ પરિયેસમાનો તેસં નિસ્સયં હદયવત્થું પસ્સતિ. **ઝાનઙ્ગાનિ અરૂપ**ન્તિ એત્થ તંસમ્પયુત્તધમ્માનમ્પિ ગહણં વેદિતબ્બં.

અરૂપપુબ્બઙ્ગમં રૂપપરિગ્ગહં દસ્સેત્વા ઇદાનિ રૂપપુબ્બઙ્ગમં અરૂપપરિગ્ગહં દસ્સેન્તો "**અથ વા**"તિઆદિમાહ. **કેસાદીસુ કોટ્ઠાસેસુ**...પે॰... **તંનિસ્સિતરૂપાનિ ચ પરિગ્ગહેત્વા**તિ એત્થ પન કેસે તાવ થદ્ધલક્ખણં પથવીધાતૂતિ પરિગ્ગહેતબ્બં, તત્થેવ આબન્ધનલક્ખણં આપોધાતૂતિ, પરિપાચનલક્ખણં તેજોધાતૂતિ, વિત્થમ્ભનલક્ખણં વાયોધાતૂતિ એવં સબ્બકોટ્ઠાસેસુ એકેકસ્મિં કોટ્ઠાસે ચત્તારિ ચત્તારિ મહાભૂતાનિ પરિગ્ગહેતબ્બાનિ. અથાનેન યાથાવતો સરસલક્ખણતો આવિભૂતાસુ ધાતૂસુ કમ્મસમુટ્ઠાનમ્હિ તાવ કેસે વુત્તલક્ખણા તા ચતસ્સો ચ ધાતુયો તંનિસ્સિતો ચ વણ્ણો ગન્ધો રસો ઓજા જીવિતં કાયપસાદોતિ એવં કાયદસકવસેન દસ રૂપાનિ, તત્થેવ ભાવસ્સ અત્થિતાય ભાવદસકવસેન દસ રૂપાનિ, આહારસમુટ્ઠાનં ઓજટ્ઠમકં, ઉતુસમુટ્ઠાનં ચિત્તસમુટ્ઠાનન્તિ અપરાનિપિ ચતુવીસતીતિ એવં ચતુસમુટ્ઠાનેસુ ચતુવીસતિકોટ્ઠાસેસુ ચતુચત્તાલીસ રૂપાનિ પરિગ્ગહેતબ્બાનિ. સેદો અસ્સુ ખેળો સિઙ્ઘાણિકાતિ ઇમે પન ચતૂસુ ઉતુચિત્તસમુટ્ઠાનેસુ દ્વિન્નં ઓજટ્ઠમકાનં વસેન સોળસ સોળસ રૂપાનિ. ઉદરિયં કરીસં પુબ્બં મુત્તન્તિ ઇમેસુ ચતૂસુ ઉતુસમુટ્ઠાનેસુ ઉતુસમુટ્ઠાનસ્સેવ ઓજટ્ઠમકસ્સ વસેન અટ્ઠ અટ્ઠ રૂપાનિ પરિગ્ગહેતબ્બાનિ. એસ તાવ દ્વત્તિંસાકારે નયો.

યે પન ઇમસ્મિં દ્વત્તિંસાકારે આવિભૂતે અપરે ચત્તારો તેજોકોટ્ઠાસા, છ વાયોકોટ્ઠાસાતિ દસ આકારા આવિ ભવન્તિ, તત્થ અસિતાદિપરિપાચકે તાવ કમ્મજતેજોકોટ્ઠાસમ્હિ ઓજટ્ઠમકઞ્ચેવ જીવિતઞ્ચાતિ નવ રૂપાનિ, તથા ચિત્તજે અસ્સાસપસ્સાસકોટ્ઠાસે ઓજટ્ઠમકઞ્ચેવ સદ્દો ચાતિ નવ, સેસેસુ ચતુસમુટ્ઠાનેસુ અટ્ઠસુ જીવિતનવકઞ્ચેવ તીણિ ચ ઓજટ્ઠમકાનીતિ તેત્તિંસ તેત્તિંસ રૂપાનિ પરિગ્ગહેતબ્બાનિ. એવં વિત્થારતો દ્વાચત્તાલીસાકારવસેન ઇમેસુ ભૂતુપાદાયરૂપેસુ પાકટેસુ જાતેસુ વત્થુદ્વારવસેન પઞ્ચ ચક્ખુદસકાદયો હદયવત્થુદસકઞ્ચાતિ અપરાનિપિ સટ્ઠિ રૂપાનિ પરિગ્ગહેતબ્બાનિ. સચે પનસ્સ તેન તેન મુખેન રૂપં પરિગ્ગહેત્વા અરૂપં પરિગ્ગણ્હતો સુખુમત્તા અરૂપં ન

ઉપટ્ઠાતિ, તેન ધુરનિક્ખેપં અકત્વા રૂપમેવ પુનપ્પુનં સમ્મસિતબ્બં મનસિ કાતબ્બં પરિગ્ગહેતબ્બં વવત્થપેતબ્બં. યથા યથા હિસ્સ રૂપં સુવિક્ખાલિતં હોતિ નિજ્જટં સુપરિસુદ્ધં, તથા તથા તદારમ્મણા અરૂપધમ્મા સયમેવ પાકટા હોન્તિ.

યથા હિ ચક્ખુમતો પુરિસસ્સ અપરિસુદ્ધે આદાસે મુખનિમિત્તં ઓલોકેન્તસ્સ નિમિત્તં ન પઞ્ઞાયતીતિ ન આદાસં છડ્ડેતિ, અથ ખો નં પુનપ્પુનં પરિમજ્જતિ, તસ્સ પરિસુદ્ધે આદાસે નિમિત્તં સયમેવ પાકટં હોતિ, એવમેવ તેન ભિક્ખુના ધુરનિક્ખેપં અકત્વા રૂપમેવ પુનપ્પુનં સમ્મસિતબ્બં મનસિ કાતબ્બં પરિગ્ગહેતબ્બં વવત્થપેતબ્બં. યથા યથા હિસ્સ રૂપં સુવિક્ખાલિતં હોતિ નિજ્જટં સુપરિસુદ્ધં, તથા તથા તદારમ્મણા અરૂપધમ્મા સયમેવ પાકટા હોન્તિ. એવં સુવિસુદ્ધરૂપપરિગ્ગહસ્સ પનસ્સ અરૂપધમ્મા તીહાકારેહિ ઉપટ્ઠહન્તિ ફસ્સવસેન વા વેદનાવસેન વા વિઞ્ઞાણવસેન વા.

કથં ? એકસ્સ તાવ ''કેસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા...પે॰... અસ્સાસપસ્સાસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા''તિઆદિના નયેન ધાતુયો પરિગ્ગણ્હન્તસ્સ પઠમાભિનિપાતો ફસ્સો, તંસમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો, સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, સદ્ધિં ફસ્સેન ચેતના સઙ્ખારક્ખન્ધો, ચિત્તં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધોતિ ઉપટ્ઠાતિ. એવં અરૂપધમ્મા ફસ્સવસેન ઉપટ્ઠહન્તિ. એકસ્સ ''કેસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા...પે॰... અસ્સાસપસ્સાસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા''તિ તદારમ્મણરસાનુભવનકવેદના વેદનાક્ખન્ધો, તંસમ્પયુત્તા સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, તંસમ્પયુત્તો ફસ્સો ચ ચેતના ચ સઙ્ખારક્ખન્ધો, તંસમ્પયુત્તં ચિત્તં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધોતિ ઉપટ્ઠાતિ. એવં વેદનાવસેન અરૂપધમ્મા ઉપટ્ઠહન્તિ. અપરસ્સ ''કેસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા...પે॰... અસ્સાસપસ્સાસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા''તિ આરમ્મણપટિવિજાનનં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો, તંસમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો, સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, ફસ્સો ચ ચેતના ચ સઙ્ખારક્ખન્ધોતિ ઉપટ્ઠાતિ. એવં વિઞ્ઞાણવસેન અરૂપધમ્મા ઉપટ્ઠહન્તિ. એતેનેવુપાયેન ''કમ્મસમુટ્ઠાને કેસે પથવીધાતુ કક્ખળલક્ખણા''તિઆદિના નયેન દ્વાચત્તાલીસાય ધાતુકોટ્ઠાસેસુ ચતુન્નં ચતુન્નં ધાતૂનં વસેન સેસેસુપિ વત્થુ ચક્ખાદીસુ દસકેસુ મનોધાતુમનોવિઞ્ઞાણધાતૂનં નિસ્સયલક્ખણં હદયવત્થુ રૂપાભિધાતારહભૂતપ્પસાદલક્ખણં ચક્ખૂતિઆદિના વત્થુદ્વારવસેન પરિગ્ગણ્હન્તસ્સ પઠમાભિનિપાતો ફસ્સો, તંસમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધોતિઆદિના ફસ્સાદિવસેન તીહિ આકારેહિ અરૂપધમ્મા ઉપટ્ઠહન્તિ. તેન વુત્તં ''**યથાપરિગ્ગહિતરૂપારમ્મણં યથાપરિગ્ગહિતરૂપવત્થુદ્વારારમ્મણં વા સસમ્પયુત્તધમ્મં વિઞ્ઞાણઞ્ચ પસ્સતી**''તિ.

ઇદાનિ અઞ્ઞથાપિ રૂપપુબ્બઙ્ગમં અરૂપપરિગ્ગહં દસ્સેન્તો ''**અથ વા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **યથા હી**તિઆદિ કાયસ્સ ચિત્તસ્સ ચ અસ્સાસપસ્સાસાનં સમુદયભાવદસ્સનં. **કમ્મારગગ્ગરી**તિ કમ્મારાનં ઉક્કાય અગ્ગિધમનભસ્તા. **ધમમાનાયા**તિ ધૂમાયન્તિયા, વાતં ગાહાપેન્તિયાતિ અત્થો. **તજ્જન્તિ** તદનુરૂપં. **એવમેવન્તિ** એત્થ કમ્મારગગ્ગરી વિય કરજકાયો, વાયામો વિય ચિત્તં દટ્ઠબ્બં. કિઞ્ચાપિ અસ્સાસપસ્સાસા ચિત્તસમુટ્ઠાના, કરજકાયં પન વિના તેસં અપ્પવત્તનતો ''**કાયઞ્ચ ચિત્તઞ્ચ પટિચ્ચ અસ્સાસપસ્સાસા**''તિ વુત્તં.

તસ્સાતિ નામરૂપસ્સ. **પચ્ચયં પરિયેસતી**તિ ''અવિજ્જાસમુદયા રૂપસમુદયો''તિઆદિના અવિજ્જાદિકં પચ્ચયં પરિયેસતિ વીમંસતિ પરિગ્ગણ્હાતિ. **કઙ્ખં વિતરતી**તિ ''અહોસિં નુ ખો અહં અતીતમદ્ધાન''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તં સોળસવત્થુકં વિચિકિચ્છં અતિક્કમતિ પજહતિ. ''યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ન''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તં **કલાપસમ્મસનં. પુબ્બભાગે**તિ પટિપદાઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિપરિયાપન્નાય ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય પુબ્બભાગે ઉપ્પન્ને. **ઓભાસાદયો**તિ ઓભાસો ઞાણં પીતિ પસ્સદ્ધિ સુખં અધિમોક્ખો પગ્ગહો ઉપેક્ખા ઉપટ્ઠાનં નિકન્તીતિ ઇમે ઓભાસાદયો દસ.

તત્થ (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૭૩૩; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૬) **ઓભાસો**તિ વિપસ્સનોભાસો, સો ચ વિપસ્સનાચિત્તસમુટ્ઠિતં સન્તતિપતિતં ઉતુસમુટ્ઠાનઞ્ચ પભસ્સરરૂપં. તત્થ વિપસ્સનાચિત્તસમુટ્ઠિતં યોગિનો સરીરટ્ઠમેવ પભસ્સરં હુત્વા તિટ્ઠતિ ચિત્તજરૂપાનં સરીરં મુઞ્ચિત્વા બહિ અપ્પવત્તનતો, ઇતરં સરીરં મુઞ્ચિત્વા ઞાણાનુભાવાનુરૂપં સમન્તતો પત્થરતિ, તં તસ્સેવ પઞ્ઞાયતિ. તેન ફુટ્ઠોકાસે રૂપગતમ્પિ પસ્સતિ, પસ્સન્તો ચ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન પસ્સતિ, ઉદાહુ મનોવિઞ્ઞાણેનાતિ વીમંસિતબ્બન્તિ વદન્તિ. દિબ્બચક્ખુલાભિનો વિય તં મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ વત્તું યુત્તં વિય દિસ્સતિ. સો ખો પનાયં ઓભાસો કસ્સચિ ભિક્ખુનો પલ્લઙ્કટ્ઠાનમત્તમેવ ઓભાસેન્તો ઉપ્પજ્જતિ, કસ્સચિ અન્તોગબ્ભં, કસ્સચિ બહિગબ્ભમ્પિ, કસ્સચિ સકલવિહારં, ગાવુતં, અડ્ઢયોજનં, યોજનં, દ્વિયોજનં, તિયોજનં, કસ્સચિ પથવીતલતો યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા એકાલોકં કુરુમાનો. ભગવતો પન દસસહસ્સિલોકધાતું ઓભાસેન્તો ઉદપાદિ. તસ્મિં પન ઉપ્પન્ને યોગાવચરો ''ન વત મે ઇતો પુબ્બે એવરૂપો ઓભાસો ઉપ્પન્નપુબ્બો, અદ્ધા મગ્ગપ્પત્તોસ્મિ ફલપ્પત્તોસ્મી''તિ અમગ્ગમેવ ''મગ્ગો''તિ, અફલમેવ ચ ''ફલ''ન્તિ ગણ્હાતિ. તસ્સ અમગ્ગં ''મગ્ગો''તિ અફલં વા ''ફલ''ન્તિ ગણ્હતો વિપસ્સનાવીથિ ઉક્કન્તા નામ હોતિ. સો અત્તનો મૂલકમ્મટ્ઠાનં વિસ્સજ્જેત્વા ઓભાસમેવ અસ્સાદેન્તો નિસીદતિ.

ઞાણન્તિ વિપસ્સનાઞાણં. તસ્સ કિર રૂપારૂપધમ્મે તુલયન્તસ્સ તીરયન્તસ્સ વિસ્સટ્ઠઇન્દવજિરમિવ અવિહતવેગં તિખિણં સૂરં અતિવિસદં ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ.

પીતીતિ વિપસ્સનાપીતિ. તસ્સ કિર તસ્મિં સમયે ખુદ્દિકા પીતિ ખણિકા પીતિ ઓક્કન્તિકા પીતિ ઉબ્બેગા પીતિ ફરણા પીતીતિ અયં પઞ્ચવિધા પીતિ સકલસરીરં પૂરયમાના ઉપ્પજ્જતિ.

પસ્સદ્ધીતિ વિપસ્સનાપસ્સદ્ધિ. તસ્સ કિર તસ્મિં સમયે રત્તિટ્ઠાને વા દિવાટ્ઠાને વા નિસિન્નસ્સ કાયચિત્તાનં નેવ દરથો, ન ગારવં, ન કક્ખળતા, ન અકમ્મઞ્ઞતા, ન ગેલઞ્ઞં, ન વઙ્કતા હોતિ, અથ ખો પનસ્સ કાયચિત્તાનિ પસ્સદ્ધાનિ લહૂનિ મુદૂનિ કમ્મઞ્ઞાનિ સુવિસદાનિ ઉજુકાનિયેવ હોન્તિ. સો ઇમેહિ પસ્સદ્ધાદીહિ અનુગ્ગહિતકાયચિત્તો તસ્મિં સમયે અમાનુસિં નામ રતિં અનુભવતિ. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ''સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ, સન્તચિત્તસ્સ ભિક્ખુનો;
> અમાનુસી રતી હોતિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો.
>
> ''યતો યતો સમ્મસતિ, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં;
> લભતી પીતિપામોજ્જં, અમતં તં વિજાનત''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૭૩-૩૭૪);

એવમસ્સ ઇમં અમાનુસિં રતિં સાધયમાના લહુતાદિસમ્પયુત્તા પસ્સદ્ધિ ઉપ્પજ્જતિ.

સુખન્તિ વિપસ્સનાસુખં. તસ્સ કિર તસ્મિં સમયે સકલસરીરં અભિસન્દયમાનં અતિપણીતં સુખમુપ્પજ્જતિ.

અધિમોક્ખોતિ સદ્ધા. વિપસ્સનાસમ્પયુત્તાયેવ હિસ્સ ચિત્તચેતસિકાનં અતિસયપ્પસાદભૂતા બલવતી સદ્ધા ઉપ્પજ્જતિ.

પગ્ગહોતિ વીરિયં. વિપસ્સનાસમ્પયુત્તમેવ હિસ્સ અસિથિલમનચ્ચારદ્ધં સુપગ્ગહિતં વીરિયં ઉપ્પજ્જતિ.

ઉપટ્ઠાનન્તિ સતિ. વિપસ્સનાસમ્પયુત્તાયેવ હિસ્સ સૂપટ્ઠિતા સુપ્પતિટ્ઠિતા નિખાતા અચલા પબ્બતરાજસદિસા સતિ ઉપ્પજ્જતિ. સો યં યં ઠાનં આવજ્જતિ સમન્નાહરતિ મનસિ કરોતિ પચ્ચવેક્ખતિ, તં તં ઠાનમસ્સ ઓક્કન્તિત્વા પક્ખન્દિત્વા દિબ્બચક્ખુનો પરલોકો વિય સતિયા ઉપટ્ઠાતિ.

ઉપેક્ખાતિ વિપસ્સનુપેક્ખા ચેવ આવજ્જનુપેક્ખા ચ. તસ્મિઞ્હિસ્સ સમયે સબ્બસઙ્ખારેસુ મજ્ઝત્તભૂતા વિપસ્સનુપેક્ખા બલવતી ઉપ્પજ્જતિ, મનોદ્વારે આવજ્જનુપેક્ખાપિ. સા હિસ્સ તં તં ઠાનં આવજ્જેન્તસ્સ વિસ્સટ્ઠઇન્દવજિરમિવ પત્તપુટે પક્ખન્દતત્તનારાચો વિય ચ સૂરા તિખિણા હુત્વા વહતિ.

નિકન્તીતિ વિપસ્સનાનિકન્તિ. એવં ઓભાસાદિપટિમણ્ડિતાય હિસ્સ વિપસ્સનાય આલયં કુરુમાના સુખુમા સન્તાકારા નિકન્તિ ઉપ્પજ્જતિ, યા ''કિલેસો''તિ પરિગ્ગહેતુમ્પિ ન સક્કા હોતિ.

યથા ચ ઓભાસે, એવં એતેસુપિ અઞ્ઞતરસ્મિં ઉપ્પન્ને યોગાવચરો ''ન વત મે ઇતો પુબ્બે એવરૂપં ઞાણં ઉપ્પન્નપુબ્બં, એવરૂપા પીતિ, પસ્સદ્ધિ, સુખં, અધિમોક્ખો, પગ્ગહો, ઉપટ્ઠાનં, ઉપેક્ખા, નિકન્તિ ઉપ્પન્નપુબ્બા, અદ્ધા મગ્ગપ્પત્તોસ્મિ ફલપ્પત્તોસ્મી''તિ અમગ્ગમેવ ''મગ્ગો''તિ અફલમેવ ચ ''ફલ''ન્તિ ગણ્હાતિ, તસ્સ અમગ્ગં ''મગ્ગો''તિ અફલં ''ફલ''ન્તિ ગણ્હતો વિપસ્સનાવીથિ ઉક્કન્તા નામ હોતિ. સો અત્તનો મૂલકમ્મટ્ઠાનં વિસ્સજ્જેત્વા નિકન્તિમેવ અસ્સાદેન્તો નિસીદતિ.

એત્થ ચ ઓભાસાદયો ઉપક્કિલેસવત્થુતાય ''ઉપક્કિલેસા''તિ વુત્તા, ન અકુસલત્તા, નિકન્તિ પન ઉપક્કિલેસો ચેવ ઉપક્કિલેસવત્થુ ચ . વત્થુવસેનેવ ચેતે દસ, ગાહવસેન પન સમતિંસ હોન્તિ. કથં? ''મમ ઓભાસો ઉપ્પન્નો''તિ ગણ્હતો હિ દિટ્ઠિગ્ગાહો હોતિ, ''મનાપો વત ઓભાસો ઉપ્પન્નો''તિ ગણ્હતો માનગ્ગાહો, ઓભાસં અસ્સાદયતો તણ્હાગાહો. ઇતિ ઓભાસે દિટ્ઠિમાનતણ્હાવસેન તયો ગાહા. તથા સેસેસુપીતિ એવં ગાહવસેન સમતિંસ ઉપક્કિલેસા હોન્તિ. તેસં વસેન અકુસલો અબ્યત્તો યોગાવચરો ઓભાસાદીસુ કમ્પતિ વિક્ખિપતિ, ઓભાસાદીસુ એકેકં ''એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા''તિ સમનુપસ્સતિ. તેનાહુ પોરાણા –

> ''ઓભાસે ચેવ ઞાણે ચ, પીતિયા ચ વિકમ્પતિ;
> પસ્સદ્ધિયા સુખે ચેવ, યેહિ ચિત્તં પવેધતિ.
>
> ''અધિમોક્ખે ચ પગ્ગાહે, ઉપટ્ઠાને ચ કમ્પતિ;
> ઉપેક્ખાવજ્જનાય ચેવ, ઉપેક્ખાય ચ નિકન્તિયા''તિ. (પટિ॰ મ॰ ૨.૭)

કુસલો પણ્ડિતો બ્યત્તો બુદ્ધિસમ્પન્નો યોગાવચરો ઓભાસાદીસુ ઉપ્પન્નેસુ ''અયં ખો મે ઓભાસો ઉપ્પન્નો, સો ખો પનાયં અનિચ્ચો સઙ્ખતો પટિચ્ચસમુપ્પન્નો ખયધમ્મો વયધમ્મો વિરાગધમ્મો નિરોધધમ્મો''તિ ઇતિ વા તં પઞ્ઞાય પરિચ્છિન્દતિ ઉપપરિક્ખતિ. અથ વા પનસ્સ એવં હોતિ – સચે ઓભાસો અત્તા ભવેય્ય, અત્તાતિ ગહેતું વટ્ટેય્ય, અનત્તાવ પનાયં ''અત્તા''તિ ગહિતો. તસ્મા સો અવસવત્તનટ્ઠેન અનત્તા, હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચો, ઉપ્પાદવયપટિપીળનટ્ઠેન દુક્ખોતિ ઉપપરિક્ખતિ. યથા ચ ઓભાસે, એવં સેસેસુપિ. સો એવં ઉપપરિક્ખિત્વા ઓભાસં ''નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા''તિ સમનુપસ્સતિ. ઞાણં...પે॰... નિકન્તિં ''નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા''તિ સમનુપસ્સતિ. એવં સમનુપસ્સન્તો ઓભાસાદીસુ ન કમ્પતિ ન વેધતિ. તેનાહુ પોરાણા –

> ''ઇમાનિ દસ ઠાનાનિ, પઞ્ઞા યસ્સ પરિચ્ચિતા;
> ધમ્મુદ્ધચ્ચકુસલો હોતિ, ન ચ વિક્ખેપ ગચ્છતી''તિ. (પટિ॰ મ॰ ૨.૭);

સો એવં વિક્ખેપં અગચ્છન્તો તં સમતિંસવિધં ઉપક્કિલેસજટં વિજટેત્વા ''ઓભાસાદયો ધમ્મા ન મગ્ગો, ઉપક્કિલેસવિમુત્તં પન વીથિપ્પટિપન્નં વિપસ્સનાઞાણં મગ્ગો''તિ અમગ્ગં મગ્ગઞ્ચ વવત્થપેતિ. યં સન્ધાયેતં વુત્તં ''**ઓભાસાદયો દસ વિપસ્સનુપક્કિલેસે પહાય ઉપક્કિલેસવિમુત્તં પટિપદાઞાણં મગ્ગોતિ વવત્થપેત્વા**''તિ. **ઉદયં પહાયા**તિ ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય ગહિતં સઙ્ખારાનં ઉદયં વિસ્સજ્જેત્વા તેસં ભઙ્ગસ્સેવ અનુપસ્સનતો ભઙ્ગાનુપસ્સનાઞાણં **પત્વા** આદીનવાનુપસ્સનાપુબ્બઙ્ગમાય નિબ્બિદાનુપસ્સનાય **નિબ્બિન્દન્તો** મુઞ્ચિતુકમ્યતાપટિસઙ્ખાનુપસ્સનાસઙ્ખારુપેક્ખાનુલોમઞાણાનં ચિણ્ણપરિયન્તે ઉપ્પન્નગોત્રભુઞાણાનન્તરં ઉપ્પન્નેન મગ્ગઞાણેન સબ્બસઙ્ખારેસુ **વિરજ્જન્તો વિમુચ્ચન્તો**. મગ્ગક્ખણે હિ અરિયો વિરજ્જતિ વિમુચ્ચતીતિ ચ વુચ્ચતિ. તેનાહ – ''**યથાક્કમં ચત્તારો અરિયમગ્ગે પાપુણિત્વા**''તિ. મગ્ગફલનિબ્બાનપહીનાવસિટ્ઠકિલેસસઙ્ખાતસ્સ પચ્ચવેક્ખિતબ્બસ્સ પભેદેન **એકૂનવીસતિભેદસ્સ**. અરહતો હિ અવસિટ્ઠકિલેસાભાવેન એકૂનવીસતિ પચ્ચવેક્ખણઞાણાનિ. **અસ્સા**તિ આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનિકસ્સ.

વિસું કમ્મટ્ઠાનભાવનાનયો નામ નત્થીતિ પઠમચતુક્કવસેન અધિગતજ્ઝાનસ્સ વેદનાચિત્તધમ્માનુપસ્સનાવસેન દેસિતત્તા વુત્તં. **તેસ**ન્તિ તિણ્ણં ચતુક્કાનં. **પીતિપ્પટિસંવેદી**તિ પીતિયા પટિ પટિ સમ્મદેવ વેદનસીલો, તસ્સા વા પટિ પટિ સમ્મદેવ વેદો એતસ્સ અત્થિ, તં વા પટિ પટિ સમ્મદેવ વેદયમાનો. તત્થ કામં **સંવેદન**ગ્ગહણેનેવ પીતિયા સક્કચ્ચં વિદિતભાવો બોધિતો હોતિ, યેહિ પન પકારેહિ તસ્સા સંવેદનં ઇચ્છિતં, તં દસ્સેતું **પટિ**-સદ્દગ્ગહણં ''પટિ પટિ સંવેદીતિ પટિસંવેદી''તિ. તેનાહ ''**દ્વીહાકારેહી**''તિઆદિ.

તત્થ **કથં આરમ્મણતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ** પુચ્છાવચનં. **સપ્પીતિકે દ્વે ઝાને સમાપજ્જતી**''તિ પીતિસહગતાનિ દ્વે પઠમદુતિયજ્ઝાનાનિ પટિપાટિયા સમાપજ્જતિ. **તસ્સા**તિ તેન. ''પટિસંવિદિતા''તિ હિ પદં અપેક્ખિત્વા કત્તુઅત્થે એતં સામિવચનં. **સમાપત્તિક્ખણે**તિ સમાપન્નક્ખણે. **ઝાનપટિલાભેના**તિ ઝાનેન સમઙ્ગિભાવેન. **આરમ્મણતો**તિ આરમ્મણમુખેન, તદારમ્મણજ્ઝાનપરિયાપન્ના પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ આરમ્મણસ્સ પટિસંવિદિતત્તા. કિં વુત્તં હોતિ? યથા નામ સપ્પપરિયેસનં ચરન્તેન તસ્સ આસયે પટિસંવિદિતે સોપિ પટિસંવિદિતો એવ હોતિ મન્તાગદબલેન તસ્સ ગહણસ્સ સુકરત્તા, એવં પીતિયા આસયભૂતે આરમ્મણે પટિસંવિદિતે સા પીતિ પટિસંવિદિતા એવ હોતિ સલક્ખણતો સામઞ્ઞલક્ખણતો ચ તસ્સા ગહણસ્સ સુકરત્તાતિ.

કથં અસમ્મોહતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. **વિપસ્સનાક્ખણે**તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાય તિક્ખવિસદપ્પવત્તાય વિસયતો દસ્સનક્ખણે. **લક્ખણપટિવેધેના**તિ પીતિયા સલક્ખણસ્સ સામઞ્ઞલક્ખણસ્સ ચ પટિવિજ્ઝનેન. યઞ્હિ યસ્સ વિસેસતો સામઞ્ઞતો ચ લક્ખણં, તસ્મિં વિદિતે સો યાથાવતો વિદિતો એવ હોતિ. તેનાહ – ''**અસમ્મોહતો પીતિ પટિસંવિદિતા હોતી**''તિ.

ઇદાનિ તમત્થં પાળિયા એવ વિભાવેતું “**વુત્તઞ્હેત**”ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **દીઘંઅસ્સાસવસેના**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. તત્થ પન સતોકારિતાદસ્સનવસેન પાળિ આગતા, ઇધ પીતિપ્પટિસંવિદિતાવસેન. પીતિપ્પટિસંવિદિતા ચ અત્થતો વિભત્તા એવ. અપિચ અયમેત્થ સઙ્ખેપત્થો – દીઘંઅસ્સાસવસેનાતિ દીઘસ્સ અસ્સાસસ્સ આરમ્મણભૂતસ્સ વસેન પજાનતો સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ સમ્બન્ધો. **ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતો**તિ ઝાનપરિયાપન્નં અવિક્ખેપોતિ લદ્ધનામં ચિત્તસ્સેકગ્ગતં તંસમ્પયુત્તાય પઞ્ઞાય પજાનતો. યથેવ હિ આરમ્મણમુખેન પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ, એવં તંસમ્પયુત્તધમ્માપિ આરમ્મણમુખેન પટિસંવિદિતા એવ હોન્તીતિ. **સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતી**તિ દીઘંઅસ્સાસવસેન ઝાનસમ્પયુત્તા સતિ તસ્સ આરમ્મણે ઉપટ્ઠિતા આરમ્મણમુખેન ઝાનેપિ ઉપટ્ઠિતા નામ હોતિ. **તાય સતિયા**તિ એવં ઉપટ્ઠિતાય તાય સતિયા યથાવુત્તેન **તેન ઞાણેન** સુપ્પટિવિદિતત્તા આરમ્મણસ્સ તસ્સ વસેન તદારમ્મણા સા પીતિ **પટિસંવિદિતા હોતિ**. **દીઘંપસ્સાસવસેના**તિઆદીસુપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

એવં પઠમચતુક્કવસેન દસ્સિતં પીતિપ્પટિસંવેદનં આરમ્મણતો અસમ્મોહતો ચ વિભાગસો દસ્સેતું “**આવજ્જતો**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **આવજ્જતો**તિ ઝાનં આવજ્જેન્તસ્સ. **સા પીતી**તિ સા ઝાનપરિયાપન્ના પીતિ. **જાનતો**તિ સમાપન્નક્ખણે આરમ્મણમુખેન જાનતો. તસ્સ સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ સમ્બન્ધો. **પસ્સતો**તિ દસ્સનભૂતેન ઞાણેન ઝાનતો વુટ્ઠાય પસ્સન્તસ્સ. **પચ્ચવેક્ખતો**તિ ઝાનં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ. **ચિત્તં અધિટ્ઠહતો**તિ ‘‘એત્તકં વેલં ઝાનસમઙ્ગી ભવિસ્સામી’’તિ ઝાનચિત્તં અધિટ્ઠહન્તસ્સ. એવં પઞ્ચન્નં વસીભાવાનં વસેન ઝાનસ્સ પજાનનમુખેન આરમ્મણતો પીતિયા પટિસંવેદના દસ્સિતા.

ઇદાનિ યેહિ ધમ્મેહિ ઝાનં વિપસ્સના ચ સિજ્ઝન્તિ, તેસં ઝાનપરિયાપન્નાનં વિપસ્સનામગ્ગપરિયાપન્નાનઞ્ચ સદ્ધાદીનં વસેન પીતિપ્પટિસંવેદનં દસ્સેતું “**સદ્ધાય અધિમુચ્ચતો**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અધિમુચ્ચતો**તિ સદ્દહન્તસ્સ, સમથવિપસ્સનાવસેનાતિ અધિપ્પાયો. **વીરિયં પગ્ગણ્હતો**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **અભિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ અભિવિસિટ્ઠાય પઞ્ઞાય જાનિતબ્બં. **અભિજાનતો**તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાય મગ્ગપઞ્ઞાય જાનતો. **પરિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ દુક્ખસચ્ચં તીરણપરિઞ્ઞાય મગ્ગપઞ્ઞાય ચ પરિજાનતો. **પહાતબ્બ**ન્તિ સમુદયસચ્ચં પહાનપરિઞ્ઞાય મગ્ગપઞ્ઞાય ચ **પજહતો. ભાવયતો સચ્છિકરોતો ભાવેતબ્બં** મગ્ગસચ્ચં, **સચ્છિકાતબ્બં** નિરોધસચ્ચં. કેચિ પનેત્થ પીતિયા એવ વસેન અભિઞ્ઞેય્યાદીનિ ઉદ્ધરન્તિ, તં અયુત્તં ઝાનાદિસમુદાયં ઉદ્ધરિત્વા તતો પીતિયા નિદ્ધારણસ્સ અધિપ્પેતત્તા.

એત્થ ચ ‘‘દીઘંઅસ્સાસવસેના’’તિઆદિના પઠમચતુક્કવસેન આરમ્મણતો પીતિપ્પટિસંવેદનં વુત્તં, તથા ‘‘આવજ્જતો’’તિઆદીહિ પઞ્ચહિ પદેહિ. ‘‘અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનતો’’તિઆદીહિ પન અસમ્મોહતો, ‘‘સદ્ધાય અધિમુચ્ચતો’’તિઆદીહિ ઉભયથાપિ સઙ્ખેપતો સમથવસેન આરમ્મણતો વિપસ્સનાવસેન અસમ્મોહતો પીતિપ્પટિસંવેદનં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. કસ્મા પનેત્થ વેદનાનુપસ્સનાયં પીતિસીસેન વેદના ગહિતા, ન સરૂપતો એવાતિ? ભૂમિવિભાગાદિવસેન વેદનં ભિન્દિત્વા ચતુધા વેદનાનુપસ્સનં દસ્સેતું. અપિચ વેદનાકમ્મટ્ઠાનં દસ્સેન્તો ભગવા પીતિયા ઓળારિકત્તા તંસમ્પયુત્તસુખં સુખગ્ગહણત્થં પીતિસીસેન દસ્સેતિ.

એતેનેવ નયેન અવસેસપદાનીતિ સુખપ્પટિસંવેદી ચિત્તસઙ્ખારપ્પટિસંવેદીતિ પદાનિ પીતિપ્પટિસંવેદી-પદે આગતનયેનેવ અત્થતો વેદિતબ્બાનિ. સક્કા હિ ‘‘દ્વીહાકારેહિ સુખપ્પટિસંવિદિતા હોતિ, ચિત્તસઙ્ખારપ્પટિસંવિદિતા હોતિ આરમ્મણતો’’તિઆદિના પીતિટ્ઠાને સુખાદિપદાનિ પક્ખિપિત્વા ‘‘સુખસહગતાનિ તીણિ ઝાનાનિ ચત્તારિ વા ઝાનાનિ સમાપજ્જતી’’તિઆદિના અત્થં વિઞ્ઞાતું. તેનાહ “**તિણ્ણં ઝાનાનં વસેના**”તિઆદિ. **વેદનાદયો**તિ **આદિ**-સદ્દેન સઞ્ઞા ગહિતા. તેનાહ “**દ્વે ખન્ધા**”તિ. **વિપસ્સનાભૂમિદસ્સનત્થ**ન્તિ પકિણ્ણકસઙ્ખારસમ્મસનવસેન વિપસ્સનાય ભૂમિદસ્સનત્થં “**સુખન્તિ દ્વે સુખાની**”તિઆદિ વુત્તં સમથે કાયિકસુખાભાવતો. **સો**તિ સો પસ્સમ્ભનપરિયાયેન વુત્તો નિરોધો. ‘‘ઇમસ્સ હિ ભિક્ખુનો અપરિગ્ગહિતકાલે’’તિઆદિના વિત્થારતો કાયસઙ્ખારે વુત્તો, તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. તત્થ કાયસઙ્ખારવસેન આગતો, ઇધ ચિત્તસઙ્ખારવસેનાતિ અયમેવ વિસેસો.

એવં ચિત્તસઙ્ખારસ્સ પસ્સમ્ભનં અતિદેસેન દસ્સેત્વા યદઞ્ઞં ઇમસ્મિં ચતુક્કે વત્તબ્બં, તં દસ્સેતું “**અપિચા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **પીતિપદે**તિ ‘‘પીતિપ્પટિસંવેદી’’તિઆદિના દેસિતકોટ્ઠાસે. **પીતિસીસેન વેદના વુત્તા**તિ પીતિઅપદેસેન તંસમ્પયુત્તા વેદના વુત્તા, ન પીતીતિ અધિપ્પાયો. તત્થ કારણં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. **દ્વીસુ ચિત્તસઙ્ખારપદેસૂ**તિ ‘‘ચિત્તસઙ્ખારપ્પટિસંવેદી પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખાર’’ન્તિ ચિત્તસઙ્ખારપટિસંયુત્તેસુ દ્વીસુ પદેસુ. ‘‘વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપ’’ન્તિ વચનતો ચિત્તેન પટિબદ્ધાતિ **ચિત્તપટિબદ્ધા**. તતો એવ કામં ચિત્તેન સઙ્ખરીયન્તીતિ **ચિત્તસઙ્ખારા**, સઞ્ઞાવેદનાદયો, ઇધ પન ઉપલક્ખણમત્તં, સઞ્ઞાવેદનાવ અધિપ્પેતાતિ આહ “**સઞ્ઞાસમ્પયુત્તા વેદના**”તિ.

ચિત્તપ્પટિસંવેદીતિ એત્થ દ્વીહાકારેહિ ચિત્તપટિસંવિદિતા હોતિ આરમ્મણતો અસમ્મોહતો ચ. કથં આરમ્મણતો? ચત્તારિ ઝાનાનિ સમાપજ્જતિ, તસ્સ સમાપત્તિક્ખણે ઝાનપટિલાભેનાતિઆદિના વુત્તનયાનુસારેન સબ્બં સુવિઞ્ઞેય્યન્તિ આહ – “**ચતુન્નં ઝાનાનં વસેન ચિત્તપટિસંવિદિતા વેદિતબ્બા**”તિ. **ચિત્તં મોદેન્તો**તિ ઝાનસમ્પયુત્તં ચિત્તં સમ્પયુત્તાય પીતિયા મોદયમાનો, તં વા પીતિં આરમ્મણં કત્વા પવત્તં વિપસ્સનાચિત્તં તાય એવ આરમ્મણભૂતાય પીતિયામોદયમાનો. **પમોદેન્તો**તિઆદીનિ પદાનિ તસ્સેવ વેવચનાનિ પીતિપરિયાયભાવતો.

સમ્પયુત્તાય પીતિયા ચિત્તં આમોદેતીતિ ઝાનચિત્તસમ્પયુત્તાય પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગભૂતાય ઓદગ્યલક્ખણાય ઝાનપીતિયા તમેવ ઝાનચિત્તં સહજાતાદિપચ્ચયવસેન ચેવ ઝાનપચ્ચયવસેન ચ પરિબ્રૂહેન્તો હટ્ઠપ્પહટ્ઠાકારં પાપેન્તો આમોદેતિ પમોદેતિ ચ. **આરમ્મણં કત્વા**તિ ઉળારં ઝાનસમ્પયુત્તં પીતિં આરમ્મણં કત્વા પવત્તમાનં વિપસ્સના**ચિત્તં** તાય એવ આરમ્મણભૂતાય પીતિયા યોગાવચરો હટ્ઠપ્પહટ્ઠાકારં પાપેન્તો “**આમોદેતિ પમોદેતી**”તિ વુચ્ચતિ.

સમં ઠપેન્તોતિ યથા ઈસકમ્પિ લીનપક્ખં ઉદ્ધચ્ચપક્ખઞ્ચ અનુપગ્ગમ્મ અનોનતં અનુન્નતં યથા ઇન્દ્રિયાનં સમત્તપટિપત્તિયા અવિસમં, સમાધિસ્સ વા ઉક્કંસગમનેન આનેઞ્જપ્પત્તિયા સમ્મદેવ ઠિતં હોતિ, એવં અપ્પનાવસેન ઠપેન્તો. **લક્ખણપ્પટિવેધેના**તિ અનિચ્ચાદિકસ્સ લક્ખણસ્સ પટિ પટિ વિજ્ઝનેન ખણે ખણે અવબોધેન. **ખણિકચિત્તેકગ્ગતા**તિ ખણમત્તટ્ઠિતિકો સમાધિ. સોપિ હિ આરમ્મણે નિરન્તરં એકાકારેન પવત્તમાનો પટિપક્ખેન અનભિભૂતો અપ્પિતો વિય ચિત્તં નિચ્ચલં ઠપેતિ. તેન વુત્તં “**એવં ઉપ્પન્નાયા**”તિઆદિ.

મોચેન્તોતિ વિક્ખમ્ભનવિમુત્તિવસેન વિવેચેન્તો વિસું કરોન્તો, નીવરણાનિ પજહન્તોતિ અત્થો. **વિપસ્સનાક્ખણે**તિ ભઙ્ગાનુપસ્સનાક્ખણે. ભઙ્ગો હિ નામ અનિચ્ચતાય પરમા કોટિ, તસ્મા તાય ભઙ્ગાનુપસ્સકો યોગાવચરો ચિત્તમુખેન સબ્બં સઙ્ખારગતં અનિચ્ચતો પસ્સતિ, નો નિચ્ચતો, અનિચ્ચસ્સ દુક્ખત્તા દુક્ખસ્સ ચ અનત્તત્તા તદેવ દુક્ખતો અનુપસ્સતિ, નો સુખતો, અનત્તતો અનુપસ્સતિ, નો અત્તતો. યસ્મા પન યં અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા, ન તં અભિનન્દિતબ્બં, યઞ્ચ ન અભિનન્દિતબ્બં, ન તં રઞ્જિતબ્બં, તસ્મા ભઙ્ગદસ્સનાનુસારેન ‘‘અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા’’તિ સઙ્ખારગતે દિટ્ઠે તસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, નો નન્દતિ, વિરજ્જતિ, નો રજ્જતિ, સો એવં નિબ્બિન્દન્તો વિરજ્જન્તો લોકિયેનેવ તાવ ઞાણેન રાગં નિરોધેતિ નો સમુદેતિ, નાસ્સ સમુદયં કરોતીતિ અત્થો. અથ વા સો એવં વિરત્તો યથા દિટ્ઠં સઙ્ખારગતં, તં તથા દિટ્ઠં અત્તનો ઞાણેન નિરોધેતિ નો સમુદેતિ, નિરોધમેવસ્સ મનસિ કરોતિ, નો સમુદયન્તિ અત્થો, સો એવં પટિપન્નો પટિનિસ્સજ્જતિ, નો આદિયતીતિ વુત્તં હોતિ. અયઞ્હિ

અનિચ્ચાદિઅનુપસ્સના સદ્ધિં ખન્ધાભિસઙ્ખારેહિ કિલેસાનં પરિચ્ચજનતો સઙ્ખતદોસદસ્સનેન તબ્બિપરીતે નિબ્બાને તન્નિન્નતાય પક્ખન્દનતો ચ **પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગો ચેવ પક્ખન્દનપટિનિસ્સગ્ગો ચા**તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા તાય સમન્નાગતો યોગાવચરો વુત્તનયેન કિલેસે ચ પરિચ્ચજતિ, નિબ્બાને ચ પક્ખન્દતિ. તેન વુત્તં "**સો વિપસ્સનાક્ખણે અનિચ્ચાનુપસ્સનાય નિચ્ચસઞ્ઞાતો ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો**...પે॰... **પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાય આદાનતો ચિત્તં મોચેન્તો વિમોચેન્તો અસ્સસતિ ચેવ પસ્સસતિ ચા**"તિ.

તત્થ અનિચ્ચસ્સ, અનિચ્ચન્તિ વા અનુપસ્સના **અનિચ્ચાનુપસ્સના**. તેભૂમકધમ્માનં અનિચ્ચતં ગહેત્વા પવત્તાય વિપસ્સનાય એતં નામં. **નિચ્ચસઞ્ઞાતો**તિ સઙ્ખતધમ્મે "નિચ્ચા સસ્સતા"તિ પવત્તાય મિચ્છાસઞ્ઞાય. સઞ્ઞાસીસેન ચિત્તદિટ્ઠીનમ્પિ ગહણં દટ્ઠબ્બં. એસ નયો **સુખસઞ્ઞા**દીસુપિ. **નિબ્બિદાનુપસ્સનાયા**તિ સઙ્ખારેસુ નિબ્બિન્દનાકારેન પવત્તાય અનુપસ્સનાય . **નન્દિતો**તિ સપ્પીતિકતણ્હાતો. **વિરાગાનુપસ્સનાયા**તિ તથા વિરજ્જનાકારેન પવત્તાય અનુપસ્સનાય. તેન વુત્તં "**રાગતો મોચેન્તો**"તિ. **નિરોધાનુપસ્સનાયા**તિ સઙ્ખારાનં નિરોધસ્સ અનુપસ્સનાય. યથા સઙ્ખારા નિરુજ્ઝન્તિયેવ આયતિં પુનબ્ભવવસેન નુપ્પજ્જન્તિ, એવં વા અનુપસ્સના નિરોધાનુપસ્સના. મુઞ્ચિતુકમ્યતા હિ અયં બલપ્પત્તા. તેનાહ "**સમુદયતો મોચેન્તો**"તિ. પટિનિસ્સજ્જનાકારેન પવત્તા અનુપસ્સના **પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સના. આદાનતો**તિ નિચ્ચાદિવસેન ગહણતો, પટિસન્ધિગ્ગહણતો વાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અનિચ્ચન્તિ અનુપસ્સી, અનિચ્ચસ્સ વા અનુપસ્સનસીલો **અનિચ્ચાનુપસ્સી**તિ એત્થ કિં પન તં અનિચ્ચં, કથં વા અનિચ્ચં, કા વા અનિચ્ચાનુપસ્સના, કસ્સ વા અનિચ્ચાનુપસ્સનાતિ ચતુક્કં વિભાવેતબ્બન્તિ તં દસ્સેન્તો "**અનિચ્ચં વેદિતબ્બ**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ નિચ્ચં નામ ધુવં સસ્સતં યથા તં નિબ્બાનં, ન નિચ્ચન્તિ **અનિચ્ચં**, ઉદયબ્બયવન્તં, અત્થતો સઙ્ખતા ધમ્માતિ આહ **અનિચ્ચન્તિ પઞ્ચક્ખન્ધા. કસ્મા? ઉપ્પાદવયઞ્ઞથત્તભાવા**તિ, ઉપ્પાદવયઞ્ઞથત્તસબ્ભાવાતિ અત્થો. તત્થ સઙ્ખતધમ્માનં હેતુપચ્ચયેહિ ઉપ્પજ્જનં અહુત્વા સમ્ભવો અત્તલાભો **ઉપ્પાદો**, ઉપ્પન્નાનં તેસં ખણનિરોધો વિનાસો **વયો**, જરાય અઞ્ઞથાભાવો **અઞ્ઞથત્તં**. યથા હિ ઉપ્પાદાવત્થાય ભિન્નાય ભઙ્ગાવત્થાયં વત્થુભેદો નત્થિ, એવં ઠિતિસઙ્ખાતાયં ભઙ્ગાભિમુખાવત્થાયમ્પિ વત્થુભેદો નત્થિ. યત્થ જરાવોહારો, તસ્મા એકસ્સપિ ધમ્મસ્સ જરા યુજ્જતિ, યા ખણિકજરાતિ વુચ્ચતિ. એકંસેન ચ ઉપ્પાદભઙ્ગાવત્થાસુ વત્થુનો અભેદો ઇચ્છિતબ્બો, અઞ્ઞથા "અઞ્ઞો ઉપ્પજ્જતિ, અઞ્ઞો ભિજ્જતી"તિ આપજ્જેય્ય. તયિદં ખણિકજરં સન્ધાયાહ "અઞ્ઞથત્ત"ન્તિ.

યસ્સ લક્ખણત્તયસ્સ ભાવા ખન્ધેસુ અનિચ્ચસમઞ્ઞા, તસ્મિં લક્ખણત્તયે અનિચ્ચતા સમઞ્ઞાતિ "અનિચ્ચતાતિ તેસંયેવ ઉપ્પાદવયઞ્ઞથત્ત"ન્તિ વત્વા વિસેસતો ધમ્માનં ખણિકનિરોધે અનિચ્ચતાવોહારોતિ દસ્સેન્તો "**હુત્વા અભાવો વા**"તિઆદિમાહ. તત્થ ઉપ્પાદપુબ્બકત્તા અભાવસ્સ **હુત્વા**-ગહણં. તેન પાકટભાવપુબ્બકત્તં વિનાસભાવસ્સ દસ્સેતિ. **તેનેવાકારેના**તિ નિબ્બત્તનાકારેન. **ખણભઙ્ગેના**તિ ખણિકનિરોધેન. **તસ્સા અનિચ્ચતાયા**તિ ખણિકભઙ્ગસઙ્ખાતાય અનિચ્ચતાય. **તાય અનુપસ્સનાયા**તિ યથાવુત્તાય અનિચ્ચાનુપસ્સનાય. **સમન્નાગતો**તિ સમઙ્ગિભૂતો યોગાવચરો.

ખયોતિ સઙ્ખારાનં વિનાસો. વિરજ્જનં તેસંયેવ વિલુજ્જનં **વિરાગો**, ખયો એવ વિરાગો **ખયવિરાગો**, ખણિકનિરોધો. અચ્ચન્તમેત્થ એતસ્મિં અધિગતે સઙ્ખારા વિરજ્જન્તિ નિરુજ્ઝન્તીતિ **અચ્ચન્તવિરાગો**, નિબ્બાનં. તેનાહ "**ખયવિરાગોતિ સઙ્ખારાનં ખણભઙ્ગો. અચ્ચન્તવિરાગોતિ નિબ્બાન**"ન્તિ. **તદુભયદસ્સનવસેન પવત્તા**તિ ખયવિરાગાનુપસ્સનાવસેન વિપસ્સનાય, અચ્ચન્તવિરાગાનુપસ્સનાવસેન મગ્ગસ્સ પવત્તિ યોજેતબ્બા. આરમ્મણતો વા વિપસ્સનાય ખયવિરાગાનુપસ્સનાવસેન પવત્તિ, તન્નિન્નભાવતો અચ્ચન્તવિરાગાનુપસ્સનાવસેન, મગ્ગસ્સ પન અસમ્મોહતો ખયવિરાગાનુપસ્સનાવસેન, આરમ્મણતો અચ્ચન્તવિરાગાનુપસ્સનાવસેન પવત્તિ વેદિતબ્બા. **એસેવ નયો**તિ ઇમિના યસ્મા વિરાગાનુપસ્સીપદે વુત્તનયાનુસારેન "દ્વે નિરોધા ખયનિરોધો ચ અચ્ચન્તનિરોધો ચા"તિ એવમાદિઅત્થવણ્ણનં અતિદિસ્સતિ, તસ્મા વિરાગટ્ઠાને નિરોધપદં પક્ખિપિત્વા "ખયો સઙ્ખારાનં વિનાસો"તિઆદિના ઇધ વુત્તનયેન તસ્સ અત્થવણ્ણના વેદિતબ્બા.

પટિનિસ્સજ્જનં પહાતબ્બસ્સ તદઙ્ગવસેન વા સમુચ્છેદવસેન વા પરિચ્ચજનં **પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગો**. તથા સબ્બુપધીનં પટિનિસ્સગ્ગભૂતે વિસઙ્ખારે અત્તનો નિસ્સજ્જનં તન્નિન્નતાય વા તદારમ્મણતાય વા તત્થ પક્ખન્દનં **પક્ખન્દનપટિનિસ્સગ્ગો. તદઙ્ગવસેના**તિ એત્થ અનિચ્ચાનુપસ્સના તાવ તદઙ્ગપ્પહાનવસેન નિચ્ચસઞ્ઞં પરિચ્ચજતિ, પરિચ્ચજન્તી ચ તસ્સા તથા અપ્પવત્તિયં યે "નિચ્ચ"ન્તિ ગહણવસેન કિલેસા તમ્મૂલકા ચ અભિસઙ્ખારા તદુભયમૂલકા ચ વિપાકક્ખન્ધા અનાગતે ઉપ્પજ્જેય્યું, તે સબ્બેપિ અપ્પવત્તિકરણવસેન પરિચ્ચજતિ, તથા દુક્ખસઞ્ઞાદયો. તેનાહ – "**વિપસ્સના હિ તદઙ્ગવસેન સદ્ધિં ખન્ધાભિસઙ્ખારેહિ કિલેસે પરિચ્ચજતી**"તિ. **સઙ્ખતદોસદસ્સનેના**તિ સઙ્ખતે તેભૂમકસઙ્ખારગતે અનિચ્ચતાદિદોસદસ્સનેન. નિચ્ચાદિભાવેન **તબ્બિપરીતે. તન્નિન્નતાયા**તિ તદધિમુત્તતાય. **પક્ખન્દતી**તિ અનુપવિસતિ અનુપવિસન્તં વિય હોતિ. **સદ્ધિં ખન્ધાભિસઙ્ખારેહિ કિલેસે પરિચ્ચજતી**તિ મગ્ગેન કિલેસેસુ પરિચ્ચત્તેસુ અવિપાકધમ્મતાપાદનેન અભિસઙ્ખારા તમ્મૂલકા ચ ખન્ધા અનુપ્પત્તિરહભાવેન પરિચ્ચત્તા નામ હોન્તીતિ સબ્બેપિ તે મગ્ગો પરિચ્ચજતીતિ વુત્તં. **ઉભયન્તિ** વિપસ્સનાઞાણં મગ્ગઞાણઞ્ચ. મગ્ગઞાણમ્પિ હિ ગોત્રભુઞાણસ્સ અનુ પચ્છા નિબ્બાનદસ્સનતો અનુપસ્સનાતિ વુચ્ચતિ.

ઇદઞ્ચ ચતુત્થચતુક્કં સુદ્ધવિપસ્સનાવસેનેવ વુત્તં, પુરિમાનિ પન તીણિ સમથવિપસ્સનાવસેન. એવં ચતુન્નં ચતુક્કાનં વસેન સોળસવત્થુકાય આનાપાનસ્સતિયા ભાવના વેદિતબ્બા. એવં સોળસવત્થુવસેન ચ અયં આનાપાનસ્સતિ ભાવિતા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસાતિ વેદિતબ્બા. "એવં ભાવિતો ખો, ભિક્ખવે, આનાપાનસ્સતિસમાધી"તિઆદિના પન સન્તભાવાદિવસેન મહાનિસંસતા દસ્સિતા. વિતક્કુપચ્છેદસમત્થતાયપિ ચસ્સ મહાનિસંસતા દટ્ઠબ્બા. અયઞ્હિ સન્તપણીતઅસેચનકસુખવિહારત્તા સમાધિઅન્તરાયકરાનં વિતક્કાનં વસેન ઇતો ચિતો ચ ચિત્તસ્સ વિધાવનં ઉપચ્છિન્દિત્વા આનાપાનારમ્મણાભિમુખમેવ ચિત્તં કરોતિ. તેનેવ વુત્તં – "આનાપાનસ્સતિ ભાવેતબ્બા વિતક્કુપચ્છેદાયા"તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧; ઉદા॰ ૩૧). વિજ્જાવિમુત્તિપારિપૂરિયા મૂલભાવેનપિ ચસ્સા મહાનિસંસતા વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> "આનાપાનસ્સતિ, ભિક્ખવે, ભાવિતા બહુલીકતા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને પરિપૂરેતિ, ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ભાવિતા બહુલીકતા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે પરિપૂરેન્તિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા ભાવિતા બહુલીકતા વિજ્જાવિમુત્તિં પરિપૂરેન્તી"તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૪૭).

અપિચ ચરિમકાનં અસ્સાસપસ્સાસાનં વિદિતભાવકરણતોપિસ્સા મહાનિસંસતા વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> "એવં ભાવિતાય, રાહુલ, આનાપાનસ્સતિયા એવં બહુલીકતાય યેપિ તે ચરિમકા અસ્સાસપસ્સાસા, તેપિ વિદિતાવ નિરુજ્ઝન્તિ, નો અવિદિતા"તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૨૧).

તત્થ નિરોધવસેન તયો ચરિમકા ભવચરિમકા ઝાનચરિમકા ચુતિચરિમકાતિ. ભવેસુ હિ કામભવે અસ્સાસપસ્સાસા પવત્તન્તિ, રૂપારૂપભવેસુ ન પવત્તન્તિ, તસ્મા તે **ભવચરિમકા**. ઝાનેસુ પુરિમે ઝાનત્તયે પવત્તન્તિ, ચતુત્થે નપ્પવત્તન્તિ, તસ્મા તે **ઝાનચરિમકા**. યે પન ચુતિચિત્તસ્સ પુરતો સોળસમેન ચિત્તેન સદ્ધિં ઉપ્પજ્જિત્વા

ચુતિચિત્તેન સહ નિરુજ્ઝન્તિ, ઇમે **ચુતિચરિમકા** નામ. ઇમે ઇધ ચરિમકાતિ અધિપ્પેતા.

ઇમે કિર ઇમં કમ્મટ્ઠાનમનુયુત્તસ્સ ભિક્ખુનો પાકટા હોન્તિ આનાપાનારમ્મણસ્સ સુટ્ઠુ પરિગ્ગહિતત્તા. ચુતિચિત્તસ્સ હિ પુરતો સોળસમચિત્તસ્સ ઉપ્પાદક્ખણે ઉપ્પાદં આવજ્જયતો ઉપ્પાદોપિ નેસં પાકટો હોતિ, ઠિતિં આવજ્જયતો ઠિતિપિ નેસં પાકટા હોતિ, ભઙ્ગં આવજ્જયતો ભઙ્ગોપિ નેસં પાકટો હોતિ. ઇતો અઞ્ઞં કમ્મટ્ઠાનં ભાવેત્વા અરહત્તપ્પત્તસ્સ ભિક્ખુનો હિ આયુઅન્તરં પરિચ્છિન્નં વા હોતિ અપરિચ્છિન્નં વા, ઇમં પન સોળસવત્થુકં આનાપાનસ્સતિં ભાવેત્વા અરહત્તપ્પત્તસ્સ આયુઅન્તરં પરિચ્છિન્નમેવ હોતિ. સો ''એત્તકં દાનિ મે આયુસઙ્ખારા પવત્તિસ્સન્તિ, ન ઇતો પર''ન્તિ ઞત્વા અત્તનો ધમ્મતાય એવ સરીરપટિજગ્ગનનિવાસનપારુપનાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ કત્વા અક્ખીનિ નિમીલેતિ કોટપબ્બતવિહારવાસિતિસ્સત્થેરો વિય, મહાકરઞ્જિયવિહારવાસિમહાતિસ્સત્થેરો વિય, દેવપુત્તરટ્ઠે પિણ્ડપાતિકત્થેરો વિય, ચિત્તલપબ્બતવિહારવાસિનો દ્વેભાતિકત્થેરા વિય ચ.

તત્રિદં એકવત્થુપરિદીપનં – દ્વેભાતિકત્થેરાનં કિરેકો પુણ્ણમુપોસથદિવસે પાતિમોક્ખં ઓસારેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ચઙ્કમે ઠિતો જુણ્હપક્ખે પદોસવેલાયં ચન્દાલોકેન સમન્તતો આસિઞ્ચમાનખીરધારં વિય ગગનતલં રજતપટ્ટસદિસં વાલિકાસન્થતઞ્ચ ભૂમિભાગં દિસ્વા ''રમણીયો વતાયં કાલો, દેસો ચ મમ અજ્ઝાસયસદિસો, કીવ ચિરં નુ ખો અયં દુક્ખભારો વહિતબ્બો''તિ અત્તનો આયુસઙ્ખારે ઉપધારેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં આહ – ''તુમ્હેહિ કથં પરિનિબ્બાયન્તા ભિક્ખૂ દિટ્ઠપુબ્બા''તિ. તત્ર કેચિ આહંસુ – ''અમ્હેહિ આસને નિસિન્નકાવ પરિનિબ્બાયન્તા દિટ્ઠપુબ્બા''તિ. કેચિ ''અમ્હેહિ આકાસે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નકા''તિ. થેરો આહ – ''અહં દાનિ વો ચઙ્કમન્તમેવ પરિનિબ્બાયમાનં દસ્સયિસ્સામી''તિ. તતો ચઙ્કમે તિરિયં લેખં કત્વા ''અહં ઇતો ચઙ્કમકોટિતો પરકોટિં ગન્ત્વા નિવત્તમાનો ઇમં લેખં પત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ વત્વા ચઙ્કમં ઓરુય્હ પરભાગં ગન્ત્વા નિવત્તમાનો એકેન પાદેન લેખં અક્કન્તક્ખણેયેવ પરિનિબ્બાયીતિ.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણના

૧૬૭. યદિપિ અરિયા નેવ અત્તનાવ અત્તાનં જીવિતા વોરોપેસું, નાઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ જીવિતા વોરોપેસું, નાપિ મિગલણ્ડિકં સમણકુત્તકં ઉપસઙ્કમિત્વા સમાદપેસું, તથાપિ યથાવુત્તેહિ તીહિ પકારેહિ મતાનં અન્તરે અરિયાનમ્પિ સબ્ભાવતો **''અરિયપુગ્ગલમિસ્સકત્તા''**તિ વુત્તં. ન હિ અરિયા પાણાતિપાતં કરિંસુ ન સમાદપેસું, નાપિ સમનુઞ્ઞા અહેસું. અથ વા પુથુજ્જનકાલે અત્તનાવ અત્તાનં ઘાતેત્વા મરણસમયે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરિયમગ્ગં પટિલભિત્વા મતાનમ્પિ અરિયાનં સબ્ભાવતો ઇમિનાવ નયેન અત્તનાવ અત્તાનં જીવિતા વોરોપનસ્સ અરિયાનમ્પિ સબ્ભાવતો અરિયપુગ્ગલમિસ્સકત્તા ''મોઘપુરિસા''તિ ન વુત્તં. ''**તે ભિક્ખૂ''તિ વુત્તન્તિ** ''કથઞ્હિ નામ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ અત્તનાપિ અત્તાનં જીવિતા વોરોપેસ્સન્તી''તિ એત્થ ''મોઘપુરિસા''તિ અવત્વા ''તે ભિક્ખૂ''તિ વુત્તં.

અનુપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણના

૧૬૮. ઇત્થીસુ પટિબદ્ધચિત્તતા નામ છન્દરાગેન સારત્તતા સાપેક્ખભાવોતિ આહ **''સારત્તા અપેક્ખવન્તો''**તિ. મરણસ્સ ગુણકિત્તનં જીવિતે આદીનવદસ્સનપુબ્બઙ્ગમન્તિ આહ **''જીવિતે આદીનવં દસ્સેત્વા''**તિ. ''કિં તુય્હિમિના પાપકેન દુજ્જીવિતેના''તિ ઇદં જીવિતે આદીનવદસ્સનં. ''મતં તે જીવિતા સેય્યો''તિઆદિ પન મરણગુણકિત્તનન્તિ દટ્ઠબ્બં. લોભાદીનં અતિવિય ઉસ્સન્નત્તા અનુપપરિક્ખિત્વા કતં સાહસિકકમ્મં કિબ્બિસન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ – **''કિબ્બિસં સાહસિકકમ્મં લોભાદિકિલેસુસ્સદ''**ન્તિ. **કસ્મા ઇદં વુચ્ચતીતિ** છબ્બગ્ગિયાનંયેવેદં વચનં. મત-સદ્દો ''ગત''ન્તિઆદીસુ વિય ભાવવચનોતિ આહ **''તવ મરણ''**ન્તિ. **કતકાલોતિ** કતમરણકાલો. અથ વા **કાલોતિ** મરણસ્સેતં અધિવચનં, તસ્મા **કતકાલોતિ** કતમરણોતિ અત્થો. તેનેવાહ **''કાલં કત્વા, મરિત્વા''**તિ. દિવિ ભવા **દિબ્બાતિ** આહ **''દેવલોકે ઉપ્પન્નેહી''**તિ. **સમપ્પિતોતિ** યુત્તો. **સમઙ્ગીભૂતોતિ** સમ્મદેવ એકીભાવં ગતો.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૭૨. ઉસ્સુક્કવચનન્તિ પુબ્બકાલકિરિયાવચનં. અયઞ્હિ સમાનકત્તુકેસુ પુબ્બાપરકાલકિરિયાવચનેસુ પુબ્બકાલકિરિયાવચનસ્સ નિરુત્તિવોહારો. **સઞ્ચિચ્ચાતિ** ઇમસ્સ પદસ્સ ''જાનિત્વા સઞ્જાનિત્વા ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા''તિ એવં પુબ્બકાલકિરિયાવસેન બ્યઞ્જનાનુરૂપં કત્વા પદભાજને વત્તબ્બે તથા અવત્વા ''જાનન્તો સઞ્જાનન્તો''તિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં કત્વા ''ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા વીતિક્કમો''તિ જીવિતા વોરોપનસ્સ ચ તદત્થવસેન નિદ્દિટ્ઠત્તા વુત્તં **''બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા''**તિ. ''જાનન્તો''તિ અવિસેસેન વુત્તેપિ ''સઞ્ચિચ્ચ મનુસ્સવિગ્ગહં જીવિતા વોરોપેય્યા''તિ વુત્તત્તા પાણવિસયમેત્થ જાનનન્તિ આહ **''પાણોતિ જાનન્તો''**તિ, સત્તો અયન્તિ જાનન્તોતિ અત્થો. **પાણોતિ** હિ વોહારતો સત્તો, પરમત્થતો જીવિતિન્દ્રિયં વુચ્ચતિ. ''મનુસ્સવિગ્ગહોતિ જાનન્તો''તિ અવત્વા ''પાણોતિ જાનન્તો''તિ વચનં ''મનુસ્સો અય''ન્તિ અજાનિત્વા કેવલં સત્તસઞ્ઞાય ઘાતેન્તસ્સપિ પારાજિકભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. તેનેવ **એળકચતુક્કે** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૪) એળકસઞ્ઞાય મનુસ્સપાણં વધન્તસ્સ પારાજિકાપત્તિ દસ્સિતા. તસ્મા ''મનુસ્સવિગ્ગહો''તિ અવત્વા ''પાણોતિ જાનન્તો''તિ અવિસેસેન વુત્તં.

સઞ્જાનન્તોતિ એત્થ સહ-સદ્દેન સમાનત્થો **સં**-**સદ્દોતિ** આહ – **''તેનેવ પાણજાનનાકારેન સદ્ધિં જાનન્તો''**તિ, તેનેવ પાણજાનનાકારેન સદ્ધિં જીવિતા વોરોપેમીતિ જાનન્તોતિ અત્થો. યદિપિ એકસ્સેવ ચિત્તસ્સ ઉભયારમ્મણભાવાસમ્ભવતો પાણોતિ જાનનેન સદ્ધિં જીવિતા વોરોપેમીતિ જાનનં એકક્ખણે ન સમ્ભવતિ, પાણોતિસઞ્ઞં પન અવિજહિત્વા મારેમીતિ જાનનં સન્ધાય ''તેનેવ...પે॰... સદ્ધિં જાનન્તો''તિ વુત્તં. તસ્મા **સદ્ધિન્તિ** અવિજહિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. કેચિ પન ''ઞાતપરિઞ્ઞાય દિટ્ઠસભાવેસુ ધમ્મેસુ તીરણપરિઞ્ઞાય તિલક્ખણં આરોપેત્વા 'રૂપં અનિચ્ચ'ન્તિઆદિના સભાવેન સદ્ધિં એકક્ખણે અનિચ્ચાદિલક્ખણજાનનં વિય 'ઇમં પાણં મારેમી'તિ અત્તનો કિરિયાય સદ્ધિંયેવ જાનાતી''તિ વદન્તિ. અપરે પન આચરિયા તત્થાપિ એવં ન કથેન્તિ.

વધકચેતનાવસેન ચેતેત્વાતિ ''ઇમં મારેમી''તિ વધકચેતનાય ચિન્તેત્વા. **પકપ્પેત્વાતિ** ''વધામિ ન''ન્તિ એવં ચિત્તેન પરિચ્છિન્દિત્વા. **અભિવિતરિત્વાતિ** સન્નિટ્ઠાનં કત્વા. તેનેવાહ **''નિરાસઙ્કચિત્તં પેસેત્વા''**તિ. **ઉપક્કમવસેનાતિ** સાહત્થિકાદિઉપક્કમવસેન. **એવં પવત્તસ્સાતિ** એવં યથાવુત્તવિધિના પવત્તસ્સ. કિઞ્ચાપિ ''સઞ્ચિચ્ચા''તિ ઇમસ્સ વિપ્પકતવચનત્તા ''જીવિતા વોરોપેય્યા''તિ ઇમિનાવ અપરકાલકિરિયાવચનેન સબ્બથા પરિનિટ્ઠિતવીતિક્કમો વુત્તો, તથાપિ ''સઞ્ચિચ્ચા''તિ ઇમિના વુચ્ચમાનં અપરિયોસિતવીતિક્કમમ્પિ અવસાનં પાપેત્વા દસ્સેતું **''વીતિક્કમો''**તિ પદભાજનં વુત્તં. તેનેવાહ **''અયં સઞ્ચિચ્ચસદ્દસ્સ સિખાપ્પત્તો અત્થોતિ વુત્તં હોતી''**તિ.

આદિતો પટ્ઠાયાતિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણેન સદ્ધિં ઉપ્પન્નકલલરૂપતો પટ્ઠાય. સયન્તિ એત્થાતિ સેય્યા, માતુકુચ્છિસઙ્ખાતો ગબ્ભો સેય્યા એતેસન્તિ **ગબ્ભસેય્યકા**, અણ્ડજા જલાબુજા ચ. તેસં ગબ્ભસેય્યકાનં વસેન સબ્બસુખુમત્તભાવદસ્સનત્થં **''યં માતુકુચ્છિસ્મિ''**ન્તિઆદિ વુત્તં, ન પારાજિકવત્થુનિયમનત્થં. ઓપપાતિકસંસેદજાપિ હિ મનુસ્સા

પારાજિકવત્થુમેવ. ન ચેવિમં સબ્બપઠમં મનુસ્સવિગ્ગહં જીવિતા વોરોપેતું સક્કા. પટિસન્ધિચિત્તેન હિ સદ્ધિં તિંસ કમ્મજરૂપાનિ નિબ્બત્તન્તિ, તેસુ પન ઠિતેસુયેવ સોળસ ભવઙ્ગચિત્તાનિ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ. એતસ્મિં અન્તરે ગહિતપટિસન્ધિકસ્સ દારકસ્સ વા માતુયા વા પનસ્સ અન્તરાયો નત્થિ. અયઞ્હિ મરણસ્સ અનોકાસો નામ. એકસ્મિઞ્હિ સોળસચિત્તક્ખણે કાલે દારકસ્સ મરણં નત્થિ તદા ચુતિચિત્તસ્સ અસમ્ભવતો, માતુયાપિ તત્તકં કાલં અનતિક્કમિત્વા તદનન્તરેયેવ ચવનધમ્માય ગબ્ભગ્ગહણસ્સેવ અસમ્ભવતો. ચિત્તગ્ગહણેનેવ અવિનાભાવતો સેસઅરૂપધમ્માનમ્પિ ગહિતત્તા રૂપકાયુપત્થમ્ભિતસ્સેવ ચ નામકાયસ્સ પઞ્ચવોકારે પવત્તિસબ્ભાવતો વુત્તં "**સકલાપિ પઞ્ચવોકારપટિસન્ધિ દસ્સિતા હોતી**"તિ. તત્થ **સકલાપિ પઞ્ચવોકારપટિસન્ધીતિ** પરિપુણ્ણા અનૂના રૂપાદિપઞ્ચક્ખન્ધાનં પટિસન્ધીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો, ન પન સકલાપિ પઞ્ચવોકારભવે પટિસન્ધીતિ. તેનેવાહ "**તસ્મા તત્થ પઠમં ચિત્તં...પે॰... કલલરૂપન્તિ અયં સબ્બપઠમો મનુસ્સવિગ્ગહો**"તિ. "તદહુજાતસ્સ એળકસ્સ લોમં જાતિઉણ્ણા"તિ કેચિ. "હિમવન્તપ્પદેસે જાતિમન્તએળકલોમં જાતિઉણ્ણા"તિ અપરે. સુખુમજાતિલોમા એવ કિર કેચિ એળકા હિમવન્તે વિજ્જન્તિ. "ગબ્ભં ફાલેત્વા ગહિતએળકલોમં જાતિઉણ્ણા"તિ અઞ્ઞે.

એકેન અંસુનાતિ ખુદ્દકભાણકાનં મતેન વુત્તં. તથા હિ "ગબ્ભસેય્યકસત્તાનં પટિસન્ધિક્ખણે પઞ્ચક્ખન્ધા અપચ્છા અપુરે એકતો પાતુભવન્તિ. તસ્મિં ખણે પાતુભૂતા કલલસઙ્ખાતા રૂપસન્તતિ પરિત્તા હોતિ ખુદ્દકમક્ખિકાય એકવાયામેન પાતબ્બમત્તા"તિ વત્વા પુન "અતિબહું એતં, સણ્હસૂચિયા તેલે પક્ખિપિત્વા ઉક્ખિત્તાય પગ્ઘરિત્વા અગ્ગે ઠિતબિન્દુમત્ત"ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ પટિક્ખિપિત્વા "એકકેસે તેલતો ઉદ્ધરિત્વા ગહિતે તસ્સ પગ્ઘરિત્વા અગ્ગે ઠિતબિન્દુમત્ત"ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ પટિક્ખિપિત્વા "ઇમસ્મિં જનપદે મનુસ્સાનં કેસે અટ્ઠધા ફાલિતે તતો એકકોટ્ઠાસપ્પમાણો ઉત્તરકુરુકાનં કેસો, તસ્સ પસન્નતિલતેલતો ઉદ્ધટસ્સ અગ્ગે ઠિતબિન્દુમત્ત"ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ પટિક્ખિપિત્વા "જાતિઉણ્ણા નામ સુખુમા, તસ્સા એકઅંસુનો પસન્નતિલતેલે પક્ખિપિત્વા ઉદ્ધટસ્સ પગ્ઘરિત્વા અગ્ગે ઠિતબિન્દુમત્ત"ન્તિ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬) **ખુદ્દકભાણકેહિ** વુત્તં. **સંયુત્તભાણકા** પન "તીહિ જાતિઉણ્ણંસૂહિ કતસુત્તગ્ગે સણ્ઠિતતેલબિન્દુપ્પમાણં કલલં હોતી"તિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૩૫) વદન્તિ. "**અચ્છ**"ન્તિ વુત્તમત્થં પરિયાયન્તરેન વિભાવેતિ "**વિપ્પસન્ન**"ન્તિ.

સપ્પિમણ્ડોતિ પસન્નસપ્પિ. **યથાતિ** ઇદં આનેત્વા એત્થાપિ સમ્બન્ધિતબ્બં, સપ્પિમણ્ડોપિ વુત્તબિન્દુપ્પમાણોવ ઇધ અધિપ્પેતો. **એવંવણ્ણપ્પટિભાગન્તિ** વુત્તપ્પમાણસણ્ઠાનપરિચ્છિન્નં . અથ વા **એવંવણ્ણપ્પટિભાગન્તિ** એવંવણ્ણં એવંસણ્ઠાનઞ્ચ. પટિભજનં વા **પટિભાગો**, સદિસતાભજનં સદિસતાપત્તીતિ અત્થો. એવંવિધો વણ્ણપ્પટિભાગો રૂપતો સણ્ઠાનતો ચ સદિસતાપત્તિ એતસ્સાતિ **એવંવણ્ણપ્પટિભાગં. કલલન્તિ પવુચ્ચતીતિ** ભૂતુપાદારૂપસઙ્ખાતો સન્તાનવસેન પવત્તમાનો અત્તભાવો કલલં નામાતિ કથીયતિ. **વીસવસ્સસતાયુકસ્સાતિ** નિદસ્સનમત્તં તતો ઊનાધિકાયુકમનુસ્સાનમ્પિ સબ્ભાવતો.

કલલકાલેપીતિ પઠમસત્તાહબ્ભન્તરે યં સન્તતિવસેન પવત્તમાનં કલલસઙ્ખાતં અત્તભાવં જીવિતા વોરોપેતું સક્કા, તં સન્ધાય વદતિ. **તતો વા ઉદ્ધન્તિ** દુતિયસત્તાહાદીસુ અબ્બુદાદિભાવપ્પત્તં સન્ધાય વુત્તં. નનુ ચ ઉપ્પન્નાનં ધમ્માનં સરસનિરોધેનેવ નિરુજ્ઝનતો અન્તરા ઉપચ્છેદો ન સક્કા કાતું, "તસ્મા...પે॰... જીવિતિન્દ્રિયં ઉપચ્છિન્દતિ ઉપરોધેતી"તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ – "**જીવિતિન્દ્રિયસ્સ પવેણીઘટનં...પે॰... ઉપરોધેતીતિ વુચ્ચતી**"તિ. કથઞ્ચાયમત્થો વિઞ્ઞાયતીતિ આહ "**સ્વાયમત્થો**"તિઆદિ.

એત્થાહ (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.૫; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૭૪) – ખણે ખણે નિરુજ્ઝનસભાવેસુ સઙ્ખારેસુ કો હન્તિ, કો વા હઞ્ઞતિ, યદિ ચિત્તચેતસિકસન્તાનો, સો અરૂપતાય ન છેદનભેદનાદિવસેન વિકોપનસમત્થો, નપિ વિકોપનીયો. અથ રૂપસન્તાનો, સો અચેતનતાય કટ્ઠકલિઙ્ગરૂપમોતિ ન તત્થ છેદનાદિના પાણાતિપાતો લબ્ભતિ યથા મતસરીરે. પયોગોપિ પાણાતિપાતસ્સ યથાવુત્તો પહરણપ્પહારાદિકો અતીતેસુ વા સઙ્ખારેસુ ભવેય્ય અનાગતેસુ વા પચ્ચુપ્પન્નેસુ વા, તત્થ ન તાવ અતીતાનાગતેસુ સમ્ભવતિ તેસં અભાવતો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ચ સઙ્ખારાનં ખણિકત્તા સરસેનેવ નિરુજ્ઝનસભાવતાય વિનાસાભિમુખેસુ નિપ્પયોજનો પયોગો સિયા, વિનાસસ્સ ચ કારણરહિતત્તા ન પહરણપ્પહારાદિપ્પયોગહેતુકં મરણં, નિરીહકતાય ચ સઙ્ખારાનં કસ્સ સો પયોગો, ખણિકત્તા વધાધિપ્પાયસમકાલભિજ્જનકસ્સ કિરિયાપરિયોસાનકાલાનવટ્ઠાનતો કસ્સ વા પાણાતિપાતકમ્મબદ્ધોતિ?

વુચ્ચતે – વધકચેતનાસહિતો સઙ્ખારાનં પુઞ્જો સત્તસઙ્ખાતો હન્તિ. તેન પવત્તિતવધપ્પયોગનિમિત્તં અપગતુસ્માવિઞ્ઞાણજીવિતિન્દ્રિયો મતવોહારપ્પવત્તિનિબન્ધનો યથાવુત્તવધપ્પયોગાકરણે ઉપ્પજ્જનારહો રૂપારૂપધમ્મસમૂહો હઞ્ઞતિ, કેવલો વા ચિત્તચેતસિકસન્તાનો વધપ્પયોગાવિસયભાવેપિ તસ્સ પઞ્ચવોકારભવે રૂપસન્તાનાધીનવુત્તિતાય રૂપસન્તાને પરેન પયોજિતજીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકપયોગવસેન તન્નિબ્બત્તિવિનિબન્ધકવિસદિસરૂપુપ્પત્તિયા વિહતે વિચ્છેદો હોતીતિ ન પાણાતિપાતસ્સ અસમ્ભવો, નપિ અહેતુકો પાણાતિપાતો, ન ચ પયોગો નિપ્પયોજનો પચ્ચુપ્પન્નેસુ સઙ્ખારેસુ કતપ્પયોગવસેન તદનન્તરં ઉપ્પજ્જનારહસ્સ સઙ્ખારકલાપસ્સ તથા અનુપ્પત્તિતો. ખણિકાનં સઙ્ખારાનં ખણિકમરણસ્સ ઇધ મરણભાવેન અનધિપ્પેતત્તા સન્તતિમરણસ્સ ચ યથાવુત્તનયેન સહેતુકભાવતો ન અહેતુકં મરણં, ન ચ કત્તુરહિતો પાણાતિપાતપ્પયોગો નિરીહકેસુપિ સઙ્ખારેસુ સન્નિહિતતામત્તેન ઉપકારકેસુ અત્તનો અત્તનો અનુરૂપફલુપ્પાદને નિયતેસુ કારણેસુ કત્તુવોહારસિદ્ધિતો યથા "પદીપો પકાસેતિ, નિસાકરો ચન્દિમા"તિ. ન ચ કેવલસ્સ વધાધિપ્પાયસહભુનો ચિત્તચેતસિકકલાપસ્સ પાણાતિપાતો ઇચ્છિતો સન્તાનવસેન અવટ્ઠિતસ્સેવ પટિજાનનતો, સન્તાનવસેન પવત્તમાનાનઞ્ચ પદીપાદીનં અત્થકિરિયાસિદ્ધિ દિસ્સતીતિ અત્થેવ પાણાતિપાતેન કમ્મુના બદ્ધો. અયઞ્ચ વિચારો અદિન્નાદાનાદીસુપિ યથાસમ્ભવં વિભાવેતબ્બો.

વોરોપેતું ન સક્કાતિ ઉપક્કમેન વોરોપેતું ન સક્કા. **સત્તટ્ઠજવનવારમત્તન્તિ ખુદ્દકભાણકાનં** મતેન વુત્તં. **સંયુત્તભાણકા** પન "રૂપસન્તતિ અરૂપસન્તતી"તિ દ્વે સન્તતિયો વત્વા "ઉદકં અક્કમિત્વા ગતસ્સ યાવ તીરે અક્કન્તઉદકલેખા ન વિપ્પસીદતિ, અદ્ધાનતો આગતસ્સ યાવ કાયે ઉસુમભાવો ન વૂપસમ્મતિ, આતપા આગન્ત્વા ગબ્ભં પવિટ્ઠસ્સ યાવ અન્ધકારભાવો ન વિગચ્છતિ, અન્તોગબ્ભે કમ્મટ્ઠાનં મનસિ કરિત્વા દિવા વાતપાનં વિવરિત્વા ઓલોકેન્તસ્સ યાવ અક્ખીનં ફન્દનભાવો ન વૂપસમ્મતિ, અયં રૂપસન્તતિ નામ. દ્વે તયો જવનવારા અરૂપસન્તતિ નામા"તિ વત્વા "તદુભયમ્પિ સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં નામા"તિ વદન્તિ . **મજ્ઝિમભાણકા** પન વદન્તિ "એકદ્વેસન્તતિવારપરિયાપન્નં સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં. તત્થ અન્ધકારે નિસીદિત્વા આલોકટ્ઠાનં ગતસ્સ ન ચ તાવ આરમ્મણં પાકટં હોતિ. યાવ પન તં પાકટં હોતિ, એત્થન્તરે પવત્તા રૂપસન્તતિ અરૂપસન્તતિ વા એકદ્વેસન્તતિવારા નામાતિ વેદિતબ્બા. આલોકટ્ઠાને ચરિત્વા ઓવરકં પવિટ્ઠસ્સપિ ન તાવ સહસા રૂપં પાકટં હોતિ. યાવ પન તં પાકટં હોતિ, એત્થન્તરે પવત્તા રૂપસન્તતિ અરૂપસન્તતિ વા એકદ્વેસન્તતિવારા વેદિતબ્બા. દૂરે ઠત્વા પન રજકાનં હત્થવિકારં ઘણ્ટિભેરિઆકોટનવિકારઞ્ચ દિસ્વાપિ ન તાવ સદ્દં સુણાતિ. યાવ પન તં સુણાતિ, એતસ્મિમ્પિ અન્તરે એકદ્વેસન્તતિવારા વેદિતબ્બા"તિ. એત્થ ચ આલોકટ્ઠાનતો ઓવરકં પવિટ્ઠસ્સ પગેવ તત્થ નિસિન્નસ્સ યાવ રૂપગતં પાકટં હોતિ, તત્થ ઉપડ્ઢવેલા અવિભૂતપ્પાયા, ઉપડ્ઢવેલા વિભૂતપ્પાયા તદુભયં ગહેત્વા "દ્વેસન્તતિવારા"તિ વુત્તં, તયિદં ન સબ્બસાધારણં, એકચ્ચસ્સ સીઘમ્પિ પાકટં હોતીતિ "એકદ્વેસન્તતિવારા"તિ એકગ્ગહણમ્પિ કતં.

સભાગસન્તતિવસેનાતિ કુસલાકુસલસોમનસ્સુપેક્ખાદિના સભાગસન્તતિવસેન. ઇમિના અરૂપસન્તતિ દસ્સિતા. **સત્તટ્ઠજવનવારમત્ત**ન્તિ ચ કામાવચરજવનવસેનેવ વેદિતબ્બં, ન ઇતરજવનવસેન. ન હિ તે પરિમિતકાલા, અન્તરા પવત્તભવઙ્ગાદયોપિ તદન્તોગધાતિ દટ્ઠબ્બા. **યાવ વા ઉણ્હતો આગન્ત્વા**તિઆદિના પન રૂપસન્તતિં દસ્સેતિ. **અન્ધકારં હોતી**તિ અન્ધકારં ન વિગચ્છતિ. સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નઞ્ચેત્થ અટ્ઠકથાસુ આગતં, અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં સુત્તે. તથા હિ **ભદ્દેકરત્તસુત્તે** અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં સન્ધાય ''યો ચાવુસો મનો, યે ચ ધમ્મા, ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્નં, તસ્મિં ચે પચ્ચુપ્પન્ને છન્દરાગપટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, છન્દરાગપટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૮૪) વુત્તં. એત્થ હિ **મનો**તિ સસમ્પયુત્તં વિઞ્ઞાણમાહ. **ધમ્મા**તિ આરમ્મણધમ્મા. **મનો**તિ વા મનાયતનં. **ધમ્મા**તિ વેદનાદયો અરૂપક્ખન્ધા. **ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્ન**ન્તિ અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં એતં ઉભયં હોતીતિ અત્થો. **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ નિકન્તિવિઞ્ઞાણં. તઞ્હિ તસ્મિં પચ્ચુપ્પન્ને છન્દરાગવસેન પટિબદ્ધં હોતિ. **અભિનન્દતી**તિ તણ્હાદિટ્ઠાભિનન્દનાહિ અભિનન્દતિ . તથાભૂતો ચ વત્થુપરિઞ્ઞાય અભાવતો તેસુ પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ **સંહીરતિ**, તણ્હાદિટ્ઠીહિ આકડ્ઢીયતીતિ અત્થો. એત્થ ચ ''દ્વાદસાયતનાનિ એકં પચ્ચુપ્પન્ન''ન્તિ આગતત્તા તત્થ પવત્તો છન્દરાગો અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નારમ્મણો, ન ખણપચ્ચુપ્પન્નારમ્મણોતિ વિઞ્ઞાયતિ.

સત્તોતિ ખન્ધસન્તાનો. તત્થ હિ સત્તપઞ્ઞત્તિ. **જીવિતિન્દ્રિય**ન્તિ રૂપારૂપજીવિતિન્દ્રિયં. રૂપજીવિતિન્દ્રિયે હિ વિકોપિતે ઇતરમ્પિ તંસમ્બન્ધતાય વિનસ્સતીતિ. **તં વુત્તપ્પકારમેવા**તિ તં જીવિતિન્દ્રિયાતિપાતનવિધાનં હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારમેવ. સરસેનેવ પતનસભાવસ્સ અન્તરા એવ અતીવ પાતનં અતિપાતો, સણિકં પતિતું અદત્વા સીઘપાતનન્તિ અત્થો. અતિક્કમ્મ વા સત્થાદીહિ અભિભવિત્વા પાતનં અતિપાતો, પાણસ્સ અતિપાતો **પાણાતિપાતો**. યાય ચેતનાય પવત્તમાનસ્સ જીવિતિન્દ્રિયસ્સ નિસ્સયભૂતેસુ મહાભૂતેસુ ઉપક્કમકરણહેતુ તંમહાભૂતપચ્ચયા ઉપ્પજ્જનમહાભૂતા નુપ્પજ્જિસ્સન્તિ, સા તાદિસપ્પયોગસમુટ્ઠાપિકા વધકચેતના પાણાતિપાતો. તેનાહ ''**યાય ચેતનાયા**''તિઆદિ.

પહરણન્તિ કાયવિઞ્ઞત્તિસહિતાય વધકચેતનાય અધિપ્પેતત્થસાધનં. **આણાપન**ન્તિ વચીવિઞ્ઞત્તિસહિતાય વધકચેતનાય અધિપ્પેતત્થસાધનં. તેનેવ ''સાવેતુકામો ન સાવેતી''તિઆદિ વુત્તં. **ઉપનિક્ખિપન**ન્તિ અસિઆદીનં તસ્સ ઉપનિક્ખિપનં.

અટ્ઠકથાસુ વુત્તમત્થં સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો ''**સઙ્ખેપતો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **વિજ્જાપરિજપ્પન**ન્તિ મન્તપરિજપ્પનં. ઇદાનિ અટ્ઠકથાસુ વિત્થારિતમત્થં દસ્સેન્તો આહ ''**અટ્ઠકથાસુ પના**''તિઆદિ. તત્થ **આથબ્બણિકા**તિ આથબ્બણવેદવેદિનો. **આથબ્બણં પયોજેન્તી**તિ આથબ્બણવેદવિહિતં મન્તં તત્થ વુત્તવિધિના પયોજેન્તિ. આથબ્બણિકા હિ સત્તાહં અલોણકં ભુઞ્જિત્વા દબ્બે અત્થરિત્વા પથવિયં સયમાના તપં ચરિત્વા સત્તમે દિવસે સુસાનભૂમિં સજ્જેત્વા સત્તમે પદે ઠત્વા હત્થં વટ્ટેત્વા વટ્ટેત્વા મુખેન વિજ્જં પરિજપ્પન્તિ, અથ નેસં કમ્મં સમિજ્ઝતિ. **પટિસેનાયા**તિ ઇદં હેટ્ઠા ઉપરિ વા પદદ્વયેન સમ્બન્ધમુપગચ્છતિ. **ઈતિં ઉપ્પાદેન્તી**તિ ડંસિત્વા મારણત્થાય વિચ્છિકાદીનં વિસ્સજ્જનવસેન પીળં ઉપ્પાદેન્તિ . એતીતિ **ઈતિ**. **ઉપદ્દવ**ન્તિ તતો અધિકતરપીળં. **પજ્જરક**ન્તિ વિસમજ્જરં. **સૂચિક**ન્તિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ સૂચીહિ વિય વિજ્ઝિત્વા પવત્તમાનં સૂલં. **વિસૂચિક**ન્તિ સસૂલં આમાતિસારં. **પક્ખન્દિય**ન્તિ રત્તાતિસારં. **વિજ્જં પરિવત્તેત્વા**તિ ગન્ધારવિજ્જાદિકં અત્તનો વિજ્જં કતુપચારં પરિજપ્પિત્વા મન્તપઠનક્કમેન પઠિત્વા. **તેહી**તિ તેહિ વત્થૂહિ.

પયોજનન્તિ પવત્તમાનં. **દિસ્વા**તિઆદિ દિટ્ઠવિસાદીનં યથાક્કમેન વુત્તં. **દ્વત્તિબ્યામસતપ્પમાણનાગુદ્ધરણે**તિ દ્વત્તિબ્યામસતપ્પમાણે મહાકાયે નિમ્મિનિત્વા ઠિતાનં નાગાનં ઉદ્ધરણે. **કુમ્ભણ્ડાન**ન્તિ કુમ્ભણ્ડદેવાનં. તે કિર દેવા મહોદરા હોન્તિ, રહસ્સઙ્ગમ્પિ ચ નેસં કુમ્ભો વિય મહન્તં હોતિ, તસ્મા ''કુમ્ભણ્ડા''તિ વુચ્ચન્તિ. વેસ્સવણસ્સ યક્ખાધિપતિભાવેપિ નયનાવુધેન કુમ્ભણ્ડાનં મરણસ્સ ઇધ વુત્તત્તા તેસુપિ તસ્સ આણાપવત્તિ વેદિતબ્બા.

કેચીતિ મહાસઙ્ઘિકા. ''અહો વત યં તં કુચ્છિગતં ગબ્ભં ન સોત્થિના અભિનિક્ખમેય્યા''તિ પાઠો સુન્દરતરો. ''અહો વતાયં ત''ન્તિપિ પાઠો. ''અયં ઇત્થી તં કુચ્છિગતં ગબ્ભં ન સોત્થિના અભિનિક્ખામેય્યા''તિ વત્તબ્બં. **કુલુમ્બસ્સા**તિ ગબ્ભસ્સ કુલસ્સેવ વા, કુટુમ્બસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **ભાવનામયિદ્ધિયા**તિ અધિટ્ઠાનિદ્ધિં સન્ધાય વદન્તિ. ઘટભેદનં વિય ઇદ્ધિવિનાસો, અગ્ગિનિબ્બાપનં વિય પરૂપઘાતોતિ ઉપમાસંસન્દનં. **તં તેસં ઇચ્છામત્તમેવા**તિ એત્થાયં વિચારણા – તુમ્હે ઇદ્ધિયા પરૂપઘાતં વદેથ, ઇદ્ધિ નામ ચેસા અધિટ્ઠાનિદ્ધિ વિકુબ્બનિદ્ધિ મનોમયિદ્ધિ ઞાણવિપ્ફારિદ્ધિ સમાધિવિપ્ફારિદ્ધિ અરિયિદ્ધિ કમ્મવિપાકજિદ્ધિ પુઞ્ઞવતોઇદ્ધિ વિજ્જામયિદ્ધિ તત્થ તત્થ સમ્માપયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધીતિ દસવિધા. તત્થ કતરં ઇદ્ધિં વદેથાતિ? ભાવનામયન્તિ. કિં પન ભાવનામયિદ્ધિયા પરૂપઘાતકમ્મં હોતીતિ? આમ એકવારં હોતિ. યથા હિ આદિત્તઘરસ્સ ઉપરિ ઉદકભરિતે ઘટે ખિત્તે ઘટોપિ ભિજ્જતિ, અગ્ગિપિ નિબ્બાયતિ, એવમેવ ભાવનામયિદ્ધિયા એકવારં પરૂપઘાતકમ્મં હોતિ, તતો પટ્ઠાય પન સા નસ્સતીતિ. અથ ને ''ભાવનામયિદ્ધિયા નેવ એકવારં, ન દ્વે વારે પરૂપઘાતકમ્મં હોતી''તિ વત્વા સઞ્ઞત્તિં આગચ્છન્તા પુચ્છિતબ્બા ''ભાવનામયિદ્ધિ કિં કુસલા, અકુસલા, અબ્યાકતા, સુખાય વેદનાય સમ્પયુત્તા, દુક્ખાય , અદુક્ખમસુખાય, સવિતક્કસવિચારા, અવિતક્કવિચારમત્તા, અવિતક્કઅવિચારા, કામાવચરા, રૂપાવચરા, અરૂપાવચરા''તિ.

ઇમં પન પઞ્હં યે જાનન્તિ, તે એવં વક્ખન્તિ ''ભાવનામયિદ્ધિ કુસલા વા હોતિ અબ્યાકતા વા, અદુક્ખમસુખવેદનીયા એવ, અવિતક્કઅવિચારા એવ, રૂપાવચરા એવા''તિ. તે વત્તબ્બા ''પાણાતિપાતચેતના કુસલાકુસલાદીસુ કતરં કોટ્ઠાસં ભજતી''તિ. જાનન્તા વક્ખન્તિ ''પાણાતિપાતચેતના અકુસલાવ, દુક્ખવેદનીયાવ, સવિતક્કસવિચારાવ, કામાવચરા એવા''તિ. એવં સન્તે ''તુમ્હાકં કથા નેવ કુસલત્તિકેન સમેતિ, ન વેદનાત્તિકેન, ન વિતક્કત્તિકેન, ન પરિત્તત્તિકેના''તિ. કિં પન એવં મહન્તં સુત્તં નિરત્થકન્તિ? નો નિરત્થકં, તુમ્હે પનસ્સ અત્થં ન જાનાથ. **ઇદ્ધિમા ચેતોવસિપ્પત્તો**તિ એત્થ હિ ન ભાવનામયિદ્ધિ અધિપ્પેતા, આથબ્બણિદ્ધિ પન અધિપ્પેતા. સા હિ એત્થ લબ્ભમાના લબ્ભતીતિ.

હરિતબ્બં ઉપનિક્ખિપિતબ્બન્તિ હારં, હારમેવ **હારક**ન્તિ આહ ''**અથ વા**''તિઆદિ. જીવિતહરણકં ઉપનિક્ખિપિતબ્બં વા સત્થં **સત્થહારક**ન્તિ વિકપ્પદ્વયેનાહ. ''હારકસત્થ''ન્તિ ચ વત્તબ્બે **સત્થહારક**ન્તિ વિસેસનસ્સ પરનિપાતં કત્વા વુત્તં. **યથા લભતિ, તથા કરેય્યા**તિ અધિપ્પાયત્થમાહ. **ઉપનિક્ખિપેય્યા**તિ ''પરિયેસેય્યા''તિ ઇમસ્સ સિખાપ્પત્તમત્થં દસ્સેતિ. **ઇતરથા**તિ ''પરિયેસેય્યા''તિ ઇમસ્સ ઉપનિક્ખિપેય્યાતિ એવમત્થં અગ્ગહેત્વા યદિ પરિયેસનમત્તમેવ અધિપ્પેતં સિયાતિ અત્થો. **પરિયિટ્ઠમત્તેના**તિ પરિયેસિતમત્તેન. ''સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યા''તિ ઇમિના વુચ્ચમાનસ્સ અત્થસ્સ બ્યઞ્જનાનુરૂપતો પરિપુણ્ણં કત્વા અવુત્તત્તા આહ ''**બ્યઞ્જનં અનાદિયિત્વા**''તિ. સસતિ હિંસતીતિ **સત્થં**, સસન્તિ હિંસન્તિ તેનાતિ વા **સત્થ**ન્તિ લગુળપાસાણાદીનમ્પિ સત્થસઙ્ગહિતત્તા આહ – ''**યં એત્થ થાવરપ્પયોગસઙ્ગહિતં સત્થં, તદેવ દસ્સેતુ**''ન્તિ.

વુત્તાવસેસન્તિ વુત્તઅસિઆદીહિ અવસિટ્ઠં. **લગુળ**ન્તિ મુગ્ગરસ્સેતં અધિવચનં. **સત્થસઙ્ગહો**તિ માતિકાયં ''સત્થહારક''ન્તિ એત્થ વુત્તસત્થસઙ્ગહો. **યસ્મા...પે॰... તસ્મા દ્વિધા ભિન્દિત્વા પદભાજનં વુત્ત**ન્તિ ઈદિસં હેટ્ઠા વુત્તવિભઙ્ગનયભેદદસ્સનન્તિ વેદિતબ્બં. **નરકે વા પપતાતિઆદી**તિ એત્થ આદિ-સદ્દેન ''પપાતે વા પપતા''તિ પરતો વુત્તં અવુત્તઞ્ચ ''રુક્ખતો વા પપતા''તિઆદિ સબ્બં મરણૂપાયં સઙ્ગણ્હાતિ. તેનેવાહ ''**ન હિ સક્કા સબ્બં સરૂપેનેવ વત્તુ**''ન્તિ. **પરતો વુત્તનયત્તા**તિ પરતો નિગમનવસેન વુત્તસ્સ

દુતિયપદસ્સ પદભાજને વુત્તનયત્તા. **અત્થતો વુત્તમેવા**તિ મરણૂપાયસ્સ બહુવિધતાનિદસ્સનત્થં, તતો એકદેસે દસ્સિતે સબ્બં વુત્તમેવ હોતીતિ અધિપ્પાયો. **ન હિ સક્કા... પે॰... વત્તુ**ન્તિ ''રુક્ખતો વા પપતા''તિઆદિના સરૂપતો સબ્બં મરણૂપાયં પરિયોસાનં પાપેત્વા ન સક્કા વત્તુન્તિ અત્થો.

મતં તે જીવિતા સેય્યોતિ એત્થ વુત્તમરણં યસ્મા ઇતિ-સદ્દો નિદસ્સેતિ, તસ્મા તત્થ વુત્તમરણં ઇતિ-સદ્દસ્સ અત્થોતિ તમ્પિ ગહેત્વા અત્થં દસ્સેન્તો આહ – "**મરણચિત્તો મરણમનોતિ અત્થો**"તિ. **ચિત્તસ્સ અત્થદીપનત્થં વુત્તો**તિ ચિત્ત-સદ્દસ્સ વિચિત્તાદિઅનેકત્થવિસયત્તા નાયં ચિત્ત-સદ્દો ઇધ અઞ્ઞસ્મિં અત્થે વત્તમાનો દટ્ઠબ્બો, અપિ તુ વિઞ્ઞાણસ્મિંયેવ વત્તમાનો વેદિતબ્બોતિ તસ્સ અત્થસ્સ નિયમનત્થં વુત્તો. ઇમિના પુનરુત્તિદોસસ્સપિ ઇધ અનવકાસોતિ દસ્સેતિ. **ન તાવ અત્થો વુત્તો**તિ ''ઇતિ ચિત્તમનો''તિ ઉદ્ધરિત્વાપિ ઇતિ-સદ્દનિદસ્સિતસ્સ મરણસ્સ અપરામટ્ઠભાવતો વુત્તં. તાવ-સદ્દેન પન પરતો ''ચિત્તસઙ્કપ્પો''તિ ઇમસ્સ પદભાજને ''મરણસઞ્ઞી''તિઆદિના ઇતિસદ્દત્થસ્સ વક્ખમાનતં વિભાવેતિ. તત્થ હિ ઇતિ-સદ્દનિદસ્સિતં મરણસઙ્ખાતમત્થં ગહેત્વા ''મરણસઞ્ઞી મરણચેતનો મરણાધિપ્પાયો''તિ વુત્તં. તેનેવાહ – "**ચિત્તસઙ્કપ્પોતિ ઇમસ્મિં પદે અધિકારવસેન ઇતિસદ્દો આહરિતબ્બો**"તિ. કસ્મા આહરિતબ્બોતિ આહ "**ઇદઞ્હી**"તિઆદિ. કથં પનેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ "**તથા હિસ્સા**"તિઆદિ. **અસ્સા**તિ ઇતિ-સદ્દસ્સ. **તમેવ અત્થ**ન્તિ મરણસઙ્ખાતમત્થં. ''મરણસઞ્ઞી''તિઆદીસુ હિ મરણં ઇતિ-સદ્દસ્સ અત્થો, ''સઞ્ઞી''તિઆદિ સઙ્કપ્પસદ્દસ્સ. ચિત્તસદ્દસ્સ પનેત્થ વિચિત્તવચનતા સઙ્કપ્પસદ્દસ્સ સઞ્ઞાચેતનાધિપ્પાયવસેન તિધા અત્થં દસ્સેન્તેન વિભાવિતાતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ – "**ચિત્તો નાનપ્પકારકો સઙ્કપ્પો**"તિઆદિ. અધિપ્પાયસદ્દેન કિમેત્થ વુત્તન્તિ આહ – "**અધિપ્પાયોતિ વિતક્કો વેદિતબ્બો**"તિ. **ન ઇદં વિતક્કસ્સ નામ**ન્તિ ઇદં પન ન કેવલં વિતક્કસ્સેવ નામન્તિ દસ્સેતું વુત્તં. પાકટત્તા ઓળારિકત્તા ચ ઉચ્ચાકારતા વેદિતબ્બા, અપાકટત્તા અનોળારિકત્તા ચ અવચાકારતા.

૧૭૪. કાયેકદેસેપિ કાય-સદ્દો વત્તતીતિ આહ "**હત્થેન વા**"તિઆદિ. **પહરણેના**તિ સત્થેન. સત્થઞ્હિ પહરન્તિ એતેનાતિ પહરણન્તિ વુચ્ચતિ. **કમ્મુના બજ્ઝતી**તિ પાણાતિપાતકમ્મુના બજ્ઝતિ, પાણાતિપાતકમ્મસ્સ સિદ્ધત્તિ વુત્તં હોતિ. **યો કોચિ મરતૂ**તિ એત્થ યસ્સ કસ્સચિ એકસ્સેવ જીવિતિન્દ્રિયવિસયા વધકચેતના પવત્તતિ, ન પહારપચ્ચયા મરન્તસ્સેવ જીવિતિન્દ્રિયવિસયા, નાપિ સમૂહસ્સાતિ વેદિતબ્બા. **ઉભયથાપી**તિ ઉદ્દેસાનુદ્દેસાનં વસેન. વધકચિત્તં પચ્ચુપ્પન્નારમ્મણમ્પિ જીવિતિન્દ્રિયં પબન્ધવિચ્છેદનવસેન આરમ્મણં કત્વા પવત્તતીતિ આહ "**પચ્છા વા તેનેવ રોગેના**"તિઆદિ. યેન હિ પબન્ધો વિચ્છિજ્જતિ, તાદિસં પયોગં નિબ્બત્તેન્તં તદા વધકચિત્તં પવત્તન્તં પહરિતમત્તેયેવ કમ્મુના બજ્ઝતિ. મનુસ્સઅરહન્તસ્સ ચ પુથુજ્જનકાલેયેવ સત્થપ્પહારે વા વિસે વા દિન્નેપિ યદિ સો અરહત્તં પત્વા તેનેવ મરતિ, અરહન્તઘાતકો હોતિયેવ. યં પન પુથુજ્જનકાલે દિન્નં દાનં અરહત્તં પત્વા પરિભુઞ્જતિ, પુથુજ્જનસ્સેવ તં દિન્નં હોતિ.

નનુ ચ યથા અરહત્તં પત્વા પરિભુત્તમ્પિ પુથુજ્જનકાલે દિન્નં પુથુજ્જનદાનમેવ હોતિ, એવં મરણાધિપ્પાયેન પુથુજ્જનકાલે પહારે દિન્ને અરહત્તં પત્વા તેનેવ પહારેન મતે કસ્મા અરહન્તઘાતકોયેવ હોતિ, ન પુથુજ્જનઘાતકોતિ? વિસેસસબ્ભાવતો. દાનઞ્હિ દેય્યધમ્મસ્સ પરિચ્ચાગમત્તેન હોતિ. તથા હિ દાનચેતના ચજિતબ્બં વત્થું આરમ્મણં કત્વા ચજનમત્તમેવ હોતિ, અઞ્ઞસન્તકકરણંવ તસ્સ ચજનં, તસ્મા યસ્સ તં સન્તકં કતં, તસ્સેવ તં દિન્નં હોતિ, ન એવં વધો. સો હિ પાણો પાણસઞ્ઞિતા વધકચેતના ઉપક્કમો તેન મરણન્તિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં અઙ્ગાનં પારિપૂરિયાવ હોતિ, ન અપારિપૂરિયા. તસ્મા અરહત્તં પત્તસ્સેવ મરણન્તિ અરહન્તઘાતકોયેવ હોતિ, ન પુથુજ્જનઘાતકો. યસ્મા પન ''ઇમં મારેમી''તિ યં સન્તાનં આરબ્ભ મારણિચ્છા, તસ્સ પુથુજ્જનખીણાસવભાવેન પયોગમરણક્ખણાનં વસેન સતિપિ સન્તાનભેદે અભેદોયેવ, યદા ચ અત્થસિદ્ધિ, તદા ખીણાસવભાવો, તસ્મા અરહન્તઘાતકોયેવ હોતીતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં.

અઞ્ઞચિત્તેનાતિ અવધાધિપ્પાયેન અમારેતુકામતાચિત્તેન. **નત્થિ પાણાતિપાતો**તિ અમારેતુકામતાચિત્તેન પહટત્તા. કિઞ્ચાપિ પઠમપ્પહારો ન સયમેવ સક્કોતિ મારેતું, દુતિયં પન લભિત્વા સક્કોન્તો જીવિતવિનાસનહેતુ હોતિ, તસ્મા ''પયોગો તેન ચ મરણ''ન્તિ ઇમિના સંસન્દનતો પઠમપ્પહારેનેવ કમ્મબદ્ધો યુત્તો, ન દુતિયેન તસ્સ અઞ્ઞચિત્તેન દિન્નત્તા. તેન વુત્તં "**ઉભયેહિ મતેપિ પઠમપ્પહારેનેવ કમ્મુના બદ્ધો**"તિ.

કમ્માપત્તિબ્યત્તિભાવત્થન્તિ આનન્તરિયાદિકમ્મવિભાગસ્સ પારાજિકાદિઆપત્તિવિભાગસ્સ ચ વિભાવનત્થં. ''એળકં મારેમી''તિ પવત્તચેતનાય પુબ્બભાગત્તા ''ઇમં મારેમી''તિ સન્નિટ્ઠાપકચેતનાય તદા સન્નિહિતત્તા યથાવત્થુકં કમ્મબદ્ધો હોતિયેવાતિ આહ "**ઇમં વત્થું મારેમીતિ ચેતનાય અત્થિભાવતો**"તિઆદિ. સબ્બત્થ હિ પુરિમં અભિસન્ધિચિત્તં અપ્પમાણં તેન અત્થસિદ્ધિયા અભાવતો, વધકચિત્તં પન તદારમ્મણઞ્ચ જીવિતિન્દ્રિયં અનન્તરિયાદિભાવે પમાણન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ઘાતકો ચ હોતી**તિ પાણઘાતકો હોતિ, પાણાતિપાતકમ્મુનાવ બદ્ધો હોતીતિ અત્થો. **પુબ્બે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બ**ન્તિ યથાક્કમં પારાજિકથુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયાનિ વેદિતબ્બાનિ. ''માતાપિતુઅરહન્તાનં અઞ્ઞતરં મારેમી''તિ ગુણમહન્તેસુ પવત્તપુબ્બભાગચેતનાય દારુણભાવતો તથાવિધપુબ્બભાગચેતનાપરિવારા સન્નિટ્ઠાપકચેતના દારુણાવ હોતીતિ આહ – "**ઇધ પન ચેતના દારુણા હોતી**"તિ. ઇમિના ચ ''એળકં મારેસ્સામી''તિ માતાપિતુઆદીનં મારણેપિ પુબ્બભાગચેતનાય અદારુણત્તા અઞ્ઞથા પવત્તઆનન્તરિયકમ્મતો એવં પવત્તાનન્તરિયસ્સ નાતિદારુણતા વુત્તાવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બા.

લોહિતકન્તિ લોહિતમક્ખિતં. **કમ્મં કરોન્તે**તિ યુદ્ધકમ્મં કરોન્તે. **યથાધિપ્પાયં ગતે**તિ યોધં વિજ્ઝિત્વા પિતરિ વિદ્ધે. ઇદઞ્ચ યથાધિપ્પાયં તેન તથાવિદ્ધભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. અયથાધિપ્પાયં પન ઉજુકમેવ ગન્ત્વા પિતરિ વિદ્ધેપિ મરણાધિપ્પાયેન અત્તનાવ કતપ્પયોગત્તા નેવત્થિ વિસઙ્કેતોતિ વદન્તિ. **આનન્તરિયં પન નત્થી**તિ પિતરં ઉદ્દિસ્સ કતપ્પયોગાભાવતો.

અધિટ્ઠાયાતિ માતિકાવસેન આણત્તિકપયોગકથાવણ્ણના

એવં વિજ્ઝાતિ એવં ધનું કડ્ઢેત્વા વિજ્ઝ. **એવં પહરા**તિ એવં દળ્હં અસિં ગહેત્વા પહર. **એવં ઘાતેહી**તિ એવં કમ્મકારણં કત્વા મારેહિ. **મજ્ઝે**તિ હત્થિનો પિટ્ઠિમજ્ઝે. **એતેના**તિ ''અધિટ્ઠહિત્વા આણાપેતી''તિઆદિના. **તત્થા**તિ આણત્તિકપ્પયોગે.

કિઞ્ચાપિ કિરિયવિસેસો અટ્ઠકથાસુ અનાગતો, પાળિયં પન ''એવં વિજ્ઝ, એવં પહર, એવં ઘાતેહી''તિ કિરિયાવિસેસસ્સ પરામટ્ઠત્તા આચરિયપરમ્પરાય આભતં કિરિયાવિસેસં પાળિયા સંસન્દનતો ગહેત્વા દસ્સેન્તો "**અપરો નયો**"તિઆદિમાહ. **છેદન**ન્તિ હત્થાદિછેદનં. **ભેદન**ન્તિ કુચ્છિઆદિફાલનં. અથ વા ઉસુના **વિજ્ઝનં**, અસિના **છેદનં**, મુગ્ગરાદીહિ સીસાદિ**ભેદન**ન્તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **સઙ્ખમુણ્ડક**ન્તિ સઙ્ખમુણ્ડકમ્મકારણં. તં કરોન્તા ઉત્તરોટ્ઠઉભતોકણ્ણચૂળિકગલવાટકપરિચ્છેદેન ચમ્મં છિન્દિત્વા સબ્બકેસે એકતો ગણ્ઠિં કત્વા દણ્ડકેન પલિવેઠેત્વા ઉપ્પાટેન્તિ, સહ કેસેહિ ચમ્મં ઉટ્ઠહતિ, તતો સીસકટાહં થૂલસક્ખરાહિ ઘંસિત્વા ધોવન્તા સઙ્ખવણ્ણં કરોન્તિ. **એવમાદી**તિ **આદિ**-સદ્દેન બિલઙ્ગથાલિકં રાહુમુખં જોતિમાલિકં હત્થપજ્જોતિકં એરકવત્તિકં ચીરકવાસિકં એણેય્યકં બળિસમંસિકં કહાપણિકં ખારાપતચ્છિકં પલિઘપરિવત્તિકં પલાલપીઠકન્તિ એવમાદિં સબ્બં કમ્મકારણં સઙ્ગણ્હાતિ.

તત્થ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧) **બિલઙ્ગથાલિકન્તિ** કઞ્જિયઉક્ખલિકકમ્મકારણં. તં કમ્મં કરોન્તા સીસકપાલં ઉપ્પાટેત્વા તત્તં અયોગુળં સણ્ડાસેન ગહેત્વા તત્થ પક્ખિપન્તિ, તેન મત્થલુઙ્ગં પક્કુથિત્વા ઉપરિ ઉત્તરતિ. **રાહુમુખન્તિ** રાહુમુખકમ્મકારણં. તં કરોન્તો સઙ્કુના મુખં વિવરિત્વા અન્તોમુખે દીપં જાલેન્તિ, કણ્ણચૂળિકાહિ વા પટ્ઠાય મુખં નિખાદનેન ખણન્તિ, લોહિતં પગ્ઘરિત્વા મુખં પૂરેતિ. **જોતિમાલિકન્તિ** સકલસરીરં તેલપિલોતિકાય વેઠેત્વા આલિમ્પેન્તિ. **હત્થપજ્જોતિકન્તિ** હત્થે તેલપિલોતિકાય વેઠેત્વા દીપં વિય પજ્જાલેન્તિ. **એરકવત્તિકન્તિ** એરકવત્તકમ્મકારણં. તં કરોન્તા હેટ્ઠાગીવતો પટ્ઠાય ચમ્મવટ્ટે કન્તિત્વા ગોપ્ફકે પાતેન્તિ, અથ નં યોત્તેહિ બન્ધિત્વા કડ્ઢન્તિ, સો અત્તનોવ ચમ્મવટ્ટે અક્કમિત્વા પતતિ. **ચીરકવાસિકન્તિ** ચીરકવાસિકકમ્મકારણં. તં કરોન્તા તથેવ ચમ્મવટ્ટે કન્તિત્વા કટિયં ઠપેન્તિ, કટિતો પટ્ઠાય કન્તિત્વા ગોપ્ફકેસુ ઠપેન્તિ, ઉપરિમેહિ હેટ્ઠિમસરીરં ચીરકનિવાસનનિવત્થં વિય હોતિ. **એણેય્યકન્તિ** એણેય્યકમ્મકારણં. તં કરોન્તા ઉભોસુ કપ્પરેસુ ચ જણ્ણુકેસુ ચ અયવલયાનિ દત્વા અયસૂલાનિ કોટ્ટેન્તિ, સો ચતૂહિ અયસૂલેહિ ભૂમિયં પતિટ્ઠહતિ, અથ નં પરિવારેત્વા અગ્ગિં કરોન્તિ, તં કાલેન કાલં સન્ધિતો સૂલાનિ અપનેત્વા ચતૂહિ અટ્ઠિકોટીહિયેવ ઠપેન્તિ.

બળિસમંસિકન્તિ ઉભતોમુખેહિ બળિસેહિ પહરિત્વા ચમ્મમંસનહારૂનિ ઉપ્પાટેન્તિ. **કહાપણિકન્તિ** સકલસરીરં તિખિણાહિ વાસીહિ કોટિતો પટ્ઠાય કહાપણમત્તં કહાપણમત્તં પાતેન્તા કોટ્ટેન્તિ. **ખારાપતચ્છિકન્તિ** સરીરં તત્થ તત્થ આવુધેહિ પહરિત્વા કોચ્છેહિ ખારં ઘંસન્તિ, ચમ્મમંસનહારૂનિ પગ્ઘરિત્વા અટ્ઠિકસઙ્ખલિકાવ તિટ્ઠતિ. **પલિઘપરિવત્તિકન્તિ** એકેન પસ્સેન નિપજ્જાપેત્વા કણ્ણછિદ્દે અયસૂલં કોટ્ટેત્વા પથવિયા એકાબદ્ધં કરોન્તિ, અથ નં પાદે ગહેત્વા આવિઞ્છન્તિ. **પલાલપીઠકન્તિ** છેકો કારણિકો છવિચમ્મં અચ્છિન્દિત્વા નિસદપોતેહિ અટ્ઠીનિ ભિન્દિત્વા કેસેસુ ગહેત્વા ઉક્ખિપતિ, મંસરાસિયેવ હોતિ, અથ નં કેસેહેવ પરિયોનન્ધિત્વા ગણ્હન્તા પલાલવટ્ટિં વિય કત્વા પલિવેઠેન્તિ.

વત્થું વિસંવાદેત્વા તતો અઞ્ઞં મારેતીતિ સમ્બન્ધો. પુરિમપસ્સાદીનમ્પિ વત્થુસભાગતો વત્થુગ્ગહણેનેવ ગહણન્તિ આહ "**પુરતો પહરિત્વા**"તિઆદિ. ચિત્તેન "પુરતો વા"તિ નિયમં કત્વા વા અકત્વા વા "પુરતો પહરિત્વા મારેહી"તિ વુત્તે સચે અઞ્ઞત્થ પહરિત્વા મારેતિ, લેસં ઓડ્ડેત્વા અવુત્તત્તા વિસઙ્કેતોવ હોતિ. ચિત્તેન પન યત્થ કત્થચિ પહરિત્વા મારણં ઇચ્છન્તોપિ સચે "પુરતો પહરિત્વા મારેહી"તિ વદતિ, તસ્સ લેસં ઓડ્ડેત્વા તથા વુત્તમત્થં ઠપેત્વા તેનેવ ચિત્તેન સમુટ્ઠાપિતવિઞ્ઞત્તિકત્તા મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકતો પરિયાયેન અમુચ્ચનતો "અઞ્ઞત્થ પહરિત્વા મારિતેપિ નેવત્થિ વિસઙ્કેતો"તિ વદન્તિ, કેચિ પન તં ન ઇચ્છન્તિ. **વત્થુવિસેસેનાતિ** માતુઆદિવત્થુવિસેસેન . **કમ્મવિસેસોતિ** આનન્તરિયાદિકમ્મવિસેસો. **આપત્તિવિસેસોતિ** પારાજિકાદિઆપત્તિવિસેસો.

"**એતં ગામે ઠિત**"ન્તિ ગામો પુગ્ગલનિયમનત્થં વુત્તો, ન ઓકાસનિયમનત્થં, તસ્મા ઓકાસં અનિયમેત્વા પુગ્ગલસ્સેવ નિયમિતત્તા નત્થિ વિસઙ્કેતો. "**ગામેયેવા**"તિઆદીસુ પન ઓકાસસ્સ નિયમિતત્તા અઞ્ઞત્થ મારિતે વિસઙ્કેતો વુત્તો.

તુણ્ડેનાતિ ખગ્ગકોટિયા. **થરુનાતિ** ખગ્ગમુટ્ઠિના.

"**એતં ગચ્છન્ત**"ન્તિ ગમનેન પુગ્ગલોવ નિયમિતો, ન ઇરિયાપથો. તેનાહ "**નત્થિ વિસઙ્કેતો**"તિ. "**ગચ્છન્તમેવા**"તિઆદિના ઇરિયાપથો નિયમિતો. તેનાહ "**વિસઙ્કેતો હોતી**"તિ.

"દીઘં મારેહી"તિ વુત્તેપિ દીઘસણ્ઠાનાનં બહુભાવતો ઇત્થન્નામં એવરૂપઞ્ચ દીઘન્તિ અઞ્ઞેસં અસાધારણલક્ખણેન અનિદ્દિટ્ઠત્તા "**અનિયમેત્વા આણાપેતી**"તિ વુત્તં. તેનેવાહ "**યં કિઞ્ચિ તાદિસં મારેતી**"તિ. એત્થ ચ "ચિત્તેન બહૂસુ દીઘસણ્ઠાનેસુ એકં નિયમેત્વા વુત્તેપિ વાચાય અનિયમિતત્તા અઞ્ઞસ્મિં તાદિસે મારિતે નત્થિ વિસઙ્કેતો"તિ વદન્તિ. પરપાણિમ્હિ પાણસઞ્ઞિતાલક્ખણસ્સ અઙ્ગસ્સ અભાવતો નેવત્થિ પાણાતિપાતોતિ આહ "**આણાપકો મુચ્ચતી**"તિ. યદિ એવં ઓકાસનિયમે સતિ કથં પાણાતિપાતોતિ? ઓકાસં નિયમેન્તસ્સ તસ્મિં ઓકાસે નિસિન્નસ્સ જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં હોતીતિ ગહેતબ્બં. ઓકાસઞ્હિ નિયમેત્વા નિદ્દિસન્તો તસ્મિં ઓકાસે નિસિન્નં મારાપેતુકામો હોતિ, સયં પન તદા તત્થ નત્થિ, તસ્મા ઓકાસેન સહ અત્તનો જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં ન હોતીતિ વદન્તિ.

અધિટ્ઠાયાતિ માતિકાવસેન આણત્તિકપયોગકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દૂતકથાવણ્ણના

એવં આણાપેન્તસ્સ આચરિયસ્સ તાવ દુક્કટન્તિ સચે સા આણત્તિ યથાધિપ્પાયં ન ગચ્છતિ, આચરિયસ્સ આણત્તિક્ખણે દુક્કટં. સચે પન સા આણત્તિ યથાધિપ્પાયં ગચ્છતિ, યં પરતો થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, આણત્તિક્ખણે તદેવ હોતિ. અથ સો તં અવસ્સં ઘાતેતિ, યં પરતો "સબ્બેસં આપત્તિ પારાજિકસ્સા"તિ વુત્તં, તતો ઇમસ્સ તઙ્ખણેયેવ પારાજિકં હોતીતિ એવમેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. **આચરિયેન** પન હેટ્ઠા અદિન્નાદાનકથાયં (પારા॰ ૧૨૧) વુત્તનયેનેવ અયમત્થો સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ ઇધ ન વુત્તો. વુત્તઞ્હિ તત્થ "આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ એવં આણાપેન્તસ્સ આચરિયસ્સ તાવ દુક્કટં. સચે પન સા આણત્તિ યથાધિપ્પાયં ગચ્છતિ, યં પરતો થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, આણત્તિક્ખણે તદેવ હોતિ. અથ તં ભણ્ડં અવસ્સં હારિયં હોતિ, યં પરતો 'સબ્બેસં આપત્તિ પારાજિકસ્સા'તિ વુત્તં, તતો ઇમસ્સ તઙ્ખણેયેવ પારાજિકં હોતીતિ અયં યુત્તિ સબ્બત્થ વેદિતબ્બા"તિ. **તેસમ્પિ દુક્કટન્તિ** આરોચનપચ્ચયા દુક્કટં. **પટિગ્ગહિતમત્તેતિ** એત્થ અવસ્સં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, તતો પુબ્બેવ આચરિયસ્સ થુલ્લચ્ચયં, ન પન પટિગ્ગહિતેતિ દટ્ઠબ્બં. કસ્મા પનસ્સ થુલ્લચ્ચયન્તિ આહ "**મહાજનો હિ તેન પાપે નિયોજિતો**"તિ.

મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ ઇદં મહાઅટ્ઠકથાયં આગતનયદસ્સનમત્તં, ન પન તં આચરિયસ્સ અધિપ્પેતં. તેનાહ "**એવં સન્તે**"તિઆદિ, એવં મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તનયેન અત્થે સતીતિ અત્થો. **પટિગ્ગહણે આપત્તિયેવ ન સિયાતિ** વધકસ્સ "સાધુ સુટ્ઠૂ"તિ મારણપટિગ્ગહણે દુક્કટાપત્તિ ન સિયા, એવં અનોળારિકવિસયેપિ તાવ દુક્કટં હોતિ, કિમઙ્ગં પન મારણપટિગ્ગહણેતિ દસ્સનત્થં સઞ્ચરિત્તપટિગ્ગહણાદિ નિદસ્સિતં. "અહો વત ઇત્થન્નામો હતો અસ્સા"તિ એવં મરણાભિનન્દનેપિ દુક્કટે સતિ પગેવ મારણપટિગ્ગહણેતિ અધિપ્પાયો. **પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટન્તિ** અવધારણેન વિસઙ્કેતત્તા ઇમસ્સ પટિગ્ગહણપચ્ચયા મૂલટ્ઠસ્સ નત્થેવ આપત્તીતિ દસ્સેતિ. કેચિ પન "ઇધ વુત્તદુક્કટં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવાતિ એત્તકમેવ અવધારણેન દસ્સિતં, ન પન મૂલટ્ઠસ્સ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તદુક્કટં પટિક્ખિત્ત"ન્તિ વદન્તિ. **પુરિમનયેતિ** સમનન્તરાતીતે અવિસક્કિયદૂતનિદ્દેસે. **એતન્તિ** દુક્કટં. યદિ એવં કસ્મા પાળિયં ન વુત્તન્તિ આહ "**ઓકાસાભાવેના**"તિ. તત્થ મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચયવચનતો પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં વત્તું ઓકાસો નત્થીતિ ઓકાસાભાવેન ન વુત્તં, ન પન અભાવતોતિ અધિપ્પાયો.

આણત્તિક્ખણે પુથુજ્જનોતિ એત્થ અનાગતે વોરોપેતબ્બજીવિતિન્દ્રિયવસેન અત્થસાધિકચેતનાય પવત્તત્તા અરહન્તઘાતકો જાતોતિ દટ્ઠબ્બં.

દૂતકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૭૫. સયં સઙ્ઘત્થેરત્તા "**ઉપટ્ઠાનકાલે**"તિ વુત્તં. **વાચાય વાચાય દુક્કટ**ન્તિ "યો કોચિ મમ વચનં સુત્વા ઇમં ધારેતૂ"તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન અવત્વા કેવલં મરણાભિનન્દનવસેનેવ વુત્તત્તા "ચોરાપિ નામ તં ન હનન્તી"તિઆદિવાચાસુપિ દુક્કટમેવ વુત્તં. **અયમત્થો એતેન વુત્તો**તિ યથા સો જાનાતીતિ સમ્બન્ધો. **વાક્યભેદ**ન્તિ વચીભેદં. **દ્વિન્નં ઉદ્દિસ્સા**તિ દ્વે ઉદ્દિસ્સ, દ્વિન્નં વા મરણં ઉદ્દિસ્સ. ઉભો ઉદ્દિસ્સ મરણં સંવણ્ણેન્તસ્સ ચેતનાય એકત્તેપિ "દ્વે પાણાતિપાતા"તિ વત્તબ્બભાવતો બલવભાવં આપજ્જિત્વા પટિસન્ધિવિપાકસમનન્તરં પવત્તિયં અનેકાસુપિ જાતીસુ અપરાપરિયચેતનાવસેન દુક્ખુપ્પાદનતો મહાવિપાકત્તા "અકુસલરાસી"તિ વુત્તં. બહૂ ઉદ્દિસ્સ મરણસંવણ્ણનેપિ એસેવ નયો.

એવન્તિ "સીસં વા છિન્દિત્વા પપાતે વા પપતિત્વા"તિઆદિના. **આરોચિતમત્તે**તિ વુત્તમત્તે. યથા અરિયમગ્ગક્ખણે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચ કિચ્ચવસેન ઇજ્ઝન્તિ, એવં ચેતનાય એકત્તેપિ કિચ્ચવસેન અનેકા પાણાતિપાતા ઇજ્ઝન્તીતિ આહ "**તત્તકા પાણાતિપાતા**"તિ. યથા હિ અત્તાનં સતં કત્વા દસ્સેતુકામસ્સ "સતં હોમિ સતં હોમી"તિ કતપરિકમ્મવસેન લદ્ધપચ્ચુપ્પન્નપરિત્તારમ્મણં અભિઞ્ઞાચિત્તં સતન્તોગધાનં વણ્ણેસુ એકસ્સ વણ્ણં આરમ્મણં કત્વાપિ સતં નિપ્ફાદેતિ, યથા ચ એકસ્સ મરણે પવત્તમાનાપિ વધકચેતના સકલસરીરે ઉપ્પજ્જમાનં નિરુજ્ઝમાનઞ્ચ સકલમ્પિ જીવિતિન્દ્રિયં એકપ્પહારેનેવ આલમ્બિતુમસક્કુણેય્યત્તા ઠાનપ્પત્તં એકદેસપ્પવત્તં જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં કત્વા આરમ્મણભૂતં સકલમ્પિ જીવિતિન્દ્રિયં વિનાસેતિ, એવમેવ પચ્ચુપ્પન્નપરિત્તારમ્મણાય વધકચેતનાય મારેતુકામતાય પરિગ્ગહિતસત્તેસુ એકસ્સેવ જીવિતિન્દ્રિયે આરમ્મણે કતેપિ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન સબ્બેપિ મારિતાવ હોન્તિ.

૧૭૬. યેસં હત્થતોતિ યેસં ઞાતકપવારિતાનં હત્થતો. **તેસં મૂલં દત્વા મુચ્ચતી**તિ ઇદં તેન કતપયોગસ્સ પુન પાકતિકભાવાપાદનં અવસાનં પાપેત્વા દસ્સેતું વુત્તં. "મૂલેન કીતં પન પોત્થકં પોત્થકસામિકાનં દત્વા મુચ્ચતિયેવા"તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **કેનચિ** પન "સચે પોત્થકં સામિકાનં દત્વા મૂલં ન ગણ્હાતિ, ન મુચ્ચતિ અત્તનિયભાવતો અમોચિતત્તા"તિ વત્વા બહુધા પપઞ્ચિતં, ન તં સારતો પચ્ચેતબ્બં. પોત્થકસામિકાનઞ્હિ પોત્થકે દિન્ને અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા અત્તના કતપયોગસ્સ નાસિતત્તા કથં સો ન મુચ્ચેય્ય, ન ચ પરિચ્ચત્તસ્સ અત્તનિયભાવો દિટ્ઠોતિ. **ગણ્ઠિપદે** પન "સચે મૂલેન કીતો હોતિ, પોત્થકસામિકાનં પોત્થકં, યેસં હત્થતો મૂલં ગહિતં, તેસં મૂલં દત્વા મુચ્ચતીતિ કસ્મા વુત્તં. પોત્થકનિમિત્તં મૂલસ્સ ગહિતત્તા અકપ્પિયમેતં. યદિ હિ પોત્થકસામિકસ્સ પોત્થકં દત્વા સયમેવ મૂલં ગણ્હેય્ય, અકપ્પિયમેવ તં. અથાપિ પોત્થકસામિકસ્સ સન્તિકા મૂલં અગ્ગહેત્વા સયમેવ તં પોત્થકં ઝાપેય્ય, તથાપિ અઞ્ઞા યેન સદ્ધાદેય્યવિનિપાતને આપત્તિ, તસ્મા એવમાહા"તિ વુત્તં, તમ્પિ ન સારતો પચ્ચેતબ્બં. તસ્મા **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તનયોવેત્થ સારતો દટ્ઠબ્બો. "**મરણવણ્ણં લિખિસ્સામા**"**તિ એકજ્ઝાસયા હુત્વા**તિ ઇદં તથા કરોન્તે સન્ધાય વુત્તં, એવં પન અસંવિદહિત્વાપિ મરણાધિપ્પાયેન તસ્મિં પોત્થકે વુત્તવિધિં કરોન્તસ્સ પારાજિકમેવ.

પમાણેતિ અત્તના સલ્લક્ખિતે પમાણે. **તચ્છેત્વા**તિ ઉન્નતપ્પદેસં તચ્છેત્વા. **પંસુપચ્છિ**ન્તિ સબ્બન્તિમં પંસુપચ્છિં. "એત્તકં અલ"ન્તિ નિટ્ઠાપેતુકામતાય સબ્બન્તિમપયોગસાધિકા ચેતના સન્નિટ્ઠાપકચેતના . **સુત્તન્તિકત્થેરા**તિ વિનયે અપકતઞ્ઞુનો સુત્તન્તભાણકા. મહાઅટ્ઠકથાચરિયત્થેરેયેવ સન્ધાય "વિનયં તે ન જાનન્તીતિ ઉપહાસવસેન સુત્તન્તિકત્થેરાતિ વુત્ત"ન્તિપિ વદન્તિ. એત્થ ચ **મહાઅટ્ઠકથાયં** "આવાટે નિટ્ઠિતે પતિત્વા મરન્તુ, અનિટ્ઠિતે મા મરન્તૂ"તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન કરોન્તં સન્ધાય સબ્બન્તિમા સન્નિટ્ઠાપકચેતના વુત્તા, **મહાપચ્ચરિસઙ્ખેપટ્ઠકથાસુ** પન પઠમપ્પહારતો પટ્ઠાય "ઇમસ્મિં આવાટે પતિત્વા મરન્તૂ"તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન કરોન્તસ્સ યસ્મિં યસ્મિં પયોગે કતે તત્થ પતિતા મરન્તિ, તંતંપયોગસાધિકં સન્નિટ્ઠાપકચેતનં સન્ધાય "એકસ્મિમ્પિ કુદાલપ્પહારે દિન્ને"તિઆદિ વુત્તન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. તસ્મા તેન તેન પરિયાયેન અટ્ઠકથાવાદાનં અઞ્ઞમઞ્ઞાવિરોધો યુત્તો. અથ વા **મહાઅટ્ઠકથાયં** એકસ્મિંયેવ દિવસે અવૂપસન્તેનેવ પયોગેન ખણિત્વા નિટ્ઠાપેન્તં સન્ધાય સબ્બન્તિમા સન્નિટ્ઠાપકચેતના વુત્તા, ઇતરાસુ પન "ઇમસ્મિં પતિત્વા મરન્તૂ"તિ અધિપ્પાયેન એકસ્મિં દિવસે કિઞ્ચિ ખણિત્વા અપરસ્મિમ્પિ દિવસે તથેવ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ ખણિત્વા નિટ્ઠાપેન્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ. એવમ્પિ અટ્ઠકથાનં અઞ્ઞમઞ્ઞાવિરોધો યુત્તોતિ અમ્હાકં ખન્તિ.

અત્તનો ધમ્મતાયાતિ અજાનિત્વા પક્ખલિત્વા વા. **અરહન્તાપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તી**તિ અઞ્ઞેહિ પાતિયમાનાનં અમરિતુકામાનમ્પિ અરહન્તાનં મરણં સમ્ભવતીતિ વુત્તં. **પુરિમનયે**તિ "મરિતુકામા ઇધ મરિસ્સન્તી"તિ વુત્તનયે. **તત્થ પતિતં બહિ નીહરિત્વા**તિ એત્થ "ઇમસ્મિં આવાટેયેવ મરન્તૂતિ નિયમાભાવતો બહિ નીહરિત્વા મારિતેપિ પારાજિકં વુત્તં. આવાટે પતિત્વા થોકં ચિરાયિત્વા ગચ્છન્તં ગહેત્વા મારિતે આવાટસ્મિંયેવ અગ્ગહિતત્તા પારાજિકં ન હોતી"તિ વદન્તિ, તં પન અટ્ઠકથાયં "પતિતપ્પયોગેન ગહિતત્તા"તિ વુત્તહેતુસ્સ ઇધાપિ સમ્ભવતો વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **અમરિતુકામા વા**તિપિ અધિપ્પાયસ્સ સમ્ભવતો ઓપપાતિકે ઉત્તરિતું અસક્કુણિત્વા મતેપિ પારાજિકં વુત્તં. **નિબ્બત્તિત્વા**તિ વુત્તત્તા પતનં ન દિસ્સતીતિ ચે? ઓપપાતિકસ્સ તત્થ નિબ્બત્તિયેવ પતનન્તિ નત્થિ વિરોધો. યસ્મા માતુયા પતિત્વા પરિવત્તિતલિઙ્ગાય મતાય સો માતુઘાતકો હોતિ, ન કેવલં મનુસ્સપુરિસઘાતકો, તસ્મા પતિતસ્સેવ વસેન આપત્તીતિ અધિપ્પાયેન "**પતનરૂપં પમાણ**"ન્તિ વુત્તં. ઇદં પન અકારણં. "મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા અપિ પરિવત્તલિઙ્ગં જીવિતા વોરોપેન્તસ્સ કમ્મં આનન્તરિયં હોતી"તિ એત્તકમેવ હિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં.

તત્થ ચ લિઙ્ગે પરિવત્તેપિ સો એવ એકકમ્મનિબ્બત્તો ભવઙ્ગપ્પબન્ધો જીવિતિન્દ્રિયપ્પબન્ધો ચ, ન અઞ્ઞોતિ "અપિ પરિવત્તલિઙ્ગ"ન્તિ વુત્તં. યો હિ લિઙ્ગે અપરિવત્તે તસ્મિં અત્તભાવે ભવઙ્ગજીવિતિન્દ્રિયપ્પબન્ધો , સો એવ પરિવત્તેપિ લિઙ્ગે તંયેવ ચ ઉપાદાય એકજાતિસમઞ્ઞા. ન ચેત્થ ભાવકલાપગતજીવિતિન્દ્રિયસ્સ વસેન ચોદના કાતબ્બા તદઞ્ઞસ્સેવ અધિપ્પેતત્તા. તઞ્હિ તત્થ અવિચ્છેદવુત્તિયા પબન્ધવોહારં લભતિ, ઇતરમ્પિ વા ભાવાનુપાલતાસામઞ્ઞેનાતિ અનોકાસાવ ચોદના. તસ્મા પરિવત્તેપિ લિઙ્ગે તસ્સેવ એકકમ્મનિબ્બત્તસ્સ સન્તાનસ્સ જીવિતા વોરોપનતો વોહારભેદતો સો ઇત્થિઘાતકો વા હોતુ પુરિસઘાતકો વા, આનન્તરિયકમ્મતો ન મુચ્ચતીતિ એત્તકમેવ તત્થ વત્તબ્બં. ઇધ પન યંયંજાતિકા સત્તા હોન્તિ, તે મરણસમયે અત્તનો અત્તનો જાતિરૂપેનેવ મરન્તિ, નાઞ્ઞરૂપેન, જાતિવસેનેવ ચ પાચિત્તિયથુલ્લચ્ચયપારાજિકેહિ ભવિતબ્બં. તસ્મા નાગો વા સુપણ્ણો વા યક્ખરૂપેન વા પેતરૂપેન વા પતિત્વા અત્તનો તિરચ્છાનરૂપેન મરતિ, તત્થ પાચિત્તિયમેવ યુત્તં, ન થુલ્લચ્ચયં તિરચ્છાનગતસ્સેવ મતત્તા. તેનેવ દુતિયત્થેરવાદે મરણરૂપં પમાણં, તસ્મા પાચિત્તિયન્તિ વુત્તં. અયમેવ ચ વાદો યુત્તતરો, તેનેવ સો પચ્છા વુત્તો.

ઇમિનાવ નયેન મનુસ્સવિગ્ગહે નાગસુપણ્ણસદિસે તિરચ્છાનગતે પતિત્વા અત્તનો રૂપેન મતે પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બં. એવં સન્તે પાળિયં "યક્ખો વા પેતો વા તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો વા તસ્મિં પતતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. પતિતે દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. મરતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા"તિ કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? તત્થ કેચિ વદન્તિ – યક્ખો વા પેતો વાતિ પઠમં સકરૂપેનેવ ઠિતે યક્ખપેતે દસ્સેત્વા પુન અઞ્ઞરૂપેનપિ ઠિતે તેયેવ યક્ખપેતે દસ્સેતું "તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો વા"તિ વુત્તં, ન પન તાદિસં તિરચ્છાનગતં વિસું દસ્સેતું. તસ્મા તિરચ્છાનગતવિગ્ગહો વા મનુસ્સવિગ્ગહો વા યક્ખો વા પેતો વાતિ એવમેત્થ યોજના કાતબ્બાતિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ "પાળિયં મનુસ્સવિગ્ગહેન ઠિતતિરચ્છાનગતાનં આવેણિકં કત્વા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં વિય દિસ્સતી"તિ કથિતં. **યક્ખરૂપપેતરૂપેન મતેપિ એસેવ નયો**તિ ઇમિના મરણરૂપસ્સેવ પમાણત્તા થુલ્લચ્ચયં અતિદિસ્સતિ.

મુધાતિ અમૂલેન, કિઞ્ચિ મૂલં અગ્ગહેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **સો નિદ્દોસો**તિ તેન તત્થ કતપયોગસ્સ અભાવતો. યદિ પન સોપિ તત્થ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ કરોતિ, ન મુચ્ચતિયેવાતિ દસ્સેન્તો આહ "**એવં પતિતા**"તિઆદિ. તત્થ **એવ**ન્તિ એવં મયા કતેતિ અત્થો. **ન નસ્સિસ્સન્તી**તિ અદસ્સનં ન ગમિસ્સન્તિ, ન પલાયિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. **વિપ્પટિસારે**

ઉપ્પન્નેતિ મૂલટ્ઠં સન્ધાય વુત્તં. યદિ પન પચ્છિમોપિ લભિત્વા તત્થ વુત્તપ્પકારં કિઞ્ચિ કત્વા પુન વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને એવં કરોતિ, તસ્સપિ એસેવ નયો. **પંસુમ્હિ પતિત્વા મરતી**તિ અભિનવપૂરિતે પંસુમ્હિ પાદે પવેસેત્વા ઉદ્ધરિતું અસક્કોન્તો તત્થેવ પતિત્વા મરતિ. **જાતપથવી જાતા**તિ ઇદં સબ્બથા મત્થકપ્પત્તં થિરભાવં દસ્સેતું વુત્તં. પંસુના પૂરેન્તેન પન પાદદણ્ડાદીહિ મદ્દનતાળનાદિના સુટ્ઠુતરં થિરભાવં આપાદેત્વા પકતિપથવિયા નિબ્બિસેસે કતે જાતપથવીલક્ખણં અપ્પત્તેપિ મુચ્ચતિયેવ. **ઓપાતં હરતી**તિ એત્થ પોક્ખરણીસદિસત્તા મુચ્ચતિ.

હત્થા મુત્તમત્તેતિ ઓડ્ડેત્વા હત્થતો મુત્તમત્તે. **વતિં કત્વા**તિ એત્થ યદિ સો પાસે વુત્તપ્પકારં કઞ્ચિ વિસેસં ન કરોતિ, અત્તના કતવતિયા વિદ્ધંસિતાય મુચ્ચતિ. **થદ્ધતરં વા પાસયટ્ઠિં ઠપેતી**તિ થિરભાવત્થં અપરાય પાસયટ્ઠિયા સદ્ધિં બન્ધિત્વા વા તમેવ વા સિથિલભૂતં થદ્ધતરં બન્ધિત્વા ઠપેતિ. **દળ્હતરં વા થિરતરં વા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ખાણુક**ન્તિ પાસયટ્ઠિબન્ધનખાણુકં. સબ્બત્થેવ મારણત્થાય કતપ્પયોગત્તા ન મુચ્ચતિ. **વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને**તિ મૂલટ્ઠસ્સેવ વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને.

તેન અલાતેન...પે॰... ન મુચ્ચતીતિ એત્થ ''પુબ્બે કતપ્પયોગં વિનાસેત્વા પચ્છા કુસલચિત્તેન પયોગે કતેપિ ન મુચ્ચતીતિ ઇદં સન્ધાય ગન્તબ્બ''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો યુત્તો સિયા – આદિતોયેવ મારણત્થાય કતપ્પયોગત્તા કતપરિયોસિતાય પાસયટ્ઠિયા તપ્પચ્ચયા યે યે સત્તા મરિસ્સન્તિ, તેસં તેસં વસેન પઠમતરંયેવ પાણાતિપાતકમ્મસિદ્ધિતો પચ્છા કુસલચિત્તેન અઞ્ઞથા કતેપિ ન મુચ્ચતીતિ. **રજ્જુકે**તિ ખુદ્દકરજ્જુકે. **સયં વટ્ટિત**ન્તિ બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા અત્તના વટ્ટિતં. **ઉબ્બટ્ટેત્વા**તિ તે રજ્જુકે વિસું વિસું કત્વા. **ગરુકતરં કરોતી**તિ અતિભારિયં કરોતિ. **પરિયેસિત્વા કત**ન્તિ અરઞ્ઞં ગન્ત્વા રુક્ખં છિન્દિત્વા તચ્છેત્વા કતં.

૧૭૭. આલમ્બનરુક્ખો વાતિ તત્થજાતકં સન્ધાય વુત્તં. **તદત્થમેવા**તિ મારણત્થમેવ. **વિસમણ્ડલ**ન્તિ મઞ્ચપીઠાદીસુ આલિત્તં વિસમણ્ડલં. **વત્વા અસિં ઉપનિક્ખિપતી**તિ એત્થ મુખેન અવત્વા વુત્તપ્પકારં મનસા ચિન્તેત્વા ઉપનિક્ખિપનેપિ એસેવ નયો. **પુરિમનયેના**તિ ''યેસં હત્થતો મૂલં ગહિત''ન્તિઆદિના. સરીરસ્સ વિરૂપભાવકરણતો કુટ્ઠાદિ **વિસભાગરોગો** નામ, જીવિતપ્પવત્તિયા વા અસભાગત્તા અનનુકૂલત્તા ગણ્ડપિળકાદિ યો કોચિ જીવિતપ્પવત્તિપચ્ચનીકો **વિસભાગરોગો**.

૧૭૮. પરં વા અમનાપરૂપન્તિ એત્થ અમનાપં રૂપં એતસ્સાતિ અમનાપરૂપોતિ બાહિરત્થસમાસો દટ્ઠબ્બો. **મનાપિયેપિ એસેવ નયો**તિ એતેન **મનાપિકં રૂપં ઉપસંહરતી**તિ એત્થ પરં વા મનાપરૂપં તસ્સ સમીપે ઠપેતિ, અત્તના વા મનાપિયેન રૂપેન સમન્નાગતો તિટ્ઠતીતિઆદિ યોજેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. તેનેવ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં –

> ''મમાલાભેન એસિત્થી, મરતૂતિ સમીપગો;
> દુટ્ઠચિત્તો સચે યાતિ, હોતિ સો ઇત્થિમારકો.
>
> ''ભિક્ખત્થાય સચે યાતિ, જાનન્તોપિ ન મારકો;
> અનત્થિકો હિ સો તસ્સા, મરણેન ઉપેક્ખકો''તિ.

અપરમ્પિ તત્થેવ વુત્તં –

> ''વિયોગેન ચ મે જાયા, જનની ચ ન જીવતિ;
> ઇતિ જાનં વિયુઞ્જન્તો, તદત્થી હોતિ મારકો.
>
> ''પબ્બજ્જાદિનિમિત્તઞ્ચે, યાતિ જાનં ન મારકો;
> અનત્થિકો હિ સો તેસં, મરણેન ઉપેક્ખકો''તિ.

અલઙ્કરિત્વા ઉપસંહરતીતિ ''અલાભકેન સુસ્સિત્વા મરતૂ''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ઉપસંહરતિ. તેનેવ ''**સચે ઉત્તસિત્વા મરતિ, વિસઙ્કેતો**''તિ વુત્તં. **અલાભકેન સુસ્સિત્વા મરતી**તિ એત્થ ચ પારાજિકન્તિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. **કુણપગન્ધા ચા**તિ અહિઆદિકુણપાનં ગન્ધા. **હંસપુપ્ફ**ન્તિ હંસાદીનં પક્ખલોમં સન્ધાય વદતિ.

૧૭૯. અસઞ્ચિચ્ચાતિ ઇદં મરણસંવત્તનિકઉપક્કમસ્સ અસલ્લક્ખણં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ''**ઇમિના ઉપક્કમેના**''તિઆદિ. **અજાનન્તસ્સા**તિ ઇદં પન મરણસંવત્તનિકઉપક્કમકરણસ્સ અજાનનં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ''**ઇમિના અયં મરિસ્સતી**''તિઆદિ. **નમરણાધિપ્પાયસ્સા**તિ ઇદં ઉપક્કમં જાનન્તસ્સપિ મરણાધિપ્પાયસ્સ અભાવં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ''**મરણં અનિચ્છન્તસ્સા**''તિઆદિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

દોમનસ્સચિત્તેનેવ ભણતીતિ ઇમિના સન્નિટ્ઠાપકચેતના દુક્ખવેદનાય સમ્પયુત્તા એવાતિ દસ્સેતિ. સુખબહુલતાય હિ રાજાનો હસમાનાપિ ''ઘાતેથા''તિ વદન્તિ, હાસો પન નેસં અનત્થવૂપસમાદિઅઞ્ઞવિસયોતિ સન્નિટ્ઠાપકચેતના દુક્ખવેદનાય સમ્પયુત્તા એવ. સતિ પન દોમનસ્સે કથં તં નપ્પકાસતીતિ આહ ''**સુખવોકિણ્ણત્તા**''તિઆદિ, પુબ્બાપરિયવસેન ઉભોસુ પસ્સેસુ ઉપ્પજ્જનકસુખેહિ આકિણ્ણત્તા ઉપ્પન્નસ્સ ચ દોમનસ્સસ્સ અનુપ્પબન્ધનેન પવત્તિયા અભાવતો તદા ઉપ્પન્નમ્પિ દોમનસ્સં નપ્પકાસતીતિ અત્થો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૮૦. મરણત્થિકાવ હુત્વાતિ ઇમસ્સ કાયસ્સ ભેદેન સગ્ગપાપનાધિપ્પાયત્તા અત્થતો મરણત્થિકાવ હુત્વા. **મરણત્થિકભાવં અજાનન્તા**તિ એવં અધિપ્પાયિનો મરણત્થિકા નામ હોન્તીતિ અત્તનો મરણત્થિકભાવં અજાનન્તા. ન હિ તે અત્તનો ચિત્તપ્પવત્તિં ન જાનન્તિ. **વોહારવસેના**તિ પુબ્બભાગવોહારવસેન, મરણાધિપ્પાયસ્સ સન્નિટ્ઠાપકચેતનાક્ખણે કરુણાય અભાવતો કારુઞ્ઞેન પાસે બદ્ધસૂકરમોચનં વિય ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **યથાયુના**તિ વુત્તમેવત્થં **યથાનુસન્ધિના**તિ પરિયાયન્તરેન વુત્તં, યથાનુસન્ધિના યથાયુપરિચ્છેદેનાતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા **યથાનુસન્ધિના**તિ યથાનુપ્પબન્ધેન, યાવ તસ્મિં ભવે સન્તાનસ્સ અનુપ્પબન્ધો અવિચ્છિન્નપ્પવત્તિ હોતિ, તાવ ઠત્વાતિ વુત્તં હોતિ.

અપ્પટિવેક્ખિત્વાતિ અનુપપરિક્ખિત્વા. **ઉદ્ધં વા અધો વા સઙ્કમન્તીતિ** પચ્છા આગતાનં ઓકાસદાનત્થં નિસિન્નપાળિયા ઉદ્ધં વા અધો વા ગચ્છન્તિ. **પચ્ચવેક્ખણકિચ્ચં નત્થીતિ** પચ્છા આગતેહિ ઉપપરિક્ખણકિચ્ચં નત્થિ. હેટ્ઠા કિસ્મિઞ્ચિ વિજ્જમાને સાટકં વલિ ન ગણ્હાતીતિ આહ "**તસ્મિં વલિ ન પઞ્ઞાયતી**"તિ. પટિવેક્ખણઞ્ચેદં ગિહીનં સન્તકેયેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

પાળિયં **મુસલે ઉસ્સિતેતિ** અઞ્ઞમઞ્ઞં ઉપત્થમ્ભેત્વા દ્વીસુ મુસલેસુ ઉસ્સિતેસૂતિ અત્થો. **ઉદુક્ખલભણ્ડિકન્તિ** ઉદુક્ખલત્થાય આનીતં દારુભણ્ડં. **પટિબદ્ધન્તિ** ભોજનપટિબદ્ધં, ભોજનન્તરાયન્તિ વુત્તં હોતિ.

૧૮૧. અગ્ગકારિકન્તિ એત્થ **કારિકા**-સદ્દસ્સ ભાવવચનત્તા "**અગ્ગકિરિય**"ન્તિ અત્થં વત્વાપિ યસ્મા કિરિયં દાતું ન સક્કા, તસ્મા દાનસઙ્ખાતાય અગ્ગકિરિયાય યુત્તં પિણ્ડપાતમેવ ઇધ ઉપચારવુત્તિયા "અગ્ગકિરિયા"તિ ગહેતબ્બન્તિ આહ "**પઠમં લદ્ધપિણ્ડપાત**"ન્તિઆદિ.

૧૮૨-૧૮૩. દણ્ડમુગ્ગરન્તિ નિખાદનમુગ્ગરં. **વિભત્તિબ્યત્તયેનાતિ** વિભત્તિવિપરિણામેન. **વિસેસાધિગમોતિ** સમાધિ વિપસ્સના ચ અતિવિય પાકટત્તા "**હત્થપ્પત્તો વિય દિસ્સતી**"તિ વુત્તં. **ઉપચ્છિન્દતીતિ** "વિસેસાધિગમસ્સ વિક્ખેપો મા હોતૂ"તિ આહારં ઉપચ્છિન્દતિ. **વિસેસાધિગમન્તિ** લોકુત્તરધમ્મપટિલાભં. **બ્યાકરિત્વાતિ** આરોચેત્વા. **ઉપચ્છિન્દતિ, ન વટ્ટતીતિ** યસ્મા સભાગાનં લજ્જિભિક્ખૂનંયેવ અરિયા અત્તના અધિગતવિસેસં તાદિસે કારણે સતિ આરોચેન્તિ, તે ચ ભિક્ખૂ અપ્પતિરૂપાય અનેસનાય પચ્ચયં ન પરિયેસન્તિ, તસ્મા તેહિ પરિયેસિતપચ્ચયે કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેત્વા આહારં ઉપચ્છિન્દિતું ન વટ્ટતીતિ અત્થો. સભાગાનઞ્હિ બ્યાકતત્તા ઉપચ્છિન્દિતું ન લભતિ. તે હિ કપ્પિયખેત્તં. તેનેવ "સભાગાનઞ્હિ લજ્જિભિક્ખૂનં કથેતું વટ્ટતી"તિ ઇદં "ઉપચ્છિન્દતિ, ન વટ્ટતી"તિ ઇમસ્સ કારણં દસ્સેન્તેન વુત્તન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

અથ વા **વિસેસાધિગમં બ્યાકરિત્વાતિ** ઇદં વિસેસસ્સ અધિગતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. અધિગમન્તરાયં અસઙ્કન્તેનેવ ચ આહારુપચ્છેદો કાતબ્બોતિ અનુઞ્ઞાતત્તા અધિગતેન ન કાતબ્બોતિ દસ્સેતું "**વિસેસાધિગમં બ્યાકરિત્વા આહારં ઉપચ્છિન્દતિ, ન વટ્ટતી**"તિ વુત્તં. કિં પન અરિયા અત્તના અધિગતવિસેસં અઞ્ઞેસં આરોચેન્તીતિ ઇમિસ્સા ચોદનાય "**સભાગાનઞ્હિ લજ્જિભિક્ખૂનં કથેતું વટ્ટતી**"તિ વુત્તં. અયમેત્થ યુત્તતરોતિ અમ્હાકં ખન્તિ, **ગણ્ઠિપદે**પિ અયમત્થો દસ્સિતોયેવાતિ. **ભણ્ડકં ધોવન્તાતિ** ચીવરં ધોવન્તા. **ધોવનદણ્ડકન્તિ** ભણ્ડધોવનદણ્ડં.

૧૮૪. અહં કુક્કુચ્ચકોતિ "મમ કિરિયાય મરેય્ય નુ ખો, નો વા"તિ એવં જાતકુક્કુચ્ચકો. સબ્બત્થાપિ પનેત્થ એવરૂપેસુ વત્થૂસુ અમતે થુલ્લચ્ચયસ્સ વુત્તત્તા તેન કતપ્પયોગેન દુક્ખવેદના ઉપ્પજ્જતુ વા મા વા, પારાજિકાય અભાવતો ભગવતો વચનેન થુલ્લચ્ચયમેવાતિ વદન્તિ.

૧૮૫. ગબ્ભો પતતિ એતેનાતિ **ગબ્ભપાતનં**, તાદિસં ભેસજ્જં. તેનાહ "**યેન પરિભુત્તેના**"તિઆદિ . "મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેય્યા"તિ વુત્તત્તા પરિયાયતો આપત્તિમોક્ખો ન હોતીતિ આહ "**પરિયાયો નામ નત્થી**"તિ.

ગબ્ભં ન ગણ્હાતીતિ ગબ્ભં ન ધારેતિ. વાતેન પાણકેહિ વા ગબ્ભો વિનસ્સન્તો કમ્મં વિના ન નસ્સતીતિ અધિપ્પાયેન "**દ્વીહાકારેહી**"તિ વુત્તં. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૬) પન "ગબ્ભો હિ વાતેન પાણકેહિ કમ્મુના ચાતિ તીહિ કારણેહિ વિનસ્સતી"તિ વત્વા "કમ્મુના વિનસ્સન્તે પન બુદ્ધાપિ પટિબાહિતું ન સક્કોન્તી"તિ વુત્તં. તત્થ વાતેન પાણકેહિ વા ગબ્ભે વિનસ્સન્તે ન પુરિમકમ્મુના ઓકાસો કતો, અપિચ તપ્પચ્ચયા કમ્મં વિપચ્ચતિ, સયમેવ પન કમ્મુના ઓકાસે કતે ન એકન્તેન વાતો પાણકા વા અપેક્ખિતબ્બાતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન કમ્મસ્સ વિસું કારણભાવો વુત્તોતિ દટ્ઠબ્બં. પાણકા ખાદિત્વા અન્તરધાપેન્તીતિ યોજેતબ્બં. અવિજાયનત્થાય ભેસજ્જં દેન્તસ્સ કુચ્છિયં ઉપ્પજ્જિત્વા વિનસ્સિસ્સન્તીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન દિન્ને ઓપાતક્ખણનાદીસુ વિય કમ્મબદ્ધો, કુચ્છિયં ન ઉપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ઇમિના પન અધિપ્પાયેન દિન્ને નેવત્થિ કમ્મબદ્ધો.

સહધમ્મિકાનન્તિ એકસ્સ સત્થુનો સાસને સહસિક્ખમાનધમ્માનં. પઞ્ચન્નમ્પિ વિવટ્ટનિસ્સિતસીલત્તા "**સમસીલસદ્ધાપઞ્ઞાન**"ન્તિ વુત્તં. **ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતોતિ** અત્તનો તેસં વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો. ગિલાનસ્સત્થાય અપ્પવારિતટ્ઠાનતોપિ વિઞ્ઞત્તિયા અનુઞ્ઞાતત્તા કતાપિ અકતા વિયાતિ **અકતવિઞ્ઞત્તિ**, "વદ, ભન્તે, પચ્ચયેના"તિ એવં અકતપવારણટ્ઠાને ચ વિઞ્ઞત્તિ **અકતવિઞ્ઞત્તિ**.

પટિયાદિયતીતિ સમ્પાદેતિ. **અકાતું ન વટ્ટતીતિ** એત્થ દુક્કટં વદન્તિ. **સહધમ્મિકેસુ વુત્તનયેનેવાતિ** "ઇમેસમ્પિ પઞ્ચન્નં અકતવિઞ્ઞત્તિયાપિ ભેસજ્જં કાતું વટ્ટતી"તિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા કથિતં. **યાવ ઞાતકા પસ્સન્તીતિ** યાવ તસ્સ ઞાતકા પસ્સન્તિ. પિતુ ભગિની **પિતુચ્છા**. માતુ ભાતા **માતુલો**. **નપ્પહોન્તીતિ** કાતું ન સક્કોન્તિ. **સચેપિ ન યાચન્તીતિ** "યાચિતું દુક્ખ"ન્તિ અધિપ્પાયેન યદિ ન યાચન્તિ. **આભોગં કત્વાતિ** ઇદં કત્તબ્બતાદસ્સનવસેન વુત્તં, "આભોગં પન અકત્વાપિ દાતું વટ્ટતી"તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** લિખિતં. **એતે દસ ઞાતકે ઠપેત્વાતિ** તેસં પુત્તનત્તાદયોપિ તપ્પટિબદ્ધત્તા ઞાતકા એવાતિ તેપિ એત્થેવ સઙ્ગહિતા. તેન **અઞ્ઞેસન્તિ** ઇમિના અઞ્ઞાતકાનં ગહણં વેદિતબ્બં. તેનેવાહ "**એતેસં પુત્તપરમ્પરાયા**"તિઆદિ. **કુલપરિવટ્ટોતિ** કુલાનં પટિપાટિ, કુલપરમ્પરાતિ વુત્તં હોતિ. "મય્હં દસ્સન્તિ કરિસ્સન્તી"તિ પચ્ચાસાય કરોન્તસ્સપિ યાચિત્વાપિ ગહેતબ્બટ્ઠાનતાય ઞાતકેસુ વેજ્જકમ્મં વા કુલદૂસકાપત્તિ વા ન હોતીતિ વદન્તિ. **સબ્બપદેસુપિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ ચૂળમાતુયાતિઆદીસુ** સબ્બપદેસુ "ચૂળમાતુયા સામિકો"તિઆદિના યોજેત્વા હેટ્ઠા વુત્તનયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

વુત્તનયેન પરિયેસિત્વાતિ ઇમિના "ઞાતિસામણેરેહિ વા"તિઆદિના વુત્તમત્થં અતિદિસ્સતિ. **અપચ્ચાસીસન્તેનાતિ** "મય્હં દસ્સન્તિ કરિસ્સન્તી"તિ એવં અત્તનો અત્થાય અપચ્ચાસીસન્તેન. ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પન ઉપકારકત્તં પચ્ચાસીસન્તેન કાતું વટ્ટતિ. "ભેસજ્જં આચિક્ખથા"તિ વુત્તેપિ યથા "**અઞ્ઞમઞ્ઞં પન કથા કાતબ્બા**"તિ ઇદં પરિયાયત્તા વટ્ટતિ, એવં હેટ્ઠા વુત્તનયેન "**ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ગહેત્વા કરોન્તી**"તિ ઇમિના પરિયાયેન કથેન્તસ્સપિ નેવત્થિ દોસોતિ આચરિયા.

વિનયલક્ખણં અજાનન્તસ્સ અનાચરિયસ્સ તદનુરૂપવોહારાસમ્ભવતો ઈદિસસ્સ લાભસ્સ ઉપ્પત્તિ નામ નત્થીતિ "**આચરિયભાગો નામાય**"ન્તિ વુત્તં, વિનયે પકતઞ્ઞુના આચરિયેન લભિતબ્બભાગો અયન્તિ વુત્તં હોતિ. પુપ્ફપૂજનત્થાય દિન્નેપિ અકપ્પિયવોહારેન વિધાનસ્સ અયુત્તત્તા "**કપ્પિયવસેના**"તિ વુત્તં, "પુપ્ફં આહરથા"તિઆદિના કપ્પિયવોહારવસેનાતિ અત્થો.

યદિ "પરિત્તં કરોથા"તિ વુત્તે કરોન્તિ, ગિહિવેય્યાવચ્ચકરણટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ "**પરિત્તં કરોથ, ભન્તેતિ વુત્તે ન કાતબ્બ**"ન્તિ વુત્તં, "**ભણથા**"તિ વુત્તે પન ધમ્મકથાય અજ્ઝેસનટ્ઠાને ઠિતત્તા "**કાતબ્બ**"ન્તિ વુત્તં. ધમ્મઞ્હિ અનજ્ઝિટ્ઠેનપિ કથેતું વટ્ટતિ, પગેવ અજ્ઝિટ્ઠેન. **ચાલેત્વા સુત્તં પરિમજ્જિત્વાતિ** પરિત્તં કરોન્તેન કાતબ્બવિધિં દસ્સેતિ. **વિહારતો...પે॰... દુક્કટન્તિ** અઞ્ઞાતકાનંયેવ દદતો દુક્કટં. **નો ચે જાનન્તીતિ** યદિ એવં વત્તું ન જાનન્તિ. **ઉદકન્તિ** દક્ખિણોદકં. પાદેસુ અપનીતેસુ અવમઙ્ગલસઞ્ઞિનો હોન્તીતિ આહ "**ન પાદા અપનેતબ્બા**"તિ . **ગન્તું વટ્ટતીતિ** "પરિવારત્થાય આગચ્છન્તૂ"તિ વુત્તેપિ એવં સલ્લક્ખેત્વા ગન્તું વટ્ટતિ.

અનામટ્ઠપિણ્ડપાતોતિ અપબ્બજિતસ્સ હત્થતો લદ્ધો અત્તના અગ્ગેન વા પબ્બજિતેન અગ્ગહિતઅગ્ગો પિણ્ડપાતો. **થાલકેતિ** ઇમિના પત્તોપિ ગહિતોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **દામરિકચોરસ્સાતિ** રજ્જં પત્થયમાનસ્સ પાકટચોરસ્સ. **ચોરનાગવત્થૂતિ** એત્થ "ચોરનાગસ્સ કિર આમટ્ઠં દેન્તો કુજ્ઝિસ્સતિ, અનામટ્ઠં ન વટ્ટતીતિ થેરો પત્તગ્ગહણહત્થેનેવ અગ્ગં ગહેત્વા પત્તે ભત્તં સબ્બમદાસિ, સો તેન તુસ્સિ. 'એત્તકં મય્હ'ન્તિ ભત્તસ્સ એકપસ્સેયેવ થોકં ઠપેત્વાપિ પુન તેન સદ્ધિં સબ્બમ્પિ દાતું વટ્ટતી"તિ **ચૂળગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

આમિસસ્સ ધમ્મસ્સ ચ અલાભેન અત્તનો પરસ્સ ચ અન્તરે સમ્ભવન્તસ્સ છિદ્દસ્સ વિવરસ્સ ભેદસ્સ પટિસન્થરણં પિદહનં ગણ્હનં **પટિસન્થારો**. અયઞ્હિ લોકસન્નિવાસો અલબ્ભમાનેન આમિસેન ચ ધમ્મેન ચાતિ દ્વીહિ છિદ્દો, તસ્સ તં છિદ્દં યથા ન પઞ્ઞાયતિ, એવં પીઠસ્સ વિય પચ્ચત્થરણેન આમિસેન ચ ધમ્મેન ચ પટિસન્થરણં આમિસપટિસન્થારો ધમ્મપટિસન્થારો ચાતિ વુચ્ચતિ. તત્થ ધમ્મપટિસન્થારો કસ્સચિ ન કાતબ્બો નત્થિ. યસ્સ કસ્સચિ હિ ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા ધમ્મેન સઙ્ગહો કાતબ્બોયેવ. "**પટિસન્થારો પન કસ્સ કાતબ્બો, કસ્સ ન કાતબ્બો**"તિ ઇદં પન આમિસપટિસન્થારં સન્ધાય વુત્તં. **ઉબ્બાસેત્વાતિ** સમન્તતો તિયોજનં વિલુમ્પન્તો મનુસ્સે પલાપેત્વા અઞ્ઞેસં અવાસં કત્વા. **સક્ખસ્સત્થાય આહટાતિ** પાકવટ્ટતો તંદિવસસ્સત્થાય આહટા. **વરપોત્થચિત્તત્થરણન્તિ** અનેકપ્પકારઉત્તમરૂપવિચિત્તત્થરણં.

૧૮૭. સત્તરસવગ્ગિયેસુ પુબ્બે એકસ્સ અઙ્ગુલિપતોદેન મારિતત્તા સેસસોળસજનેસુ ઉદરં આરુહિત્વા નિસિન્નમેકં ઠપેત્વા "**સેસાપિ પન્નરસ જના**"તિ વુત્તં. **અદ્દહલપાસાણા વિયાતિ** અદ્દહલે આરોપિતપાસાણા વિય. **કમ્માધિપ્પાયાતિ** તજ્જનીયાદિકમ્મકરણાધિપ્પાયા. **આવાહેત્વાતિ** આવિસાપેત્વા. **વાળવિહારન્તિ** ચણ્ડસત્તેહિ અધિટ્ઠિતવિહારં.

૧૮૯. **યો રુક્ખેન ઓત્થતોપિ ન મરતીતિ**આદીસુ યં વત્તબ્બં, તં **ભૂતગામસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** સયમેવ વક્ખતિ. એવઞ્હિ તત્થ વુત્તં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૨) –

> "**મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકવણ્ણનાયં** પન સબ્બઅટ્ઠકથાસુ 'સચે ભિક્ખુ રુક્ખેન વા અજ્ઝોત્થતો હોતિ ઓપાતે વા પતિતો, સક્કા ચ હોતિ એકેન પસ્સેન રુક્ખં છિન્દિત્વા ભૂમિં વા ખણિત્વા નિક્ખમિતું, જીવિતહેતુપિ અત્તના ન કાતબ્બં, અઞ્ઞેન પન ભિક્ખુના ભૂમિં વા ખણિત્વા રુક્ખં વા છિન્દિત્વા અલ્લરુક્ખતો વા દણ્ડકં છિન્દિત્વા તં રુક્ખં પવટ્ટેત્વા નિક્ખમાપેતું વટ્ટતિ, અનાપત્તી'તિ વુત્તં. તત્થ કારણં ન દિસ્સતિ, 'અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દવડાહે ડય્હમાને પટગ્ગિં દાતું પરિત્તં કાતુ'ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૮૩) ઇદં પન એકમેવ સુત્તં દિસ્સતિ. સચે એતસ્સ અનુલોમં, અત્તનો ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞસ્સ વટ્ટતીતિ ઇદં નાનાકરણં ન સક્કા લદ્ધું. અત્તનો અત્થાય કરોન્તો અત્તસિનેહેન અકુસલચિત્તેનેવ કરોતિ, પરો પન કારુઞ્ઞેન. તસ્મા અનાપત્તીતિ ચે, એતમ્પિ અકારણં. કુસલચિત્તેનપિ હિ ઇમં આપત્તિં આપજ્જતિ, સબ્બટ્ઠકથાસુ પન વુત્તત્તા ન સક્કા પટિસેધેતું, ગવેસિતબ્બા એત્થ યુત્તિ, અટ્ઠકથાચરિયાનં વા સદ્ધાય ગન્તબ્બ"ન્તિ.

તસ્મા યં એત્થ ઇતો અઞ્ઞથા કેનચિ પપઞ્ચિતં, **ગણ્ઠિપદેસુ** ચ કારણં વુત્તં, તં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં.

૧૯૦. **અલ્લ...પે॰... પાચિત્તિયન્તિ** સુક્ખટ્ઠાનેપિ અગ્ગિં પાતેત્વા ઇમિના અધિપ્પાયેન આલિમ્પેન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. **દુક્કટન્તિ** સુક્ખટ્ઠાને વા સુક્ખં "અસુક્ખ"ન્તિ અવવત્થપેત્વા વા અગ્ગિં પાતેન્તસ્સ દુક્કટં. કીળાધિપ્પાયેપિ એસેવ નયો. કીળાધિપ્પાયો ચ પટપટાયમાનસદ્દસ્સાદવસેનેવ વેદિતબ્બો. પટિપક્ખભૂતો અગ્ગિ **પટગ્ગિ**. **પરિત્તકરણન્તિ** આરક્ખકરણં. **સયં વા ઉટ્ઠિતન્તિ** વાતેરિતાનં વેળુઆદીનં અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્ઘટ્ટનેન સમુટ્ઠિતં. **નિરુપાદાનોતિ** ઇન્ધનરહિતો.

૧૯૧-૧૯૨. **ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણત્તા પારાજિકન્તિ** "દ્વીહી"તિ વુત્તે દ્વીહિપિ પહારેહિ મરણસ્સ પચ્ચાસીસનતો એકેન વિના દ્વિન્નં અભાવતો ચ પારાજિકં. "દ્વીહિયેવાતિ નિયમિતે પન એકેન પહારેન મારિતે નત્થિ પારાજિક"ન્તિ વદન્તિ. પઠમં આહિતબલવેગસ્સ પુબ્બાનુચિણ્ણવસેન ધમ્માનં દેસન્તરુપ્પત્તિયા ગમનમત્તં ઠપેત્વા જીવિતિન્દ્રિયસ્સ તત્થ અવિજ્જમાનત્તા "**સીસચ્છેદકસ્સા**"તિ વુત્તં. **ઇમસ્સ વત્થુસ્સાતિ** આઘાતનવત્થુસ્સ. "**પાનપરિભોગેનાતિ** વુત્તત્તા લોણસોવીરકં યામકાલિક"ન્તિ વદન્તિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

તતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકં

ચતુસચ્ચવિદૂતિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ સમાહટાનિ ચતુસચ્ચં, તં અવેદિ પટિવિજ્ઝીતિ ચતુસચ્ચવિદૂ. સતિપિ સાવકાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનઞ્ચ ચતુસચ્ચવિદૂભાવે અનઞ્ઞપુબ્બકત્તા ભગવતો ચતુસચ્ચદસ્સનસ્સ તત્થ ચ સબ્બઞ્ઞુતાય બલેસુ ચ વસીભાવસ્સ પત્તિતો પરસન્તાનેસુ પસારિતભાવેન પાકટત્તા ચ ભગવાવ વિસેસેન "ચતુસચ્ચવિદૂ"તિ થોમનં અરહતિ.

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુવણ્ણના

૧૯૩. **અધિટ્ઠેમાતિ** સંવિદહામ. **દૂતકમ્મન્તિ** ગિહીનં પણ્ણં વા સાસનં વા ગહેત્વા તત્થ તત્થ ગમનં. **ઇરિયાપથં સણ્ઠપેત્વાતિ** પધાનાનુરૂપં કત્વા. **પુચ્છન્તાનં વાતિ** "અય્યા સન્તઇરિયાપથા અતિવિય ઉપસન્તા, કતરં વિસેસમધિગચ્છિંસૂ"તિ પુચ્છન્તાનં. **અનાગતસમ્બન્ધે પન અસતીતિ** "ભાસિતો ભવિસ્સતી"તિ પાઠસેસં કત્વા અનાગતસમ્બન્ધે અસતિ. "ભાસિતો"તિ અતીતવચનં કથં અનાગતવચનેન સમ્બન્ધમુપગચ્છતીતિ આહ "**લક્ખણં પન સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બ**"ન્તિ. ઈદિસે હિ ઠાને "ધાતુસમ્બન્ધે પચ્ચયા"તિ ઇમિના લક્ખણેન ધાત્વત્થસમ્બન્ધે સતિ અયથાકાલવિહિતાપિ પચ્ચયા સાધવો ભવન્તીતિ સદ્દસત્થવિદૂ વદન્તિ.

૧૯૪. **વણ્ણવાતિ** ઇમિના સકલસરીરાનુગતવણ્ણસ્સ મનાપતા વુત્તા. **પસન્નમુખવણ્ણાતિ** ઇમિના સકલસરીરવણ્ણતોપિ અધિકતરં મુખવણ્ણસ્સ મનાપતા વુત્તા. **વિપ્પસન્નછવિવણ્ણાતિ** ઇમિના પન વિજ્જમાનસ્સેવ સરીરવણ્ણસ્સ અતિવિય પસન્નતા વુત્તા. યસ્મા ઇન્દ્રિયાનં ઊનત્તં વા પૂરણત્તં વા નત્થિ, તસ્મા "**અભિનિવિટ્ઠોકાસસ્સ પરિપુણ્ણત્તા**"તિ વુત્તં. છટ્ઠસ્સ અભિનિવિટ્ઠોકાસો હદયવત્થુ, પઞ્ચપસાદાનં અભિનિવિટ્ઠોકાસસ્સ પરિપુણ્ણતાવચનેનેવ હદયવત્થુઆદિસકલસરીરસ્સ પરિપુણ્ણતા દસ્સિતાયેવ હોતીતિ આહ – "**મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાન**"ન્તિ. **યથા તન્તિ** એત્થ **તન્તિ** નિપાતમત્તં. **ભન્તમિગપ્પટિભાગાતિ** કત્તબ્બાકત્તબ્બસ્સ અજાનનતો ભન્તમિગસદિસા. **ચતુચક્કન્તિ** ચતુઇરિયાપથં. ઇરિયાપથો હિ ઇધ પવત્તનટ્ઠેન "ચક્ક"ન્તિ અધિપ્પેતો. **નવદ્વારન્તિ** નવહિ વણમુખેહિ નવદ્વારં. **દુક્ખન્તિ** સીસરોગાદિદુક્ખં. **સબ્બકિચ્ચેસૂતિ** પત્તપચનચીવરરજનયોગટ્ઠાનાદિકિચ્ચેસુ. **યાપેતુન્તિ** વહિતું પવત્તેતું. તેનાહ "**ગમેતુ**"ન્તિ.

૧૯૫. સન્તોતિ ઇમિના તેસં વિજ્જમાનતં દસ્સેતિ, **સંવિજ્જમાનાતિ** ઇમિના પન તેસં ઉપલબ્ભમાનતં દસ્સેતિ. તેનાહ – ''**અત્થિ ચેવ ઉપલબ્ભન્તિ ચા**''તિ. **ઉપલબ્ભન્તીતિ** દિસ્સન્તિ, ઞાયન્તીતિ અત્થો. **પન્થદૂહનકમ્મન્તિ** પન્થઘાતનકમ્મં. **હનન્તોતિ** મારેન્તો. **ઘાતેન્તોતિ** મારાપેન્તો. અથ વા **હનન્તોતિ** બન્ધનતાળનાદીહિ હિંસન્તો. **ઘાતેન્તોતિ** મારેન્તો. **છિન્દન્તોતિ** પરેસં હત્થાદીનિ છિન્દન્તો. **પચન્તોતિ** દણ્ડેન ઉપ્પીળેન્તો. પચનઞ્હેત્થ દહનં વિબાધનં અધિપ્પેતં. **પચન્તોતિ** વા તજ્જેન્તો તાસેન્તો. અથ વા **પચન્તોતિ** ગામેસુ અગ્ગિપાતનવસેન ગેહાદીનિ ઝાપેત્વા તત્થ અજેળકાદીનિ પચન્તો.

યે સિક્ખાપદેસુ બહુલગારવા ન હોન્તિ આપત્તિવીતિક્કમબહુલા, તે સિક્ખાપદેસુ **અતિબ્બગારવા. ઉદ્ધતેતિ** અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતાય કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતાય અવજ્જે વજ્જસઞ્ઞિતાય વજ્જે અવજ્જસઞ્ઞિતાય ચ ઉદ્ધચ્ચપકતિકે. **ઉન્નળેતિ** ઉગ્ગતનળે, ઉટ્ઠિતતુચ્છમાનેતિ વુત્તં હોતિ. **ચપલેતિ** પત્તચીવરમણ્ડનાદિના ચાપલ્લેન યુત્તે. **મુખરેતિ** મુખખરે , ખરવચનેતિ વુત્તં હોતિ. **વિકિણ્ણવાચેતિ** અસંયતવચને દિવસમ્પિ નિરત્થકવચનપ્પલાપિને. મુટ્ઠા નટ્ઠા સતિ એતેસન્તિ **મુટ્ઠસ્સતી**, સતિવિરહિતેતિ વુત્તં હોતિ. **અસમ્પજાનેતિ** નિપ્પઞ્ઞે. **પાકતિન્દ્રિયેતિ** સંવરાભાવેન ગિહિકાલે વિય વિવટઇન્દ્રિયે. **આચરિયુપજ્ઝાયેહિ પરિચ્ચત્તકેતિ** ધમ્મેન આમિસેન ચ અસઙ્ગહેત્વા આચરિયુપજ્ઝાયેહિ પરિચ્ચત્તે અનાથે અપ્પતિટ્ઠે. **લાભગરુકેતિ** પચ્ચયગરુકે.

ઇરિયાપથસણ્ઠપનાદીનીતિ આદિ-સદ્દેન પચ્ચયપટિસેવનસામન્તજપ્પાનં ગહણં વેદિતબ્બં. **મહાનિદ્દેસે** (મહાનિ॰ ૮૭) હિ ઇરિયાપથસણ્ઠપનપચ્ચયપટિસેવનસામન્તજપ્પનવસેન તિવિધં કુહકવત્થુ આગતં. તત્થ પાપિચ્છસ્સેવ સતો સમ્ભાવનાધિપ્પાયકતેન ઇરિયાપથેન વિમ્હાપનં **ઇરિયાપથસણ્ઠપનસઙ્ખાતં કુહકવત્થુ**. તથા ચીવરાદીહિ નિમન્તિતસ્સ તદત્થિકસ્સેવ સતો પાપિચ્છતં નિસ્સાય પટિક્ખેપનેન તે ચ ગહપતિકે અત્તનિ સુપ્પતિટ્ઠિતસદ્ધે ઞત્વા પુન તેસં ''અહો અય્યો અપ્પિચ્છો, ન કિઞ્ચિ પટિગ્ગણ્હિતું ઇચ્છતિ, સુલદ્ધં વત નો અસ્સ, સચે અપ્પમત્તકમ્પિ કિઞ્ચિ પટિગ્ગણ્હેય્યા''તિ નાનાવિધેહિ ઉપાયેહિ પણીતાનિ ચીવરાદીનિ ઉપનેન્તાનં તદનુગ્ગહકામતંયેવ આવિકત્વા પટિગ્ગહણેન ચ તતો પભુતિ અસીતિસકટભારેહિ ઉપનામનહેતુભૂતં વિમ્હાપનં **પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહકવત્થૂતિ** વેદિતબ્બં. પાપિચ્છસ્સેવ પન સતો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માધિગમપરિદીપનવાચાય તથા તથા વિમ્હાપનં **સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહકવત્થૂતિ** વેદિતબ્બં. ચિત્તલપબ્બતાદિવિહારો **લોકસમ્મતસેનાસનં** નામ. લોકસમ્મત ...પે॰... ઉપાયેહિ સંવણ્ણિયમાનગુણોતિ સમ્બન્ધો. **પરિપાચેતુન્તિ** પરિણામેતું. સુદ્ધચિત્તેન અત્તનો ગન્થધુરાદિકમ્મં કત્વા વિચરન્તાનં તમ્મૂલકપચ્ચયપરિભોગે દોસાભાવં દસ્સેતું ''**યે પના**''તિઆદિ વુત્તં. **ભિક્ખાચારે અસમ્પજ્જમાનેતિ** ગોચરગામે ભિક્ખાય ચરિત્વા લભિતબ્બપિણ્ડપાતે અસમ્પજ્જન્તે. તે ચ વત્તસીસેન સબ્બમ્પેતં કરોન્તિ, ન લાભનિમિત્તં. તેન વુત્તં ''**તન્તિપવેણિઘટનકા સાસનજોતકા**''તિ.

કિચ્છેનાતિ ન દુક્ખાય પટિપદાય. બુદ્ધાનઞ્હિ ચત્તારોપિ મગ્ગા સુખાપટિપદાવ હોન્તિ, પારમીપૂરણકાલે પન સરાગદોસમોહસ્સેવ સતો આગતાનં યાચકાનં અલઙ્કતપ્પટિયત્તં સીસં કન્તિત્વા ગલલોહિતં નીહરિત્વા સુઅઞ્જિતાનિ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા કુલવંસપ્પતિટ્ઠાપકં પુત્તં મનાપચારિનિં ભરિયન્તિ એવમાદીનિ દેન્તસ્સ અઞ્ઞાનિપિ ખન્તિવાદીસદિસેસુ અત્તભાવેસુ છેજ્જભેજ્જાદીનિ પાપુણન્તસ્સ આગમનીયપટિપદં સન્ધાયેતં વુત્તં. **કસિરેનાતિ** તસ્સેવ વેવચનં.

એકસ્સેવ દાતું અસક્કુણેય્યતાય ગરુભાવતો ''**ગરુભણ્ડાની**''તિ વુત્તં, સબ્બેસં ભાજેત્વાપિ ગહેતું અસક્કુણેય્યતાય ''**ગરુપરિક્ખારાની**''તિ વુત્તં. **સાધારણપરિક્ખારભાવેનાતિ** સઙ્ઘિકત્તા સબ્બભિક્ખુસાધારણપરિક્ખારભાવેન. **સઙ્ઘઞ્હિ ઉપલાપેતીતિ** ઇદં અથેય્યચિત્તં સન્ધાય વુત્તં. તેનેવાહ – ''**તથાભાવતો થેનેત્વા**''તિ, અવિસ્સજ્જિયઅવેભઙ્ગિયભાવતો થેનેત્વાતિ અત્થો. ગરુભણ્ડઞ્હિ કુલસઙ્ગહત્થાય વિસ્સજ્જેન્તો વિભજન્તો ચ તસ્સ અવિસ્સજ્જિયઅવેભઙ્ગિયભાવં થેનેતિ. **કુલદૂસકદુક્કટં આપજ્જતીતિ** એત્થ ''યો વિસ્સજ્જેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ વુત્તત્તા વિસ્સજ્જનપચ્ચયા થુલ્લચ્ચયેનપિ ન મુચ્ચતિ.

અસન્તન્તિ અવિજ્જમાનં. **અભૂતન્તિ** અનુપ્પન્નં. અનુપ્પન્નત્તા હિ તસ્સ તં અસન્તન્તિ. પુરિમસ્સ પચ્છિમં કારણવચનં. **ઉલ્લપતીતિ** ઉગ્ગતાયુકો લપતિ. સીલઞ્હિ ભિક્ખુનો આયુ, તં તસ્સ તથાલપનસમકાલમેવ વિગચ્છતિ. **અસન્તસમ્ભાવનાયાતિ** અત્તનો અવિજ્જમાનગુણેહિ સમ્ભાવનાય. **એવઞ્હિ ગણ્હતા**...પે॰... **થેનેત્વા ગહિતા હોન્તીતિ** એત્થ અસન્તસમ્ભાવનાય રટ્ઠપિણ્ડસ્સ થેનેત્વા ગહિતત્તા લોકુત્તરધમ્મોપિ થેનિતોયેવ હોતિ. **કિતવસ્સેવાતિ** કિતવસ્સ સકુણગ્ગહણમિવ. **કેરાટિકસ્સાતિ** સઠસ્સ. ગોત્તં વુચ્ચતિ સાધારણનામં, મત્ત-સદ્દો લુત્તનિદ્દિટ્ઠો, તસ્મા સમણાતિ ગોત્તમત્તં અનુભવન્તિ ધારેન્તીતિ **ગોત્રભુનો**, નામમત્તસમણાતિ વુત્તં હોતિ.

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિમાનવત્થુવણ્ણના

૧૯૬. હેટ્ઠિમમગ્ગેહિ ઞાતમરિયાદાય એવ જાનનતો અઞ્ઞા અગ્ગમગ્ગપઞ્ઞા, તસ્સા ફલભાવતો અગ્ગફલપઞ્ઞા તંસહગતા સમ્માસઙ્કપ્પાદયો ચ અઞ્ઞાતિ વુત્તાતિ આહ ''**અઞ્ઞં બ્યાકરિંસૂતિ અરહત્તં બ્યાકરિંસૂ**''તિ. **અરિયસાવકસ્સ તાવ નુપ્પજ્જતીતિ** પહીનાધિમાનપચ્ચયત્તા નુપ્પજ્જતિ . **સીલવતોપિ**...પે॰... **નુપ્પજ્જતિ** અકારકભાવતો. **તિલક્ખણં આરોપેત્વાતિ** કલાપસમ્મસનવસેન તિલક્ખણં આરોપેત્વા. **આરદ્ધવિપસ્સકસ્સાતિ** ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ. સુદ્ધસમથલાભી વિપસ્સનાય કમ્મં અકત્વાપિ કિલેસસમુદાચારં અપસ્સન્તો કેવલં અઞ્ઞાણબલેન ''અરિયોહમસ્મી''તિ મઞ્ઞતીતિ આહ ''**સુદ્ધસમથલાભિં વા**''તિ. ''**અરહા અહ**''**ન્તિ મઞ્ઞતિ** ઉચ્ચવાલઙ્કવાસી **મહાનાગત્થેરો** વિય.

તલઙ્ગરવાસી **ધમ્મદિન્નત્થેરો** કિર નામ એકો પભિન્નપ્પટિસમ્ભિદો મહાખીણાસવો મહતો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઓવાદદાયકો અહોસિ. સો એકદિવસં અત્તનો દિવાટ્ઠાને નિસીદિત્વા ''કિન્નુ ખો અમ્હાકં આચરિયસ્સ ઉચ્ચવાલઙ્કવાસીમહાનાગત્થેરસ્સ સમણભાવકિચ્ચં મત્થકપ્પત્તં, નો''તિ આવજ્જેન્તો પુથુજ્જનભાવમેવસ્સ દિસ્વા ''મયિ અગચ્છન્તે પુથુજ્જનકાલકિરિયમેવ કરિસ્સતી''તિ ચ ઞત્વા ઇદ્ધિયા વેહાસં ઉપ્પતિત્વા દિવાટ્ઠાને નિસિન્નસ્સ થેરસ્સ સમીપે ઓરોહિત્વા વન્દિત્વા વત્તં દસ્સેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. ''કિં, આવુસો ધમ્મદિન્ન, અકાલે આગતોસી''તિ ચ વુત્તો ''પઞ્હં, ભન્તે, પુચ્છિતું આગતોમ્હી''તિ આહ. તતો ''પુચ્છાવુસો, જાનમાના કથયિસ્સામા''તિ વુત્તો પઞ્હસહસ્સં પુચ્છિ. થેરો પુચ્છિતં પુચ્છિતં પઞ્હં અસજ્જમાનોવ કથેસિ. તતો ''અતિતિક્ખં વો, ભન્તે, ઞાણં, કદા તુમ્હેહિ અયં ધમ્મો અધિગતો''તિ વુત્તો ''ઇતો સટ્ઠિવસ્સકાલે, આવુસો''તિ આહ. સમાધિમ્પિ, ભન્તે, વળઞ્જેથાતિ. ન ઇદં, આવુસો, ભારિયન્તિ. તેન હિ, ભન્તે, એકં હત્થિં માપેથાતિ. થેરો સબ્બસેતં હત્થિં માપેસિ. ઇદાનિ, ભન્તે, યથા અયં હત્થી અઞ્ચિતકણ્ણો પસારિતનઙ્ગુટ્ઠો સોણ્ડં મુખે પક્ખિપિત્વા ભેરવં કોઞ્ચનાદં કરોન્તો તુમ્હાકં અભિમુખં આગચ્છતિ, તથા નં કરોથાતિ. થેરો તથા કત્વા વેગેન આગચ્છતો હત્થિસ્સ ભેરવં આકારં દિસ્વા ઉટ્ઠાય પલાયિતું આરદ્ધો. તમેનં ખીણાસવત્થેરો હત્થં પસારેત્વા ચીવરકણ્ણે ગહેત્વા ''ભન્તે, ખીણાસવસ્સ સારજ્જં નામ હોતી''તિ આહ. સો તમ્હિ કાલે અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ઞત્વા ''અવસ્સયો મે, આવુસો, ધમ્મદિન્ન હોહી''તિ વત્વા પાદમૂલે ઉક્કુટિકં નિસીદિ. ''ભન્તે, તુમ્હાકં અવસ્સયો ભવિસ્સામિચ્ચેવાહં આગતો, મા ચિન્તયિત્થા''તિ કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ. થેરો કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ચઙ્કમં ઓરુય્હ તતિયે પદવારે અગ્ગફલં અરહત્તં પાપુણિ. થેરો કિર દોસચરિતો અહોસિ.

અધિમાનવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સવિભઙ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૭-૧૯૮. યસ્મા પનાતિઆદિ ''અસન્તં અભૂતં અસંવિજ્જમાન''ન્તિ એતેસં કારણવચનં. તત્થ **યન્તિ** યં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં. **અનભિજાન**ન્તિ અત્તનિ અત્થિભાવં અજાનન્તો. **સમુદાચરતી**તિ ''અત્થિ મય્હં એસ ધમ્મો''તિ કથેતિ જાનાપેતિ વા. ''અસન્તં અભૂત''ન્તિ ઇમસ્સ કારણવચનં **સન્તાને અનુપ્પન્ન**ોતિ. **ઞાણેન ચ અસચ્છિકતો**તિ ઇદં પન ''અસંવિજ્જમાન''ન્તિ એતસ્સ કારણવચનં. પકતિમનુસ્સેહિ ઉત્તરિતરાનં બુદ્ધાદિઉત્તમપુરિસાનં અધિગમધમ્મો **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો**તિ આહ **''ઉત્તરિમનુસ્સાન**''ન્તિઆદિ. **તન્તિ** ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં. અથ પદભાજને બહુવચનનિદ્દેસો કસ્મા કતોતિ આહ **''પદભાજને પના**''તિઆદિ. કિઞ્ચાપિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો અબ્યાકતોપિ હોતિ, આરોગ્યટ્ઠેન પન **બાહિતિકસુત્તે** વિય **''કુસલે ધમ્મે**''તિ વુત્તં. **અસ્સા**તિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ. ખણલયમુહુત્ત-સદ્દા અઞ્ઞત્થ ભિન્નત્થાપિ હોન્તિ, ઇધ પન ખણપરિયાયવસેનેવ ''તં ખણં તં લયં તં મુહુત્ત''ન્તિ **પાળિયં** વુત્તં.

અધિગન્તબ્બતો અધિગમો, ઝાનાદિ, અધિગમસ્સ પુચ્છા **અધિગમપુચ્છા**. તેનાહ **''ઝાનવિમોક્ખાદીસૂ**''તિઆદિ. **ઉપાયપુચ્છા**તિ અધિગમુપાયપુચ્છા. **કિન્તીતિ** કેન પકારેન, કેન વિધિનાતિ અત્થો. **કતમેસં ત્વં ધમ્માનં લાભી**તિ ઇદં પન પુબ્બે ''કિં તે અધિગત''ન્તિ અનિદ્ધારિતભેદા ઝાનાદિવિસેસા પુચ્છિતાતિ ઇદાનિ તેસં નિદ્ધારેત્વા પુચ્છનાકારદસ્સનં.

તસ્માતિ યસ્મા યથાવુત્તેહિ છહાકારેહિ અધિગમબ્યાકરણં સોધેતબ્બં, તસ્મા. **એત્તાવતાવા**તિ એત્તકેન બ્યાકરણમત્તેનેવ ન સક્કાતબ્બો. બ્યાકરણઞ્હિ એકચ્ચસ્સ અયાથાવતોપિ હોતીતિ. **ઇમેસુ પન છસુ ઠાનેસુ સોધનત્થં વત્તબ્બો**તિ યથા નામ જાતરૂપપતિરૂપકમ્પિ જાતરૂપં વિય ખાયતીતિ જાતરૂપં નિઘંસનતાપનચ્છેદનેહિ સોધેતબ્બં, એવમેવ ઇમેસુ ઇદાનેવ વુત્તેસુ છસુ ઠાનેસુ પક્ખિપિત્વા સોધનત્થં વત્તબ્બો. **વિમોક્ખાદીસૂતિ આદિ**-સદ્દેન સમાધિસમાપત્તિઞાણદસ્સનમગ્ગભાવનાફલસચ્છિકિરિયાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **પાકટો હોતી**તિ અધિગતવિસેસસ્સ સતિસમ્મોસાભાવતો. સેસપુચ્છાસુપિ **પાકટો હોતી**તિ પદે એસેવ નયો.

સબ્બેસઞ્હિ અત્તના અધિગતમગ્ગેન પહીનકિલેસા પાકટા હોન્તીતિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં. કસ્સચિ હિ અત્તના અધિગતમગ્ગવજ્ઝકિલેસેસુ સન્દેહો ઉપ્પજ્જતિયેવ મહાનામસ્સ સક્કસ્સ વિય. સો હિ સકદાગામી સમાનોપિ ''તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ 'કો સુ નામ મે ધમ્મો અજ્ઝત્તં અપ્પહીનો, યેન મે એકદા લોભધમ્માપિ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ, દોસધમ્માપિ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ, મોહધમ્માપિ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તી'''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૭૫) ભગવન્તં પુચ્છિ. અયં કિર રાજા સકદાગામિમગ્ગેન લોભદોસમોહા નિરવસેસા પહીયન્તીતિ સઞ્ઞી અહોસિ. કિં અરિયસાવકસ્સ એવં સન્દેહો ઉપ્પજ્જતીતિ? આમ ઉપ્પજ્જતિ. કસ્મા? પણ્ણત્તિયં અકોવિદત્તા. ''અયં કિલેસો અસુકમગ્ગવજ્ઝો''તિ ઇમિસ્સા પણ્ણત્તિયા અકોવિદસ્સ હિ અરિયસાવકસ્સ એવં હોતિ. કિં તસ્સ પચ્ચવેક્ખણા નત્થીતિ? અત્થિ, સા પન ન સબ્બેસં પરિપુણ્ણા હોતિ. એકો હિ પહીનકિલેસમેવ પચ્ચવેક્ખતિ, એકો અવસિટ્ઠકિલેસમેવ, એકો મગ્ગમેવ, એકો ફલમેવ, એકો નિબ્બાનમેવ. ઇમાસુ પન પઞ્ચસુ પચ્ચવેક્ખણાસુ એકં વા દ્વે વા નો લદ્ધું ન વટ્ટતિ. ઇતિ યસ્સ પચ્ચવેક્ખણા ન પરિપુણ્ણા, તસ્સ મગ્ગવજ્ઝકિલેસપણ્ણત્તિયં અકોવિદત્તા એવં હોતિ. **ઉગ્ગહપરિપુચ્છાકુસલા**તિ સજ્ઝાયમગ્ગસંવણ્ણનાસુ નિપુણા.

યાય પટિપદાય યસ્સ અરિયમગ્ગો આગચ્છતિ, સા પુબ્બભાગપટિપત્તિ **આગમનપટિપદા. સોધેતબ્બા**તિ સુદ્ધા ઉદાહુ ન સુદ્ધાતિ વિચારણવસેન સોધેતબ્બા. **ન સુજ્ઝતી**તિ તત્થ તત્થ પમાદપટિપત્તિસબ્ભાવતો. **અપનેતબ્બો**તિ અત્તનો પટિઞ્ઞાય અપનેતબ્બો. **''સુજ્ઝતી**''તિ વત્વા સુજ્ઝનાકારં દસ્સેતું **''દીઘરત્ત**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **પઞ્ઞાયતી**તિ એત્થાપિ **''યદી**''તિ પદં આનેત્વા યદિ સો ભિક્ખુ તાય પટિપદાય પઞ્ઞાયતીતિ સમ્બન્ધો . ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અલગ્ગત્તા **''આકાસે પાણિસમેન ચેતસા**''તિ વુત્તં. **વુત્તસદિસ**ન્તિ તસ્સ ભિક્ખુનો બ્યાકરણં ઇમસ્મિં સુત્તે વુત્તેન સદિસં, સમન્તિ અત્થો.

ખીણાસવપટિપત્તિસદિસા પટિપદા હોતીતિ દીઘરત્તં સુવિક્ખમ્ભિતકિલેસત્તા. **ખીણાસવસ્સ નામ...પે॰... ન હોતી**તિ પહીનવિપલ્લાસત્તા જીવિતનિકન્તિયા ચ અભાવતો ન હોતિ. પુથુજ્જનસ્સ પન અપ્પહીનવિપલ્લાસત્તા જીવિતનિકન્તિસબ્ભાવતો ચ અપ્પમત્તકેનપિ હોતિ.

તત્રિમાનિ વત્થૂનિ – **દીઘભાણકઅભયત્થેરો** કિર એકં પિણ્ડપાતિકં પરિગ્ગહેતું અસક્કોન્તો દહરસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. સો તં નહાયમાનં કલ્યાણીનદીમુખદ્વારે નિમુજ્જિત્વા પાદે અગ્ગહેસિ. પિણ્ડપાતિકો ''કુમ્ભીલો''તિ સઞ્ઞાય મહાસદ્દં અકાસિ, તદા નં ''પુથુજ્જનો''તિ જાનિંસુ. **ચન્દમુખતિસ્સરાજકાલે** પન મહાવિહારે સઙ્ઘત્થેરો ખીણાસવો દુબ્બલચક્ખુકો વિહારેયેવ અચ્છતિ. તં રાજા ''થેરં પરિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ ભિક્ખૂસુ ભિક્ખાચારં ગતેસુ અપ્પસદ્દો ઉપસઙ્કમિત્વા સપ્પો વિય પાદે અગ્ગહેસિ. થેરો સિલાથમ્ભો વિય નિચ્ચલો હુત્વા ''કો એત્થા''તિ આહ. અહં, ભન્તે, તિસ્સોતિ. સુગન્ધં વાયસિ નો તિસ્સાતિ. એવં ખીણાસવસ્સ ભયં નામ નત્થિ. એકચ્ચો પન પુથુજ્જનોપિ અતિસૂરો હોતિ નિબ્ભયો, સો રજનીયેન આરમ્મણેન પરિગ્ગણ્હિતબ્બો. **વસભરાજાપિ** હિ એકં થેરં પરિગ્ગણ્હમાનો ઘરે નિસીદાપેત્વા તસ્સ સન્તિકે બદરસાળવં મદ્દમાનો નિસીદિ. મહાથેરસ્સ ખેળો ચલિતો, થેરસ્સ પુથુજ્જનભાવો આવિભૂતો. ખીણાસવસ્સ હિ રસતણ્હા નામ સુપ્પહીના, દિબ્બેસુપિ રસેસુ નિકન્તિ નામ ન હોતિ. તસ્મા ઇમેહિ ઉપાયેહિ પરિગ્ગહેત્વા સચસ્સ ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા રસતણ્હા વા ઉપ્પજ્જતિ, ''ન ત્વં અરહા''તિ અપનેતબ્બો.

અસન્તગુણસમ્ભાવનલક્ખણા પાપિચ્છાતિ આહ – **''યા સા ઇધેકચ્ચો...પે॰... આદિના નયેના**''તિ. **આદિ**-સદ્દેન ''અસ્સદ્ધો સમાનો 'સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, અપ્પસ્સુતોવ સમાનો 'બહુસ્સુતોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, સઙ્ગણિકારામોવ સમાનો 'પવિવિત્તોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, કુસીતોવ સમાનો 'આરદ્ધવીરિયોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, મુટ્ઠસ્સતીવ સમાનો 'ઉપટ્ઠિતસ્સતીતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, અસમાહિતોવ સમાનો 'સમાહિતોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, દુપ્પઞ્ઞોવ સમાનો 'પઞ્ઞવાતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, અખીણાસવોવ સમાનો 'ખીણાસવોતિ મં જનો જાનાતૂ'તિ ઇચ્છતિ, યા એવરૂપા ઇચ્છા ઇચ્છાગતા પાપિચ્છતા રાગો સારાગો ચિત્તસ્સ સારાગો, અયં વુચ્ચતિ પાપિચ્છતા''તિ (વિભ॰ ૮૫૧) એવં વુત્તં પાળિપદેસં સઙ્ગણ્હાતિ. **પાપિકાયા**તિ લામિકાય ઇચ્છાય. **અપકતો**તિ પાપિકાય ઇચ્છાય સમ્માઆજીવતો અપેતો કતોતિ ઇચ્છાય અપકતો. તથાભૂતો ચ મિચ્છાજીવેન અભિભૂતો પરાજિતો નામ હોતીતિ આહ **''અભિભૂતો પરાજિતો**''તિ.

સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠં નિરયાયુપકડ્ઢતીતિ યથા કુસો યેન દુગ્ગહિતો, તસ્સ હત્થં અનુકન્તતિ ફાલેતિ, એવમેવ સમણધમ્મસઙ્ખાતં સામઞ્ઞમ્પિ ખણ્ડસીલાદિતાય દુપ્પરામટ્ઠં નિરયાય ઉપકડ્ઢતિ, નિરયે નિબ્બત્તાપેતીતિ અત્થો. **સિથિલો**તિ ઓલીયિત્વા કરણેન સિથિલગ્ગાહેન કતો. **પરિબ્બાજો**તિ ખણ્ડાદિભાવપ્પત્તો સમણધમ્મો. **ભિય્યો આકિરતે રજ**ન્તિ અબ્ભન્તરે વિજ્જમાનં રાગરજાદિં એવરૂપો સમણધમ્મો અપનેતું ન સક્કોતિ, અથ ખો તસ્સ ઉપરિ અપરમ્પિ રાગરજાદિં આકિરતીતિ અત્થો.

ભિક્ખુભાવોતિ પારાજિકં આપજ્જિત્વા ''સમણો અહ''ન્તિ પટિજાનનતો વોહારમત્તસિદ્ધો ભિક્ખુભાવો. **અજાનમેવા**તિ પાઠે **એવા**તિ અવધારણત્થે નિપાતો. **અજાનમેવન્તિ** પાઠે પન એવં જાનામિ એવં પસ્સામીતિ અવચન્તિ યોજેતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૯૯. **અસુભજ્ઝાનાદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન કાયગતાસતિજ્ઝાનઞ્ચ કસિણજ્ઝાનઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. તેન ''કાયગતાસતિજ્ઝાનં પથવીકસિણજ્ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિઆદિં વદન્તોપિ પારાજિકોવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **વિમોક્ખો**તિ એત્થ **વિ**-સદ્દો વિસેસત્થો વિવિધત્થો વાતિ દસ્સેન્તો આહ **''સુટ્ઠુ મુત્તો''**તિઆદિ. **વિમોક્ખો**તિ ચત્તારો અરિયમગ્ગા. તસ્સ સગુણતો સુઞ્ઞતાદિનામલાભં દસ્સેન્તો આહ **''સો પનાય''** ન્તિઆદિ. મગ્ગો હિ નામ પઞ્ચહિ કારણેહિ નામં લભતિ સરસેન વા પચ્ચનીકેન વા સગુણેન વા આરમ્મણેન વા આગમનેન વા. સચે હિ સઙ્ખારુપેક્ખા અનિચ્ચતો સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, અનિમિત્તવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ, સચે દુક્ખતો સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, અપ્પણિહિતવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ, સચે અનત્તતો સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, સુઞ્ઞતવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ, ઇદં **સરસતો** નામં નામ. યસ્મા પનેસ અનિચ્ચાનુપસ્સનાય સઙ્ખારાનં ઘનવિનિબ્ભોગં કત્વા નિચ્ચનિમિત્તધુવનિમિત્તસસ્સતનિમિત્તાનિ પજહન્તો આગતો, તસ્મા અનિમિત્તો. દુક્ખાનુપસ્સનાય પન સુખસઞ્ઞં પહાય પણિધિં પત્થનં સુક્ખાપેત્વા આગતત્તા અપ્પણિહિતો. અનત્તાનુપસ્સનાય અત્તસત્તપુગ્ગલસઞ્ઞં પહાય સઙ્ખારાનં સુઞ્ઞતો દિટ્ઠત્તા સુઞ્ઞતોતિ ઇદં **પચ્ચનીકતો** નામં નામ.

રાગાદીહિ પનેસ સુઞ્ઞતત્તા સુઞ્ઞતો. રૂપનિમિત્તાદીનં રાગનિમિત્તાદીનંયેવ વા અભાવેન અનિમિત્તો. રાગાદિપણિધિઆદીનં અભાવતો અપ્પણિહિતોતિ ઇદમસ્સ **સગુણતો** નામં. સ્વાયં સુઞ્ઞતં અનિમિત્તં અપ્પણિહિતઞ્ચ નિબ્બાનં આરમ્મણં કરોતીતિ સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો અપ્પણિહિતોતિ વુચ્ચતિ, ઇદમસ્સ **આરમ્મણતો** નામં. આગમનં પન દુવિધં વિપસ્સનાગમનં મગ્ગાગમનઞ્ચ. તત્થ મગ્ગે વિપસ્સનાગમનં લબ્ભતિ, ફલે મગ્ગાગમનં. અનત્તાનુપસ્સના હિ સુઞ્ઞતા નામ, સુઞ્ઞતવિપસ્સનાય મગ્ગો સુઞ્ઞતો. અનિચ્ચાનુપસ્સના અનિમિત્તા નામ, અનિમિત્તવિપસ્સનાય મગ્ગો અનિમિત્તો. ઇદં પન નામં ન અભિધમ્મપરિયાયેન લબ્ભતિ. તથા હિ તં સઙ્ખારનિમિત્તસ્સ અવિજહનતો ન નિપ્પરિયાયેન અનિમિત્તં, સુત્તન્તપરિયાયેન પન લબ્ભતિ. તત્ર હિ ગોત્રભુઞાણં અનિમિત્તં નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા અનિમિત્તનામકં હુત્વા સયં આગમનિયટ્ઠાને ઠત્વા મગ્ગસ્સ નામં દેતીતિ વદન્તિ, તેન મગ્ગો અનિમિત્તોતિ વુત્તો. મગ્ગાગમનેન પન ફલં અનિમિત્તન્તિ યુજ્જતિયેવ. દુક્ખાનુપસ્સના સઙ્ખારેસુ પણિધિં સુક્ખાપેત્વા આગતત્તા અપ્પણિહિતા નામ, અપ્પણિહિતવિપસ્સનાય મગ્ગો અપ્પણિહિતો, અપ્પણિહિતમગ્ગસ્સ ફલં અપ્પણિહિતં. એવં વિપસ્સના અત્તનો નામં મગ્ગસ્સ દેતિ, મગ્ગો ફલસ્સાતિ ઇદં **આગમનતો** નામં. **સુઞ્ઞત્તા**તિ વિવિત્તત્તા. ન હિ મગ્ગે રાગાદયો સન્તિ, ઉપરૂપરિ ઉપ્પજ્જનકરાગાદીનં કારણત્તા રાગાદયો નિમિત્તન્તિ આહ **''રાગદોસમોહનિમિત્તેહી''**તિ. સવિગ્ગહાનં વિય ઉપટ્ઠાનમ્પેત્થ નિમિત્તન્તિ વદન્તિ. રાગાદયોવ પવત્તિટ્ઠાનટ્ઠેન પણિધીતિ આહ **''રાગદોસમોહપણિધીન''**ન્તિ.

વત્થુવિજ્જાદિં સન્ધાય અવચનતો **''વિજ્જાનં લાભીમ્હી''**તિ વુત્તેપિ હોતિ. **એકેકકોટ્ઠાસવસેના**તિ સતિપટ્ઠાનચતુક્કાદિએકેકકોટ્ઠાસવસેન. કિઞ્ચાપિ મહાઅટ્ઠકથાયમ્પિ એકેકકોટ્ઠાસવસેનેવ દસ્સિતં, તત્થ પન ''લોકુત્તરાનં સતિપટ્ઠાનાન''ન્તિઆદિના પચ્ચેકં લોકુત્તર-સદ્દં યોજેત્વા એકેકકોટ્ઠાસવસેનેવ વુત્તં, ઇધ લોકુત્તર-સદ્દેન વિનાતિ અયમેત્થ વિસેસો. **તત્થા**તિ તેસુ કોટ્ઠાસેસુ.

નનુ ચ ''કિલેસપ્પહાનમેવા''તિ કસ્મા વુત્તં. ન હિ કિલેસાનં પહાનમત્તં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો હોતીતિ યો વદેય્ય, તં સન્ધાય કિલેસપ્પહાનસ્સ મગ્ગકિચ્ચત્તા કિચ્ચવસેન મગ્ગો દીપિતોતિ દસ્સેતું **''તં પના''**તિઆદિ વુત્તં. કામરાગં સન્ધાય **''તતિયમગ્ગેન હિ રાગદોસાનં પહાન''**ન્તિ વુત્તં, ન પન રૂપરાગઅરૂપરાગે સન્ધાય. ન હિ તે તેન પહીયન્તિ ચતુત્થમગ્ગેન પહાતબ્બત્તા.

રાગા ચિત્તં વિનીવરણતાતિ રાગા ચિત્તસ્સ વિનીવરણતાતિ વુત્તં હોતિ. રાગા વિમુત્તસ્સ ચિત્તસ્સ તસ્સેવ રાગનીવરણસ્સ અભાવેન વિગતનીવરણત્તા વિનીવરણતાતિ અત્થો વેદિતબ્બો. એસ નયો સેસેસુપિ.

યા ચ પઞ્ચ વિજ્જાતિ યોજેતબ્બં. **નિબ્બટ્ટિતલોકુત્તરત્તા**તિ વિસુંયેવ લોકતો અપગતલોકુત્તરત્તા. યથા વિના લોકુત્તર-સદ્દેન ''સતિપટ્ઠાનાદીનં લાભીમ્હી''તિ વુત્તેપિ પારાજિકં હોતિ, એવમિધાપિ ''અત્થપટિસમ્ભિદાય લાભીમ્હીતિ વુત્તેપિ હોતિયેવા''તિ વત્તું યુજ્જતિ. કિઞ્ચાપિ યુજ્જતિ, અથ ખો મહાઅટ્ઠકથાયં વિભાગેન વુત્તત્તા ન સક્કા એવમિદં વત્તુન્તિ દસ્સેતું **''મહાઅટ્ઠકથાયં પન…પે॰… ન સક્કા અઞ્ઞં પમાણં કાતુ''**ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ તત્થેવ પટિક્ખિત્તન્તિ સમ્બન્ધો.

સુદ્ધિકવારકથાવણ્ણના

૨૦૦. **ઉલ્લપનાકાર**ન્તિ સમાપજ્જિન્તિઆદિઉલ્લપનાકારં. **આપત્તિભેદ**ન્તિ ''ન પટિવિજાનન્તસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિઆદિઆપત્તિભેદં. **પુન આનેત્વા પઠમજ્ઝાનાદીહિ ન યોજિત**ન્તિ એત્થ ''પઠમજ્ઝાનેના''તિ પાઠોતિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તદેવ યુત્તં.

કત્તુસાધનોપિ **ભણિત**-સદ્દો હોતીતિ આહ **''અથ વા''**તિઆદિ. યેન ચિત્તેન મુસા ભણતિ, તેનેવ ચિત્તેન ન સક્કા ''મુસા ભણામી''તિ જાનિતું, અન્તરન્તરા પન અઞ્ઞેન ચિત્તેન ''મુસા ભણામી''તિ જાનાતીતિ વુત્તં **''ભણન્તસ્સ હોતિ મુસા ભણામી''**તિ. **અયમેત્થ અત્થો દસ્સિતો**તિ તીહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો મુસાવાદોતિ અયમેત્થ અત્થો દસ્સિતો. **ન સક્કા ન ભવિતુ**ન્તિ પુબ્બભાગતો પટ્ઠાય આભોગં કત્વા ભણિતત્તા ન સક્કા ન ભવિતું. **આપત્તિયા ન કારેતબ્બો**તિ પુબ્બભાગક્ખણે ''મુસા ભણિસ્સામી''તિ આભોગં વિના સહસા ભણન્તસ્સ વચનક્ખણે ''મુસા એત''ન્તિ ઉપટ્ઠિતેપિ નિવત્તેતુમસક્કુણેય્યતાય અવિસયભાવતો આપત્તિયા ન કારેતબ્બો. **દવા**તિ સહસા. **રવા**તિ અઞ્ઞં વત્તુકામસ્સ ખલિત્વા અઞ્ઞભણનં.

તં જાનાતીતિ તંઞાણં, તસ્સ ભાવો **તંઞાણતા**, ઞાણસ્સ અત્થસંવેદનન્તિ અત્થો. **ઞાણસમોધાન**ન્તિ ઞાણસ્સ બહુભાવો, એકચિત્તુપ્પાદે અનેકઞાણતાતિ અત્થો. **ન હિ સક્કા…પે॰… જાનિતુ**ન્તિ આરમ્મણકરણસ્સ અભાવતો વુત્તં. અસમ્મોહાવબોધો ચ ઈદિસસ્સ ઞાણસ્સ નત્થિ, ''ભણિસ્સામી''તિ પવત્તચિત્તં ''ભણામી''તિ પવત્તચિત્તસ્સ પચ્ચયો હુત્વા નિરુજ્ઝતિ, તઞ્ચ ''ભણિત''ન્તિ પવત્તચિત્તસ્સ પચ્ચયો હુત્વાતિ આહ – **''પુરિમં પુરિમં પન…પે॰… નિરુજ્ઝતી''**તિ. તસ્મિં પુબ્બભાગે સતિ ''સેસદ્વયં ન હેસ્સતી''તિ એતં નત્થિ, અવસ્સં હોતિયેવાતિ વુત્તં હોતિ, ભણિસ્સામીતિ પુબ્બભાગે સતિ ''ભણામિ ભણિત''ન્તિ એતં દ્વયં ન ન હોતિ, હોતિયેવાતિ અધિપ્પાયો. **એકં વિય પકાસતી**તિ અનેકક્ખણે ઉપ્પન્નમ્પિ ચિત્તં એકક્ખણે ઉપ્પન્નસદિસં હુત્વા પકાસતિ. **સમાપજ્જિન્તિઆદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન સમાપજ્જામિ, સમાપન્નોતિ ઇમાનિ દ્વે સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ સમાપજ્જિં, સમાપન્નોતિ ઇમેસં અસતિપિ કાલનાનત્તે વચનવિસેસં સન્ધાય વિસું ગહણં.

૨૦૭. **સકભાવપરિચ્ચજનવસેના**તિ અત્તનો સન્તકભાવસ્સ પરિચ્ચજનવસેન. મગ્ગુપ્પત્તિતો પુબ્બે વિય ''સરાગો સદોસો''તિ વત્તબ્બતાભાવતો ચત્તમ્પિ કેચિ ગણ્હન્તિ, નયિદમેવન્તિ દસ્સનત્થં **''વન્તો''**તિ વુત્તં. ન હિ યં યેન વન્તં, સો પુન તં આદિયતિ. તેનાહ **''અનાદિયનભાવદસ્સનવસેના''**તિ. વન્તમ્પિ કિઞ્ચિ સન્તતિલગ્ગં

સિયા, નયિદમેવન્તિ દસ્સનત્થં **"મુત્તો"**તિ વુત્તં. તેનાહ **"સન્તતિતો વિમોચનવસેના"**તિ. મુત્તમ્પિ કિઞ્ચિ મુત્તબન્ધનં વિય ફલં કુહિઞ્ચિ તિટ્ઠતિ, ન એવમિદન્તિ દસ્સનત્થં **"પહીનો"**તિ વુત્તં. તેનાહ **"ક્વચિ અનવટ્ઠાનદસ્સનવસેના"**તિ. યથા કિઞ્ચિ દુન્નિસ્સટ્ઠં પુન આદાય સમ્મદેવ નિસ્સટ્ઠં પટિનિસ્સટ્ઠન્તિ વુચ્ચતિ, એવં વિપસ્સનાય નિસ્સટ્ઠં આદિન્નસદિસં મગ્ગેન પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં નામ હોતીતિ દસ્સનત્થં **"પટિનિસ્સટ્ઠો"**તિ વુત્તં. તેનાહ **"આદિન્નપુબ્બસ્સ પટિનિસ્સગ્ગદસ્સનવસેના"**તિ. **ઉક્ખેટિતો**તિ ઉત્તાસિતો, ઉત્તાસેત્વા પલાપિતોતિ વુત્તં હોતિ. યો ચ ઉત્તાસેત્વા પલાપિતો, ન પુન સો તં ઠાનં આગચ્છતીતિ આહ **"પુન અનલ્લીયનભાવદસ્સનવસેના"**તિ, પુન આગન્ત્વા સન્તાને અનુપ્પત્તિભાવદસ્સનવસેનાતિ અત્થો. ખિટ-સદ્દં સદ્દસત્થવિદૂ ઉત્તાસત્થે પઠન્તીતિ આહ – **"સ્વાયમત્થો સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બો"**તિ. અણુયેવ **અણુસહગતં**, અતિખુદ્દકન્તિ વુત્તં હોતિ.

સુદ્ધિકવારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વત્તુકામવારકથાવણ્ણના

૨૧૫. કેવલઞ્હિયન્તિ કેવલઞ્હિ અયં. ''વારો''તિ અજ્ઝાહરિતબ્બં. **તઙ્ખણઞ્ઞેવ જાનાતીતિ** ''પઠમજ્ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિઆદિમ્હિ વુત્તે તદત્થસ્સ પકતિયા વિજાનનલક્ખણં સન્ધાય વુત્તં. એવં પન વચીભેદં અકત્વા પક્કમનાદીસુ અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ''મં અરહાતિ જાનાતૂ''તિ તમ્હા આવાસા પઠમં પક્કમતીતિ આગતવત્થુમ્હિ વિય તસ્મિં ખણે અવિદિતેપિ નિક્ખન્તમત્તે પારાજિકં. **જાનનલક્ખણન્તિ** ''તઙ્ખણે જાનનં નામ ઈદિસ''ન્તિ વુત્તલક્ખણં . **વિઞ્ઞત્તિપથેતિ** કાયવચીવિઞ્ઞત્તીનં ગહણયોગ્ગે પદેસે, પકતિચક્ખુના પકતિસોતેન ચ દટ્ઠું સોતુઞ્ચ અરહટ્ઠાનેતિ વુત્તં હોતિ. તેન વિઞ્ઞત્તિપથં અતિક્કમિત્વા ઠિતો ચે કોચિ દિબ્બેન ચક્ખુના દિબ્બાય ચ સોતધાતુયા દિસ્વા સુત્વા ચ જાનાતિ, ન પારાજિકન્તિ દીપેતિ. અસ્સુતપુબ્બસ્સ ''કિમિદં વુત્ત''ન્તિ સંસયુપ્પત્તિસબ્ભાવતો **"સુતં હોતી"**તિ વુત્તં. પઠમં વચનમત્તં અસ્સુતપુબ્બેનપિ ''પઠમજ્ઝાનં સમાપજ્જિ''ન્તિ વુત્તે ''કિમિદ''ન્તિ સન્દેહં અનુપ્પાદેત્વા ''ઝાનં નામ કિરેસ સમાપજ્જી''તિ એત્તકમત્તેપિ ઞાતે પારાજિકં હોતિયેવ.

અનાપત્તિભેદકથાવણ્ણના

૨૨૨. અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સાતિ અતિક્કમિત્વા અવત્તુકામસ્સ, ''ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો અય''ન્તિ અસલ્લક્ખેન્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો. સરૂપતો પન ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સા''તિ વિનીતવત્થૂસુ તત્થ તત્થ આગતવત્થુવસેન વેદિતબ્બો. ''ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો અય''ન્તિ અસલ્લક્ખેત્વા વદન્તોપિ વોહારતો અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તો નામ હોતીતિ વુત્તં **"અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તસ્સા"**તિ.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભાયન્તોપીતિ ''ઇમસ્સ મયિ નત્થિભાવં અઞ્ઞેપિ જાનન્તા અત્થિ નુ ખો''તિ ભાયન્તોપિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૨૨૩. સેક્ખભૂમિયન્તિ ઇમિના ઝાનભૂમિમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **તિણ્ણં વિવેકાનન્તિ** કાયચિત્તઉપધિવિવેકાનં.

પિણ્ડાય ચરણસ્સ ભોજનપરિયોસાનત્તા વુત્તં **"યાવ ભોજનપરિયોસાન"**ન્તિ. ભુત્વા આગચ્છન્તસ્સપિ પુન વુત્તનયેનેવ સમ્ભાવનિચ્છાય ચીવરસણ્ઠપનાદીનિ કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવ.

૨૨૫. આરાધનીયો, આવુસો, ધમ્મો આરદ્ધવીરિયેનાતિ વત્થુદ્વયં એકસદિસમ્પિ દ્વીહિ ભિક્ખૂહિ વિસું વિસું આરોચિતત્તા ભગવતા વિનિચ્છિનિતં સબ્બમ્પિ વિનીતવત્થૂસુ આરોપેતબ્બન્તિ પાળિયં આરોપિતં.

૨૨૬. પસાદભઞ્ઞન્તિ કેવલં પસાદમત્તેન ભણનં, ન પન ''સભાવતો એતે અરહન્તોયેવા''તિ ચિન્તેત્વા. તેનેવેત્થ અનાપત્તિ વુત્તા. યદિ પન ''એતે સભાવતો અરહન્તોયેવા''તિ મઞ્ઞમાનો ''આયન્તુ ભોન્તો અરહન્તો''તિઆદીનિ વદતિ, ન સમ્પટિચ્છિતબ્બં.

૨૨૭. પદસા ગમનં સન્ધાય કતિકાય કતત્તા **"યાનેન વા"**તિઆદિમાહ. તત્થ વિજ્જામયિદ્ધિં સન્ધાય ''ઇદ્ધિયા''તિ વુત્તં. **અઞ્ઞમઞ્ઞં રક્ખન્તીતિ** ''યો ઇમમ્હા આવાસા પઠમં પક્કમિસ્સતિ, તં મયં 'અરહા'તિ જાનિસ્સામા''તિ એવં કતિકાય કતત્તા અપુબ્બાચરિમં અસુદ્ધચિત્તેન ગચ્છન્તાપિ સહ નિક્ખન્તભાવતો અઞ્ઞમઞ્ઞં રક્ખન્તિ. કેચિ પન ''હત્થપાસં અવિજહિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હત્થં ગણ્હન્તો વિય ગચ્છન્તોપિ 'ઉટ્ઠેથ ગચ્છામ, એથ ગચ્છામા'તિ એવં સંવિદહિત્વા ગમને પુબ્બાપરં ગચ્છન્તોપિ નાપજ્જતી''તિ વદન્તિ. **એતં પન અધમ્મિકં કતિકવત્તન્તિ** ''ઇધ અરહન્તોયેવ વસન્તૂતિ યદિ ભિક્ખૂ કતિકં કરોન્તિ, એતં અધમ્મિકં કતિકવત્ત''ન્તિ **ચૂળગણ્ઠિપદે** વુત્તં. હેટ્ઠા વુત્તં પન સબ્બમ્પિ કતિકવત્તં સન્ધાય એતં વુત્તન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **નાનાવેરજ્જકાતિ** નાનાજનપદવાસિનો. **સઙ્ઘલાભોતિ** યથાવુડ્ઢં અત્તનો પાપુણનકોટ્ઠાસો. અયઞ્ચ પટિક્ખેપો ઇમિનાવ નીહારેન બહિસીમટ્ઠાનં અવિસેસેન સઙ્ઘલાભસ્સ સામિભાવાપાદનં સન્ધાય કતો. વિસેસતો પન બહિસીમટ્ઠાનમ્પિ પરિચ્છિન્દિત્વા એકેકકોટ્ઠાસતો ''એત્તકં દાતું, ઈદિસં વા દાતું, એત્તકાનં વા દાતું, ઈદિસસ્સ વા દાતું રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા''તિ અપલોકનકમ્મં કત્વા દાતું વટ્ટતિ.

૨૨૮. આયસ્મા ચ લક્ખણોતિઆદીસુ કો પનાયસ્મા લક્ખણો, કસ્મા ચસ્સ લક્ખણોતિ નામં અહોસિ, કો ચાયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો, કસ્મા ચ સિતં પાત્વાકાસીતિ તં સબ્બં પકાસેતું **"ઞ્વાય"**ન્તિઆદિ આરદ્ધં. **લક્ખણસમ્પન્નેનાતિ** પુરિસલક્ખણસમ્પન્નેન. **બ્રહ્મસમેનાતિ** બ્રહ્મત્તભાવસમેન. ઈસકં હસિતં સિતન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ **"મન્દહસિત"**ન્તિ. **અટ્ઠિકસઙ્ખલિકન્તિ** નયિદં અવિઞ્ઞાણકં અટ્ઠિસઙ્ખલિકમત્તં, અથ ખો એકો પેતોતિ આહ **"પેતલોકે નિબ્બત્તં સત્ત"**ન્તિ. **એતે અત્તભાવાતિ** પેતત્તભાવા. **ન આપાથં આગચ્છન્તીતિ** દેવત્તભાવા વિય પકતિયા આપાથં ન આગચ્છન્તિ. તેસં પન રુચિયા આપાથં આગચ્છેય્યું. મનુસ્સાનં દુક્ખાભિભૂતાનં અનાથભાવદસ્સનપદટ્ઠાના કરુણાતિ આહ **"કારુઞ્ઞે કત્તબ્બે"**તિ. અત્તનો ચ સમ્પત્તિં બુદ્ધઞાણસ્સ ચ સમ્પત્તિન્તિ પચ્ચેકં સમ્પત્તિ-સદ્દો યોજેતબ્બો. તદુભયં વિભાવેતું **"તઞ્હી"**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ''અત્તનો ચ સમ્પત્તિં અનુસ્સરિત્વા સિતં પાત્વાકાસી''તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. **ધમ્મધાતૂતિ** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં સન્ધાય વદતિ, **ધમ્મધાતૂતિ** વા ધમ્માનં સભાવો. **ઉપપત્તીતિ** જાતિ. ઉપપત્તિસીસેન હિ તથારૂપં અત્તભાવં વદતિ. દુસ્સદ્ધાપયા હોન્તિ, તદસ્સ તેસં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય. **દુસ્સદ્ધાપયાતિ** ઇદઞ્ચ ન લક્ખણત્થેરં સન્ધાય વુત્તં, યે પન સુણન્તિ ''એવં કિર વુત્ત''ન્તિ, તે સન્ધાય. અથ લક્ખણત્થેરો કસ્મા ન અદ્દસ, કિમસ્સ દિબ્બચક્ખુ નત્થીતિ? નો નત્થિ, મહામોગ્ગલ્લાનો પન આવજ્જેન્તો અદ્દસ, ઇતરો અનાવજ્જનેન ન અદ્દસ.

વિતુડેન્તીતિ વિનિવિજ્ઝિત્વા ડેન્તિ, અસિધારૂપમેહિ તિખિણેહિ લોહતુણ્ડકેહિ વિજ્ઝિત્વા વિજ્ઝિત્વા ઇતો ચિતો ચ ગચ્છન્તીતિ અત્થો. તેનાહ "**વિનિવિજ્ઝિત્વા ગચ્છન્તી**"તિ. ''વિતુદન્તી''તિ વા પાઠો. **ફાસુળન્તરિકાહીતિ** ભુમ્મત્થે નિસ્સક્કવચનં. **લોહતુણ્ડકેહીતિ** લોહસલાકાસદિસેહિ, કાળલોહમયેહેવ વા તુણ્ડકેહિ. **પસાદુસ્સદાતિ** ઇમિના અટ્ઠિસઙ્ખાતમત્તં હુત્વા પઞ્ઞાયમાનાનમ્પિ કાયપ્પસાદસ્સ બલવભાવં દસ્સેતિ. **પક્કગણ્ડસદિસાતિ** ઇમિના પન અતિવિય મુદુસભાવતં દસ્સેતિ. **અચ્છરિયં વતાતિ** ગરહનચ્છરિયં નામેતં.

ચક્ખુભૂતાતિ સમ્પત્તદિબ્બચક્ખુકા, લોકસ્સ ચક્ખુભૂતાતિ એવં વા એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **યત્રાતિ** હેતુઅત્થે નિપાતોતિ આહ "**યત્રાતિ કારણવચન**"ન્તિ. અપ્પમાણે સત્તનિકાયે, તે ચ ખો વિભાગેન કામભવાદિભેદે ભવે, નિરયાદિભેદા ગતિયો, નાનત્તકાયનાનત્તસઞ્ઞીઆદિવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો, તથારૂપે સત્તાવાસે ચ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચ મે ઉપનેતું પચ્ચક્ખં કરોન્તેન.

ગોઘાતકોતિ ગુન્નં અભિણ્હં હનનકો. તેનાહ "**વધિત્વા વધિત્વા**"તિ. **તસ્સાતિ** ગુન્નં હનનકમ્મસ્સ. **અપરાપરિયકમ્મસ્સાતિ** અપરાપરિયવેદનીયકમ્મસ્સ. બલવતા ગોઘાતકકમ્મેન વિપાકે દીયમાને અલદ્ધોકાસં અપરાપરિયવેદનીયં, તસ્મિં વિપક્કવિપાકે ઇદાનિ લદ્ધોકાસં "**અવસેસકમ્મ**"ન્તિ વુત્તં. **કમ્મસભાગતાયાતિ** કમ્મસ્સ સભાગભાવેન સદિસભાવેન. **આરમ્મણસભાગતાયાતિ** આરમ્મણસ્સ સભાગભાવેન સદિસભાવેન. યાદિસે હિ આરમ્મણે પુબ્બે તં કમ્મં તસ્સ ચ વિપાકો પવત્તો, તાદિસેયેવ આરમ્મણે ઇદં કમ્મં ઇમસ્સ વિપાકો ચ પવત્તોતિ કત્વા વુત્તં "**તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેના**"તિ. ભવતિ હિ તંસદિસેપિ તબ્બોહારો યથા સો એવ તિત્તિરો, તાનિયેવ ઓસધાનીતિ. યસ્મા કમ્મસરિક્ખકવિસયે "**કમ્મં વા કમ્મનિમિત્તં વા**"તિ દ્વયમેવ વુત્તં, યસ્મા ચ ગતિનિમિત્તં વિય કમ્મં કમ્મનિમિત્તઞ્ચ કમ્મતો ભિન્નં વિસું હુત્વા ન તિટ્ઠતિ, તસ્મા સરિક્ખકવિપાકદાનસ્સ કારણભાવતો યત્થ કમ્મસરિક્ખકેન વિપાકેન ભવિતબ્બં, તત્થ કમ્મં વા કમ્મનિમિત્તં વા ગહેત્વા પટિસન્ધિ હોતીતિ વદન્તિ. તેનેવાહ – "**તસ્સ કિર...પે॰... નિમિત્તં અહોસી**"તિ. તત્થ **નિમિત્તં અહોસીતિ** પુબ્બે કતૂપચિતસ્સ પેતૂપપત્તિનિબ્બત્તનવસેન કતોકાસસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ નિમિત્તભૂતં ઇદાનિ તથા ઉપટ્ઠહન્તં તસ્સ વિપાકસ્સ નિમિત્તં આરમ્મણં અહોસિ. **સોતિ** ગોઘાતકો. **અટ્ઠિકસઙ્ખલિકપેતો જાતો** કમ્મસરિક્ખકવિપાકવસેન.

૨૨૯. **પેસિયો કત્વાતિ** ગાવિં વધિત્વા વધિત્વા ગોમંસં ફાલેત્વા પેસિયો કત્વા. **સુક્ખાપેત્વાતિ** કાલન્તરં ઠપનત્થં સુક્ખાપેત્વા. સુક્ખાપિતમંસપેસીનઞ્હિ વલ્લૂરસમઞ્ઞાતિ. **નિપ્પક્ખચમ્મેતિ** વિગતપક્ખચમ્મે. ઉરબ્ભે હન્તીતિ **ઓરબ્ભિકો. એળકેતિ** અજે. **નિવાપપુટ્ઠેતિ** અત્તના દિન્નનિવાપેન પોસિતે અસિના વધિત્વા વધિત્વા વિક્કિણન્તો. **એકં મિગન્તિ** દીપકમિગં. **કારણાહીતિ** યાતનાહિ. **ગત્વાતિ** કમ્મટ્ઠાનં ગત્વા. પેસુઞ્ઞુપસંહારવસેન ઇતો સુતં અમુત્ર, અમુત્ર વા સુતં ઇધ સૂચેતીતિ **સૂચકો**. અનયબ્યસનં પાપેસિ મનુસ્સેતિ સમ્બન્ધો.

વિનિચ્છયામચ્ચોતિ રઞ્ઞા અટ્ટકરણે ઠપિતો વિનિચ્છયમહામત્તો. સો હિ ગામજનકાયં કૂટટ્ટેન વઞ્ચેતીતિ "**ગામકૂટો**"તિ વુચ્ચતિ. કેચિ ''તાદિસોયેવ ગામજેટ્ઠકો ગામકૂટો''તિ વદન્તિ. સમેન ભવિતબ્બં ધમ્મટ્ઠોતિ વત્તબ્બતો. રહસ્સઙ્ગે નિસીદનવસેન **વિસમા નિસજ્જા** અહોસિ. **કુસન્તોતિ** થેય્યાય કુસન્તો.

૨૩૦. **અનિસ્સરોતિ** માતુગામો સસામિકો અત્તનો ફસ્સે અનિસ્સરો. **ધંસિત્વાતિ** ભસ્સિત્વા અપગન્ત્વા. મઙ્ગનવસેન ઉલતીતિ **મઙ્ગુલિ**, વિરૂપબીભચ્છભાવેન પવત્તતીતિ અત્થો. તેનાહ "**વિરૂપં દુદ્દસિકં બીભચ્છ**"ન્તિ.

ઉદ્ધં ઉદ્ધં અગ્ગિના પક્કસરીરતાય **ઉપ્પક્કં**, હેટ્ઠતો પગ્ઘરણવસેન કિલિન્નસરીરતાય **ઓકિલિની**, ઇતો ચિતો ચ અઙ્ગારસમ્પરિકિણ્ણતાય **ઓકિરિની**. તેનાહ "**સા કિરા**"તિઆદિ. **અઙ્ગારચિતકેતિ** અઙ્ગારસઞ્ચયે. સરીરતો પગ્ઘરન્તિ અસુચિદુગ્ગન્ધજેગુચ્છાનિ સેદગતાનિ. **તસ્સ કિર રઞ્ઞોતિ** કાલિઙ્ગસ્સ રઞ્ઞો. **નાટકિનીતિ** નચ્ચનકિચ્ચે અધિગતા ઇત્થી. **સેદન્તિ** સેદનં, તાપનન્તિ અત્થો.

અસીસકં કબન્ધં હુત્વા નિબ્બત્તિ કમ્માયૂહનકાલે તથા નિમિત્તગ્ગહણપરિચયતો. **લામકભિક્ખૂતિ** હીનાચારતાય લામકો, ભિક્ખુવેસતાય ભિક્ખાહારેન જીવનતો ચ ભિક્ખુ. **ચિત્તકેળિન્તિ** ચિત્તરુચિયં તં તં કીળન્તો. **અયમેવાતિ** ભિક્ખુવત્થુસ્મિં વુત્તનયો એવ.

૨૩૧. **નિસ્સેવાલપણકકદ્દમોતિ** તિલબીજકાદિભેદેન સેવાલેન નીલમણ્ડૂકપિટ્ઠિવણ્ણેન ઉદકપિટ્ઠં છાદેત્વા નિબ્બત્તપણકેન કદ્દમેન ચ વિરહિતો. **સુન્દરેહિ તિત્થેહીતિ** સુખાવગાહણટ્ઠાનતાય કદ્દમાદિદોસવિરહતો ચ સુન્દરેહિ તિત્થેહિ. **તતો** ઉદકદહતો તંહેતુ, તં ઉપનિસ્સાયાતિ અત્થો. નાગભવનગતોપિ હિ સો રહદો તતો ઉપરિમનુસ્સલોકે જલાસયેન સમ્બન્ધો હોતિ. તેન વુત્તં "**તતો અયં તપોદા સન્દતી**"તિ. અથ વા **તતોતિ** નાગભવને ઉદકદહતો અયં તપોદા સન્દતિ. તઞ્હિ ઉપરિભૂમિતલં આરોહતિ, ઉણ્હભાવેન તપનતો તપં ઉદકં એતિસ્સાતિ અન્વત્થનામવસેન **તપોદાતિ** વુચ્ચતિ. **પેતલોકોતિ** પેતાનં આવાસટ્ઠાનં. કેચિ પન ''પેતલોકોતિ લોહકુમ્ભીનિરયા ઇધાધિપ્પેતા''તિ વદન્તિ, નગરસ્સ પન પરિતો પબ્બતપાદવનન્તરેસુ બહૂ પેતાવાસાપિ સન્તેવ. સ્વાયમત્થો પેતવત્થુપાળિયા લક્ખણસંયુત્તેન ઇમાય ચ વિનીતવત્થુપાળિયા દીપેતબ્બો.

કતહત્થાતિ થિરતરં લક્ખેસુ અવિરજ્ઝનસરક્ખેપા. ઈદિસા પન તત્થ વસીભૂતા કતહત્થા નામ હોન્તિ, તસ્મા યો સિપ્પમેવ ઉગ્ગણ્હાતિ, સો કતહત્થો નામ ન હોતિ, ઇમે પન કતહત્થા, ચિણ્ણવસીભાવાતિ વુત્તં હોતિ. સિપ્પદસ્સનવસેન કતં રાજકુલાનિ ઉપેચ્ચ અસનં સરક્ખેપો એતેહીતિ **કતુપાસના**, રાજકુલાદીસુ દસ્સિતસિપ્પાતિ વુત્તં હોતિ. **પભગ્ગોતિ** પરાજિતો.

૨૩૨. દોસદસ્સન પુબ્બક રૂપ વિરાગ ભાવના સઙ્ખાત પટિપક્ખ ભાવનાવસેન પટિઘસઞ્ઞાનં સુપ્પહીનત્તા મહતાપિ સદ્દેન અરૂપસમાપત્તિતો ન વુટ્ઠાતિ, તથા પન ન સુપ્પહીનત્તા સબ્બરૂપાવચરસમાપત્તિતો વુટ્ઠાનં સિયાતિ ઇધ આનેઞ્જસમાધીતિ ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિ અધિપ્પેતાતિ આહ "**અનેજં અચલં કાયવાચાવિપ્ફન્દવિરહિતં ચતુત્થજ્ઝાનસમાધિ**"ન્તિ. અઞ્ઞત્થ પન સમાધિપચ્ચનીકાનં અતિદૂરતાય ન ઇઞ્જતીતિ આનેઞ્જોતિ અરૂપાવચરસમાધિ વુચ્ચતિ. **સમાધિપરિપન્થકે ધમ્મેતિ** વિતક્કવિચારાદિકે સન્ધાય વદતિ. વિતક્કાદીસુ આદીનવસલ્લક્ખણસ્સ ન સુટ્ઠુકતભાવં સન્ધાયાહ "**ન સુટ્ઠુ પરિસોધેત્વા**"તિ.

નનુ ચાયમાયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો ભગવતો પઠમવસ્સેવ અભિનવપ્પત્તઅરહત્તો, ઇદઞ્ચ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપારાજિકં વીસતિમવસ્સતો ઉપરિ પઞ્ઞત્તં, કથં ઇમસ્સ વત્થુનો ઇમસ્મિં પારાજિકે ભગવતા વિનિચ્છિતભાવો વુત્તોતિ? નાયં દોસો. અયઞ્હેત્થ આચરિયાનં કથામગ્ગો – અપઞ્ઞત્તેપિ સિક્ખાપદે થેરસ્સ વચનં સુત્વા ''અત્તનો અપ્પતિરૂપં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં એસ વદતી''તિ મઞ્ઞમાના ભિક્ખૂ થેરસ્સ દોસં આરોપેન્તા ઉજ્ઝાયિંસુ. ભગવા ચ થેરસ્સ તથાવચને કારણં દસ્સેત્વા નિદ્દોસભાવં કરોન્તો ''અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનસ્સા''તિ આહ. સઙ્ગીતિકારકા પન ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માધિકારત્તા તમ્પિ વત્થું આનેત્વા ઇધ આરોપેસુન્તિ.

સાવકાનં ઉપ્પટિપાટિયા અનુસ્સરણં નત્થીતિ દસ્સેતું “**ન ઉપ્પટિપાટિયા**”તિ આહ. **અસઞ્ઞસમાપત્તિ**ન્તિ સઞ્ઞાવિરાગભાવનાય વાયોકસિણનિબ્બત્તિતં ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિં વદતિ. પુબ્બેનિવાસઞાણં ચુતિપટિસન્ધિં ગણ્હન્તમ્પિ અનન્તરપચ્ચયક્કમવન્તાનં અરૂપધમ્માનં વસેનેવ ગણ્હાતીતિ આહ – “**તતિયે અત્તભાવે ચુતિમેવ અદ્દસા**”તિ. **નયતો સલ્લક્ખેસી**તિ વટ્ટે સંસરણકસત્તાનં ખન્ધાનં અભાવકાલો નામ નત્થિ, અસઞ્ઞભવે પન અચિત્તકા હુત્વા પઞ્ચ કપ્પસતાનિ પવત્તન્તિ, ઇમિના નયેન સલ્લક્ખેસિ. **દુક્કરં કત**ન્તિ ખન્ધવિકલસ્સ પુબ્બેનિવાસસ્સ અનુસ્સરણં ઠપેત્વા **સમ્માસમ્બુદ્ધં** ન સક્કા અઞ્ઞેહિ કાતુન્તિ નયતો સલ્લક્ખેન્તેનપિ દુક્કરં કતન્તિ અધિપ્પાયો. **પટિવિદ્ધા**તિ પટિવિદ્ધસદિસા. યથા નામ કોચિ ધનુસિપ્પે કતહત્થો એકં કેસસઙ્ખાતં વાલં સતક્ખત્તું વિદાલેત્વા તતો એકં અંસું ગહેત્વા વાતિઙ્ગણફલસ્સ મજ્ઝટ્ઠાને બન્ધિત્વા અપરં અંસું કણ્ડસ્સ અગ્ગકોટિયં યથા તસ્સ અંસુસ્સ ઊકામત્તં વા લિક્ખામત્તં વા કણ્ડસ્સ અગ્ગકોટિતો અધિકં હુત્વા તિટ્ઠતિ, એવં બન્ધિત્વા ઉસભમત્તે ઠાને ઠિતો કણ્ડબદ્ધાય વાલકોટિયા વાતિઙ્ગણબદ્ધં વાલસ્સ કોટિં પટિવિજ્ઝેય્ય , એવમેવ ઇમિનાપિ કતં દુક્કરન્તિ વુત્તં હોતિ. **એતદગ્ગ**ન્તિ એસો અગ્ગો. **યદિદ**ન્તિ યો અયં. લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેનેતં વુત્તં.

વિનીતવત્થુવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

૨૩૩. ઇધાતિ ઇમસ્મિં ભિક્ખુવિભઙ્ગે. **ઉદ્દિટ્ઠા**તિ ઇધ પાતિમોક્ખવસેન અનોસારિતત્તા ચત્તારો પારાજિકાવ ઉદ્દિટ્ઠા કથિતાતિ અત્થો ગહેતબ્બો. યદિ એવં હેટ્ઠા થુલ્લચ્ચયદુક્કટાનમ્પિ વુત્તત્તા પારાજિકાવ ઉદ્દિટ્ઠાતિ કસ્મા વુત્તાતિ? પારાજિકાધિકારત્તા સન્તેસુપિ થુલ્લચ્ચયદુક્કટેસુ ઇધ પારાજિકાવ વુત્તા. યેસં…પે॰… અસંવાસોતિ ઇમમત્થં વા દીપેતુકામો તંસમ્બન્ધેન “**ઉદ્દિટ્ઠા ચત્તારો પારાજિકા**”તિ આહ. **તત્થાયસ્મન્તે**તિઆદિકં પન અનુઞ્ઞાતપાતિમોક્ખુદ્દેસક્કમોપિ અયમેવ, નાઞ્ઞોતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ ચત્તારી**તિ ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકા વજ્જપટિચ્છાદિકા ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકા અટ્ઠવત્થુકાતિ ઇમાનિ ચત્તારિ ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂહિ અસાધારણાનિ નામ. એતેસુ **ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકા** નામ યા કાયસંસગ્ગરાગેન અવસ્સુતા તેનેવ રાગેન અવસ્સુતસ્સ મનુસ્સપુરિસસ્સ અક્ખકાનં અધો જાણુમણ્ડલાનં કપ્પરાનઞ્ચ ઉપરિ યેન કેનચિ સરીરાવયવેન આમસનાદિં સાદિયતિ, તસ્સા અધિવચનં. યા પન ભિક્ખુની અઞ્ઞિસ્સા ભિક્ખુનિયા પારાજિકસઙ્ખાતં વજ્જં જાનં પટિચ્છાદેતિ, સા **વજ્જપટિચ્છાદિકા** નામ. સમગ્ગેન પન સઙ્ઘેન ઉક્ખિત્તં ભિક્ખું યા ભિક્ખુની યંદિટ્ઠિકો સો હોતિ, તસ્સા દિટ્ઠિયા ગહણવસેન અનુવત્તતિ, સા **ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકા** નામ. યા પન કાયસંસગ્ગરાગેન તિન્તા તથાવિધસ્સેવ પુરિસસ્સ હત્થગ્ગહણં વા સઙ્ઘાટિકણ્ણગ્ગહણં વા સાદિયતિ, કાયસંસગ્ગસઙ્ખાતસ્સ અસદ્ધમ્મસ્સ પટિસેવનત્થાય પુરિસસ્સ હત્થપાસે સન્તિટ્ઠતિ વા, તત્થ ઠત્વા સલ્લપતિ વા, સઙ્કેતં વા ગચ્છતિ, પુરિસસ્સ આગમનં વા સાદિયતિ, કેનચિ વા પટિચ્છન્નોકાસં પવિસતિ, હત્થપાસે વા ઠત્વા કાયં ઉપસંહરતિ, અયં **અટ્ઠવત્થુકા** નામાતિ વેદિતબ્બં.

વત્થુવિપન્નાતિ પબ્બજ્જુપસમ્પદાય અવત્થુભાવતો વત્થુવિપન્ના. નેસઞ્હિ ‘‘ન, ભિક્ખવે, પણ્ડકો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિઆદિના પબ્બજ્જા ઉપસમ્પદા ચ પટિક્ખિત્તા. તસ્મા તે ભિક્ખુભાવાય અભબ્બત્તા પારાજિકાપન્નસદિસતાય ‘‘પારાજિકા’’તિ વુત્તા. તબ્ભાવભાવિતાય ભિક્ખુભાવો વસતિ એત્થાતિ વત્થુ, પુગ્ગલાનં ભિક્ખુભાવારહતા. સા પન પબ્બજ્જક્ખન્ધકાગતસબ્બદોસવિરહિતસમ્પત્તિયુત્તતા. તં વિપન્નં પણ્ડકભાવાદિયોગેન યેસં તે **વત્થુવિપન્ના**. **અહેતુકપટિસન્ધિકા**તિ ઇમિના તેસં વિપાકાવરણેન સમન્નાગતભાવં દસ્સેન્તો મગ્ગાવરણે કારણમાહ. પારાજિકાપન્નસદિસત્તા **પારાજિકા**. થેય્યસંવાસકાદિકમ્મં માતુઘાતાદિકં વિય આનન્તરિયં ન હોતીતિ આહ “**ઇમેસં તિણ્ણં સગ્ગો અવારિતો**”તિ.

દીઘતાય લમ્બમાનં અઙ્ગજાતમેતસ્સાતિ **લમ્બી**. સો એત્તાવતા ન પારાજિકો, અથ ખો યદા અનભિરતિયા પીળિતો અત્તનો અઙ્ગજાતં મુખે વા વચ્ચમગ્ગે વા પવેસેતિ, તદા પારાજિકો હોતિ. મુદુ પિટ્ઠિ એતસ્સાતિ **મુદુપિટ્ઠિકો**, કતપરિકમ્માય મુદુકાય પિટ્ઠિયા સમન્નાગતો. સોપિ યદા અનભિરતિયા પીળિતો અત્તનો અઙ્ગજાતં અત્તનો મુખવચ્ચમગ્ગેસુ અઞ્ઞતરં પવેસેતિ, તદા પારાજિકો હોતિ. **પરસ્સ અઙ્ગજાતં અત્તનો મુખેન ગણ્હાતી**તિ યો અનભિરતિયા પીળિતો પરસ્સ સુત્તસ્સ વા પમત્તસ્સ વા અઙ્ગજાતં અત્તનો મુખેન ગણ્હાતિ. **પરસ્સ અઙ્ગજાતે અભિનિસીદતી**તિ યો અનભિરતિયા પીળિતો પરસ્સ અઙ્ગજાતં કમ્મનિયં દિસ્વા અત્તનો વચ્ચમગ્ગેન તસ્સૂપરિ નિસીદતિ, તં અત્તનો વચ્ચમગ્ગં પવેસેતીતિ અત્થો.

એત્થાહ – માતુઘાતકપિતુઘાતકઅરહન્તઘાતકા તતિયપારાજિકં આપન્ના, ભિક્ખુનીદૂસકો લમ્બીઆદયો ચત્તારો પઠમપારાજિકં આપન્ના એવાતિ કથં ચતુવીસતીતિ? વુચ્ચતે – માતુઘાતકાદયો હિ ચત્તારો ઇધ અનુપસમ્પન્ના એવ અધિપ્પેતા, લમ્બીઆદયો ચત્તારો કિઞ્ચાપિ પઠમપારાજિકેન સઙ્ગહિતા, યસ્મા પન એતેન પરિયાયેન મેથુનં ધમ્મં અપ્પટિસેવિનો હોન્તિ, તસ્મા વિસું વુત્તાતિ. **એતેન પરિયાયેના**તિ ઉભિન્નં રાગપરિયુટ્ઠાનસઙ્ખાતેન પરિયાયેન. દુતિયવિકપ્પે **કચ્ચિત્થા**તિ એત્થ કચ્ચિ અત્થાતિ પદચ્છેદો વેદિતબ્બો.

નિગમનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયસંવણ્ણનાય સારત્થદીપનિયં

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઇદાનિ પારાજિકસંવણ્ણનાસમનન્તરા યા તેરસકાદિસંવણ્ણના સમારદ્ધા, તસ્સાપિ –

> અનાકુલા અસન્દેહા, પરિપુણ્ણવિનિચ્છયા;
> અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્ના, હોતિ **સારત્થદીપની**.

તેરસકસ્સાતિ તેરસ સિક્ખાપદાનિ પરિમાણાનિ અસ્સ કણ્ડસ્સાતિ તેરસકં, તસ્સ તેરસકસ્સ કણ્ડસ્સાતિ અત્થો.

૨૩૪. અનભિરતોતિ અઞ્ઞત્થ ગિહિભાવં પત્થયમાનો વુચ્ચતિ, ઇધ પન કામરાગવસેન ઉક્કણ્ઠિતતાય વિક્ખિત્તચિત્તતાય સમન્નાગતો અધિપ્પેતોતિ આહ **વિક્ખિત્તચિત્તો**તિઆદિ.

૨૩૬-૨૩૭. સઞ્ચેતનિકાતિ એત્થ **સં**-સદ્દો વિજ્જમાનત્થતાય સાત્થકોતિ દસ્સેન્તો આહ **સંવિજ્જતિ ચેતના અસ્સા**તિ. તત્થ **ચેતના**તિ વીતિક્કમવસપ્પવત્તા પુબ્બભાગચેતના. **અસ્સા**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા. ઇમસ્મિં વિકપ્પે **ઇક**-સદ્દસ્સ વિસું અત્થો નત્થીતિ આહ **સઞ્ચેતનાવ સઞ્ચેતનિકા**તિ. ઇદાનિ **સં**-સદ્દસ્સ અત્થં અનપેક્ખિત્વા **ઇક**-સદ્દોવ અસ્સત્થિઅત્થં પકાસેતીતિ દસ્સેન્તો **સઞ્ચેતના વા અસ્સા અત્થીતિ સઞ્ચેતનિકા**તિ દુતિયવિકપ્પમાહ. સંવિજ્જતિ ચેતના અસ્સાતિ પદભાજને વત્તબ્બે બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા **જાનન્તો**તિઆદિ વુત્તં. **ઉપક્કમામીતિ જાનન્તો**તિ મોચનત્થં ઉપક્કમામીતિ જાનન્તો.

આસયભેદતોતિ પિત્તાદિઆસયભેદતો. બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધાનમ્પિ હિ રઞ્ઞોપિ ચક્કવત્તિસ્સ પિત્તસેમ્હપુબ્બલોહિતાસયેસુ ચતૂસુ અઞ્ઞતરો આસયો હોતિયેવ, મન્દપઞ્ઞાનં પન ચત્તારોપિ આસયા હોન્તિ. **ધાતુનાનત્તતો**તિ પથવીધાતુઆદીનં ચતુન્નં ધાતૂનં, ચક્ખાદીનં વા અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં, રસસોણિતાદીનં વા ધાતૂનં નાનત્તતો.

વત્થિસીસન્તિ વત્થિપુટસ્સ અબ્ભન્તરે મત્થકપસ્સં. ''**રાગ…પે॰… અસક્કોન્તો**''તિ રાગપરિયુટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં. રાજા પન ''સમ્ભવસ્સ સકલકાયો ઠાન''ન્તિ સુતપુબ્બત્તા વીમંસનત્થં એવમકાસીતિ વદન્તિ. **દકસોત**ન્તિ મુત્તમગ્ગં, અઙ્ગજાતપ્પદેસન્તિ વુત્તં હોતિ. દકસોતોરોહણતો પટ્ઠાય પન ઉપાદિન્નતો વિનિમુત્તતાય સમ્ભવે ઉતુસમુટ્ઠાનમેવ રૂપં અવસિસ્સતિ, સેસં તિસમુટ્ઠાનં નત્થીતિ વેદિતબ્બં. આપોધાતુયા સન્તાનવસેન પવત્તમાનાય અવત્થાવિસેસો સમ્ભવો, સો ચતુસમુટ્ઠાનિકો અટ્ઠકથાયં ચતુસમુટ્ઠાનિકેસુ સમ્ભવસ્સ વુત્તત્તા. સો પન સોળસવસ્સકાલે ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ રાગવસેન ઠાનાચાવનં હોતીતિ વદન્તિ, તસ્મા યં વુત્તં **કથાવત્થુઅટ્ઠકથાયં** ''સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામ રાગસમુટ્ઠાના હોતી''તિ, તં સમ્ભવસ્સ ઠાનાચાવનં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, ન પન સમ્ભવો ચિત્તસમુટ્ઠાનોયેવાતિ દીપેતું, તેનેવ તત્થ વિસ્સટ્ઠિગ્ગહણં કતં. ''ખીણાસવાનં પન બ્રહ્માનઞ્ચ સમ્ભવો નત્થી''તિ **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તં, તસ્મા યં વુત્તં **કથાવત્થુઅટ્ઠકથાયં** (કથા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૭) ''તાસં દેવતાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામ નત્થી''તિ, તમ્પિ ઠાનાચાવનં સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં, ન પન દેવતાનં સબ્બસો સમ્ભવસ્સ અભાવં સન્ધાય. છન્નમ્પિ પન કામાવચરદેવતાનં કામા પાકતિકાયેવ. મનુસ્સા વિય હિ તે દ્વયંદ્વયસમાપત્તિવસેનેવ મેથુનં પટિસેવન્તિ, કેવલં પન નિસ્સન્દાભાવો તેસં વત્તબ્બો. તઙ્ખણિકપરિળાહવૂપસમાવહં સમ્ફસ્સસુખમેવ હિ તેસં કામકિચ્ચં. કેચિ પન ''ચાતુમહારાજિકતાવતિંસાનંયેવ દ્વયંદ્વયસમાપત્તિયા કામકિચ્ચં ઇજ્ઝતિ, યામાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં આલિઙ્ગનમત્તેન, તુસિતાનં હત્થામસનમત્તેન, નિમ્માનરતીનં હસિતમત્તેન, પરનિમ્મિતવસવત્તીનં ઓલોકિતમત્તેન કામકિચ્ચં ઇજ્ઝતી''તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાયં પટિક્ખિત્તં તાદિસસ્સ કામેસુ વિરજ્જનસ્સ તેસુ અભાવતો કામાનઞ્ચ ઉત્તરુત્તરિ પણીતતરપણીતતમભાવતો.

તથેવાતિ ''મોચનસ્સાદેન નિમિત્તે ઉપક્કમતો''તિઆદિં અતિદિસતિ. ''વિસ્સટ્ઠીતિ ઠાનતો ચાવના વુચ્ચતી''તિ વુત્તત્તા **દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે**તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ **દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થા**તિઆદિ. **એત્થા**તિ તીસુપિ વાદેસુ. **અધિવાસેત્વા**તિ નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા પુન વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને અધિવાસેત્વા. **અન્તરા નિવારેતુ**ન્તિ ઠાનતો ચુતં દકસોતં ઓતરિતું અદત્વા અન્તરા નિવારેતું. તેનાહ – **ઠાના ચુતઞ્હિ અવસ્સં દકસોતં ઓતરતીતિ** . **ઠાનાચાવનમત્તેનેવા**તિ દકસોતં અનોતિણ્ણેપીતિ અધિપ્પાયો. એત્થ ચ ''સકલો કાયો ઠાન''ન્તિ વાદે ઠાનાચાવનં વદન્તેન સકલસરીરતો ચુતસ્સપિ દકસોતોરોહણતો પુબ્બે અપ્પમત્તકસ્સ અન્તરાળસ્સ સમ્ભવતો વુત્તં. સકલસરીરે વા તસ્મિં તસ્મિં પદેસે ઠિતસ્સ ઠાના ચુતં સન્ધાય ''ઠાનાચાવનમત્તેનેવા''તિ વુત્તં. **નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સેવા**તિ મોચનસ્સાદેન ઉપક્કમન્તસ્સ. હત્થપરિકમ્માદીસુ સતિપિ મોચનસ્સાદે નિમિત્તે ઉપક્કમાભાવતો નત્થિ આપત્તીતિ આહ ''**હત્થપરિકમ્મ…પે॰… અનાપત્તી**''તિ. **અયં સબ્બાચરિયસાધારણવિનિચ્છયો**તિ ''દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થા''તિઆદિના વુત્તો તિણ્ણમ્પિ આચરિયાનં સાધારણો વિનિચ્છયો.

ખોભકરણપચ્ચયો નામ વિસભાગભેસજ્જસેનાસનાહારાદિપચ્ચયો. **અત્થકામતાય વા અનત્થકામતાય** **વા**તિ પસન્ના અત્થકામતાય, કુદ્ધા અનત્થકામતાય. **અત્થાય વા અનત્થાય વા**તિ સભાવતો ભવિતબ્બાય અત્થાય વા અનત્થાય વા. **ઉપસંહરન્તીતિ** અત્તનો દેવાનુભાવેન ઉપનેન્તિ. **બોધિસત્તમાતા વિય પુત્તપટિલાભનિમિત્ત**ન્તિ તદા કિર પુરે પુણ્ણમાય સત્તમદિવસતો પટ્ઠાય વિગતસુરાપાનં માલાગન્ધાદિવિભૂતિસમ્પન્નં નક્ખત્તકીળં અનુભવમાના બોધિસત્તમાતા સત્તમે દિવસે પાતોવ ઉટ્ઠાય ગન્ધોદકેન ન્હાયિત્વા સબ્બાલઙ્કારવિભૂસિતા વરભોજનં ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય સિરિગબ્ભં પવિસિત્વા સિરિસયને નિપન્ના નિદ્દં ઓક્કમમાના ઇમં સુપિનં અદ્દસ – ચત્તારો કિર નં મહારાજાનો સયનેનેવ સદ્ધિં ઉક્ખિપિત્વા અનોતત્તદહં નેત્વા ન્હાપેત્વા દિબ્બવત્થં નિવાસેત્વા દિબ્બગન્ધેહિ વિલિમ્પેત્વા દિબ્બપુપ્ફાનિ પિળન્ધિત્વા તતો અવિદૂરે રજતપબ્બતો, તસ્સ અન્તો કનકવિમાનં અત્થિ, તસ્મિં પાચીનતો સીસં કત્વા નિપજ્જાપેસું. અથ બોધિસત્તો સેતવરવારણો હુત્વા તતો અવિદૂરે એકો સુવણ્ણપબ્બતો, તત્થ ચરિત્વા તતો ઓરુય્હ રજતપબ્બતં અભિરુહિત્વા કનકવિમાનં પવિસિત્વા માતરં પદક્ખિણં કત્વા દક્ખિણપસ્સં ફાલેત્વા કુચ્છિં પવિટ્ઠસદિસો અહોસિ. ઇમં સુપિનં સન્ધાય એતં વુત્તં ''બોધિસત્તમાતા વિય પુત્તપટિલાભનિમિત્ત''ન્તિ.

પઞ્ચ મહાસુપિનેતિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૧૯૬) મહન્તેહિ પુરિસેહિ પસ્સિતબ્બતો મહન્તાનઞ્ચ અત્થાનં નિમિત્તભાવતો મહાસુપિને. તે પન પઞ્ચ મહાસુપિને નેવ લોકિયમહાજનો પસ્સતિ, ન મહારાજાનો, ન ચક્કવત્તિરાજાનો, ન અગ્ગસાવકા, ન પચ્ચેકબુદ્ધા, ન સમ્માસમ્બુદ્ધા, એકો સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તોયેવ પસ્સતિ. તેન વુત્તં ''બોધિસત્તો વિય પઞ્ચ મહાસુપિને''તિ. અમ્હાકઞ્ચ પન બોધિસત્તો કદા તે સુપિને પસ્સીતિ? ''સ્વે બુદ્ધો ભવિસ્સામી''તિ ચાતુદ્દસિયં પક્ખસ્સ રત્તિવિભાયનકાલે પસ્સિ. કાલવસેન હિ દિવા દિટ્ઠો સુપિનો ન સમેતિ, તથા પઠમયામે મજ્ઝિમયામે ચ. પચ્છિમયામે બલવપચ્ચૂસે પન અસિતપીતસાયિતે સમ્માપરિણામગતે કાયસ્મિં ઓજાય પતિટ્ઠિતાય અરુણે ઉગ્ગચ્છમાને દિટ્ઠસુપિનો સમેતિ. ઇટ્ઠનિમિત્તં સુપિનં પસ્સન્તો ઇટ્ઠં પટિલભતિ, અનિટ્ઠનિમિત્તં પસ્સન્તો અનિટ્ઠં, તસ્મા બોધિસત્તોપિ સુપિનં પસ્સન્તો રત્તિવિભાયનકાલે પસ્સિ.

કે પન તે પઞ્ચ મહાસુપિનાતિ? તથાગતસ્સ અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પુબ્બેવ સમ્બોધા અનભિસમ્બુદ્ધસ્સ બોધિસત્તસ્સેવ સતો પઞ્ચ મહાસુપિના પાતુરહેસું (અ॰ નિ॰ ૫.૧૯૬) – અયં મહાપથવી મહાસયનં અહોસિ, હિમવા પબ્બતરાજા બિમ્બોહનં અહોસિ, પુરત્થિમે સમુદ્દે વામહત્થો ઓહિતો અહોસિ, પચ્છિમે સમુદ્દે દક્ખિણહત્થો ઓહિતો અહોસિ, દક્ખિણસમુદ્દે ઉભો પાદા ઓહિતા અહેસું, અયં પઠમો મહાસુપિનો પાતુરહોસિ.

પુન ચપરં દબ્બતિણસઙ્ખાતા તિરિયા નામ તિણજાતિ નઙ્ગલમત્તેન રત્તદણ્ડેન નાભિતો ઉગ્ગન્ત્વા તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ વિદત્થિમત્તં રતનમત્તં બ્યામમત્તં યટ્ઠિમત્તં ગાવુતમત્તં અડ્ઢયોજનમત્તં યોજનમત્તન્તિ એવં ઉગ્ગન્ત્વા અનેકયોજનસહસ્સં નભં આહચ્ચ ઠિતા અહોસિ, અયં દુતિયો મહાસુપિનો પાતુરહોસિ.

પુન ચપરં સેતા કિમી કણ્હસીસા પાદેહિ ઉસ્સક્કિત્વા યાવ જાણુમણ્ડલા પટિચ્છાદેસું, અયં તતિયો મહાસુપિનો પાતુરહોસિ.

પુન ચપરં ચત્તારો સકુણા નાનાવણ્ણા ચતૂહિ દિસાહિ આગન્ત્વા પાદમૂલે નિપતિત્વા સબ્બસેતા સમ્પજ્જિંસુ, અયં ચતુત્થો મહાસુપિનો પાતુરહોસિ.

પુન ચપરં બોધિસત્તો મહતો મીળ્હપબ્બતસ્સ ઉપરૂપરિ ચઙ્કમતિ અલિપ્પમાનો મીળ્હેન, અયં પઞ્ચમો મહાસુપિનો પાતુરહોસિ. ઇમે પઞ્ચ મહાસુપિના.

તત્થ પઠમો અનુત્તરાય સમ્માસમ્બોધિયા પુબ્બનિમિત્તં, દુતિયો અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ દેવમનુસ્સેસુ સુપ્પકાસિતભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, તતિયો બહૂનં ઓદાતવસનાનં ગિહીનં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા સરણગમનસ્સ પુબ્બનિમિત્તં, ચતુત્થો ખત્તિયાદીનં ચતુન્નં વણ્ણાનં તથાગતપ્પવેદિતે ધમ્મવિનયે અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અનુત્તરવિમુત્તિસચ્છિકિરિયાય પુબ્બનિમિત્તં, પઞ્ચમો ચતુન્નં પચ્ચયાનં લાભિતાય તેસુ ચ અનુપલિત્તભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં.

અપિચ યં સો ચક્કવાળમહાપથવિં સિરિસયનભૂતં અદ્દસ, તં બુદ્ધભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. યં હિમવન્તં પબ્બતરાજાનં બિમ્બોહનં અદ્દસ, તં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણબિમ્બોહનસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. યં ચત્તારો હત્થપાદે સમુદ્દસ્સ ઉપરૂપરિભાગેન ગન્ત્વા ચક્કવાળમત્થકે ઠિતે અદ્દસ, તં ધમ્મચક્કસ્સ અપ્પટિવત્તિયભાવે પુબ્બનિમિત્તં. યં અત્તાનં ઉત્તાનકં નિપન્નં અદ્દસ, તં તીસુ ભવેસુ અવકુજ્જાનં સત્તાનં ઉત્તાનમુખભાવસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. યં અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા પસ્સન્તો વિય અહોસિ, તં દિબ્બચક્ખુપટિલાભસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. યં યાવ ભવગ્ગા એકાલોકં અહોસિ, તં અનાવરણઞાણસ્સ પુબ્બનિમિત્તં. સેસં વુત્તનયમેવ. ઇતિ તંતંવિસેસાધિગમનિમિત્તભૂતે પઞ્ચ મહાસુપિને પસ્સિ. તેન વુત્તં ''બોધિસત્તો વિય પઞ્ચ મહાસુપિને''તિ.

કોસલરાજા વિય સોળસ સુપિનેતિ –

> ''ઉસભા રુક્ખા ગાવિયો ગવા ચ,
> અસ્સો કંસો સિઙ્ગાલી ચ કુમ્ભો;
> પોક્ખરણી ચ અપાકચન્દનં,
> લાબૂનિ સીદન્તિ સિલા પ્લવન્તિ.
>
> ''મણ્ડૂકિયો કણ્હસપ્પે ગિલન્તિ,
> કાકં સુવણ્ણા પરિવારયન્તિ;
> તસા વકા એળકાનં ભયા હી''તિ. (જા॰ ૧.૧.૭૭) –

ઇમે સોળસ સુપિને પસ્સન્તો કોસલરાજા વિય.

૧. એકદિવસં કિર કોસલરાજા રત્તિં નિદ્દૂપગતો પચ્છિમયામે સોળસ સુપિને પસ્સિ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.મહાસુપિનજાતકવણ્ણના). તત્થ ચત્તારો અઞ્જનવણ્ણા કાળઉસભા ''યુજ્ઝિસ્સામા''તિ ચતૂહિ દિસાહિ રાજઙ્ગણં આગન્ત્વા ''ઉસભયુદ્ધં પસ્સિસ્સામા''તિ મહાજને સન્નિપતિતે યુજ્ઝનાકારં દસ્સેત્વા નદિત્વા ગજ્જિત્વા અયુજ્ઝિત્વાવ પટિક્કન્તા. ઇમં પઠમં સુપિનં અદ્દસ.

૨. ખુદ્દકા રુક્ખા ચેવ ગચ્છા ચ પથવિં ભિન્દિત્વા વિદત્થિમત્તમ્પિ રતનમત્તમ્પિ અનુગ્ગન્ત્વાવ પુપ્ફન્તિ ચેવ ફલન્તિ ચ. ઇમં દુતિયં અદ્દસ.

૩. ગાવિયો તદહુજાતાનં વચ્છાનં ખીરં પિવન્તિયો અદ્દસ. અયં તતિયો સુપિનો.

૪. ધુરવાહે આરોહપરિણાહસમ્પન્ને મહાગોણે યુગપરમ્પરાય અયોજેત્વા તરુણે ગોદમ્મે ધુરે યોજેન્તે અદ્દસ, તે ધુરં વહિતું અસક્કોન્તા છડ્ડેત્વા અટ્ઠંસુ, સકટાનિ નપ્પવત્તિંસુ. અયં ચતુત્થો સુપિનો.

૫. એકં ઉભતોમુખં અસ્સં અદ્દસ, તસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ યવસીસં દેન્તિ, સો દ્વીહિપિ મુખેહિ ખાદતિ. અયં પઞ્ચમો સુપિનો.

૬. મહાજનો સતસહસ્સગ્ઘનકં સુવણ્ણપાતિં સમ્મજ્જિત્વા ''ઇધ પસ્સાવં કરોહી''તિ એકસ્સ જરસિઙ્ગાલસ્સ ઉપનામેસિ, તં તત્થ પસ્સાવં કરોન્તં અદ્દસ. અયં છટ્ઠો સુપિનો.

૭. એકો પુરિસો રજ્જું વટ્ટેત્વા પાદમૂલે નિક્ખિપતિ, તેન નિસિન્નપીઠસ્સ હેટ્ઠા સયિતા છાતસિઙ્ગાલી તસ્સ અજાનન્તસ્સેવ તં ખાદતિ. ઇમં સત્તમં સુપિનં અદ્દસ.

૮. રાજદ્વારે બહૂહિ તુચ્છકુમ્ભેહિ પરિવારેત્વા ઠપિતં એકં મહન્તં પૂરિતકુમ્ભં અદ્દસ, ચત્તારોપિ પન વણ્ણા ચતૂહિ દિસાહિ ચતૂહિ અનુદિસાહિ ચ ઘટેહિ ઉદકં આહરિત્વા પૂરિતકુમ્ભમેવ પૂરેન્તિ, પૂરિતપૂરિતં ઉદકં ઉત્તરિત્વા પલાયતિ, તેપિ પુનપ્પુનં તત્થેવ ઉદકં આસિઞ્ચન્તિ, તુચ્છકુમ્ભે ઓલોકેન્તાપિ નત્થિ. અયં અટ્ઠમો સુપિનો.

૯. એકં પઞ્ચપદુમસઞ્છન્નં ગમ્ભીરં સબ્બતોતિત્થં પોક્ખરણિં અદ્દસ, સમન્તતો દ્વિપદચતુપ્પદા ઓતરિત્વા તત્થ પાનીયં પિવન્તિ, તસ્સા મજ્ઝે ગમ્ભીરટ્ઠાને ઉદકં આવિલં, તીરપ્પદેસે દ્વિપદચતુપ્પદાનં અક્કમનટ્ઠાને અચ્છં વિપ્પસન્નં અનાવિલં. અયં નવમો સુપિનો.

૧૦. એકિસ્સાયેવ ચ કુમ્ભિયા પચ્ચમાનં ઓદનં અપાકં અદ્દસ, ''અપાક''ન્તિ વિચારેત્વા વિભજિત્વા ઠપિતં વિય તીહાકારેહિ પચ્ચમાનં એકસ્મિં પસ્સે અતિકિલિન્નો હોતિ, એકસ્મિં ઉત્તણ્ડુલો, એકસ્મિં સુપક્કોતિ. અયં દસમો સુપિનો.

૧૧. સતસહસ્સગ્ઘનકં ચન્દનસારં પૂતિતક્કેન વિક્કિણન્તે અદ્દસ. અયં એકાદસમો સુપિનો.

૧૨. તુચ્છલાબૂનિ ઉદકે સીદન્તાનિ અદ્દસ. અયં દ્વાદસમો સુપિનો.

૧૩. મહન્તમહન્તા કૂટાગારપ્પમાણા ઘનસિલા નાવા વિય ઉદકે પ્લવમાના અદ્દસ. અયં તેરસમો સુપિનો.

૧૪. ખુદ્દકમધુકપુપ્ફપ્પમાણા મણ્ડૂકિયો મહન્તે કણ્હસપ્પે વેગેન અનુબન્ધિત્વા ઉપ્પલનાળે વિય છિન્દિત્વા મંસં ખાદિત્વા ગિલન્તિયો અદ્દસ. અયં ચુદ્દસમો સુપિનો.

૧૫. દસહિ અસદ્ધમ્મેહિ સમન્નાગતં ગામગોચરં કાકં કઞ્ચનવણ્ણવણ્ણતાય ''સુવણ્ણા''તિ લદ્ધનામે સુવણ્ણરાજહંસે પરિવારેન્તે અદ્દસ. અયં પન્નરસમો સુપિનો.

૧૬. પુબ્બે દીપિનો એળકે ખાદન્તિ, તે પન એળકે દીપિનો અનુબન્ધિત્વા મુરામુરાતિ ખાદન્તે અદ્દસ, અથઞ્ઞે તસા વકા એળકે દૂરતોવ દિસ્વા તસિતા તાસપ્પત્તા હુત્વા એળકાનં ભયા પલાયિત્વા ગુમ્બગહનાનિ પવિસિત્વા નિલીયિંસુ. અયં સોળસમો સુપિનો.

૧. તત્થ અધમ્મિકાનં રાજૂનં અધમ્મિકાનઞ્ચ મનુસ્સાનં કાલે લોકે વિપરિવત્તમાને કુસલે ઓસન્ને અકુસલે ઉસ્સન્ને લોકસ્સ પરિહીનકાલે દેવો ન સમ્મા વસ્સિસ્સતિ, મેઘપાદા છિજ્જિસ્સન્તિ, સસ્સાનિ મિલાયિસ્સન્તિ, દુબ્ભિક્ખં ભવિસ્સતિ, વસ્સિતુકામા વિય ચતૂહિ દિસાહિ મેઘા ઉટ્ઠહિત્વા ઇત્થિકાહિ આતપે પત્થટાનં વીહિઆદીનં તેમનભયેન અન્તો પવેસિતકાલે પુરિસેસુ કુદાલપિટકે આદાય આળિબન્ધનત્થાય નિક્ખન્તેસુ વસ્સનાકારં દસ્સેત્વા ગજ્જિત્વા વિજ્જુલતા નિચ્છારેત્વા ઉસભા વિય અયુજ્ઝિત્વા અવસ્સિત્વાવ પલાયિસ્સન્તિ. અયં પઠમસ્સ વિપાકો.

૨. લોકસ્સ પરિહીનકાલે મનુસ્સાનં પરિત્તાયુકકાલે સત્તા તિબ્બરાગા ભવિસ્સન્તિ, અસમ્પત્તવયાવ કુમારિયો પુરિસન્તરં ગન્ત્વા ઉતુનિયો ચેવ ગબ્ભિનિયો ચ હુત્વા પુત્તધીતાહિ વડ્ઢિસ્સન્તિ. ખુદ્દકરુક્ખાનં પુપ્ફં વિય હિ તાસં ઉતુનિભાવો, ફલં વિય ચ પુત્તધીતરો ભવિસ્સન્તિ. અયં દુતિયસ્સ વિપાકો.

૩. મનુસ્સાનં જેટ્ઠાપચાયિકકમ્મસ્સ નટ્ઠકાલે સત્તા માતાપિતૂસુ વા સસ્સુસસુરેસુ વા લજ્જં અનુપટ્ઠપેત્વા સયમેવ કુટુમ્બં સંવિદહન્તાવ ઘાસચ્છાદનમત્તમ્પિ મહલ્લકાનં દાતુકામા દસ્સન્તિ, અદાતુકામા ન દસ્સન્તિ, મહલ્લકા અનાથા હુત્વા અસયંવસી દારકે આરાધેત્વા જીવિસ્સન્તિ તદહુજાતાનં વચ્છાનં ખીરં પિવન્તિયો મહાગાવિયો વિય. અયં તતિયસ્સ વિપાકો.

૪. અધમ્મિકરાજૂનં કાલે અધમ્મિકરાજાનો પણ્ડિતાનં પવેણિકુસલાનં કમ્મનિત્થરણસમત્થાનં મહામત્તાનં યસં ન દસ્સન્તિ, ધમ્મસભાયં વિનિચ્છયટ્ઠાનેપિ પણ્ડિતે વોહારકુસલે મહલ્લકે અમચ્ચે ન ઠપેસ્સન્તિ. તબ્બિપરીતાનં પન તરુણતરુણાનં યસં દસ્સન્તિ, તથારૂપે એવ ચ વિનિચ્છયટ્ઠાને ઠપેસ્સન્તિ, તે રાજકમ્માનિ ચેવ યુત્તાયુત્તઞ્ચ અજાનન્તા નેવ તં યસં ઉક્ખિપિતું સક્ખિસ્સન્તિ, ન રાજકમ્માનિ નિત્થરિતું, તે અસક્કોન્તા કમ્મધુરં છડ્ડેસ્સન્તિ, મહલ્લકાપિ પણ્ડિતા અમચ્ચા યસં અલભન્તા કિચ્ચાનિ નિત્થરિતું સમત્થાપિ ''કિં અમ્હાકં એતેહિ, મયં બાહિરકા જાતા, અબ્ભન્તરિકા તરુણદારકા જાનિસ્સન્તી''તિ ઉપ્પન્નાનિ કમ્માનિ ન કરિસ્સન્તિ, એવં સબ્બથાપિ તેસં રાજૂનં હાનિયેવ ભવિસ્સતિ, ધુરં વહિતું અસમત્થાનં વચ્છદમ્માનં ધુરે યોજિતકાલો વિય, ધુરવાહાનઞ્ચ મહાગોણાનં યુગપરમ્પરાય અયોજિતકાલો વિય ભવિસ્સતિ. અયં ચતુત્થસ્સ વિપાકો.

૫. અધમ્મિકરાજકાલેયેવ અધમ્મિકબાલરાજાનો અધમ્મિકે લોલમનુસ્સે વિનિચ્છયે ઠપેસ્સન્તિ, તે પાપપુઞ્ઞેસુ અનાદરા બાલા સભાયં નિસીદિત્વા વિનિચ્છયં દેન્તા ઉભિન્નમ્પિ અત્થપચ્ચત્થિકાનં હત્થતો લઞ્જં ગહેત્વા ખાદિસ્સન્તિ અસ્સો વિય દ્વીહિ મુખેહિ યવસીસં. અયં પઞ્ચમસ્સ વિપાકો.

૬. અધમ્મિકાયેવ વિજાતિરાજાનો જાતિસમ્પન્નાનં કુલપુત્તાનં આસઙ્કાય યસં ન દસ્સન્તિ, અકુલીને વડ્ઢેસ્સન્તિ, એવં મહાકુલાનિ દુગ્ગતાનિ ભવિસ્સન્તિ, લામકકુલાનિ ઇસ્સરાનિ. તે ચ કુલીના પુરિસા જીવિતું અસક્કોન્તા ''ઇમે નિસ્સાય જીવિસ્સામા''તિ અકુલીનાનં ધીતરો દસ્સન્તિ, ઇતિ તાસં કુલધીતાનં અકુલીનેહિ સદ્ધિં સંવાસો જરસિઙ્ગાલસ્સ સુવણ્ણપાતિયં પસ્સાવકરણસદિસો ભવિસ્સતિ. અયં છટ્ઠસ્સ વિપાકો.

૭. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ઇત્થિયો પુરિસલોલા સુરાલોલા અલઙ્કારલોલા વિસિખાલોલા આમિસલોલા ભવિસ્સન્તિ દુસ્સીલા દુરાચારા. તા સામિકેહિ કસિગોરક્ખાદીનિ કમ્માનિ કત્વા કિચ્છેન કસિરેન સમ્ભતં ધનં જારેહિ સદ્ધિં સુરં પિવન્તિયો માલાગન્ધવિલેપનં ધારયમાના અન્તોગેહે અચ્ચાયિકમ્પિ કિચ્ચં અનોલોકેત્વા ગેહપરિક્ખેપસ્સ ઉપરિભાગેનપિ છિદ્દટ્ઠાનેહિપિ જારે ઉપધારયમાના સ્વે વપિતબ્બયુત્તકં બીજમ્પિ કોટ્ટેત્વા યાગુભત્તખજ્જકાનિ સજ્જેત્વા ખાદમાના વિલુમ્પિસ્સન્તિ હેટ્ઠાપીઠકનિપન્નકછાતકસિઙ્ગાલી વિય વટ્ટેત્વા વટ્ટેત્વા પાદમૂલે નિક્ખિત્તરજ્જું. અયં સત્તમસ્સ વિપાકો.

૮. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે લોકો પરિહાયિસ્સતિ, રટ્ઠં નિરોજં ભવિસ્સતિ, રાજાનો દુગ્ગતા કપણા ભવિસ્સન્તિ. યો ઇસ્સરો ભવિસ્સતિ, તસ્સ ભણ્ડાગારે સતસહસ્સમત્તા કહાપણા ભવિસ્સન્તિ, તે એવં દુગ્ગતા સબ્બે જનપદે અત્તનો કમ્મં કારયિસ્સન્તિ, ઉપદ્દુતા મનુસ્સા સકે કમ્મન્તે છડ્ડેત્વા રાજૂનંયેવ અત્થાય પુબ્બણ્ણાપરણ્ણાનિ વપન્તા રક્ખન્તા લાયન્તા મદ્દન્તા પવેસેન્તા ઉચ્છુખેત્તાનિ કરોન્તા યન્તાનિ વાહેન્તા ફાણિતાદીનિ પચન્તા પુપ્ફારામે ફલારામે ચ કરોન્તા તત્થ તત્થ નિપ્ફન્નાનિ પુપ્ફફલાદીનિ આહરિત્વા રઞ્ઞો કોટ્ઠાગારમેવ પૂરેસ્સન્તિ, અત્તનો ગેહેસુ તુચ્છકોટ્ઠે ઓલોકેન્તાપિ ન ભવિસ્સન્તિ, તુચ્છતુચ્છકુમ્ભે અનોલોકેત્વા પૂરિતકુમ્ભપૂરણસદિસમેવ ભવિસ્સતિ. અયં અટ્ઠમસ્સ વિપાકો.

૯. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે રાજાનો અધમ્મિકા ભવિસ્સન્તિ, છન્દાદિવસેન અગતિં ગચ્છન્તા રજ્જં કારેસ્સન્તિ, ધમ્મેન વિનિચ્છયં નામ ન દસ્સન્તિ, લઞ્ચવિત્તકા ભવિસ્સન્તિ ધનલોલા, રટ્ઠવાસિકેસુ તેસં ખન્તિમેત્તાનુદ્દયં નામ ન ભવિસ્સતિ, કક્ખળા ફરુસા ઉચ્છુયન્તે ઉચ્છુગણ્ઠિકા વિય મનુસ્સે પીળેન્તા નાનપ્પકારં બલિં ઉપ્પાદેત્વા ધનં ગણ્હિસ્સન્તિ, મનુસ્સા બલિપીળિતા કિઞ્ચિ દાતું અસક્કોન્તા ગામનિગમાદયો છડ્ડેત્વા પચ્ચન્તં ગન્ત્વા વાસં કપ્પેસ્સન્તિ, મજ્ઝિમજનપદો સુઞ્ઞો ભવિસ્સતિ, પચ્ચન્તો ઘનવાસો સેય્યથાપિ પોક્ખરણિયા મજ્ઝે ઉદકં આવિલં પરિયન્તે વિપ્પસન્નં. અયં નવમસ્સ વિપાકો.

૧૦. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે રાજાનો અધમ્મિકા ભવિસ્સન્તિ, તેસુ અધમ્મિકેસુ રાજયુત્તાપિ બ્રાહ્મણગહપતિકાપિ નેગમજાનપદાપીતિ સમણબ્રાહ્મણે ઉપાદાય સબ્બે મનુસ્સા અધમ્મિકા ભવિસ્સન્તિ, તતો તેસં આરક્ખદેવતા બલિપટિગ્ગાહિકદેવતા રુક્ખદેવતા આકાસટ્ઠકદેવતાતિ એવં દેવતાપિ અધમ્મિકા ભવિસ્સન્તિ, અધમ્મિકરાજૂનં રજ્જે વાતા વિસમા ખરા વાયિસ્સન્તિ, તે આકાસટ્ઠકવિમાનાનિ કમ્પેસ્સન્તિ, તેસુ કમ્પિતેસુ દેવતા કુપિતા દેવં વસ્સિતું ન દસ્સન્તિ, વસ્સમાનોપિ સકલરટ્ઠે એકપ્પહારેનેવ ન વસ્સિસ્સતિ, વસ્સમાનોપિ સબ્બત્થ કસિકમ્મસ્સ વા વપ્પકમ્મસ્સ વા ઉપકારો હુત્વા ન વસ્સિસ્સતિ. યથા ચ રટ્ઠે, એવં જનપદેપિ ગામેપિ એકતળાકસ્સરેપિ એકપ્પહારેનેવ ન વસ્સિસ્સતિ, તળાકસ્સ ઉપરિભાગે વસ્સન્તો હેટ્ઠાભાગે ન વસ્સિસ્સતિ, હેટ્ઠા વસ્સન્તો ઉપરિ ન વસ્સિસ્સતિ, એકસ્મિં ભાગે સસ્સં અતિવસ્સેન નસ્સિસ્સતિ, એકસ્મિં અવસ્સન્તો મિલાયિસ્સતિ, એકસ્મિં સમ્મા વસ્સમાનો સમ્પાદેસ્સતિ, એવં એકસ્સ રઞ્ઞો રજ્જે વુત્તા સસ્સા તિપ્પકારા ભવિસ્સન્તિ એકકુમ્ભિયા ઓદનો વિય. અયં દસમસ્સ વિપાકો.

૧૧. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે સાસને પરિહાયન્તે પચ્ચયલોલા અલજ્જિકા બહૂ ભિક્ખૂ ભવિસ્સન્તિ, તે ભગવતા પચ્ચયલોલુપ્પં નિમ્મથેત્વા કથિતધમ્મદેસનં ચીવરાદિચતુપચ્ચયહેતુ પરેસં દેસેસ્સન્તિ, પચ્ચયેહિ મુચ્છિત્વા નિરત્થકપક્ખે ઠિતા નિબ્બાનાભિમુખં કત્વા દેસેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ, કેવલં "પદબ્યઞ્જનસમ્પત્તિઞ્ચેવ મધુરસદ્દઞ્ચ સુત્વા મહગ્ઘાનિ ચીવરાનિ દસ્સન્તિ"ઇચ્ચેવં દેસેસ્સન્તિ. અપરે અન્તરવીથિચતુક્કરાજદ્વારાદીસુ નિસીદિત્વા કહાપણઅડ્ઢકહાપણપાદમાસકરૂપાદીનિપિ નિસ્સાય દેસેસ્સન્તિ. ઇતિ ભગવતા નિબ્બાનગ્ઘનકં કત્વા દેસિતં ધમ્મં ચતુપચ્ચયત્થાય ચેવ કહાપણઅડ્ઢકહાપણાદિઅત્થાય ચ વિક્કિણિત્વા દેસેન્તા સતસહસ્સગ્ઘનકં ચન્દનસારં પૂતિતક્કેન વિક્કિણન્તા વિય ભવિસ્સન્તિ. અયં એકાદસમસ્સ વિપાકો.

૧૨. અધમ્મિકરાજકાલે લોકે વિપરિવત્તન્તેયેવ રાજાનો જાતિસમ્પન્નાનં કુલપુત્તાનં યસં ન દસ્સન્તિ, અકુલીનાનઞ્ઞેવ દસ્સન્તિ, તે ઇસ્સરા ભવિસ્સન્તિ, ઇતરે દલિદ્દા. રાજસમ્મુખેપિ રાજદ્વારેપિ અમચ્ચસમ્મુખેપિ વિનિચ્છયટ્ઠાનેપિ તુચ્છલાબુસદિસાનં અકુલીનાનંયેવ કથા ઓસીદિત્વા ઠિતા વિય નિચ્ચલા સુપ્પતિટ્ઠિતા ભવિસ્સતિ, સઙ્ઘસન્નિપાતેપિ સઙ્ઘકમ્મગણકમ્મટ્ઠાનેસુ ચેવ પત્તચીવરપરિવેણાદિવિનિચ્છયટ્ઠાનેસુ ચ દુસ્સીલાનં પાપપુગ્ગલાનંયેવ કથા નિય્યાનિકા ભવિસ્સતિ, ન લજ્જિભિક્ખૂનન્તિ એવં સબ્બથાપિ તુચ્છલાબૂનં સીદનકાલો વિય ભવિસ્સતિ. અયં દ્વાદસમસ્સ વિપાકો.

૧૩. તાદિસેયેવ કાલે અધમ્મિકરાજાનો અકુલીનાનં યસં દસ્સન્તિ, તે ઇસ્સરા ભવિસ્સન્તિ, કુલીના દુગ્ગતા. તેસુ ન કેચિ ગારવં કરિસ્સન્તિ, ઇતરેસુયેવ કરિસ્સન્તિ, રાજસમ્મુખે વા અમચ્ચસમ્મુખે વા વિનિચ્છયટ્ઠાને વા વિનિચ્છયકુસલાનં ઘનસિલાસદિસાનં કુલપુત્તાનં કથા ન ઓગાહિત્વા પતિટ્ઠહિસ્સતિ. તેસુ કથેન્તેસુ "કિં ઇમે કથેન્તી"તિ ઇતરે પરિહાસમેવ કરિસ્સન્તિ, ભિક્ખુસન્નિપાતેપિ વુત્તપ્પકારેસુ ઠાનેસુ નેવ પેસલે ભિક્ખૂ ગરુકાતબ્બે મઞ્ઞિસ્સન્તિ, નાપિ નેસં કથા પરિયોગાહિત્વા પતિટ્ઠહિસ્સતિ, સિલાનં પ્લવકાલો વિય ભવિસ્સતિ. અયં તેરસમસ્સ વિપાકો.

૧૪. લોકે પરિહાયન્તેયેવ મનુસ્સા તિબ્બરાગાદિજાતિકા કિલેસાનુવત્તકા હુત્વા તરુણતરુણાનં અત્તનો ભરિયાનં વસે વત્તિસ્સન્તિ, ગેહે દાસકમ્મકરાદયોપિ ગોમહિંસાદયોપિ હિરઞ્ઞસુવણ્ણમ્પિ સબ્બં તાસંયેવ આયત્તં ભવિસ્સતિ, "અસુકહિરઞ્ઞસુવણ્ણં વા પરિચ્છેદાદિજાતં વા કહ"ન્તિ વુત્તે "યત્થ વા તત્થ વા હોતુ, કિં તુય્હિમિના બ્યાપારેન, ત્વં મય્હં ઘરે સન્તં વા અસન્તં વા જાનિતુકામો જાતો"તિ વત્વા નાનપ્પકારેહિ અક્કોસિત્વા મુખસત્તીહિ કોટ્ટેત્વા દાસચેટકં વિય વસે કત્વા અત્તનો ઇસ્સરિયં પવત્તેસ્સન્તિ, એવં મધુકપુપ્ફપ્પમાણમણ્ડૂકપોતિકાનં આસીવિસે કણ્હસપ્પે ગિલનકાલો વિય ભવિસ્સતિ. અયં ચુદ્દસમસ્સ વિપાકો.

૧૫. દુબ્બલરાજકાલે રાજાનો હત્થિસિપ્પાદીસુ અકુસલા યુદ્ધેસુ અવિસારદા ભવિસ્સન્તિ, તે અત્તનો રાજાધિપચ્ચં આસઙ્કમાના સમાનજાતિકાનં કુલપુત્તાનં ઇસ્સરિયં અદત્વા અત્તનો પાદમૂલિકન્હાપકકપ્પકાદીનં દસ્સન્તિ, જાતિગોત્તસમ્પન્ના કુલપુત્તા રાજકુલે પતિટ્ઠં અલભમાના જીવિકં કપ્પેતું અસમત્થા હુત્વા ઇસ્સરિયટ્ઠાને જાતિગોત્તહીને અકુલીને ઉપટ્ઠહન્તા વિચરિસ્સન્તિ, સુવણ્ણરાજહંસેહિ કાકસ્સ પરિવારિતકાલો વિય ભવિસ્સતિ. અયં પન્નરસમસ્સ વિપાકો.

૧૬. અધમ્મિકરાજકાલેયેવ ચ અકુલીનાવ રાજવલ્લભા ઇસ્સરા ભવિસ્સન્તિ, કુલીના અપ્પઞ્ઞાતા દુગ્ગતા. તે રાજવલ્લભા રાજાનં અત્તનો કથં ગાહાપેત્વા વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીસુ બલવન્તો હુત્વા દુબ્બલાનં પવેણિઆગતાનિ ખેત્તવત્થુઆદીનિ "અમ્હાકં સન્તકાનિ એતાની"તિ અભિયુઞ્જિત્વા તે "ન તુમ્હાકં, અમ્હાક"ન્તિ આગન્ત્વા વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીસુ વિવદન્તે વેત્તલતાદીહિ પહારાપેત્વા ગીવાયં ગહેત્વા અપકડ્ઢાપેત્વા "અત્તનો પમાણં ન જાનાથ, અમ્હેહિ સદ્ધિં વિવદથ, ઇદાનિ વો રઞ્ઞો કથેત્વા હત્થપાદચ્છેદાદીનિ કારેસ્સામા"તિ સન્તજ્જેસ્સન્તિ, તે તેસં ભયેન અત્તનો સન્તકાનિ ખેત્તવત્થૂનિ "તુમ્હાકંયેવ તાનિ, ગણ્હથા"તિ નિય્યાતેત્વા અત્તનો ગેહાનિ પવિસિત્વા ભીતા નિપજ્જિસ્સન્તિ. પાપભિક્ખૂપિ પેસલે ભિક્ખૂ યથારુચિ વિહેઠેસ્સન્તિ, પેસલા ભિક્ખૂ પટિસરણં અલભમાના અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ગહનટ્ઠાનેસુ નિલીયિસ્સન્તિ, એવં હીનજચ્ચેહિ ચેવ પાપભિક્ખૂહિ ચ ઉપદ્દુતાનં જાતિમન્તકુલપુત્તાનઞ્ચેવ પેસલભિક્ખૂનઞ્ચ એળકાનં ભયેન તસવકાનં પલાયનકાલો વિય ભવિસ્સતિ . અયં સોળસમસ્સ વિપાકો. એવં તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ પુબ્બનિમિત્તભૂતે સોળસ સુપિને પસ્સિ. તેન વુત્તં – "કોસલરાજા વિય સોળસ સુપિને"તિ. એત્થ ચ પુબ્બનિમિત્તતો અત્તનો અત્થાનત્થનિમિત્તં સુપિનં પસ્સન્તો અત્તનો કમ્માનુભાવેન પસ્સતિ, કોસલરાજા વિય લોકસ્સ અત્થાનત્થનિમિત્તં સુપિનં પસ્સન્તો પન સબ્બસત્તસાધારણકમ્માનુભાવેન પસ્સતીતિ વેદિતબ્બં.

કુદ્ધા હિ દેવતાતિ નાગમહાવિહારે મહાથેરસ્સ કુદ્ધા દેવતા વિય. રોહણે કિર નાગમહાવિહારે મહાથેરો ભિક્ખુસઙ્ઘં અનપલોકેત્વાવ એકં નાગરુક્ખં છિન્દાપેસિ. રુક્ખે અધિવત્થા દેવતા થેરસ્સ કુદ્ધા પઠમમેવ નં સચ્ચસુપિનેન પલોભેત્વા પચ્છા "ઇતો તે સત્તદિવસમત્થકે ઉપટ્ઠાકો રાજા મરિસ્સતી"તિ સુપિને આરોચેસિ. થેરો તં કથં આહરિત્વા રાજોરોધાનં આચિક્ખિ. તા એકપ્પહારેનેવ મહાવિરવં વિરવિંસુ. રાજા "કિં એત"ન્તિ પુચ્છિ. તા 'એવં થેરેન વુત્ત"ન્તિ આરોચયિંસુ. રાજા દિવસે ગણાપેત્વા સત્તાહે વીતિવત્તે થેરસ્સ હત્થપાદે છિન્દાપેસિ. **એકન્તસચ્ચમેવ હોતી**તિ ફલસ્સ સચ્ચભાવતો વુત્તં, દસ્સનં પન વિપલ્લત્થમેવ. તેનેવ પહીનવિપલ્લાસા પુબ્બનિમિત્તભૂતમ્પિ સુપિનં ન પસ્સન્તિ, દ્વીહિ તીહિ વા કારણેહિ કદાચિ સુપિનં પસ્સન્તીતિ આહ "**સંસગ્ગભેદતો**"તિ. "અસેક્ખા ન પસ્સન્તિ પહીનવિપલ્લાસત્તા"તિ વચનતો ચતુન્નમ્પિ કારણાનં વિપલ્લાસો એવ મૂલકારણન્તિ દટ્ઠબ્બં.

તન્તિ સુપિનકાલે પવત્તં ભવઙ્ગચિત્તં. **રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણ**ન્તિ કમ્મનિમિત્તગતિનિમિત્તતો અઞ્ઞં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં ન હોતિ. **ઈદિસાની**તિ પચ્ચક્ખતો અનુભૂતપુબ્બપરિકપ્પિતરૂપાદિઆરમ્મણાનિ ચેવ રાગાદિસમ્પયુત્તાનિ ચ. **સબ્બોહારિકચિત્તેના**તિ પકતિચિત્તેન. **દ્વીહિ અન્તેહિ મુત્તો**તિ કુસલાકુસલસઙ્ખાતેહિ દ્વીહિ અન્તેહિ મુત્તો. **આવજ્જનતદારમ્મણક્ખણે**તિ ઇદં યાવ તદારમ્મણુપ્પત્તિ, તાવ પવત્તં ચિત્તવારં સન્ધાય વુત્તં. "સુપિનેનેવ દિટ્ઠં વિય મે, સુતં વિય મેતિ કથનકાલે પન અબ્યાકતોયેવ આવજ્જનમત્તસ્સેવ ઉપ્પજ્જનતો"તિ વદન્તિ. એવં વદન્તેહિ પઞ્ચદ્વારે દુતિયમોઘવારે વિય મનોદ્વારેપિ આવજ્જનં દ્વત્તિક્ખત્તું ઉપ્પજ્જિત્વા જવનટ્ઠાને ઠત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતીતિ અધિપ્પેતન્તિ દટ્ઠબ્બં એકચિત્તક્ખણિકસ્સ આવજ્જનસ્સ ઉપ્પત્તિયં "દિટ્ઠં વિય મે, સુતં વિય મે"તિ કપ્પનાય અસમ્ભવતો.

એત્થ ચ ''સુપિનન્તેપિ તદારમ્મણવચનતો પચ્ચુપ્પન્નવસેન વા અતીતવસેન વા સભાવધમ્માપિ સુપિનન્તે આરમ્મણં હોન્તી''તિ વદન્તિ. ''યદિપિ સુપિનન્તે વિભૂતં હુત્વા ઉપટ્ઠિતે રૂપાદિવત્થુમ્હિ તદારમ્મણં વુત્તં, તથાપિ સુપિનન્તે ઉપટ્ઠિતનિમિત્તસ્સ પરિકપ્પવસેન ગહેતબ્બતાય દુબ્બલભાવતો દુબ્બલવત્થુકત્તાતિ વુત્ત''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''કરજકાયસ્સ નિરુસ્સાહસન્તભાવપ્પત્તિતો તન્નિસ્સિતં હદયવત્થુ ન સુપ્પસન્નં હોતિ, તતો તન્નિસ્સિતાપિ ચિત્તુપ્પત્તિ ન સુપ્પસન્ના અસુપ્પસન્નવટ્ટિનિસ્સિતદીપપ્પભા વિય, તસ્મા **દુબ્બલવત્થુકત્તા**તિ એત્થ દુબ્બલહદયવત્થુકત્તા''તિ અત્થં વદન્તિ, વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

સુપિનન્તચેતનાતિ મનોદ્વારિકજવનવસેન પવત્તા સુપિનન્તે ચેતના. સુપિનન્હિ પસ્સન્તો મનોદ્વારિકેનેવ જવનેન પસ્સતિ, ન પઞ્ચદ્વારિકેન. પટિબુજ્ઝન્તો ચ મનોદ્વારિકેનેવ પટિબુજ્ઝતિ, ન પઞ્ચદ્વારિકેન. નિદ્દાયન્તસ્સ હિ મહાવટ્ટિં જાલેત્વા દીપે ચક્ખુસમીપં ઉપનીતે પઠમં ચક્ખુદ્વારિકં આવજ્જનં ભવઙ્ગં ન આવટ્ટેતિ, મનોદ્વારિકમેવ આવટ્ટેતિ, અથ જવનં જવિત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતિ. દુતિયવારે ચક્ખુદ્વારિકં આવજ્જનં ભવઙ્ગં આવટ્ટેતિ, તતો ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદીનિ જવનપરિયોસાનાનિ પવત્તન્તિ, તદનન્તરં ભવઙ્ગં પવત્તતિ. તતિયવારે મનોદ્વારિકઆવજ્જનેન ભવઙ્ગે આવટ્ટિતે મનોદ્વારિકજવનં જવતિ, તેન ચિત્તેન ''કિં અયં ઇમસ્મિં ઠાને આલોકો''તિ જાનાતિ. તથા નિદ્દાયન્તસ્સ કણ્ણસમીપે તૂરિયેસુ પગ્ગહિતેસુ ઘાનસમીપે સુગન્ધેસુ વા દુગ્ગન્ધેસુ વા પુપ્ફેસુ ઉપનીતેસુ મુખે સપ્પિમ્હિ વા ફાણિતે વા પક્ખિત્તે પિટ્ઠિયં પાણિના પહારે દિન્ને પઠમં સોતદ્વારિકાદીનિ આવજ્જનાનિ ભવઙ્ગં ન આવટ્ટેન્તિ , મનોદ્વારિકમેવ આવટ્ટેતિ, અથ જવનં જવિત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતિ. દુતિયવારે સોતદ્વારિકાદીનિ આવજ્જનાનિ ભવઙ્ગં આવટ્ટેન્તિ, તતો સોતઘાનજિવ્હાકાયવિઞ્ઞાણાદીનિ જવનપરિયોસાનાનિ પવત્તન્તિ, તદનન્તરં ભવઙ્ગં પવત્તતિ. તતિયવારે મનોદ્વારિકઆવજ્જનેન ભવઙ્ગે આવટ્ટિતે મનોદ્વારિકજવનં જવતિ, તેન ચિત્તેન ઞત્વા ''કિં અયં ઇમસ્મિં ઠાને સદ્દો, સઙ્ખસદ્દો ભેરિસદ્દો''તિ વા ''કિં અયં ઇમસ્મિં ઠાને ગન્ધો, મૂલગન્ધો સારગન્ધો''તિ વા ''કિં ઇદં મય્હં મુખે પક્ખિત્તં, સપ્પિ ફાણિત''ન્તિ વા ''કેનમ્હિ પિટ્ઠિયં પહટો, અતિથદ્ધો મે પહારો''તિ વા વત્તા હોતિ, એવં મનોદ્વારિકજવનેનેવ પટિબુજ્ઝતિ, ન પઞ્ચદ્વારિકેન. સુપિનમ્પિ તેનેવ પસ્સતિ, ન પઞ્ચદ્વારિકેન.

અસ્સાતિ અસ્સ આપત્તિનિકાયસ્સ. નનુ ચ અયુત્તોયં નિદ્દેસો ''સઙ્ઘો આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતબ્બો અસ્સા''તિ. ન હિ આપત્તિનિકાયસ્સ આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ સઙ્ઘો ઇચ્છિતો, કિઞ્ચરહિ વુટ્ઠાનસ્સાતિ ઇમં ચોદનં મનસિ સન્નિધાય યથા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા અધિપ્પાયં વિવરન્તો ''**કિં વુત્તં હોતી**''તિઆદિમાહ. આપત્તિતો વુટ્ઠાનસ્સ આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતો સઙ્ઘો આપત્તિયાવ ઇચ્છિતો નામ હોતીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **આપત્તિવુટ્ઠાન**ન્તિ આપત્તિતો વુટ્ઠાનં, અનાપત્તિકભાવૂપગમનન્તિ અત્થો. **વચનકારણ**ન્તિ ''સઙ્ઘાદિસેસો''તિ એવં વચને કારણં. સમુદાયે નિરુળ્હો નિકાય-સદ્દો તદેકદેસે પવત્તમાનોપિ તાય એવ રુળ્હિયા પવત્તતીતિ આહ **રુળીસદ્દેના**તિ. અથ વા કિઞ્ચિ નિમિત્તં ગહેત્વા સતિપિ અઞ્ઞસ્મિં તંનિમિત્તયુત્તે કિસ્મિઞ્ચિદેવ વિસયે સમ્મુતિયા ચિરકાલતાવસેન નિમિત્તવિરહેપિ પવત્તનિરુળ્હો રુળ્હી નામ. યથા મહિયં સેતીતિ મહિંસો, ગચ્છતીતિ ગોતિ, એવં નિકાય-સદ્દસ્સપિ રુળ્હિભાવો વેદિતબ્બો. એકસ્મિમ્પિ વિસિટ્ઠે સતિપિ સામગ્ગા વિય સમુદાયે પવત્તવોહારો અવયવેપિ પવત્તતીતિ આહ **અવયવે સમૂહવોહારેન વા**તિ. **નવમસ્સ અધિપ્પાયસ્સા**તિ વીમંસાધિપ્પાયસ્સ.

૨૩૮-૨૩૯. લોમા એતેસં સન્તીતિ **લોમસા**, બહુલોમાતિ વુત્તં હોતિ. **અરોગો ભવિસ્સામી**તિ રાગપરિળાહવૂપસમતો નિરોગો ભવિસ્સામિ. **મોચનેના**તિ મોચનત્થાય ઉપક્કમકરણેન. ઉપક્કમકરણઞ્હેત્થ મોચનન્તિ અધિપ્પેતં મોચેતિ એતેનાતિ કત્વા. **બીજં ભવિસ્સતી**તિ ચોળગ્ગહણાદિકમ્મં સન્ધાય વુત્તં.

૨૪૦. **દ્વે આપત્તિસહસ્સાની**તિ ખણ્ડચક્કાદિભેદં અનામસિત્વા વુત્તં, ઇચ્છન્તેન પન ખણ્ડચક્કાદિભેદેનપિ આપત્તિગણના કાતબ્બા. **મિસ્સકચક્ક**ન્તિ ઉભતોવડ્ઢનકં સન્ધાય વુત્તં. એત્થ ચ નીલઞ્ચ પીતકઞ્ચાતિઆદિના એકક્ખણે અનેકવણ્ણાનં મોચનાધિપ્પાયવચનં યથાધિપ્પાયેન મોચનં ભવતુ વા મા વા, ઇમિનાપિ અધિપ્પાયેન ઉપક્કમિત્વા મોચેન્તસ્સ આપત્તિ હોતીતિ દસ્સનત્થં. ન હિ એકસ્મિં ખણે નીલાદીનં સબ્બેસમ્પિ મુત્તિ સમ્ભવતિ. **અઞ્ઞં વદતી**તિ અત્તનો દોસં ઉજું વત્તું અસક્કોન્તો પુન પુટ્ઠો અઞ્ઞં ભણતિ.

મોચનસ્સાદોતિ મોચનસ્સ પુબ્બભાગે પવત્તઅસ્સાદો. તેનેવ ''મોચેતું અસ્સાદો મોચનસ્સાદો''તિ વુત્તં. **ગેહસ્સિતપેમ**ન્તિ એત્થ **ગેહ**-સદ્દેન ગેહે ઠિતા માતુભગિનીઆદયો અજ્ઝત્તિકઞાતકા ગહિતા. તેસુ માતુપેમાદિવસેન ઉપ્પન્નો સિનેહો ગેહસ્સિતપેમં, અઞ્ઞત્થ પન ગેહસ્સિતપેમન્તિ પઞ્ચકામગુણિકરાગો વુચ્ચતિ. **સમ્પયુત્તઅસ્સાદસીસેના**તિ રાગસમ્પયુત્તસુખવેદનામુખેન. **એકેન પદેના**તિ ગેહસ્સિતપેમ-પદેન.

તથેવાતિ મોચનસ્સાદચેતનાય એવ. પુબ્બભાગે મોચનસ્સાદવસેન કતપ્પયોગં અવિજહિત્વાવ સચિતત્તા ''**સચે પન...પે॰... સઙ્ઘાદિસેસો**''તિ વુત્તં. પુન સુદ્ધચિત્તે ઉપ્પન્ને તસ્સ પયોગસ્સ પટિપ્પસ્સદ્ધત્તા ''**સુદ્ધચિત્તો...પે॰... અનાપત્તી**''તિ વુત્તં. **જગ્ગનત્થાયા**તિ ધોવનત્થાય. **અનોકાસ**ન્તિ અઙ્ગજાતપ્પદેસં.

૨૬૩-૨૬૪. **ગેહસ્સિતકામવિતક્ક**ન્તિ પઞ્ચકામગુણસન્નિસ્સિતં કામવિતક્કં. **વત્થિં દળ્હં ગહેત્વા**તિ અઙ્ગજાતસ્સ અગ્ગે પસ્સાવનિગ્ગમનટ્ઠાને ચમ્મં દળ્હં ગહેત્વા. નિમિત્તે ઉપક્કમાભાવતો ''મોચનસ્સાદાધિપ્પાયસ્સપિ મુત્તે અનાપત્તી''તિ વુત્તં.

૨૬૫. ''એહિ મે ત્વં, આવુસો, સામણેરાતિ આણત્તિયા અઞ્ઞેન કતોપિ પયોગો અત્તનાવ કતો નામ હોતીતિ કત્વા આપત્તિ વુત્તા. યદિ પન અનાણત્તો સયમેવ કરોતિ, અઙ્ગપારિપૂરિયા અભાવતો અનાપત્તી''તિ વદન્તિ. **સુત્તસામણેરવત્થુસ્મિં** અસુચિમ્હિ મુત્તેપિ અઙ્ગજાતસ્સ ગહણપચ્ચયા દુક્કટં વુત્તં, ન પન મુત્તપચ્ચયા.

૨૬૬. **કાયત્થમ્ભનવત્થુસ્મિં** ચલનવસેન યથા અઙ્ગજાતેપિ ઉપક્કમો સમ્ભવતિ, તથાપિ વિજમ્ભિતત્તા આપત્તિ વુત્તા. ''પચ્છતો વા''તિ વચનતો ઉભોસુ પસ્સેસુ કટિયં ઊરુપ્પદેસોપિ ગહિતોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં, તસ્મા ઉભોસુપિ પસ્સેસુ ઠત્વા ઇમસ્મિં ઓકાસે નિમિત્તન્તિ ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સપિ આપત્તિયેવ. ''અઙ્ગજાત''ન્તિ વચનતો **નિમિત્ત**ન્તિ પસ્સાવમગ્ગોવ વુત્તો. **ઉમ્મીલનનિમીલનવસેન પન ન કારેતબ્બો**તિ ઉમ્મીલનનિમીલનપ્પયોગવસએન આપત્તિભેદો ન કારેતબ્બોતિ અત્થો. અનેકક્ખત્તુમ્પિ ઉમ્મીલેત્વા નિમીલેત્વા ઉપનિજ્ઝાયન્તસ્સ એકમેવ દુક્કટન્તિ વુત્તં હોતિ. અક્ખીનિ અવિપ્ફન્દેત્વા અભિમુખં સમ્પત્તસ્સ માતુગામસ્સ નિમિત્તોલોકનેપિ આપત્તિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. ''દારુધીતલિકલેપચિત્તાનં અઙ્ગજાતુપનિજ્ઝાનેપિ દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ.

૨૬૭. **પુપ્ફાવલી**તિ કીળાવિસેસસ્સાધિવચનં. તં કીળન્તા નદીઆદીસુ છિન્નતટં ઉદકેન ચિક્ખલ્લં કત્વા તત્થ ઉભો પાદે પસારેત્વા નિસિન્ના પપતન્તિ. ''પુપ્ફાવલિય''ન્તિપિ પાઠો. **પવેસેન્તસ્સા**તિ દ્વિકમ્મકત્તા વાલિકં અઙ્ગજાતન્તિ ઉભયત્થાપિ ઉપયોગવચનં કતં. **વાલિક**ન્તિ વાલિકાયાતિ અત્થો. ચેતના, ઉપક્કમો, મુચ્ચનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૯. દુતિયે **યેસુ વિવટેસુ અન્ધકારો હોતિ, તાનિ વિવરન્તો**તિ બ્રાહ્મણિયા સદ્ધિં કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જિતુકામો એવમકાસિ. તેન કતસ્સપિ વિપ્પકારસ્સ અત્તનિ કતત્તા "**અત્તનો વિપ્પકાર**"ન્તિ વુત્તં. ઉળારત્તતાતિ ઉળારચિત્તતા, પણીતાધિમુત્તતાતિ વુત્તં હોતિ.

૨૭૦. **ઓતિણ્ણો**તિ ઇદં કમ્મસાધનં કત્તુસાધનં વા હોતીતિ તદુભયવસેન અત્થં દસ્સેન્તો "**યક્ખાદીહિ વિય સત્તા**"તિઆદિમાહ. **અસમપેક્ખિત્વા**તિ યથાસભાવં અનુપપરિક્ખિત્વા, યથા તે રતિજનકા રૂપાદયો વિસયા અનિચ્ચદુક્ખાસુભાનત્તાકારેન અવટ્ઠિતા, તથા અપસ્સિત્વાતિ વુત્તં હોતિ.

૨૭૧. **સઞ્ઞમવેલ**ન્તિ સીલમરિયાદં. **આચારો**તિ આચરણં હત્થગહણાદિકિરિયા. **અસ્સા**તિ "કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા"તિ પદસ્સ.

૨૭૩. **એતેસં પદાનં વસેના**તિ આમસનાદિપદાનં વસેન. **ઇતો ચિતો ચ...પે૦... સઞ્ચોપેતી**તિ અત્તનો હત્થં વા કાયં વા તિરિયં ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચારેતિ. "**કાયતો અમોચેત્વા**વાતિ વચનતો મત્થકતો પટ્ઠાય હત્થં ઓતારેન્તસ્સ કાયતો મોચેત્વા નિવત્થસાટકૂપરિ ઓમસન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં, સાટકતો ઓતારેત્વા જઙ્ઘતો પટ્ઠાય કાયં ઓમસન્તસ્સ પુન સઙ્ઘાદિસેસો"તિ વદન્તિ.

દ્વાદસસુપિ આમસનાદિપ્પયોગેસુ એકેકસ્મિં પયોગે કાયતો અમોચિતે એકેકાવ આપત્તિ હોતીતિ આહ "**મૂલગ્ગહણમેવ પમાણ**"ન્તિ. ઇદઞ્ચ એકેન હત્થેન કાયં ગહેત્વા ઇતરેન હત્થેન કાયપરામસનં સન્ધાય વુત્તં. એકેન પન હત્થેન કાયપટિબદ્ધં ગહેત્વા ઇતરેન તત્થ તત્થ કાયં પરામસતો પયોગગણનાય આપત્તિ. અયં પન સઙ્ઘાદિસેસો ન કેવલં વત્થુવસેનેવ, અપિચ સઞ્ઞાવસેનપીતિ આહ "**ઇત્થિયા ઇત્થિસઞ્ઞિસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો**"તિ. પાળિયં **તિરચ્છાનગતો ચ હોતી**તિ એત્થ તિરચ્છાનગતિત્થિયા તિરચ્છાનગતપુરિસસ્સ ચ ગહણં વેદિતબ્બં.

સમસારાગોતિ કાયસંસગ્ગરાગેન એકસદિસરાગો. **પુરિમનયેનેવા**તિ રજ્જુવત્થાદીહિ પરિક્ખિપિત્વા ગહણે વુત્તનયેન. પુન **પુરિમનયેનેવા**તિ સમસારાગો વુત્તો. **અનન્તરનયેનેવા**તિ કાયપટિબદ્ધઆમસનનયેન . વેણિગ્ગહણેન લોમાનમ્પિ સઙ્ગહિતત્તા લોમાનં ફુસનેપિ સઙ્ઘાદિસેસો વુત્તો. ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં પકાસેતુકામો "**ઉપાદિન્નકેન હી**"તિઆદિમાહ.

યથાનિદ્દિટ્ઠનિદ્દેસેતિ યથાવુત્તકાયસંસગ્ગનિદ્દેસે. **તેના**તિ તેન યથાવુત્તકારણેન. **સઞ્ઞાય વિરાગિતમ્હી**તિ સઞ્ઞાય વિરદ્ધાય. લિઙ્ગબ્યત્તયેન "વિરાગિતમ્હી"તિ વુત્તં. **ઇમં નામ વત્થુ**ન્તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે આગતં સન્ધાય વદતિ. અઞ્ઞમ્પિ યં કિઞ્ચિ વત્થું સન્ધાય વદતીતિપિ કેચિ. **સારત્ત**ન્તિ કાયસંસગ્ગરાગેન સારત્તં. **વિરત્ત**ન્તિ કાયસંસગ્ગરાગરહિતં માતુભગિનીઆદિં સન્ધાય વદતિ. "**વિરત્તં ગણ્હિસ્સામી"તિ વિરત્તં ગણ્હિ, દુક્કટ**ન્તિ માતુપેમાદિવસેન ગહણે દુક્કટં વુત્તં.

ઇમાય પાળિયા સમેતીતિ સમ્બન્ધો. કથં સમેતીતિ ચે? યદિ હિ "ઇત્થિયા કાયપટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામી"તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને ઇત્થિસઞ્ઞા વિરાગિતા ભવેય્ય, કાયપટિબદ્ધગ્ગહણે થુલ્લચ્ચયં વદન્તેન ભગવતા "ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી ચા"તિ ન વત્તબ્બં સિયા, વુત્તઞ્ચ, તસ્મા "ઇત્થિયા કાયપટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામી"તિ કાયં ગણ્હન્તસ્સ ઇત્થિસઞ્ઞા વિરાગિતા નામ ન હોતીતિ "કાયપટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામીતિ કાયં ગણ્હન્તો યથાવત્થુકમેવ આપજ્જતી"તિ **મહાસુમત્થેરેન** વુત્તવાદો ઇમાય પાળિયા સમેતિ. યો પનેત્થ "સતિપિ ઇત્થિસઞ્ઞાય કાયપટિબદ્ધં ગણ્હન્તસ્સ ગહણસમયે 'કાયપટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામી'તિ સઞ્ઞં ઠપેત્વા 'ઇત્થિં ગણ્હામી'તિ સઞ્ઞાય અભાવતો વત્થુસઞ્ઞાનં ભિન્નત્તા અયુત્ત"ન્તિ વદેય્ય, સો પુચ્છિતબ્બો "કિં કાયપટિબદ્ધં વત્થાદિં ગણ્હન્તો ઇત્થિયા રાગેન ગણ્હાતિ, ઉદાહુ વત્થાદીસુ રાગેના"તિ. યદિ "વત્થાદીસુ રાગેન ગણ્હાતી"તિ વદેય્ય, ઇત્થિયા કાયપટિબદ્ધં અહુત્વા અઞ્ઞત્થ ઠિતં વત્થાદિં ગણ્હન્તસ્સપિ થુલ્લચ્ચયં સિયા, તસ્મા ઇત્થી ઇત્થિસઞ્ઞા સારત્તભાવો ગહણઞ્ચાતિ અઙ્ગપારિપૂરિસબ્ભાવતો **મહાસુમત્થેરવાદોવ** યુત્તવાદો. **અટ્ઠકથાવિનિચ્છયેહિ ચ સમેતી**તિ એત્થાપિ અયમધિપ્પાયો – યદિ સઞ્ઞાવિરાગેન વિરાગિતં નામ સિયા, "સમ્બહુલા ઇત્થિયો બાહાહિ પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હામી"તિ એવંસઞ્ઞિસ્સ "મજ્ઝગતિત્થિયો કાયપટિબદ્ધેન ગણ્હામી"તિ એવરૂપાય સઞ્ઞાય અભાવતો મજ્ઝગતાનં વસેન થુલ્લચ્ચયં ન સિયા, એવં સન્તેપિ અટ્ઠકથાય થુલ્લચ્ચયસ્સ વુત્તત્તા સઞ્ઞાવિરાગેન વિરાગિતં નામ ન હોતીતિ અયમત્થો સિદ્ધોયેવાતિ. નીલેન દુવિઞ્ઞેય્યસભાવતો કાળિત્થી વુત્તા.

૨૭૯. **સેવનાધિપ્પાયો**તિ ફસ્સસુખસેવનાધિપ્પાયો. ઇત્થિયા કાયેન ભિક્ખુસ્સ કાયપટિબદ્ધામસનવારેપિ **ફસ્સં પટિવિજાનાતી**તિ ઇદં અત્તનો કાયપટિબદ્ધામસનેપિ કાયસમ્બન્ધસભાવતો વુત્તં. **એત્થા**તિ નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયવારે. **મોક્ખાધિપ્પાયો**તિ એત્થ પઠમં કાયસંસગ્ગરાગે સતિપિ પચ્છા મોક્ખાધિપ્પાયસ્સ અનાપત્તિ.

૨૮૧. **પારિપન્થિકા**તિ વિલુમ્પનિકા, અન્તરાયિકાતિ વુત્તં હોતિ. **નદીસોતેન વુય્હમાનં માતર**ન્તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં, અઞ્ઞાસુપિ પન ઇત્થીસુ કારુઞ્ઞાધિપ્પાયેન માતરિ વુત્તનયેન પટિપજ્જન્તસ્સ નેવત્થિ દોસોતિ વદન્તિ. "માતર"ન્તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞાસં ન વટ્ટતીતિ વદન્તાપિ અત્થિ. **તિણણ્ડુપક**ન્તિ હિરીવેરાદિમૂલેહિ કતચુમ્બટકં. **તાલપણ્ણમુદ્દિક**ન્તિ તાલપણ્ણેહિ કતઅઙ્ગુલિમુદ્દિકં. **પરિવત્તેત્વા**તિ અત્તનો નિવાસનપારુપનભાવતો અપનેત્વા, ચીવરત્થાય અપનામેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ચીવરત્થાય પાદમૂલે ઠપેતિ, વટ્ટતી**તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, પચ્ચત્થરણવિતાનાદિઅત્થમ્પિ વટ્ટતિયેવ, પૂજાદિઅત્થં તાવકાલિકમ્પિ ગહેતું વટ્ટતિ.

ઇત્થિસણ્ઠાનેન કતન્તિ એત્થ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદતો પારાજિકવત્થુભૂતતિરચ્છાનગતિત્થીનમ્પિ અનામાસભાવતો તાદિસં ઇત્થિસણ્ઠાનેન કતં તિરચ્છાનગતરૂપમ્પિ અનામાસન્તિ દટ્ઠબ્બં. "ભિક્ખુનીહિ પટિમારૂપં આમસિતું વટ્ટતી"તિ વદન્તિ આચરિયા. ઇત્થિરૂપાનિ દસ્સેત્વા કતં વત્થઞ્ચ પચ્ચત્થરણઞ્ચ ભિત્તિઞ્ચ ઇત્થિરૂપં અનામસિત્વા ગણ્હિતું વટ્ટતિ. **ભિન્દિત્વા**તિ એત્થ હત્થેન અગ્ગહેત્વાવ કેનચિદેવ દણ્ડાદિના ભિન્દિતબ્બં. એત્થ ચ "અનામાસમ્પિ હત્થેન અપરામસિત્વા દણ્ડાદિના કેનચિ ભિન્દિતું વટ્ટતી"તિ ઇધ વુત્તત્તા "પંસુકૂલં ગણ્હન્તેન માતુગામસરીરેપિ સત્થાદીહિ વણં કત્વા ગહેતબ્બ"ન્તિ વુત્તત્તા ચ ગહિતમણ્ડૂકસપ્પિનિં દણ્ડાદીહિ નિપ્પીળેત્વા મણ્ડૂકં વિસ્સજ્જાપેતું વટ્ટતિ.

મગ્ગં અધિટ્ઠાયાતિ મગ્ગો ગચ્છામીતિ એવં મગ્ગસઞ્ઞી હુત્વાતિ અત્થો. **કીળન્તેના**તિ ઇદં ગિહિસન્તકં સન્ધાય વુત્તં, ભિક્ખુસન્તકં પન યેન કેનચિ અધિપ્પાયેન અનામસિતબ્બમેવ દુરૂપચિણ્ણભાવતો. **તાલપનસાદીની**તિ ચેત્થ **આદિ**-સદ્દેન નાળિકેરલબુજતિપુસઅલાબુકુમ્ભણ્ડપુસ્સફલએળાલુકફલાનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. "યથાવુત્તફલાનંયેવ ચેત્થ કીળાધિપ્પાયેન આમસનં ન વટ્ટતી"તિ વુત્તત્તા પાસાણસક્ખરાદીનિ કીળાધિપ્પાયેનપિ આમસિતું વટ્ટતિ.

મુત્તાતિ હત્થિકુમ્ભજાદિકા અટ્ઠવિધા મુત્તા. તથા હિ હત્થિકુમ્ભં, વરાહદાઠં, ભુજઙ્ગસીસં, વલાહકં, વેળુ, મચ્છસિરો, સઙ્ખો, સિપ્પીતિ અટ્ઠ મુત્તાયોનિયો. તત્થ **હત્થિકુમ્ભજા** પીતવણ્ણા પભાવિહીના. **વરાહદાઠજા** વરાહદાઠવણ્ણાવ. **ભુજઙ્ગસીસજા** નીલાદિવણ્ણા સુવિસુદ્ધા વટ્ટલા. **વલાહકજા** આભાસૂરા દુબ્બિભાગરૂપા રત્તિભાગે અન્ધકારં વિદ્ધમન્તિયો તિટ્ઠન્તિ, દેવૂપભોગા એવ ચ હોન્તિ. **વેળુજા** કરકફલસમાનવણ્ણા ન આભાસૂરા, તે ચ વેળૂ અમનુસ્સગોચરે એવ પદેસે જાયન્તિ. **મચ્છસિરજા** પાઠીનપિટ્ઠિસમઆનવણ્ણા વટ્ટલા લઘવો ચ હોન્તિ પભાવિહીના ચ, તે ચ મચ્છા સમુદ્દમજ્ઝેયેવ જાયન્તિ. **સઙ્ખજા** સઙ્ખઉદરચ્છવિવણ્ણા કોલફલપ્પમાણાપિ હોન્તિ

પભાવિહીનાવ. **સિપ્પિજા** પભાવિસેસયુત્તા હોન્તિ નાનાસણ્ઠાના. એવં જાતિતો અટ્ઠવિધાસુ મુત્તાસુ યા મચ્છસઙ્ખસિપ્પિજા, તા સામુદ્દિકા. ભુજઙ્ગજાપિ કાચિ સામુદ્દિકા હોન્તિ, ઇતરા અસામુદ્દિકા. યસ્મા બહુલં સામુદ્દિકાવ મુત્તા લોકે દિસ્સન્તિ, તત્થાપિ સપ્પિજાવ, ઇતરા કદાચિ કાચિ, તસ્મા **સમ્મોહવિનોદનિયં** ''મુત્તાતિ સામુદ્દિકા મુત્તા''તિ વુત્તં.

મણીતિ ઠપેત્વા વેળુરિયાદિકે સેસો જોતિરસાદિભેદો સબ્બોપિ મણિ. **વેળુરિયોતિ** વંસવણ્ણમણિ. **સઙ્ખોતિ** સામુદ્દિકસઙ્ખો. **સિલાતિ** કાળસિલાપણ્ડુસિલાસેતસિલાદિભેદા સબ્બાપિ સિલા. **રજતન્તિ** કહાપણાદિકં વુત્તાવસેસં રતનસમ્મતં. **જાતરૂપન્તિ** સુવણ્ણં. **લોહિતઙ્કોતિ** રત્તમણિ. **મસારગલ્લન્તિ** કબરમણિ. **ભણ્ડમૂલત્થાયાતિ** પત્તચીવરાદિભણ્ડમૂલત્થાય. **કુટ્ઠરોગસ્સાતિ** નિદસ્સનમત્તં, તાય વૂપસમેતબ્બસ્સ યસ્સ કસ્સચિ રોગસ્સત્થાયપિ વટ્ટતિયેવ. ''ભેસજ્જત્થઞ્ચ અધિટ્ઠાયેવ મુત્તા વટ્ટતી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **આકરમુત્તોતિ** આકરતો મુત્તમત્તો. ''ભણ્ડમૂલત્થાય સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી''તિ ઇમિના ચ આમસિતુમ્પિ વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **પચિત્વા કતોતિ** કાચકારેહિ પચિત્વા કતો.

ધોતવિદ્ધો ચ રતનમિસ્સોતિ અલઙ્કારત્થં કઞ્ચનલતાદિં દસ્સેત્વા કતો રતનખચિતો ધોતવિદ્ધો અનામાસો. ધોતવિદ્ધો ચ રતનમિસ્સો ચાતિ વિસું વા પદં સમ્બન્ધિતબ્બં. **પાનીયસઙ્ખોતિ** ઇમિના ચ સઙ્ખેન કતપાનીયભાજનપિધાનાદિસમણપરિક્ખારોપિ આમસિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **સેસન્તિ** રતનમિસ્સં ઠપેત્વા અવસેસં. મુગ્ગવણ્ણંયેવ રતનસમ્મિસ્સં કરોન્તિ, ન અઞ્ઞન્તિ આહ ''**મુગ્ગવણ્ણાવા**''તિ, મુગ્ગવણ્ણા રતનમિસ્સાવ ન વટ્ટતીતિ વુત્તં હોતિ. **સેસાતિ** રતનસમ્મિસ્સં ઠપેત્વા અવસેસા મુગ્ગવણ્ણા નીલસિલા.

બીજતો પટ્ઠાયાતિ ધાતુપાસાણતો પટ્ઠાય. **સુવણ્ણચેતિયન્તિ** ધાતુકરણ્ડકં. **પટિક્ખિપીતિ** ''ધાતુટ્ઠપનત્થાય ગણ્હથા''તિ અવત્વા ''તુમ્હાકં ગણ્હથા''તિ પેસિતત્તા પટિક્ખિપિ. **સુવણ્ણબુબ્બુળકન્તિ** સુવણ્ણતારકં. ''**કેળાપયિતુન્તિ** ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચારન્તેહિ આમસિતું વટ્ટતી''તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **કચવરમેવ હરિતું વટ્ટતીતિ** ચેતિયગોપકા વા ભિક્ખૂ હોન્તુ અઞ્ઞે વા, હત્થેનપિ પુઞ્છિત્વા કચવરં અપનેતું વટ્ટતિ, મલમ્પિ પમજ્જિતું વટ્ટતિયેવ.

આરકૂટલોહન્તિ કિત્તિમલોહં. તીણિ હિ કિત્તિમલોહાનિ કંસલોહં, વટ્ટલોહં, આરકૂટન્તિ. તત્થ તિપુતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **કંસલોહં**, સીસતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **વટ્ટલોહં**, પકતિરસતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **આરકૂટં**. તેનેવ તંકરણેન નિબ્બત્તત્તા ''કિત્તિમલોહ''ન્તિ વુચ્ચતિ. ''જાતરૂપગતિકમેવાતિ વુત્તત્તા આરકૂટં સુવણ્ણસદિસમેવ આમસિતું ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞં પન વટ્ટતી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''આરકૂટં અનામસિતબ્બતો જાતરૂપગતિકમેવાતિ વુત્તં, તસ્મા ઉભયમ્પિ જાતરૂપં વિય આમસિતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. પઠમં વુત્તોયેવ ચ અત્થો **ગણ્ઠિપદકારેહિ** અધિપ્પેતો. **પટિજગ્ગિતું વટ્ટતીતિ** સેનાસનપટિબદ્ધત્તા વુત્તં.

સામિકાનં પેસેતબ્બન્તિ સામિકાનં સાસનં પેસેતબ્બં. **ભિન્દિત્વાતિ** હત્થેન અગ્ગહેત્વા અઞ્ઞેન યેન કેનચિ ભિન્દિત્વા. **ભેરિસઙ્ઘાટોતિ** સઙ્ઘટિતચમ્મભેરી. **વીણાસઙ્ઘાટોતિ** સઙ્ઘટિતચમ્મવીણા. ચમ્મવિનદ્ધાનં ભેરિવીણાનમેતં અધિવચનં. **તુચ્છપોક્ખરન્તિ** અવિનદ્ધચમ્મં ભેરિપોક્ખરં વીણાપોક્ખરઞ્ચ. **આરોપિતચમ્મન્તિ** ભેરિઆદીનં વિનદ્ધનત્થાય મુખવટ્ટિયં આરોપિતચમ્મં તતો ઉદ્ધરિત્વા વિસું ઠપિતચમ્મઞ્ચ. **ઓનહિતું વાતિ** ભેરિપોક્ખરાદીનિ ચમ્મં આરોપેત્વા વિનન્ધિતું. **ઓનહાપેતું વાતિ** તથેવ અઞ્ઞેહિ વિનન્ધાપેતું. **પારાજિકપ્પહોનકકાલેતિ** અકુથિતકાલે.

૨૮૨. સઙ્કમાદિ ભૂમિગતિકત્તા ન કાયપટિબદ્ધટ્ઠાનિયન્તિ દુક્કટં વુત્તં. **એકપદિકસઙ્કમોતિ** ખુદ્દકસેતુ. **સકટમગ્ગસઙ્કમોતિ** સકટમગ્ગભૂતો મહાસેતુ. **ઠાના ચાલેતુન્તિ** રજ્જું ઠાના ચાલેતું. **પટિચ્છાદેતબ્બાતિ** અપનેતબ્બા. મનુસ્સિત્થી, ઇત્થિસઞ્ઞિતા, કાયસંસગ્ગરાગો, તેન રાગેન વાયામો, હત્થગ્ગાહાદિસમાપજ્જનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૩. તતિયે ઉત્તરપદલોપેન છિન્નઓત્તપ્પા ''છિન્નિકા''તિ વુત્તાતિ આહ ''**છિન્નિકાતિ છિન્નઓતપ્પા**''તિ.

૨૮૫. **યથા યુવા યુવતિન્તિ** એતેન ઓભાસને નિરાસઙ્કભાવં દસ્સેતિ. **મેથુનુપસઞ્હિતાહીતિ** ઇદં દુટ્ઠુલ્લવાચાય સિખાપ્પત્તલક્ખણદસ્સનં. **ઇત્થિલક્ખણેનાતિ** વુત્તમત્થં વિવરિતું ''**સુભલક્ખણેના**''તિ વુત્તં. **ન તાવ સીસં એતીતિ** ''ઇત્થિલક્ખણેન સમન્નાગતાસી''તિઆદિના વણ્ણભણનં સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિજનકં હુત્વા મત્થકં ન પાપુણાતિ. વણ્ણભણનઞ્હિ યેનાકારેન ભણન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ, તેનાકારેન ભણન્તસ્સ સિખાપ્પત્તં નામ હોતિ. ''ઇત્થિલક્ખણેન સમન્નાગતાસીતિઆદિકં પન દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગવસેન ભણન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

એકાદસહિ પદેહિ અઘટિતે સીસં ન એતીતિ ''અનિમિત્તાસી''તિઆદીહિ એકાદસહિ પદેહિ અઘટિતે અવણ્ણભણનં સીસં ન એતિ, અવણ્ણભણનં નામ ન હોતીતિ વુત્તં હોતિ. **ઘટિતેપીતિ** એકાદસહિ પદેહિ અવણ્ણભણને ઘટિતેપિ. **ઇમેહિ તીહિ ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસોતિ** ''સિખરણી''તિઆદીહિ તીહિયેવ પદેહિ અવણ્ણભણને ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો પસ્સાવમગ્ગસ્સ નિયતવચનત્તા અચ્ચોળારિકત્તા ચ. **અનિમિત્તાસીતિ**આદીહિ પન અટ્ઠહિ પદેહિ ઘટિતે કેવલં અવણ્ણભણનમેવ સમ્પજ્જતિ, ન સઙ્ઘાદિસેસો, તસ્મા તાનિ થુલ્લચ્ચયવત્થૂનીતિ કેચિ. અક્કોસનમત્તત્તા દુક્કટવત્થૂનીતિ અપરે. પરિબ્બાજિકાવત્થુસ્મિં વિય થુલ્લચ્ચયમેવેત્થ યુત્તતરં દિસ્સતિ. **કુઞ્ચિકપણાલિમત્તન્તિ** કુઞ્ચિકાછિદ્દમત્તં.

૨૮૬-૨૮૭. **ગરુકાપત્તિન્તિ** ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગે પારાજિકાપત્તિં સન્ધાય વદતિ. **હસન્તો હસન્તોતિ** સભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. અહસન્તોપિ વાચસ્સાદરાગેન પુનપ્પુનં વદતિ, આપત્તિયેવ. **કાયચિત્તતોતિ** હત્થમુદ્દાય ઓભાસન્તસ્સ કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ.

૨૮૮. **તસ્મા દુક્કટન્તિ** અપ્પટિવિજાનનહેતુ દુક્કટં, પટિવિજાનન્તિયા પન અખેત્તપદત્તા થુલ્લચ્ચયેન ભવિતબ્બં. તેનેવ પરિબ્બાજિકાવત્થુસ્મિં પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં વક્ખતિ.

૨૮૯. **અસદ્ધમ્મં સન્ધાયાહાતિ** ''વાપિત''ન્તિ ઇમસ્સ બીજનિક્ખેપવચનત્તા વુત્તં. **સંસીદતીતિ** વહતિ પવત્તતિ. અથ વા **સંસીદતીતિ** સંસીદિસ્સતિ. મનુસ્સિત્થી, ઇત્થિસઞ્ઞિતા, દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગો, તેન રાગેન ઓભાસનં, તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૦. ચતુત્થે **ચીવરન્તિ** નિવાસનાદિ યં કિઞ્ચિ ચીવરં. **પિણ્ડપાતન્તિ** યો કોચિ આહારો. સો હિ પિણ્ડોલ્યેન ભિક્ખુનો પત્તે પતનતો તત્થ તત્થ લદ્ધભિક્ખાનં પિણ્ડાનં પાતો સન્નિપાતોતિ વા પિણ્ડપાતોતિ વુચ્ચતિ. **સેનાસનન્તિ** સયનઞ્ચ આસનઞ્ચ. યત્થ હિ વિહારાદિકે સેતિ નિપજ્જતિ આસતિ નિસીદતિ, તં સેનાસનં. પતિ એતિ એતસ્માતિ પચ્ચયોતિ આહ **"પતિકરણટ્ઠેન પચ્ચયો"**તિ. રોગસ્સ પતિઅયનટ્ઠેન વા પચ્ચયો, પચ્ચનીકગમનટ્ઠેનાતિ અત્થો, વૂપસમનત્થેનાતિ વુત્તં હોતિ. ધાતુક્ખોભલક્ખણસ્સ હિ તંહેતુકદુક્ખવેદનાલક્ખણસ્સ વા રોગસ્સ પટિપક્ખભાવો પતિઅયનટ્ઠો. **યસ્સ કસ્સચીતિ** સપ્પિઆદીસુ યસ્સ કસ્સચિ. **સપ્પાયસ્સાતિ** હિતસ્સ વિકારવૂપસમેનાતિ અધિપ્પાયો. ભિસક્કસ્સ કમ્મં તેન વિધાતબ્બતો, તેનાહ **"અનુઞ્ઞાતત્તા"**તિ. **નગરપરિક્ખારેહીતિ** નગરં પરિવારેત્વા રક્ખણકેહિ. આવાટપરિક્ખેપો પરિખા ઉદ્દાપો પાકારો એસિકા પલિઘો પાકારમત્થકમણ્ડલન્તિ સત્ત નગરપરિક્ખારાતિ વદન્તિ. **સેતપરિક્ખારોતિ** સુવિસુદ્ધસીલાલઙ્કારો. અરિયમગ્ગો હિ ઇધ ''રથો''તિ અધિપ્પેતો. તસ્સ ચ સમ્માવાચાદયો અલઙ્કારટ્ઠેન ''પરિક્ખારો''તિ વુત્તા. **ચક્કવીરિયોતિ** વીરિયચક્કો. **જીવિતપરિક્ખારાતિ** જીવિતસ્સ પવત્તિકારણાનિ. **સમુદાનેતબ્બાતિ** સમ્મા ઉદ્ધં ઉદ્ધં આનેતબ્બા પરિયેસિતબ્બા. પરિવારોપિ હોતિ અન્તરાયાનં પરિતો વારણતો, તેનાહ – **"જીવિત...પે॰... રક્ખણતો"**તિ. તત્થ **અન્તરન્તિ** વિવરં, ઓકાસોતિ અત્થો. **રક્ખણતોતિ** વેરિકાનં અન્તરં અદત્વા અત્તનો સામીનં પરિવારેત્વા ઠિતસેવકા વિય રક્ખણતો. **અસ્સાતિ** જીવિતસ્સ. **કારણભાવતોતિ** ચિરપ્પવત્તિયા કારણભાવતો. રસાયનભૂતઞ્હિ ભેસજ્જં સુચિરમ્પિ કાલં જીવિતં પવત્તેતિયેવ.

૨૯૧. ઉપચારેતિ યત્થ ઠિતો વિઞ્ઞાપેતું સક્કોતિ, તાદિસે. કામો ચેવ હેતુ ચ પારિચરિયા ચ અત્થો. **સેસં બ્યઞ્જનન્તિ**આદીસુ પાળિયં ''અત્તકામ''ન્તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા અત્તનો કામં, અત્તનો હેતું, અત્તનો અધિપ્પાયં, અત્તનો પારિચરિયન્તિ ચત્તારો અત્થા પદભાજને વુત્તા. તેસુ પઠમે અત્થવિકપ્પે કામો ચ હેતુ ચ પારિચરિયા ચ અત્થો, સેસં અધિપ્પાયપદમેકં બ્યઞ્જનં પઠમવિગ્ગહે તદત્થસ્સ અસમ્ભવભાવતો નિરત્થકત્તા. દુતિયે પન અત્થવિકપ્પે અધિપ્પાયો ચ પારિચરિયા ચ અત્થો, કામો ચ હેતુ ચાતિ સેસં પદદ્વયં બ્યઞ્જનં તેસં તત્થ અત્થાભાવતોતિ એવં ચત્તારિ પદાનિ દ્વિન્નં વિગ્ગહાનં વસેન યોજિતાનીતિ કેચિ વદન્તિ. **ગણ્ઠિપદે** ચ અયમેવત્થો વુત્તો. **ચૂળમજ્ઝિમમહાગણ્ઠિપદેસુ** પન ''પઠમસ્મિં અત્થવિકપ્પે કામો ચ હેતુ ચ પારિચરિયા ચ અધિપ્પાયત્થો, સેસં મેથુનધમ્મસઙ્ખાતેન કામેનાતિઆદિ વિગ્ગહવાક્યં અક્ખરવિવરણમત્તતો બ્યઞ્જનમત્તં. દુતિયે અત્થવિકપ્પે અધિપ્પાયો ચ પારિચરિયા ચ અધિપ્પાયત્થો, સેસં અત્તના કામિતા ઇચ્છિતાતિઆદિ વિગ્ગહવાક્યં અક્ખરવિવરણમત્તતો બ્યઞ્જનમત્ત''ન્તિ એવમત્થો વુત્તો . ''બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા''તિ વચનતો અયમેવત્થો ઇધ યુત્તતરોતિ વિઞ્ઞાયતિ. **બ્યઞ્જને આદરં અકત્વાતિ** ઇમિના હિ અટ્ઠકથાયં વુત્તવિગ્ગહવસેન બ્યઞ્જને આદરં અકત્વાતિ અયમત્થો દીપિતો.

ઇદાનિ યથાવુત્તમેવત્થં પદભાજનેન સંસન્દિત્વા દસ્સેતું **"અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો પારિચરિયન્તિ હિ વુત્તે જાનિસ્સન્તિ પણ્ડિતા"**તિઆદિ આરદ્ધં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''અત્તનો હેતુ''ન્તિ વુત્તે અત્તનો અત્થાયાતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ. ''અત્તનો કામં અત્તનો પારિચરિય''ન્તિ ચ વુત્તે કામેન પારિચરિયાતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ. તસ્મા અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો પારિચરિયન્તિ ઇમેહિ તીહિ પદેહિ અત્તનો અત્થાય કામેન પારિચરિયા અત્તકામપારિચરિયાતિ અયમત્થવિકપ્પો વુત્તોતિ વિઞ્ઞૂ જાનિસ્સન્તિ. ''અત્તનો અધિપ્પાય''ન્તિ વુત્તે પન અધિપ્પાયસદ્દસ્સ કામિતસદ્દેન સમાનત્થભાવતો અત્તનો પારિચરિયન્તિ ઇમસ્સ ચ ઉભયવિગ્ગહસામઞ્ઞતો અત્તનો ઇચ્છિતકામિતટ્ઠેન અત્તકામપારિચરિયાતિ અયમત્થવિકપ્પો દ્વીહિ પદેહિ દસ્સિતોતિ વિઞ્ઞૂ જાનિસ્સન્તીતિ.

એતદગ્ગન્તિ એસા અગ્ગા. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે કિઞ્ચાપિ મેથુનયાચનં આગતં, તથાપિ તં દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગવસેન વુત્તં, ઇધ પન અત્તનો મેથુનસ્સાદરાગવસેનાતિ અયં વિસેસો. **વિનીતવત્થૂસુ** ''તેન હિ ભગિનિ અગ્ગદાનં દેહી''તિ ઇદં અત્તનો અત્થાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. મનુસ્સિત્થી, ઇત્થિસઞ્ઞિતા, અત્તકામપારિચરિયાય રાગો, તેન રાગેન વણ્ણભણનં, તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૬. પઞ્ચમે પણ્ડિતસ્સ ભાવો **પણ્ડિચ્ચં**, ઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **ગતિમન્તાતિ** ઞાણગતિયા સમન્નાગતા. **પણ્ડિતાતિ** ઇમિના સભાવઞાણેન સમન્નાગતતા વુત્તા, **બ્યત્તાતિ** ઇમિના ઇત્થિકત્તબ્બેસુ વિસારદપઞ્ઞાય. તેનાહ **"ઉપાયઞ્ઞૂ વિસારદા"**તિ. **મેધાવિનીતિ** ઠાનુપ્પત્તિપઞ્ઞાસઙ્ખાતાય તસ્મિં તસ્મિં અત્થકિચ્ચે ઉપટ્ઠિતે ઠાનસો તઙ્ખણે એવ ઉપ્પજ્જનપઞ્ઞાય સમન્નાગતા. તેનાહ **"દિટ્ઠં દિટ્ઠં કરોતી"**તિ. **છેકાતિ** યાગુભત્તસમ્પાદનાદીસુ નિપુણા. **ઉટ્ઠાનવીરિયસમ્પન્નાતિ** કાયિકેન વીરિયેન સમન્નાગતા, યથા અઞ્ઞા કુસીતા નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નાવ હોન્તિ, ઠિતટ્ઠાને ઠિતાવ, એવં અહુત્વા વિપ્ફારિકેન ચિત્તેન સબ્બકિચ્ચં નિપ્ફાદેતીતિ વુત્તં હોતિ. **કુમારિકાયાતિ** નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, હેતુમ્હિ વા કરણવચનં. તેનાહ **"કુમારિકાય કારણા"**તિ. આવહનં **આવાહો**, પરિગ્ગહભાવેન દારિકાય ગણ્હાપનં, તથા દાપનં **વિવાહો**. તેનાહ **"દારકસ્સા"**તિઆદિ.

૨૯૭-૨૯૮. ભત્તપાચનં સન્ધાય **રન્ધાપનં** વુત્તં, યસ્સ કસ્સચિ પાચનં સન્ધાય **પચાપનં** વુત્તં. દુટ્ઠં કુલં ગતા દુગ્ગતાતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો **"યત્થ વા ગતા"**તિઆદિમાહ. આહરણં **આહારો**. **ન ઉપાહટન્તિ** ન દિન્નં. **કયો** ગહણં, **વિક્કયો** દાનં. તદુભયં સઙ્ગણ્હિત્વા **"વોહારો"**તિ વુત્તં. **મણ્ડિતપસાધિતોતિ** એત્થ બાહિરુપકરણેન અલઙ્કરણં **મણ્ડનં**, અજ્ઝત્તિકાનં કેસાદીનંયેવ સણ્ઠપનં **પસાધનં**.

૩૦૦. ''અબ્ભુતં કાતું ન વટ્ટતી''તિ ઇમિના દુક્કટં હોતીતિ દીપેતિ. **"પરાજિતેન દાતબ્બ"**ન્તિ વુત્તત્તા અદેન્તો ધુરનિક્ખેપેન કારેતબ્બો. અચિરકાલે અધિકારો એતસ્સ અત્થીતિ **અચિરકાલાધિકારિકં**, સઞ્ચરિત્તં. ''અચિરકાલાચારિક''ન્તિ વા પાઠો, અચિરકાલે આચારો અજ્ઝાચારો એતસ્સાતિ **અચિરકાલાચારિકં**.

કિઞ્ચાપિ એહિભિક્ખૂપસમ્પન્ના ચેવ સરણગમનૂપસમ્પન્ના ચ સઞ્ચરિત્તાદિપણ્ણત્તિવજ્જં આપત્તિં આપજ્જન્તિ, તેસં પન ન સબ્બકાલિકત્તા તે વજ્જેત્વા સબ્બકાલાનુરૂપં તન્તિં ઠપેન્તો ભગવા ઇધાપિ ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નં ભિક્ખું દસ્સેતું **"તત્ર ય્વાયં ભિક્ખુ...પે॰... અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ"**તિ પદભાજનં આહ, ન પન નેસં સઞ્ચરિત્તાદિઆપજ્જને અભબ્બભાવતો. ખીણાસવાપિ હિ અપ્પસ્સુતા કિઞ્ચાપિ લોકવજ્જં નાપજ્જન્તિ, પણ્ણત્તિયં પન અકોવિદત્તા વિહારકારં કુટિકારં સહાગારં સહસેય્યન્તિ એવરૂપા કાયદ્વારે આપત્તિયો આપજ્જન્તિ, સઞ્ચરિત્તં પદસોધમ્મં ઉત્તરિછપ્પઞ્ચવાચં ભૂતારોચનન્તિ એવરૂપા વચીદ્વારે આપત્તિયો આપજ્જન્તિ, ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનવસેન મનોદ્વારે રૂપિયપટિગ્ગહણાપત્તિં આપજ્જન્તિ.

૩૦૧. સઞ્ચરણં સઞ્ચરો, સો એતસ્સ અત્થીતિ સઞ્ચરી, તસ્સ ભાવો **સઞ્ચરિત્તં**. તેનાહ **"સઞ્ચરણભાવ"**ન્તિ, ઇત્થિપુરિસાનં અન્તરે સઞ્ચરણભાવન્તિ અત્થો. **જાયત્તને જારત્તનેતિ** ચ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, જાયભાવત્થં જારભાવત્થન્તિ વુત્તં હોતિ. **જાયભાવેતિ** ભરિયભાવાય. **જારભાવેતિ** સામિકભાવાય. કિઞ્ચાપિ ઇમસ્સ પદભાજને ''જારી

ભવિસ્સસી''તિ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન પદભાજનં વુત્તં, જારત્તનેતિ પન નિદ્દેસસ્સ ઉભયલિઙ્ગસાધારણત્તા પુરિસલિઙ્ગવસેનપિ યોજેત્વા અત્થં દસ્સેન્તો "**ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચેન્તો જારત્તને આરોચેતી**"તિઆદિમાહ. એત્થ હિ ''જારો ભવિસ્સસી''તિ ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચેન્તો જારત્તને આરોચેતિ નામ. પાળિયં પન ઇત્થિલિઙ્ગવસેનેવ યોજના કતા, તદનુસારેન પુરિસલિઙ્ગવસેનપિ સક્કા યોજેતુન્તિ.

ઇદાનિ પાળિયં વુત્તનયેનપિ અત્થં દસ્સેન્તો "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. **પતિ ભવિસ્સસી**તિ વુત્તમેવત્થં ''સામિકો ભવિસ્સસી''તિ પરિયાયવચનેન વિસેસેત્વા દસ્સેતિ. ઇદઞ્ચ જારત્તનેતિ નિદ્દેસસ્સ ઉભયલિઙ્ગસાધારણત્તા વુત્તં. **મુહુત્તિકા ભવિસ્સસી**તિ અસામિકં સન્ધાય વુત્તં, **જારી ભવિસ્સસી**તિ સસામિકં સન્ધાય. **અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપી**તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તન્તિ આહ "**એતેનેવુપાયેના**"તિઆદિ.

૩૦૩. **સેરિવિહાર**ન્તિ સચ્છન્દચારં. **અત્તનો વસ**ન્તિ અત્તનો આણં. **ગોત્ત**ન્તિ ગોતમગોત્તાદિકં ગોત્તં. **ધમ્મો**તિ પણ્ડરઙ્ગપરિબ્બાજકાદીનં, તેસં તેસં વા કુલાનં ધમ્મો. ગોત્તવન્તેસુ ગોત્તસદ્દો, ધમ્મચારીસુ ચ ધમ્મસદ્દો વત્તતીતિ આહ "**સગોત્તેહી**"તિઆદિ. તત્થ **સગોત્તેહી**તિ સમાનગોત્તેહિ, એકવંસજાતેહીતિ અત્થો. **સહધમ્મિકેહી**તિ એકસ્સ સત્થુસાસને સહચરિતબ્બધમ્મેહિ, સમાનકુલધમ્મેહિ વા. તેનેવાહ "**એકં સત્થાર**"ન્તિઆદિ. તત્થ ''એકં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતેહી''તિ ઇમિના પણ્ડરઙ્ગપરિબ્બાજકાદયો વુત્તા, **એકગણપરિયાપન્નેહી**તિ માલાકારાદિએકગણપરિયાપન્નેહિ.

સસામિકા **સારક્ખા**. યસ્સા ગમને રઞ્ઞા દણ્ડો ઠપિતો, સા **સપરિદણ્ડા**. **પચ્છિમાનં દ્વિન્ન**ન્તિ સારક્ખસપરિદણ્ડાનં મિચ્છાચારો હોતિ તાસં સસામિકભાવતો. **ન ઇતરાસ**ન્તિ ઇતરાસં માતુરક્ખિતાદીનં અટ્ઠન્નં પુરિસન્તરગમને નત્થિ મિચ્છાચારો તાસં અસામિકભાવતો. યા હિ સામિકસ્સ સન્તકં ફસ્સં થેનેત્વા પરેસં અભિરતિં ઉપ્પાદેન્તિ, તાસં મિચ્છાચારો, ન ચ માતાદયો તાસં ફસ્સે ઇસ્સરા. માતાદયો હિ ન અત્તના ફસ્સાનુભવનત્થં તા રક્ખન્તિ, કેવલં અનાચારં નિસેધેન્તા પુરિસન્તરગમનં તાસં વારેન્તિ. પુરિસસ્સ પન એતાસુ અટ્ઠસુપિ હોતિયેવ મિચ્છાચારો માતાદીહિ યથા પુરિસેન સદ્ધિં સંવાસં ન કપ્પેતિ, તથા રક્ખિતત્તા પરેસં રક્ખિતગોપિતં ફસ્સં થેનેત્વા કુટ્ઠભાવતો.

ધનેન કીતાતિ ભરિયભાવત્થં ધનેન કીતા. તેનાહ "**યસ્મા પના**"તિઆદિ. **ભોગેના**તિ ભોગહેતુ. ભોગત્થઞ્હિ વસન્તી ''ભોગવાસિની''તિ વુચ્ચતિ. **લભિત્વા**તિ યો નં વાસેતિ, તસ્સ હત્થતો લભિત્વા. ઉદકપત્તં આમસિત્વા ગહિતા **ઓદપત્તકિની**. તેનાહ "**ઉભિન્ન**"ન્તિઆદિ. **ધજેન આહટા**તિ એત્થ ધજયોગતો સેનાવ ધજસદ્દેન વુત્તા, ઉસ્સિતદ્ધજાય સેનાય આહટાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ "**ઉસ્સિતદ્ધજાયા**"તિઆદિ.

૩૦૫. **બહિદ્ધા વિમટ્ઠં નામ હોતી**તિ અઞ્ઞત્થ આરોચિતં નામ હોતિ. **તં કિરિયં સમ્પાદેસ્સતી**તિ તસ્સા આરોચેત્વા તં કિચ્ચં સમ્પાદેતુ વા મા વા, તંકિરિયાસમ્પાદને યોગ્યતં સન્ધાય વુત્તં. દારકં દારિકઞ્ચ અજાનાપેત્વા તેસં માતાપિતુઆદીહિ માતાપિતુઆદીનંયેવ સન્તિકં સાસને પેસિતેપિ હરણવીમંસનપચ્ચાહરણસઙ્ખાતાય તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. યં ઉદ્દિસ્સ સાસનં પેસિતં, તંયેવ સન્ધાય તસ્સા માતુઆદીનં આરોચિતે વત્થુનો એકત્તા માતુઆદયોપિ ખેત્તમેવાતિ ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણભાવં દસ્સેતું "**બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી**"તિઆદિ ઉદાહટં. **ઇમિના સમેતી**તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – યથા સયં અનારોચેત્વા અઞ્ઞેન અન્તેવાસિઆદિના આરોચાપેન્તસ્સ વિસઙ્કેતો નત્થિ, એવં તસ્સા સયં અનારોચેત્વા આરોચનત્થં માતુઆદીનં વદન્તસ્સપિ નત્થિ વિસઙ્કેતોતિ. ઘરં નયતીતિ **ઘરણી**. **મૂલટ્ઠાનઞ્ચ વસેના**તિ એત્થ પુરિસસ્સ માતુઆદયો સાસનપેસને મૂલભૂતત્તા ''મૂલટ્ઠા''તિ વુચ્ચન્તિ. **માતુરક્ખિતાય માતા ભિક્ખું પહિણતી**તિ એત્થ અત્તનો વા ધીતુ સન્તિકં ''ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા હોતૂ''તિ ભિક્ખું પહિણતિ, પુરિસસ્સ વા સન્તિકં ''મમ ધીતા ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા હોતૂ''તિ પહિણતીતિ ગહેતબ્બં. એસ નયો સેસેસુપિ. **પુબ્બે વુત્તનયત્તા**તિ પઠમસઙ્ઘાદિસેસે વુત્તનયત્તા.

૩૩૮. **એત્તોવ પક્કમતી**તિ પુન આગન્ત્વા આણાપકસ્સ અનારોચેત્વા તતોયેવ પક્કમતિ. **અઞ્ઞેન કરણીયેના**તિ ગમનહેતુવિસુદ્ધિદસ્સનત્થં વુત્તં. તેનેવ પન કરણીયેન ગન્ત્વાપિ કિઞ્ચિ અનારોચેન્તો **ન વીમંસતિ** નામ. **અનભિનન્દિત્વા**તિ ઇદં તથા પટિપજ્જમાનં સન્ધાય વુત્તં, સતિપિ અભિનન્દને સાસનં અનારોચેન્તો પન **ન વીમંસતિ** નામ. **તતિયપદે વુત્તનયેના**તિ ''સો તસ્સા વચનં અનભિનન્દિત્વા''તિઆદિના વુત્તનયેન. **વત્થુગણનાયા**તિ સમ્બહુલાનં ઇત્થિપુરિસાનં સમભાવે સતિ દ્વિન્નં દ્વિન્નં ઇત્થિપુરિસવત્થૂનં ગણનાય. સચે પન એકતો અધિકા હોન્તિ, અધિકાનં ગણનાય આપત્તિભેદો વેદિતબ્બો.

૩૩૯-૩૪૦. પાળિયં ચતુત્થવારે અસતિપિ ''ગચ્છન્તો ન સમ્પાદેતિ, આગચ્છન્તો વિસંવાદેતિ, અનાપત્તી''તિ ઇદં અત્થતો આપન્નમેવાતિ કત્વા વુત્તં "**ચતુત્થે અનાપત્તી**"તિ. **કારુકાન**ન્તિ વડ્ઢકીઆદીનં. તચ્છકઅયોકારતન્તવાયરજકન્હાપિતકા પઞ્ચ કારવો ''કારુકા''તિ વુચ્ચન્તિ. **એવરૂપેન...પે॰... અનાપત્તી**તિ તાદિસં ગિહિવેય્યાવચ્ચમ્પિ ન હોતીતિ કત્વા વુત્તં.

કાયતો સમુટ્ઠાતીતિ પણ્ણત્તિં વા અલંવચનીયભાવં વા અજાનન્તસ્સ કાયતો સમુટ્ઠાતિ. **વાચતો સમુટ્ઠાતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **કાયવાચતો સમુટ્ઠાતી**તિ પણ્ણત્તિં જાનિત્વા અલંવચનીયભાવં અજાનન્તસ્સપિ કાયવાચતો સમુટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં. **અલંવચનીયા હોન્તી**તિ દેસચારિત્તવસેન પણ્ણદાનાદિના પરિચ્ચત્તા હોન્તિ. **પણ્ણત્તિં પન જાનિત્વા**તિ એત્થ અલંવચનીયભાવં વાતિ ચ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના) ''તદુભયં પન જાનિત્વા એતેહેવ તીહિ નયેહિ સમાપજ્જન્તસ્સ તાનેવ તીણિ તદુભયજાનનચિત્તેન સચિત્તકાનિ હોન્તી''તિ વુત્તં. તસ્મા **પણ્ણત્તિજાનનચિત્તેના**તિ એત્થાપિ તદુભયજાનનં વત્તબ્બં. ભિક્ખું અજાનાપેત્વા અત્તનો અધિપ્પાયં પણ્ણે લિખિત્વા દિન્નં હરન્તસ્સપિ આપત્તિ હોતિ, ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અચિત્તકત્તાતિ ન ગહેતબ્બં. પાળિયં પન ''આરોચેતી''તિ વુત્તત્તા અટ્ઠકથાયઞ્ચ તત્થ તત્થ આરોચનસ્સેવ દસ્સિતત્તા કાયેન વા વાચાય વા આરોચેન્તસ્સેવ આપત્તિ હોતીતિ ગહેતબ્બં.

૩૪૧. **દુટ્ઠુલ્લાદીસુપીતિ આદિ**-સદ્દેન સઞ્ચરિત્તમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. એત્થ પન કિઞ્ચાપિ ઇત્થી નામ મનુસ્સિત્થી, ન યક્ખી, ન પેતી, ન તિરચ્છાનગતા, પુરિસો નામ મનુસ્સપુરિસો, ન યક્ખોતિઆદિ ન વુત્તં, તથાપિ મનુસ્સજાતિકાવ ઇત્થિપુરિસા ઇધ અધિપ્પેતા. તસ્મા યેસુ સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતિ, તેસં મનુસ્સજાતિકતા, ન નાલંવચનીયતા, પટિગ્ગણ્હનવીમંસનપચ્ચાહરણાનીતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચઙ્ગાનિ.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૨. છટ્ઠે **એત્તકેના**તિ એત્તકેન દારુઆદિના. **અપરિચ્છિન્નપ્પમાણાયો**તિ અપરિચ્છિન્નદારુઆદિપ્પમાણાયો. **મૂલચ્છેજ્જાય પુરિસં યાચિતું ન વટ્ટતી**તિ પરસન્તકભાવતો મોચેત્વા અત્તનોયેવ સન્તકં કત્વા યાચિતું ન વટ્ટતિ. એવં મૂલચ્છેજ્જાય અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો યાચન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિયા દુક્કટં. દાસં અત્તનો અત્થાય

સાદિયન્તસ્સપિ દુક્કટમેવ ''દાસિદાસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) વચનતો. ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો પન દાસં મૂલચ્છેજ્જાય યાચન્તસ્સ સાદિયનવસેન દુક્કટં. **સકકમ્મં ન યાચિતબ્બાતિ** પાણાતિપાતસિક્ખાપદરક્ખણત્થં વુત્તં. **અનિયમેત્વાપિ ન યાચિતબ્બાતિ** મનુસ્સાનં અઞ્ઞથા ગાહસ્સપિ સમ્ભવતો વુત્તં, સુદ્ધચિત્તેન પન હત્થકમ્મં યાચન્તસ્સ આપત્તિ નામ નત્થિ.

સબ્બકપ્પિયભાવદીપનત્થન્તિ સબ્બસો કપ્પિયભાવદીપનત્થં. **મૂલં દેથાતિ વત્તું વટ્ટતીતિ** યસ્મા મૂલં દસ્સામાતિ તેહિ પઠમં વુત્તત્તા વિઞ્ઞત્તિ ન હોતિ, યસ્મા ચ મૂલન્તિ ભણિતં સામઞ્ઞવચનતો અકપ્પિયવચનં ન હોતિ, તસ્મા મૂલં દેથાતિ વત્તું વટ્ટતિ. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** અપરિગ્ગહિતં. **અકપ્પિયકહાપણાદિ ન દાતબ્બન્તિ** કિઞ્ચાપિ અકપ્પિયકહાપણાદિં અસાદિયન્તેન કપ્પિયવોહારતો દાતું વટ્ટતિ, તથાપિ સારુપ્પં ન હોતિ. મનુસ્સા ચ એતસ્સ સન્તકં કિઞ્ચિ અત્થીતિ વિહેઠેતબ્બં મઞ્ઞન્તીતિ અકપ્પિયકહાપણાદિદાનં પટિક્ખિત્તં. **તથેવ પાચેત્વાતિ** હત્થકમ્મવસેનેવ પાચેત્વા. ''કિં, ભન્તે''તિ એત્તકેપિ પુચ્છિતે યદત્થાય પવિટ્ઠો, તં કથેતું વટ્ટતિ પુચ્છિતપઞ્હત્તા.

વત્તન્તિ ચારિત્તં, આપત્તિ પન ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **કપ્પિયં કારાપેત્વા પટિગ્ગહેતબ્બાનીતિ** સાખાય લગ્ગરજસ્મિં પત્તે પતિતેપિ સાખં છિન્દિત્વા ખાદિતુકામતાયપિ સતિ સુખપરિભોગત્થં વુત્તં. **''નદિં વા...પે॰... આહરા''તિ વત્થું વટ્ટતીતિ** અપરિગ્ગહિતત્તા વુત્તં. **ગેહતો...પે॰... પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ** પરિગ્ગહિતઉદકત્તા વિઞ્ઞત્તિયા દુક્કટં હોતીતિ અધિપ્પાયો. **અલજ્જીહિ...પે॰... ન કારેતબ્બન્તિ** ઇદં ઉત્તરિભઙ્ગાધિકારત્તા અજ્ઝોહરણીયં સન્ધાય વુત્તં. બાહિરપરિભોગેસુ પન અલજ્જીહિપિ હત્થકમ્મં કારેતું વટ્ટતીતિ.

ગોણં પન...પે॰... આહરાપેતું ન વટ્ટતીતિ અત્તનો અત્થાય મૂલચ્છેજ્જવસેન આહરાપેતું ન વટ્ટતિ. **આહરાપેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ** અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિયા દુક્કટં. અત્તનો અત્થાય સાદિયનેપિ દુક્કટમેવ ''હત્થિગવાસ્સવળવપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) વુત્તત્તા. તેનેવાહ **''ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતોપિ મૂલચ્છેજ્જાય યાચિતું ન વટ્ટતી''**તિ. **રક્ખિત્વાતિ** યથા ચોરા ન હરન્તિ, એવં રક્ખિત્વા. **જગ્ગિત્વાતિ** તિણદાનાદીહિ જગ્ગિત્વા. **ન સમ્પટિચ્છિતબ્બન્તિ** અત્તનો અત્થાય ગોણે સાદિયનસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા વુત્તં.

સકટં દેથાતિ...પે॰... વટ્ટતીતિ મૂલચ્છેજ્જવસેન સકટં દેથાતિ વત્તું ન વટ્ટતિ. **તાવકાલિકં વટ્ટતીતિ** તાવકાલિકં કત્વા સબ્બત્થ યાચિતું વટ્ટતિ. વલ્લિઆદીસુ ચ પરપરિગ્ગહિતેસુ એસેવ નયોતિ યોજેતબ્બં . **ગરુભણ્ડપ્પહોનકેસુયેવ ચ વલ્લિઆદીસૂતિ** એત્થ **આદિ**-સદ્દેન વેળુમુઞ્જપબ્બજતિણમત્તિકાનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. યં પન વત્થુવસેન અપ્પં હુત્વા અગ્ઘવસેન મહન્તં હરિતાલહિઙ્ગુલકાદિ, તં ગરુભણ્ડં અપ્પહોન્તમ્પિ યાચિતું ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

સાતિ વિઞ્ઞત્તિં પરામસતિ. સા ચ ઇધ પરિકથાદિના યેન કેનચિ અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપનં વિઞ્ઞત્તીતિ ગહેતબ્બા. તેનાહ **''સબ્બેન સબ્બ''**ન્તિ, સબ્બપ્પકારેનાતિ અત્થો. તેન ''પરિકથાદિવસેનપિ વિઞ્ઞાપનં ન વટ્ટતી''તિ દીપેતિ. પરિકથોભાસનિમિત્તકમ્મમ્પિ હિ ચીવરપિણ્ડપાતેસુ દ્વીસુ પચ્ચયેસુ ન વટ્ટતિ. ઇદાનિ સેનાસનપચ્ચયે અધિપ્પેતં વિઞ્ઞત્તિં પરિકથાદીહિ વિસેસેત્વા દસ્સેન્તો **''આહર દેહીતિ વિઞ્ઞત્તિમત્તમેવ ન વટ્ટતી''**તિ આહ. **પરિકથોભાસનિમિત્તકમ્માનિ વટ્ટન્તીતિ** એત્થ **પરિકથા** નામ પરિયાયેન કથનં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સેનાસનં સમ્બાધન્તિઆદિવચનં. **ઓભાસો** નામ ઉજુકમેવ અકથેત્વા યથા અધિપ્પાયો વિભૂતો હોતિ, એવં ઓભાસનં, ઉપાસકા, તુમ્હે કુહિં વસથાતિ? પાસાદે, ભન્તેતિ. ભિક્ખૂનં પન, ઉપાસકા, પાસાદો ન વટ્ટતીતિઆદિવચનં. **નિમિત્તકમ્મં** નામ પચ્ચયે ઉદ્દિસ્સ યથા અધિપ્પાયો વિઞ્ઞાયતિ, એવં નિમિત્તકમ્મં, સેનાસનત્થં ભૂમિપરિકમ્માદીનિ કરોન્તસ્સ ''કિં, ભન્તે, કરોસિ, કો કારાપેતી''તિ વુત્તે ''ન કોચી''તિઆદિવચનં.

ઇદાનિ ગિલાનપચ્ચયે વિઞ્ઞત્તિઆદિકં સબ્બમ્પિ વટ્ટતીતિ દસ્સેન્તો આહ **''ગિલાનપચ્ચયે પના''**તિઆદિ. તથા ઉપ્પન્નં પન ભેસજ્જં રોગે વૂપસન્તે પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, ન વટ્ટતીતિ? તત્થ વિનયધરા ''ભગવતા રોગસીસેન પરિભોગસ્સ દ્વારં દિન્નં, તસ્મા અરોગકાલેપિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, આપત્તિ ન હોતી''તિ વદન્તિ. સુત્તન્તિકા પન ''કિઞ્ચાપિ આપત્તિ ન હોતિ, આજીવં પન કોપેતિ, તસ્મા સલ્લેખપ્પટિપત્તિયં ઠિતસ્સ ન વટ્ટતિ, સલ્લેખં કોપેતી''તિ વદન્તિ. **ઉક્કમન્તીતિ** અપગચ્છન્તિ.

૩૪૪. મણિ કણ્ઠે અસ્સાતિ **મણિકણ્ઠો**, મણિના ઉપલક્ખિતો વા કણ્ઠો અસ્સાતિ **મણિકણ્ઠોતિ** મજ્ઝપદલોપીસમાસો દટ્ઠબ્બો. **દેવવણ્ણન્તિ** દેવત્તભાવં. **પસન્નાકારન્તિ** પસન્નેહિ કાતબ્બકિચ્ચં, કાયવેય્યાવચ્ચસઙ્ખાતં ઉપટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતિ. મણિયાચનાય તસ્સ અનાગમનેન અત્તનો વટ્ટિ હોતીતિ વુત્તં ''મણિના મે અત્થો''તિ, મન્તપદનીહારેન વા તથા વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૩૪૫. **વત્તમાનસમીપેતિ** વત્તમાનસ્સ સમીપે અતીતે. **એવં વત્તું લબ્ભતીતિ** ''આગતોસી''તિ વત્તબ્બે વત્તમાનસમીપત્તા ''આગચ્છસી''તિ એવં વત્તમાનવોહારેન વત્તું લબ્ભતિ. લક્ખણં પનેત્થ સદ્દસત્થાનુસારતો વેદિતબ્બં. **સો એવ નયોતિ** ''આગતોમ્હી''તિ વત્તબ્બે ''આગચ્છામી''તિ અયમ્પિ વત્તમાનસમીપે વત્તમાનવોહારોતિ દસ્સેતિ.

૩૪૮-૩૪૯. યસ્મા પન ન સક્કા કેવલં યાચનાય કિઞ્ચિ કાતું, તસ્મા ''સયં યાચિતકેહિ ઉપકરણેહી''તિ અધિપ્પાયત્થો વુત્તો. ઉદ્ધંમુખં લિત્તા **ઉલ્લિત્તા**, અધોમુખં લિત્તા **અવલિત્તા**. યસ્મા પન ઉદ્ધંમુખં લિમ્પન્તા યેભુય્યેન અન્તો લિમ્પન્તિ, અધોમુખં લિમ્પન્તા ચ બહિ, તસ્મા વુત્તં **''ઉલ્લિત્તાતિ અન્તોલિત્તા, અવલિત્તાતિ બહિલિત્તા''**તિ. તત્થ **ઉલ્લિત્તા** નામ ઠપેત્વા તુલાપિટ્ઠસઙ્ઘાતવાતપાનધૂમછિદ્દાદિભેદં અલેપોકાસં અવસેસે લેપોકાસે કુટ્ટેહિ સદ્ધિં ઘટેત્વા છદનસ્સ અન્તો સુધાય વા મત્તિકાય વા લિત્તા. **અવલિત્તા** નામ વુત્તનયેનેવ છદનસ્સ બહિ લિત્તા. **ઉલ્લિત્તાવલિત્તા** નામ તથેવ છદનસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ લિત્તા.

બ્યઞ્જનં સમેતીતિ ''કારયમાનેના''તિ હેતુકત્તુવસેન ઉદ્દિટ્ઠપદસ્સ ''કારાપેન્તેના''તિ હેતુકત્તુવસેનેવ નિદ્દેસસ્સ કતત્તા બ્યઞ્જનં સમેતિ. યદિ એવં ''કરોન્તો વા કારાપેન્તો વા''તિ કસ્મા તસ્સ પદભાજનં વુત્તન્તિ આહ **''યસ્મા પના''**તિઆદિ. ''અત્તના વિપ્પકતં પરેહિ પરિયોસાપેતી''તિઆદિવચનતો **''કરોન્તેનપિ ઇધ વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બ''**ન્તિ વુત્તં. તત્થ **ઇધ વુત્તનયેનેવાતિ** ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ. **ઉભોપેતેતિ** કારકકારાપકા. **કારયમાનેનાતિ ઇમિનાવ પદેન સઙ્ગહિતાતિ** કથં સઙ્ગહિતા. ન હિ કારયમાનો કરોન્તો નામ હોતિ, એવં પનેત્થ અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો – યસ્મા કરોન્તેનપિ કારયમાનેનપિ ઇધ વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં, તસ્મા કારયમાનેન એવં પટિપજ્જિતબ્બન્તિ વુત્તે પગેવ કરોન્તેનાતિ ઇદં અત્થતો આગતમેવાતિ ''કારયમાનેના''તિ ભગવતા વુત્તં. તતો ''કારયમાનેના''તિ વુત્તે સામત્થિયતો લબ્ભમાનોપિ અત્થો તેનેવ સઙ્ગહિતો નામ હોતીતિ. **બ્યઞ્જનં વિલોમિતં ભવેય્યાતિ** યસ્મા ''કારયમાનેના''તિ ઇમસ્સ ''કરોન્તેના''તિ ઇદં પરિયાયવચનં ન હોતિ, તસ્મા કરોન્તેન વા કારાપેન્તેન વાતિ પદત્થવસેન નિદ્દેસે કતે બ્યઞ્જનં વિરુદ્ધં ભવેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **અત્થમત્તમેવાતિ** પદત્થતો સામત્થિયતો ચ લબ્ભમાનં અત્થમત્તમેવ.

ઉદ્દેસોતિ ઉદ્દિસિતબ્બો. **અબ્બોહારિકન્તિ** અપ્પમાણં. ''આયામતો ચ વિત્થારતો ચા''તિ અવત્વા વિકપ્પત્થસ્સ **વા**-સદ્દસ્સ વુત્તત્તા એકતોભાગેન વડ્ઢિતેપિ આપત્તિયેવાતિ દસ્સેન્તો **''યો પના''**તિઆદિમાહ. **તિહત્થાતિ** વડ્ઢકીહત્થેન તિહત્થા. **પમાણયુત્તો મઞ્ચોતિ** પકતિવિદત્થિયા નવવિદત્થિપ્પમાણો મઞ્ચો. **પમાણિકા કારેતબ્બાતિ** ઉક્કટ્ઠપ્પમાણં સન્ધાય વુત્તત્તા ઉક્કટ્ઠપ્પમાણયુત્તાવ કુટિ અદેસિતવત્થુકા ન વટ્ટતિ, પમાણતો પન ઊનતરા અદેસિતવત્થુકાપિ વટ્ટતીતિ કસ્સચિ સન્દેહો સિયાતિ તંનિવત્તનત્થં **''પમાણતો**

ઊનતરમ્પી''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **પમાણતો ઊનતરન્તિ** પાળિયં વુત્તપ્પમાણતો ઊનતરં. પચ્છિમેન પમાણેન ચતુહત્થતો ઊનતરા કુટિ નામ ન હોતીતિ ચતુહત્થતો પટ્ઠાય કુટિલક્ખણપ્પત્તં કુટિં દસ્સેતું ''**ચતુહત્થં પઞ્ચહત્થમ્પી**''તિ વુત્તં. **કલલલેપોતિ** કેનચિ સિલેસેન કતલેપો, તમ્બમત્તિકાદિકલલલેપો વા. **અલેપો એવાતિ** અબ્બોહારિકાયેવાતિ અધિપ્પાયો. **પિટ્ઠસઙ્ઘાટો** દ્વારબાહા. **ઓલોકેત્વાપીતિ** અપલોકેત્વાપિ, અપલોકનકમ્મવસેનપિ કાતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

૩૫૩. યથા સીહાદીનં ગોચરાય પક્કમન્તાનં નિબદ્ધગમનમગ્ગો ન વટ્ટતિ, એવં હત્થીનમ્પિ નિબદ્ધગમનમગ્ગો ન વટ્ટતિ. **એતેસન્તિ** સીહાદીનં. **ચારિભૂમીતિ** ગોચરભૂમિ. **ન ગહિતાતિ** ન વારિતાતિ અધિપ્પાયો. **આરોગ્યત્થાયાતિ** નિરુપદ્દવત્થાય. **સેસાનીતિ** પુબ્બણ્ણનિસ્સિતાદીનિ. **પુબ્બણ્ણનિસ્સિતન્તિ** એત્થ પુબ્બણ્ણવિરુહનટ્ઠાનં પુબ્બણ્ણ-સદ્દેન ગહિતં. તેનાહ – ''**સત્તન્નં ધઞ્ઞાનં...પે॰... ઠિત**''ન્તિ. અભિહનન્તિ એત્થાતિ **અબ્ભાઘાતં**. ''વેરિઘર''ન્તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું ''**ચોરાનં મારણત્થાય કત**''ન્તિ વુત્તં. **ધમ્મગન્ધિકાતિ** હત્થપાદાદિછિન્દનગન્ધિકા.

આવિજ્જિતું ન સક્કા હોતીતિ છિન્દતટાદિસમ્ભવતો ન સક્કા હોતિ આવિજ્જિતું. **પાચિનન્તિ** કુટિવત્થુસામન્તા ચિનિતબ્બઅધિટ્ઠાનં. કિઞ્ચાપિ ઇધ પુબ્બપયોગસહપયોગાનં અદિન્નાદાને વિય વિસેસો નત્થિ, તથાપિ તેસં વિભાગેન દસ્સનં છિન્દિત્વા પુન કાતબ્બાતિ એત્થ કુટિયા ભેદનપરિચ્છેદદસ્સનત્થં કતં. **તદત્થાયાતિ** તચ્છનત્થાય. **એવં કતન્તિ** અદેસિતવત્થું પમાણાતિક્કન્તં વા કતં. દારુના કતં કુટ્ટં એત્થાતિ **દારુકુટ્ટિકા**, કુટિ. **સિલાકુટ્ટિકન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **પણ્ણસાલન્તિ** બહિ પણ્ણેહિ છાદેતબ્બં ઉલ્લિત્તાવલિત્તં કુટિમેવ વદતિ. તેનેવાહ ''**સભિત્તિચ્છદનં લિમ્પિસ્સામી**''તિ.

અન્તોલેપેનેવ નિટ્ઠાપેતુકામં સન્ધાય ''**અન્તોલેપે વા**''તિઆદિ વુત્તં. **બહિલેપે વાતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. તસ્મિં દ્વારબદ્ધે વા વાતપાને વા ઠપિતેતિ યોજેતબ્બં. **તસ્સોકાસન્તિ** તસ્સ દ્વારબદ્ધસ્સ વા વાતપાનસ્સ વા ઓકાસં. **પુન વડ્ઢેત્વા વાતિ** પુબ્બેવ ઠપિતોકાસં ખુદ્દકં ચે, ભેદનેન પુન વડ્ઢેત્વા. **લેપો ન ઘટિયતીતિ** પુબ્બે દિન્નલેપો દ્વારબદ્ધેન વા વાતપાનેન વા સદ્ધિં ન ઘટિયતિ, એકાબદ્ધં હુત્વા ન તિટ્ઠતીતિ વુત્તં હોતિ. **તન્તિ** દ્વારબદ્ધં વા વાતપાનં વા. **પઠમમેવ સઙ્ઘાદિસેસોતિ** લેપકિચ્ચસ્સ નિટ્ઠિતત્તા દ્વારબદ્ધં વા વાતપાનં વા ઠપનતો પુબ્બેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો. **અટ્ઠઙ્ગુલમત્તેન અપ્પત્તચ્છદનં કત્વાતિ** એત્થ એવં મે આપત્તિ ન સિયાતિ ભિત્તિયં વા છદને વા એકઙ્ગુલમત્તમ્પિ ઓકાસં લેપેન અઘટેત્વા ઠપેતિ, વટ્ટતીતિ વદન્તિ. મત્તિકાકુટ્ટમેવ મત્તિકાલેપસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ આહ – ''**સચે મત્તિકાય કુટ્ટં કરોતિ, છદનલેપેન સદ્ધિં ઘટને આપત્તી**''તિ. **ઉભિન્નં અનાપત્તીતિ** પુરિમસ્સ લેપસ્સ અઘટિતત્તા દુતિયસ્સ અત્તુદ્દેસિકતાસમ્ભવતો ઉભિન્નં અનાપત્તિ, તસ્મા વિનાપિ વત્તસીસેન તેન અનાણત્તો તસ્સ કરોમીતિ કરોતિ, ઉભિન્નં અનાપત્તિયેવ. સચે તેન આણત્તો કરોતિ, મૂલટ્ઠસ્સેવ આપત્તિ.

૩૫૪. **છત્તિંસ ચતુક્કાનિ** નામ ''ભિક્ખુ કુટિં કરોતી''તિઆદિમ્હિ પઠમવારે અદેસિતવત્થુકચતુક્કં દેસિતવત્થુકચતુક્કં પમાણાતિક્કન્તચતુક્કં પમાણિકચતુક્કં અદેસિતવત્થુકપ્પમાણાતિક્કન્તચતુક્કં દેસિતવત્થુકપ્પમાણિકચતુક્કન્તિ છ ચતુક્કાનિ, એવં સમાદિસતિવારાદીસુપિ પઞ્ચસૂતિ છત્તિંસ. **આપત્તિભેદદસ્સનત્થં વુત્તાનીતિ** ''સારમ્ભે ચે ભિક્ખુ વત્થુસ્મિં અપરિક્કમને''તિ અવિસેસેન માતિકાય વુત્તત્તા સારમ્ભઅપરિક્કમનેસુપિ સઙ્ઘાદિસેસોવ સિયાતિ મિચ્છાગાહનિવત્તનત્થં સારમ્ભે અપરિક્કમને ચ દુક્કટં, અદેસિતવત્થુકતાય પમાણાતિક્કન્તતાય ચ સઙ્ઘાદિસેસોતિ એવં આપત્તિભેદદસ્સનત્થં વુત્તાનિ.

૩૫૫-૩૬૧. ''દ્વીહિ સઙ્ઘાદિસેસેહી''તિ વત્તબ્બે વિભત્તિબ્યત્તયેન ચ વચનબ્યત્તયેન ચ **દ્વિન્નં સઙ્ઘાદિસેસેનાતિ** વુત્તન્તિ આહ ''**દ્વીહિ સઙ્ઘાદિસેસેહિ...પે॰... અત્થો વેદિતબ્બો**''તિ. ''અઞ્ઞસ્સ વા દાતબ્બા''તિ વુત્તત્તા વિપ્પકતં કુટિં લભિત્વા અત્તનો અત્થાય કરોન્તસ્સપિ આદિતો પટ્ઠાય અકતત્તા અનાપત્તિયેવાતિ વદન્તિ. **અપચિનિતબ્બાતિ** વિદ્ધંસેતબ્બા. **ભૂમિસમં કત્વાતિ** કુટિવત્થુસમં કત્વા.

૩૬૪. **ન હેત્થ લેપો ઘટિયતીતિ** છદનલેપસ્સ અભાવતો વુત્તં, વિસુંયેવ અનુઞ્ઞાતત્તા પન સચેપિ લેણસ્સ અન્તો ઉપરિભાગે ચિત્તકમ્માદિકરણત્થં લેપં દેન્તિ, વટ્ટતિયેવ. લેપદાનવસેન અકતા ઇટ્ઠકાદિગુહા ગુહા નામાતિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **તિણેહિ વા પણ્ણેહિ વા છાદિતકુટિકાવ વુત્તાતિ** ''કુક્કુટચ્છિકગેહં વટ્ટતી''તિ વત્વા ''છદનં દણ્ડકેહી''તિઆદિના પુન તં દસ્સેન્તેહિ તિણપણ્ણચ્છદના કુટિકાવ વુત્તા. **છદનં દણ્ડકેહિ જાલબન્ધં કત્વાતિ** છદનં દીઘતો તિરિયતો ચ ઠપિતદણ્ડકેહિ જાલં વિય બન્ધિત્વા. **ઓગુમ્ફેત્વાતિ** તિણાદિં વિદ્ધંસેત્વા. **ભિત્તિલેપેન સદ્ધિં લેપે ઘટિતેતિ** એત્થ ઉલ્લિત્તાવલિત્તભાવસ્સ છદનં સન્ધાય વુત્તત્તા સચેપિ ભિત્તિલેપેન અનત્થિકો હોતિ, છદનલેપે સમન્તતો ભિત્તિયા અપ્પમત્તકેનપિ ઘટિતે ભિત્તિલેપેન વિનાપિ આપત્તિયેવાતિ વદન્તિ. ઉપચિકામોચનત્થમેવ હેટ્ઠા પાસાણકુટ્ટં કત્વા તં અલિમ્પિત્વા ઉપરિ લિમ્પતિ, લેપો ન ઘટિયતિ નામ, **અનાપત્તિયેવાતિ** ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન તં ન સમેતિ. તત્થ કેચિ વદન્તિ ''ભિત્તિં અલિમ્પિતુકામતાય અભાવતો છદનલેપે પાસાણકુટ્ટેન સદ્ધિં ઘટિતેપિ તત્થ અનાપત્તિ વુત્તા''તિ, તમ્પિ ન યુત્તં. ''ઉપચિકામોચનત્થમેવા''તિ હિ વુત્તત્તા પાસાણકુટ્ટે પુન લિમ્પિતુકામતાય અભાવોયેવ વિઞ્ઞાયતિ, તેનેવ ''તં અલિમ્પિત્વા''તિ વુત્તં. તસ્મા ''ઉલ્લિત્તાદિભાવો...પે॰... છદનમેવ સન્ધાય વુત્તો''તિ ઇદં સતિપિ ભિત્તિલેપે છદનલેપેન વિના આપત્તિ ન હોતીતિ છદનલેપસ્સ પધાનભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન ભિત્તિલેપેન વિનાપિ આપત્તિ હોતીતિ દસ્સનત્થન્તિ વદન્તિ, ઇદમેવ ચેત્થ યુત્તતરન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ. **એત્થાતિ** તિણકુટિકાય.

એત્થ ચ તિણકુટિકાય એવ સબ્બથા અનાપત્તિભાવસ્સ દસ્સનં **પરિવારપાળિં** આનેત્વા તિણકુટિકાય સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિભાવો સુખેન સક્કા સાધેતુન્તિ કતં. તિણકુટિકાય ચ સબ્બથા અનાપત્તિભાવે સાધિતે તેનેવ નયેન લેણગુહાદીસુપિ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિભાવો સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ. તેનેવ ''**યં પના**''તિઆદિ વુત્તં. તથા હિ તિણકુટિકાય સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિભાવે સાધિતે તેનેવ નયેન અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોન્તસ્સપિ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિભાવો અત્થતો દસ્સિતોયેવ હોતિ. એવઞ્ચ સતિ ભિક્ખુ સમાદિસિત્વા પક્કમતિ ''કુટિં મે કરોથા''તિ, સમાદિસતિ ચ દેસિતવત્થુકા ચ હોતુ અનારમ્ભા ચ સપરિક્કમના ચાતિ, તસ્સ કુટિં કરોન્તિ અદેસિતવત્થુકં સારમ્ભં અપરિક્કમનં. ''આપત્તિ કારુકાનં તિણ્ણં દુક્કટાન''ન્તિ પાળિયં અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોન્તસ્સપિ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ દુક્કટં કસ્મા વુત્તન્તિ ઇમં ચોદનં મનસિ નિધાય ''**યં પન...પે॰... અકરણપચ્ચયા વુત્ત**''ન્તિ ઇદં વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોન્તસ્સપિ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિયેવ. ''આપત્તિ કારુકાનં તિણ્ણં દુક્કટાન''ન્તિ ઇદં પન અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોન્તસ્સ ન સારમ્ભાદિપચ્ચયા આપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં, કિઞ્ચરહિ યથાસમાદિટ્ઠાય અકરણપચ્ચયા આપત્તિદસ્સનત્થન્તિ. યસ્મા બહૂસુ પોત્થકેસુ સતસોધિતસમ્મતે ચ પુરાણપોત્થકે અયમેવ પાઠક્કમો દિસ્સતિ, તસ્મા યથાદિટ્ઠપાઠાનુક્કમેનેવેત્થ અત્થો પકાસિતો. કત્થચિ પોત્થકે પન ''કુટિલક્ખણપ્પત્તમ્પિ કુટિં...પે॰... અનાપત્તી''તિ ઇમસ્સાનન્તરં ''યં પના''તિઆદિપાઠં લિખન્તિ, એવઞ્ચ સતિ તત્થ અધિપ્પાયો પાકટોયેવ. **અનાપત્તીતિ વત્વાતિ** ઉપોસથાગારઞ્ચ ભવિસ્સતિ, અહઞ્ચ વસિસ્સામીતિઆદીસુ વાસાગારત્થાય એવ અનિયમિતત્તા અનાપત્તીતિ વત્વા.

પમાણાતિક્કન્તકુટિકરણલક્ખણા કિરિયાયેવ, અદેસિતવત્થુમૂલિકાયપિ આપત્તિયા અઙ્ગં હોતિ પમાણાતિક્કન્તમૂલિકાયપિ, તદુભયં એકતો કત્વા ''કિરિયાકિરિયતો''તિ વુત્તં. વત્થું અદેસાપેત્વા પમાણયુત્તં કુટિં કરોન્તસ્સપિ વત્થું દેસાપેત્વા અકિરિયાય કુટિકરણકિરિયાય ચ સમુટ્ઠાનતો કિરિયાકિરિયતોવ સમુટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં. **અચિત્તકન્તિ** પણ્ણત્તિઅજાનનચિત્તેન અચિત્તકં. ઉલ્લિત્તાદીનં અઞ્ઞતરતા, હેટ્ઠિમપ્પમાણસમ્ભવો, અદેસિતવત્થુતા, પમાણાતિક્કન્તતા, અત્તુદ્દેસિકતા, વાસાગારતા, લેપઘટ્ટનાતિ ઇમાનેત્થ છ વા સત્ત વા અઙ્ગાનિ.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૫. સત્તમે **એવંનામકે નગરેતિ** કોસમ્બીનામકે. તસ્સ કિર નગરસ્સ આરામપોક્ખરણીઆદીસુ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ કોસમ્બરુક્ખાવ ઉસ્સન્ના અહેસું, તસ્મા કોસમ્બીતિ સઙ્ખ્યં અગમાસિ. કુસુમ્બસ્સ નામ ઇસિનો અસ્સમતો અવિદૂરે માપિતત્તાતિ એકે. ઇદં વુત્તં હોતિ – કુસુમ્બસ્સ ઇસિનો નિવાસભૂમિ કોસમ્બી, તસ્સ ચ અવિદૂરે ભવત્તા નગરં કોસમ્બીતિ સઙ્ખ્યં ગતન્તિ. **ઘોસિતનામકેન કિર સેટ્ઠિના સો કારિતો**તિ એત્થ કો ઘોસિતસેટ્ઠિ, કથઞ્ચાનેન સો આરામો કારિતોતિ? પુબ્બે કિર અદ્દિલરટ્ઠં નામ અહોસિ. તતો કોતૂહલકો નામ દલિદ્દો છાતકભયેન સપુત્તદારો સુભિક્ખં રટ્ઠં ગચ્છન્તો પુત્તં વહિતું અસક્કોન્તો છડ્ડેત્વા અગમાસિ. માતા નિવત્તિત્વા તં ગહેત્વા ગતા. તે એકં ગોપાલકગામં પવિસિંસુ. ગોપાલકાનઞ્ચ તદા બહુપાયાસો પટિયત્તો હોતિ, તતો પાયાસં લભિત્વા ભુઞ્જિંસુ. અથ સો પુરિસો બહુતરં પાયાસં ભુત્તો જીરાપેતું અસક્કોન્તો રત્તિભાગે કાલં કત્વા તત્થેવ સુનખિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા કુક્કુરો જાતો, સો ગોપાલકસ્સ પિયો અહોસિ. ગોપાલકો ચ પચ્ચેકબુદ્ધં ઉપટ્ઠાતિ. પચ્ચેકબુદ્ધોપિ ભત્તકિચ્ચકાલે કુક્કુરસ્સ એકં પિણ્ડં દેતિ. સો પચ્ચેકબુદ્ધે સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા ગોપાલકેન સદ્ધિં પણ્ણસાલમ્પિ ગચ્છતિ, ગોપાલકે અસન્નિહિતે ભત્તવેલાયં સયમેવ ગન્ત્વા કાલારોચનત્થં પણ્ણસાલદ્વારે ભુસ્સતિ, અન્તરામગ્ગેપિ ચણ્ડમિગે દિસ્વા ભુસ્સિત્વા પલાપેતિ. સો પચ્ચેકબુદ્ધે મુદુકેન ચિત્તેન કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ. તત્રાસ્સ ''ઘોસકદેવપુત્તો''ત્વેવ નામં અહોસિ.

સો દેવલોકતો ચવિત્વા કોસમ્બિયં એકસ્મિં કુલઘરે નિબ્બત્તિ. તં અપુત્તકો કિર સેટ્ઠિ તસ્સ માતાપિતૂનં ધનં દત્વા પુત્તં કત્વા અગ્ગહેસિ. અથ અત્તનો પુત્તે જાતે સત્તક્ખત્તું ઘાતાપેતું ઉપક્કમિ. સો પુઞ્ઞવન્તતાય સત્તસુપિ ઠાનેસુ મરણં અપ્પત્વા અવસાને એકાય સેટ્ઠિધીતાય વેય્યત્તિયેન લદ્ધજીવિકો અપરભાગે પિતુ અચ્ચયેન સેટ્ઠિટ્ઠાનં પત્વા ઘોસિતસેટ્ઠિ નામ જાતો. અઞ્ઞેપિ કોસમ્બિયં કુક્કુટસેટ્ઠિ, પાવારિયસેટ્ઠીતિ દ્વે સેટ્ઠિનો અત્થિ, ઇમિના સદ્ધિં તયો અહેસું.

તેન ચ સમયેન તેસં સહાયકાનં સેટ્ઠીનં કુલૂપકા પઞ્ચસતા ઇસયો પબ્બતપાદે વસિંસુ. તે કાલેન કાલં લોણમ્બિલસેવનત્થં મનુસ્સપથં આગચ્છન્તિ. અથેકસ્મિં વારે ગિમ્હસમયે મનુસ્સપથં આગચ્છન્તા નિરુદકં મહાકન્તારં અતિક્કમિત્વા કન્તારપરિયોસાને મહન્તં નિગ્રોધરુક્ખં દિસ્વા ચિન્તેસું ''યાદિસો અયં રુક્ખો, અદ્ધા એત્થ મહેસક્ખાય દેવતાય ભવિતબ્બં, સાધુ વતસ્સ, સચે નો પાનીયં વા પરિભોજનીયં વા દદેય્યા''તિ. દેવતા ઇસીનં અજ્ઝાસયં વિદિત્વા ''ઇમેસં સઙ્ગહં કરિસ્સામી''તિ અત્તનો આનુભાવેન વિટપન્તરતો નઙ્ગલસીસમત્તં ઉદકધારં પવત્તેસિ. ઇસિગણો રજતક્ખન્ધસદિસં ઉદકવટ્ટિં દિસ્વા અત્તનો ભાજનેહિ ઉદકં ગહેત્વા પરિભોગં કત્વા ચિન્તેસિ ''દેવતાય અમ્હાકં પરિભોગુદકં દિન્નં, ઇદં પન અગામકં મહારઞ્ઞં, સાધુ વતસ્સ, સચે નો આહારમ્પિ દદેય્યા''તિ. દેવતા ઇસીનં ઉપકપ્પનવસેન દિબ્બાનિ યાગુખજ્જકાદીનિ દત્વા સન્તપ્પેસિ.

ઇસયો ચિન્તયિંસુ ''દેવતાય અમ્હાકં પરિભોગુદકમ્પિ ભોજનમ્પિ સબ્બં દિન્નં, સાધુ વતસ્સ , સચે નો અત્તાનં દસ્સેય્યા''તિ. દેવતા તેસં અજ્ઝાસયં વિદિત્વા ઉપડ્ઢકાયં દસ્સેસિ. દેવતે મહતી તે સમ્પત્તિ, કિં કમ્મં કત્વા ઇમં સમ્પત્તિં અધિગતાસીતિ. નાતિમહન્તં પરિત્તકં કમ્મં કત્વાતિ. ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મં નિસ્સાય હિ દેવતાય સમ્પત્તિ લદ્ધા. અનાથપિણ્ડિકસ્સ કિર ગેહે અયં દેવપુત્તો કમ્મકારો અહોસિ. સેટ્ઠિસ્સ હિ ગેહે ઉપોસથદિવસેસુ અન્તમસો દાસકમ્મકારે ઉપાદાય સબ્બો જનો ઉપોસથિકો હોતિ. એકદિવસં અયં કમ્મકારો એકકોવ પાતો ઉટ્ઠાય કમ્મન્તં ગતો. મહાસેટ્ઠિ નિવાપં લભમાનમનુસ્સે સલ્લક્ખેન્તો એતસ્સેવેકસ્સ અરઞ્ઞં ગતભાવં ञત્વા અસ્સ સાયમાસત્થાય નિવાપં અદાસિ. ભત્તકારદાસી એકસ્સેવ ભત્તં પચિત્વા અરઞ્ઞતો આગતસ્સ ભત્તં વડ્ઢેત્વા અદાસિ. કમ્મકારો ચિન્તયિ ''અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ઇમસ્મિં કાલે ગેહં એકસદ્દં અહોસિ, અજ્જ અતિવિય સન્નિસિન્નં, કિં નુ ખો એત''ન્તિ. તસ્સ સા આચિક્ખિ ''અજ્જ ઇમસ્મિં ગેહે સબ્બે મનુસ્સા ઉપોસથિકા, મહાસેટ્ઠિ તુય્હેવેકસ્સ નિવાપં અદાસી''તિ. એવં અમ્માતિ. આમ સામીતિ. ''ઇમસ્મિં કાલે ઉપોસથં સમાદિન્નસ્સ ઉપોસથકમ્મં હોતિ, ન હોતી''તિ મહાસેટ્ઠિં પુચ્છ અમ્માતિ. તાય ગન્ત્વા પુચ્છિતો મહાસેટ્ઠિ આહ – ''સકલઉપોસથકમ્મં ન હોતિ, ઉપડ્ઢકમ્મં પન હોતિ, ઉપોસથિકો હોતી''તિ. કમ્મકારો ભત્તં અભુઞ્જિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા ઉપોસથિકો હુત્વા વસનટ્ઠાનં ગહેત્વા નિપજ્જિ. તસ્સ આહારપરિક્ખીણકાયસ્સ રત્તિં વાતો કુપ્પિ. સો પચ્ચૂસસમયે કાલં કત્વા ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મનિસ્સન્દેન મહાવત્તનિઅટવિદ્વારે નિગ્રોધરુક્ખદેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ.

સો તં પવત્તિં ઇસીનં આરોચેસિ. ઇસયો પુચ્છિંસુ ''તુમ્હેહિ મયં 'બુદ્ધો ધમ્મો સઙ્ઘો'તિ અસ્સુતપુબ્બં સાવિતા, ઉપ્પન્નો નુ ખો લોકે બુદ્ધો''તિ. આમ, ભન્તે, ઉપ્પન્નોતિ. ઇદાનિ કુહિં વસતીતિ. સાવત્થિયં નિસ્સાય જેતવને, ભન્તેતિ. ઇસયો ''તિટ્ઠથ તુમ્હે, મયં સત્થારં પસ્સિસ્સામા''તિ હટ્ઠતુટ્ઠા નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન કોસમ્બીનગરં સમ્પાપુણિંસુ. મહાસેટ્ઠિનો ''ઇસયો આગતા''તિ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા ''સ્વે અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હથ, ભન્તે''તિ નિમન્તેત્વા પુનદિવસે ઇસિગણસ્સ મહાદાનં અદંસુ. ઇસયો ''ભુત્વાવ ગચ્છામા''તિ આપુચ્છિંસુ. ભન્તે, તુમ્હે અઞ્ઞસ્મિં કાલે એકમ્પિ માસં દ્વેપિ તયોપિ ચત્તારોપિ માસે વસિત્વા ગચ્છથ, ઇમસ્મિં પન વારે હિય્યો આગન્ત્વા ''અજ્જેવ ગચ્છામા''તિ વદથ, કિં ઇદન્તિ. આમ ગહપતયો બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, ન ખો પન સક્કા જીવિતન્તરાયો જાનિતું, તેન મયં તુરિતા ગચ્છામાતિ . તેન હિ, ભન્તે, મયમ્પિ આગચ્છામ, અમ્હેહિ સદ્ધિંયેવ ગચ્છથાતિ. ''તુમ્હે અગારિયા નામ મહાજટા, તિટ્ઠથ તુમ્હે, મયં પુરેતરં ગમિસ્સામા''તિ નિક્ખમિત્વા એકટ્ઠાને દ્વે દિવસાનિ અવસિત્વા તુરિતગમનેન સાવત્થિં પત્વા જેતવનવિહારે સત્થુ સન્તિકમેવ અગમંસુ. તત્થ મધુરધમ્મકથં સુત્વા સબ્બેવ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

તેપિ તયો સેટ્ઠિનો પઞ્ચહિ પઞ્ચહિ સકટસતેહિ સપ્પિમધુફાણિતાદીનિ ચેવ પટ્ટુણ્ણદુકૂલાદીનિ ચ આદાય કોસમ્બિતો નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન સાવત્થિં પત્વા જેતવનસામન્તે ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તિણ્ણમ્પિ સહાયાનં મધુરધમ્મકથં કથેસિ. તે બલવસોમનસ્સજાતા સત્થારં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે મહાદાનં અદંસુ, પુન નિમન્તેત્વા પુનદિવસેતિ એવં અડ્ઢમાસં દાનં દત્વા ''ભન્તે, અમ્હાકં જનપદં આગમનાય પટિઞ્ઞં દેથા''તિ પાદમૂલે નિપજ્જિંસુ. ભગવા ''સુઞ્ઞાગારે ખો ગહપતયો તથાગતા અભિરમન્તી''તિ આહ. ''એત્તાવતા પટિઞ્ઞા દિન્ના નામ હોતી''તિ ગહપતયો સલ્લક્ખેત્વા ''દિન્ના નો ભગવતા પટિઞ્ઞા''તિ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા દસબલં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા અન્તરામગ્ગે યોજને યોજને વિહારં કારેત્વા અનુપુબ્બેન કોસમ્બિં પત્વા ''લોકે બુદ્ધો ઉપ્પન્નો''તિ કથયિંસુ. તયો જના અત્તનો અત્તનો આરામે મહન્તં ધનપરિચ્ચાગં કત્વા ભગવતો વિહારે કારાપેસું. તત્થ કુક્કુટસેટ્ઠિના કારિતો **કુક્કુટારામો** નામ અહોસિ. પાવારિકસેટ્ઠિના અમ્બવને કારિતો **પાવારિકમ્બવનં** નામ. ઘોસિતેન કારિતો **ઘોસિતારામો** નામ અહોસિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''ઘોસિતનામકેન કિર સેટ્ઠિના સો કારિતો''તિ.

યો અભિનિક્ખમનકાલે સદ્ધિં નિક્ખન્તો, યસ્સ ચ સત્થારા પરિનિબ્બાનકાલે બ્રહ્મદણ્ડો આણત્તો, તં સન્ધાયાહ ''**બોધિસત્તકાલે ઉપટ્ઠાકછન્નસ્સા**''તિ. ઇમિના ચ યો **મજ્ઝિમનિકાયે છન્નોવાદસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૯ આદયો) ગિલાનો હુત્વા ધમ્મસેનાપતિના ઓવદિયમાનોપિ મારણન્તિકવેદનં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો તિણ્હેન સત્થેન કણ્ઠનાળિં છિન્દિત્વા મરણભયે ઉપ્પન્ને ગતિનિમિત્તે ચ ઉપટ્ઠિતે અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ञત્વા સંવિગ્ગો વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા સઙ્ખારે પરિગ્ગણ્હન્તો અરહત્તં પત્વા સમસીસી હુત્વા પરિનિબ્બાયિ, અયં સો ન હોતીતિ દસ્સેતિ. પૂજાવચનપ્પયોગે કત્તરિ સામિવચનસ્સપિ ઇચ્છિતત્તા આહ ''**ગામસ્સ વા પૂજિત**''ન્તિ. લક્ખણં પનેત્થ સદ્દસત્થાનુસારતો વેદિતબ્બં. **એકેકો કોટ્ઠાસોતિ** એકેકો ભાગો.

૩૬૬. **કિરિયતો સમુટ્ઠાનભાવોતિ** કેવલં કિરિયામત્તતો સમુટ્ઠાનભાવં પટિક્ખિપતિ, વત્થુનો પન અદેસનાય કુટિકરણકિરિયાય ચ સમુટ્ઠાનતો કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં . ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે **ભિક્ખૂ વા અનભિનેય્યાતિ** એત્થ **વા**-સદ્દો ''અયં વા સો મહાનાગો''તિઆદીસુ વિય અવધારણત્થોતિ દટ્ઠબ્બો.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૦. અટ્ઠમે પાકારેન પરિક્ખિત્તન્તિ સમ્બન્ધો. **ગોપુરટ્ટાલકયુત્તન્તિ** દ્વારપાસાદેન ચ તત્થ તત્થ પાકારમત્થકે પતિટ્ઠાપિતઅટ્ટાલકેહિ ચ યુત્તં. વેળૂહિ પરિક્ખિત્તત્તા અબ્ભન્તરે પુપ્ફૂપગફલૂપગરુક્ખસઞ્છન્નત્તા ચ **નીલોભાસં**. છાયૂદકસમ્પત્તિયા ભૂમિભાગસમ્પત્તિયા ચ **મનોરમં**. **કાળકવેસેનાતિ** કલન્દકરૂપેન. **નિવાપન્તિ** ભોજનં. **તન્તિ** ઉય્યાનં. **દબ્બોતિ તસ્સ થેરસ્સ નામન્તિ** દબ્બત્થમ્ભે પતિતત્તા દબ્બોતિ તસ્સ થેરસ્સ નામં અહોસિ.

કસ્સપદસબલસ્સ સાસનોસક્કનકાલે કિર સત્ત ભિક્ખૂ એકચિત્તા હુત્વા અઞ્ઞે સાસને અગારવં કરોન્તે દિસ્વા ''ઇધ કિં કરોમ, એકમન્તે સમણધમ્મં કત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સામા''તિ નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા ઉચ્ચં પબ્બતસિખરં અભિરુહિત્વા અત્તનો ચિત્તબલં જાનન્તા ''નિસ્સેણિં પાતેન્તુ, જીવિતે સાલયા ઓતરન્તુ, મા પચ્છાનુતપ્પિનો અહુવત્થા''તિ વત્વા સબ્બે એકચિત્તા હુત્વા નિસ્સેણિં પાતેત્વા ''અપ્પમત્તા હોથ, આવુસો''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓવદિત્વા ચિત્તરુચિયેસુ ઠાનેસુ નિસીદિત્વા સમણધમ્મં કાતું આરભિંસુ.

તત્રેકો થેરો પઞ્ચમે દિવસે અરહત્તં પત્વા ''મમ કિચ્ચં નિપ્ફન્નં, અહં ઇમસ્મિં ઠાને કિં કરિસ્સામી''તિ ઇદ્ધિયા ઉત્તરકુરુતો પિણ્ડપાતં આહરિત્વા આહ – ''આવુસો, ઇમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જથ, ભિક્ખાચારકિચ્ચં મમાયત્તં હોતુ, તુમ્હે અત્તનો કમ્મં કરોથા''તિ. કિં નુ મયં, આવુસો, નિસ્સેણિં પાતેન્તા એવં અવચુમ્હ ''યો પઠમં ધમ્મં સચ્છિકરોતિ, સો ભિક્ખં આહરતુ, તેનાભતં સેસા પરિભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં કરિસ્સન્તી''તિ. નત્થિ, આવુસોતિ. તુમ્હે અત્તનો પુબ્બહેતુનાવ લભિત્થ, મયમ્પિ સક્કોન્તા વટ્ટસ્સન્તં કરિસ્સામ, ગચ્છથ તુમ્હેતિ. થેરો તે સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તો ફાસુકટ્ઠાને પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા ગતો. અપરોપિ થેરો સત્તમે દિવસે અનાગામિફલં પત્વા તતો ચુતો સુદ્ધાવાસબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો, ઇતરે થેરા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા તેસુ તેસુ કુલેસુ નિબ્બત્તા. એકો ગન્ધારરટ્ઠે તક્કસિલનગરે રાજગેહે નિબ્બત્તો, એકો પચ્ચન્તિમરટ્ઠે પરિબ્બાજિકાય કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો, એકો બાહિયરટ્ઠે કુટુમ્બિયગેહે નિબ્બત્તો, એકો રાજગહે કુટુમ્બિયગેહે નિબ્બત્તો.

અયં પન દબ્બત્થેરો મલ્લરટ્ઠે અનુપિયનગરે એકસ્સ મલ્લરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સ માતા ઉપવિજઞ્ઞા કાલમકાસિ. મતસરીરં સુસાનં નેત્વા દારુચિતકં આરોપેત્વા અગ્ગિં અદંસુ. અગ્ગિવેગસન્તત્તં ઉદરપટલં દ્વેધા અહોસિ. દારકો અત્તનો પુઞ્ઞબલેન ઉપ્પતિત્વા એકસ્મિં દબ્બત્થમ્ભે નિપતિ, તં દારકં ગહેત્વા અય્યિકાય અદંસુ. સા તસ્સ નામં ગણ્હન્તી દબ્બત્થમ્ભે પતિત્વા લદ્ધજીવિકત્તા ''દબ્બો''તિ તસ્સ નામં અકાસિ. તેન વુત્તં ''દબ્બોતિ તસ્સ થેરસ્સ નામ''ન્તિ.

તસ્સ સત્તવસ્સિકકાલે સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો મલ્લરટ્ઠે ચારિકં ચરમાનો અનુપિયનિગમં પત્વા અનુપિયમ્બવને વિહરતિ. દબ્બકુમારો સત્થારં દિસ્વા સહ દસ્સનેનેવ પસીદિત્વા પબ્બજિતુકામો હુત્વા ''અહં દસબલસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી''તિ અય્યિકં આપુચ્છિ. સા ''સાધુ તાતા''તિ દબ્બકુમારં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ''ભન્તે, ઇમં કુમારં પબ્બાજેથા''તિ આહ. સત્થા અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો સઞ્ઞં અદાસિ ''ભિક્ખુ ઇમં દારકં પબ્બાજેહી''તિ. સો થેરો સત્થુ વચનં સુત્વા દબ્બકુમારં પબ્બાજેન્તો તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિ. પુબ્બહેતુસમ્પન્નો કતાભિનીહારો પઠમકેસવટ્ટિયા વોરોપનક્ખણેયેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ, દુતિયાય કેસવટ્ટિયા ઓરોપિયમાનાય સકદાગામિફલે, તતિયાય અનાગામિફલે, સબ્બકેસાનં પન ઓરોપનઞ્ચ અરહત્તફલસચ્છિકિરિયા ચ અપચ્છા અપુરે અહોસિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''**થેરો કિર સત્તવસ્સિકોવ સંવેગં લભિત્વા પબ્બજિતો ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણીતિ વેદિતબ્બો**''તિ.

સાવકેન પત્તબ્બન્તિ યથુપનિસ્સયં તેન તેન સાવકેન પત્તબ્બં. **તિસ્સો વિજ્જાતિઆદિ** યથાસમ્ભવવસેન વુત્તં. **ગુણજાતન્તિ** ''યઞ્ચ કિઞ્ચિ સાવકેન પત્તબ્બ''ન્તિ નપુંસકલિઙ્ગસમ્બન્ધદસ્સનત્થં વુત્તં. **ચતૂસુ સચ્ચેસુ ચતૂહિ મગ્ગેહિ સોળસવિધસ્સ કિચ્ચસ્સ કતત્તાતિ** દુક્ખસમુદયનિરોધમગ્ગસઙ્ખાતેસુ ચતૂસુ સચ્ચેસુ દુક્ખપરિઞ્ઞા સમુદયપ્પહાનં નિરોધસચ્છિકિરિયા મગ્ગભાવનાતિ એકેકસ્સ મગ્ગસ્સ ચતુન્નં ચતુન્નં કિચ્ચાનં વસેન સોળસવિધસ્સ કિચ્ચસ્સ કતત્તા. **તતો તતો પટિક્કમિત્વાતિ** તતો તતો કિચ્ચતો આરમ્મણતો ચ પટિવત્તિત્વા. **સિલાપટ્ટકેતિ** પાસાણફલકે. **તેરસાપીતિ** ભત્તુદ્દેસકસેનાસનગ્ગાહાપકભણ્ડાગારિકચીવરપટિગ્ગાહકચીવરભાજનકયાગુભાજનકફલભાજનકખજ્જભાજનકઅપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકસાટિયગ્ગાહાપકપત્તગ્ગાહાપકઆરામિકપેસકવસેન તેરસાપિ સમ્મુતિયો દાતું વટ્ટન્તિ.

૩૮૨. **અપિસૂતિ** એત્થ **સૂતિ** નિપાતમત્તં, **અપિ**-સદ્દો અટ્ઠાનપ્પયુત્તો ''વિકાલે''તિ ઇમસ્સ અનન્તરં દટ્ઠબ્બો, વિકાલેપિ આગચ્છન્તીતિ અત્થો. **જાનન્તાતિ** દૂરભાવં જાનન્તા. **એવં સબ્બપદેસૂતિ** એત્થ કતિકસણ્ઠાનાદીનં નાનપ્પકારત્તા તસ્મિં તસ્મિં વિહારે કતિકવત્તાદીનિ વિસું વિસું કથાપેતીતિ વેદિતબ્બં. સબ્બવિહારેસુ ચ ગમનમગ્ગે સમપ્પમાણે કત્વા અધિટ્ઠાતીતિ વદન્તિ. **અયઞ્હિ નિમ્મિતાનં ધમ્મતાતિ** અનિયમેત્વા નિમ્મિતાનં અયં ''એકસ્મિં ભાસમાનસ્મિ''ન્તિઆદિ ધમ્મતા. તથા હિ યે વણ્ણવયસરીરાવયવપરિક્ખારકિરિયાવિસેસાદીહિ નિયમં અકત્વા નિમ્મિતા હોન્તિ, તે અનિયમેત્વા નિમ્મિતત્તા ઇદ્ધિમતા સદિસાવ હોન્તિ. ઠાનનિસજ્જાદીસુ ભાસિતતુણ્હીભાવાદીસુ વા યં યં ઇદ્ધિમા કરોતિ, તં તદેવ કરોન્તિ. સચે પન નાનપ્પકારે કાતુકામો હોતિ, કેચિ પઠમવયે, કેચિ મજ્ઝિમવયે, કેચિ પચ્છિમવયે, તથા દીઘકેસે, ઉપડ્ઢમુણ્ડે , મિસ્સકકેસે, ઉપડ્ઢરત્તચીવરે, પણ્ડુકચીવરે, પદભાણધમ્મકથાસરભઞ્ઞપઞ્હપુચ્છનપઞ્હવિસ્સજ્જનચીવરસિબ્બનધોવનાદીનિ કરોન્તે, અપરેપિ વા નાનપ્પકારકે કાતુકામો હોતિ, તેન પાદકજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય ''એત્તકા ભિક્ખૂ પઠમવયા હોન્તૂ''તિઆદિના નયેન પરિકમ્મં કત્વા પુન સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય અધિટ્ઠિતે અધિટ્ઠાનચિત્તેન સદ્ધિં ઇચ્છિતિચ્છિતપ્પકારાયેવ હોન્તિ. **અવત્થુકવચનં ન હોતીતિ** નિમ્મિતાનં ''અયં મઞ્ચો''તિઆદિવચનં અવત્થુકં ન હોતિ સબ્બત્થ મઞ્ચપીઠાનં સમ્ભવતો.

૩૮૩. **એકચારિકભત્તન્તિ** અતિમનાપત્તા વિસું ઠિતિકાય પાપેતબ્બં ભત્તં. **તદ્ધિતવોહારેનાતિ** ચત્તારિ પરિમાણમસ્સ ચતુક્કન્તિ એવં તદ્ધિતવોહારેન. ઓદનસ્સ પુચ્છાય સાધકતમત્તા આહ – ''**કરણત્થેયેવ કરણવચન**''ન્તિ, ઓદનેન કરણભૂતેન પુચ્છન્તીતિ વુત્તં હોતિ. યે ચ ઓદનેન કરણભૂતેન પુચ્છન્તિ, તેસં પુચ્છનાકારદસ્સનત્થં ''**કિં, ભન્તે, ઓદનં દેમાતિ પુચ્છન્તી**''તિ વુત્તં.

ભવોતિ ભવિતબ્બો. **અસમન્નાહરિત્વાતિ** આભોગં અકત્વા. **રત્તિં સમ્મન્તયમાનાતિ** કઞ્ચિ કાલં સુપિત્વા વુટ્ઠાય સમ્મન્તયમાના. રત્તિયઞ્હિ પઠમયામમજ્ઝિમયામેસુ સુપિત્વા પબુદ્ધાનં અજ્જતનકાલેપિ અનજ્જતનાભિમાનો હોતિ, તસ્મા તે ''હિય્યો''તિ આહંસુ. યે પન રત્તિયં કમ્મપ્પસુતા જાગરિયમનુયુત્તા હોન્તિ, તેસં અજ્જતનાભિમાનોયેવ, તસ્મા તે ''અજ્જ''ઇચ્ચેવ વોહરન્તિ, ન ''હિય્યો''તિ. **પધૂપાયન્તાતિ** પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનકકોધવસેન પધૂપાયન્તા.

૩૮૪. **દબ્બ** દબ્બાતિ દુતિયો દબ્બ-સદ્દો પણ્ડિતાધિવચનોતિ આહ "**દબ્બા પણ્ડિતા**"તિ. એવં ન નિબ્બેઠેન્તીતિ સમ્બન્ધો. **નિબ્બેઠેન્તી**તિ અત્તાનં દોસતો મોચેન્તિ. **વુડ્ઢાનલક્ખણં મઞ્ઞમાના**તિ વુડ્ઢાનલક્ખણન્તિ મઞ્ઞમાના. **ન ઘટિયતી**તિ થેરસ્સ સુસીલપટિઞ્ઞાય તસ્સા દુસ્સીલપટિઞ્ઞાવચનં ન ઘટિયતીતિ અધિપ્પાયો. એત્થ યં વત્તબ્બં, તં પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. **નાસેથા**તિ સેતકં દત્વા ગિહિભાવં પાપેથાતિ અત્થો. લિઙ્ગનાસના હેત્થ અધિપ્પેતા. ઇમમેવ ચ દસ્સેતું "**તિસ્સો નાસના**"તિઆદિ વુત્તં. એકકમ્માદિસંવાસસ્સ અકરણં **સંવાસનાસના. દણ્ડકમ્મનાસના** નામ વાલુકાદીનિ ઓકિરિત્વા યાવ ખમાપેતિ, તાવ દણ્ડકમ્મવસેન નિક્કડ્ઢનં. **ચર પિરે વિનસ્સા**તિ નિક્કડ્ઢનાકારદસ્સનં. તત્થ **ચરા**તિ ગચ્છ, અપેહીતિ વુત્તં હોતિ. **પિરે**તિ પર અમામક, અમ્હાકં અનજ્ઝત્તિકભૂતાતિ અત્થો. **પિરે**તિ હિ પર-સદ્દેન સમાનત્થં સમ્બોધનવચનં. અથ વા **પિરે**તિ "પરતો"તિ ઇમિના સમાનત્થં નિપાતપદં, તસ્મા **ચર પિરે**તિ પરતો ગચ્છ, મા ઇધ તિટ્ઠાતિ અત્થો. **વિનસ્સા**તિ અદસ્સનં ગચ્છ.

યસ્મા તે ભિક્ખૂ અત્તાનં અપ્પકાસેત્વા ઠિતા, તસ્મા **અનુયુઞ્જથા**તિ ઇમસ્સ **ગવેસથ જાનાથા**તિ અત્થો વુત્તો. **કારકો હોતી**તિ "અય્યેનમ્હિ દૂસિતા"તિ પટિઞ્ઞાતત્તા તાય પટિઞ્ઞાય યદિ નાસિતા, થેરો કારકો હોતિ, સદોસોતિ અત્થો. **અકારકો હોતી**તિ તાય કતપટિઞ્ઞં અનપેક્ખિત્વા યદિ ભગવતા પકતિદુસ્સીલભાવંયેવ સન્ધાય સા નાસિતા, થેરો અકારકો હોતીતિ અધિપ્પાયો. "સકાય પટિઞ્ઞાય નાસેથા"તિ વુત્તે "અય્યેનમ્હિ દૂસિતા"તિ તાય કતપટિઞ્ઞાય ભૂતતા આપજ્જતીતિ આહ – "**ભન્તે, તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો હોતિ સદોસો**"તિ. **ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેતિ, દુક્કટન્તિ** ઇમિના મહાઅટ્ઠકથાવાદો દસ્સિતો. **મુસાવાદે પાચિત્તિયન્તિ વુત્તન્તિ** ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેન્તસ્સ મુસાવાદે પાચિત્તિયન્તિ વુત્તં.

તત્રાતિ તેસુ દુક્કટપાચિત્તિયેસુ. ઇતો પટ્ઠાય "તસ્મા પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતી"તિ વચનપરિયન્તં દ્વીસુપિ અટ્ઠકથાસુ અધિપ્પાયવિભાવનં. તત્થ **પુરિમનયે**તિ "ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેતિ, દુક્કટ"ન્તિ વુત્તઅટ્ઠકથાનયે. દુક્કટમેવ યુજ્જતીતિ કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? તત્થ કારણં દસ્સેન્તો "**યથા**"તિઆદિમાહ. **ભિક્ખુનો ભિક્ખુસ્મિં સઙ્ઘાદિસેસો**તિ ભિક્ખું અમૂલકેન અન્તિમવત્થુના અનુદ્ધંસેન્તસ્સ ભિક્ખુનો સઙ્ઘાદિસેસોતિ અત્થો. પચ્છિમનયેપિ "ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેન્તસ્સ મુસાવાદે પાચિત્તિય"ન્તિ વુત્તં. **કુરુન્દી**નયેપિ **મુસાવાદત્તા પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતી**તિ વિસંવાદપુરેક્ખતાય પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતીતિ અધિપ્પાયો. યદિ એવં ભિક્ખું અમૂલકેન અન્તિમવત્થુના અનુદ્ધંસેન્તસ્સ અક્કોસન્તસ્સ ચ મુસાવાદત્તા પાચિત્તિયેનેવ ભવિતબ્બન્તિ ચે? તત્થ સતિપિ મુસાવાદે વચનપ્પમાણતો સઙ્ઘાદિસેસઓમસવાદપાચિત્તિયેહેવ ભવિતબ્બં, ન સમ્પજાનમુસાવાદપાચિત્તિયેનાતિ દસ્સેતું "**વચનપ્પમાણતો**"તિઆદિમાહ. તત્થ **વચનપ્પમાણતો**તિ ભગવતા વુત્તપાળિવચનપ્પમાણતો. ઇદાનિ તં વચનં દસ્સેતું "**અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયેના**"તિઆદિ વુત્તં. **ભિક્ખુસ્સ પન ભિક્ખુનિયા દુક્કટન્તિ વચનં નત્થી**તિ ભિક્ખુનિયા અનુદ્ધંસને ભિક્ખુનો દુક્કટન્તિ વચનં નત્થિ તથા પાળિયં અનાગતત્તા. **સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયન્તિ વચનમત્થી**તિ સામઞ્ઞતો વુત્તં સમ્પજાનમુસાવાદસિક્ખાપદં દસ્સેતિ.

ઇદાનિ દ્વીસુપિ અટ્ઠકથાવાદેસુ અધિપ્પાયં વિભાવેત્વા તેસુ પચ્છિમવાદે દોસં દસ્સેત્વા પુરિમવાદં પતિટ્ઠપેતુકામો આચરિયો "**તત્ર પના**"તિઆદિમાહ. **તત્રા**તિ "પાચિત્તિયમેવ યુજ્જતી"તિ વુત્તવાદે. **અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયે અસતિ પાચિત્તિયન્તિ** ઇમિના સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયસ્સ ઓકાસં દસ્સેતિ. **વિસું પાચિત્તિયં વુત્તન્તિ** સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયતો વિસું અઞ્ઞમેવ પાચિત્તિયં વુત્તં. **એતેહિ નાસના નત્થી**તિ સામઞ્ઞતો વુત્તં, ઇમિસ્સા પન દુક્કટેન નાસના નત્થીતિ અધિપ્પાયો. યદિ એવં કસ્મા નં ભગવા નાસેતીતિ આહ "**યસ્મા પના**"તિઆદિ.

૩૮૫-૩૮૬. **દૂસિતો**તિ દુટ્ઠસદ્દસ્સ કમ્મસાધનતં દસ્સેતિ. દૂસયતિ પરં વિનાસેતીતિ **દૂસકો**. ઇમિના "દૂસયતીતિ દોસો"તિ દોસસદ્દસ્સ કત્તુસાધનતા વુત્તા. **પકતિભાવં જહાપિતો**તિ દુસસદ્દસ્સ વિકતિયં પઠિતત્તા વુત્તં, પકતિયા સોમ્મભાવં જહાપિતોતિ અત્થો, વિકારમાપાદિતોતિ વુત્તં હોતિ. **આકારનાનત્તેના**તિ દૂસિતાકારસ્સ દૂસકાકારસ્સ ચ નાનત્તેન. **અનભિરદ્ધો**તિ અતુટ્ઠો. યો પન અતુટ્ઠો, સો સુખિતો નામ ન હોતીતિ આહ "**ન સુખિતો**"તિ. "આરાધિતો રાજા"તિઆદીસુ પસાદિતોતિ અત્થસમ્ભવતો "**ન વા પસાદિતો**"તિ વુત્તં. ખીલસદ્દો થદ્ધભાવવચનો કચવરપરિયાયો ચ હોતીતિ આહ – "**ચિત્તથદ્ધભાવચિત્તકચવરસઙ્ખાતં પટિઘખીલ**"ન્તિ. ખીલયતિ તેન ચિત્તં થદ્ધભાવં આપજ્જતીતિ ખીલં, ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવો. સો ચ અત્થતો પટિઘોયેવ. ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવલક્ખણો હિ પટિઘો, તસ્મિઞ્ચ ઉપ્પન્ને ચિત્તં ઉક્લાપજાતટ્ઠાનં વિય અમનુઞ્ઞં હોતિ, તસ્મા કચવરસદિસત્તાપિ પટિઘોવ "ખીલ"ન્તિ વુત્તો. તેનાહ "**પટિઘખીલ**"ન્તિ. ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવત્તા કચવરસદિસત્તા ચ પટિઘોયેવ ખીલં **પટિઘખીલં. નપ્પતીતો**તિ પીતિસુખાદીહિ ન અભિગતો ન અનુગતો, ન ઉપેતોતિ અત્થો. યો ચ પીતિસુખાદીહિ અનુપગતો, સો તેહિ વજ્જિતો નામ હોતીતિ આહ "**પીતિસુખાદીહિ વજ્જિતો**"તિ. યો ચ તેહિ વજ્જિતો, ન સો તેન અભિસટો નામ હોતીતિ આહ "**ન અભિસટો**"તિ, પીતિસુખાદીહિ ન પત્થટોતિ અત્થો.

યેનાતિ યેન કોપેન. **દુટ્ઠો**તિ માતિકાય આગતપદં દસ્સેતિ, **કુપિતો**તિ પદભાજને આગતપદં. અત્થતો એકત્તેપિ ઉભિન્નં પદાનં વસેન "**ઉભયમ્પી**"તિ વુત્તં. એવં "તેન ચ કોપેન તેન ચ દોસેના"તિ ઇમેસં પદાનં વસેન "**દ્વીહી**"તિ વુત્તં, અત્થતો પન દોસોયેવ. સો ચ સઙ્ખારક્ખન્ધપરિયાપન્નોતિ આહ "**ઇમેહિ દ્વીહિ સઙ્ખારક્ખન્ધમેવ દસ્સેતી**"તિ. "અનત્તમનતા અનભિરદ્ધી"તિ વચનેહિ દોમનસ્સવેદનાવ વુત્તાતિ આહ "**ઇમેહિ દ્વીહિ વેદનાક્ખન્ધં દસ્સેતી**"તિ.

યદા પન ચોદકેન અદિટ્ઠં અસુતં અપરિસઙ્કિતં વા હોતિ, તદા અમૂલકં નામ હોતીતિ આહ "**તં પનસ્સ...પે॰... ચોદકવસેન અધિપ્પેત**"ન્તિ. યદિ ચુદિતકવસેન અધિપ્પેતં સિયા, અમૂલકં નામ અનજ્ઝાપન્નન્તિ પદભાજનં વદેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **યં પારાજિકન્તિ** ભિક્ખુનો અનુરૂપેસુ એકૂનવીસતિયા પારાજિકેસુ અઞ્ઞતરં. પદભાજને પન પાળિયં આગતાનેવ ગહેત્વા "ચતુન્નં અઞ્ઞતરેના"તિ વુત્તં. **એતન્તિ** ચુદિતકસ્સ આપન્નાનાપન્નત્તં. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે.

તથેવાતિ પસાદસોતેન દિબ્બસોતેન વાતિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. સુત્વાવ જાનિતબ્બતો "**સુતટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતી**"તિ વુત્તં. પરિસઙ્કનં પરિસઙ્કિતં, દિટ્ઠાનુગતં પરિસઙ્કિતં **દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં**. એવં સેસેસુપિ. **ઇમેસન્તિ** કત્તુઅત્થે સામિવચનં, ઇમેહીતિ અત્થો. **કરિસ્સન્તિ** વાતિ એત્થ વિભત્તિપરિણામં કત્વા ઇમેતિ યોજેતબ્બં. **દિટ્ઠં અત્થિ સમૂલકં, અત્થિ અમૂલકન્તિ** ઇદં અજ્ઝાચારસ્સ સબ્ભાવાસબ્ભાવં સન્ધાય વુત્તં. **અત્થિ સઞ્ઞાસમૂલકં, અત્થિ સઞ્ઞાઅમૂલકન્તિ** ઇદં પન દિટ્ઠસઞ્ઞાય સબ્ભાવાસબ્ભાવં સન્ધાય.

સમીપે ઠત્વાતિ દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરે સમીપે ઠત્વાતિ વદન્તીતિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. પરતો પન "દૂતં વા પણ્ણં વા સાસનં પેસેત્વા ચોદેન્તસ્સ સીસં ન એતી"તિ પરમ્મુખાચોદનાય એવ અનાપત્તિયા વુત્તત્તા "સમીપે ઠત્વા"તિ ઇદં સમ્મુખભાવમત્તદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ . તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના) અઙ્ગં દસ્સેન્તેન "ચાવનાધિપ્પાયેન સમ્મુખાચોદના"તિ વુત્તં, ન ચ સમ્મુખભાવો દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરેયેવાતિ નિયમો સક્કા વત્થું. વિનયવિનિચ્છયઞ્ચ પત્વા ગરુકેયેવ ઠાતબ્બન્તિ વુત્તં, તસ્મા ઉપપરિક્ખિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં. **ચોદાપકસ્સેવ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસો**તિ આણત્તસ્સ વાચાય વાચાય ચોદાપકસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો. **મયાપિ દિટ્ઠં સુતં અત્થી**તિ ઇદં આણત્તસ્સપિ ચોદકભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, એવં પન અવત્વાપિ "પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસી"તિ ઇદમેવ વચનં પરસ્સ વચનં વિય અકત્વા અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોયેવ. સતિપિ પન અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયે "અસુકેન એવં વુત્ત"ન્તિ દસ્સેત્વા વદન્તસ્સ નત્થિ સઙ્ઘાદિસેસોતિ વદન્તિ.

સમ્બહુલા સમ્બહુલે સમ્બહુલેહિ વત્થૂહિ ચોદેન્તીતિ એત્થ **સમ્બહુલે**તિ બહુત્તનિદ્દેસે કારણં ન દિસ્સતિ. વત્થુચોદકાનંયેવ હિ એકાનેકવસેન ઇદં ચતુક્કમાગતં, ન ચુદિતકસ્સપિ એકાનેકવસેન. તથા હિ એકસ્સેવ ચુદિતકસ્સ વસેન એકવત્થુએકચોદકએકવત્થુનાનાચોદકનાનાવત્થુએકચોદકનાનાવત્થુનાનાચોદકપ્પભેદં ઇદં ચતુક્કમાગતં, તેનેવ ચતુત્થચોદનં દસ્સેન્તેનપિ "**ઇમિસ્સા ચોદનાય નાનાવત્થૂનિ નાનાચોદકા**"તિ વુત્તં, ન પન "નાનાચુદિતકા"તિ, તસ્મા "સમ્બહુલે"તિ બહુત્તનિદ્દેસે કારણં ન દિસ્સતિ. અથ વા પઠમં તીસુપિ ચોદનાસુ એકત્તેન ચુદિતકં નિદ્દિસિત્વાપિ ઇધ બહુત્તેન નિદ્દેસો "ન કેવલં એકસ્મિંયેવ ચુદિતકે ચોદના સમ્ભવતિ, અથ ખો સમ્બહુલેસુપી"તિ ઇમમત્થં દસ્સેતું કતો.

ચોદેતું પન કો લભતિ, કો ન લભતીતિઆદિ અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયં વિનાપિ ચોદનાલક્ખણં દસ્સેતું વુત્તં. **સીલસમ્પન્નો**તિ ઇદં દુસ્સીલસ્સ વચનં અપ્પમાણન્તિ અધિપ્પાયેન વુત્તં. ભિક્ખુનીનં પન ભિક્ખું ચોદેતું અનિસ્સરત્તા "**ભિક્ખુનિમેવા**"તિ વુત્તં. સતિપિ ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂસુ અનિસ્સરભાવે તાહિ કતચોદનાપિ ચોદનારુહત્તા ચોદનાયેવાતિ અધિપ્પાયેન "**પઞ્ચપિ સહધમ્મિકા લભન્તી**"તિ વુત્તં. **ભિક્ખુસ્સ સુત્વા ચોદેતી**તિઆદિના ચોદકો યેસં સુત્વા ચોદેતિ, તેસમ્પિ વચનં પમાણમેવાતિ સમ્પટિચ્છિતત્તા તેસં ચોદનાપિ રુહતેવાતિ દસ્સેતું થેરો સુત્તં નિદસ્સેસિ.

દૂતં વા પણ્ણં વા સાસનં વા પેસેત્વાતિ "ત્વંયેવ ગન્ત્વા ચોદેહી"તિ દૂતં વા પેસેત્વા યો તં ચોદેતું સક્કોતિ, તસ્સ મુખસાસનં વા પણ્ણં વા પેસેત્વા. **સીસં ન એતી**તિ સઙ્ઘાદિસેસો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. કિઞ્ચાપિ પાળિયં "ચોદેતિ વા ચોદાપેતિ વા"તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા દૂતસાસનાદીહિ ચોદાપેન્તસ્સપિ આપત્તિયેવાતિ પઞ્ઞાયતિ, "સીસં ન એતી"તિ ઇદં પન અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહેતબ્બં. **સમયેના**તિ પકતિયા સદ્દં સુત્વા અત્થવિજાનનસમયેન.

ગરુકાનં દ્વિન્નન્તિ પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસાનં. **અવસેસાનં વસેના**તિ પઞ્ચલહુકાપત્તીનં વસેન. "નત્થિ દિન્ન"ન્તિઆદિ દસવત્થુકા **મિચ્છાદિટ્ઠિ**. "અન્તવા લોકો, અનન્તવા લોકો"તિઆદિનયપ્પવત્તા દિટ્ઠિ સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતં અન્તં ગણ્હાતીતિ **અન્તગ્ગાહિકા**. **આજીવહેતુ પઞ્ઞત્તાનં છન્નં સિક્ખાપદાનં વસેના**તિ આજીવહેતુ આજીવકારણા પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો અસન્તં અભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ, આજીવહેતુ આજીવકારણા સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ, આજીવહેતુ આજીવકારણા યો તે વિહારે વસતિ, સો ભિક્ખુ અરહાતિ ભણતિ, પટિવિજાનન્તસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ, આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુ પણીતભોજનાનિ અગિલાનો અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ, આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુની પણીતભોજનાનિ અગિલાના અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ પાટિદેસનીયસ્સ, આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુ સૂપં વા ઓદનં વા અગિલાનો અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ, આજીવવિપત્તિપચ્ચયા ઇમા છ આપત્તિયો આપજ્જતીતિ એવં **પરિવારપાળિયં** (પરિ॰ ૨૮૭) દસ્સિતાનં છન્નં સિક્ખાપદાનં વસેન. દિટ્ઠિવિપત્તિઆજીવવિપત્તીહિ ચોદેન્તોપિ તમ્મૂલિકાય આપત્તિયા એવ ચોદેતિ.

"કસ્મા મં ન વન્દસી"તિ પુચ્છિતે "અસ્સમણોસિ અસક્યપુત્તિયોસી"તિ અવન્દનકારણસ્સ વુત્તત્તા અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો ન વન્દિતબ્બોતિ વદન્તિ. ચોદેતુકામતાય એવ અવન્દિત્વા અત્તના વત્તબ્બસ્સ વુત્તમત્થં ઠપેત્વા અવન્દિયભાવે તં કારણં ન હોતીતિ **ચૂળગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં. અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ અવન્દનીયેસુ અવુત્તત્તા તેન સદ્ધિં સયન્તસ્સ સહસેય્યાપત્તિયા અભાવતો તસ્સ ચ પટિગ્ગહણસ્સ રુહનતો તદેવ યુત્તતરન્તિ વિઞ્ઞાયતિ. કિઞ્ચાપિ યાવ સો ભિક્ખુભાવં પટિજાનાતિ, તાવ વન્દિતબ્બો. યદા પન "અસ્સમણોમ્હી"તિ પટિજાનાતિ, તદા ન વન્દિતબ્બોતિ અયમેત્થ વિસેસો વેદિતબ્બો. અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ હિ ભિક્ખુભાવં પટિજાનન્તસ્સેવ ભિક્ખુભાવો, ન તતો પરં. ભિક્ખુભાવં અપ્પટિજાનન્તો હિ અનુપસમ્પન્નપક્ખં ભજતિ. યસ્મા આમિસં દેન્તો અત્તનો ઇચ્છિતટ્ઠાનેયેવ દેતિ, તસ્મા પટિપાટિયા નિસિન્નાનં યાગુભત્તાદીનિ દેન્તેન એકસ્સ ચોદેતુકામતાય અદિન્નેપિ ચોદના નામ ન હોતીતિ આહ "**ન તાવતા ચોદના હોતી**"તિ.

તિંસાનીતિ તિંસ એતેસમત્થીતિ તિંસાનિ, તિંસવન્તાનીતિ અત્થો, તિંસાધિકાનીતિ વુત્તં હોતિ. ગુણવચનત્તા તદ્ધિતલોપં કત્વા "તિંસાની"તિ વુત્તં. અથ વા તિંસ ચોદના અધિકા એતેસૂતિ તિંસાનિ. તસ્મિં અધિકમિતિ ડકારપચ્ચયે સતિ રૂપમિદં દટ્ઠબ્બં. **નવુતાની**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

ઉબ્બાહિકાય તં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતબ્બન્તિ ઉબ્બાહિકાય સમ્મતેહિ તં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતબ્બં. અલજ્જુસ્સન્નાય હિ પરિસાય દસહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ ઉબ્બાહિકાય સમ્મન્નિતબ્બો. "સીલવા હોતિ પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો"તિઆદિના **સમથક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૨૩૧) વુત્તદસઙ્ગસમ્પત્તિયા સમન્નાગતા દ્વે તયો ભિક્ખૂ ઉચ્ચિનિત્વા તત્થેવ વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સમ્મન્નિતબ્બા. એવં સમ્મતેહિ પન તેહિ ભિક્ખૂહિ વિસું વા નિસીદિત્વા તસ્સાયેવ વા પરિસાય "અઞ્ઞેહિ ન કિઞ્ચિ કથેતબ્બ"ન્તિ સાવેત્વા તં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતબ્બં. **તુમ્હાક**ન્તિ ચુદિતકચોદકે સન્ધાય વુત્તં.

કિમ્હીતિ કિસ્મિં વત્થુસ્મિં. **કિમ્હિ નમ્પિ ન જાનાસી**તિ કિમ્હિ નન્તિ વચનમ્પિ ન જાનાસિ. **નાસ્સ અનુયોગો દાતબ્બો**તિ નાસ્સ પુચ્છા પટિપુચ્છા દાતબ્બા. "દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા"તિઆદિવચનતો "**અલજ્જીનિગ્ગહત્થાય...પે॰... પઞ્ઞત્ત**"ન્તિ વુત્તં. **એહિતી**તિ આગમિસ્સતિ. **દિટ્ઠસન્તાનેના**તિ દિટ્ઠસમ્બન્ધેન, દિટ્ઠનિયામેનાતિ વુત્તં હોતિ. વિવાદવત્થુસઙ્ખાતે અત્થે પચ્ચત્થિકા **અત્થપચ્ચત્થિકા**. **સઞ્ઞં દત્વા**તિ તેસં કથં પચ્છિન્દિત્વા અત્તનો વચનં સાધેતું સઞ્ઞં કત્વા. અસુદ્ધસઞ્ઞાય ઉપ્પન્નત્તા "**અનનુચ્છવિકો**"તિ આહ. **એકસમ્ભોગપરિભોગા**તિ ઇદં અત્તનો સન્તિકા તેસં મોચનત્થં વુત્તં, ન પન તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞસમ્ભોગે યોજનત્થં. **વિનિચ્છયો ન કાતબ્બો**તિ "અમ્હાકં વચને અટ્ઠાતબ્બસભાવા એતે અલજ્જિનો"તિ જાનન્તેન વિનિચ્છયો ન કાતબ્બો.

વિરદ્ધં હોતીતિ અત્તના કતદોસપ્પટિચ્છાદનત્થં કિઞ્ચિ મુસાવાદં કત્વા વિરદ્ધં હોતિ. **પટિઞ્ઞં ન દેતી**તિ સચે મયા કતદોસં વક્ખામિ, મય્હં અનુવત્તકા ભિજ્જિસ્સન્તીતિ "કતં મયા"તિ પટિઞ્ઞં ન દેતિ. **સુદ્ધો હોતૂ**તિ તેસં વચનેન સુદ્ધો નામ હોતુ, તેસં વચનેન એકદ્વેવારમસ્સ વિનિચ્છયો દાતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. **ઠાને ન તિટ્ઠતી**તિ લજ્જિટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ. **વિનિચ્છયો ન દાતબ્બો**તિ અલજ્જિભાવમાપન્નત્તા ન દાતબ્બો.

અમૂલકમ્પિ સમૂલકમ્પિ મૂલં ગહેત્વા વદન્તીતિ આહ "**દ્વે મૂલાની**"તિ. **કાલેન વક્ખામી**તિઆદીસુ એકો એકં ઓકાસં કારેત્વા ચોદેન્તો **કાલેન વદતિ** નામ. સઙ્ઘમજ્ઝે ગણમજ્ઝે સલાકગ્ગયાગુઅગ્ગવિતક્કમાળકભિક્ખાચારમગ્ગઆસનસાલાદીસુ ઉપટ્ઠાકેહિ પરિવારિતક્ખણે વા ચોદેન્તો **અકાલેન વદતિ** નામ. તચ્છેન વદન્તો **ભૂતેન વદતિ** નામ. "અમ્ભો મહલ્લક-પરિસાવચર-પંસુકૂલિક-ધમ્મકથિક-પતિરૂપં તવ ઇદ"ન્તિ વદન્તો **ફરુસેન વદતિ** નામ. કારણનિસ્સિતં પન કત્વા "ભન્તે મહલ્લકાત્થ, પરિસાવચરા પંસુકૂલિકા ધમ્મકથિકાત્થ, પતિરૂપં તુમ્હાકં ઇદ"ન્તિ વદન્તો **સણ્હેન વદતિ** નામ. કારણનિસ્સિતં કત્વા વદન્તો **અત્થસઞ્હિતેન વદતિ** નામ. **મેત્તચિત્તો વક્ખામિ, નો દોસન્તરો**તિ મેત્તચિત્તં ઉપટ્ઠાપેત્વા વક્ખામિ, ન દુટ્ઠચિત્તો હુત્વા. **પન્નરસસુ ધમ્મેસૂ**તિ પરિસુદ્ધકાયસમાચારતા, પરિસુદ્ધવચીસમાચારતા, સબ્રહ્મચારીસુ મેત્તચિત્તતા, બહુસ્સુતતા, ઉભિન્નં પાતિમોક્ખાનં વિત્થારેન સ્વાગતસુવિભત્તસુપ્પવત્તસુવિનિચ્છિતતા, "કાલેન વક્ખામી"તિઆદિના વુત્તપઞ્ચધમ્મા, કારુઞ્ઞતા, હિતેસિતા, અનુકમ્પતા, આપત્તિવુટ્ઠાનતા, વિનયપુરેક્ખારતાતિ ઇમેસુ પન્નરસસુ ધમ્મેસુ. તત્થ **કારુઞ્ઞતા**તિ કારુણિકભાવો. ઇમિના કરુણા ચ કરુણાપુબ્બભાગો ચ દસ્સિતો. **હિતેસિતા**તિ હિતગવેસનતા. **અનુકમ્પતા**તિ તેન હિતેન સંયોજના. દ્વીહિપિ મેત્તા ચ મેત્તાપુબ્બભાગો ચ દસ્સિતો. **આપત્તિવુટ્ઠાનતા**તિ આપત્તિતો વુટ્ઠાપેત્વા સુદ્ધન્તે પતિટ્ઠાપના. વત્થું

ચોદેત્વા સારેત્વા પટિઞ્ઞં આરોપેત્વા યથાપટિઞ્ઞાય કમ્મકરણં **વિનયપુરેક્ખારતા** નામ. **સચ્ચે ચ અકુપ્પે ચા**તિ વચીસચ્ચે ચ અકુપ્પતાય ચ. ચુદિતકેન હિ સચ્ચઞ્ચ વત્તબ્બં, કોપો ચ ન કાતબ્બો, નેવ અત્તના કુજ્ઝિતબ્બો, ન પરો ઘટ્ટેતબ્બોતિ અત્થો.

ભુમ્મપ્પત્તિયાતિ ભુમ્મવચને સમ્પત્તે, ભુમ્મત્થે ઇદં ઉપયોગવચનન્તિ વુત્તં હોતિ. અધિકરીયન્તિ એત્થાતિ **અધિકરણાનિ**. કે અધિકરીયન્તિ? સમથા. કથં અધિકરીયન્તિ? સમનવસેન. અધિકરણં સમેન્તિ વૂપસમેન્તીતિ હિ **સમથા**. અથ વા સમનત્થાય પવત્તમાનેહિ સમથેહિ અધિકાતબ્બાનીતિ **અધિકરણાનિ**. યથા હિ સમનવસેન સમથાનં વિવાદાદીસુ અધિકત્તુભાવો, એવં વિવાદાદીનં તેહિ અધિકત્તબ્બતાપિ. તેનાહ **"સમથેહિ અધિકરણીયતા"**તિ. ઇમિના અધિકરણસદ્દસ્સ કમ્મસાધનતા વુત્તા. **ગાહ**ન્તિ "અસુકં ચોદેસ્સામી"તિ મનસા ચોદનાય ગહણં. **ચેતન**ન્તિ "ચોદેસ્સામી"તિ ઉપ્પન્નચેતનં. **અક્ખન્તિ**ન્તિ ચુદિતકે ઉપ્પન્નં અક્ખન્તિં. **વોહાર**ન્તિ ચોદનાવસપ્પત્તવચનં. **પણ્ણત્તિ**ન્તિ ચોદનાવસપ્પવત્તનામપણ્ણત્તિં. **અત્તાદાનં ગહેત્વા**તિ ચોદનં મનસા ગહેત્વા. **તં અધિકરણ**ન્તિ તં ગાહલક્ખણં અધિકરણં.

તસ્મા પણ્ણત્તિ અધિકરણન્તિ અટ્ઠકથાસુ કતસન્નિટ્ઠાનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તમ્પિ ન યુત્તન્તિ દસ્સેતું **"તં પનેત"**ન્તિઆદિમાહ. **તે**તિ અટ્ઠકથાચરિયા. **પારાજિકધમ્મો**તિ પારાજિકાપત્તિ. **અચ્ચન્તઅકુસલત્તા**તિ લોકવજ્જભાવતો પારાજિકાપત્તિયા એકન્તઅકુસલત્તા. **યાય પણ્ણત્તિયા**તિ નામપણ્ણત્તિં સન્ધાય વદતિ. **અભિલાપેના**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **પઞ્ઞત્તો**તિ વોહારવસેન કથિતો. **અધિકરણે પવત્તત્તા ચ અધિકરણ**ન્તિ મઞ્ચટ્ઠેસુ મઞ્ચવોહારો વિય. યસ્મા અમૂલકેન ચોદેન્તો ચુદિતકે પુગ્ગલે તં અધિકરણં નત્થીતિ સલ્લક્ખેતિ, તસ્મા તસ્સ વચનં અભિધેય્યસુઞ્ઞન્તિ આહ **"સભાવતો નત્થી"**તિ. **તઞ્ચ ખો ઇધેવા**તિ તઞ્ચ યથાવુત્તપરિયાયેન પણ્ણત્તિયા અધિકરણભાવો ઇધેવ ઇમસ્મિંયેવ સિક્ખાપદે. "માતાપિ પુત્તેન વિવદતી"તિઆદિનયપ્પવત્તસ્સ વિવાદસ્સ અધિકરણભાવો ન સમ્ભવતિ સમથેહિ અનધિકરણીયત્તાતિ આહ **"ઇધેકચ્ચો વિવાદો"**તિ.

અટ્ઠારસભેદકરવત્થૂનીતિ લક્ખણવચનમેતં યથા "યદિ મે બ્યાધિતા દહેય્યું, દાતબ્બમિદમોસધ"ન્તિ, તસ્મા તેસુ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં નિસ્સાય ઉપ્પન્નો વિવાદો "અટ્ઠારસભેદકરવત્થૂનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્નો"તિ વુચ્ચતિ. **અનુવાદો**તિ ઉપવદના ચેવ ચોદના ચ. તત્થ ઉપવદના નામ અક્કોસો. **પઞ્ચપિ આપત્તિક્ખન્ધા**તિ માતિકાય આગતા પઞ્ચ આપત્તિક્ખન્ધા. **સત્તા**તિ તેયેવ પઞ્ચ, વિભઙ્ગે આગતા થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાપત્તિયો દ્વેતિ સત્ત. **કિચ્ચયતા**તિ કત્તબ્બતા. **કરણીયતા**તિ તસ્સેવ વેવચનં. ઉભયેનપિ અપલોકનાદિસઙ્ઘકમ્મંયેવ દસ્સેતિ, તેનાહ **"અપલોકનકમ્મ"**ન્તિઆદિ.

આપત્તાધિકરણં ઠપેત્વા સેસાધિકરણેહિ ચોદનાયેવ નત્થીતિ આહ **"ઇમસ્મિં પનત્થે…પે॰… આપત્તાધિકરણમેવ અધિપ્પેત"**ન્તિ. **સપદાનુક્કમનિદ્દેસસ્સા**તિ પદાનં અનુક્કમેન નિદ્દેસો પદાનુક્કમનિદ્દેસો, પદભાજનસ્સેતં અધિવચનં. તેન સહ વત્તમાનં સપદાનુક્કમનિદ્દેસં, સિક્ખાપદં, તસ્સ પદાનુક્કમનિદ્દેસસહિતસ્સ સિક્ખાપદસ્સાતિ અત્થો, પદભાજનસહિતસ્સાતિ વુત્તં હોતિ.

અસ્સાતિ કત્તુઅત્થે સામિવચનં, અનેનાતિ અત્થો. તેનાહ **"એતેન ચોદકેના"**તિઆદિ. **ઇધાગતેસૂ**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે આગતેસુ. **અઞ્ઞત્ર આગતેસૂ**તિ ઇતો અઞ્ઞત્ર ઓમસવાદાદિસિક્ખાપદપાળિયં આગતેસુ. **દુસ્સીલો**તિ નિસ્સીલો સીલવિરહિતો. **પાપધમ્મો**તિ દુસ્સીલત્તા એવ હીનજ્ઝાસયતાય લામકસભાવો. **અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો**તિ અપરિસુદ્ધકાયકમ્માદિતાય અસુચિ હુત્વા સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારો. દુસ્સીલો હિ કિઞ્ચિદેવ અસારુપ્પં દિસ્વા "ઇદં અસુકેન કતં ભવિસ્સતી"તિ પરેસં આસઙ્કનીયો હોતિ, કેનચિદેવ વા કરણીયેન મન્તયન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા "કચ્ચિ નુ ખો ઇમે મયા કતકમ્મં જાનિત્વા મન્તેન્તી"તિ અત્તનોયેવ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારો. **પટિચ્છન્નકમ્મન્તો**તિ લજ્જિતબ્બતાય પટિચ્છાદેતબ્બકમ્મન્તો. **અસ્સમણો**તિ ન સમણો. સલાકગ્ગહણાદીસુ "અહમ્પિ સમણો"તિ મિચ્છાપટિઞ્ઞાય સમણપટિઞ્ઞો. અસેટ્ઠચારિતાય **અબ્રહ્મચારી**. ઉપોસથાદીસુ "અહમ્પિ બ્રહ્મચારી"તિ મિચ્છાપટિઞ્ઞાય બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો. પૂતિના કમ્મેન સીલવિપત્તિયા અન્તો અનુપવિટ્ઠત્તા **અન્તોપૂતિ**. છદ્વારેહિ રાગાદિકિલેસાનુવસ્સનેન તિન્તત્તા **અવસ્સુતો**. સઞ્જાતરાગાદિકચવરત્તા સીલવન્તેહિ છડ્ડેતબ્બત્તા ચ **કસમ્બુજાતો**.

ઇધ પાળિયન્તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે પાળિયં. **જેટ્ઠબ્બતિકો**તિ કલિદેવીવતનિયુત્તો. કલિદેવી કિર સિરીદેવિયા જેટ્ઠા, તસ્મા તસ્સા વતધરો "જેટ્ઠબ્બતિકો"તિ વુચ્ચતિ. તં પન વતં સમાદિયિત્વા પૂરેન્તો સકલસરીરે મસિં મક્ખેત્વા કાકપત્તાનિ મુટ્ઠિયં કત્વા કલિદેવિં ફલકે લિખાપેત્વા તં કાજકોટિયં બન્ધિત્વા થોમેન્તો વિચરતિ. **યદગ્ગેના**તિ યત્તકેન. **તદગ્ગેના**તિ તત્તકેન. **નો કપ્પેતી**તિઆદિ વેમતિકભાવદીપનત્થમેવ વુત્તન્તિ **મહાપદુમત્થેરસ્સ** અધિપ્પાયો. દુતિયત્થેરો પન "નો કપ્પેતિ, નસ્સરતિ, પમુટ્ઠો"તિ એતેહિ વેમતિકભાવાવત્થાય અદીપનતો અઞ્ઞો વેમતિકભાવો, અઞ્ઞાનિ નો કપ્પનાદીનીતિ ચતુન્નમ્પિ વિભાગેન અત્થં દસ્સેતિ, તસ્મા તસ્સ વાદો યુત્તતરોતિ પચ્છા વુત્તો. **દસ્સને વેમતિકો હોતી**તિ પુગ્ગલે ઞાતેપિ તસ્સ કિરિયાય સમ્મા અદિટ્ઠભાવતો ચિરકાલાતિક્કમતો વા તં કિરિયં કરોન્તો "એસ મયા દિટ્ઠો વા, ન વા"તિ દસ્સને વેમતિકો હોતિ. **પુગ્ગલે વેમતિકો હોતી**તિ તેન કતકમ્મે ઞાતેપિ તં કમ્મં કરોન્તસ્સ સમ્મા અદિટ્ઠભાવતો કાલન્તરભાવતો વા "તસ્સ કમ્મસ્સ કારકો અયં વા, નો"તિ પુગ્ગલે વેમતિકો હોતિ.

૩૮૯. "તજ્જનીયકમ્માદિસત્તવિધમ્પિ કમ્મં કરિસ્સામા"તિ આપત્તિયા ચોદેન્તસ્સ અધિપ્પાયો **કમ્માધિપ્પાયો**. "આપત્તિતો વુટ્ઠાપેસ્સામી"તિ અધિપ્પાયો **વુટ્ઠાનાધિપ્પાયો**. **અનુદ્ધંસેન્તસ્સા**તિ ઇમિના ચાવનાધિપ્પાયં દસ્સેતિ. **અક્કોસાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ પાચિત્તિય**ન્તિ અક્કોસાધિપ્પાયેન સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ સમ્મુખા વદન્તસ્સ પાચિત્તિયં. **દુક્કટ**ન્તિ અક્કોસાધિપ્પાયેન વદન્તસ્સ દુક્કટં.

"એવં સંવદ્ધા હિ તસ્સ ભગવતો પરિસા યદિદં અઞ્ઞમઞ્ઞવચનેન અઞ્ઞમઞ્ઞવુટ્ઠાપનેના"તિ વચનતો **કુરુન્દટ્ઠકથાનયં** પતિટ્ઠપેન્તો **"કુરુન્દિયં પના"**તિઆદિમાહ . **સબ્બત્થેવા**તિ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ. **ય્ય-કારે** સમ્પત્તે **રે**-કારો અતિક્કન્તો નામ હોતીતિ આહ **"રે-કારે અનતિક્કન્તે"**તિ. ઉપોસથસ્સ ઞત્તિકમ્મભાવતો ઞત્તિયા સમત્તાય ઉપોસથો કતો નામ હોતીતિ આહ **"ય્ય-કારે સમ્પત્તે ન લબ્ભતી"**તિ.

ઇદઞ્ચિદઞ્ચાતિ "પાણાતિપાતં અદિન્નાદાન"ન્તિઆદિં. "અસુકો ચ અસુકો ચ અસ્સમણો અનુપાસકો"તિ અક્કોસાધિપ્પાયેન પરમ્મુખા વદન્તસ્સ દુક્કટં, સમ્મુખા વદન્તસ્સ પન પાચિત્તિયમેવ. યથા "અસૂરિયં પસ્સતિ કઞ્ઞા"તિ એત્થ "સૂરિયં ન પસ્સતિ કઞ્ઞા"તિ અયમત્થો લબ્ભતિ, એવં "અનોકાસં કારાપેત્વા"તિ એત્થાપિ "ઓકાસં અકારાપેત્વા"તિ અયમત્થો લબ્ભતીતિ આહ **"યં પના"**તિઆદિ. યં ચોદેતિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નોતિ સઙ્ખ્યૂપગમનં, તસ્મિં સુદ્ધસઞ્ઞિતા, યેન પારાજિકેન ચોદેતિ, તસ્સ દિટ્ઠાદિવસેન અમૂલકતા, ચાવનાધિપ્પાયેન સમ્મુખા ચોદના, તસ્સ તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૧. નવમે **દિસ્વાતિ** અજિકાય વિપ્પટિપજ્જન્તં છગલકં દિસ્વા. **મેત્તિયં ભિક્ખુનિન્તિ** તસ્સા ભિક્ખુનિકાલં ગહેત્વા ભૂતપુબ્બવોહારેન વોહરન્તિ. **વેળુવનેયેવાતિ** થેરસ્સ ભિક્ખાચારવેલં અગ્ગહેત્વા તેહિ વુત્તભત્તુદ્દેસવેલંયેવ સન્ધાય વુત્તં. **કચ્ચિ નોતિ** કચ્ચિ નુ. **એતમત્થં આરોચેસુન્તિ** અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ કઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદાય પારાજિકેન ધમ્મેન અનુદ્ધંસિતભાવં આરોચેસું.

અઞ્ઞભાગસ્સાતિ અઞ્ઞકોટ્ઠાસસ્સ, થેરસ્સ મનુસ્સજાતિભિક્ખુભાવતો અઞ્ઞસ્સ તિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતસ્સ કોટ્ઠાસસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **ઇદન્તિ** સામઞ્ઞતો નપુંસકનિદ્દેસેન છગલકં નિદ્દિસતિ, ઇદં છગલકજાતન્તિ અત્થો, અયં છગલકોતિ વુત્તં હોતિ. અધિકરણસદ્દાપેક્ખો વા નપુંસકનિદ્દેસો, ઇદં છગલકસઙ્ખાતં અધિકરણન્તિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞભાગોતિ** યથાવુત્તતિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતો અઞ્ઞભાગો, અઞ્ઞકોટ્ઠાસોતિ અત્થો. **અસ્સાતિ** છગલકસ્સ. ''અઞ્ઞભાગસમ્બન્ધી અઞ્ઞભાગિય''ન્તિ પઠમવિગ્ગહસ્સ અત્થો, ''અઞ્ઞભાગવન્તં અઞ્ઞભાગિય''ન્તિ દુતિયવિગ્ગહસ્સ. દ્વીહિપિ વિગ્ગહેહિ અઞ્ઞભાગિયન્તિ છગલકોવ વુત્તો. તિરચ્છાનજાતિછગલકભાવઞ્ચ ઠપેત્વા પરમત્થતો વિસું છગલકે અસતિપિ ''પટિમાય સરીર''ન્તિઆદીસુ વિય અભેદેપિ ભેદકપ્પનાય પવત્તલોકવોહારવસેન ''**અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદં, અઞ્ઞભાગો વા અસ્સ અત્થી**''તિ વુત્તં.

ઇદાનિ દ્વીહિપિ વિગ્ગહેહિ વુત્તમત્થં વિત્થારેત્વા દસ્સેન્તો ''**યો હિ સો**''તિઆદિમાહ. **સોતિ** સો છગલકો. તસ્સ ''હોતી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **તતોતિ** તતો મનુસ્સજાતિતો ભિક્ખુભાવતો ચ. **સો વા અઞ્ઞભાગોતિ** યથાવુત્તતિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતો અઞ્ઞભાગો. **અસ્સાતિ** છગલકસ્સ. સો છગલકો અઞ્ઞભાગિયસઙ્ખાતં લભતીતિ યોજેતબ્બં. ''અધિકરણન્તિ આધારો, વત્થુ અધિટ્ઠાન''ન્તિ હેટ્ઠા વુત્તમત્થં સરૂપતો દસ્સેતું ''**યસ્મા ચા**''તિઆદિમાહ. **તેસન્તિ** મેત્તિયભૂમજકાનં. **ઇમન્તિ** છગલકં. **નામકરણસઞ્ઞાયાતિ** નામકરણસઙ્ખાતાય સઞ્ઞાય સો છગલકો અધિકરણન્તિ વેદિતબ્બોતિ યોજેતબ્બં. **તઞ્હિ સન્ધાયાતિ** ''અવસ્સં તુમ્હેહિ લેસો ઓડ્ડિતો, કિં વદથ, કિં પસ્સિત્થા''તિ અનુયુત્તેહિ તેહિ ભિક્ખૂહિ ''છગલકસ્સ વિપ્પટિપત્તિં દિસ્વા દબ્બસ્સ નામં તસ્સ કરિમ્હા''તિ વુત્તત્તા તસ્સ નામકરણસઞ્ઞાય અધિટ્ઠાનભૂતં તં છગલકં સન્ધાય. **તે ભિક્ખૂતિ** તે અનુયુઞ્જકા ભિક્ખૂ. આપત્તિલેસમ્પિ પુગ્ગલસ્મિંયેવ આરોપેત્વા વુત્તત્તા ''પુગ્ગલાનંયેવ લેસા''તિ વુત્તં. **પદભાજને પન…પે॰… વેદિતબ્બન્તિ** ઇમિના નામકરણસઞ્ઞાય આધારભૂતસ્સ છગલકસઙ્ખાતસ્સ અધિકરણસ્સ અવચને કારણં વુત્તં.

૩૯૩. ''અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સા''તિ એત્થ પાળિઆગતઅધિકરણસદ્દપતિરૂપકં અઞ્ઞં અધિકરણસદ્દં પાળિઆગતતદઞ્ઞસાધારણતાય ઉભયપદત્થં ઉદ્ધરિત્વા ''**અધિકરણં નામ ચત્તારિ અધિકરણાની**''તિ વુત્તં. અત્થુદ્ધારવસેન હિ અત્થં દસ્સેન્તેન પાળિયં આગતસદ્દપતિરૂપકો અઞ્ઞો સદ્દો ઉભયપદત્થો ઉદ્ધરિતબ્બો, ન ચ અઞ્ઞં ઉદ્ધરિત્વા અઞ્ઞસ્સ અત્થો વત્તબ્બો, તસ્મા પાળિઆગતઅધિકરણસદ્દપતિરૂપકો અઞ્ઞોયેવ ઉભયપદત્થસાધારણો અધિકરણસદ્દો ઉદ્ધટોતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ ''**અધિકરણન્તિ વચનસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન પવત્તાનિ ચત્તારિ અધિકરણાની**''તિ. **યા ચ સા અવસાને…પે॰… ચોદના વુત્તાતિ** ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ, સઙ્ઘાદિસેસે સઙ્ઘાદિસેસદિટ્ઠી હોતિ, તઞ્ચે પારાજિકેન ચોદેતીતિઆદિચોદનં સન્ધાય વદતિ.

મેથુનવીતિક્કમાપત્તિયો વત્થુતો સભાગા, ઇતરાસં પન અદિન્નાદાનાદિઆપત્તીનં સમાનેપિ પારાજિકાપત્તિભાવે વત્થુતો વિસભાગાતિ આહ ''**સભાગવિસભાગવત્થુતો**''તિ. **સભાવસરિક્ખાસરિક્ખતોતિ** સભાવેન સદિસાસદિસભાવતો. પઠમપારાજિકઞ્હિ પઠમપારાજિકાપત્તિયા મેથુનરાગેન સભાવતો સદિસં, દોસસમ્પયુત્તમનુસ્સવિગ્ગહેન અસદિસં. નનુ ચ ''આપત્તાધિકરણં આપત્તાધિકરણસ્સ સિયા તબ્ભાગિયં, સિયા અઞ્ઞભાગિય''ન્તિ વુત્તત્તા ઉદ્દેસાનુક્કમેન તબ્ભાગિયતં અનિદ્દિસિત્વા અઞ્ઞભાગિયતા પઠમં કસ્મા નિદ્દિટ્ઠાતિ આહ ''**આદિતો પટ્ઠાયા**''તિઆદિ. **વુત્તનયેનેવાતિ** ''સભાગવિસભાગવત્થુતો''તિઆદિના વુત્તનયેન.

''સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્ન''ન્તિ વુત્તત્તા સઙ્ઘકમ્મતો કિચ્ચાધિકરણં વિસું વિય દિસ્સતીતિ આહ ''**કિં પના**''તિઆદિ. ''કિચ્ચમેવ કિચ્ચાધિકરણ''ન્તિ વુત્તત્તા ''**સઙ્ઘકમ્માનમેવેતં અધિવચન**''ન્તિ વુત્તં. યદિ એવં ''સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્ન''ન્તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''**એવં સન્તેપી**''તિઆદિ. તસ્સ તસ્સ સઙ્ઘકમ્મસ્સ ભગવતા વુત્તં ઇતિકત્તબ્બતાલક્ખણંયેવ તતો સઙ્ઘકમ્મસ્સ નિપ્ફજ્જનતો ફલૂપચારેન સઙ્ઘકમ્મન્તિ વત્તબ્બતં અરહતીતિ આહ ''**યં કમ્મલક્ખણં મનસિ કરોતિ, તં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનતો**''તિ. પરિવાસાદિસઙ્ઘકમ્મં નિસ્સાય માનત્તાદીનં ઉપ્પજ્જનતો ઉક્ખેપનીયકમ્મસીમાસમ્મુતિકમ્માદીનિ ઇસ્સાય ઓસારણસીમાસમૂહનનાદિકમ્માનં ઉપ્પજ્જનતો ચ ''**પુરિમં પુરિમં સઙ્ઘકમ્મ**''ન્તિઆદિ વુત્તં.

૩૯૫-૪૦૦. **સવત્થુકં કત્વાતિ** પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં કત્વા. **દીઘાદિનોતિ** દીઘરસ્સકાળઓદાતાદિનો. **દિટ્ઠાદિનોતિ** દિટ્ઠસુતાદિનો. **લોહપત્તસદિસોતિ** અયોપત્તસદિસો. અઙ્ગાનિ પઠમદુટ્ઠદોસે વુત્તસદિસાનિ, ઇધ પન કઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદિયના અધિકા.

દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૦. દસમે યે દુબ્બલા હોન્તિ અપ્પથામા, ન સક્કોન્તિ અરઞ્ઞકાદીનિ સેવન્તા દુક્ખસ્સન્તં કાતું, તે સન્ધાયાહ ''**બહૂનં કુલપુત્તાનં મગ્ગન્તરાયાય સંવત્તન્તી**''તિ. **અધિવાસનખન્તિસમ્પન્નોતિ** ''ખમો હોતિ સીતસ્સા''તિઆદિના વુત્તસીતુણ્હાદિસહનલક્ખણાય ખન્તિયા સમન્નાગતો. બ્યઞ્જનપદમેવ પરમં અસ્સાતિ **પદપરમો**. યસ્સ હિ પુગ્ગલસ્સ બહુમ્પિ સુણતો બહુમ્પિ ભણતો બહુમ્પિ ધારયતો બહુમ્પિ વાચયતો ન તાય જાતિયા ધમ્માભિસમયો હોતિ , અયં ''પદપરમો''તિ વુચ્ચતિ. **અભિસમ્ભુણિત્વાતિ** નિપ્ફાદેત્વા. **નાભિસમ્ભુણાતીતિ** ન સમ્પાદેતિ, અરઞ્ઞવાસં સમ્પાદેતું ન સક્કોતીતિ વુત્તં હોતિ. ધમ્મતો અપેતં **ઉદ્ધમ્મં**. **અસબ્બઞ્ઞૂ અસ્સાતિ** તેસં અનુરૂપસ્સ અજાનનતો અસબ્બઞ્ઞૂ ભવેય્ય. ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૪) વચનતો ''**ચત્તારો પન…પે॰… પટિક્ખિત્તમેવા**''તિ વુત્તં. ઇદમેવ વચનં સન્ધાય પાળિયમ્પિ ''અટ્ઠ માસે ખો મયા દેવદત્ત રુક્ખમૂલસેનાસનં અનુઞ્ઞાત''ન્તિ વુત્તં.

તીહિ કોટીહીતિ તીહિ આકારેહિ, તીહિ કારણેહીતિ અત્થો. **તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિતન્તિ** દિટ્ઠં સુતન્તિ ઇદં ઉભયં અનિસ્સાય ''કિં નુ ખો ઇદં ભિક્ખું ઉદ્દિસ્સ વધિત્વા સમ્પાદિત''ન્તિ કેવલમેવ પરિસઙ્કિતં. મચ્છબન્ધનં **જાલં**, **વાગુરા** મિગબન્ધની. **કપ્પતીતિ** યદિ તેસં વચનેન આસઙ્કા ઉપચ્છિન્ના હોતિ, વટ્ટતિ. **પવત્તમંસન્તિ** વિક્કાયિકમંસં. **મઙ્ગલાદીનન્તિ આદિ**-સદ્દેન આહુનપાહુનાદિકે સઙ્ગણ્હાતિ. **ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાયાતિ** એત્થ અટ્ઠાનપ્પયુત્તો **એવ**-સદ્દો, ભિક્ખૂનં અત્થાય અકતમેવાતિ સમ્બન્ધિતબ્બં. તસ્મા ''ભિક્ખૂનઞ્ચ દસ્સામ, મઙ્ગલાદીનઞ્ચ અત્થાય ભવિસ્સતી''તિ મિસ્સેત્વા કતમ્પિ ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન ''ભિક્ખૂનંયેવાતિ અવધારણેન ભિક્ખૂનઞ્ચ અઞ્ઞેસઞ્ચ અત્થાય કતં વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. **યત્થ ચ નિબ્બેમતિકો હોતીતિ** ભિક્ખૂનં અત્થાય કતેપિ સબ્બેન સબ્બં પરિસઙ્કિતાભાવમાહ. તમેવત્થં આવિકાતું ''**સચે પના**''તિઆદિ વુત્તં. **ઇતરેસં વટ્ટતીતિ** અજાનન્તાનં વટ્ટતિ, જાનતો એવેત્થ આપત્તિ હોતીતિ. **તેયેવાતિ** યે ઉદ્દિસ્સ કતં, તેયેવ. ઉદ્દિસકતમંસપરિભોગતો અકપ્પિયમંસપરિભોગસ્સ વિસેસં દસ્સેતું ''**અકપ્પિયમંસં પના**''તિઆદિ વુત્તં. પુરિમસ્મિં સચિત્તકા આપત્તિ, ઇતરસ્મિં અચિત્તકા. તેનાહ ''**અકપ્પિયમંસં અજાનિત્વા ભુઞ્જન્તસ્સપિ આપત્તિયેવા**''તિ.

''પરિભોગકાલે પુચ્છિત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામીતિ વા ગહેત્વા પુચ્છિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વચનતો અકપ્પિયમંસં અજાનિત્વા ગણ્હન્તસ્સ પટિગ્ગહણેન અનાપત્તિ સિયા. અજાનિત્વાપિ ભુઞ્જન્તસ્સેવ હિ આપત્તિ વુત્તા. **વત્તન્તિ વદન્તીતિ** ઇમિના આપત્તિ નત્થીતિ દસ્સેતિ.

સલ્લેખા વુત્તિ એતેસન્તિ **સલ્લેખવુત્તિનો**. **બાહુલિકોતિ** એકસ્સ લ-કારસ્સ લોપં કત્વા વુત્તં. **કપ્પન્તિ** આયુકપ્પં. સઙ્ઘભેદકો હિ એકં કપ્પં અસીતિભાગે કત્વા તતો એકભાગમત્તં કાલં નિરયે તિટ્ઠેય્યાતિ આયુકપ્પં સન્ધાય **''કપ્પં નિરયમ્હિ પચ્ચતી''**તિ વુત્તં. કપ્પટ્ઠકથાયં (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૦૯) પન ''સણ્ઠહન્તે હિ કપ્પે કપ્પવેમજ્ઝે વા સઙ્ઘભેદં કત્વા કપ્પવિનાસેયેવ મુચ્ચતિ. સચેપિ હિ સ્વે કપ્પો વિનસ્સિસ્સતીતિ અજ્જ સઙ્ઘભેદં કરોતિ, સ્વેવ મુચ્ચતિ, એકદિવસમેવ નિરયે પચ્ચતી''તિ વુત્તં. તત્થાપિ **કપ્પવિનાસેયેવા**તિ આયુકપ્પવિનાસેયેવાતિ અત્થે સતિ નત્થિ વિરોધો. **સણ્ઠહન્તે**તિ ઇદમ્પિ ''સ્વે વિનસ્સિસ્સતી''તિ વિય અભૂતપરિકપ્પનવસેન વુત્તં. ''એકદિવસમેવ નિરયે પચ્ચતી''તિ એત્થાપિ તતો પરં કપ્પાભાવે આયુકપ્પસ્સપિ અભાવતોતિ અવિરોધતો અત્થયોજના દટ્ઠબ્બા. **બ્રહ્મં પુઞ્ઞન્તિ** સેટ્ઠં પુઞ્ઞં. **કપ્પં સગ્ગમ્હિ મોદતીતિ** એત્થાપિ આયુકપ્પમેવ.

૪૧૧. લદ્ધિનાનાસંવાસકેનાતિ ભાવપ્પધાનોયં નિદ્દેસો, લદ્ધિનાનાસંવાસકભાવેનાતિ અત્થો. **કમ્મનાનાસંવાસકેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. અઞ્ઞથા નાનાસંવાસકેન સહિતસ્સ સમાનસંવાસકસ્સપિ સઙ્ઘસ્સ અસમાનસંવાસકત્તં આપજ્જેય્ય. તત્થ **લદ્ધિનાનાસંવાસકો** નામ ઉક્ખિત્તાનુવત્તકો. સો હિ અત્તનો લદ્ધિયા નાનાસંવાસકો જાતોતિ ''લદ્ધિનાનાસંવાસકો''તિ વુચ્ચતિ. **કમ્મનાનાસંવાસકો** નામ ઉક્ખેપનીયકમ્મકતો. સો હિ ઉક્ખેપનીયકમ્મવસેન નાનાસંવાસકો હોતીતિ ''કમ્મનાનાસંવાસકો''તિ વુચ્ચતિ. **વિરહિતો**તિ વિમુત્તો. કાયસામગ્ગીદાનં તેસુ તેસુ સઙ્ઘકમ્મેસુ હત્થપાસૂપગમનવસેન વેદિતબ્બં.

''ભેદાય પરક્કમેય્યા''તિ વિસું વુત્તત્તા ભેદનસંવત્તનિકસ્સ અધિકરણસ્સ સમાદાય પગ્ગણ્હતો પુબ્બેપિ પક્ખપરિયેસનાદિવસેન સઙ્ઘભેદાય પરક્કમન્તસ્સ સમનુભાસનકમ્મં કાતબ્બન્તિ વેદિતબ્બં. **ઇમાનિ વત્થૂની**તિ અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂનિ. **કમ્મેના**તિ અપલોકનાદીસુ ચતૂસુ કમ્મેસુ અઞ્ઞતરેન કમ્મેન. **ઉદ્દેસેના**તિ પઞ્ચસુ પાતિમોક્ખુદ્દેસેસુ અઞ્ઞતરેન ઉદ્દેસેન. **વોહારેના**તિ તાહિ તાહિ ઉપપત્તીહિ ''અધમ્મં ધમ્મો''તિઆદિઅટ્ઠારસભેદકરવત્થુદીપકેન વોહારેન. **અનુસ્સાવનાયા**તિ ''નનુ તુમ્હે જાનાથ મય્હં ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતભાવં બહુસ્સુતભાવઞ્ચ, માદિસો નામ ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુસાસનં ગાહેય્યાતિ ચિત્તમ્પિ ઉપ્પાદેતું તુમ્હાકં યુત્તં, કિં મય્હં અવીચિ નીલુપ્પલવનં વિય સીતલો, કિમહં અપાયતો ન ભાયામી''તિઆદિના નયેન કણ્ણમૂલે વચીભેદં કત્વા અનુસ્સાવનેન. **સલાકગ્ગાહેના**તિ એવં અનુસ્સાવેત્વા તેસં ચિત્તં ઉપત્થમ્ભેત્વા અનિવત્તિધમ્મે કત્વા ''ગણ્હથ ઇમં સલાક''ન્તિ સલાકગ્ગાહેન. **પઞ્ચહિ કારણેહિ સઙ્ઘભેદો હોતી**તિ એત્થ કમ્મમેવ ઉદ્દેસો વા સઙ્ઘભેદે પધાનકારણન્તિ વેદિતબ્બં. વોહારાનુસ્સાવનસલાકગ્ગાહા પન પુબ્બભાગા. અટ્ઠારસવત્થુદીપનવસએન હિ વોહરન્તેન તત્થ રુચિજનનત્થં અનુસ્સાવેત્વા સલાકાય ગહિતાયપિ અભિન્નોવ હોતિ સઙ્ઘો. યદા પન એવં ચત્તારો વા અતિરેકા વા સલાકં ગહેત્વા આવેણિકકમ્મં વા ઉદ્દેસં વા કરોન્તિ, તદા સઙ્ઘો ભિન્નો નામ હોતિ. **અબ્ભુસ્સિત**ન્તિ અબ્ભુગ્ગતં. **અચ્છેય્યા**તિ વિહરેય્ય, પવત્તેય્યાતિ અત્થો.

''લજ્જી રક્ખિસ્સતી''તિ વચનતો આપત્તિભયેન આરોચનં લજ્જીનંયેવ ભારોતિ આહ **''લજ્જીહિ ભિક્ખૂહી''**તિ. અલજ્જિસ્સપિ અનારોચેન્તસ્સ આપત્તિયેવ ''યે પસ્સન્તિ, યે સુણન્તી''તિ વચનતો. **સમાગચ્છતૂ**તિ એકી ભવતુ. એકીભાવો ચ સમાનલદ્ધિવસેન હોતીતિ આહ **''એકલદ્ધિકો હોતૂ''**તિ. **સમ્પત્તિયા**તિ સીલાદિસમ્પત્તિયા. પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ અનાપત્તિભાવતો **''સોત્થિભાવો તસ્સ ભિક્ખુનો''**તિ વુત્તં. **અપ્પટિનિસ્સજ્જતો દુક્કટ**ન્તિ વિસું વિસું વદન્તાનં ગણનાય દુક્કટં. **પહોન્તેના**તિ ગન્તું સમત્થેન અગિલાનેન. સઙ્ઘભેદસ્સ ગરુકભાવતો અવસ્સં કત્તબ્બતાદસ્સનત્થં **''દૂરેપિ ભારોયેવા''**તિ વુત્તં, આપત્તિ પન અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે ગન્તું સમત્થસ્સ અગિલાનસ્સેવ વેદિતબ્બા.

૪૧૬. અસમનુભાસન્તસ્સાતિ કમ્મકારકે કત્તુનિદ્દેસોતિ આહ **''અસમનુભાસિયમાનસ્સા''**તિ. તતિયકમ્મવાચાય પટિનિસ્સજ્જન્તો ઞત્તિયા દુક્કટં દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયે ચ આપજ્જતિયેવાતિ આહ **''પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તી''**તિ. **અસ્સા**તિ દેવદત્તસ્સ. **કતેન ભવિતબ્બન્તિ** સમનુભાસનકમ્મેન કતેન ભવિતબ્બં. **અત્તનો રુચિમત્તેન વદેય્યા**તિઆદિકમ્મિકત્તા અપ્પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સપિ અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયેન વદેય્ય. અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે સમનુભાસનકમ્મસ્સેવ અભાવતો **''ન હિ પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તસ્સા''**તિ વુત્તં. સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તેનેવ હિ સમનુભાસનકમ્મં અનુઞ્ઞાતં. **ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતતો**તિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, રોમન્થકસ્સ રોમન્થન''ન્તિઆદિં (ચૂળવ॰ ૨૭૩) ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતં સન્ધાય વદન્તિ. **અનાપત્તિય**ન્તિ અનાપત્તિવારે. **આપત્તિં રોપેતબ્બો**તિ અનિસ્સજ્જનપચ્ચયા આપન્નપાચિત્તિયાપત્તિં ઉક્ખેપનીયકમ્મકરણત્થં આરોપેતબ્બોતિ અત્થો.

આપત્તિયેવ ન જાતાતિ સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિ ન જાતાયેવાતિ અત્થો. **સા પનેસા**તિ સા પન એસા અનાપત્તિ. **તિવઙ્ગિક**ન્તિ કાયવાચાચિત્તવસેન તિવઙ્ગિકં, કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતીતિ વુત્તં હોતિ. ''નપ્પટિનિસ્સજ્જામી''તિ સઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો **સઞ્ઞાવિમોક્ખં**. **સચિત્તક**ન્તિ ''નપ્પટિનિસ્સજ્જામી''તિ જાનનચિત્તેન સચિત્તકં. ભેદાય પરક્કમનં, ધમ્મકમ્મેન સમનુભાસનં, કમ્મવાચાપરિયોસાનં, અપ્પટિનિસ્સજ્જનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૭-૪૧૮. એકાદસમે યં વચનં સમગ્ગેપિ વગ્ગે અવયવભૂતે કરોતિ ભિન્દતિ, તં કલહકારકવચનં ઇધ વગ્ગન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ **''વગ્ગં અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં વદન્તી''**તિ. અસામગ્ગિપક્ખે ભવા અસામગ્ગિપક્ખિયા, કલહકા. તેસં વચનં **અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં**, અસામગ્ગિપક્ખે વા ભવં વચનં **અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં**. યસ્મા ઉબ્બાહિકાદિકમ્મં બહૂનમ્પિ કાતું વટ્ટતિ, તસ્મા **''ન હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતી''**તિ ઇદં નિગ્ગહવસેન કત્તબ્બકમ્મં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અઙ્ગાનિ પનેત્થ ભેદાય પરક્કમનં પહાય અનુવત્તનં પક્ખિપિત્વા હેટ્ઠા વુત્તસદિસાનેવ.

દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. દ્વાદસમે **વમ્ભનવચન**ન્તિ ગરહવચનં. **અપસાદેતુકામો**તિ ખિપિતુકામો, તજ્જેતુકામો વા, ઘટ્ટેતુકામોતિ વુત્તં હોતિ. **સટસદ્દો** પતિતસદ્દેન સમાનત્થો. વિસેસનસ્સ ચ પરનિપાતં કત્વા તિણકટ્ઠપણ્ણસટન્તિ વુત્તન્તિ આહ **''તત્થ તત્થ પતિતં તિણકટ્ઠપણ્ણ''**ન્તિ. **કેનાપી**તિ વાતસદિસેન નદીસદિસેન ચ કેનાપિ.

૪૨૫-૪૨૬. **વત્તું અસક્કુણેય્યોતિ** કિસ્મિઞ્ચિ વુચ્ચમાને અસહનતો ઓવદિતું અસક્કુણેય્યો. દુક્ખં વચો એતસ્મિં વિપ્પટિકૂલગ્ગાહે વિપચ્ચનીકવાદે અનાદરે પુગ્ગલેતિ **દુબ્બચો**. તેનાહ "**દુક્ખેન કિચ્છેન વદિતબ્બો**"તિઆદિ. **દુબ્બચભાવકરણીયેહીતિ** દુબ્બચભાવકારકેહિ. કત્તુઅત્થે અનીયસદ્દો દટ્ઠબ્બો. તેનેવાહ "**યે ધમ્મા દુબ્બચં પુગ્ગલં કરોન્તી**"તિઆદિ. પાપિકા ઇચ્છા એતસ્સાતિ પાપિચ્છો, તસ્સ ભાવો **પાપિચ્છતા**, અસન્તગુણસમ્ભાવનતા પટિગ્ગહણે ચ અમત્તઞ્ઞુતા પાપિચ્છતાતિ વેદિતબ્બા. અત્તુક્કંસકા ચ તે પરવમ્ભકા ચાતિ અત્તુક્કંસકપરવમ્ભકા. યે અત્તાનં ઉક્કંસન્તિ ઉક્ખિપન્તિ ઉચ્ચે ઠાને ઠપેન્તિ, પરઞ્ચ વમ્ભેન્તિ ગરહન્તિ નીચે ઠાને ઠપેન્તિ, તેસમેતં અધિવચનં. તેસં ભાવો **અત્તુક્કંસકપરવમ્ભકતા**. કુજ્ઝનસીલો કોધનો, તસ્સ ભાવો **કોધનતા**. કુજ્ઝનલક્ખણસ્સ કોધસ્સેતં અધિવચનં.

પુબ્બકાલે કોધો, અપરકાલે ઉપનાહોતિ આહ "**કોધહેતુ ઉપનાહિતા**"તિ. તત્થ ઉપનહનસીલો, ઉપનાહો વા એતસ્સ અત્થીતિ ઉપનાહી, તસ્સ ભાવો **ઉપનાહિતા**. પુનપ્પુનં ચિત્તપરિયોનદ્ધલક્ખણસ્સ કોધસ્સેવેતં અધિવચનં. સકિઞ્હિ ઉપ્પન્નો કોધો કોધોયેવ, તતુત્તરિ ઉપનાહો. **અભિસઙ્ગીતિ** દુમ્મોચનીયો બલવઉપનાહો. સો અસ્સ અત્થીતિ અભિસઙ્ગી, તસ્સ ભાવો **અભિસઙ્ગિતા**. દુમ્મોચનીયસ્સ બલવઉપનાહસ્સેતં અધિવચનં. **ચોદકં પટિપ્ફરણતાતિ** ચોદકસ્સ પટિવિરુદ્ધેન પચ્ચનીકેન હુત્વા અવટ્ઠાનં. **ચોદકં અપસાદનતાતિ** "કિં નુ ખો તુય્હં બાલસ્સ અબ્યત્તસ્સ ભણિતેન, ત્વમ્પિ નામ ભણિતબ્બં મઞ્ઞિસ્સસી"તિ એવં ચોદકસ્સ ઘટ્ટના. **ચોદકસ્સ પચ્ચારોપનતાતિ** "ત્વમ્પિ ખોસિ ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો, તં તાવ પટિકરોહી"તિ એવં ચોદકસ્સ ઉપરિ પટિઆરોપનતા.

અઞ્ઞેન અઞ્ઞં પટિચરણતાતિ અઞ્ઞેન કારણેન, વચનેન વા અઞ્ઞસ્સ કારણસ્સ, વચનસ્સ વા પટિચ્છાદનવસેન ચરણતા. પટિચ્છાદનત્થો એવ વા **ચરસદ્દો** અનેકત્થત્તા ધાતૂનન્તિ પટિચ્છાદનતાતિ અત્થો. તાય સમન્નાગતો હિ પુગ્ગલો યં ચોદકેન દોસવિભાવનકારણં, વચનં વા વુત્તં, તં તતો અઞ્ઞેનેવ ચોદનાય અમૂલિકભાવદીપનેન કારણેન, તદત્થબોધકેન વચનેન વા પટિચ્છાદેતિ. "આપત્તિં આપન્નોસી"તિ વુત્તે "કો આપન્નો, કિં આપન્નો, કિસ્મિં આપન્નો, કં ભણથ, કિં ભણથા"તિ વા વત્વા "એવરૂપં કિઞ્ચિ તયા દિટ્ઠ"ન્તિ વુત્તે "ન સુણામી"તિ સોતં વા ઉપનામેત્વા વિક્ખેપં કરોન્તોપિ અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચ્છાદેતિ. "ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નોસી"તિ પુટ્ઠે "પાટલિપુત્તં ગતોમ્હી"તિ વત્વા પુન "ન તવ પાટલિપુત્તગમનં પુચ્છામ, આપત્તિં પુચ્છામા"તિ વુત્તે તતો "રાજગહં ગતોમ્હી"તિ વત્વા "રાજગહં વા યાહિ બ્રાહ્મણગહં વા, આપત્તિં આપન્નોસી"તિ વુત્તે "તત્થ મે સૂકરમંસં લદ્ધ"ન્તિઆદીનિ વત્વા બહિદ્ધા કથાવિક્ખિપનમ્પિ અત્થતો અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણમેવાતિ વિસું ન ગહિતં.

અપદાનેનાતિ અત્તનો ચરિયાય. અપદીયન્તિ હિ દોસા એતેન દક્ખીયન્તિ, લુયન્તિ છિજ્જન્તીતિ વા અપદાનં, સત્તાનં સમ્મા મિચ્છા વા વત્તપ્પયોગો. **ન સમ્પાયનતાતિ** "આવુસો, ત્વં કુહિં વસસિ, કં નિસ્સાય વસસી"તિ વા "યં ત્વં વદેસિ 'મયા એસ આપત્તિં આપજ્જન્તો દિટ્ઠો'તિ, ત્વં તસ્મિં સમયે કિં કરોસિ, અયં કિં કરોતિ, કત્થ ચ ત્વં અહોસિ, કત્થ અય"ન્તિ વા આદિના નયેન ચરિયં પુટ્ઠેન સમ્પાદેત્વા અકથનં.

મક્ખિપળાસિતાતિ એત્થ પરગુણમક્ખનલક્ખણો મક્ખો, સો એતસ્સ અત્થીતિ મક્ખી. તાદિસો પુગ્ગલો અગારિયો અનગારિયો વા સમાનો પરેસં સુકતકરણં વિનાસેતિ. અગારિયોપિ હિ કેનચિ અનુકમ્પકેન દલિદ્દો સમાનો ઉચ્ચટ્ઠાને ઠપિતો, અપરેન સમયેન "કિં તયા મય્હં કત"ન્તિ તસ્સ સુકતકરણં વિનાસેતિ. અનગારિયોપિ સામણેરકાલતો પભુતિ આચરિયેન વા ઉપજ્ઝાયેન વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીહિ ચ અનુગ્ગહેત્વા ધમ્મકથાનયપકરણકોસલ્લાદીનિ સિક્ખાપિતો, અપરેન સમયેન રાજરાજમહામત્તાદીહિ સક્કતો ગરુકતો આચરિયુપજ્ઝાયેસુ અચિત્તીકતો ચરમાનો "અયં અમ્હેહિ દહરકાલે એવ અનુગ્ગહિતો સંવડ્ઢિતો ચ, અથ ચ પનિદાનિ નિસ્સિનેહો જાતો"તિ વુચ્ચમાનો "કિં મય્હં તુમ્હેહિ કત"ન્તિ તેસં સુકતકરણં વિનાસેતિ.

"બહુસ્સુતેપિ પુગ્ગલે અજ્ઝોત્થરિત્વા ઈદિસસ્સ ચેવ બહુસ્સુતસ્સ અનિયતા ગતિ, તવ વા મમ વા કો વિસેસો"તિઆદિના નયેન ઉપ્પજ્જમાનો યુગગ્ગાહલક્ખણો પળાસો. સો પરગુણેહિ અત્તનો ગુણાનં સમકરણરસો. તથા હેસ પરેસં ગુણે ડંસિત્વા વિય અત્તનો ગુણેહિ સમે કરોતીતિ પળાસોતિ વુચ્ચતિ, સો એતસ્સ અત્થીતિ પળાસી. મક્ખી ચ પળાસી ચ મક્ખિપળાસિનો, તેસં ભાવો **મક્ખિપળાસિતા**. અત્થતો પન મક્ખો ચેવ પળાસો ચ.

ઇસ્સતિ પરસમ્પત્તિં ન સહતીતિ **ઇસ્સુકી**. મચ્છરાયતિ અત્તનો સમ્પત્તિં નિગૂહતિ, પરેસં સાધારણભાવં ન સહતિ, મચ્છેરં વા એતસ્સ અત્થીતિ **મચ્છરી**. સઠયતિ ન સમ્મા ભાસતીતિ **સઠો**, અત્તનો અવિજ્જમાનગુણપ્પકાસનલક્ખણેન સાઠેય્યેન સમન્નાગતો કેરાટિકપુગ્ગલો. કેરાટિકો ચ આનન્દમચ્છો વિય હોતિ. **આનન્દમચ્છો** નામ કિર મચ્છાનં નઙ્ગુટ્ઠં દસ્સેતિ, સપ્પાનં સીસં "તુમ્હેહિ સદિસો અહ"ન્તિ જાનાપેતું, એવમેવ કેરાટિકો પુગ્ગલો યં યં સુત્તન્તિકં વા આભિધમ્મિકં વા ઉપસઙ્કમતિ, તં તં એવં વદતિ "અહં તુમ્હાકં અન્તેવાસી, તુમ્હે મય્હં અનુકમ્પકા, નાહં તુમ્હે મુઞ્ચામી"તિ "એવમેતે 'સગારવો અયં અમ્હેસુ સપ્પતિસ્સો'તિ મઞ્ઞિસ્સન્તી"તિ. સાઠેય્યેન હિ સમન્નાગતસ્સ પુગ્ગલસ્સ અસન્તગુણસમ્ભાવનેન ચિત્તાનુરૂપકિરિયાવિહરતો "એવંચિત્તો એવંકિરિયો"તિ દુવિઞ્ઞેય્યત્તા કુચ્છિં વા પિટ્ઠિં વા જાનિતું ન સક્કા. યતો સો –

> "વામેન સૂકરો હોતિ, દક્ખિણેન અજામિગો;
> સરેન નેલકો હોતિ, વિસાણેન જરગ્ગવો"તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૯૬; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૯૪; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૬૬) –

એવં વુત્તયક્ખસૂકરસદિસો હોતિ. કતપાપપટિચ્છાદનલક્ખણા માયા, સા અસ્સ અત્થીતિ **માયાવી**.

થમ્ભસમઙ્ગિતાય **થદ્ધો**. વાતભરિતભસ્તાસદિસથદ્ધભાવપગ્ગહિતસિરઅનિવાતવુત્તિકારકરોતિ **થમ્ભો**. યેન સમન્નાગતો પુગ્ગલો ગિલિતનઙ્ગલસદિસો વિય અજગરો, વાતભરિતભસ્તા વિય ચ થદ્ધો હુત્વા ગરુટ્ઠાનિયે દિસ્વા ઓનમિતુમ્પિ ન ઇચ્છતિ, પરિયન્તેનેવ ચરતિ. અબ્ભુન્નતિલક્ખણો અતિમાનો, સો એતસ્સ અત્થીતિ **અતિમાની**.

સં અત્તનો દિટ્ઠિં પરામસતિ સભાવં અતિક્કમિત્વા પરતો આમસતીતિ **સન્દિટ્ઠિપરામાસી**. આધાનં ગણ્હાતીતિ **આધાનગ્ગાહી**. "આધાન"ન્તિ દળ્હં વુચ્ચતિ, દળ્હગ્ગાહીતિ અત્થો. યુત્તં કારણં દિસ્વાવ લદ્ધિં પટિનિસ્સજ્જતીતિ પટિનિસ્સગ્ગી, દુક્ખેન કિચ્છેન કસિરેન બહુમ્પિ કારણં દસ્સેત્વા ન સક્કા પટિનિસ્સગ્ગિં કાતુન્તિ **દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી**, યો અત્તનો દિટ્ઠિં "ઇદમેવ સચ્ચ"ન્તિ દળ્હં ગણ્હિત્વા અપિ બુદ્ધાદીહિ કારણં દસ્સેત્વા વુચ્ચમાનો ન પટિનિસ્સજ્જતિ, તસ્સેતં અધિવચનં. તાદિસો હિ પુગ્ગલો યં યદેવ ધમ્મં વા અધમ્મં વા સુણાતિ, તં સબ્બં "એવં અમ્હાકં આચરિયેહિ કથિતં, એવં અમ્હેહિ સુત"ન્તિ કુમ્મોવ અઙ્ગાનિ સકે કપાલે અન્તોયેવ સમોદહતિ. યથા હિ કચ્છપો અત્તનો પાદાદિકે અઙ્ગે કેનચિ ઘટ્ટિતે સબ્બાનિ અઙ્ગાનિ અત્તનો કપાલેયેવ સમોદહતિ, ન બહિ નીહરતિ, એવમયમ્પિ "ન સુન્દરો તવ ગાહો, છડ્ડેહિ ન"ન્તિ વુત્તો તં ન વિસ્સજ્જેતિ, અન્તોયેવ અત્તનો હદયે એવ ઠપેત્વા વિચરતિ. યથા કુમ્ભીલા ગહિતં ન પટિનિસ્સજ્જન્તિ, એવં કુમ્ભીલગ્ગાહં ગણ્હાતિ, ન વિસ્સજ્જેતિ. મક્ખિપળાસિતાદિયુગળત્તયેન દસ્સિતે મક્ખપળાસાદયો છ ધમ્મે વિસું વિસું ગહેત્વા "**એકૂનવીસતિ ધમ્મા**"તિ વુત્તં. **અનુમાનસુત્તટ્ઠકથાયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૮૧) પન મક્ખપળાસાદયોપિ યુગળવસેન એકં કત્વા "સોળસ ધમ્મા"તિ વુત્તં.

પકારેહિ આવહનં પદક્ખિણં, તતો પદક્ખિણતો ગહણસીલો પદક્ખિણગ્ગાહી, ન પદક્ખિણગ્ગાહી **અપ્પદક્ખિણગ્ગાહી**. યો વુચ્ચમાનો ''તુમ્હે મં કસ્મા વદથ, અહં અત્તનો કપ્પિયાકપ્પિયં સાવજ્જાનવજ્જં અત્થાનત્થં જાનામી''તિ વદતિ, અયં અનુસાસનિં પદક્ખિણતો ન ગણ્હાતિ, વામતોવ ગણ્હાતિ, તસ્મા ''અપ્પદક્ખિણગ્ગાહી''તિ વુચ્ચતિ, તેનાહ ''**યથાનુસિટ્ઠ**''ન્તિઆદિ.

ઉદ્દેસેતિ પાતિમોક્ખુદ્દેસે. અથ સબ્બાનેવ સિક્ખાપદાનિ કથં પાતિમોક્ખુદ્દેસપરિયાપન્નાનીતિ આહ ''**યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિકરેય્યાતિ એવં સઙ્ગહિતત્તા**''તિ. ''યસ્સ સિયા આપત્તી''તિ હિ ઇમિના સબ્બાપિ આપત્તિયો નિદાનુદ્દેસે સઙ્ગહિતાયેવ હોન્તિ. **પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સિક્ખિતબ્બત્તાતિ** લબ્ભમાનવસેન વુત્તં. સહધમ્મિકેન સહકારણેનાતિપિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ''**વચનાયા**''તિ નિસ્સક્કે સમ્પદાનવચનન્તિ આહ ''**તતો મમ વચનતો**''તિ. અઙ્ગાનિ ચેત્થ પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનિ. અયં પન વિસેસો – યથા તત્થ ભેદાય પરક્કમનં, એવં ઇધ અવચનીયકરણતા દટ્ઠબ્બા.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૧. તેરસમે **કીટાગિરીતિ** તસ્સ નિગમસ્સ નામં. તઞ્હિ સન્ધાય પરતો ''ન અસ્સજિપુનબ્બસુકેહિ ભિક્ખૂહિ કીટાગિરિસ્મિં વત્થબ્બ''ન્તિ વુત્તં. તેન પન યોગતો સો જનપદોપિ ''કીટાગિરિ''ઇચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગતોતિ આહ ''**એવંનામકે જનપદે**''તિ. આવાસે નિયુત્તા **આવાસિકા**, નિબદ્ધવાસિનો. તે અકતં સેનાસનં કરોન્તિ, જિણ્ણં પટિસઙ્ખરોન્તિ, કતે ઇસ્સરા હોન્તિ. તેનાહ ''**સો ચેસં આયત્તો...પે॰... તે આવાસિકા**''તિ . નિવાસો નિવાસમત્તં એતેસં અત્થીતિ **નેવાસિકાતિ** આહ ''**યે પન કેવલ**''ન્તિઆદિ. **તેતિ** અસ્સજિપુનબ્બસુકા. **છ જનાતિ** પણ્ડુકો લોહિતકો મેત્તિયો ભૂમજકો અસ્સજિ પુનબ્બસુકોતિ ઇમે છ જના. **સમ્માતિ** આલપનવચનમેતં. **આયમુખભૂતાતિ** આયસ્સ મુખભૂતા. **ધુરટ્ઠાનેતિ** સાવત્થિયા અવિદૂરે ઠાને. વસ્સાને હેમન્તે ચાતિ દ્વીસુ ઉતૂસુ વસ્સનતો ''**દ્વીહિ મેઘેહી**''તિ વુત્તં. દિયડ્ઢભિક્ખુસહસ્સતો ગણાચરિયાનં છન્નં જનાનં અધિકત્તા ''**સમધિક**''ન્તિ વુત્તં, સાધિકન્તિ અત્થો. **મ**-કારો પદસન્ધિવસેન આગતો. **અકતવત્થુન્તિ** અકતપુબ્બં અભિનવવત્થું.

કણિકારાદયો **પુપ્ફરુક્ખા**, જાતિસુમનાદયો **પુપ્ફગચ્છા**. **કોટ્ટનન્તિ** સયં છિન્દનં. **કોટ્ટાપનન્તિ** ''ઇમં છિન્દ ભિન્દા''તિ અઞ્ઞેહિ છેદાપનં. **આળિયા બન્ધનન્તિ** યથા ગચ્છમૂલે ઉદકં સન્તિટ્ઠતિ, તથા સમન્તતો બન્ધનં. **ઉદકસ્સાતિ** અકપ્પિયઉદકસ્સ. **કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનન્તિ** ઇમિનાવ સિઞ્ચાપનમ્પિ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. નનુ ''ઉદકસ્સ સેચનં સેચાપન''ન્તિ ઇમિનાવ સામઞ્ઞતો કપ્પિયાકપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિં સક્કા સઙ્ગહેતું, તસ્મા કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિ કસ્મા વિસું વુત્તન્તિ? ''આરામાદિઅત્થં રોપિતે અકપ્પિયવોહારેસુપિ કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિ વટ્ટતી''તિ વક્ખમાનત્તા ઇધાપિ વિભાગં કત્વા કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિ વિસું દસ્સિતં. **હત્થમુખપાદધોવનન્હાનોદકસિઞ્ચનન્તિ** ઇમિનાપિ પકારન્તરેન કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનમેવ દસ્સેતિ. ''અકપ્પિયવોહારો''તિ કોટ્ટનખણનાદિવસેન સયં કરણસ્સપિ કથં સઙ્ગહોતિ? અકપ્પિયન્તિ વોહરીયતીતિ અકપ્પિયવોહારોતિ અકપ્પિયભૂતં કરણકારાપનાદિ સબ્બમેવ સઙ્ગહિતં, ન પન અકપ્પિયવચનમત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. કપ્પિયવોહારેપિ એસેવ નયો. **સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણન્તિ** ઇમિના પુરાણપણ્ણાદિહરણમ્પિ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. કુદાલાદીનિ ભૂમિયં ઠપેત્વા ઠાનતો હત્થેન ગહેત્વા ઠાનમેવ પાકટતરન્તિ ''**ઓભાસો**''તિ વુત્તં.

મહાપચ્ચરિવાદમ્હિ પતિટ્ઠપેતુકામો પચ્છા વદતિ. **વનત્થાયાતિ** ઇદં કેચિ ''વતત્થાયા''તિ પઠન્તિ, તેસં વતિઅત્થાયાતિ અત્થો. અકપ્પિયવોહારેપિ એકચ્ચં વટ્ટતીતિ દસ્સેતું ''**ન કેવલઞ્ચ સેસ**''ન્તિઆદિમાહ. **યં કિઞ્ચિ માતિકન્તિ** સુક્ખમાતિકં વા અસુક્ખમાતિકં વા. ''**કપ્પિયઉદકં સિઞ્ચિતુ**''ન્તિ ઇમિના ''કપ્પિયઉદકં સિઞ્ચથાતિ વત્તુમ્પિ વટ્ટતી''તિ દસ્સેતિ. **સયં રોપેતુમ્પિ વટ્ટતીતિ** ઇમિના ''રોપેહીતિ વત્તું વટ્ટતી''તિપિ સિદ્ધં. **અઞ્ઞત્થાય વા કરોન્તસ્સાતિ** વત્થુપૂજાદિઅત્થં કરોન્તસ્સ. **કસ્મા ન અનાપત્તીતિ** વત્થુપૂજનત્થાય ગન્થનાદીસુ કસ્મા ન અનાપત્તિ. **અનાપત્તિયેવાતિ** પટિવચનં દત્વા ઇદાનિ તમેવ અનાપત્તિભાવં દસ્સેતું ''**યથાહી**''તિઆદિ વુત્તં. **તત્થાતિ** આરામાદિઅત્થાય રુક્ખરોપને. **તથા વત્થુપૂજનત્થાયપિ અનાપત્તિયેવાતિ** રતનત્તયપૂજનત્થાયપિ કપ્પિયવોહારેન પરિયાયાદીહિ ચ ગન્થાપને અનાપત્તિયેવાતિ અત્થો.

''તથા વત્થુપૂજનત્થાયા''તિ હિ સામઞ્ઞતો વુત્તેપિ ''યથા હિ તત્થ કપ્પિયવોહારેન પરિયાયાદીહિ ચા''તિ વુત્તત્તા કપ્પિયવોહારાદીહિ ગન્થાપને એવ અનાપત્તિ વિઞ્ઞાયતિ, ન સયં ગન્થને, તેનેવ પરો સયં ગન્થનમ્પિ કસ્મા ન વટ્ટતીતિ ચોદેન્તો ''**નનુ ચા**''તિઆદિમાહ. યથા આરામાદિઅત્થં કપ્પિયપથવિયં સયં રોપેતુમ્પિ વટ્ટતિ, તથા વત્થુપૂજનત્થાય સયં ગન્થનેપિ કસ્મા ન વટ્ટતીતિ ચોદકસ્સ અધિપ્પાયો. **વુત્તન્તિઆદિ** આચરિયસ્સ પરિહારો. અથ ''**ન પન મહાઅટ્ઠકથાય**''ન્તિ કસ્મા વદતિ. **મહાપચ્ચરિઆદીસુ** વુત્તમ્પિ હિ પમાણમેવાતિ નાયં વિરોધો, **મહાઅટ્ઠકથાયં** અવુત્તમ્પિ તત્થેવ વુત્તેન સંસન્દિત્વા પમાણમેવાતિ પતિટ્ઠાપેતું વુત્તત્તા. **તં કથન્તિ** મઞ્ઞેય્યાસીતિ સમ્બન્ધો. **મહાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ** કપ્પિયઉદકસેચનં વુત્તં, તં કથન્તિ એત્થાયમધિપ્પાયો. કિઞ્ચાપિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** આરામાદિઅત્થાય કપ્પિયપથવિયં સયં રોપનં ન વુત્તં, કપ્પિયઉદકસ્સ પન સયં સિઞ્ચનં વુત્તમેવ, તસ્મા યથા આરામાદિઅત્થાય કપ્પિયઉદકં સયં સિઞ્ચિતુમ્પિ વટ્ટતિ, તથા વત્થુપૂજનત્થાય સયં ગન્થનમ્પિ કસ્મા ન વટ્ટતીતિ. **તમ્પિ ન વિરુજ્ઝતીતિ** યદેતં આરામાદિઅત્થાય સયં રોપનં કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનઞ્ચ વુત્તં, તમ્પિ ન વિરુજ્ઝતિ. કથં તં ન વિરુજ્ઝતીતિ આહ ''**તત્રહી**''તિઆદિ. **એતં વુત્તન્તિ** માલાવચ્છં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપિ સિઞ્ચન્તિપિ સિઞ્ચાપેન્તિપીતિ એતં વુત્તં. **અઞ્ઞત્ર પન પરિયાયો અત્થીતિ** ''માલાવચ્છં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપિ સિઞ્ચન્તિપિ સિઞ્ચાપેન્તિપી''તિ કુલસઙ્ગહત્થાય રોપનસિઞ્ચનં સન્ધાય વુત્તત્તા તતો અઞ્ઞત્ર આરામાદિઅત્થાય માલાવચ્છરોપને પરિયાયો અત્થિ. **તત્થ પરિયાયં ઇધ ચ પરિયાયાભાવં ઞત્વાતિ** તત્થ ''માલાવચ્છં રોપેન્તી''તિઆદીસુ ''માલાવચ્છ''ન્તિ વિસેસવચનસબ્ભાવતો પરિયાયં, ઇધ ''ગન્થેન્તી''તિઆદીસુ તથાવિધવિસેસવચનાભાવતો પરિયાયાભાવઞ્ચ ઞત્વા.

નનુ ચ યથા ''ગન્થેન્તી''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા પરિયાયો ન લબ્ભતીતિ યસ્સ કસ્સચિ અત્થાય સયં ગન્થનં ન વટ્ટતિ, એવં ''ગન્થાપેન્તી''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા પરિયાયેન ગન્થાપનમ્પિ ન વટ્ટતીતિ આપજ્જતિ. એવઞ્ચ સતિ પરતો ''એવં જાન, એવં કતે સોભેય્ય, યથા એતાનિ પુપ્ફાનિ ન વિકિરિયન્તિ, તથા કરોહીતિઆદિના કપ્પિયવચનેન કારેતું વટ્ટતી''તિ ઇદં વિરુજ્ઝતીતિ? ન વિરુજ્ઝતિ, પરિયાયેન હિ કારાપનં ગન્થાપનમેવ ન હોતિ, તસ્મા યથાવુત્તનયેન પરિયાયતો કારાપનં વટ્ટતિ. **સબ્બં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ** હેટ્ઠા વુત્તં વિનિચ્છયમેવ સઙ્ખેપતો નિગમેતિ. **હરણાદીસુ કસ્મા અનાપત્તીતિ** વત્થુપૂજનત્થાય હરણાદીસુ કસ્મા અનાપત્તિ. **કુલિત્થિઆદીનં અત્થાય હરણતોતિ** કુલિત્થિઆદીનં હરણસ્સ તત્થ વુત્તત્તાતિ અધિપ્પાયો. તેનેવાહ ''**હરણાધિકારે હી**''તિઆદિ. **માલન્તિ** પુપ્ફદામં. **મઞ્જરી વિયાતિ** કુસુમમઞ્જરી વિય. **હારસદિસન્તિ** મુત્તાહારસદિસં.

પાચિત્તિયઞ્ચેવ દુક્કટઞ્ચાતિ પથવીખણનપચ્ચયા પાચિત્તિયં, કુલસઙ્ગહપચ્ચયા દુક્કટં. **અકપ્પિયવોહારેનાતિ** ''ઇદં ખણ, ઇદં રોપેહી''તિઆદિઅકપ્પિયવોહારેન. **દુક્કટમેવાતિ** કુલસઙ્ગહપચ્ચયા દુક્કટં. **ઉભયત્થાતિ** કપ્પિયાકપ્પિયપથવિયં. **સબ્બત્થાતિ** કુલસઙ્ગહપરિભોગઆરામાદિઅત્થાય રોપિતે. **દુક્કટમ્પીતિ** ન કેવલં પાચિત્તિયમેવ. **કપ્પિયેનાતિ** કપ્પિયેન ઉદકેન. **તેસંયેવ દ્વિન્નન્તિ** કુલદૂસનપરિભોગાનં. **દુક્કટન્તિ** કુલસઙ્ગહત્થાય સયં સિઞ્ચને કપ્પિયવોહારેન અકપ્પિયવોહારેન વા સિઞ્ચાપને ચ દુક્કટં,

પરિભોગત્થાય પન સયં સિઞ્ચને અકપ્પિયવોહારેન સિઞ્ચાપને ચ દુક્કટં. **આપત્તિબહુલતા વેદિતબ્બાતિ** એત્થ સયં સિઞ્ચને ધારાપચ્છેદગણનાય આપત્તિગણના વેદિતબ્બા. સિઞ્ચાપને પન પુનપ્પુનં આણાપેન્તસ્સ વાચાય વાચાય આપત્તિ, સકિં આણત્તસ્સ બહૂનં સિઞ્ચનેપિ એકાવ.

દુક્કટપાચિત્તિયાનીતિ કુલસઙ્ગહપચ્ચયા દુક્કટં, ભૂતગામપાતબ્યતાય પાચિત્તિયં. **અઞ્ઞત્થાતિ** વત્થુપૂજાદિઅત્થાય ઓચિનને. **સકિં આણત્તોતિ** અકપ્પિયવોહારેન આણત્તો. **પાચિત્તિયમેવાતિ** અકપ્પિયવચનેન આણત્તત્તા પાચિત્તિયં. કપ્પિયવચનેન પન વત્થુપૂજાદિઅત્થાય ઓચિનાપેન્તસ્સ અનાપત્તિયેવ.

ગન્થનેન નિબ્બત્તં **ગન્તિમં**. એસ નયો સેસેસુપિ. **ન વટ્ટતીતિ** કુલસઙ્ગહત્થાય વત્થુપૂજાદિઅત્થાય વા વુત્તનયેન કરોન્તસ્સ ચ કારાપેન્તસ્સ ચ દુક્કટન્તિ અત્થો. **પુરિમનયેનેવાતિ** ''ભિક્ખુસ્સ વા''તિઆદિના વુત્તનયેન. ધમ્માસનવિતાને બદ્ધકણ્ટકેસુ પુપ્ફાનિ વિજ્ઝિત્વા ઠપેન્તીતિ સમ્બન્ધો. ઉપરૂપરિ વિજ્ઝિત્વા છત્તસદિસં કત્વા આવુણનતો **"છત્તાતિછત્તં વિયા"**તિ વુત્તં. ''કદલિક્ખન્ધમ્હી''તિઆદિના વુત્તં સબ્બમેવ સન્ધાય **"તં અતિઓળારિકમેવા"**તિ વુત્તં, સયં કરોન્તસ્સ અકપ્પિયવચનેનેવ કારાપેન્તસ્સ ચ દુક્કટમેવાતિ અત્થો. **પુપ્ફવિજ્ઝનત્થન્તિ** વુત્તત્તા પુપ્ફાનિ વિજ્ઝિતુંયેવ કણ્ટકં બન્ધિતું ન વટ્ટતિ, પુપ્ફદામાદિબન્ધનત્થં પન વટ્ટતિ. **કણ્ટકમ્પિ બન્ધિતું ન વટ્ટતીતિ** ચ ઇદં અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન ગહેતબ્બં. **પવેસેતું ન વટ્ટતીતિ** વુત્તત્તા પુપ્ફચ્છિદ્દે અપવેસેત્વા ઉપરૂપરિ ઠપેતું વટ્ટતિ. જાલમયં વિતાનં **જાલવિતાનં**. **નાગદન્તકમ્પિ** સચ્છિદ્દકંયેવ ગહેતબ્બં. **પુપ્ફપટિચ્છકં** દણ્ડાદીહિ કતપુપ્ફાધારણં, તમ્પિ સચ્છિદ્દમેવ ઇધ વુત્તં. **અસોકપિણ્ડિયાતિ** અસોકપુપ્ફમઞ્જરિકાય. **"ધમ્મરજ્જુ** નામ ચેતિયં વા બોધિં વા પુપ્ફપવેસનત્થં આવિજ્ઝિત્વા બદ્ધરજ્જૂ''તિ **મહાગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે ચ** વુત્તં, તસ્મા તથાબદ્ધાય રજ્જુયા ચેતિયસ્સ ચ અન્તરે પુપ્ફાનિ પવેસેતું વટ્ટતીતિ વિઞ્ઞાયતિ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''ધમ્મરજ્જુન્તિ સિથિલં વટ્ટિકં રજ્જું કત્વા બોધિં વા ચેતિયં વા પરિક્ખિપિત્વા ધમ્માસને વા લમ્બિત્વા તત્થ પુપ્ફાનિ પવેસેન્તી''તિ વુત્તં, તસ્મા સિથિલવટ્ટિકાય રજ્જુયા અન્તરેપિ પુપ્ફાનિ પવેસેતું વટ્ટતીતિ વિઞ્ઞાયતિ, વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં. ઉભયત્થાપિ પનેત્થ નેવત્થિ વિરોધોતિ અમ્હાકં ખન્તિ.

મત્થકદામન્તિ ધમ્માસનાદિમત્થકે લમ્બકદામં. **પુપ્ફેહિ વેઠેન્તીતિ** પુપ્ફદામેન વેઠેન્તિ. **તેસંયેવાતિ** ઉપ્પલાદીનંયેવ. **વાકેન વા દણ્ડકેન વાતિ** વિસું અચ્છિન્નેન પુપ્ફસહિતેનેવ વાકેન વા દણ્ડકેન વા. **ખન્ધે ઠપિતકાસાવસ્સાતિ** ખન્ધે ઠપિતસઙ્ઘાટિં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ તથા બન્ધિતું સક્કા ભવેય્ય. ઇમિનાવ અઞ્ઞમ્પિ તાદિસં કાસાવં વા વત્થં વા વુત્તનયેન બન્ધિત્વા તત્થ પુપ્ફાનિ પક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. અંસભણ્ડિકં પસિબ્બકે પક્ખિત્તસદિસત્તા વેઠિમં નામ ન જાતં, તસ્મા સિથિલબન્ધસ્સ અન્તરન્તરા પક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

પુપ્ફપટે ચ દટ્ઠબ્બન્તિ પુપ્ફપટં કરોન્તસ્સ દીઘતો પુપ્ફદામસ્સ હરણપચ્ચાહરણવસેન પૂરણં સન્ધાય વુત્તં. તિરિયતો હરણં પન વાયિમં નામ હોતિ, ન પૂરિમં. **પુરિમટ્ઠાનં અતિક્કામેતીતિ** એત્થ ''અકુસાપેત્વાપિ અતિક્કામેન્તસ્સ આપત્તિયેવા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. ''પુરિમટ્ઠાનં અતિક્કામેતી''તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા તં યુત્તં. કેચિ પન ''અઞ્ઞમઞ્ઞં અકુસાપેત્વા અનેકક્ખત્તું પરિક્ખિપિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તીતિ વુત્તં, તત્થ કારણં ન દિસ્સતિ. **બન્ધિતું વટ્ટતીતિ** પુપ્ફરહિતાય સુત્તકોટિયા વાકકોટિયા વા બન્ધિતું વટ્ટતિ. **એકવારં હરિત્વા વા પરિક્ખિપિત્વા વાતિ** ઇદં પુબ્બે વુત્તચેતિયાદિપરિક્ખેપં પુપ્ફપટકરણઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં, તસ્મા ચેતિયં વા બોધિં વા પરિક્ખિપન્તેન એકવારં પરિક્ખિપિત્વા પુરિમટ્ઠાનં સમ્પત્તે અઞ્ઞસ્સ દાતબ્બં, તેનપિ એકવારં પરિક્ખિપિત્વા તથેવ કાતબ્બં. પુપ્ફપટં કરોન્તેન ચ એકવારં હરિત્વા અઞ્ઞસ્સ દાતબ્બં, તેનપિ તથેવ કાતબ્બં. સચેપિ દ્વેયેવ ભિક્ખૂ ઉભોસુ પસ્સેસુ ઠત્વા પરિયાયેન હરન્તિ, વટ્ટતિયેવાતિ વદન્તિ.

પૂરિતન્તિ દીઘતો પસારણવસેન પૂરિતં. **વાયિતું ન લભતીતિ** દીઘતો પસારિતે તિરિયતો હરણં વાયનં નામ હોતીતિ એકવારમ્પિ પુપ્ફગુણં તિરિયતો હરિતું ન વટ્ટતિ. **પુપ્ફાનિ ઠપેન્તેનાતિ** અગન્થિતાનિ પાકતિકપુપ્ફાનિ ઠપેન્તેન. પુપ્ફદામં પન પૂજનત્થાય ભૂમિયં ઠપેન્તેન કુસાપેત્વા વા અકુસાપેત્વા વા દિગુણં કત્વા ઠપેતું ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **ઘટિકદામઓલમ્બકોતિ** અન્તે ઘટિકાકારયુત્તો યમકદામઓલમ્બકો. એકેકં પન દામં નિક્ખન્તસુત્તકોટિયાવ બન્ધિત્વા ઓલમ્બિતું વટ્ટતિ, પુપ્ફદામદ્વયં સઙ્ઘટિતુકામેનપિ નિક્ખન્તસુત્તકોટિયાવ સુત્તકોટિં સઙ્ઘટિતું વટ્ટતિ. **અડ્ઢચન્દાકારેન માલાગુણપરિક્ખેપોતિ** અડ્ઢચન્દાકારેન માલાગુણસ્સ પુનપ્પુનં હરણપચ્ચાહરણવસેન પૂરેત્વા પરિક્ખેપનં. તેનેવ તં પૂરિમે પવિટ્ઠં, તસ્મા એતમ્પિ અડ્ઢચન્દાકારં પુનપ્પુનં હરણપચ્ચાહરણવસેન પૂરિતં ન વટ્ટતિ. એકવારં પન અડ્ઢચન્દાકારેન માલાગુણં હરિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **પુપ્ફદામકરણન્તિ** એત્થ સુત્તકોટિયં ગહેત્વાપિ એકતો કાતું ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ. ગેણ્ડુકખરપત્તદામાનં પટિક્ખિત્તત્તા ચેલાદીહિ કતદામમ્પિ ન વટ્ટતિ અકપ્પિયાનુલોમત્તાતિ વદન્તિ.

"લાસિયનાટકં નાટેન્તી"તિ વત્વા તમેવ પરિયાયન્તરેન દસ્સેતું **"રેચકં દેન્તી"**તિ વુત્તં, અભિનયં દસ્સેન્તીતિ અત્થો, અત્તનો અધિપ્પાયં પકાસેત્વા ''એવં નચ્ચિતબ્બ''ન્તિ પઠમં ઉટ્ઠહિત્વા નચ્ચનાકારં દસ્સેન્તીતિ વુત્તં હોતિ. કેચિ પન ''મુખે અઙ્ગુલિયો પક્ખિપિત્વા સદ્દં કરોન્તા ચક્કમિવ અત્તાનં ભમયમાના રેચકં દેન્તિ નામા''તિ વદન્તિ. એકેકાય પન્તિયા અટ્ઠ અટ્ઠ પદાનિ અસ્સાતિ **અટ્ઠપદં**. ''અટ્ઠાપદ''ન્તિપિ પઠન્તિ. દસપદેપિ એસેવ નયો. **પદાનીતિ** ચ સારિઆદીનં પતિટ્ઠાનટ્ઠાનાનિ. **દસપદં** નામ દ્વીહિ પન્તીહિ વીસતિયા પદેહિ કીળનજૂતં. **આકાસેયેવ કીળન્તીતિ** ''અયં સારી અસુકપદં મયા નીતા, અયં અસુકપદ''ન્તિ કેવલં મુખેનેવ વદન્તા આકાસેયેવ જૂતં કીળન્તિ. **જૂતફલકેતિ** જૂતમણ્ડલે. **પાસકકીળાય કીળન્તીતિ** પાસકં વુચ્ચતિ છસુ પસ્સેસુ એકેકં યાવ છક્કં દસ્સેત્વા કતકીળનં, તં વટ્ટેત્વા યથાલદ્ધએકકાદિવસેન સારિયો અપનેન્તા ઉપનેન્તા ચ કીળન્તિ. ઘટેન કીળા **ઘટિકાતિ** એકે.

મઞ્જટ્ઠિયા વાતિ મઞ્જટ્ઠિરુક્ખસારં ગહેત્વા પક્કકસાવં સન્ધાય વદતિ. **સલાકહત્થન્તિ** તાલહીરાદીનં કલાપસ્સેતં અધિવચનં. બહૂસુ સલાકાસુ વિસેસરહિતં એકં સલાકં ગહેત્વા તાસુ પક્ખિપિત્વા પુન તંયેવ ઉદ્ધરન્તા સલાકહત્થેન કીળન્તીતિ કેચિ. પણ્ણેન વંસાકારેન કતા નાળિકા **પણ્ણનાળિકા**. તેનેવાહ **"તં ધમન્તા"**તિ. પુચ્છન્તસ્સ મુખાગતં અક્ખરં ગહેત્વા નટ્ઠમુટ્ઠિલાભાલાભાદિજાનનકીળા **અક્ખરિકાતિપિ** વદન્તિ. **હત્થિસ્મિન્તિ** નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, હત્થિનિમિત્તસિપ્પેતિ અત્થો. **અસ્સસ્મિન્તિઆદીસુપિ** એસેવ નયો. ''ઉસ્સેળેન્તિ અપ્ફોટેન્તી''તિ દ્વિન્નં પદાનં અત્થો પાકટોયેવાતિ ન વુત્તો. તત્થ **ઉસ્સેળેન્તીતિ** મુખેન ઉસ્સેળનસદ્દં પમુઞ્ચન્તિ, મહન્તં કત્વા અબ્યત્તસદ્દં પવત્તેન્તીતિ અત્થો. ''અજાનં સઞ્ઞં દેન્તા અજપાલકા વિય મુખેન વાતં નિચ્છારેન્તા સુખુમં અબ્યત્તનાદં પવત્તેન્તી''તિપિ વદન્તિ. **અપ્ફોટેન્તીતિ** ભુજહત્થસઙ્ઘટ્ટનસદ્દં પવત્તેન્તિ, વામહત્થં ઉરે ઠપેત્વા દક્ખિણેન પાણિના તત્થ તાળનેન સદ્દં કરોન્તીતિ અત્થો. **મુખડિણ્ડિમન્તિ** મુખભેરિયા એતં અધિવચનં.

૪૩૨. પસાદાવહેનાતિ પસાદજનનકેન. અભિક્કમનં **અભિક્કન્તન્તિ** આહ **"ગમનેના"**તિ. પટિક્કમનં **પટિક્કન્તં**. **નિવત્તનેનાતિ** નિવત્તિમત્તં દસ્સેતિ. નિવત્તેત્વા પન ગમનં ગમનમેવ. અભિમુખં લોકિતં આલોકિતન્તિ આહ **"પુરતો દસ્સનેના"**તિ. **ઇતો ચિતો ચ દસ્સનેનાતિ** અનુદિસાપેક્ખનં દસ્સેતિ. યંદિસાભિમુખો ગચ્છતિ તિટ્ઠતિ નિસીદતિ, તદભિમુખં પેક્ખનં **આલોકિતં**, તદનુગતદિસાલોકનં **"વિલોકિત"**ન્તિ હિ વુચ્ચતિ. અઞ્ઞાનિપિ હેટ્ઠા ઉપરિ પચ્છતો પેક્ખનવસેન **ઓલોકિતઉલ્લોકિતાપલોકિતાનિ** નામ હોન્તિ. તાનિ પન ન સમણસારુપ્પાનિ અપ્પસાદાવહાનિ, તેનેવેત્થ આલોકિતવિલોકિતાનેવ ગહિતાનિ. **તેસન્તિ** સમાસે ગુણીભૂતાનિપિ પબ્બાનિ પરામસતિ. ''પબ્બસઙ્કોચનેના''તિ હિ વુત્તત્તા પબ્બાનિ તત્થ ગુણીભૂતાનિ સઙ્કોચનસ્સ પધાનત્તા. **સતિસમ્પજઞ્ઞેહીતિ** સાત્થકતાદિપરિગ્ગાહિકાય સતિયા તથાપવત્તસમ્પજઞ્ઞેન ચ

સમન્તતો પકારેહિ, પકટ્ઠં વા સવિસેસં જાનાતીતિ સમ્પજાનો, તસ્સ ભાવો **સમ્પજઞ્ઞં**. તથાપવત્તઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **અભિસઙ્ખતત્તા**તિ સમ્મા પવત્તિતત્તા. **હેટ્ઠાખિત્તચક્ખૂ**તિ ખન્ધં અનામેત્વાવ અધોખિત્તચક્ખુ. ખન્ધં નામેત્વા હિ હેટ્ઠાવલોકનં ન સમણસારુપ્પં. ''ઓક્ખિત્તચક્ખૂ''તિ ચ ઇમિના યુગમત્તદસ્સિતા વુત્તા.

બોન્દોતિ લોલો મન્દધાતુકોતિ અત્થો. **ભકુટિં કત્વા**તિ ભમુકભેદં કત્વા. **સાખલ્યેન યુત્તા**તિ ''તત્થ કતમં સાખલ્યં? યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૩૫૦) નયેન વુત્તસાખલ્યેન સમન્નાગતા, મુદુવચનાતિ અત્થો. **નેલા**તિ એલં વુચ્ચતિ દોસો, નાસ્સા એલન્તિ નેલા, નિદ્દોસાતિ અત્થો. **કણ્ણસુખા**તિ બ્યઞ્જનમધુરતાય કણ્ણાનં સુખા, સૂચિના વિજ્ઝનં વિય કણ્ણસૂલં ન જનેતિ. **દાનનિબદ્ધાની**તિ નિબદ્ધદાનાનિ.

''સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને આમન્તેસી''તિ વત્વા ''ગચ્છથ તુમ્હે સારિપુત્તા''તિ વચનતો ''સારિપુત્તા''તિ ઇદં એકસેસનયેન વુત્તન્તિ અયમત્થો પાકટોયેવાતિ ન વુત્તો. ''સારિપુત્તા''તિ હિ ઇદં એકસેસનયેન વુત્તં વિરૂપેકસેસસ્સપિ ઇચ્છિતત્તા, તેનેવેત્થ બહુવચનનિદ્દેસો કતોતિ. **સદ્ધસ્સ પસન્નસ્સા**તિ રતનત્તયસ્સ સદ્ધાય સમન્નાગતસ્સ તતોયેવ ચ પસન્નસ્સ, કમ્મફલસદ્ધાય વા સમન્નાગતત્તા સદ્ધસ્સ રતનત્તયપ્પસાદબહુલતાય પસન્નસ્સ.

૪૩૩. **આપત્તિં રોપેતબ્બા**તિ કુલદૂસકકમ્મેન આપન્નાપત્તિં રોપેતબ્બા. **તસ્મિં વિહારે**તિ બહિગામે વિહારં સન્ધાય વુત્તં. અન્તોગામે વિહારો પન ''**તસ્મિં ગામે ન વસિતબ્બ**''ન્તિ ઇમિનાવ સઙ્ગહિતો ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતત્તા. ''તસ્મિં વિહારે''તિ વચનતો તસ્સ ગામસ્સ સામન્તા અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વસિતું વટ્ટતિ. **સામન્તગામે પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બન્તિ** તસ્મિં વિહારે વાસસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા યદિ તત્થ વસતિ, તેન સામન્તગામેપિ પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **તસ્મિં ગામે પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બન્તિ** યસ્મિં ગામે કુલદૂસકકમ્મં કતં, તસ્મિં ગામે ન ચરિતબ્બં. યસ્મિઞ્હિ ગામે વા નિગમે વા કુલદૂસકકમ્મં કતં, યસ્મિઞ્ચ વિહારે વસતિ, નેવ તસ્મિં ગામે વા નિગમે વા ચરિતું લબ્ભતિ, ન વિહારે વસિતું. સામન્તવિહારે વસન્તેન પન સામન્તગામે ચરિતું વટ્ટતિ તત્થ વાસસ્સ અપ્પટિક્ખિત્તત્તા.

૪૩૫. **અટ્ઠારસ વત્તાની**તિ ''ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં, ન નિસ્સયો દાતબ્બો, ન સામણેરો ઉપટ્ઠાપેતબ્બો, ન ભિક્ખુનોવાદકસમ્મુતિ સાદિતબ્બા, સમ્મતેન ભિક્ખુનિયો ન ઓવદિતબ્બા, યાય આપત્તિયા સઙ્ઘેન પબ્બાજનીયકમ્મં કતં હોતિ, ન સા આપત્તિ આપજ્જિતબ્બા અઞ્ઞા વા તાદિસિકા તતો વા પાપિટ્ઠતરા, કમ્મં ન ગરહિતબ્બં, કમ્મિકા ન ગરહિતબ્બા, ન પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો ઉપોસથો ઠપેતબ્બો, ન પવારણા ઠપેતબ્બા, ન સવચનીયં કાતબ્બં, ન અનુવાદો ઠપેતબ્બો, ન ઓકાસો કારેતબ્બો, ન ચોદેતબ્બો, ન સારેતબ્બો, ન ભિક્ખૂહિ સમ્પયોજેતબ્બ''ન્તિ એવમાગતાનિ અટ્ઠારસ વત્તાનિ.

અસ્સજિપુનબ્બસુકપ્પધાના **અસ્સજિપુનબ્બસુકા**તિ વુત્તા સહચરણઞાયેન. **અનુલોમપટિપદં અપ્પટિપજ્જનતાયા**તિ યથાપઞ્ઞત્તસમ્માવત્તસઙ્ખાતં અનુલોમપટિપદં અપ્પટિપજ્જનતાય, યેન વત્તેન ચિણ્ણેન સઙ્ઘો અનુલોમિકો હોતિ, તસ્મિં અવત્તનતોતિ વુત્તં હોતિ. **ન પન્નલોમા હોન્તી**તિ પતિતલોમા ન હોન્તિ, અનુકૂલવુત્તિનો ન હોન્તીતિ અત્થો. **નિત્થરણમગ્ગં ન પટિપજ્જન્તી**તિ અનુલોમવત્તસઙ્ખાતં નિત્થરણૂપાયં ન પટિપજ્જન્તિ, યેન વત્તેન ચિણ્ણેન સાપત્તિકભાવતો નિત્તિણ્ણા હોન્તિ, તસ્મિં નિત્થરણકવત્તસ્મિં ન વત્તન્તિ, આપત્તિવુટ્ઠાનત્થં તુરિતતુરિતા છન્દજાતા ન હોન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **દસહિ અક્કોસવત્થૂહી**તિ જાતિનામગોત્તકમ્મસિપ્પઆબાધલિઙ્ગકિલેસઆપત્તિહીનસઙ્ખાતેહિદસહિ અક્કોસકારણેહિ. **છન્દગામિતા પાપેન્તી**તિઆદીસુ **ય**-કારો ''સયં અભિઞ્ઞા''તિઆદીસુ વિય લુત્તનિદ્દિટ્ઠોતિ આહ ''**છન્દગામિતાયપિ પાપેન્તી**''તિઆદિ. **તેસ**ન્તિ અસ્સજિપુનબ્બસુકાનં ગણપામોક્ખાનં.

૪૩૬-૪૩૭. નિગમસ્સ અપાકટત્તા તં દસ્સેતું ''**તત્થા**''તિઆદિમાહ. **પરસન્તકં દેતિ, દુક્કટમેવા**તિ વિસ્સાસગ્ગાહેન પરસન્તકં ગહેત્વા દેન્તં સન્ધાય વુત્તં. **તઞ્ચ ખો વત્થુપૂજનત્થાયા**તિ માતાપિતૂનમ્પિ દેન્તેન વત્થુપૂજનત્થાય એવ દાતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. ''**મણ્ડનત્થાય પન સિવલિઙ્ગાદિપૂજનત્થાયા**તિ એત્તકમેવ વુત્તત્તા ઇમં વિક્કિણિત્વા જીવિકમ્પિ કપ્પેસ્સન્તીતિ માતુઆદીનં દાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **કસ્સચિપી**તિ ઞાતકસ્સ અઞ્ઞાતકસ્સ વા કસ્સચિપિ. **ઞાતિસામણેરેહેવા**તિ અનુચ્છવિકત્તા વુત્તં. **સમ્પત્તાનં સામણેરાનં ઉપડ્ઢભાગં દાતું વટ્ટતી**તિ સઙ્ઘિકસ્સ લાભસ્સ ઉપચારસીમગતાનં સામણેરાનમ્પિ સન્તકત્તા તેસમ્પિ ઉપડ્ઢભાગો લબ્ભતેવાતિ કત્વા વુત્તં. **ચૂળક**ન્તિ ઉપડ્ઢભાગતોપિ ઉપડ્ઢં. ચતુત્થભાગસ્સેતં અધિવચનં.

''**સામણેરા…પે॰… ઠપેન્તી**''તિ ઇદં વસ્સગ્ગેન અભાજિયં સન્ધાય વુત્તં. **તત્થ તત્થા**તિ મગ્ગે વા ચેતિયઙ્ગણે વા. **દાપેતું ન લભન્તી**તિ સામણેરેહિ દાપેતું અનનુચ્છવિકત્તા વુત્તં. ન હિ તં પુપ્ફદાનં નામ સિયા. યદિ હિ તથા આગતાનં તેસં દાનં પુપ્ફદાનં ભવેય્ય, સામણેરેહિપિ દાતું ન લબ્ભેય્ય. **સયમેવા**તિ સામણેરા સયમેવ. **યાગુભત્તાદીનિ આદાયા**તિ ઇદં ભિક્ખૂનં અત્થાય યાગુભત્તાદિસમ્પાદનં સન્ધાય વુત્તત્તા ''ન વટ્ટતી''તિ અવિસેસેન વુત્તં.

વુત્તનયેનેવાતિ માતાપિતૂનં તાવ હરિત્વાપિ હરાપેત્વાપિ પક્કોસિત્વાપિ પક્કોસાપેત્વાપિ દાતું વટ્ટતિ, સેસઞાતકાનં પક્કોસાપેત્વાવ. માતાપિતૂનઞ્ચ હરાપેન્તેન ઞાતિસામણેરેહેવ હરાપેતબ્બં, ઇતરે પન યદિ સયમેવ ઇચ્છન્તિ, વટ્ટતીતિ ઇમં પુપ્ફે વુત્તનયં ફલેપિ અતિદિસતિ, તસ્મા ફલમ્પિ માતાપિતૂનં હરણહરાપનાદિના દાતું વટ્ટતિ, સેસઞાતીનં પક્કોસાપેત્વાવ. ઇદાનિ ''યો હરિત્વા વા હરાપેત્વા વા…પે॰… ઇસ્સરવતાય દદતો થુલ્લચ્ચય''ન્તિ ઇમં પુપ્ફે વુત્તનયં ફલેપિ સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો ''**કુલસઙ્ગહત્થાય પના**''તિઆદિમાહ. **ખીણપરિબ્બયાન**ન્તિ આગન્તુકે સન્ધાય વુત્તં. **ફલપરિચ્છેદેન વા**તિ ''એત્તકાનિ ફલાનિ દાતબ્બાની''તિ એવં ફલપરિચ્છેદેન વા. **રુક્ખપરિચ્છેદેન વા**તિ ''ઇમેહિ રુક્ખેહિ દાતબ્બાની''તિ એવં રુક્ખપરિચ્છેદેન વા. પરિચ્છિન્નેસુપિ રુક્ખેસુ ''ઇધ ફલાનિ સુન્દરાનિ, ઇતો ગણ્હથા''તિ વદન્તેન કુલસઙ્ગહો કતો નામ હોતીતિ આહ ''**એવં પન ન વત્તબ્બ**''ન્તિ.

રુક્ખચ્છલ્લીતિ રુક્ખત્તચો. તેસં તેસં ગિહીનં ગામન્તરદેસન્તરાદીસુ સાસનપટિસાસનહરણં **જઙ્ઘપેસનિકં**. તેનાહ ''ગિહીનં દૂતેય્યં સાસનહરણકમ્મ''ન્તિ. દૂતસ્સ કમ્મં **દૂતેય્યં**. **પઠમં સાસનં અગ્ગહેત્વાપિ…પે॰… પદે પદે દુક્કટ**ન્તિ ઇદં તસ્સ સાસનં આરોચેસ્સામીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ગમનં સન્ધાય વુત્તં, તસ્સ પન સાસનં પટિક્ખિપિત્વા સયમેવ કારુઞ્ઞે ઠિતો ગન્ત્વા અત્તનો પતિરૂપં સાસનં આરોચેતિ, અનાપત્તિ. **પુબ્બે વુત્તપ્પકાર**ન્તિ ''મમ વચનેન ભગવતો પાદે વન્દથા''તિઆદિના વુત્તપ્પકારં સિક્ખાપદે પઠમં વુત્તં. **પક્કમતાયસ્મા**તિ ઇદં પબ્બાજનીયકમ્મવસેન વુત્તં. પુન **પક્કમતાયસ્મા**તિ ઇદં પન પબ્બાજનીયકમ્મકતસ્સ વત્તવસેન વુત્તં. **પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનેવા**તિ એત્થ અઙ્ગેસુપિ યથા તત્થ પરક્કમનં, એવં ઇધ છન્દાદીહિ પાપનં દટ્ઠબ્બં. સેસં તાદિસમેવાતિ.

કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

૪૪૨. પઠમં આપત્તિ આપજ્જનં એતેસન્તિ **પઠમાપત્તિકા**. **તત્તકાનિ અહાની**તિ પટિચ્છાદિતદિવસતો પટ્ઠાય યાવ આરોચિતદિવસો, તાવ દિવસપક્ખમાસસંવચ્છરવસેન યત્તકો કાલો અતિક્કન્તો, તત્તકં કાલન્તિ અત્થો. **અકામેન અવસેના**તિ એત્થ અપ્પટિકમ્મકતાય આપત્તિયા સગ્ગમોક્ખાવરણભાવતો

અનિચ્છન્તેનપિ પરિવસિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **અવ્હાતબ્બોતિ** અબ્ભાનકમ્મવસેન પક્કોસિતબ્બો. **તે ચ ભિક્ખૂ ગારય્હાતિ** એત્થ યે ઊનભાવં ઞત્વા અબ્ભેન્તિ, તે ભિક્ખૂ ચ ગરહિતબ્બા સાતિસારા સદોસા, દુક્કટં આપજ્જન્તીતિ અયમત્થો પાકટોયેવાતિ ન વુત્તો. **સામીચીતિ** વત્તં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

તેરસકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અનિયતકણ્ડં

૧. પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૩. પુત્તસદ્દેન સામઞ્ઞનિદ્દેસતો એકસેસનયેન વા પુત્તીપિ ગહિતાતિ આહ ‘‘**બહૂ ધીતરો ચા**’’તિ. **દાનપ્પદાનેસૂ**તિ ખુદ્દકેસુ ચેવ મહન્તેસુ ચ દાનેસુ. છણં નામ અત્તનો ગેહે કત્તબ્બમઙ્ગલન્તિ આહ ‘‘**આવાહવિવાહમઙ્ગલાદીસૂ**’’તિ. એત્થ **આદિ**-સદ્દેન ફગ્ગુણમાસાદીસુ ઉત્તરફગ્ગુણાદિઅભિલક્ખિતદિવસેસુ સપરિજનાનં મનુસ્સાનં મઙ્ગલકરણમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **અન્તરુસ્સવેસૂ**તિ મહુસ્સવસ્સ અન્તરન્તરા પવત્તિતઉસ્સવેસુ. **આસાળ્હીપવારણનક્ખત્તાદીસૂ**તિ એત્થ નક્ખત્તસદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. તત્થ **આસાળ્હીનક્ખત્ત**ન્તિ વસ્સૂપગમનપૂજાદિવસં સન્ધાય વુત્તં, **પવારણનક્ખત્ત**ન્તિ પવારણપૂજાદિવસં સન્ધાય. **આદિ**-સદ્દેન યસ્મિં નક્ખત્તે ગામનિગમવાસિનો તયો સત્ત વા દિવસે નક્ખત્તઘોસનં કત્વા યથાવિભવં અલઙ્કતપટિયત્તા ભોગે પરિભુઞ્જન્તા નક્ખત્તકીળં કીળન્તિ, તમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **ઇમેપિ દારકા**તિ અત્તનો દારકે સન્ધાય વદન્તિ. **તદનન્તર**ન્તિ ભિક્ખૂનં ભોજનાનન્તરં.

૪૪૪-૪૪૫. **તં કમ્મ**ન્તિ તં અજ્ઝાચારકમ્મં. **ભિક્ખુ નિસિન્ને**તિ એત્થ **ભિક્ખૂ**તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, ભુમ્મવચનસ્સ વા લોપં કત્વા નિદ્દેસોતિ આહ ‘‘**ભિક્ખુમ્હિ નિસિન્ને**’’તિ. પાળિયં ‘‘સોતસ્સ રહો’’તિ ઇદં અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં, ‘‘પટિચ્છન્ને આસને’’તિ પન વચનતો ‘‘સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ’’ન્તિ ચ વુત્તત્તા ચક્ખુસ્સ રહો ઇધાધિપ્પેતોતિ દસ્સેતું ‘‘**કિઞ્ચાપી**’’તિઆદિ વુત્તં. **પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો**તિ રહો નિસજ્જાપત્તિયા પરિચ્છેદો વવત્થાનં વેદિતબ્બં. ઇદાનિ ચક્ખુસ્સ રહેનેવ આપત્તિં પરિચ્છિન્દિત્વા દસ્સેન્તો ‘‘**સચેપિ હી**’’તિઆદિમાહ. **પિહિતકવાટસ્સા**તિ ઇમિના પટિચ્છન્નભાવતો ચક્ખુસ્સ રહોસબ્ભાવં દસ્સેતિ. **અપિહિતકવાટસ્સા**તિ ઇમિના અપ્પટિચ્છન્નભાવં દસ્સેતિ. અપ્પટિચ્છન્ને ચ દુતિયસિક્ખાપદે આગતનયેન સોતસ્સ રહવસેનપિ પરિચ્છેદો વેદિતબ્બોતિ આહ ‘‘**અન્તોદ્વાદસહત્થેપિ ઓકાસે**’’તિ . ‘‘અન્તોદ્વાદસહત્થે’’તિ હિ ઇદં સોતસ્સ રહાભાવં સન્ધાય વુત્તં. યદિ હિ ચક્ખુસ્સેવ રહાભાવં સન્ધાય વદેય્ય , ‘‘અન્તોદ્વાદસહત્થે’’તિ ન વદેય્ય અપ્પટિચ્છન્ને તતો દૂરતરે નિસિન્નેપિ ચક્ખુસ્સ રહાસમ્ભવતો. યસ્મા નિસીદિત્વા નિદ્દાયન્તો કપિમિદ્ધપરેતો કિઞ્ચિ કાલં ચક્ખૂનિ ઉમ્મીલેતિ, કિઞ્ચિ કાલં નિમીલેતિ, ન ચ મહાનિદ્દં ઓક્કમતિ, તસ્મા ‘‘નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં કરોતી’’તિ વુત્તં. નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો પન તાદિસો ન હોતીતિ આહ ‘‘**નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો ન કરોતી**’’તિ, અનાપત્તિં ન કરોતીતિ અત્થો.

પટિલદ્ધસોતાપત્તિફલાતિ અન્તિમપરિચ્છેદતો અરિયસાવિકં દસ્સેતિ. **પટિવિદ્ધચતુસચ્ચા**તિ સોતાપત્તિમગ્ગેન પટિવિદ્ધચતુસચ્ચા. **તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન કારેતબ્બો**તિ નિસજ્જં પટિજાનમાનસ્સ તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરસમાયોગો હોતિયેવાતિ વુત્તં. પારાજિકેન પન સઙ્ઘાદિસેસેન ચ પાચિત્તિયેન ચ તેનાકારેન નિસજ્જં પટિજાનમાનોવ કારેતબ્બો. **ન અપ્પટિજાનમાનો**તિ અલજ્જીપિ અપ્પટિજાનમાનો આપત્તિયા ન કારેતબ્બોતિ અવિસેસેન વુત્તં. સો હિ યાવ ન પટિજાનાતિ, તાવ નેવ સુદ્ધો, ન અસુદ્ધોતિ વા વત્તબ્બો, વત્તાનુસન્ધિના પન કારેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં –

‘‘પટિઞ્ઞા લજ્જીસુ કતા, અલજ્જીસુ એવં ન વિજ્જતિ;

બહુમ્પિ અલજ્જી ભાસેય્ય, વત્તાનુસન્ધિતેન કારયે''તિ. (પરિ॰ ૩૫૯);

યેન વા સા સદ્ધેય્યવચસા ઉપાસિકા વદેય્ય, તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બોતિ એત્થ ''પટિજાનમાનો''તિ અવુત્તેપિ અધિકારત્તા ''**પટિજાનમાનોવ તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો**''તિ વુત્તં. તથારૂપાય ઉપાસિકાય વચનેન અઞ્ઞથત્તાભાવતો **દિટ્ઠં નામ તથાપિ હોતિ, અઞ્ઞથાપિ હોતી**તિ દસ્સનેન અઞ્ઞથત્તસમ્ભવં દસ્સેતિ. **એવં મહિદ્ધિકા નામ...પે॰... વદાપેથા**તિ ઇદં ''એવં મહિદ્ધિકાપિ તુમ્હે એવરૂપે આસઙ્કનીયે ઠાને કસ્મા અનુપપરિક્ખિત્વા નિસિન્નત્થ, તુમ્હાદિસેહિ નામ અન્તરઘરે નિસીદન્તેહિ ઉપપરિક્ખિત્વા પતિરૂપે ઠાને નિસીદિતબ્બ''ન્તિ થેરં ઓવદન્તો આહ, ન પન અસદ્દહન્તો. થેરો અત્તનો અનુપપરિક્ખિત્વા અનિસિન્નભાવં દસ્સેન્તો ''**અન્તરઘરસ્સેવેસો આવુસો દોસો**''તિ આહ. **એવમકાસિ**ન્તિ અત્તનો નિગૂહિતબ્બમ્પિ ગુણં પકાસેન્તો એવં વિય ઇદ્ધિપાટિહારિયં અકાસિં. **રક્ખેય્યાસિ મ**ન્તિ ''મા મં અઞ્ઞેપિ એવં જાનન્તૂ''તિ અત્તનો ગુણં અજાનાપેતુકામો વદતિ.

૪૪૬-૪૫૧. માતુગામસ્સ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તોતિ એત્થ ''મગ્ગે''તિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બોતિ આહ ''**માતુગામસ્સ મગ્ગે**''તિ. રહો નિસજ્જસ્સાદસ્સ અસતિપિ મેથુનરાગભાવે તપ્પટિબદ્ધકિલેસત્તા વુત્તં ''**મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસો વુચ્ચતી**''તિ, તેનેવ **સન્નિસ્સિત**ગ્ગહણં કતં. તં સન્ધાય અગતેપિ અસુદ્ધચિત્તેન ગતત્તા ''**અસ્સાદે ઉપ્પન્ને પાચિત્તિય**''ન્તિ વુત્તં. **રહસ્સાદો ઉપ્પજ્જતિ અનાપત્તી**તિ સુદ્ધચિત્તેન ગન્ત્વા નિસિન્નત્તા ચિત્તુપ્પાદમત્તેનેત્થ આપત્તિ ન હોતીતિ વુત્તં. **અયં ધમ્મો અનિયતો**તિ એત્થ તિણ્ણં આપત્તીનં યં આપત્તિં વા વત્થું વા પટિજાનાતિ, તસ્સ વસેન કારેતબ્બતાય અનિયતોતિ અયમત્થો પાકટોયેવાતિ ન વુત્તો. યં આપત્તિં પટિજાનાતિ, તસ્સા વસેનેત્થ અઙ્ગભેદો વેદિતબ્બો.

પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૨. ''એકો''તિ વુત્તત્તા ''નિસજ્જં કપ્પેતું પટિક્ખિત્ત''ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધો ન ઘટતીતિ આહ ''**યં એકો... પે॰... સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો**''તિ. **એતં પચ્ચત્તવચન**ન્તિ ''એકો''તિ ઇદં પચ્ચત્તવચનં.

૪૫૩. બહિ પરિક્ખિત્તન્તિ બહિ પાકારાદિના પરિક્ખિત્તં. **પરિવેણઙ્ગણ**ન્તિ પરિવેણમાળકં સન્ધાય વુત્તં. **ઇત્થીપિ પુરિસોપી**તિ એત્થ પઠમે કસ્મા ઇત્થિસતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતિ, ઇધ એકાપિ કસ્મા અનાપત્તિં કરોતીતિ? વુચ્ચતે – પઠમસિક્ખાપદં ''સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ''ન્તિ વુત્તત્તા મેથુનધમ્મવસેન આગતં, ન ચ મેથુનસ્સ માતુગામો દુતિયો હોતિ. ઇત્થિયો હિ અઞ્ઞમઞ્ઞિસ્સા વજ્જં પટિચ્છાદેન્તિ, તેનેવ વેસાલિયં મહાવને દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્ને ભિક્ખુમ્હિ સમ્બહુલા ઇત્થિયો યાવદત્થં કત્વા પક્કમિંસુ, તસ્મા તત્થ ''ઇત્થિસતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતી''તિ વુત્તં. ઇદં પન સિક્ખાપદં દુટ્ઠુલ્લવાચાવસેન આગતં ''અલઞ્ચ ખો હોતિ માતુગામં દુટ્ઠુલ્લાહિ વાચાહિ ઓભાસિતુ''ન્તિ વુત્તત્તા. દુટ્ઠુલ્લવાચઞ્ચ સુત્વા માતુગામોપિ ન પટિચ્છાદેતિ. તેનેવ **દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે** યા તા ઇત્થિયો હિરિમના, તા નિક્ખમિત્વા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાપેસું, તસ્મા ઇધ ''ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતી''તિ વુત્તં. ઇધ અપ્પટિચ્છન્નત્તા ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતિ, તત્થ પટિચ્છન્નત્તા ઇત્થિસતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતીતિ ચ વદન્તિ.

કાયસંસગ્ગવસેન **અનન્ધો** વુત્તો, દુક્કુલ્લવાચાવસેન **અબધિરો**. **અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે**તિ સોતસ્સ રહાભાવો વુત્તો, એતેન ''સોતસ્સ રહો દ્વાદસહત્થેન પરિચ્છિન્દિતબ્બો''તિ દસ્સેતિ . તસ્મા દ્વાદસહત્થતો બહિ નિસિન્નો અનાપત્તિં ન કરોતિ સતિપિ ચક્ખુસ્સ રહાભાવે સોતસ્સ રહસબ્ભાવતો. ઇમસ્મિઞ્હિ સિક્ખાપદે અપ્પટિચ્છન્નત્તા સોતસ્સ રહોયેવ અધિપ્પેતો. પાળિયં પન ''ચક્ખુસ્સ રહો''તિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં. **કેનચિ** પન ''દ્વેપિ રહા ઇધ અધિપ્પેતા''તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ અપ્પટિચ્છન્ને ઓકાસે ચક્ખુસ્સ રહો સમ્ભવતિ દ્વાદસહત્થતો બહિ દસ્સનવિસયે દૂરતરે નિસિન્નસ્સપિ દટ્ઠું સક્કુણેય્યભાવતો. **નિદ્દાયન્તોપી**તિ ઇમિના ''નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તોપિ ગહિતોયેવા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. ''નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તેપિ સતિપિ ચક્ખુસ્સ રહે અબધિરત્તા સોતસ્સ રહો નત્થી''તિ **ગણ્ઠિપદકારાનં** અધિપ્પાયો. યથા પન નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો અન્ધો વિય કિઞ્ચિ ન પસ્સતીતિ ચક્ખુસ્સ રહો સમ્ભવતિ, તથા બધિરો વિય કિઞ્ચિ સદ્દં ન સુણાતીતિ સોતસ્સ રહોપિ સમ્ભવતીતિ સક્કા વત્તું. અટ્ઠકથાયઞ્ચ **ઠિતો વા નિસિન્નો વાતિ એત્તકમેવ વુત્તં**, **પઠમસિક્ખાપદે** વિય ''નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં ન કરોતી''તિ ઇદં પન ન વુત્તં, તસ્મા વીમંસિત્વા યથા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા ગહેતબ્બં.

સોતસ્સ રહસ્સેવ ઇધાધિપ્પેતત્તા ''**બધિરો પન ચક્ખુમાપી**''તિ વુત્તં. અન્ધસ્સ અપ્પટિચ્છન્નમ્પિ પટિચ્છન્નપક્ખં ભજતીતિ પઠમસિક્ખાપદસ્સ વિસયત્તા વુત્તં ''**અન્ધો વા અબધિરોપિ ન કરોતી**''તિ. યથેવ હિ તત્થ અપિહિતકવાટસ્સ ગબ્ભસ્સ અન્તો સમીપેપિ ઠિતો અન્ધો અનાપત્તિં ન કરોતિ, એવમયમ્પીતિ દટ્ઠબ્બં. **ઉભયત્થાપી**તિ દ્વીસુપિ અનિયતેસુ. યસ્મા દ્વીહિ સિક્ખાપદેહિ ઉદાયિત્થેરં આરબ્ભ વિસું પઞ્ઞત્તા કાચિ આપત્તિ નામ નત્થિ, તસ્મા તસ્સ તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ આદિકમ્મિકે સન્ધાય આદિકમ્મિકાનં અનાપત્તિ વુત્તા. ઉપનન્દત્થેરાદયો હિ રહો નિસજ્જાદીનં આદિકમ્મિકા. ભગવતા પન પઠમં પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનિયેવ ગહેત્વા ઉપનન્દવત્થુસ્મિં અનિયતક્કમો દસ્સિતો. યદિ ઇમેહિ સિક્ખાપદેહિ વિસું પઞ્ઞત્તા આપત્તિ નામ નત્થિ, અથ કસ્મા ભગવતા અનિયતદ્વયં પઞ્ઞત્તન્તિ? એવરૂપાયપિ ઉપાસિકાય વુચ્ચમાનો પટિજાનમાનોયેવ આપત્તિયા કારેતબ્બો, ન અપ્પટિજાનમાનોતિ દસ્સેન્તેન ભગવતા યાય કાયચિ આપત્તિયા યેન કેનચિ ચોદિતે પટિઞ્ઞાતકરણંયેવ દળ્હં કત્વા વિનયવિનિચ્છયલક્ખણં ઠપિતં. અથ ભિક્ખુનીનં અનિયતં કસ્મા ન વુત્તન્તિ? ઇદમેવ લક્ખણં સબ્બત્થ અનુગતન્તિ ન વુત્તં.

દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

અનિયતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૯. **સમિતાવિના**તિ સમિતપાપેન. **ગોતમકે ચેતિયે**તિ ગોતમયક્ખસ્સ ચેતિયટ્ઠાને કતવિહારો વુચ્ચતિ. **પરિભુઞ્જિતું અનુઞ્ઞાતં હોતી**તિ ભગવતા ગહપતિચીવરે અનુઞ્ઞાતે બહૂનિ ચીવરાનિ લભિત્વા ભણ્ડિકં કત્વા સીસેપિ ખન્ધેપિ કટિયાપિ ઠપેત્વા આગચ્છન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ચીવરે સીમં બન્ધન્તેન તિચીવરં પરિભોગત્થાય અનુઞ્ઞાતં, ન પન અધિટ્ઠાનવસેન. નહાયન્તિ એત્થાતિ **નહાનં**, નહાનતિત્થં.

૪૬૦. એકો કિર બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ ‘‘બુદ્ધરતનસ્સ ચ સઙ્ઘરતનસ્સ ચ પૂજા પઞ્ઞાયતિ, કથં નુ ખો ધમ્મરતનં પૂજિતં નામ હોતી’’તિ. સો ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પુચ્છિ. ભગવા આહ ‘‘સચેપિ બ્રાહ્મણ ધમ્મરતનં પૂજેતુકામો, એકં બહુસ્સુતં પૂજેહી’’તિ. બહુસ્સુતં ભન્તે આચિક્ખથાતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘં પુચ્છાતિ. સો ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘બહુસ્સુતં ભન્તે આચિક્ખથા’’તિ આહ. આનન્દત્થેરો બ્રાહ્મણાતિ. બ્રાહ્મણો થેરં સહસ્સગ્ઘનકેન ચીવરેન પૂજેસિ. તેન વુત્તં ‘‘**પટિલાભવસેન ઉપ્પન્ન**’’ન્તિ. **ઉપ્પન્ન**-સદ્દો નિપ્ફન્નપરિયાયોપિ હોતીતિ તં પટિક્ખિપન્તો આહ ‘‘**નો નિપ્ફત્તિવસેના**’’તિ. પઠમમેવ હિ તં તન્તવાયકમ્મેન નિપ્ફન્નં.

થેરસ્સ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગાહાપેત્વા સયં અનુસ્સાવનકમ્મં કરોતીતિ એત્થ સારિપુત્તત્થેરોપિ તથેવ કરોતીતિ દટ્ઠબ્બં. એવં એકમેકેન અત્તનો પત્તચીવરં દત્વા પબ્બાજેત્વા ઉપજ્ઝં ગણ્હાપિતાનિ પઞ્ચ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ અહેસું. **આયસ્મન્તં આનન્દં અતિવિય મમાયતી**તિ આનન્દત્થેરો તાવ મમાયતુ અખીણાસવભાવતો, સારિપુત્તત્થેરો કથન્તિ? ન ઇદં મમાયનં ગેહસ્સિતપેમવસેન, અથ ખો ગુણસમ્ભાવનાવસેનાતિ નાયં દોસો. **નવમં વા દિવસં દસમં વા**તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં , નવમે વા દસમે વા દિવસેતિ અત્થો. **સચે ભવેય્યા**તિ સચે કસ્સચિ એવં સિયા. **વુત્તસદિસમેવા**તિ એત્થ ‘‘વુત્તદિવસમેવા’’તિપિ પઠન્તિ. **ધારેતુ**ન્તિ એત્થ ‘‘આહા’’તિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો.

૪૬૨-૪૬૩. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ**ન્તિ ભુમ્મવચનસ્સ લોપં કત્વા નિદ્દેસોતિ આહ ‘‘**નિટ્ઠિતે ચીવરસ્મિ**’’ન્તિ, ચીવરસ્સ કરણપલિબોધે ઉપચ્છિન્નેતિ વુત્તં હોતિ. પાસપટ્ટગણ્ઠિકપટ્ટપરિયોસાનં યં કિઞ્ચિ કાતબ્બં, તં કત્વાતિ યોજેતબ્બં. **સૂચિયા પટિસામન**ન્તિ ઇદં સૂચિકમ્મસ્સ સમ્મા પરિનિટ્ઠિતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, સૂચિકમ્મનિટ્ઠાનમેવેત્થ પમાણં. **એતેસમ્પી**તિ વિનટ્ઠાદિં પરામસતિ.

કથિને ચ ઉબ્ભતસ્મિન્તિ યં સઙ્ઘસ્સ કથિનં અત્થતં, તસ્મિં કથિને ચ ઉબ્ભતેતિ અત્થો. **દુતિયસ્સ પલિબોધસ્સ અભાવં દસ્સેતી**તિ આવાસપલિબોધસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. એત્થ ચ ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ ઇમેહિ દ્વીહિ પદેહિ દ્વિન્નં પલિબોધાનં અભાવદસ્સનેન અત્થતકથિનસ્સ પઞ્ચમાસબ્ભન્તરે યાવ ચીવરપલિબોધો આવાસપલિબોધો ચ ન ઉપચ્છિજ્જતિ, તાવ અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતં અતિરેકચીવરં દસાહતો પરમ્પિ ઠપેતું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. અત્થતકથિનસ્સ હિ યાવ કથિનસ્સ ઉબ્ભારા અનામન્તચારો અસમાદાનચારો યાવદત્થચીવરં

ગણભોજનં યો ચ તત્થ ચીવરુપ્પાદોતિ ઇમે પઞ્ચાનિસંસા લબ્ભન્તિ. પક્કમનં અન્તો અસ્સાતિ **પક્કમનન્તિકા**. એવં સેસાપિ વેદિતબ્બા. વિત્થારો પનેત્થ આગતટ્ઠાનેયેવ આવિ ભવિસ્સતિ.

ખોમન્તિ ખોમસુત્તેહિ વાયિતં ખોમપટચીવરં, તથા સેસાનિ. **સાણન્તિ** સાણવાકસુત્તેહિ કતચીવરં. **ભઙ્ગન્તિ** ખોમસુત્તાદીનિ સબ્બાનિ એકચ્ચાનિ વા મિસ્સેત્વા કતચીવરં. ભઙ્ગમ્પિ વાકમયમેવાતિ કેચિ. દુકૂલં પટ્ટુણ્ણં સોમારપટં ચીનપટં ઇદ્ધિજં દેવદિન્નન્તિ ઇમાનિ પન છ ચીવરાનિ એતેસંયેવ અનુલોમાનીતિ વિસું ન વુત્તાનિ. **દુકૂલઞ્હિ** સાણસ્સ અનુલોમં વાકમયત્તા. પટ્ટુણ્ણદેસે સઞ્જાતવત્થં **પટ્ટુણ્ણં**. ‘‘પટ્ટુણ્ણકોસેય્યવિસેસો’’તિ હિ **અભિધાનકોસે** વુત્તં. સોમારદેસે ચીનદેસે ચ જાતવત્થાનિ **સોમારચીનપટાનિ**. પટ્ટુણ્ણાદીનિ તીણિ કોસેય્યસ્સ અનુલોમાનિ પાણકેહિ કતસુત્તમયત્તા. **ઇદ્ધિજં** એહિભિક્ખૂનં પુઞ્ઞિદ્ધિયા નિબ્બત્તચીવરં, તં ખોમાદીનં અઞ્ઞતરં હોતીતિ તેસં એવ અનુલોમં. દેવતાહિ દિન્નં ચીવરં **દેવદિન્નં**, તં કપ્પરુક્ખે નિબ્બત્તં જાલિનિયા દેવકઞ્ઞાય અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ દિન્નવત્થસદિસં, તમ્પિ ખોમાદીનંયેવ અનુલોમં હોતિ તેસુ અઞ્ઞતરભાવતો.

મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ વિદત્થિં સન્ધાય ‘‘**દ્વે વિદત્થિયો**’’તિઆદિ વુત્તં. ઇમિના દીઘતો વડ્ઢકીહત્થપ્પમાણં વિત્થારતો તતો ઉપડ્ઢપ્પમાણં વિકપ્પનુપગન્તિ દસ્સેતિ. તથા હિ ‘‘સુગતવિદત્થિ નામ ઇદાનિ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ તિસ્સો વિદત્થિયો, વડ્ઢકીહત્થેન દિયડ્ઢો હત્થો હોતી’’તિ **કુટિકારસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૪૮-૩૪૯) વુત્તં, તસ્મા સુગતઙ્ગુલેન દ્વાદસઙ્ગુલં વડ્ઢકીહત્થેન દિયડ્ઢો હત્થોતિ સિદ્ધં. એવઞ્ચ કત્વા સુગતઙ્ગુલેન અટ્ઠઙ્ગુલં વડ્ઢકીહત્થપ્પમાણન્તિ ઇદં આગતમેવાતિ.

તં અતિક્કામયતોતિ એત્થ **તન્તિ** ચીવરં કાલં વા પરામસતિ. **તસ્સ યો અરુણો**તિ તસ્સ ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ યો અતિક્કન્તો અરુણો. **ચીવરુપ્પાદદિવસેન સદ્ધિન્તિ** ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ અતિક્કન્તઅરુણેન સદ્ધિન્તિ અત્થો. **દિવસ**સદ્દેન હિ તંદિવસનિસ્સિતો અરુણો વુત્તો. **બન્ધિત્વા**તિ રજ્જુઆદીહિ બન્ધિત્વા. **વેઠેત્વા**તિ વત્થાદીતિ વેઠેત્વા.

વચનીયોતિ સઙ્ઘં અપેક્ખિત્વા વુત્તં. **અઞ્ઞથાપિ વત્તબ્બન્તિ** એત્થ ‘‘યાય કાયચિ ભાસાય પદપટિપાટિયા અવત્વાપિ અત્થમત્તે વુત્તે વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **તેના**તિ આપત્તિં પટિગ્ગણ્હન્તેન. પટિગ્ગાહકેન ‘‘**પસ્સસી**’’તિ વુત્તે દેસકેન વત્તબ્બવચનં દસ્સેતિ ‘‘**આમ પસ્સામી**’’તિ. પુન પટિગ્ગાહકેન વત્તબ્બવચનમાહ ‘‘**આયતિં સંવરેય્યાસી**’’તિ. એવં વુત્તે પુન દેસકેન વત્તબ્બવચનં ‘‘**સાધુ સુટ્ઠુ સંવરિસ્સામી**’’તિ. ઇમિના અત્તનો આયતિં સંવરે પતિટ્ઠિતભાવં દસ્સેતિ. **દ્વીસુ પન સમ્બહુલાસુ વા**તિ દ્વીસુ સમ્બહુલાસુ વા આપત્તીસુ પુરિમનયેનેવ વચનભેદો વેદિતબ્બો. ઞત્તિયં **આપત્તિં સરતિ વિવરતી**તિ એત્થ દ્વે આપત્તિયોતિ વા સમ્બહુલા આપત્તિયોતિ વા વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **ચીવરદાનેપી**તિ નિસ્સટ્ઠચીવરસ્સ દાનેપિ. **વત્થુવસેના**તિ ચીવરગણનાય. **ગણસ્સ વુત્તા પાળિયેવેત્થ પાળી**તિ દ્વીસુ ઇમાહં આયસ્મન્તાનં નિસ્સજ્જામીતિ વચને વિસેસાભાવતો વુત્તં. **એવં...પે॰... વત્તું વટ્ટતી**તિ વત્વા તત્થ કારણમાહ ‘‘**ઇતો ગરુકતરાની**’’તિઆદિ. તત્થ **ઇતો**તિ ઇતો નિસ્સટ્ઠચીવરદાનતો. ઞત્તિકમ્મતો ઞત્તિદુતિયકમ્મં ગરુકતરન્તિ આહ ‘‘**ઇતો ગરુકતરાની**’’તિ. **ઇમાહં ચીવરન્તિ** એત્થ ‘‘ઇમં ચીવર’’ન્તિપિ પઠન્તિ.

૪૬૮. ન ઇધ સઞ્ઞા રક્ખતીતિ ઇદં વેમતિકં અનતિક્કન્તસઞ્ઞઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. **યોપિ એવંસઞ્ઞી, તસ્સપી**તિ ન કેવલં અતિક્કન્તે અતિક્કન્તસઞ્ઞિસ્સ, અથ ખો વેમતિકસ્સ અનતિક્કન્તસઞ્ઞિસ્સપીતિ અત્થો. ‘‘ન ઇધ સઞ્ઞા રક્ખતી’’તિઆદિના વુત્તમત્થં સેસત્તિકેપિ અતિદિસતિ. **એસ નયો સબ્બત્થા**તિ એસ નયો

અવિનટ્ઠાદીસુપીતિ અઞ્ઞેસં ચીવરેસુ ઉપચિકાદીહિ ખાયિતેસુ ''મય્હમ્પિ ચીવરં ખાયિત''ન્તિ એવંસઞ્ઞી હોતીતિઆદિના યોજેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. અનટ્ઠતો અવિલુત્તસ્સ વિસેસમાહ ''**પસય્હાવહારવસેના**''તિ. થેય્યાવહારવસેન ગહિતઞ્હિ **નટ્ઠ**ન્તિ અધિપ્પેતં, પસય્હાવહારવસેન ગહિતં **વિલુત્ત**ન્તિ. **અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી**તિ ઇદં નિસીદનસન્થતં સન્ધાય વુત્તં. યં યેન હિ પુરાણસન્થતસ્સ સામન્તા સુગતવિદત્થિં અનાદિયિત્વા અઞ્ઞં નવં નિસીદનસન્થતં કતં, તસ્સ તં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. તસ્મા ''અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી''તિ ઇદં પરસ્સ નિસ્સગ્ગિયં અપરસ્સ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ ઇમમત્થં સાધેતિ. **પરિભોગં સન્ધાય વુત્ત**ન્તિ અનતિક્કન્તે અતિક્કન્તસઞ્ઞિસ્સ વેમતિકસ્સ ચ પરિભુઞ્જન્તસ્સેવ દુક્કટં, ન પન અપરિભુઞ્જિત્વા ઠપેન્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો.

૪૬૯. **તિચીવરં અધિટ્ઠાતુ**ન્તિ નામં વત્વા અધિટ્ઠાતું. **ન વિકપ્પેતુ**ન્તિ નામં વત્વા ન વિકપ્પેતું. એસ નયો સબ્બત્થ. તસ્મા તિચીવરાદીનિ અધિટ્ઠહન્તેન ''ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી''તિઆદિના નામં વત્વા અધિટ્ઠાતબ્બં. વિકપ્પેન્તેન પન ''ઇમં સઙ્ઘાટિ''ન્તિઆદિના તસ્સ તસ્સ ચીવરસ્સ નામં અગ્ગહેત્વાવ ''ઇમં ચીવરં તુય્હં વિકપ્પેમી''તિ વિકપ્પેતબ્બં. તિચીવરં વા હોતુ અઞ્ઞં વા, યદિ તં તં નામં ગહેત્વા વિકપ્પેતિ, અવિકપ્પિતં હોતિ, અતિરેકચીવરટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ. **તતો પરં વિકપ્પેતુ**ન્તિ ''ચતુમાસતો પરં વિકપ્પેત્વા પરિભુઞ્જિતું અનુઞ્ઞાત''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''તતો પરં વિકપ્પેત્વા યાવ આગામિસંવચ્છરે વસ્સાનં ચાતુમાસં, તાવ ઠપેતું અનુઞ્ઞાત''ન્તિપિ વદન્તિ. ''તતો પરં વિકપ્પેતું અનુજાનામીતિ એત્તાવતા વસ્સિકસાટિકં કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિઞ્ચ તં તં નામં ગહેત્વા વિકપ્પેતું અનુઞ્ઞાતન્તિ એવમત્થો ન ગહેતબ્બો તતો પરં વસ્સિકસાટિકાદિનામસ્સેવ અભાવતો. તસ્મા તતો પરં વિકપ્પેન્તેનપિ નામં ગહેત્વા ન વિકપ્પેતબ્બં. ઉભિન્નમ્પિ તતો પરં વિકપ્પેત્વા પરિભોગસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા તથા વિકપ્પિતં અઞ્ઞનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

પચ્ચુદ્ધરામીતિ ઠપેમિ, પરિચ્ચજામીતિ વા અત્થો. **ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી**તિ એત્થ ''ઇમં ચીવરં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામીતિ એવમ્પિ વત્તું વટ્ટતી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તમ્પિ ''ઇમં ચીવરં પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠામી''તિ ઇમિના સમેતિ. **કાયવિકારં કરોન્તેના**તિ હત્થેન ચીવરં પરામસન્તેન વા ચાલેન્તેન વા. **દુવિધ**ન્તિ સમ્મુખપરમ્મુખભેદેસુ દુવિધં. **હત્થપાસે**તિ ઇદં દ્વાદસહત્થં સન્ધાય વુત્તં, તસ્મા દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરે ઠિતં ''ઇમ''ન્તિ વત્વા અધિટ્ઠાતબ્બં. તતો પરં ''એત''ન્તિ વત્વા અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ કેચિ વદન્તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પનેત્થ ન કિઞ્ચિ વુત્તં. પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ સબ્બત્થ ''હત્થપાસો''તિ અડ્ઢતેય્યહત્થો વુચ્ચતિ, તસ્મા ઇધ વિસેસવિકપ્પનાય કારણં ગવેસિતબ્બં. **સામન્તવિહારો** નામ યત્થ તદહેવ ગન્ત્વા નિવત્તિતું સક્કા. ''સામન્તવિહારે''તિ ઇદં દેસનાસીસમત્તં, તસ્મા ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા દૂરે ઠિતમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ વદન્તિ. **ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા**તિ ચ ઇદં ઠપિતટ્ઠાનસલ્લક્ખણં અનુચ્છવિકન્તિ કત્વા વુત્તં, ચીવરસલ્લક્ખણમેવેત્થ પમાણં.

અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહીતિ પરિક્ખારચોળનામેન અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહિ. અધિટ્ઠાનતો પુબ્બે સઙ્ઘાટિઆદિવોહારસ્સ અભાવતો ''ઇમં પચ્ચુદ્ધરામી''તિ પરિક્ખારચોળસ્સ વિસું પચ્ચુદ્ધારવિધિં દસ્સેતિ. પરિક્ખારચોળનામેન પન અધિટ્ઠિતત્તા ''ઇમં પરિક્ખારચોળં પચ્ચુદ્ધરામી''તિ વુત્તેપિ નેવત્થિ દોસોતિ વિઞ્ઞાયતિ. **પચ્ચુદ્ધરિત્વા પુન અધિટ્ઠાતબ્બાની**તિ ઇદઞ્ચ સઙ્ઘાટિઆદિચીવરનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતુકામં સન્ધાય વુત્તં. પરિક્ખારચોળનામેનેવ અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ પન પુબ્બેકતઅધિટ્ઠાનમેવ અધિટ્ઠાનં. **અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થી**તિ ઇમિના કપ્પબિન્દુદાનકિચ્ચમ્પિ નત્થીતિ દસ્સેતિ. મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિતિચીવરપ્પમાણયુત્તં સન્ધાય ''**તિચીવરં પના**''તિઆદિ વુત્તં. **પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતુ**ન્તિ પરિક્ખારચોળં કત્વા અધિટ્ઠાતું. બદ્ધસીમાયં

અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિસબ્ભાવતો ચીવરવિપ્પવાસેપિ નેવત્થિ દોસોતિ ન તત્થ દુપ્પરિહારતાતિ આહ "**અબદ્ધસીમાયં દુપ્પરિહાર**"ન્તિ.

અનતિરિત્તપ્પમાણાતિ સુગતવિદત્થિયા દીઘસો છ વિદત્થિયો તિરિયં અડ્ઢતેય્યવિદત્થિઞ્ચ અનતિક્કન્તપ્પમાણાતિ અત્થો. નનુ ચ વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનાતિક્કમેન, કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેન અધિટ્ઠાનં વિજહતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના) "વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનપિ, કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેનપિ અધિટ્ઠાનં વિજહતી"તિ વુત્તં. તસ્મા "તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા"તિ કસ્મા વુત્તં. સતિ હિ અધિટ્ઠાને પચ્ચુદ્ધારો યુત્તોતિ? એત્થ તાવ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** ઇદં વુત્તં "પચ્ચુદ્ધરિત્વાતિ ઇદં પચ્ચુદ્ધરણં સન્ધાય ન વુત્તં, પચ્ચુદ્ધરિત્વાતિ પન વસ્સિકસાટિકભાવતો અપનેત્વાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. તસ્મા હેમન્તસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાય અન્તોદસાહે વસ્સિકસાટિકભાવતો અપનેત્વા વિકપ્પેતબ્બાતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું 'તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા'તિ વુત્ત"ન્તિ.

કેચિ પન "યથા કથિનમાસબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરં કથિનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, એવમયં વસ્સિકસાટિકાપિ વસ્સાનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયા હોતિ, તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમદિવસે પચ્ચુદ્ધરિત્વા તતો પરં હેમન્તસ્સ પઠમદિવસે વિકપ્પેતબ્બાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. પચ્ચુદ્ધરિત્વા તતો પરં વિકપ્પેતબ્બાતિ પદયોજના વેદિતબ્બા"તિ ચ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. કથિનમાસે ઉપ્પન્નઞ્હિ ચીવરં અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠિતત્તા અવસાનદિવસે અનધિટ્ઠિતં કથિનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. અયં પન વસ્સિકસાટિકા અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતત્તા ન તેન સદિસાતિ વસ્સાનાતિક્કમે કથં નિસ્સગ્ગિયા હોતિ. અનધિટ્ઠિતઅવિકપ્પિતમેવ હિ તંતંકાલાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તસ્મા હેમન્તેપિ વસ્સિકસાટિકા દસાહં પરિહારં લભતિયેવ. એવં કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિપિ આબાધવૂપસમેન અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, તસ્મા તતો પરં દસાહં પરિહારં લભતિ, દસાહં પન અનતિક્કમિત્વા વિકપ્પેતબ્બાતિ.

કેચિ પન "અધિટ્ઠાનભેદલક્ખણે અવુત્તત્તા વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેપિ, કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ આબાધે વૂપસન્તેપિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ, તસ્મા 'તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા'તિ ઇદં વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ, તં **માતિકાટ્ઠકથાય** ન સમેતિ, **સમન્તપાસાદિકાય** પન સમેતિ. તથા હિ "વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનપિ, કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેનપિ અધિટ્ઠાનં વિજહતી"તિ ઇદં **સમન્તપાસાદિકાયં** નત્થિ, **પરિવારટ્ઠકથાયઞ્ચ** "અત્થાપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતિ, નો ગિમ્હે"તિ એત્થ ઇદં વુત્તં "કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમે પાટિપદદિવસે વિકપ્પેત્વા ઠપિતં વસ્સિકસાટિકં નિવાસેન્તો હેમન્તે આપજ્જતિ. **કુરુન્દિયં** પન 'કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે આપજ્જતી'તિ વુત્તં, તમ્પિ સુવુત્તં. ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુન્તિ હિ વુત્ત"ન્તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૩).

તત્થ **મહાઅટ્ઠકથાયં** નિવાસનપચ્ચયા દુક્કટં વુત્તં, **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** પન અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા. તસ્મા **કુરુન્દિયં** વુત્તનયેનેવ વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેપિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતીતિ પઞ્ઞાયતિ. **કુરુન્દિયઞ્હિ** "વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુ"ન્તિ વચનતો યદિ કત્તિકપુણ્ણમાયં ન પચ્ચુદ્ધરેય્ય, અવિજહિતાધિટ્ઠાના વસ્સિકસાટિકા હેમન્તં સમ્પત્તા વિકપ્પનક્ખેત્તે અધિટ્ઠાનસબ્ભાવતો દુક્કટં જનેતિ, તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમાયં એવ પચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે વિકપ્પેતબ્બાતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન "કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે આપજ્જતી"તિ વુત્તં, તસ્મા વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

નહાનત્થાય અનુઞ્ઞાતત્તા “**વણ્ણભેદમત્તરત્તાપિ ચેસા વટ્ટતી**”તિ વુત્તં. **દ્વે પન ન વટ્ટન્તી**તિ દ્વિન્નં અધિટ્ઠાનાભાવતો વુત્તં. “સચે વસ્સાને અપરા વસ્સિકસાટિકા ઉપ્પન્ના હોતિ, પુરિમવસ્સિકસાટિકં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેત્વા ચ અધિટ્ઠાતબ્બા”તિ વદન્તિ. **પમાણયુત્ત**ન્તિ દીઘસો સુગતવિદત્થિયા દ્વે વિદત્થિયો, વિત્થારતો દિયડ્ઢા, દસા વિદત્થીતિ ઇમિના પમાણેન યુત્તં. **પમાણિકા**તિ સુગતવિદત્થિયા દીઘસો ચતસ્સો વિદત્થિયો, તિરિયં દ્વે વિદત્થિયોતિ એવં વુત્તપ્પમાણયુત્તા. **પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા**તિ એત્થ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. “સકિં અધિટ્ઠિતં અધિટ્ઠિતમેવ હોતિ, પુન ન પચ્ચુદ્ધરીયતિ કાલપરિચ્છેદાભાવતો”તિ વદન્તિ. અપરે પન “એકવચનેનપિ વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં ‘સકિં અધિટ્ઠિતં અધિટ્ઠિતમેવા’તિ વુત્ત”ન્તિ વદન્તિ. ઉભયત્થાપિ અસ્સ વચનસ્સ ઇધ વચને અપુબ્બં પયોજનં ન દિસ્સતિ, તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ઇમસ્મિં ઠાને “સકિં અધિટ્ઠિતં અધિટ્ઠિતમેવ હોતી”તિ ઇદં પદં ન વુત્તં.

“અત્તનો સન્તકભાવતો મોચેત્વા ઠપિતં સન્ધાય મહાપચ્ચરિયં અનાપત્તિ વુત્તા”તિ વદન્તિ. ઇમિના ભેસજ્જં ચેતાપેસ્સામિ, ઇદં માતુયા દસ્સામીતિ ઠપેન્તેન અધિટ્ઠાતબ્બં, ઇદં ભેસજ્જસ્સ, ઇદં માતુયાતિ વિસ્સજ્જેત્વા સકસન્તકભાવતો મોચિતે અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થીતિ અધિપ્પાયો. **સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણે**તિ એત્થ “અનિવાસેત્વા અપારુપિત્વા ચ કેવલં મઞ્ચપીઠેસુયેવ અત્થરિત્વા પરિભુઞ્જિયમાનં પચ્ચત્થરણં અત્તનો સન્તકમ્પિ અનધિટ્ઠાતું વટ્ટતી”તિ વદન્તિ. હેટ્ઠા પન “પચ્ચત્થરણમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બમેવા”તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા અત્તનો સન્તકં અધિટ્ઠાતબ્બમેવાતિ અમ્હાકં ખન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

“**હીનાયાવત્તનેના**તિ સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય ગિહિભાવૂપગમનેના”તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં યુત્તં અઞ્ઞસ્સ દાને વિય ચીવરે નિરાલયભાવેનેવ પરિચ્ચત્તત્તા. કેચિ પન “હીનાયાવત્તનેનાતિ ભિક્ખુનિયા ગિહિભાવૂપગમનેના”તિ એવમત્થં ગહેત્વા “ભિક્ખુ પન વિબ્ભમન્તોપિ યાવ સિક્ખં ન પચ્ચક્ખાતિ, તાવ ભિક્ખુયેવાતિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતી”તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં “ભિક્ખુનિયા હીનાયાવત્તનેના”તિ વિસેસેત્વા અવુત્તત્તા. ભિક્ખુનિયા હિ ગિહિભાવૂપગમને અધિટ્ઠાનવિજહનં વિસું વત્તબ્બં નત્થિ તસ્સા વિબ્ભમનેનેવ અસ્સમણીભાવતો. **સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેના**તિ પન ઇદં સચે ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતોવ સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ , તસ્સ કાયલગ્ગમ્પિ ચીવરં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **કનિટ્ઠઙ્ગુલિનખવસેના**તિ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદં દસ્સેતિ. **પમાણચીવરસ્સા**તિ પચ્છિમપ્પમાણં સન્ધાય વુત્તં. **દ્વે ચીવરાનિ પારુપન્તસ્સા**તિ અન્તરઘરપ્પવેસનત્થાય **સુપ્પટિચ્છન્નસિક્ખાપદે** વુત્તનયેન સઙ્ઘાટિં ઉત્તરાસઙ્ગઞ્ચ એકતો કત્વા પારુપન્તસ્સ. **સઙ્ઘરિતટ્ઠાને**તિ દ્વીસુપિ અન્તેસુ સઙ્ઘરિતટ્ઠાને. **એસ નયો**તિ ઇમિના પમાણયુત્તેસુ યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, મહન્તેસુ પન તતો પરેન છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન વિજહતીતિ અયમત્થો દસ્સિતો. **સબ્બેસૂ**તિ તિચીવરાદિભેદેસુ સબ્બચીવરેસુ.

અઞ્ઞં પચ્છિમપ્પમાણં નામ નત્થીતિ સુત્તે આગતં નત્થીતિ અધિપ્પાયો. ઇદાનિ તમેવ વિભાવેતું “**યઞ્હી**”તિઆદિ વુત્તં. “તં અતિક્કમયતો છેદનકં પાચિત્તિય”ન્તિ વુત્તત્તા આહ “**તતો ઉત્તરિ પટિસિદ્ધત્તા**”તિ. **તં ન સમેતી**તિ પરિક્ખારચોળસ્સ વિકપ્પનુપગપચ્છિમં પચ્છિમપ્પમાણન્તિ ગહેત્વા ઇતરેસં તિચીવરાદીનં મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિભેદં પચ્છિમપ્પમાણં સન્ધાય “એસ નયો”તિઆદિવચનં ન સમેતિ તાદિસસ્સ પચ્છિમપ્પમાણસ્સ સુત્તે અભાવતોતિ અધિપ્પાયો. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તવચનં ન સમેતીતિ ઇમિનાવ પટિક્ખેપેન વિકપ્પનુપગપચ્છિમસ્સ અન્તો યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ અયમ્પિ નયો પટિક્ખિત્તોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. તિચીવરઞ્હિ ઠપેત્વા સેસચીવરેસુ છિદ્દેન અધિટ્ઠાનવિજહનં નામ નત્થિ, તસ્મા અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતેસુ સેસચીવરેસુ વિકપ્પનુપગપચ્છિમં અપ્પહોન્તં કત્વા ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્નેસુપિ અધિટ્ઠાનવિજહનં નત્થિ. સચે પન અધિટ્ઠાનતો

પુબ્બેયેવ તાદિસં હોતિ, અચીવરત્તા અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ. **ખુદ્દકં ચીવરન્તિ** મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિભેદપ્પમાણતો અનૂનમેવ ખુદ્દકચીવરં. **મહન્તં વા ખુદ્દકં કરોતી**તિ એત્થ તિણ્ણં ચીવરાનં ચતૂસુ પસ્સેસુ યસ્મિં પદેસે છિદ્દં અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ, તસ્મિં પદેસે સમન્તતો છિન્દિત્વા ખુદ્દકં કરોન્તસ્સ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતીતિ અધિપ્પાયો.

સમ્મુખાવિકપ્પના પરમ્મુખાવિકપ્પનાતિ એત્થ સમ્મુખેન વિકપ્પના પરમ્મુખેન વિકપ્પનાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. **સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવન્તિ** આસન્નદૂરભાવં. આસન્નદૂરભાવો ચ અધિટ્ઠાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. **પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તી**તિ એત્થ અધિટ્ઠાનસ્સપિ અન્તોગધત્તા સચે સઙ્ઘાટિઆદિનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતુકામો હોતિ, અધિટ્ઠાનં કાતબ્બં. નો ચે, ન કાતબ્બં, વિકપ્પનમેવ પમાણં, તસ્મા અતિરેકચીવરં નામ ન હોતિ. **મિત્તો**તિ દળ્હમિત્તો. **સન્દિટ્ઠો**તિ દિટ્ઠમિત્તો નાતિદળ્હમિત્તો. **વિકપ્પિતવિકપ્પના નામેસા વટ્ટતી**તિ અધિટ્ઠિતઅધિટ્ઠાનં વિયાતિ અધિપ્પાયો **અવિસેસેન વુત્તવચનન્તિ** તિચીવરાદિં અધિટ્ઠેતિ, વસ્સિકસાટિકં કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિઞ્ચ વિકપ્પેતીતિ અવત્વા સબ્બચીવરાનં અવિસેસેન વિકપ્પેતીતિ વુત્તવચનં. **તિચીવરસઙ્ખેપેના**તિ તિચીવરનીહારેન, સઙ્ઘાટિઆદિઅધિટ્ઠાનવસેનાતિ વુત્તં હોતિ.

તુય્હં દેમીતિઆદીસુ ''તસ્મિં કાલે ન ગણ્હિતુકામોપિ સચે ન પટિક્ખિપતિ, પુન ગણ્હિતુકામતાય સતિ ગહેતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **ઇત્થન્નામસ્સા**તિ પરમ્મુખે ઠિતં સન્ધાય વદતિ. **''તુય્હં ગણ્હાહી''તિ વુત્તે ''મય્હં ગણ્હામી''તિ વદતિ, સુદિન્નં સુગ્ગહિતઞ્ચા**તિ એત્થ ''યથા પરતો 'તવ સન્તકં કરોહી'તિ વુત્તે દુદ્દિન્નમ્પિ 'સાધુ, ભન્તે, મય્હં ગણ્હામી'તિ વચનેન 'સુગ્ગહિતં હોતી'તિ વુત્તં, એવમિધાપિ 'તુય્હં ગણ્હાહી'તિ વુત્તે સુદિન્નત્તા 'મય્હં ગણ્હામી'તિ અવુત્તેપિ 'સુદિન્નમેવા'''તિ વદન્તિ. ''**ગણ્હાહી**તિ ચ આણત્તિયા ગહણસ્સ તપ્પટિબદ્ધતાકરણવસેન પવત્તત્તા તદા ગણ્હામીતિ ચિત્તે અનુપ્પાદિતે પચ્છા ગહેતું ન લભતી''તિ વદન્તિ.

તં ન યુજ્જતીતિ વિનયકમ્મસ્સ કરણવસેન ગહેત્વા દિન્નત્તા વુત્તં. સચે પન પરો સચ્ચતોયેવ વિસ્સાસં ગણ્હાતિ, પુન કેનચિ કારણેન તેન દિન્નં તસ્સ ન વટ્ટતીતિ નત્થિ. નિસ્સગ્ગિયં પન ચીવરં જાનિત્વા વા અજાનિત્વા વા ગણ્હન્તં ''મા ગણ્હાહી''તિ નિવારણત્થં વુત્તં. કાયવાચાહિ કત્તબ્બઅધિટ્ઠાનવિકપ્પનાનં અકતત્તા હોતીતિ આહ ''**કાયવાચાતો સમુટ્ઠાતી**''તિ. ચીવરસ્સ અત્તનો સન્તકતા, જાતિપ્પમાણયુત્તતા, છિન્નપલિબોધભાવો, અતિરેકચીવરતા, દસાહાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૧-૪૭૩. દુતિયે અથાનન્દત્થેરો કથં ઓકાસં પટિલભતિ, કિં કરોન્તો ચ આહિણ્ડતીતિ આહ ''**થેરો કિરા**''તિઆદિ. **અવિપ્પવાસે**તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, અવિપ્પવાસત્થન્તિ અત્થો, વિપ્પવાસપચ્ચયા યા આપત્તિ, તદભાવત્થન્તિ વુત્તં હોતિ.

૪૭૫-૪૭૬. એવં છિન્નપલિબોધોતિ એવં ઇમેહિ ચીવરનિટ્ઠાનકથિનુબ્ભારેહિ છિન્નપલિબોધો. **અધિટ્ઠિતેસૂ**તિ તિચીવરાધિટ્ઠાનનયેન અધિટ્ઠિતેસુ. **તિચીવરેન વિપ્પવુત્થો હોતી**તિ ''રુક્ખો છિન્નો, પટો દડ્ઢો''તિઆદીસુ વિય અવયવેપિ સમુદાયવોહારો લબ્ભતીતિ વુત્તં.

૪૭૭-૪૭૮. પરિખાય વા પરિક્ખિત્તોતિ ઇમિના ચ સમન્તા નદીતળાકાદિઉદકેન પરિક્ખિત્તોપિ પરિક્ખિત્તોયેવાતિ દસ્સેતિ. **એત્તાવતા**તિ ''પરિક્ખિત્તો''તિ ઇમિના વચનેન. **આકાસે અરુણં ઉટ્ઠાપેતી**તિ ઘરસ્સ ઉપરિ આકાસે અટ્ઠતેય્યરતનપ્પમાણં અતિક્કમિત્વા અરુણં ઉટ્ઠાપેતિ. ઘરં નિવેસનુદોસિતાદિલક્ખણમેવ, ન પન પાટિયેક્કં ઘરં નામ અત્થીતિ આહ ''**એત્થ ચા**''તિઆદિ.

૪૭૯. પાળિયં વુત્તનયેન ''સભાયે''તિ અવત્વા ''**સભાય**''ન્તિ પચ્ચત્તવચનં **સભાય**-સદ્દસ્સ નપુંસકલિઙ્ગતાવિભાવનત્થં વુત્તં. **સભા**-સદ્દપરિયાયોપિ હિ **સભાય**-સદ્દો નપુંસકલિઙ્ગયુત્તો ઇધ વુત્તોતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો ''**લિઙ્ગબ્યત્તયેન સભા વુત્તા**''તિ આહ. **ચીવરહત્થપાસે વસિતબ્બં નત્થી**તિ ચીવરહત્થપાસેયેવ વસિતબ્બન્તિ નત્થિ. **યં તસ્સા...પે॰... ન વિજહિતબ્બ**ન્તિ એત્થ તસ્સા વીથિયા સમ્મુખટ્ઠાને સભાયદ્વારાનં ગહણેનેવ તત્થ સબ્બાનિપિ ગેહાનિ સા ચ અન્તરવીથિ ગહિતાયેવ હોતિ. **અતિહરિત્વા ઘરે નિક્ખિપતી**તિ તં વીથિં મુઞ્ચિત્વા ઠિતે અઞ્ઞસ્મિં ઘરે નિક્ખિપતિ. **પુરતો વા પચ્છતો વા હત્થપાસે**તિ ઘરસ્સ હત્થપાસં સન્ધાય વદતિ.

નિવેસનાદીસુ પરિક્ખિત્તતાય એકૂપચારતા, અપરિક્ખિત્તતાય નાનૂપચારતા ચ વેદિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો ''**એતેનેવુપાયેના**''તિઆદિમાહ. નિવેસનાદીનિ ગામતો બહિ સન્નિવિટ્ઠાનિ ગહિતાનીતિ વેદિતબ્બં. અન્તોગામે ઠિતાનઞ્હિ ગામગ્ગહણેન ગહિતત્તા ગામપરિહારોયેવાતિ. **સબ્બત્થાપી**તિ ગામાદીસુ અજ્ઝોકાસપરિયન્તેસુ પન્નરસસુ. **પરિક્ખેપાદિવસેના**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન અપરિક્ખેપસ્સેવ ગહણં વેદિતબ્બં, ન એકકુલાદીનમ્પિ.

૪૮૦-૪૮૭. ઓવરકો નામ ગબ્ભસ્સ અબ્ભન્તરે અઞ્ઞો ગબ્ભોતિપિ વદન્તિ. **મુણ્ડચ્છદનપાસાદો**તિ ચન્દિકઙ્ગણયુત્તો પાસાદો.

૪૮૯. સત્થોતિ જઙ્ઘસત્થો સકટસત્થો વા. **પરિયાદિયિત્વા**તિ વિનિવિજ્ઝિત્વા. વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ ''**અન્તોપવિટ્ઠેન...પે॰... ઠિતો હોતી**''તિ. તત્થ **અન્તોપવિટ્ઠેના**તિ ગામસ્સ નદિયા વા અન્તોપવિટ્ઠેન. **નદીપરિહારો ચ લબ્ભતી**તિ એત્થ ''વિસું નદીપરિહારસ્સ અવુત્તત્તા ગામાદીહિ અઞ્ઞત્થ વિય ચીવરહત્થપાસોયેવ નદીપરિહારો''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **વિહારસીમ**ન્તિ અવિપ્પવાસસીમં સન્ધાયાહ. **વિહારં ગન્ત્વા વસિતબ્બ**ન્તિ અન્તોસીમાય યત્થ કત્થચિ વસિતબ્બં. **સત્થસમીપેયેવા**તિ ઇદં યથાવુત્તઅબ્ભન્તરપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. પાળિયં **નાનાકુલસ્સ સત્થો હોતિ, સત્થે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બ**ન્તિ એત્થ **હત્થપાસો** નામ સત્થસ્સ હત્થપાસોતિ વેદિતબ્બં.

૪૯૦. એકકુલસ્સ ખેત્તેતિ અપરિક્ખિત્તં સન્ધાય વદતિ. યસ્મા ''નાનાકુલસ્સ પરિક્ખિત્તે ખેત્તે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા ખેત્તદ્વારમૂલે વા તસ્સ હત્થપાસે વા વત્થબ્બ''ન્તિ વુત્તં, તસ્મા દ્વારમૂલતો અઞ્ઞત્થ અન્તોખેત્તેપિ વસન્તેન ચીવરં હત્થપાસે કત્વાયેવ વસિતબ્બં.

૪૯૧-૪૯૪. ''**વિહારો** નામ સપરિક્ખિત્તો વા અપરિક્ખિત્તો વા સકલો આવાસો''તિ વદન્તિ. **યસ્મિં વિહારે**તિ એત્થ પન એકં ગેહમેવ વુત્તં. **એકકુલનાનાકુલસન્તકતા** ચેત્થ કારાપકાનં વસેન વેદિતબ્બા. **છાયાય ફુટ્ઠોકાસસ્સ અન્તો એવા**તિ યદા મહાવીથિયં ઉજુકમેવ ગચ્છન્તં સૂરિયમણ્ડલં મજ્ઝન્હિકં પાપુણાતિ, તદા યં ઓકાસં છાયા ફરતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. **અગમનપથે**તિ યં તદહેવ ગન્ત્વા પુન આગન્તું સક્કા ન હોતિ, તાદિસં સન્ધાય વુત્તં.

૪૯૫. નદિં ઓતરતીતિ હત્થપાસં મુઞ્ચિત્વા ઓતરતિ. **ન આપજ્જતી**તિ પરિભોગપચ્ચયા દુક્કટં નાપજ્જતિ. તેનાહ "**સો હી**"તિઆદિ. **અપરિભોગારહત્તા**તિ ઇમિનાવ નિસ્સગ્ગિયચીવરં અનિસ્સજ્જેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ દુક્કટં અચિત્તકન્તિ સિદ્ધં. **એકં પારુપિત્વા એકં અંસકૂટે ઠપેત્વા ગન્તબ્બ**ન્તિ ઇદં બહૂનં સઞ્ચારટ્ઠાને એવં અકત્વા ગમનં ન સારુપ્પન્તિ કત્વા વુત્તં. **બહિગામે ઠપેત્વા...પે॰... વિનયકમ્મં કાતબ્બ**ન્તિ વુત્તત્તા અધિટ્ઠાને વિય પરમ્મુખા ઠિતમ્પિ નિસ્સગ્ગિયં ચીવરં નિસ્સજ્જિતું નિસ્સટ્ઠચીવરઞ્ચ દાતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં.

ગમને સઉસ્સાહત્તા "**નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતી**"તિ વુત્તં. **મુહુત્તં સયિત્વા...પે॰... નિસ્સયો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ એત્થ "ઉસ્સાહે અપરિચ્ચત્તેપિ ગમનસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા પુન ઉટ્ઠાય સઉસ્સાહં ગચ્છન્તાનમ્પિ અન્તરા અરુણે ઉટ્ઠિતે નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિયેવા"તિ વદન્તિ. પરતો **મુહુત્તં ઠત્વા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચનં અગ્ગહેત્વા ગતા**તિ એત્થ સચે એવં ગચ્છન્તા "પુરારુણા અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિસ્સામા"તિ ઉસ્સાહં વિનાવ ગતા હોન્તિ, અરુણુગ્ગમને નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિ ન વત્તબ્બા પઠમતરંયેવ પટિપ્પસ્સમ્ભનતો. અથ "પુરારુણા પસ્સિસ્સામા"તિ સઉસ્સાહાવ ગચ્છન્તિ, નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિયેવ ન વત્તબ્બા. એવઞ્ચ સતિ "**સહ અરુણુગ્ગમના નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતી**"તિ કસ્મા વુત્તં? વુચ્ચતે – સઉસ્સહત્તા પઠમતરં પટિપ્પસ્સદ્ધિ ન વુત્તા. સતિપિ ચ ઉસ્સાહભાવે એકતો ગમનસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા "મુહુત્તં ઠત્વા"તિ એત્થ વિય સહ અરુણુગ્ગમના પટિપ્પસ્સદ્ધિયેવ વુત્તા.

અન્તોસીમાયં ગામન્તિ અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિયા પચ્છા પતિટ્ઠાપિતગામં સન્ધાય વદતિ ગામં અન્તો કત્વા અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિયા અભાવતો. **નેવ ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તી**તિ અવિપ્પવાસસીમાભાવતો વુત્તં, **ન નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ સઉસ્સાહભાવતો. **અન્તરામગ્ગેયેવ ચ નેસં અરુણં ઉગ્ગચ્છતી**તિ ધમ્મં સુત્વા આગચ્છન્તાનં અરુણં ઉગ્ગચ્છતિ. **અસ્સતિયા ગચ્છતી**તિ અસ્સતિયા અત્તનો ચીવરં અપચ્ચુદ્ધરિત્વા થેરસ્સ ચીવરં અપચ્ચુદ્ધરાપેત્વા ગચ્છતિ. એવં ગતે તસ્મિં પચ્છા થેરેન સરિત્વા પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેતિ "**અત્તનો ચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા દહરસ્સ ચીવરં વિસ્સાસેન ગહેત્વા ઠપેતબ્બ**"ન્તિ. **ગન્ત્વા વત્તબ્બો**તિ આગતકિચ્ચં નિટ્ઠપેત્વા વિહારં ગતેન પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેતિ. અનધિટ્ઠિતચીવરતા, અનત્થતકથિનતા, અલદ્ધસમ્મુતિતા, રત્તિવિપ્પવાસોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૭-૪૯૯. તતિયે પાળિયં **ચીવરપચ્ચાસા નિક્ખિપિતુ**ન્તિ એત્થ ચીવરપચ્ચાસાય સતિયા નિક્ખિપિતુન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. ભણ્ડિકાબદ્ધાનિ ભણ્ડિકબદ્ધાનીતિપિ પઠન્તિ, ભણ્ડિકં કત્વા બદ્ધાનીતિ અત્થો. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના**તિ એત્થ પુરિમસિક્ખાપદે વિય સામિવસેનેવ કરણવચનસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો.

૫૦૦. અનત્થતે કથિને ચીવરમાસે ભિક્ખુનો ઉપ્પન્નચીવરં અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતં તસ્મિં માસે ઠપેતું વટ્ટતીતિ આહ "**એકં પચ્છિમકત્તિકમાસં ઠપેત્વા**"તિ. કેચિ પન "કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવરન્તિ વચનતો અનત્થતે કથિને પચ્છિમકત્તિકમાસસઙ્ખાતે ચીવરમાસે ઉપ્પન્નચીવરસ્સપિ પચ્ચાસાચીવરે અસતિ દસાહપરિહારોયેવ, તતો પરં ઠપેતું ન વટ્ટતી"તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ. તથા હિ **અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૬૪૯ આદયો) "પવારણમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિયં

ઉપ્પન્નસ્સ અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા પરિહારો''તિ વુત્તં. તમેવ ચ પરિહારં સન્ધાય ''છટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૬૪૯) વુત્તં. તસ્મા ચીવરમાસે દસાહતો પરમ્પિ અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતમ્પિ ઠપેતું વટ્ટતિ.

યદિ એવં ''કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવર''ન્તિ ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? અકાલચીવરસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં પઠમાનિયતે સોતસ્સ રહો વિય. એકાદસમાસે સત્તમાસે ચ ઉપ્પન્નઞ્હિ ચીવરં વુત્થવસ્સેહિ સેસેહિ ચ સમ્મુખીભૂતેહિ ભાજેતું લબ્ભતીતિ અકાલચીવરં નામ જાતં. કાલે પન ''સઙ્ઘસ્સ ઇદં અકાલચીવરં દમ્મી''તિ અનુદ્દિસિત્વા ''સઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ દિન્નં વુત્થવસ્સેહિયેવ ભાજેતબ્બં, ન અઞ્ઞેહીતિ કાલચીવરન્તિ વુચ્ચતિ. આદિસ્સ દિન્નં પન સમ્મુખીભૂતેહિ સબ્બેહિયેવ ભાજેતબ્બન્તિ અકાલચીવરં, તસ્મા કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નસ્સ વુત્થવસ્સેહિ સેસેહિ ચ સમ્પત્તેહિ ભાજનીયત્તા અકાલચીવરસામઞ્ઞતો ''કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવર''ન્તિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં. યદિ એવં ''એકપુગ્ગલસ્સ વા ઇદં તુય્હં દમ્મીતિ દિન્ન''ન્તિ કસ્મા વુત્તં. ન હિ પુગ્ગલસ્સ આદિસ્સ દિન્નં કેનચિ ભાજનીયં હોતીતિ? નાયં વિરોધો આદિસ્સ વચનસામઞ્ઞતો લબ્ભમાનમત્થં દસ્સેતું તથા વુત્તત્તા.

એવં પન અવત્વાતિ ''તતો ચે ઉત્તરિ''ન્તિ ઇમસ્સ ''માસપરમતો ઉત્તરિ''ન્તિ પદભાજનં અવત્વા. **તાવ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવર**ન્તિ પચ્ચત્તવચનં **''અત્તનો ગતિકં કરોતી''**તિ કરણકિરિયાય કત્તુભાવતો. અન્તરા ઉપ્પન્નઞ્હિ પચ્ચાસાચીવરં માસપરમં મૂલચીવરં ઠપેતું અદત્વા અત્તનો દસાહપરમતાય એવ પરિચ્છિન્દતીતિ અત્તનો ગતિકં કરોતિ. **તતો ઉદ્ધં મૂલચીવર**ન્તિ એત્થ પન **મૂલચીવર**ન્તિ પચ્ચત્તવચનં. વીસતિમદિવસતો ઉદ્ધઞ્હિ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવરં દસાહપરમં ગન્તું અદત્વા મૂલચીવરં અત્તના સદ્ધિં કરણસમ્બન્ધતામત્તેન સકકાલવસેન પરિચ્છિન્દતીતિ અત્તનો ગતિકં કરોતિ. પચ્ચાસાચીવરે પન લભિત્વા વિસું ઠપેન્તસ્સ દસાહં અનતિક્કન્તે નત્થિ તપ્પચ્ચયા આપત્તિ. પાળિયં **દસાહા કારેતબ્બ**ન્તિ એત્થ **દસાહા**તિ કરણત્થે નિસ્સક્કવચનં, દસાહેનાતિ અત્થો. **પઞ્ચાહુપ્પન્ને**તિઆદિં રસ્સં કત્વાપિ પઠન્તિ. **એકવીસે ઉપ્પન્ને...પે॰... નવાહા કારેતબ્બ**ન્તિઆદિ પચ્ચાસાચીવરસ્સ ઉપ્પન્નદિવસં ઠપેત્વા વુત્તં.

અઞ્ઞં પચ્ચાસાચીવરં...પે॰... કારેતબ્બન્તિ ઇદં સતિયા એવ પચ્ચાસાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સચે પન ''ઇતો પટ્ઠાય ચીવરં ન લભિસ્સામી''તિ પચ્ચાસા ઉપચ્છિન્ના, મૂલચીવરમ્પિ દસાહં ચે સમ્પત્તં, તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. **પચ્ચાસાચીવરમ્પિ પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ પઠમતરં ઉપ્પન્નં વિસભાગપચ્ચાસાચીવરં સન્ધાય વદતિ. **અઞ્ઞમઞ્ઞ**ન્તિ અઞ્ઞં અઞ્ઞં, અયમેવ વા પાઠો. અઙ્ગં પનેત્થ પઠમકથિને વુત્તસદિસમેવ. કેવલઞ્હિ તત્થ દસાહાતિક્કમો, ઇધ માસાતિક્કમોતિ અયં વિસેસો.

તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૩. ચતુત્થે **ભત્તવિસ્સગ્ગ**ન્તિ પાળિપદસ્સ ભત્તકિચ્ચન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો, ''ભત્તસંવિધાન''ન્તિપિ કેચિ. **તત્થ નામ ત્વ**ન્તિ ઇમસ્સપિ સો નામ ત્વન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો, ''તાય નામ ત્વ''ન્તિ કેચિ.

૫૦૫. પિતા ચ માતા ચ પિતરો, પિતૂનં પિતરો પિતામહા, તેસંયેવ યુગો પિતામહયુગો, તસ્મા **યાવ સત્તમા પિતામહયુગા** પિતામહદ્વન્દાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એવઞ્હિ પિતામહગ્ગહણેનેવ માતામહોપિ ગહિતોતિ. ''યાવ સત્તમા પિતામહયુગા''તિ વચનતો હેટ્ઠા ચ ઉદ્ધઞ્ચ અટ્ઠમયુગો ઞાતિ નામ ન હોતિ. **દેસનામુખમેવ ચેતન્તિ પિતામહયુગાતિ પિતામહ**-ગ્ગહણં દેસનામુખં પિતામહીમાતામહીઆદીનમ્પિ અધિપ્પેતત્તા. પિતુ માતા **પિતામહી**. માતુ પિતા **માતામહો** . માતુ માતા **માતામહી**. એત્થ કિઞ્ચાપિ પઞ્ચસતસાકિયાનીનં વસેન ભિક્ખુભાવે ઠત્વા પરિવત્તલિઙ્ગાય ભિક્ખુનિયા ચ વસેન એકતોઉપસમ્પન્ના ભિક્ખુની લબ્ભતિ, તથાપિ પકતિનિયામેનેવ દસ્સેતું ''ભિક્ખુની નામ ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્ના''તિ વુત્તં. ''**કપ્પં કત્વાતિ** વચનતો દિન્નકપ્પમેવ પાચિત્તિયં જનેતી''તિ વદન્તિ. ''પુરાણચીવરં નામ સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પી''તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તન્તિ આહ ''**અન્તમસો પરિભોગસીસેના**''તિઆદિ. ''કાયેન કુસિત્વા પરિભોગોયેવ પરિભોગો નામા''તિ **કુરુન્દિયં** અધિપ્પાયો.

૫૦૬. **કાયવિકારં કત્વા**તિ ઇદં યાવ ''ઓરતો ઠપેતી''તિ પદં, તાવ સબ્બપદેસુ સમ્બન્ધિતબ્બં. યથા સા ''ધોવાપેતુકામો અય''ન્તિ જાનાતિ, એવં કાયવિકારં કત્વાતિ અત્થો. ''કાયવિકારં કત્વા''તિ વચનતો કાયવાચાહિ કઞ્ચિ વિકારં અકત્વા હત્થેન હત્થે દેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ. **અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે**તિ ઇદં વિસેસનં યથાસમ્ભવં યોજેતબ્બં. તથા હિ હત્થેન હત્થે દેન્તસ્સ પાદમૂલે ચ ઠપેત્વા દેન્તસ્સ ''અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે''તિ ઇદં વત્તબ્બન્તિ નત્થિ અઞ્ઞથા અસમ્ભવતો. સતિ હિ સમ્ભવે બ્યભિચારે ચ વિસેસનં સાત્થકં હોતિ. ઉપરિ ''ખિપતી''તિઆદીનિ પન સન્ધાય ઇદં વિસેસનં વુત્તં, તસ્મા અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે ઠત્વા ઉપરિ ખિપન્તસ્સ અઞ્ઞસ્સ હત્થે પેસેન્તસ્સ ચ આપત્તિ. ઉપચારં પન મુઞ્ચિત્વા કાયવાચાહિ વિકારં કત્વા આણાપેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ. **ઉપચારે**તિ અન્તોદ્વાદસહત્થમેવ ઓકાસં વદતિ. **ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**તિ દ્વાદસહત્થૂપચારં મુઞ્ચિત્વા.

એકેન વત્થુનાતિ પઠમં કત્વા નિટ્ઠાપિતં સન્ધાય વુત્તં. **રજને અનાપત્તી**તિ રજનં પચ્ચાસીસન્તસ્સપિ ''ધોવિત્વા આનેહી''તિ વુત્તત્તા અનાપત્તિ અનાણત્તિયા કતત્તા. ''અવુત્તા ધોવતી''તિ ઇમિના ''અવુત્તા રજતિ, અવુત્તા આકોટેતી''તિ ઇદમ્પિ વુત્તમેવ હોતીતિ આહ – ''**અવુત્તા ધોવતીતિ ઇમિના લક્ખણેન અનાપત્તી**''તિ. **સમ્બહુલા આપત્તિયો આપજ્જતી**તિ પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દ્વે દુક્કટાનિ આપજ્જતિ. **યથાવત્થુકમેવા**તિ નિસ્સગ્ગિયમેવાતિ અત્થો. પઞ્ચ સતાનિ પરિમાણમેતાસન્તિ **પઞ્ચસતા**.

૫૦૭. **ચીવરં ધોવાતિ...પે૰... આણાપેન્તસ્સા**તિ એત્થ તાય ધોવનં પચ્ચાસીસન્તસ્સપિ અનાપત્તિ. પુરાણચીવરતા, ઉપચારે ઠત્વા અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા આણાપનં, તસ્સા ધોવનાદીનિ ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮. પઞ્ચમે **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ ગણમ્હા ઓહીયનસિક્ખાપદે અપઞ્ઞત્તે. **વિહારવાર**ન્તિ વિહારપટિજગ્ગનવારં. **કોટ્ઠાસસમ્પત્તી**તિ સકલા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગસમ્પત્તિ. **સબ્બપરિયન્ત**ન્તિ છટ્ઠસ્સ અઞ્ઞચીવરસ્સ અભાવા પઞ્ચન્નં ચીવરાનં એકમેકં સબ્બેસં પરિયન્તન્તિ **સબ્બપરિયન્તં**. અન્તરવાસકાદીસુ હિ પઞ્ચસુ એકમેકં અઞ્ઞસ્સ છટ્ઠસ્સ અભાવા પઞ્ચન્નં અન્તમેવ હોતિ. અથવા પઞ્ચસુ ચીવરેસુ એકમેકં અત્તનો અઞ્ઞસ્સ દુતિયસ્સ અભાવા અન્તમેવ હોતીતિ સબ્બમેવ પરિયન્તન્તિ **સબ્બપરિયન્તં**, સબ્બસો વા પરિયન્તન્તિ **સબ્બપરિયન્તં**.

તેનાહ – “**અઞ્ઞં...પે॰... નત્થી**”તિ. **યથા તસ્સ મનોરથો ન પૂરતી**તિ “સરીરપારિપૂરિં પસ્સિસ્સામી”તિ તસ્સ ઉપ્પન્નો મનોરથો યથા ન પૂરતિ. **એવં હત્થતલેયેવ દસ્સેત્વા**તિ સરીરં અદસ્સેત્વાવ દાતબ્બચીવરં હત્થતલે “હન્દા”તિ દસ્સેત્વા.

૫૧૦. વિહત્થતાયાતિ વિહતહત્થતાય, અગણતાય અપ્પચ્ચયતાય અપ્પટિસરણતાયાતિ વુત્તં હોતિ. **સમભિતુન્નત્તા**તિ પીળિતત્તા. પરિવત્તેતબ્બં પરિવત્તં, પરિવત્તમેવ **પારિવત્તકં**, પરિવત્તેત્વા દીયમાનન્તિ અત્થો.

૫૧૨. ઉપચારેતિ દ્વાદસહત્થૂપચારં સન્ધાય વદતિ. **ઉપચારં વા મુઞ્ચિત્વા ખિપન્તી**તિ દ્વાદસહત્થં મુઞ્ચિત્વા ઓરતો ઠપેન્તિ, ન પુરિમસિક્ખાપદે વિય દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરેયેવાતિ અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા**તિ યં અન્તમસો હરીતકખણ્ડમ્પિ દત્વા વા દસ્સામીતિ આભોગં કત્વા વા પારિવત્તકં ગણ્હાતિ, તં ઠપેત્વા. **અચિત્તકભાવેન ન સમેતી**તિ યથા અઞ્ઞાતિકાય ઞાતિકસઞ્ઞિસ્સ વેમતિકસ્સ ચ ગણ્હતો અચિત્તકત્તા આપત્તિ , એવમિધાપિ “ભિક્ખુનિયા સન્તકં ઇદ”ન્તિ અજાનિત્વા ગણ્હતોપિ આપત્તિયેવાતિ અધિપ્પાયો. **વસ્સાવાસિકં દેતી**તિ પુગ્ગલિકં કત્વા દેતિ. પંસુકૂલં અત્તનો અત્થાય ઠપિતભાવં જાનિત્વા ગણ્હન્તેનપિ અઞ્ઞસ્સ સન્તકં ગહિતં નામ ન હોતીતિ આહ – “**સચે પન સઙ્કારકૂટાદીસૂ**”તિઆદિ. અસામિકઞ્હિ **પંસુકૂલ**ન્તિ વુચ્ચતિ. **પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ “અસામિકં ઇદ”ન્તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા. એવં પન પંસુકૂલસઞ્ઞં અનુપ્પાદેત્વા ગણ્હિતું ન વટ્ટતિ.

૫૧૩. અઞ્ઞાતિકાય અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞીતિ તિકપાચિત્તિયન્તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો. તીણિ પરિમાણમસ્સાતિ તિકં, તિકઞ્ચ તં પાચિત્તિયઞ્ચાતિ **તિકપાચિત્તિયં**, તીણિ પાચિત્તિયાનીતિ અત્થો.

૫૧૪. પત્તત્થવિકાદિં યંકિઞ્ચીતિ અનધિટ્ઠાનુપગં સન્ધાય વદતિ. “ચીવરં નામ છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવરં વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ”ન્તિ હિ વુત્તત્તા અધિટ્ઠાનુપગં યંકિઞ્ચિ ન વટ્ટતિ. તેનેવાહ – “**વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરપ્પમાણ**”ન્તિઆદિ. યસ્મા ભિસિચ્છવિ મહન્તાપિ સેનાસનસઙ્ગહિતત્તા ચીવરસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતીતિ નેવ અધિટ્ઠાનુપગા ન વિકપ્પનુપગા ચ, તસ્મા અનધિટ્ઠાનુપગસામઞ્ઞતો વુત્તં. સચેપિ મઞ્ચપ્પમાણા ભિસિચ્છવિ હોતિ, વટ્ટતિયેવાતિ. **કો પન વાદો પત્તત્થવિકાદીસૂ**તિ મહતિયાપિ તાવ ભિસિચ્છવિયા અનધિટ્ઠાનુપગત્તા અનાપત્તિ, તતો ખુદ્દકતરેસુ અનધિટ્ઠાનુપગેસુ પત્તત્થવિકાદીસુ કિમેવ વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. પટિગ્ગહણં **કિરિયા**, અપરિવત્તનં **અકિરિયા**. વિકપ્પનુપગચીવરતા, પારિવત્તકાભાવો, અઞ્ઞાતિકાય હત્થતો ગહણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૫. છટ્ઠે **પતિકિટ્ઠો**તિ નિહીનો, લામકોતિ અત્થો. **લોલજાતિકો**તિ લોલસભાવો. પટુયેવ **પટ્ટો**. તેનાહ “**છેકો**”તિઆદિ. **કિસ્મિં વિયા**તિ એત્થ “કિસ્મિં વિયા”તિ નિપાતવસેન સમાનત્થં “કિંસુ વિયા”તિ નિપાતપદન્તિ આહ “**કિંસુ વિયા**”તિ, કિં વિયાતિ અત્થો, દુક્ખં વિયાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**કિલેસો વિયા**”તિઆદિ. ધમ્મવસેન ઉપચારવસેન નિમન્તના **ધમ્મનિમન્તના**તિ પાળિપદસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો. સચે પન “વદેય્યાથ, ભન્તે, યેનત્થો”તિ ઇદં સચ્ચમેવ વુત્તં સિયા, પવારિતોયેવ હોતિ. યસ્મા પન પવારેત્વાપિ અદાતુકામો

અપ્પવારિતટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ, તસ્મા ભગવા પવારિતાપવારિતભાવં અવિચારેત્વા ‘‘ઞાતકો તે, ઉપનન્દ, અઞ્ઞાતકો’’તિ ઞાતકઅઞ્ઞાતકભાવંયેવ વિચારેસિ. **મુસિંસૂ**તિ વિલુમ્પિંસુ.

૫૧૭. અનુપુબ્બકથાતિ અનુપુબ્બેન વિનિચ્છયકથા. સેસપરિક્ખારાનં સદ્ધિવિહારિકેહિ ગહિતત્તા નિવાસનપારુપનમત્તમેવ અવસિટ્ઠન્તિ આહ ‘‘**નિવાસનપારુપનમત્તંયેવ હરિત્વા**’’તિ. સદ્ધિવિહારિકાનં તાવ આગમનસ્સ વા અનાગમનસ્સ વા અજાનનતાય વુત્તં ‘‘**થેરેહિ નેવ તાવ…પે॰… ભઞ્જિતબ્બ**’’ન્તિ. **પરેસમ્પિ અત્થાય લભન્તી**તિ અત્તનો ચીવરં દદમાના સયં સાખાભઙ્ગેન પટિચ્છાદેન્તીતિ તેસં અત્થાયપિ ભઞ્જિતું લભન્તિ. ‘‘તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા આગન્તબ્બ’’ન્તિ વચનતો ઈદિસેસુ ભૂતગામપાતબ્યતાપિ અનુઞ્ઞાતાયેવ હોતીતિ આહ – ‘‘**નેવ ભૂતગામપાતબ્યતાય પાચિત્તિયં હોતી**’’તિ. **ન તેસં ધારણે દુક્કટ**ન્તિ તેસં તિત્થિયદ્ધજાનં ધારણેપિ દુક્કટં નત્થિ.

યાનિ ચ નેસં વત્થાનિ દેન્તીતિ સમ્બન્ધો. થેરાનં સયમેવ દિન્નત્તા વુત્તં ‘‘**અચ્છિન્નચીવરટ્ઠાને ઠિતત્તા**’’તિ. યદિ લદ્ધિં ગણ્હાતિ, તિત્થિયપક્કન્તકો નામ હોતિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**લદ્ધિં અગ્ગહેત્વા**’’તિ. ‘‘નો ચે હોતિ સઙ્ઘસ્સ વિહારચીવરં વા…પે॰… આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ ઇમિના અન્તરામગ્ગે પવિટ્ઠવિહારતો નિક્ખમિત્વા અઞ્ઞત્થ અત્તનો અભિરુચિતટ્ઠાનં ગચ્છન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં. ઇમિના ચ ‘‘યં આવાસં પઠમં ઉપગચ્છતી’’તિ વુત્તં અન્તરામગ્ગે ઠિતવિહારમ્પિ સચે નગ્ગો હુત્વા ગચ્છતિ, દુક્કટમેવાતિ વેદિતબ્બં. યદિ એવં તત્થ કસ્મા ન વુત્તન્તિ ચે? અનોકાસત્તા. તત્થ હિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અચ્છિન્નચીવરસ્સ વા…પે॰… ચીવરં વિઞ્ઞાપેતુ’’ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધેન સઙ્ઘિકમ્પિ ચીવરં નિવાસેતું પારુપિતુઞ્ચ અનુજાનન્તો ‘‘યં આવાસં પઠમં…પે॰… ગહેત્વા પારુપિતુ’’ન્તિ આહ, તસ્મા તત્થ અનોકાસત્તા દુક્કટં ન વુત્તં.

વિહારચીવરન્તિ સેનાસનચીવરં. **ચિમિલિકાહી**તિ પટપિલોતિકાહિ. **તસ્સ ઉપરી**તિ ભૂમત્થરણસ્સ ઉપરિ. **વિદેસગતેના**તિ અઞ્ઞં ચીવરં અલભિત્વા વિદેસગતેન. **એકસ્મિં…પે॰… ઠપેતબ્બ**ન્તિ એત્થ ‘‘લેસેન ગહેત્વા અગતત્તા ઠપેન્તેન ચ સઙ્ઘિકપરિભોગેનેવ ઠપિતત્તા અઞ્ઞસ્મિં સેનાસને નિયમિતમ્પિ અઞ્ઞત્થ ઠપેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **પરિભોગેનેવા**તિ અઞ્ઞં ચીવરં અલભિત્વા પરિભુઞ્જનેન.

૫૧૯-૫૨૧. પરિભોગજિણ્ણન્તિ યથા તેન ચીવરેન સરીરં પટિચ્છાદેતું ન સક્કા, એવં જિણ્ણં. **કપ્પિયવોહારેના**તિ કયવિક્કયાપત્તિતો મોચનત્થં વુત્તં. ‘‘વિઞ્ઞાપેન્તસ્સા’’તિ ઇમસ્સેવ અત્થં વિભાવેતિ ‘‘**ચેતાપેન્તસ્સ પરિવત્તાપેન્તસ્સા**’’તિ. અત્તનો ધનેન હિ વિઞ્ઞાપનં નામ પરિવત્તનમેવાતિ અધિપ્પાયો. સઙ્ઘવસેન પવારિતાનં વિઞ્ઞાપને વત્તં દસ્સેતિ ‘‘**પમાણમેવ વટ્ટતી**’’તિ. સઙ્ઘવસેન હિ પવારિતે સબ્બેસં સાધારણત્તા અધિકં વિઞ્ઞાપેતું ન વટ્ટતિ. **યં યં પવારેતી**તિ યં યં ચીવરાદિં દસ્સામીતિ પવારેતિ. **વિઞ્ઞાપનકિચ્ચં નત્થી**તિ વિના વિઞ્ઞત્તિયા દીયમાનત્તા વિઞ્ઞાપેત્વા કિં કરિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞસ્સત્થાયા**તિ એત્થાપિ ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ ઇદં અનુવત્તતિયેવાતિ આહ ‘‘**અત્તનો ઞાતકપવારિતે**’’તિઆદિ. વિકપ્પનુપગચીવરતા, સમયાભાવો, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૨. સત્તમે પાળિયં **પગ્ગાહિકસાલન્તિ** દુસ્સવાણિજકાનં આપણં. ‘‘પગ્ગાહિતસાલ’’ન્તિપિ પઠન્તિ.

૫૨૩-૫૨૪. અભીતિ ઉપસગ્ગોતિ તસ્સ વિસેસત્થાભાવં દસ્સેતિ. તેનાહ **‘‘હરિતુન્તિ અત્થો’’**તિ. **વર**-સદ્દસ્સ ઇચ્છાયં વત્તમાનત્તા આહ **‘‘ઇચ્છાપેય્યા’’**તિ. **દટ્ઠુ ખેમતો**તિ એત્થ ગાથાબન્ધવસેન અનુનાસિકલોપો દટ્ઠબ્બો. **સઅન્તર**ન્તિ અન્તરવાસકસહિતં. **ઉત્તર**ન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગં. **અસ્સ ચીવરસ્સા**તિ સાદિતબ્બચીવરસ્સ. **અચ્છિન્નસબ્બચીવરેના**તિ અચ્છિન્નાનિ સબ્બાનિ તીણિ ચીવરાનિ અસ્સાતિ અચ્છિન્નસબ્બચીવરો, તેનાતિ અત્થો. યસ્સ હિ અચ્છિન્દનસમયે તીણિ ચીવરાનિ સન્નિહિતાનિ હોન્તિ, તાનિ સબ્બાનિ અચ્છિન્નાનીતિ સો ‘‘અચ્છિન્નસબ્બચીવરો’’તિ વુચ્ચતિ. તેનેવ **‘‘અચ્છિન્નસબ્બચીવરેન તિચીવરકેના’’**તિ વુત્તં. **તિચીવરકેના**તિ હિ અચ્છિન્દનસમયે તિચીવરસ્સ સન્નિહિતભાવં સન્ધાય વુત્તં, ન પન વિનયતેચીવરિકભાવં ધુતઙ્ગતેચીવરિકભાવં વા સન્ધાય. **એવં પટિપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ‘‘સન્તરુત્તરપરમં તેન ભિક્ખુના તતો ચીવરં સાદિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તવિધિના પટિપજ્જિતબ્બં. **અઞ્ઞેના**તિ અચ્છિન્નઅસબ્બચીવરેન. યસ્સ તીસુ ચીવરેસુ એકં વા દ્વે વા ચીવરાનિ અચ્છિન્નાનિ હોન્તિ, તેનાતિ અત્થો. **અઞ્ઞથાપી**તિ ‘‘સન્તરુત્તરપરમ’’ન્તિ વુત્તવિધાનતો અઞ્ઞથાપિ. યસ્સ હિ તીસુ દ્વે ચીવરાનિ અચ્છિન્નાનિ હોન્તિ, એકં સાદિતબ્બં. એકસ્મિં અચ્છિન્ને ન સાદિતબ્બન્તિ ન તસ્સ સન્તરુત્તરપરમસાદિયનં સમ્ભવતિ, અયમેવ ચ અત્થો પદભાજનેન વિભાવિતો. તેનાહ **‘‘તં વિભાગં દસ્સેતુ’’**ન્તિ.

કેચિ પન ‘‘તિચીવરકેનાતિ વુત્તત્તા તિચીવરં પરિક્ખારચોળવસેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જતો તસ્મિં નટ્ઠે બહૂનિપિ ગહેતું લભતી’’તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. પદભાજનસ્સ હિ અધિપ્પાયં દસ્સેન્તેન યસ્મા પન ‘‘અચ્છિન્નસબ્બચીવરેન...પે॰... તં વિભાગં દસ્સેતુ’’ન્તિ વુત્તં, પદભાજને ચ ન તાદિસો અત્થો ઉપલબ્ભતિ, તસ્મા તં ન ગહેતબ્બમેવ. યમ્પિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ‘‘યસ્સ અધિટ્ઠિતચીવરસ્સ તીણિ નટ્ઠાની’’તિ, તત્થાપિ અધિટ્ઠિતગ્ગહણં સરૂપકથનમત્તન્તિ ગહેતબ્બં, ન પન તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠિતચીવરસ્સેવાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ તથા અત્થસ્સ અસમ્ભવતો. ન હિ તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠિતચીવરસ્સેવ ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. પુરિમસિક્ખાપદેન હિ અચ્છિન્નચીવરસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિયા અનુઞ્ઞાતત્તા પમાણં અજાનિત્વા વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિં પમાણતો સાદિયનં અનુજાનન્તેન ભગવતા ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ‘‘પરિક્ખારચોળિકસ્સ બહુમ્પિ સાદિતું વટ્ટતી’’તિ અયમત્થો નેવ પાળિયા સમેતિ, ન ચ ભગવતો અધિપ્પાયં અનુલોમેતિ.

યસ્સ તીણિ નટ્ઠાનિ, તેન દ્વે સાદિતબ્બાનીતિ એત્થ યસ્સ તિચીવરતો અધિકમ્પિ ચીવરં અઞ્ઞત્થ ઠિતં અત્થિ, તદાતસ્સ ચીવરસ્સ અલબ્ભનીયભાવતો તેનપિ સાદિતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **પકતિયાવ સન્તરુત્તરેન ચરતી**તિ સાસઙ્કસિક્ખાપદવસેન વા અવિપ્પવાસસમ્મુતિવસેન વા તતિયસ્સ અલાભેન વા ચરતિ. ‘‘દ્વે નટ્ઠાની’’તિ અધિકારત્તા વુત્તં **‘‘દ્વે સાદિતબ્બાની’’**તિ. **એકં સાદિયન્તેનેવ સમો ભવિસ્સતી**તિ તિણ્ણં ચીવરાનં દ્વીસુ નટ્ઠેસુ એકં સાદિયન્તેન સમો ભવિસ્સતિ ઉભિન્નમ્પિ સન્તરુત્તરપરમતાય અવટ્ઠાનતો. **યસ્સ એકંયેવ હોતી**તિ અઞ્ઞેન કેનચિ કારણેન વિનટ્ઠસેસચીવરં સન્ધાય વુત્તં.

૫૨૬. ‘‘સેસકં તુય્હેવ હોતૂતિ દેન્તી’’તિ વુત્તત્તા ‘‘પમાણયુત્તં ગણ્હિસ્સામ, સેસકં આહરિસ્સામા’’તિ વત્વા ગહેત્વા ગમનસમયેપિ ‘‘સેસકમ્પિ તુમ્હાકઞ્ઞેવ હોતૂ’’તિ વદન્તિ, લદ્ધકપ્પિયમેવ. **પવારિતાન**ન્તિ અચ્છિન્નકાલતો પુબ્બેયેવ પવારિતાનં. **પાળિયા ન સમેતી**તિ સન્તરુત્તરપરમતો ઉત્તરિ સાદિયને અનાપત્તિદસ્સનત્થં ‘‘અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ વુત્તત્તા ન સમેતિ. સન્તરુત્તરપરમં સાદિયન્તસ્સ હિ આપત્તિપ્પસઙ્ગોયેવ નત્થિ, સતિ ચ

સિક્ખાપદેન આપત્તિપ્પસઙ્ગે અનાપત્તિ યુત્તા દસ્સેતુન્તિ અધિપ્પાયો. કેચિ પન “**પમાણમેવ વટ્ટતી**તિ ઇદં સલ્લેખદસ્સનત્થં વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ.

યસ્મા પનિદં...પે॰... ન વુત્તન્તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ વુચ્ચમાને અઞ્ઞેસં અત્થાય પમાણં અતિક્કમિત્વાપિ ગણ્હિતું વટ્ટતીતિ આપજ્જતિ, તઞ્ચ અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તત્તા વત્થુના સંસન્દિયમાનં ન સમેતિ. ન હિ યં વત્થું નિસ્સાય સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તસ્મિંયેવ અનાપત્તિવચનં યુત્તન્તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ ‘‘ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અત્તનો સાદિયનપટિબદ્ધતાવસેન પવત્તત્તા ‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’તિ વત્તું ઓકાસોયેવ નત્થિ, તસ્મા ન વુત્ત’’ન્તિ કથિતં. ઇધ ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ અવુત્તત્તા અઞ્ઞેસં અત્થાય ઞાતકપવારિતેસુ અધિકં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ આપત્તીતિ ચે? ન, તત્થ પુરિમસિક્ખાપદેનેવ અનાપત્તિસિદ્ધિતો. તતુત્તરિતા, અચ્છિન્નાદિકારણતા, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૭. અટ્ઠમે **અપિ મય્યા**તિ પાઠેપિ સોયેવત્થો. અય્યાતિ પન બહુવચનેન આમન્તનં કતં.

૫૨૮-૫૨૯. અપદિસ્સાતિ ‘‘ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દસ્સામી’’તિ એવં અપદિસિત્વા. **પચ્ચયં કત્વા**તિ કારણં કત્વા. **ઉદ્દિસ્સાતિ એત્થ યો કત્તા**તિ ‘‘ઉદ્દિસ્સા’’તિ ઇમિના વુત્તઉદ્દિસનકિરિયાય યો કત્તા. ચીવરં ચેતાપેન્તિ પરિવત્તેન્તિ એતેનાતિ **ચીવરચેતાપન્નં**. ન-કારાગમં કત્વા ચીવરચેતાપન્નન્તિ વુત્તં, ‘‘ચીવરચેતાપન’’ન્તિપિ પઠન્તિ. **પચુરવોહારવસેના**તિ યેભુય્યવોહારવસેન. યેભુય્યવસેન હિ ઘરસામિકં દટ્ઠુકામા તસ્સ ઘરં ગચ્છન્તીતિ તથેવ બહુલં વોહારો. **બ્યઞ્જનમત્તમેવા**તિ અત્થો નેતબ્બો નત્થીતિ અધિપ્પાયો.

૫૩૧. સમકેપિ પન અનાપત્તીતિ યદગ્ઘનકં સો દાતુકામો હોતિ, તદગ્ઘનકે અનાપત્તિ મૂલં વડ્ઢેત્વા અધિકવિધાનં અનાપન્નત્તા. એત્થ ચ ‘‘દાતુકામોમ્હી’’તિ અત્તનો સન્તિકે અવુત્તેપિ દાતુકામતં સુત્વા યદગ્ઘનકં સો દાતુકામો હોતિ, તદગ્ઘનકં આહરાપેતું વટ્ટતિ. **અગ્ઘવડ્ઢનકઞ્હિ ઇદં સિક્ખાપદ**ન્તિ એત્થ અગ્ઘવડ્ઢનં એતસ્સ અત્થીતિ **અગ્ઘવડ્ઢનકં**, અગ્ઘવડ્ઢનં સન્ધાય ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **ચીવરં દેહી**તિ સઙ્ઘાટિઆદીસુ યંકિઞ્ચિ ચીવરં સન્ધાય વદતિ. ચીવરે ભિય્યોકમ્યતા, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૩૨. દુતિયઉપક્ખટે વત્તબ્બં નત્થિ.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૭-૫૩૯. રાજસિક્ખાપદે પન ‘‘અજ્જણ્હો’’તિ પાઠે ‘‘અજ્જુણ્હો’’તિપિ પઠન્તિ. **ભોગો**તિ ભુઞ્જિતબ્બો. યં વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** ‘‘ઇમિના ચીવરચેતાપન્નેન ચીવરં ચેતાપેત્વા ઇત્થન્નામં ભિક્ખું ચીવરેન અચ્છાદેહીતિ ઇદં આગમનસુદ્ધિં દસ્સેતું વુત્તં. સચે હિ ‘ઇદં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દેહી’તિ પેસેય્ય, આગમનસ્સ અસુદ્ધત્તા

અકપ્પિયવત્થું આરબ્ભ ભિક્ખુના કપ્પિયકારકોપિ નિદ્દિસિતબ્બો ન ભવેય્યા''તિ, તત્થ આગમનસ્સ સુદ્ધિયા વા અસુદ્ધિયા વા વિસેસપ્પયોજનં ન દિસ્સતિ. સતિપિ હિ આગમનસ્સ અસુદ્ધભાવે દૂતો અત્તનો કુસલતાય કપ્પિયવોહારેન વદતિ, ''કપ્પિયકારકો ન નિદ્દિસિતબ્બો''તિ ઇદં નત્થિ, ન ચ દૂતેન કપ્પિયવોહારવસેન વુત્તે દાયકેન ઇદં કથં પેસિતન્તિ ઈદિસી વિચારણા ઉપલબ્ભતિ, અવિચારેત્વા ચ તં ન સક્કા જાનિતું, યદિ પન આગમનસ્સ અસુદ્ધત્તા કપ્પિયકારકો નિદ્દિસિતબ્બો ન ભવેય્ય, ચીવરાનં અત્થાય દૂતસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થુસ્મિં પેસિતે સબ્બત્થ દાયકેન કથં પેસિતન્તિ પુચ્છિત્વાવ કપ્પિયકારકો નિદ્દિસિતબ્બો ભવેય્ય. તસ્મા અસતિપિ આગમનસુદ્ધિયં સચે સો દૂતો અત્તનો કુસલતાય કપ્પિયવોહારવસેન વદતિ, દૂતસ્સેવ વચનં ગહેતબ્બં. યદિ હિ આગમનસુદ્ધિયેવેત્થ પમાણં, મૂલસામિકેન કપ્પિયવોહારવસેન પેસિતસ્સ દૂતસ્સ અકપ્પિયવોહારવસેન વદતોપિ કપ્પિયકારકો નિદ્દિસિતબ્બો ભવેય્ય, તસ્મા સબ્બત્થ દૂતવચનમેવ પમાણન્તિ ગહેતબ્બં.

ઇમિના ચીવરચેતાપન્નેનાતિઆદિના પન ઇમમત્થં દસ્સેતિ – કપ્પિય વસેન આગતમ્પિ ચીવરમૂલં ઈદિસેન દૂતવચનેન અકપ્પિયં હોતિ, તસ્મા તં પટિક્ખિપિતબ્બન્તિ. તેનેવાહ – ''તેન ભિક્ખુના સો દૂતો એવમસ્સ વચનીયો''તિઆદિ. સુવણ્ણં, રજતં, કહાપણો, માસકોતિ ઇમાનિ હિ ચત્તારિ નિસ્સગ્ગિયવત્થૂનિ, મુત્તા, મણિ, વેળુરિયો, સઙ્ખો, સિલા, પવાળં, લોહિતઙ્કો, મસારગલ્લં, સત્ત ધઞ્ઞાનિ, દાસિદાસં, ખેત્તં, વત્થુ, પુપ્ફારામફલારામાદયોતિ ઇમાનિ દુક્કટવત્થૂનિ ચ અત્તનો વા ચેતિયસઙ્ઘગણપુગ્ગલાનં વા અત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટન્તિ, તસ્મા તં સાદિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં ''ન ખો મયં, આવુસો, ચીવરચેતાપન્નં પટિગ્ગણ્હામા''તિ વુત્તં, ''ચીવરઞ્ચ ખો મયં પટિગ્ગણ્હામા''તિ ઇદં પન અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ આભતત્તા વત્તું વટ્ટતિ, તસ્મા વુત્તં. ''વેય્યાવચ્ચકરો નિદ્દિસિતબ્બો''તિ ઇદં ''અત્થિ પનાયસ્મતો કોચિ વેય્યાવચ્ચકરો''તિ કપ્પિયવચનેન વુત્તત્તા અનુઞ્ઞાતં. સચે પન દૂતો ''કો ઇમં ગણ્હાતી''તિ વા ''કસ્સ દેમી''તિ વા વદતિ, ન નિદ્દિસિતબ્બો. ''આરામિકો વા ઉપાસકો વા''તિ ઇદં સારુપ્પતાય વુત્તં, ઠપેત્વા પન પઞ્ચ સહધમ્મિકે યો કોચિ કપ્પિયકારકો વટ્ટતિ. ''એસો ખો, આવુસો, ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચકરો''તિ ઇદં ભિક્ખુસ્સ કપ્પિયવચનદસ્સનત્થં વુત્તં. એવમેવ હિ વત્તબ્બં, ''એતસ્સ દેહી''તિઆદિ ન વત્તબ્બં. **સો વા ચેતાપેસ્સતિ વા**તિ એત્થ એકો **વા**-સદ્દો પદપૂરણો, ''સઞ્ઞત્તો સો મયા''તિઆદિ પન દૂતેન એવં આરોચિતેયેવ તં ચોદેતું વટ્ટતિ, નેવાસ્સ હત્થે દત્વા ગતમત્તકારણેનાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં.

એતાનિ હિ વચનાનિ...પે૰... ન વત્તબ્બોતિ એત્થ ''એવં વદન્તો પટિક્ખિત્તસ્સ કતત્તા વત્તભેદે દુક્કટં આપજ્જતિ, ચોદના પન હોતિયેવા''તિ **મહાગણ્ઠિપદે મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં. **ઉદ્દિટ્ઠચોદનાપરિચ્છેદં દસ્સેત્વા**તિ ''દુતિયમ્પિ વત્તબ્બો''તિઆદિના દસ્સેત્વા. **પુચ્છિયમાનો**તિ એત્થ પુચ્છિયમાનેનાતિ અત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ ''**કરણત્થે પચ્ચત્તવચન**''ન્તિ. **આગતકારણં ભઞ્જતી**તિ આગતકારણં વિનાસેતિ.

એત્થ કેચિ વદન્તિ ''આગતકારણં નામ ચીવરગ્ગહણં, તં ભઞ્જતીતિ વુત્તત્તા પુન તં ચીવરં યેન કેનચિ આકારેન ગહેતું ન વટ્ટતી''તિ. કેચિ પન ''આગતકારણં નામ કાયવાચાહિ ચોદના, તં ભઞ્જતીતિ વુત્તત્તા પુન તં યેન કેનચિ આકારેન ચોદેતું ન લભતિ. સચે સયમેવ દેતિ, મૂલસામિકો વા દાપેતિ, ગહેતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. અપરે પન ''આગતકારણં નામ ઠાનં, તં ભઞ્જતીતિ વુત્તત્તા યથા 'અત્થો મે, આવુસો, ચીવરેના'તિ એકાય ચોદનાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ, એવમિધાપિ સચે આસને નિસીદતિ, એકાય નિસજ્જાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. આમિસં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, એકેન પટિગ્ગહણેન દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. ધમ્મં ચે ભાસતિ, ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદે વુત્તપરિચ્છેદાય એકાય વાચાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતી''તિ વદન્તિ. ઇમેસં પન સબ્બેસમ્પિ વાદં ''અયુત્ત''ન્તિ પટિક્ખિપિત્વા તીસુપિ

ગણ્ઠિપદેસુ ઇદં વુત્તં ''આગતકારણં નામ ઠાનમેવ, તસ્મા 'ન કત્તબ્બ'ન્તિ વારિતસ્સ કતત્તા નિસજ્જાદીસુ કતેસુ છસુ ઠાનેસુ એકં ઠાનં ભઞ્જતી''તિ.

તત્ર તત્ર ઠાને તિટ્ઠતીતિ ઇદં ચોદકસ્સ ઠિતટ્ઠાનતો અપક્કમ્મ તત્ર તત્ર ઉદ્દિસ્સ ઠાનંયેવ સન્ધાય વુત્તં. ''સામં વા ગન્તબ્બં, દૂતો વા પાહેતબ્બો''તિ ઇદં સભાવતો ચોદેતું અનિચ્છન્તેનપિ કાતબ્બમેવાતિ વદન્તિ. મુખં વિવરિત્વા સયમેવ કપ્પિયકારકત્તં ઉપગતોતિ **મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો. અવિચારેતુકામતાયા**તિ ઇમસ્મિં પક્ખે ''નત્થમ્હાકં કપ્પિયકારકો''તિ ઇદં ''તાદિસં કરોન્તો કપ્પિયકારકો નત્થી''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન વુત્તં.

''**મેણ્ડકસિક્ખાપદે વુત્તનયેન પટિપજ્જિતબ્બ**''ન્તિ વત્વા ઇદાનિ તં મેણ્ડકસિક્ખાપદં દસ્સેન્તો ''**વુત્તઞ્હેત**''ન્તિઆદિમાહ. ઇદમેવ હિ ''સન્તિ, ભિક્ખવે, સદ્ધા પસન્ના''તિઆદિવચનં ભેસજ્જક્ખન્ધકે મેણ્ડકવત્થુસ્મિં (મહાવ॰ ૨૯૯) વુત્તત્તા ''મેણ્ડકસિક્ખાપદ''ન્તિ વુત્તં. તત્થ હિ મેણ્ડકેન નામ સેટ્ઠિના –

> ''સન્તિ , ભન્તે, મગ્ગા કન્તારા અપ્પોદકા અપ્પભક્ખા, ન સુકરા અપાથેય્યેન ગન્તું, સાધુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂનં પાથેય્યં અનુજાનાતૂ''તિ –

યાચિતેન ભગવતા –

> ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પાથેય્યં પરિયેસિતું. તણ્ડુલો તણ્ડુલત્થિકેન, મુગ્ગો મુગ્ગત્થિકેન, માસો માસત્થિકેન, લોણં લોણત્થિકેન, ગુળો ગુળત્થિકેન, તેલં તેલત્થિકેન, સપ્પિ સપ્પિત્થિકેના''તિ –

વત્વા ઇદં વુત્તં –

> ''સન્તિ, ભિક્ખવે, મનુસ્સા સદ્ધા પસન્ના, તે કપ્પિયકારકાનં હત્થે હિરઞ્ઞં ઉપનિક્ખિપન્તિ 'ઇમિના અય્યસ્સ યં કપ્પિયં, તં દેથા'તિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યં તતો કપ્પિયં, તં સાદિતું, ન ત્વેવાહં ભિક્ખવે કેનચિ પરિયાયેન જાતરૂપરજતં સાદિતબ્બં પરિયેસિતબ્બન્તિ વદામી''તિ.

હિરઞ્ઞં ઉપનિક્ખિપન્તીતિ એત્થાપિ ભિક્ખુસ્સ આરોચનં અત્થિયેવાતિ ગહેતબ્બં. અઞ્ઞથા અનિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકત્તં ભજતીતિ ન ચોદેતબ્બો સિયા. યદિ મૂલં સન્ધાય ચોદેતિ, તં સાદિતમેવ સિયાતિ આહ ''**મૂલં અસાદિયન્તેના**''તિ.

''**અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ઇદં અત્તના ચોદનાઠાનઞ્ચ ન કાતબ્બન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. અઞ્ઞં પન કપ્પિયકારકં પેસેત્વા લોકચારિત્તવસેન અનુયુઞ્જિત્વાપિ કપ્પિયવત્થું આહરાપેતું વટ્ટતિ અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ નિક્ખિત્તસ્સ અત્તનો સન્તકત્તા''તિ કેચિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાયં ''અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બં. સચે સયમેવ ચીવરં આનેત્વા દેન્તિ, ગહેતબ્બં. નો ચે, કિઞ્ચિ ન વત્તબ્બા''તિ દળ્હં કત્વા વુત્તત્તા ન ગહેતબ્બન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ. ન હિ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતં સયં અવિઞ્ઞાપેત્વા અઞ્ઞેન વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતિ, ન ચ યત્થ અઞ્ઞં પેસેત્વા આહરાપેતું વટ્ટતિ, તત્થ સયં ગન્ત્વા ન આહરાપેતબ્બન્તિ સક્કા વત્થું. યદિ ચેત્થ અઞ્ઞેન આહરાપેતું વટ્ટતિ, ''અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિઆદિવચનમેવ નિરત્થકં સિયા. ''દૂતેના''તિ ઇમસ્સ બ્યભિચારં દસ્સેતિ ''**સયં આહરિત્વાપી**''તિ. દદન્તેસૂતિ ઇમિના સમ્બન્ધો . **પિણ્ડપાતાદીનં અત્થાયા**તિ ઇમિના

પન ‘‘ચીવરચેતાપન્ન’’ન્તિ ઇમસ્સ બ્યભિચારં દસ્સેતિ. ‘‘એસેવ નયો’’તિ વુત્તત્તા પિણ્ડપાતાદીનં અત્થાય દિન્નેપિ ઠાનચોદનાદિ સબ્બં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ કાતબ્બં.

પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ આપત્તીતિ પટિગ્ગહણે પાચિત્તિયં, પરિભોગે દુક્કટં. **સ્વેવ સાપત્તિકો**તિ દુક્કટાપત્તિં સન્ધાય વદતિ. ઇદઞ્ચ અટ્ઠકથાપમાણેનેવ ગહેતબ્બં. ‘‘પરસ્સ નિદ્દોસભાવદસ્સનત્થં સ્વેવ સાપત્તિકો સદોસોતિ વુત્તં હોતી’’તિપિ વદન્તિ. ‘‘**ચોદેતી**તિ વુત્તત્તા પન આપત્તિયા ચોદેતીતિ કત્વા સ્વેવ સાપત્તિકોતિ ઇદં દુક્કટંયેવ સન્ધાય વત્તું યુત્ત’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ આપત્તિયેવા**તિ દુક્કટમેવ સન્ધાય વુત્તં. તળાકસ્સપિ ખેત્તસઙ્ગહિતત્તા તસ્સ પટિગ્ગહણેપિ આપત્તિ વુત્તા. **ચત્તારો પચ્ચયે સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂતિ દેતી**તિ એત્થ ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘો ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જતુ, તળાકં દમ્મી’’તિ વા ‘‘ચતુપચ્ચયપરિભોગત્થં તળાકં દમ્મી’’તિ વા વદતિ, વટ્ટતિયેવ. ‘‘ઇતો તળાકતો ઉપ્પન્ને ચત્તારો પચ્ચયે દમ્મી’’તિ વુત્તે પન વત્તબ્બમેવ નત્થિ.

અમ્હાકં એકં કપ્પિયકારકં ઠપેથાતિ વુત્તેતિ ઇદં ઈદિસંયેવ સન્ધાય વુત્તં. કપ્પિયક્કમેન સમ્પટિચ્છિતેસુ ખેત્તતળાકાદીસુ પન અવુત્તેપિ કપ્પિયકારકં ઠપેતું લબ્ભતિયેવ. યસ્મા પરસન્તકં નાસેતું ભિક્ખૂનં ન વટ્ટતિ, તસ્મા ‘‘**ન સસ્સકાલે**’’તિ વુત્તં. ‘‘**જનપદસ્સ સામિકો**તિ ઇમિનાવ યો તં જનપદં વિચારેતિ, તેનપિ અચ્છિન્દિત્વા દિન્નં વટ્ટતિયેવા’’તિ વદન્તિ. **ઉદકવાહક**ન્તિ ઉદકમાતિકં. **કપ્પિયવોહારેપી**તિ એત્થ ‘‘વિધાનં વક્ખામા’’તિ પાઠસેસો. **ઉદકવસેના**તિ ઉદકપરિભોગત્થં. **સુદ્ધચિત્તાન**ન્તિ કેવલં ઉદકપરિભોગત્થમેવાતિ અધિપ્પાયો. અલજ્જિના કારાપિતે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ આહ ‘‘**લજ્જીભિક્ખુના**’’તિ. **પકતિભાગો** નામ ઇમસ્મિં રટ્ઠે ચતુઅમ્બણમત્તં. અકટ્ઠપુબ્બં **નવસસ્સં** નામ. **અપરિચ્છિન્નભાગે**તિ ‘‘એત્તકે ભૂમિભાગે એત્તકો ભાગો દાતબ્બો’’તિ એવં અપરિચ્છિન્નભાગે.

રજ્જુયા વા દણ્ડેન વાતિ એત્થ ‘‘પાદેહિપિ મિનિતું ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **ખલે વા ઠત્વા રક્ખતી**તિ એત્થ પન થેનેત્વા ગણ્હન્તે દિસ્વા ‘‘મા ગણ્હથા’’તિ નિવારેન્તો રક્ખતિ નામ. સચે પન અવિચારેત્વા કેવલં તુણ્હીભૂતોવ રક્ખણત્થાય ઓલોકેન્તો તિટ્ઠતિ, વટ્ટતિ. સચેપિ તસ્મિં તુણ્હીભૂતે ચોરિકાય હરન્તિ, ‘‘મયં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચેસ્સામા’’તિ એવં વત્તું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **નીહરાપેતિ પટિસામેતી**તિ એત્થાપિ ‘‘સચે પરિયાયેન વદતિ, વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. અપુબ્બસ્સ અનુપ્પાદિતત્તા અઞ્ઞેસં વટ્ટતીતિ આહ ‘‘**તસ્સેવ તં અકપ્પિય**’’ન્તિ.

નનુ ચ દુબ્બિચારિતમત્તેન તસ્સેવ તં અકપ્પિયં, ન સબ્બેસં રૂપિયસંવોહારે ચતુત્થપત્તો વિય. વુત્તઞ્હિ તત્થ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૯) ‘‘યો પન રૂપિયં અસમ્પટિચ્છિત્વા ‘થેરસ્સ પત્તં કિણિત્વા દેહી’તિ પહિતકપ્પિયકારકેન સદ્ધિં કમ્મારકુલં ગન્ત્વા પત્તં દિસ્વા ‘ઇમે કહાપણે ગહેત્વા ઇમં દેહી’તિ કહાપણે દાપેત્વા ગહિતો, અયં પત્તો એતસ્સેવ ભિક્ખુનો ન વટ્ટતિ દુબ્બિચારિતત્તા, અઞ્ઞેસં પન વટ્ટતિ મૂલસ્સ અસમ્પટિચ્છિતત્તા’’તિ. તસ્મા **યં તે આહરન્તિ, સબ્બેસં અકપ્પિયં. કસ્મા? કહાપણાનં વિચારિતત્તા**તિ ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ? એત્થ કેચિ વદન્તિ ‘‘કહાપણે સાદિયિત્વા વિચારિતં સન્ધાય એવં વુત્ત’’ન્તિ. સઙ્ઘિકત્તા ચ નિસ્સજ્જિતું ન સક્કા, તસ્મા સબ્બેસં ન કપ્પતીતિ તેસં અધિપ્પાયો. કેચિ પન ‘‘અસાદિયિત્વાપિ કહાપણાનં વિચારિતત્તા રૂપિયસંવોહારો કતો હોતિ, સઙ્ઘિકત્તા ચ નિસ્સજ્જિતું ન સક્કા, તસ્મા સબ્બેસં ન કપ્પતી’’તિ વદન્તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ ઇદં વુત્તં ‘‘ચતુત્થપત્તો ગિહિસન્તકાનંયેવ કહાપણાનં વિચારિતત્તા અઞ્ઞેસં કપ્પતિ, ઇધ પન સઙ્ઘિકાનં વિચારિતત્તા સબ્બેસં ન કપ્પતી’’તિ. સબ્બેસમ્પિ વાદો તેન તેન પરિયાયેન યુજ્જતિયેવ.

ચતુસાલદ્વારેતિ ભોજનસાલં સન્ધાય વુત્તં. **પરિયાયેન કથિતત્તા**તિ ‘‘ગણ્હા’’તિ અવત્વા ‘‘સીમા ગતા’’તિ પરિયાયેન કથિતત્તા. પકતિભૂમિકરણત્થં **‘‘હેટ્ઠા ગહિતં પંસુ’’**ન્તિઆદિ વુત્તં. **દાસં દમ્મી**તિ એત્થ ‘‘મનુસ્સં દમ્મીતિ વુત્તે વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **કુક્કુટસૂકરા...પે॰... વટ્ટતી**તિ એત્થ કુક્કુટસૂકરેસુ દીયમાનેસુ ‘‘ઇમેહિ અમ્હાકં અત્થો નત્થિ, સુખં જીવન્તુ, અરઞ્ઞે વિસ્સજ્જેથા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. ‘‘ખેત્તવત્થુપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી’’તિઆદિવચનતો (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) ખેત્તાદીનં પટિગ્ગહણે અયં સબ્બો વિનિચ્છયો વુત્તો. કપ્પિયકારકસ્સ ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠભાવો, દૂતેન અપ્પિતતા, તતુત્તરિ વાયામો, તેન વાયામેન પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. કોસિયવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૨. પાળિયં **‘‘કોસિયકારકે’’**તિ એત્થ કોસં કરોન્તીતિ કોસકારકાતિ લદ્ધવોહારાનં પાણકાનં કોસતો નિબ્બત્તં કોસિયં, તં કરોન્તીતિ કોસિયકારકા, તન્તવાયા. સંહનનં **સઙ્ઘાતો** , વિનાસોતિ અત્થો. **કોસિયમિસ્સક**ન્તિ કોસિયતન્તુના મિસ્સં. ‘‘અવાયિમ’’ન્તિ વુત્તત્તા વાયિત્વા યે કરોન્તિ, અનાપત્તિ. **અનાપત્તિ વિતાનં વા**તિઆદિના વિતાનાદીનં અત્થાય કરણેપિ તેનાકારેન પરિભોગેપિ અનાપત્તિ વુત્તા.

એવમ્પિ મિસ્સેત્વા કતમેવ હોતીતિ ઇમિના વાતેન આહરિત્વા પાતિતેપિ અચિત્તકત્તા આપત્તિયેવાતિ દસ્સેતિ. કોસિયમિસ્સકતા, અત્તનો અત્થાય સન્થતસ્સ કરણં કારાપનં, પટિલાભો ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૪૭. સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૩. દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૨. દ્વેભાગસિક્ખાપદે પન **દ્વે ભાગા**તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો કાળકાનં અધિકગ્ગહણસ્સ પટિક્ખેપવસેન સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા. **તતિયં ઓદાતાનં ચતુત્થં ગોચરિયાન**ન્તિ અયં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો તેસં અધિકગ્ગહણે પટિક્ખેપાભાવતો, તસ્મા કાળકાનં ભાગદ્વયતો અધિકં ન વટ્ટતિ, સેસાનં પન વુત્તપ્પમાણતો અધિકમ્પિ વટ્ટતિ. ‘‘કાળકાનંયેવ ચ અધિકગ્ગહણસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા કાળકાનં ઉપડ્ઢં ઓદાતાનં વા ગોચરિયાનં વા ઉપડ્ઢં ગહેત્વાપિ કાતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, ‘‘અનાપત્તિ બહુતરં ઓદાતાનં બહુતરં ગોચરિયાનં આદિયિત્વા કરોતિ, સુદ્ધં ઓદાતાનં સુદ્ધં ગોચરિયાનં આદિયિત્વા કરોતી’’તિ ઇમિના તં સમેતિ. ‘‘કાળકે ઓદાતે ચ ઠપેત્વા સેસા ગોચરિયેસુયેવ સઙ્ગહં ગચ્છન્તી’’તિ વદન્તિ. **દ્વે કોટ્ઠાસા કાળકાન**ન્તિ એત્થ પન ‘‘એકસ્સપિ કાળકલોમસ્સ અતિરેકભાવે નિસ્સગ્ગિયં હોતી’’તિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તં ‘‘ધારયિત્વા દ્વે તુલા આદાતબ્બા’’તિ વચનતો તુલાધારણાય ન સમેતિ . ન હિ લોમે ગણેત્વા તુલાધારણા કરીયતિ, અથ ગણેત્વાવ ધારયિતબ્બં સિયા, કિં તુલાધારણાય, તસ્મા એવમેત્થ અધિપ્પાયો યુત્તો સિયા – અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ પુબ્બે તુલાય

ધારયિત્વા ઠપિતેસુ એકમ્પિ લોમં તત્થ પતેય્ય, નિસ્સગ્ગિયન્તિ. અઞ્ઞથા દુબ્બિઞ્ઞેય્યભાવતો દ્વે તુલા નાદાતબ્બા, ઊનકતરાવ આદાતબ્બા સિયું.

દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૭. છબ્બસ્સસિક્ખાપદે પન ''યેસં નો સન્થતે દારકા ઉહદન્તિપિ ઉમ્મિહન્તિપિ, યેસં નો સન્થતા ઉન્દૂરેહિપિ ખજ્જન્તી''તિ એવં પાળિપદાનં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **હદ** કરીસોસ્સગ્ગે, **મિહ** સેચનેતિ પનિમસ્સત્થં સન્ધાયાહ ''**વચ્ચમ્પિ પસ્સાવમ્પિ કરોન્તી**''તિ. પવારણાઉપોસથપાટિપદદિવસેસુ સન્થતં કરિત્વા પુન છટ્ઠે વસ્સે પરિપુણ્ણે પવારણાઉપોસથપાટિપદદિવસેસુ કરોન્તો ''**છબ્બસ્સાનિ કરોતી**''તિ વુચ્ચતિ. દુતિયદિવસતો પટ્ઠાય કરોન્તો પન **અતિરેકછબ્બસ્સાનિ કરોતિ** નામ.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૬૫-૬. નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદે પન **પઞ્ઞાયિસ્સતી**તિ સચે સા કતિકા મનાપા ભવિસ્સતિ, મનાપતાય ભિક્ખુસઙ્ઘો સન્દિસ્સિસ્સતિ. સચે અમનાપા, અમનાપતાય સન્દિસ્સિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો, આરઞ્ઞકઙ્ગાદીનિ તીણિ પાળિયં પધાનઙ્ગવસેન વુત્તાનિ, સેસાનિપિ તે સમાદિયિંસુયેવાતિ વેદિતબ્બં. તેનેવાહ ''**સન્થતે ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાયા**''તિ. ઉજ્ઝિત્વાતિ વિસ્સજ્જેત્વા.

૫૬૭. નિસીદનસન્થતત્તા નિવાસનપારુપનકિચ્ચં નત્થીતિ આહ ''**સકિં નિસિન્નઞ્ચેવ નિપન્નઞ્ચા**''તિ . **વિદત્થિમત્ત**ન્તિ સુગતવિદત્થિં સન્ધાય વદતિ. ઇદઞ્ચ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં. ''વિતાનાદીનંયેવ અત્થાય કરણે અનાપત્તિવચનતો સચે નિપજ્જનત્થાય કરોન્તિ, આપત્તિયેવા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અકપ્પિયત્તા પન ''**પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. ઇદઞ્ચ નિસીદનસન્થતં નામ નિસીદનચીવરમેવ, નાઞ્ઞન્તિ વદન્તિ. નિસીદનસિક્ખાપદેપિ નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતીતિ ચ અટ્ઠકથાયઞ્ચસ્સ ''સન્થતસદિસં સન્થરિત્વા એકસ્મિં અન્તે સુગતવિદત્થિયા વિદત્થિમત્તે પદેસે દ્વીસુ ઠાનેસુ ફાલેત્વા તિસ્સો દસા કરીયન્તિ, તાહિ દસાહિ સદસં નામ વુચ્ચતી''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૩૧) વચનતો ઇધાપિ ''નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી''તિ ચ ''સન્થતે ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાયા''તિ ચ વચનતો તં યુત્તં વિય દિસ્સતિ. કેચિ પન ''નિસીદનસન્થતં એળકલોમાનિ સન્થરિત્વા સન્થતં વિય કરોન્તિ, તં અવાયિમં અનધિટ્ઠાનુપગં, નિસીદનચીવરં પન છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરેન કરોતિ અધિટ્ઠાનુપગં, તં કરોન્તા ચ નન્તકાનિ સન્થરિત્વા સન્થતસદિસં કરોન્તી''તિ વદન્તિ, વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૭૧. એળલોમસિક્ખાપદે પન **આસુમ્ભી**તિ એત્થ ‘‘અસુમ્ભી’’તિ પઠન્તિ. **કિલન્તા**તિ ઇમિના કિલન્તતાય તે ઓનમિત્વા પાતેતું ન સક્કોન્તીતિ દસ્સેતિ. **અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સા**તિ ઇદં વત્થુમત્તદીપનવસેન પાળિયં વુત્તં. યત્થ કત્થચિ પન ધમ્મેન લભિત્વા ગણ્હિતું વટ્ટતિયેવ. **તિયોજનપરમ**ન્તિ ચ ગહિતટ્ઠાનતો તિયોજનપ્પમાણં દેસન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો.

૫૭૨. સહત્થાતિ કરણત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ ‘‘**સહત્થેના**’’તિ. **અસન્તે હારકે**તિ **પાળિયં** ભિક્ખુનો અનુરૂપતાદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન હારકે વિજ્જમાને તિયોજનબ્ભન્તરે સહત્થા હરન્તસ્સ આપત્તિદસ્સનત્થં. તિયોજનતો બહિ **બહિતિયોજન**ન્તિ આહ ‘‘**તિયોજનતો બહિ પાતેતી**’’તિ. **તેન હરિતેપિ આપત્તિયેવા**તિ સઉસ્સાહત્તા અનાણત્તિયા હટત્તા ચ. સતિપિ હિ સઉસ્સાહભાવે આણત્તિયા ચે હરતિ, અનાપત્તિ ‘‘અઞ્ઞં હરાપેતી’’તિ વચનતો. અઞ્ઞો હરિસ્સતીતિ અધિપ્પાયાભાવતો ‘‘**સુદ્ધચિત્તેન ઠપિત**’’ન્તિ વુત્તં. **સઉસ્સાહત્તા**તિ તિયોજનાતિક્કમને સઉસ્સાહત્તા. ઇદઞ્ચ ‘‘અઞ્ઞો હરિસ્સતી’’તિ અસુદ્ધચિત્તેન ઠપિતં સન્ધાય વુત્તં, **અચિત્તકત્તા**તિ ઇદં પન સુદ્ધચિત્તેન ઠપિતં સન્ધાય. **અનાપત્તિ પાળિયા ન સમેતી**તિ ‘‘તિયોજનં હરતી’’તિઆદિપાળિયા, વિસેસતો ‘‘અઞ્ઞં હરાપેતી’’તિ પાળિયા ચ ન સમેતિ.

સચે સામિકં જાનાપેત્વા ઠપેતિ, આણત્તિયા હરાપેતિ નામાતિ આહ ‘‘**સામિકસ્સ અજાનન્તસ્સેવા**’’તિ. **અગચ્છન્તેપી**તિ ગમનં ઉપચ્છિન્દિત્વા ઠિતયાનેપિ. **હેટ્ઠા વા ગચ્છન્તો**તિ ભૂમિયં ગચ્છન્તો. **અઞ્ઞં હરાપેતી**તિ એત્થ **અઞ્ઞ**-ગ્ગહણેન સામઞ્ઞતો તિરચ્છાનગતાપિ સઙ્ગહિતાતિ આહ – ‘‘**અઞ્ઞં હરાપેતીતિ વચનતો અનાપત્તી**’’તિ. **સુઙ્કઘાતે આપત્તિ હોતી**તિ અઞ્ઞં હરાપેન્તસ્સ આપત્તિ. **તત્થ અનાપત્તી**તિ અઞ્ઞવિહિતસ્સ થેય્યચિત્તાભાવતો અનાપત્તિ.

૫૭૫. ‘‘**તં હરન્તસ્સા**તિ પુન તિયોજનં હરન્તસ્સા’’તિ **મહાગણ્ઠિપદે** વુત્તં. તં પન **માતિકાટ્ઠકથાયં** અઙ્ગેસુ ‘‘પઠમપ્પટિલાભો સતિ ઇમિના વચનેન ન સમેતિ. ‘‘પઠમપ્પટિલાભો’’તિ હિ ઇદં દુતિયપ્પટિલાભો આપત્તિયા અઙ્ગં ન હોતીતિ દીપેતિ, તસ્મા પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ વિસેસાભાવતો અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા હરન્તસ્સ પુન તિયોજનાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ વુત્તાતિ અમ્હાકં ખન્તિ. અઞ્ઞથા અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા પુન તિયોજનં હરતીતિ વદેય્ય. વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં. **અનાપત્તિ કતભણ્ડ**ન્તિ એત્થ ‘‘કમ્બલકોજવાદિકતભણ્ડમ્પિ. પકતિચીવરે લગ્ગલોમાનિ આપત્તિં જનેન્તિયેવા’’તિ વદન્તિ. તનુકપત્તત્થવિકન્તરે અઘટ્ટનત્થં પક્ખિપન્તિ. **પક્ખિત્ત**ન્તિ કણ્ણચ્છિદ્દે પક્ખિત્તં. **નિધાનમુખં નામા**તિ ઇમિના કતભણ્ડસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતીતિ દસ્સેતિ. એળકલોમાનં અકતભણ્ડતા, પઠમપ્પટિલાભો, અત્તના આદાય વા અઞ્ઞસ્સ અજાનન્તસ્સ યાને પક્ખિપિત્વા વા તિયોજનાતિક્કમનં, આહરણપચ્ચાહરણં, અવાસાધિપ્પાયતાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૭૬. એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૮. રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૩-૫૮૪. રૂપિયસિક્ખાપદે પન **સત્થુવણ્ણો**તિ સત્થુના સમાનવણ્ણો. સત્થુનો વણ્ણો સત્થુવણ્ણો, સત્થુવણ્ણો વિય વણ્ણો અસ્સાતિ સત્થુવણ્ણોતિ મજ્ઝપદલોપીસમાસો દટ્ઠબ્બો. **પાકતિકો** નામ એતરહિ પકતિકહાપણો.

રુક્ખફલબીજમયોતિ તિન્તિણિકાદિરુક્ખાનં ફલબીજેન કતો. **ઇચ્ચેતં સબ્બમ્પી**તિ યથાવુત્તભેદં સબ્બમ્પિ ચતુબ્બિધં નિસ્સગ્ગિયવત્થુ હોતીતિ સમ્બન્ધો. **જાતરૂપમાસકો**તિ સુવણ્ણકહાપણો.

ગણ્હેય્યાતિ અત્તનો અત્થાય દીયમાનં વા કત્થચિ ઠિતં વા નિપ્પરિગ્ગહં દિસ્વા સયં ગણ્હેય્ય. ''ઇદં અય્યસ્સ હોતૂ''તિ એવં સમ્મુખા વા ''અસુકસ્મિં નામ ઠાને મમ હિરઞ્ઞસુવણ્ણં અત્થિ, તં તુય્હં હોતૂ''તિ એવં પરમ્મુખા ઠિતં વા કેવલં વાચાય વા હત્થમુદ્દાય વા ''તુય્હ''ન્તિ વત્વા પરિચ્ચત્તસ્સ કાયવાચાહિ અપ્પટિક્ખિપિત્વા ચિત્તેન સાદિયનં **ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનં** નામ. ''સાદિયતી''તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ **''ગણ્હિતુકામો હોતી''**તિ. **''ઇદં ગુત્તટ્ઠાન''ન્તિ આચિક્ખિતબ્બ**ન્તિ પચ્ચયપરિભોગંયેવ સન્ધાય આચિક્ખિતબ્બં. ''ઇધ નિક્ખિપાહી''તિ વુત્તે ''ઉગ્ગણ્હાપેય્ય વા''તિ વુત્તલક્ખણેન નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ આહ – **''ઇધ નિક્ખિપાહીતિ ન વત્તબ્બ''**ન્તિ. પરતો **''ઇમં ગણ્હા''તિ ન વત્તબ્બ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિતમેવ હોતી**તિ યસ્મા તતો ઉપ્પન્નપચ્ચયપરિભોગો કપ્પતિ, તસ્મા કપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતં. યસ્મા પન દુબ્બિચારણાય તતો ઉપ્પન્નપચ્ચયપરિભોગોપિ ન કપ્પતિ, તસ્મા અકપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતન્તિ વેદિતબ્બં.

ન તેન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિતન્તિ એત્થ ચેતાપિતં ચે, નત્થિ પરિભોગુપાયો, તસ્મા એવં વુત્તં. અકપ્પિયઞ્હિ નિસ્સગ્ગિયં વત્થું ઉગ્ગણ્હિત્વા તં અનિસ્સજ્જિત્વાવ ચેતાપિતં કપ્પિયભણ્ડં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠમ્પિ સબ્બેસં ન કપ્પતિ. કેચિ પન ''યસ્મા નિસ્સગ્ગિયં વત્થું પટિગ્ગહેત્વા ચેતાપિતં કપ્પિયભણ્ડં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જામીતિ નિસ્સટ્ઠં વિનાવ ઉપાયં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, તસ્મા 'ન તેન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિત'ન્તિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **''આરામિકાનં વા પત્તભાગ**ન્તિ ઇદં ગિહીનં હત્થગતોપિ સોયેવ ભાગોતિ કત્વા વુત્તં. સચે પન તેન અઞ્ઞં પરિવત્તેત્વા આરામિકા દેન્તિ, પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ **મજ્ઝિમગણ્ઠિપદે ચૂળગણ્ઠિપદે** ચ વુત્તં. **તતો હરિત્વા**તિ અઞ્ઞેસં પત્તભાગતો હરિત્વા. **કસિણપરિકમ્મ**ન્તિ આલોકકસિણપરિકમ્મં. **મઞ્ચપીઠાદીનિ** વાતિ એત્થ ''તતો ગહિતમઞ્ચપીઠાદીનિ પરિવત્તેત્વા અઞ્ઞં ચે ગહિતં, વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **છાયાપી**તિ ભોજનસાલાદીનં છાયાપિ. **પરિચ્છેદાતિક્કન્તા**તિ ગેહપરિચ્છેદં અતિક્કન્તા, છાયાય ગતગતટ્ઠાનં ગેહં નામ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **મગ્ગેનપી**તિ એત્થ ''સચે અઞ્ઞો મગ્ગો નત્થિ, મગ્ગં અધિટ્ઠહિત્વા ગન્તું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **કીતાયા**તિ તેન વત્થુના કીતાય. **ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા સઙ્ઘો પચ્ચયે પરિભુઞ્જતી**તિ સચે ઉપાસકો ''અતિબહુ એતં હિરઞ્ઞં, ઇદં, ભન્તે, અજ્જેવ ન વિનાસેતબ્બ''ન્તિ વત્વા સયં ઉપનિક્ખેપં ઠપેતિ, અઞ્ઞેન વા ઠપાપેતિ, એતં ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા તતો ઉદયં પરિભુઞ્જન્તો સઙ્ઘો પચ્ચયે પરિભુઞ્જતિ, તેન વત્થુના ગહિતત્તા **''અકપ્પિય''**ન્તિ વુત્તં.

૫૮૫. **પતિતોકાસં અસમન્નાહરન્તેન પાતેતબ્બ**ન્તિ ઇદં નિરપેક્ખભાવદસ્સનપરન્તિ વેદિતબ્બં, તસ્મા પતિતટ્ઠાને ઞાતેપિસ્સ ગૂથં છડ્ડેન્તસ્સ વિય નિરપેક્ખભાવોયેવેત્થ પમાણન્તિ વેદિતબ્બં. **અસન્તસમ્ભાવનાયા**તિ અત્તનિ અવિજ્જમાનઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનં સન્ધાય વુત્તં. **થેય્યપરિભોગો** નામ અનરહસ્સ પરિભોગો. ભગવતા હિ અત્તનો સાસને સીલવતો પચ્ચયા અનુઞ્ઞાતા, ન દુસ્સીલસ્સ. દાયકાનમ્પિ સીલવતો એવ પરિચ્ચાગો, ન દુસ્સીલસ્સ અત્તનો કારાનં મહપ્ફલભાવસ્સ પચ્ચાસીસનતો. ઇતિ સત્થારા અનનુઞ્ઞાતત્તા દાયકેહિ ચ અપરિચ્ચત્તત્તા દુસ્સીલસ્સ પરિભોગો થેય્યપરિભોગો. ઇણવસેન પરિભોગો **ઇણપરિભોગો**, પટિગ્ગાહકતો દક્ખિણાવિસુદ્ધિયા અભાવતો ઇણં ગહેત્વા પરિભોગો વિયાતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ ''સીલવતો''તિઆદિના વુત્તમેવત્થં કારણભાવેન પચ્ચામસતિ. **ચીવરં પરિભોગે પરિભોગે**તિ કાયતો મોચેત્વા મોચેત્વા પરિભોગે. પુરેભત્ત...પે॰... પચ્છિમયામેસુ પચ્ચવેક્ખિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. તથા અસક્કોન્તેન યથાવુત્તકાલવિસેસવસેન એકસ્મિં દિવસે ચતુક્ખત્તું તિક્ખત્તું દ્વિક્ખત્તું સકિંયેવ વા પચ્ચવેક્ખિતબ્બં.

સચસ્સ અપચ્ચવેક્ખતોવ અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, ઇણપરિભોગટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ એત્થ ''હિય્યો યં મયા ચીવરં પરિભુત્તં, તં યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાય...પે॰... હિરિકોપીનપ્પટિચ્છાદનત્થં, હિય્યો યો મયા પિણ્ડપાતો પરિભુત્તો, સો નેવ દવાયાતિઆદિના સચે અતીતપરિભોગપચ્ચવેક્ખણં ન કરેય્ય, ઇણપરિભોગટ્ઠાને તિટ્ઠતી''તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **સેનાસનમ્પિ પરિભોગે પરિભોગે**તિ પવેસે પવેસે. એવં પન અસક્કોન્તેન પુરેભત્તાદીસુ પચ્ચવેક્ખિતબ્બં. તં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ ઇધ વિસું ન વુત્તં. **સતિપચ્ચયતા**તિ સતિયા પચ્ચયભાવો, પટિગ્ગહણસ્સ પરિભોગસ્સ ચ પચ્ચવેક્ખણસતિયા પચ્ચયભાવો યુજ્જતિ, પચ્ચવેક્ખિત્વાવ પટિગ્ગહેતબ્બં પરિભુઞ્જિતબ્બઞ્ચાતિ અત્થો. તેનેવાહ ''**સતિં કત્વા**''તિઆદિ. **એવં સન્તેપી**તિ યદિપિ દ્વીસુપિ ઠાનેસુ પચ્ચવેક્ખણા યુત્તા, એવં સન્તેપિ. અપરે પનાહુ ''સતિપચ્ચયતાતિ સતિભેસજ્જપરિભોગસ્સ પચ્ચયભાવે પચ્ચયેતિ અત્થો. એવં સન્તેપીતિ પચ્ચયે સતિપી''તિ, તં તેસં મતિમત્તં. તથા હિ પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલં પચ્ચવેક્ખણાય વિસુજ્ઝતિ, ન પચ્ચયસબ્ભાવમત્તેન.

નનુ ચ ''પરિભોગે કરોન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરસીલં વુત્તં, તસ્મા પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલસ્સ પાતિમોક્ખસંવરસીલસ્સ ચ કો વિસેસોતિ? વુચ્ચતે – પુરિમેસુ તાવ તીસુ પચ્ચયેસુ વિસેસો પાકટોયેવ, ગિલાનપચ્ચયે પન યથા વતિં કત્વા રુક્ખમૂલે ગોપિતે તસ્સ ફલાનિપિ રક્ખિતાનિયેવ હોન્તિ, એવમેવ પચ્ચવેક્ખણાય પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલે રક્ખિતે તપ્પટિબદ્ધં પાતિમોક્ખસંવરસીલમ્પિ નિપ્ફન્નં નામ હોતિ. ગિલાનપચ્ચયં અપચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ સીલં ભિજ્જમાનં પાતિમોક્ખસંવરસીલમેવ ભિજ્જતિ, પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલં પન પચ્છાભત્તપુરિમયામાદીસુ યાવ અરુણુગ્ગમના અપચ્ચવેક્ખન્તસ્સેવ ભિજ્જતિ. પુરેભત્તઞ્હિ અપચ્ચવેક્ખિત્વાપિ ગિલાનપચ્ચયં પરિભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ, ઇદમેતેસં નાનાકરણં.

એવં પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલસ્સ વિસુદ્ધિં દસ્સેત્વા તેનેવ પસઙ્ગેન સબ્બાપિ સુદ્ધિયો દસ્સેતું ''**ચતુબ્બિધા હિ સુદ્ધી**''તિઆદિમાહ. તત્થ સુજ્ઝતિ એતાયાતિ સુદ્ધિ, યથાધમ્મં દેસનાવ સુદ્ધિ **દેસનાસુદ્ધિ**. વુટ્ઠાનસ્સપિ ચેત્થ દેસનાય એવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. છિન્નમૂલાપત્તીનં પન અભિક્ખુતાપટિઞ્ઞાવ દેસના. અધિટ્ઠાનવિસિટ્ઠો સંવરોવ સુદ્ધિ **સંવરસુદ્ધિ**. ધમ્મેન સમેન પચ્ચયાનં પરિયેટ્ઠિ એવ સુદ્ધિ **પરિયેટ્ઠિસુદ્ધિ**. ચતૂસુ પચ્ચયેસુ વુત્તવિધિના પચ્ચવેક્ખણાવ સુદ્ધિ **પચ્ચવેક્ખણસુદ્ધિ**. એસ તાવ સુદ્ધીસુ સમાસનયો. સુદ્ધિમન્તેસુ સીલેસુ દેસના સુદ્ધિ એતસ્સાતિ **દેસનાસુદ્ધિ**. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **ન પુન એવં કરિસ્સામી**તિ એત્થ **એવ**ન્તિ સંવરભેદં સન્ધાયાહ. **પહાયા**તિ વજ્જેત્વા, અકત્વાતિ અત્થો. દાતબ્બટ્ઠેન દાયં, તં આદિયન્તીતિ **દાયાદા**, અનનુઞ્ઞાતેસુ સબ્બેન સબ્બં પરિભોગાભાવતો અનુઞ્ઞાતેસુયેવ ચ પરિભોગસબ્ભાવભાવતો ભિક્ખૂહિ પરિભુઞ્જિતબ્બપચ્ચયા ભગવતો સન્તકા. **ધમ્મદાયાદસુત્તઞ્ચેત્થ સાધક**ન્તિ –

> ''ધમ્મદાયાદા મે, ભિક્ખવે, ભવથ, મા આમિસદાયાદા. અત્થિ મે તુમ્હેસુ અનુકમ્પા, 'કિન્તિ મે સાવકા ધમ્મદાયાદા ભવેય્યું, નો આમિસદાયાદા'''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯) –

એવં પવત્તં ધમ્મદાયાદસુત્તઞ્ચ એત્થ એતસ્મિં અત્થે સાધકં.

અવીતરાગાનં તણ્હાપરવસતાય પચ્ચયપરિભોગે સામિભાવો નત્થિ, તદભાવેન વીતરાગાનં તત્થ સામિભાવો યથારુચિ પરિભોગસબ્ભાવતો. તથા હિ તે પટિકૂલમ્પિ અપ્પટિકૂલાકારેન અપ્પટિકૂલમ્પિ પટિકૂલાકારેન તદુભયમ્પિ વજ્જેત્વા અજ્ઝુપેક્ખનાકારેન પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તિ, દાયકાનઞ્ચ મનોરથં પરિપૂરેન્તિ.

તેનાહ – ‘‘**તે હિ તણ્હાય દાસબ્યં અતીતત્તા સામિનો હુત્વા પરિભુઞ્જન્તી**’’તિ. યો પનાયં સીલવતો પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો, સો ઇણપરિભોગસ્સ પચ્ચનીકત્તા આણણ્યપરિભોગો નામ હોતિ. યથા હિ ઇણાયિકો અત્તનો રુચિયા ઇચ્છિતદેસં ગન્તું ન લભતિ, એવં ઇણપરિભોગયુત્તો લોકતો નિસ્સરિતું ન લભતીતિ તપ્પટિપક્ખત્તા સીલવતો પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો આણણ્યપરિભોગોતિ વુચ્ચતિ, તસ્મા નિપ્પરિયાયતો ચતુપરિભોગવિનિમુત્તો વિસુંયેવાયં પરિભોગોતિ વેદિતબ્બો. સો ઇધ વિસું ન વુત્તો, દાયજ્જપરિભોગેયેવ વા સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ. સીલવાપિ હિ ઇમાય સિક્ખાય સમન્નાગતત્તા સેક્ખોત્વેવ વુચ્ચતિ. **સબ્બેસ**ન્તિ અરિયાનં પુથુજ્જનાનઞ્ચ.

કથં પુથુજ્જનાનં ઇમે પરિભોગા સમ્ભવન્તીતિ? ઉપચારવસેન. યો હિ પુથુજ્જનસ્સપિ સલ્લેખપ્પટિપત્તિયં ઠિતસ્સ પચ્ચયગેધં પહાય તત્થ અનુપલિત્તેન ચિત્તેન પરિભોગો, સો સામિપરિભોગો વિય હોતિ. સીલવતો પન પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો દાયજ્જપરિભોગો વિય હોતિ દાયકાનં મનોરથસ્સ અવિરાધનતો. તેનેવ વુત્તં ‘‘દાયજ્જપરિભોગેયેવ વા સઙ્ગહં ગચ્છતી’’તિ. કલ્યાણપુથુજ્જનસ્સ પરિભોગે વત્તબ્બમેવ નત્થિ તસ્સ સેક્ખસઙ્ગહતો. સેક્ખસુત્તઞ્હેતસ્સ અત્થસ્સ સાધકં.

લજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગો નામ લજ્જિસ્સ સન્તકં ગહેત્વા પરિભોગો. **અલજ્જિના સદ્ધિ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **આદિતો પટ્ઠાય હિ અલજ્જી નામ નત્થી**તિ ઇમિના દિટ્ઠદિટ્ઠેસુયેવ આસઙ્કા ન કાતબ્બાતિ દસ્સેતિ. **અત્તનો ભારભૂતા** સદ્ધિવિહારિકાદયો. **સોપિ નિવારેતબ્બો**તિ યો પસ્સતિ, તેન નિવારેતબ્બો. યસ્મા અલજ્જીપરિભોગો નામ લજ્જિનો વુચ્ચતિ, તસ્મા આપત્તિ નામ નત્થિ ઉભિન્નમ્પિ અલજ્જીભાવતો, ‘‘અલજ્જીપરિભોગો’’તિ ઇદં નામમત્તમેવ ન લબ્ભતીતિ વુત્તં હોતિ. ‘‘આપત્તિ પન અત્થિયેવાતિ વદન્તી’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

અધમ્મિયોતિ અનેસનાદીહિ ઉપ્પન્નો. **ધમ્મિયો**તિ ભિક્ખાચરિયાદીહિ ઉપ્પન્નો. **સઙ્ઘસ્સેવ દેતી**તિ ભત્તં અગ્ગહેત્વા અત્તના લદ્ધસલાકંયેવ દેતિ. **સચે પન લજ્જી અલજ્જિં પગ્ગણ્હાતિ...પે॰... અન્તરધાપેતી**તિ એત્થ કેવલં પગ્ગણ્હિતુકામતાય એવં કાતું ન વટ્ટતિ, ધમ્મસ્સ પન સાસનસ્સ સોતૂનઞ્ચ અનુગ્ગહત્થાય વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. પુરિમનયેન ‘‘સો આપત્તિયા કારેતબ્બો’’તિ વુત્તત્તા ઇમસ્સ આપત્તિયેવાતિ વદન્તિ. ઉદ્દેસગ્ગહણાદિના ધમ્મસ્સ પરિભોગો **ધમ્મપરિભોગો**. ધમ્માનુગ્ગહેન ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિયા અભાવેપિ થેરો તસ્સ અલજ્જિભાવંયેવ સન્ધાય ‘‘**પાપો કિરાય**’’ન્તિઆદિમાહ. **તસ્સ પન સન્તિકે**તિ મહારક્ખિતત્થેરસ્સ સન્તિકે.

૫૮૬. રાજોરોધાદયોતિઆદિ ‘‘ઇદં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ચેતનામત્તસમ્ભવતો વુત્તં. **અસ્સતિયા દિન્ન**ન્તિ એત્થ અસ્સતિયા દિન્નં નામ અપરિચ્ચત્તં હોતિ, તસ્મા દસન્તે બદ્ધકહાપણાદિ અસ્સતિયા દિન્નં ભિક્ખુના વત્થસઞ્ઞાય પટિગ્ગહિતઞ્ચ, તતો નેવ રૂપિયં દિન્નં, નાપિ પટિગ્ગહિતઞ્ચ હોતીતિ એત્થ આપત્તિદેસનાકિચ્ચં નત્થિ, તં પન દાયકાનમેવ પટિદાતબ્બં. તેન અકપ્પિયવત્થુના તે ચે દાયકા સપ્પિઆદીનિ કિણિત્વાન સઙ્ઘસ્સ તસ્સ ચ ભિક્ખુનો દેન્તિ, સબ્બેસં કપ્પતિ દાયકાનંયેવ સન્તકત્તા. અટ્ઠકથાયં પન પુઞ્ઞકામેહિ પરિચ્ચજિત્વા દિન્નમેવ સન્ધાય ‘‘પુઞ્ઞકામા...પે॰... રૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં પટિગ્ગણ્હાતીતિ વેદિતબ્બો’’તિ વુત્તં, તસ્મા પરિચ્ચજિત્વા દિન્નં વત્થસઞ્ઞાય ગણ્હતોપિ નિસ્સગ્ગિયમેવ. તેન યદિ તે દાયકા નો આગન્ત્વા ગણ્હન્તિ, દાયકે પુચ્છિત્વા અત્તનો અત્થાય ચે પરિચ્ચત્તં, સઙ્ઘે નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિ દેસેતબ્બા. **તવ ચોળકં પસ્સાહી**હિ ઇમિના ગિહિસન્તકેપિ ‘‘ઇદં ગણ્હથા’’તિઆદિઅકપ્પિયવોહારેન વિધાનં ભિક્ખુનો ન કપ્પતીતિ દીપેતિ.

એકપરિચ્છેદાનીતિ કિરિયાકિરિયભાવતો એકપરિચ્છેદાનિ. જાતરૂપરજતભાવો, અત્તુદ્દેસિકતા, કહાપણાદીસુ અઞ્ઞતરભાવોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૭. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદે જાતરૂપાદિચતુબ્બિધમ્પિ નિસ્સગ્ગિયવત્થુ ઇધ રૂપિયગ્ગહણેનેવ ગહિતન્તિ આહ "**જાતરૂપરજતપરિવત્તન**"ન્તિ. **પટિગ્ગહિતપરિવત્તને**તિ સાદિતરૂપિયસ્સ પરિવત્તને, અસાદિયિત્વા વા કપ્પિયેન ગાહેન પટિગ્ગાહિતરૂપિયપરિવત્તને.

૫૮૯. ગ-કારસ્સ **ક**-કારં કત્વા ''સીસૂપક''ન્તિ લિખિતં, પદભાજને **ઘનકત**ન્તિ પિણ્ડં કતં. **સત્થુવણ્ણો**તિઆદીસુ ''સત્થુવણ્ણો ચ કહાપણો ચ...પે૰... યે ચ વોહારં ગચ્છન્તી''તિ એવં સબ્બત્થ સમુચ્ચયો વેદિતબ્બો. **રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી**તિ સકસન્તકં વદતિ. **રૂપિયં ચેતાપેતી**તિ પરસન્તકં વદતિ. "**નિસ્સગ્ગિયવત્થુના દુક્કટવત્થું વા કપ્પિયવત્થું વા ચેતાપેન્તસ્સપિ એસેવ નયો**''તિ ઇદં કસ્મા વુત્તં. ન હિ ''રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી અરૂપિયં ચેતાપેતિ , નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિઆદિત્તિકો પાળિયં વુત્તોતિ આહ "**યો હી**"તિઆદિ. **તસ્સાનુલોમત્તા**તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – રૂપિયસંવોહારો નામ ન કેવલં રૂપિયેન રૂપિયપરિવત્તનમેવ, અથ ખો ''અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં ચેતાપેતી''તિ વુત્તત્તા અરૂપિયેન રૂપિયચેતાપનમ્પિ રૂપિયસંવોહારો નામ હોતીતિ એતસ્મિં પક્ખેપિ રૂપિયે સતિ રૂપિયસંવોહારોયેવ હોતીતિ અયમત્થો અવુત્તોપિ વિઞ્ઞાયતીતિ. **અરૂપિયં** નામ દુક્કટવત્થુકપ્પિયવત્થૂનિ. **એકન્તેન રૂપિયપક્ખે**તિ એકેન અન્તેન રૂપિયપક્ખેતિ અયં અત્થો ગહેતબ્બો. ''એકતો રૂપિયપક્ખે''તિ વા પાઠો વેદિતબ્બો. ''એકરૂપિયપક્ખે''તિપિ પઠન્તિ, તત્થાપિ એકતો રૂપિયપક્ખેતિ અયમેવત્થો ગહેતબ્બો.

કપ્પિયવત્થુના કપ્પિયવત્થુનો કયવિક્કયેપિ તાવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, દુક્કટવત્થુના દુક્કટવત્થુનો કયવિક્કયે કસ્મા ન હોતીતિ **અન્ધકટ્ઠકથાય** અધિપ્પાયો. ઇદં સિક્ખાપદં...પે૰... અરૂપિયેન ચ રૂપિયચેતાપનં સન્ધાય વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદે. **તત્થા**તિ કયવિક્કયસિક્ખાપદે. **તેનેવા**તિ કપ્પિયવત્થુનાયેવ.

પુન કપ્પિયભાવં નેતું અસક્કુણેય્યત્તા "**મહાઅકપ્પિયો નામા**"તિ વુત્તં. "**ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયો કાતુ**ન્તિ ઇદં પઞ્ચન્નંયેવ સહધમ્મિકાનં અન્તરે પરિવત્તનં સન્ધાય વુત્તં, ગિહીહિ પન ગહેત્વા અત્તનો સન્તકં કત્વા દિન્નં સબ્બેસં કપ્પતી''તિ વદન્તિ. ''ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયો કાતુ''ન્તિ પન ઇમિનાવ પટિગ્ગાહિતરૂપિયં અનિસ્સજ્જિત્વાવ તેન ચેતાપિતં કપ્પિયભણ્ડમ્પિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં.

યે પન ''પટિગ્ગાહિતરૂપિયં અનિસ્સજ્જિત્વાપિ તેન પરિવત્તિતં કપ્પિયભણ્ડં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તેસં ''ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયો કાતુ''ન્તિ ઇદં ન યુજ્જતિ. તે પનેત્થ એવં વદન્તિ ''યસ્મા નિસ્સજ્જિતબ્બવત્થું અનિસ્સજ્જિત્વાવ ઉપરૂપરિ અઞ્ઞં અઞ્ઞંયેવ કતં, તસ્મા પરિચ્છેદાભાવતો ઇધ નિસ્સજ્જિતું અવત્વા 'ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયો કાતુ'ન્તિ વુત્તં, પરિચ્છેદાભાવતોયેવ 'મૂલે મૂલસામિકાનં , પત્તે ચ પત્તસામિકાનં દિન્ને કપ્પિયો હોતી'તિ ચ ન વુત્ત''ન્તિ. યદિ પટિગ્ગાહિતરૂપિયં અનિસ્સજ્જિત્વા ચેતાપિતં

કપ્પિયભણ્ડમ્પિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, એવં સન્તે ઇધાપિ અવસાનવત્થું ગહેત્વા સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં કસ્મા ન વટ્ટતિ, ''યો પન રૂપિયં ઉગ્ગણ્હિત્વા...પે॰... પત્તે ચ પત્તસામિકાનં દિન્ને કપ્પિયો હોતી''તિ ઇમિનાપિ પટિગ્ગહિતરૂપિયં અનિસ્સજ્જિત્વા ચેતાપિતં કપ્પિયભણ્ડમ્પિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. યદિ તં નિસ્સટ્ઠં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટેય્ય, ''મૂલે મૂલસામિકાનં, પત્તે ચ પત્તસામિકાનં દિન્ને કપ્પિયો હોતી''તિ ન વદેય્ય. અપરે પનેત્થ એવં વદન્તિ ''યદિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠં હોતિ, રૂપિયપટિગ્ગાહકસ્સ ન વટ્ટતિ, તસ્મા તસ્સપિ યથા વટ્ટતિ, તથા દસ્સનત્થં 'મૂલે મૂલસામિકાન'ન્તિઆદિ વુત્ત''ન્તિ.

દુતિયપત્તસદિસોયેવાતિ ઇમિના પઞ્ચન્નમ્પિ સહધમ્મિકાનં ન કપ્પતીતિ દસ્સેતિ. તત્થ કારણમાહ ''**મૂલસ્સ સમ્પટિચ્છિતત્તા**''તિ. અથ મૂલસ્સ સમ્પટિચ્છિતત્તા રૂપિયપટિગ્ગાહકસ્સ તાવ અકપ્પિયો હોતુ, સેસાનં પન કસ્મા ન કપ્પતીતિ મઞ્ઞમાનો પુચ્છતિ ''**કસ્મા સેસાનં ન કપ્પતી**''તિ. કારણમાહ ''**મૂલસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તા**''તિ. પત્તસ્સ કપ્પિયભાવેપિ સમ્પટિચ્છિતમૂલસ્સ નિસ્સજ્જિતબ્બસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તા તેન ગહિતપત્તો સેસાનમ્પિ ન કપ્પતિ. યદિ હિ તેન સમ્પટિચ્છિતમૂલં સઙ્ઘમજ્ઝે નિસ્સટ્ઠં સિયા, તેન કપ્પિયેન કમ્મેન આરામિકાદીહિ ગહેત્વા દિન્નપત્તો રૂપિયપટિગ્ગાહકં ઠપેત્વા સેસાનં વટ્ટતિ. અપરે પન ''મૂલં સમ્પટિચ્છિત્વા ગહિતપત્તોપિ યદિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠો, સેસાનં કપ્પતી''તિ વદન્તિ. એવં સન્તે ''મૂલસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તા''તિ ન વત્તબ્બં, ''સઙ્ઘસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તા''તિ એવમેવ વત્તબ્બં.

દુબ્બિચારિતત્તાતિ ઇમિના રૂપિયસંવોહારો અનેન કતોતિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞેસં પન વટ્ટતી**તિ યસ્માનેન રૂપિયસંવોહારમત્તમેવ કતં, ન મૂલં સમ્પટિચ્છિતં, તસ્મા વિનયકમ્મવસેન સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય અઞ્ઞેસં વટ્ટતિ. ઇમસ્મિંયેવ ચ અત્થે પમાણં દસ્સેન્તો ''**મહાસુમત્થેરસ્સ કિરા**''તિઆદિમાહ. અપરે પન ''દુબ્બિચારિતત્તાતિ ઇમિના કેવલં ગિહિસન્તકભાવેન ઠિતે દુબ્બિચારિતમત્તં વુત્તં, ન રૂપિયસંવોહારાપજ્જનં, તસ્મા રૂપિયસંવોહારાભાવતો સો પત્તો નિસ્સજ્જિતું ન સક્કાતિ તસ્સ ન કપ્પતિ, અનિસ્સટ્ઠોપિ અઞ્ઞેસં કપ્પતિ. અનિસ્સટ્ઠસ્સેવ ચ અઞ્ઞેસં કપ્પિયભાવદસ્સનત્થં 'મહાસુમત્થેરસ્સ કિરા'તિઆદિવત્થૂનિ ઉદાહટાનિ. **સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જી**તિ ઇદઞ્ચ અઞ્ઞેસં કપ્પિયત્તા કેવલં સઙ્ઘસ્સ પરિચ્ચત્તભાવં સન્ધાય વુત્તં, ન પન વિનયકમ્મવસેન સઙ્ઘસ્સ નિસ્સટ્ઠભાવં. ઇમસ્સ ચ અત્થસ્સ **સપ્પિસ્સ પૂરેત્વા**તિ ઇદં વચનં સાધક''ન્તિ વદન્તિ.

૫૯૧. રૂપિયપટિગ્ગહણરૂપિયસંવોહારેસુ યેન એકેકમેવ કતં, તેન તત્થ તત્થ વુત્તનયેનેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. યેન પન પટિગ્ગહિતરૂપિયેનેવ સંવોહારો કતો, તેન કથં નિસ્સજ્જિતબ્બન્તિ? નયિદં દુક્કરં, ''અહં, ભન્તે, નાનપ્પકારકં રૂપિયસંવોહારં સમાપજ્જિ''ન્તિ એવમેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. ''ઇમસ્મિં સિક્ખાપદેપિ 'અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિઆદિત્તિકસ્સ અવસાનપદે અનાપત્તિયા વુત્તત્તા કપ્પિયવત્થુવસેનેવ ઇદં તિકં વુત્ત''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''અરૂપિયગ્ગહણેન કપ્પિયવત્થુદુક્કટવત્થૂનં સઙ્ગહોતિ પુરિમપદદ્વયં કપ્પિયવત્થુદુક્કટવત્થૂનં વસેન વુત્તં, અવસાનપદમેવ કપ્પિયવત્થુવસેન વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુજ્જતિ અનાપત્તિમિસ્સિતે અવસાનત્તિકે સઞ્ઞાનાનત્તં ઠપેત્વા વત્થુનાનત્તસ્સ અભાવતો. દુક્કટવત્થુના પન દુક્કટવત્થુનો ચેતાપનં નેવ ઇધ, ન તત્થ પાળિયં વુત્તન્તિ વચનમેત્થ સાધકં. યં અત્તનો ધનેન પરિવત્તતિ, તસ્સ વા ધનસ્સ વા રૂપિયભાવો ચેવ, પરિવત્તનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૩. કયવિક્કયસિક્ખાપદે પાળિયં **જાનાહી**તિ એત્થ ઉપધારેહીતિ અત્થો, સુટ્ઠુ ઉપધારેત્વા ગણ્હ, ઇદં ન મનાપન્તિ પુન દાતું ન સક્ખિસ્સસીતિ અધિપ્પાયો.

૫૯૪-૫૯૫. કયન્તિ પરભણ્ડસ્સ ગહણં. **વિક્કય**ન્તિ અત્તનો ભણ્ડસ્સ દાનં. તેનાહ ''**ઇમિના ઇમં દેહી**''તિઆદિ. યસ્મા કયિતં નામ પરસ્સ હત્થતો ગહિતં વુચ્ચતિ, વિક્કીતઞ્ચ પરસ્સ હત્થે દિન્નં, તસ્મા ''**કયિતઞ્ચ હોતિ પરભણ્ડં અત્તનો હત્થગતં કરોન્તેન, વિક્કીતઞ્ચ અત્તનો ભણ્ડં પરહત્થગતં કરોન્તેના**''તિ વુત્તં. યદિ એવં પાળિયં પરતો ''કયિતઞ્ચ હોતિ વિક્કયિતઞ્ચા''તિ વત્વા ''અત્તનો ભણ્ડં પરહત્થગતં પરભણ્ડં અત્તનો હત્થગત''ન્તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''**ઇમિના ઇમન્તિઆદિવચનાનુરૂપતો પના**''તિઆદિ. **ઇમિના**તિ હિ સકસન્તકં વુત્તં. તદનુરૂપતો પાળિયં પઠમં અત્તનો ભણ્ડં દસ્સિતં, ન કયવિક્કયપદાનુરૂપતો. તસ્મિં વિપરીતતો પરસન્તકગ્ગહણં પુરક્ખત્વા ઠિતં.

કામં સેસઞાતકેપિ ''ઇમં દેહી''તિ વદતો વિઞ્ઞત્તિ ન હોતિ, સદ્ધાદેય્યવિનિપાતનસ્સપિ પન અભાવં દસ્સેતુકામો ''**માતરં પન પિતરં વા**''તિ આહ. **વિઞ્ઞત્તિ ન હોતી**તિ ઇદં વિસું વિઞ્ઞાપનં સન્ધાય વુત્તં. અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અવત્વા એવં વદન્તો અઞ્ઞાતકં વિઞ્ઞાપેતિ નામાતિ આહ – ''**અઞ્ઞાતકં 'ઇમં દેહી'તિ વદતો વિઞ્ઞત્તી**''તિ. અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અવત્વા ''ઇમં ગણ્હાહી''તિ દિન્નં અઞ્ઞાતકસ્સ દિન્નં નામ હોતીતિ વુત્તં ''**સદ્ધાદેય્યવિનિપાતન**''ન્તિ. **તિસ્સો આપત્તિયો**તિ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસદ્ધાદેય્યવિનિપાતનકયવિક્કયાપત્તિસઞ્ઞિતા તિસ્સો આપત્તિયો.

ઇમં નામ કરોહીતિ વદતિ, વટ્ટતીતિ એત્થ ભુત્તોસિ, ઇદાનિ કસ્મા ન કરોસીતિ વત્થુમ્પિ વટ્ટતિ. ''નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ કિઞ્ચાપિ સતિયેવ નિસ્સગ્ગિયવત્થુમ્હિ પાચિત્તિયં વુત્તં, અસતિપિ પન તસ્મિં પાચિત્તિયન્તિ ઇદં અટ્ઠકથાપમાણેન ગહેતબ્બન્તિ દસ્સેતું ''**કિઞ્ચાપી**''તિઆદિ વુત્તં. **પરિભુત્તે**તિ સપ્પિઆદિં સન્ધાય વુત્તં. યં અત્તનો ધનેન પરિવત્તેતિ, યેન ચ પરિવત્તેતિ, તેસં કપ્પિયવત્થુતા, અસહધમ્મિકતા, કયવિક્કયાપજ્જનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો કોસિયવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૮-૬૦૨. પત્તવગ્ગસ્સ પઠમે **ભણ્ડ**ન્તિ વિક્કેતબ્બભણ્ડં. યસ્મા **વણ્ણ**સદ્દો સણ્ઠાનજાતિરૂપાયતનકારણપમાણગુણપસંસાદીસુ દિસ્સતિ. ''મહન્તં સપ્પરાજવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૪૨) હિ સણ્ઠાનં વુચ્ચતિ. ''બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો, હીનો અઞ્ઞો વણ્ણો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૪૦૨) જાતિ. ''પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૩૦૩) રૂપાયતનં.

''ન હરામિ ન ભઞ્જામિ, આરા સિઙ્ઘામિ વારિજં;

અથ કેન નુ વણ્ણેન, ગન્ધત્થેનોતિ વુચ્ચતી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૪; જા॰ ૧.૬.૧૧૬) –

આદીસુ કારણં. ‘‘તયો પત્તસ્સ વણ્ણા’’તિઆદીસુ (પારા॰ ૬૦૨) પમાણં. ‘‘કદા સઞ્ઞુળ્હા પન તે ગહપતિ ઇમે સમણસ્સ ગોતમસ્સ વણ્ણા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૭) ગુણો. ‘‘વણ્ણારહસ્સ વણ્ણં ભાસતી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૩) પસંસા. તસ્મા વુત્તં **‘‘તયો પત્તસ્સ વણ્ણાતિ તીણિ પત્તસ્સ પમાણાની’’**તિ.

અડ્ઢતેરસપલા હોતીતિ એત્થ ‘‘માસાનં અડ્ઢતેરસપલાનિ ગણ્હાતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘મગધનાળિ નામ છપસતા નાળી’’તિ કેચિ. ‘‘અડ્ઢપસતા’’તિ અપરે. તત્થ પુરિમાનં મતેન તિપસતાય નાળિયા દ્વે નાળિયો એકા મગધનાળિ હોતિ, પચ્છિમાનં ચતુપસતાય નાળિયા દ્વે નાળિયો એકા મગધનાળિ. **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** પન ‘‘પકતિયા ચતુમુટ્ઠિકં કુડુવં, ચતુકુડુવં નાળિકં, તાય નાળિયા સોળસ નાળિયો દોણં, તં પન મગધનાળિયા દ્વાદસ નાળિયો હોન્તી’’તિ વુત્તં, તસ્મા તેન નયેન ‘‘મગધનાળિ નામ પઞ્ચ કુડુવાનિ એકઞ્ચ મુટ્ઠિં એકાય મુટ્ઠિયા તતિયઞ્ચ ભાગં ગણ્હાતી’’તિ વેદિતબ્બં.

સબ્બસમ્ભારસઙ્ખતોતિ જીરકાદિસબ્બસમ્ભારેહિ સઙ્ખતો. **આલોપસ્સ આલોપસ્સ અનુરૂપન્તિ** એત્થ ‘‘બ્યઞ્જનસ્સ મત્તા નામ ઓદનચતુત્થો ભાગો’’તિ **બ્રહ્માયુસુત્તસ્સ અટ્ઠકથાયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૭) વુત્તત્તા આલોપસ્સ ચતુત્થભાગપ્પમાણં બ્યઞ્જનં આલોપસ્સ અનુરૂપન્તિ ગહેતબ્બં. ઇધ પન સૂપસ્સેવ ઓદનચતુત્થભાગપ્પમાણતં દસ્સેત્વા એતસ્સ લક્ખણે દસ્સિતે ઇતરસ્સપિ દસ્સિતમેવ હોતીતિ બ્યઞ્જનસ્સ તથા વિસેસેત્વા પમાણં ન દસ્સિતં.

મગધનાળિયા ઉપડ્ઢપ્પમાણો ઇધ પત્થોતિ આહ **‘‘પત્થોદનન્તિ મગધનાળિયા ઉપડ્ઢનાળિકોદન’’**ન્તિ. ઇમિના ચ ‘‘પત્થદ્વયં મગધનાળી’’તિ દસ્સિતં હોતિ. પત્થો ચ ‘‘ચતુપલો કુડુવો, ચતુકુડુવો પત્થો’’તિ ઇમિના લોકિયવોહારેન વેદિતબ્બો. **ભાજનપરિભોગેના**તિ ઉદકાહરણાદિના ભાજનપરિભોગેન.

૬૦૭. **ધોતે**તિ પરિભોગાવસાનદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન ધોતેયેવ દુક્કટં આપજ્જતિ તતો પુરેતરં પરિભોગકાલેયેવ આપજ્જનતો.

૬૦૮. **પઞ્ચહિ ધીહી**તિ ઇદં ‘‘એત્તાવતા કાળવણ્ણતા સમ્પજ્જતી’’તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ‘‘યદિ પન એકેનપિ પાકેન કાળવણ્ણો હોતિ, અધિટ્ઠાનુપગોયેવા’’તિ વદન્તિ. હત્થાનાગતસ્સપિ અધિટ્ઠાતબ્બભાવદસ્સનત્થં **‘‘યદિહી’’**તિઆદિ વુત્તં. ઇમિના ચ દૂરે ઠિતમ્પિ અધિટ્ઠાતું વિકપ્પેતુઞ્ચ લભતિ, ઠપિતટ્ઠાનસલ્લક્ખણઞ્ચ ન પમાણન્તિ વેદિતબ્બં. **સુત્વા વા**તિ પત્તકારકેન પેસિતભિક્ખુના અનાણત્તો કેવલં તસ્સ કથેન્તસ્સ વચનમત્તં સુત્વા. **ન પમાણન્તિ** તેન અપેસિતત્તા. **સામન્તવિહારે**તિ ઇદં ઉપચારમત્તં, તતો દૂરે ઠિતમ્પિ અધિટ્ઠાતું વટ્ટતિયેવ. **ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા**તિ ઇદમ્પિ ઉપચારમત્તં, પત્તસલ્લક્ખણમેવેત્થ પમાણં. **પત્તે વા છિદ્દં હોતી**તિ મુખવટ્ટિતો હેટ્ઠા દ્વઙ્ગુલમત્તોકાસતો પટ્ઠાય યત્થ કત્થચિ છિદ્દં હોતિ. સેસમેત્થ પઠમકથિને વુત્તનયમેવ.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૧૦. દુતિયસિક્ખાપદે **હત્થેસુ પિણ્ડાય ચરતી**તિ પાળિપદસ્સ હત્થેસુ લભિતબ્બપિણ્ડત્થાય ચરતીતિ અત્થો વેદિતબ્બો.

૬૧૨-૬૧૩. “**તસ્સ સો અપત્તો**તિ વચનતો સો પત્તો અધિટ્ઠાનમ્પિ વિજહતિ અપત્તત્તા. અપત્તભાવતોયેવ હિ ‘પઞ્ચબન્ધનં પત્તં ચેતાપેતી’તિ પાળિયં ન વુત્ત’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ‘‘અપત્તોતિ ઇદં ‘અઞ્ઞં પત્તં વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતી’તિ દસ્સનત્થં વુત્તં, સો પન પત્તો અધિટ્ઠાનં ન વિજહતી’’તિ વદન્તિ, તં યુત્તં વિય દિસ્સતિ ‘‘યસ્સ પઞ્ચ એકાયેવ વા દસઙ્ગુલા, સો બદ્ધોપિ અબદ્ધોપિ અપત્તોયેવા’’તિ વક્ખમાનત્તા. ન હિ મુખવટ્ટિયા પઞ્ચસુ ઠાનેસુ દ્વઙ્ગુલમત્તાહિ રાજીહિ અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ સક્કા વત્તું, એકાય પન રાજિયા દસઙ્ગુલાય સચે તત્થ વુત્તપ્પમાણો છિદ્દો પઞ્ઞાયતિ, છિદ્દેનેવ અધિટ્ઠાનવિજહનં સિયાતિ યુત્તં વત્તું. બન્ધનોકાસે સતિ અસતિ વા બન્ધનવિરહિતો પત્તો **અબન્ધનો**તિ વુત્તો, બન્ધનોકાસવિરહિતોયેવ પન **અબન્ધનોકાસો**તિ વુત્તો.

તિપુસુત્તકેન વા બન્ધિત્વાતિ એત્થ ‘‘બન્ધિતબ્બો’’તિ પાઠો ગહેતબ્બો. પુરાણપોત્થકેપિ હિ અયમેવ પાઠો દિસ્સતિ. **સુદ્ધેહિ...પે॰... ન વટ્ટતી**તિ ઇદં ઉણ્હભોજને પક્ખિત્તે વિલીયમાનત્તા વુત્તં. **ફાણિતં ઝાપેત્વા પાસાણચુણ્ણેન બન્ધિતું વટ્ટતી**તિ પાસાણચુણ્ણેન સદ્ધિં ફાણિતં પચિત્વા તથાપક્કેન પાસાણચુણ્ણેન બન્ધિતું વટ્ટતિ.

૬૧૫. **અનુકમ્પાય ન ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટન્તિ** વુત્તત્તા યસ્સ સો પત્તો ન રુચ્ચતિ, તસ્સપિ અગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઊનપઞ્ચબન્ધનસીક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ‘‘સચે થેરસ્સ પત્તો ન રુચ્ચતિ, અપ્પિચ્છતાય વા ન ગણ્હાતિ, વટ્ટતી’’તિ. **પત્તપરિયન્તો**તિ પરિયન્તપત્તો, અવસાનપત્તોતિ અત્થો. ‘‘સઙ્ઘમજ્ઝે પત્તં ગાહાપેન્તેન અલજ્જિં અગાહાપેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘અનુજાનામિ ભિક્ખવે આધારકન્તિ વુત્તત્તા પીઠાદીસુ યત્થ કત્થચિ આધારં ઠપેત્વા તત્થ પત્તં ઠપેતું વટ્ટતિ આધારઠપનોકાસસ્સ અનિયમિતત્તા’’તિ વદન્તિ. **અપરિભોગેના**તિ અયુત્તપરિભોગેન.

૬૧૬. પાળિયં ‘‘અબન્ધનેન પત્તેન અબન્ધનં પત્તં. એકબન્ધનં પત્તં... દ્વિબન્ધનં પત્તં... તિબન્ધનં... ચતુબન્ધનં... અબન્ધનોકાસં... એક... દ્વિ... તિ... ચતુબન્ધનોકાસં પત્તં ચેતાપેતી’’તિ એવં એકેકેન પત્તેન દસધા દસવિધં પત્તં ચેતાપનવસેન એકનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસતં વુત્તં. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે પમાણયુત્તં અગ્ગહિતકાળવણ્ણમ્પિ પત્તં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ આપત્તિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. અધિટ્ઠાનુપગપત્તસ્સ ઊનપઞ્ચબન્ધનતા, અત્તુદ્દેસિકતા, અકતવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૨. તતિયસિક્ખાપદે **યેસં મંસં કપ્પતી**તિ ઇદં નિસ્સગ્ગિયવત્થુદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન યેસં મંસં ન કપ્પતિ, તેસં સપ્પિઆદીનિ ન કપ્પન્તીતિ દસ્સનત્થં. મનુસ્સખીરાદીનિપિ હિ નો ન કપ્પન્તિ, કુતો સસસ્સ સપ્પીતિ આહ “**યેસઞ્હિ ખીરં અત્થિ, સપ્પિપિ તેસં અત્થિયેવા**”તિ. ‘‘ઇદઞ્ચ યેભુય્યેન વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. **ઉગ્ગહિતકં કત્વા નિક્ખિત્તન્તિ** અપ્પટિગ્ગહિતં સયમેવ ગહેત્વા નિક્ખિત્તં. **સયંકતં નિરામિસમેવ વટ્ટતી**તિ તદહુપુરેભત્તમેવ સન્ધાય વુત્તં. અથ સયંકતં નિરામિસં ભુઞ્જન્તસ્સ કસ્મા સામંપાકો ન હોતીતિ આહ – “**નવનીતં તાપેન્તસ્સ હિ સામંપાકો ન હોતી**”તિ. સવત્થુકપટિગ્ગહિતસ્સ વત્થુગતિકત્તા આહ – “**સવત્થુકસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા**”તિ. **પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતેહી**તિ પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતખીરદધીહિ. પુરેભત્તમ્પિ ચ ઉગ્ગહિતકેહિ કતં અબ્ભઞ્જનાદીસુ ઉપનેતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. **ઉભયેસમ્પી**તિ પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતખીરદધીહિ ચ પુરેભત્તં ઉગ્ગહિતકેહિ ચ કતાનં.

એસેવ નયોતિ નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ અત્થો. **અકપ્પિયમંસસપ્પિમ્હી**તિ અકપ્પિયમંસસત્તાનં સપ્પિમ્હિ. **કારણપતિરૂપકં વત્વા**તિ સજાતિયાનં સપ્પિભાવતોતિ કારણપતિરૂપકં વત્વા.

સપ્પિનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ નિરામિસમેવ સત્તાહં વટ્ટતીતિ અત્થો. **એત્થા**તિ નવનીતે. **ધોતં વટ્ટતી**તિ અધોતં ચે, સવત્થુકપટિગ્ગહિતં હોતિ, તસ્મા ધોતં પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં નિક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ થેરાનં અધિપ્પાયો. **તક્કતો ઉદ્ધટમત્તમેવ ખાદિંસૂ**તિ એત્થ તક્કતો ઉદ્ધટમત્તં અધોતમ્પિ પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તા ધોવિત્વા પચિત્વા વા પરિભુઞ્જિંસૂતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. થેરસ્સ હિ દધિગુળિકાદિસહિતમ્પિ પટિગ્ગહિતં પચ્છા ધોવિત્વા પચિત્વા વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ સવત્થુકપટિગ્ગહણે દોસો નત્થીતિ અધિપ્પાયો, તેનેવ થેરસ્સ અધિપ્પાયં દસ્સેન્તેન "**તસ્મા નવનીતં પરિભુઞ્જન્તેન...પે॰... અયમેત્થ અધિપ્પાયો**"તિ વુત્તં. કેચિ પન "તક્કતો ઉદ્ધટમત્તમેવ ખાદિંસૂ"તિ વચનસ્સ અધિપ્પાયં અજાનન્તા "તક્કતો ઉદ્ધટમત્તં અધોતમ્પિ દધિગુળિકાદિસહિતં વિકાલેપિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી"તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ દધિગુળિકાદિઆમિસેન સંસટ્ઠરસં નવનીતં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ સક્કા વત્તું. **નવનીતં પરિભુઞ્જન્તેના**તિ અધોવિત્વા પટિગ્ગહિતનવનીતં પરિભુઞ્જન્તેન. દધિ એવ **દધિગતં** યથા "ગૂથગતં મુત્તગત"ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૧૯). **ખયં ગમિસ્સતી**તિ વચનતો ખીરં પક્ખિપિત્વા પક્કસપ્પિઆદિપિ વિકાલે કપ્પતીતિ વેદિતબ્બં. **કુક્કુચ્ચાયન્તિ કુક્કુચ્ચકા**તિ ઇમિના અત્તનાપિ તત્થ કુક્કુચ્ચસબ્ભાવં દીપેતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના) "નિબ્બટ્ટિતસપ્પિ વા નવનીતં વા પચિતું વટ્ટતી"તિ વુત્તં. **તાનિ પટિગ્ગહેત્વા**તિ તાનિ ખીરદધીનિ પટિગ્ગહેત્વા.

પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતભેસજ્જેહીતિ પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતયાવજીવિકભેસજ્જેહિ. વુત્તનયેન યથા તણ્ડુલાદીનિ ન પચ્ચન્તિ, તથા લજ્જીયેવ સમ્પાદેત્વા દેતીતિ લજ્જીસામણેરગ્ગહણં, અપિચ અલજ્જિના અજ્ઝોહરિતબ્બં યં કિઞ્ચિ અભિસઙ્ખરાપેતું ન વટ્ટતિ, તસ્માપિ એવમાહ. **તિલે પટિગ્ગહેત્વા કતતેલ**ન્તિ અત્તના ભજ્જનાદીનિ અકત્વા ગહિતતેલં. તેનેવ "**સામિસમ્પિ વટ્ટતી**"તિ વુત્તં. **નિબ્બટ્ટિતત્તા**તિ યાવકાલિકવત્થુતો વિવેચિતત્તા. **ઉભયમ્પી**તિ અત્તના ચ પરેન ચ કતં. **યાવ અરુણસ્સ ઉગ્ગમના તિટ્ઠતિ**, **નિસ્સગ્ગિય**ન્તિ સત્તમદિવસે કતતેલં સચે યાવ અરુણુગ્ગમના તિટ્ઠતિ, નિસ્સગ્ગિયં.

૬૨૩. અચ્છવસન્તિ દુક્કટવત્થુનો વસાય અનુઞ્ઞાતત્તા તંસદિસાનં દુક્કટવત્થૂનંયેવ અકપ્પિયમંસસત્તાનં વસા અનુઞ્ઞાતા, ન થુલ્લચ્ચયવત્થૂનં મનુસ્સાનં વસાતિ આહ "**ઠપેત્વા મનુસ્સવસ**"ન્તિ . **સંસટ્ઠ**ન્તિ પરિસ્સાવિતં. "કાલે પટિગ્ગહિતં વિકાલે અનુપસમ્પન્નેનપિ નિપ્પક્કં સંસટ્ઠઞ્ચ પરિભુઞ્જન્તસ્સ દ્વેપિ દુક્કટાનિ હોન્તિયેવા"તિ વદન્તિ. યસ્મા ખીરદધિઆદીનિ પક્ખિપિત્વા તેલં પચન્તિ, તસ્મા કસટં ન વટ્ટતિ, તેલમેવ વટ્ટતિ. તેન વુત્તં "**પક્કતેલકસટે વિય કુક્કુચ્ચાયતી**"તિ. "સચે વસાય સદ્ધિં પક્કત્તા ન વટ્ટતિ, ઇદં કસ્મા વટ્ટતી"તિ પુચ્છન્તા "**ભન્તે**"તિઆદિમાહંસુ. **એતં વટ્ટતી**તિ નનુ એતં દધિગુળિકાદીહિ પક્કં નવનીતં વટ્ટતીતિ અત્થો.

"**મધુકરીહિ નામ મધુમક્ખિકાહી**તિ અયં ખુદ્દકમક્ખિકાનં ભમરમક્ખિકાનઞ્ચ સામઞ્ઞનિદ્દેસો"તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન "દણ્ડકેસુ મધુકરા મધુકરી મક્ખિકા નામા"તિ વત્વા "તાહિ મધુકરીઆદીહિ તીહિ મક્ખિકાહિ કતં મધુ નામા"તિ વદન્તિ. **ભમરમક્ખિકાહી**તિ મહાભમરમક્ખિકાહિ. **સિલેસસદિસ**ન્તિ ઘનપક્કં વુત્તં. **ઇતર**ન્તિ તનુકમધુ. **મધુપટલ**ન્તિ મધુરહિતં કેવલં મધુપટલં. "સચે મધુસહિતં પટલં પટિગ્ગહેત્વા નિક્ખિપન્તિ, પટલસ્સ ભાજનટ્ઠાનિયત્તા મધુનો વસેન સત્તાહાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતી"તિ વદન્તિ, "મધુમક્ખિતં પન મધુગતિકમેવા"તિ ઇમિના તં ન સમેતિ.

“ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્ત”ન્તિ પાળિયં અવિસેસેન વુત્તત્તા અટ્ઠકથાયઞ્ચ “ઉચ્છુરસં ઉપાદાય...પે॰... અવત્થુકા ઉચ્છુવિકતિ ‘ફાણિત’ન્તિ વેદિતબ્બા”તિ વચનતો ઉચ્છુરસોપિ નિક્કસટો સત્તાહકાલિકોતિ વેદિતબ્બો. **કેનચિ** પન “મધુમ્હિ ચત્તારો કાલિકા યથાસમ્ભવં યોજેતબ્બા, ઉચ્છુમ્હિ ચા”તિ વત્વા “સમક્ખિકણ્ડસેળકં યાવકાલિકં, અનેળકં ઉદકસમ્ભિન્નં યામકાલિકં, અસમ્ભિન્નં સત્તાહકાલિકં, મધુસિત્થં પરિસુદ્ધં યાવજીવિકં, તથા ઉચ્છુ વા રસો વા સકસટો યાવકાલિકો, નિક્કસટો ઉદકસમ્ભિન્નો યામકાલિકો, અસમ્ભિન્નો સત્તાહકાલિકો, સુદ્ધકસટં યાવજીવિક”ન્તિ ચ વત્વા ઉત્તરિપિ બહુધા પપઞ્ચિતં. તત્થ “ઉદકસમ્ભિન્નં મધુ વા ઉચ્છુરસો વા ઉદકસમ્ભિન્નો યામકાલિકો”તિ ઇદં નેવ પાળિયં, ન અટ્ઠકથાયં દિસ્સતિ. “યાવકાલિકં સમાનં ગરુતરમ્પિ મુદ્દિકાજાતિરસં અત્તના સંસટ્ઠં લહુકં યામકાલિકભાવં ઉપનેન્તં ઉદકં લહુતરં સત્તાહકાલિકં અત્તના સંસટ્ઠં ગરુતરં યામકાલિકભાવં ઉપનેતી”તિ એત્થ કારણં સોયેવ પુચ્છિતબ્બો, સબ્બત્થ પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ ઉદકસમ્ભેદેન ગરુતરસ્સપિ લહુભાવોપગમનંયેવ દસ્સિતં. પાળિયમ્પિ હિ “અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ગિલાનસ્સ ગુળં, અગિલાનસ્સ ગુળોદક”ન્તિ (મહાવ॰ ૨૮૪) વદન્તેન અગિલાનેન પરિભુઞ્જિતું અયુત્તોપિ ગુળો ઉદકસમ્ભિન્નો અગિલાનસ્સપિ વટ્ટતીતિ અનુઞ્ઞાતો.

યમ્પિ ચ “ઉચ્છુ ચે યાવકાલિકો, ઉચ્છુરસો ચે યામકાલિકો, ફાણિતં ચે સત્તાહકાલિકં, તચો ચે યાવજીવિકો”તિ અટ્ઠકથાવચનં દસ્સેત્વા “ઉચ્છુરસો ઉદકસમ્ભિન્નો યામકાલિકો”તિ અઞ્ઞેન **કેનચિ** વુત્તં, તમ્પિ તથાવિધસ્સ અટ્ઠકથાવચનસ્સ ઇમિસ્સા સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય અભાવતો ન સારતો પચ્ચેતબ્બં. તતોયેવ ચ “ઉચ્છુરસો ઉદકેન સમ્ભિન્નોપિ અસમ્ભિન્નોપિ સત્તાહકાલિકોયેવા”તિ કેચિ આચરિયા વદન્તિ. **ભેસજ્જક્ખન્ધકે** ચ “અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉચ્છુરસ”ન્તિ (મહાવ॰ ૩૦૦) એત્થ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** અવિસેસેન વુત્તં “ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકો”તિ.

સયંકતં નિરામિસમેવ વટ્ટતીતિ એત્થ અપરિસ્સાવિતં પટિગ્ગહિતમ્પિ કરણસમયે પરિસ્સાવેત્વા કસટં અપનેત્વાવ અત્તના કતન્તિ ગહેતબ્બં. **ઝામઉચ્છુફાણિત**ન્તિ અગ્ગિના દડ્ઢે ઉચ્છુખેત્તે ઝામઉચ્છુના કતફાણિતં. **કોટ્ટિતઉચ્છુફાણિત**ન્તિ ખુદ્દાનુખુદ્દકં છિન્દિત્વા કોટ્ટેત્વા નિપ્પીળેત્વા પક્કં યેભુય્યેન ચ સકસટં ફાણિતં. તાદિસસ્સ ચ કસટસ્સ અબ્બોહારિકત્તા “**તં યુત્ત**”ન્તિ વુત્તં. **સીતુદકેન કત**ન્તિ મધુકપુપ્ફાનિ સીતોદકે પક્ખિપિત્વા મદ્દિત્વા પુપ્ફરસે ઉદકગતે સતિ તં ઉદકં ગહેત્વા પચિત્વા કતફાણિતં. **ખીરં પક્ખિપિત્વા કતં મધુકફાણિતં યાવકાલિક**ન્તિ એત્થ ખીરં પક્ખિપિત્વા પક્કતેલં કસ્મા વિકાલે વટ્ટતીતિ ચે? તેલે પક્ખિત્તખીરં તેલમેવ હોતિ, અઞ્ઞં પન ખીરં પક્ખિપિત્વા કતં ખીરભાવં ગણ્હાતીતિ ઇદમેત્થ કારણં. યદિ એવં ખણ્ડસક્ખરમ્પિ ખીરં પક્ખિપિત્વા કરોન્તિ, તં કસ્મા વટ્ટતીતિ આહ “**ખણ્ડસક્ખરં પના**”તિઆદિ. તત્થ **ખીરજલ્લિક**ન્તિ ખીરફેણં.

ભેસજ્જોદિસ્સં દસ્સેન્તેન “**સત્તવિધઞ્હિ ઓદિસ્સં નામા**”તિઆદિના ઇતરાનિપિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તાનિ. **વિકટાની**તિ અપકતિભેસજ્જત્તા વિકટાનિ, વિરૂપાનીતિ અત્થો. દુક્કટવત્થૂનમ્પિ અકપ્પિયમંસાનં વસાય અનુઞ્ઞાતત્તા “**વસોદિસ્સ**”ન્તિ વુત્તં. ઓળારિકાનમ્પિ આહારત્થં ફરિતું સમત્થાનં સપ્પિઆદીનં ભેસજ્જનામેન અનુઞ્ઞાતત્તા “**ભેસજ્જોદિસ્સ**”ન્તિ વુત્તં . “**પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સતિ પચ્ચયે**તિ વુત્તત્તા પટિગ્ગહિતભેસજ્જાનિ દુતિયદિવસતો પટ્ઠાય પુરેભત્તમ્પિ સતિ પચ્ચયે પરિભુઞ્જિતબ્બાનિ, ન આહારત્થં ભેસજ્જત્થાય પટિગ્ગહિતત્તા”તિ વદન્તિ.

૬૨૪. **દ્વારવાતપાનકવાટેસૂ**તિ મહાદ્વારસ્સ વાતપાનાનઞ્ચ કવાટફલકેસુ. કસાવે પક્ખિત્તાનિ તાનિ અત્તનો સભાવં પરિચ્ચજન્તિ, તસ્મા "**મક્ખેતબ્બાની**"તિ વુત્તં, ઘુણપાણકાદિપરિહારત્થં મક્ખેતબ્બાનીતિ અત્થો. **અધિટ્ઠેતી**તિ "ઇદાનિ મય્હં અજ્ઝોહરણીયં ન ભવિસ્સતિ , બાહિરપરિભોગત્થાય ગમિસ્સતી"તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેતીતિ અત્થો. તેનેવાહ – "**સપ્પિઞ્ચ તેલઞ્ચ વસઞ્ચ મુદ્ધનિ તેલં વા અબ્ભઞ્જનં વા**"તિઆદિ. "એવં અધિટ્ઠિતઞ્ચ પટિગ્ગહણં વિજહતી"તિ વદન્તિ.

૬૨૫. **સચે દ્વિન્નં સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં અવિભત્તં હોતિ, પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી**તિ એત્થ મજ્ઝે પાઠો પરિહીનો, એવં પનેત્થ પાઠો વેદિતબ્બો "સચે દ્વિન્નં સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં અવિભત્તં હોતિ, સત્તાહાતિક્કમે દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ, પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી"તિ. અઞ્ઞથા પન સદ્દપ્પયોગોપિ ન સઙ્ગચ્છતિ. **ગણ્ઠિપદેપિ** ચ અયમેવ પાઠો દસ્સિતો. તત્થ **દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તી**તિ યથા અઞ્ઞસ્સ સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં સત્તાહાતિક્કમેન નિસ્સગ્ગિયં ન હોતિ પરસન્તકભાવતો, એવમિદમ્પિ અવિભત્તત્તા ઉભયસાધારણમ્પિ અવિનિબ્ભોગભાવતો નિસ્સગ્ગિયં ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી**તિ ભિક્ખુના પટિગ્ગહિતત્તા સત્તાહાતિક્કમે યસ્સ કસ્સચિ ભિક્ખુનો પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ પટિગ્ગહિતસપ્પિઆદીનં પરિભોગસ્સ સત્તાહેનેવ પરિચ્છિન્નત્તા. "તાનિ પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહપરમં સન્નિધિકારકં પરિભુઞ્જિતબ્બાની"તિ હિ વુત્તં. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ ઇધ પાઠસ્સ પરિહીનભાવં અસલ્લક્ખેત્વા "પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતીતિ ઇદં અન્તોસત્તાહે પરિભોગં સન્ધાય વુત્તન્તિ સઞ્ઞાય વિસ્સાસગ્ગાહાભાવતો પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી"તિ એવમત્થો વુત્તો, સો ન ગહેતબ્બો.

આવુસો, ઇમં તેલં સત્તાહમત્તં પરિભુઞ્જ ત્વન્તિ ઇમિના યેન પટિગ્ગહિતં, તેન અન્તોસત્તાહેયેવ પરસ્સ વિસ્સજ્જિતભાવં દસ્સેતિ. **કસ્સ આપત્તી**તિ પઠમં તાવ ઉભિન્નં સાધારણત્તા અનાપત્તિ વુત્તા. ઇદાનિ પન એકેન ઇતરસ્સ વિસ્સટ્ઠભાવતો ઉભયસાધારણતા નત્થીતિ વિભત્તસદિસં હુત્વા ઠિતં, તસ્મા એત્થ પટિગ્ગહિતસ્સ સત્તાહાતિક્કમે એકસ્સ આપત્તિયા ભવિતબ્બન્તિ મઞ્ઞમાનો "કિં પટિગ્ગહણપચ્ચયા પટિગ્ગાહકસ્સ આપત્તિ, ઉદાહુ યસ્સ સન્તકં જાતં, તસ્સા"તિ પુચ્છતિ. નિસ્સટ્ઠભાવતોયેવ ચ ઇધ "અવિભત્તભાવતો"તિ કારણં અવત્વા "**યેન પટિગ્ગહિતં, તેન વિસ્સજ્જિતત્તા**"તિ વુત્તં. ઇદઞ્ચ વિસ્સટ્ઠભાવતો ઉભયસાધારણતં પહાય એકસ્સ સન્તકં હોન્તમ્પિ યેન પટિગ્ગહિતં, તતો અઞ્ઞસ્સ સન્તકં જાતં, તસ્મા પરસન્તકપટિગ્ગહણે વિય પટિગ્ગાહકસ્સ પટિગ્ગહણપચ્ચયા નત્થિ આપત્તીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન "યેન પટિગ્ગહિતં, તેન વિસ્સજ્જિતત્તા"તિ વચનતો અવિસ્સજ્જિતે સતિ અવિભત્તેપિ સત્તાહાતિક્કમે આપત્તીતિ દસ્સનત્થં અવિસ્સજ્જિતે અવિભત્તભાવતોયેવ અનાપત્તિયા સિદ્ધત્તા. સચે પન ઇતરો યેન પટિગ્ગહિતં, તસ્સેવ અન્તોસત્તાહે અત્તનો ભાગમ્પિ વિસ્સજ્જેતિ, સત્તાહાતિક્કમે સિયા આપત્તિ યેન પટિગ્ગહિતં, તસ્સેવ સન્તકભાવમાપન્નત્તા ઇતરસ્સ અપ્પટિગ્ગહિતત્તા. ઇમિના તસ્સ સન્તકભાવેપિ અઞ્ઞેન પટિગ્ગહિતસકસન્તકે વિય તેન અપ્પટિગ્ગહિતભાવતો અનાપત્તીતિ દીપેતિ. ઇદં પન અધિપ્પાયં અજાનિત્વા ઇતો અઞ્ઞથા **ગણ્ઠિપદકારાદીહિ** પપઞ્ચિતં, ન તં સારતો પચ્ચેતબ્બં.

અપરિભોગં હોતીતિ કસ્સચિ અમનુઞ્ઞસ્સ પતિતત્તા પરિભોગારહં ન હોતિ. **યેન ચિત્તેના**તિ યેન પરિચ્ચજિતુકામતાચિત્તેન. "અન્તોસત્તાહે"તિ અધિકારત્તા "અન્તોસત્તાહે અનપેક્ખો દત્વા પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી"તિ ઇમં સમ્બન્ધં સન્ધાય મહાસુમત્થેરેન "**એવં અન્તોસત્તાહે દત્વા**"તિઆદિ વુત્તં. **મહાપદુમત્થેરો** પન યદિ એવં "વિસ્સજ્જેતી"તિ ઇમિનાવ તં સિદ્ધં, સત્તાહાતિક્કન્તં પન નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા તસ્સ પરિભોગમુખદસ્સનમિદન્તિ આહ – "**નયિદં યાચિતબ્બ**"ન્તિઆદિ. **અઞ્ઞેન ભિક્ખુના**તિ એત્થ

સુદ્ધચિત્તેન દિન્નત્તા સયમ્પિ આહરાપેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિયેવ. સપ્પિઆદીનં પટિગ્ગહિતભાવો, અત્તનો સન્તકતા, સત્તાહાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૭. ચતુત્થે **સિબ્બનરજનકપ્પપરિયોસાનેન નિટ્ઠાપેત્વા**તિ સૂચિકમ્મનિટ્ઠાનેન સકિમ્પિ વણ્ણભેદમત્તરજનેન કપ્પબિન્દુકરણેન ચ નિટ્ઠાપેત્વા. **સમયે**તિ વસ્સાનસમયે.

૬૨૮. **કુચ્છિસમયો**તિ અન્તોસમયો. ''અયમેકો અડ્ઢમાસો પરિયેસનક્ખેત્તઞ્ચેવ કરણક્ખેત્તઞ્ચ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું લદ્ધં કાતુઞ્ચ વટ્ટતિ, નિવાસેતું અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતી''તિ પોત્થકેસુ પાઠો દિસ્સતિ, સો અપાઠો. એવં પનેત્થ પાઠેન ભવિતબ્બં ''અયમેકો અડ્ઢમાસો પરિયેસનક્ખેત્તં. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું વટ્ટતિ, લદ્ધં કાતું નિવાસેતું અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતી''તિ. ન હિ ગિમ્હાનં પચ્છિમમાસસ્સ પઠમો અડ્ઢમાસો કરણક્ખેત્તં હોતિ. ''અડ્ઢમાસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ કત્વા નિવાસેતબ્બ''ન્તિ વચનતો પન ગિમ્હાનં પચ્છિમમાસસ્સ પચ્છિમો અડ્ઢમાસો કરણક્ખેત્તઞ્ચેવ નિવાસનક્ખેત્તઞ્ચ હોતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વહિસકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) ''ગિમ્હાનં પચ્છિમો માસો પરિયેસનક્ખેત્તં, પચ્છિમો અડ્ઢમાસો કરણનિવાસનક્ખેત્તમ્પી''તિ વુત્તં. તસ્મા પાળિયા માતિકાટ્ઠકથાય ચ અવિરોધં ઇચ્છન્તેન વુત્તનયેનેવ પાઠો ગહેતબ્બો.

''**વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તી**''તિ વદન્તેન ''પિટ્ઠિસમયત્તા ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તી''તિ દીપિતા હોતિ. ન હિ ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો પિટ્ઠિસમયે સતુપ્પાદકરણમત્તેનપિ સમ્ભવન્તી આપત્તિ તતો ગરુકતરાય વિઞ્ઞત્તિયા ન હોતીતિ સક્કા વત્તું. તેનેવ **ભદન્તબુદ્ધદત્તાચરિયેન** વુત્તં –

> ''કત્વા પન સતુપ્પાદં, વસ્સિકસાટિચીવરં;
> નિપ્ફાદેન્તસ્સ ભિક્ખુસ્સ, સમયે પિટ્ઠિસમ્મતે.
>
> ''હોતિ નિસ્સગ્ગિયાપત્તિ, ઞાતકાઞાતકાદિનો;
> તેસુયેવ ચ વિઞ્ઞત્તિં, કત્વા નિપ્ફાદને તથા''તિ.

કેનસ્સ હોતિ આપત્તીતિ અસ્સ માતરં ચીવરં યાચન્તસ્સ કેન સિક્ખાપદેન આપત્તીતિ પુચ્છતિ. ''પરિણતં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ પરિણામનસિક્ખાપદેન આપત્તી''તિ ચોદનાભાવં દસ્સેતિ **નો ચ સઙ્ઘે પરિણત**ન્તિ. અથ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેનાતિ ચે, એતમ્પિ નત્થીતિ આહ ''**અનાપત્તિ ચ ઞાતકે**''તિ. ''ઞાતકે વિઞ્ઞાપેન્તસ્સા''તિ પાઠસેસો. **ઇમમત્થં સન્ધાયા**તિ પિટ્ઠિસમયે વસ્સિકસાટિકત્થં ઞાતકપવારિતટ્ઠાને સતુપ્પાદકરણેન આપત્તિં, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તિઞ્ચ સન્ધાય.

અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો…પે॰… દુક્કટન્તિ ઇદં વસ્સિકસાટિકં અદિન્નપુબ્બે સન્ધાય વુત્તં. તેનેવેત્થ વત્તભેદે દુક્કટં વુત્તં, દિન્નપુબ્બેસુ પન વત્તભેદો નત્થિ. તેનેવાહ – ''**યે મનુસ્સા…પે॰… વત્તભેદો નત્થી**''તિ. **ઇદન્તિ** યથાવુત્તનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયં. **વિઞ્ઞત્તિં કત્વા નિપ્ફાદેન્તસ્સા**તિ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો વિઞ્ઞત્તિં કત્વા

નિપ્ફાદેન્તસ્સ. **પકતિયા વસ્સિકસાટિકદાયકા** નામ સઙ્ઘવસેન વા પુગ્ગલવસેન વા અપવારેત્વા અનુસંવચ્છરં વસ્સિકસાટિકાનં દાયકા. **અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તી**તિ એત્થ ઇમિનાપિ સિક્ખાપદેન અનાપત્તીતિ વેદિતબ્બં. કુચ્છિસમયે હિ અત્તનો ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો ''દેથ મે વસ્સિકસાટિક''ન્તિઆદિના વિઞ્ઞાપેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ. તેનેવાહ – ''**ન વત્તબ્બા દેથ મેતિ ઇદઞ્હિ પરિયેસનકાલે અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતે એવ સન્ધાય વુત્ત**''ન્તિ. **માતિકાટ્ઠકથાયઞ્હિ** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ''અત્તનો ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો પન 'દેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવર'ન્તિઆદિકાય વિઞ્ઞત્તિયાપિ પરિયેસિતબ્બ''ન્તિ.

૬૨૯. ''**આકાસતો પતિતઉદકેનેવા**તિ વચનતો છદનકોટિયા પતિતઉદકેન ન્હાયન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

૬૩૦. **છ માસે પરિહારં લભતી**તિ એતેન અન્તોવસ્સેપિ યાવ વસ્સાનસ્સ પચ્છિમદિવસા અકતા પરિહારં લભતીતિ દીપિતં હોતિ. યસ્મા મૂલચીવરં કરોન્તેન હેમન્તસ્સ પચ્છિમુપોસથદિવસેયેવ કાતબ્બં, તસ્મા ગિમ્હાનતો એકૂનતિંસદિવસે પરિહારં લભતિ, એવં સન્તેપિ અપ્પકં ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ કત્વા ''**તતો પરમ્પિ...પે॰... એકમાસ**''ન્તિ વુત્તં. **એકાહદ્વીહાદિવસેન...પે॰... લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા**તિ ઇમિના એકાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ, દ્વીહાનાગતાય...પે॰... દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ, અન્તોવસ્સે વા લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચાતિ અયમત્થો દસ્સિતો. તત્થ આસાળ્હિમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપુણ્ણમિયં લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ વસ્સિકસાટિકા ''એકાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા''તિ વુચ્ચતિ. એતેનેવ નયેન જુણ્હપક્ખસ્સ છટ્ઠિયં લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ ''દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા''તિ વુચ્ચતિ. યાવ પઠમકત્તિકતેમાસપુણ્ણમી, તાવ અન્તોતેમાસે લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ ''અન્તોવસ્સે લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા''તિ વુચ્ચતિ. પઠમકત્તિકતેમાસપુણ્ણમિતો પરઞ્હિ લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ યાવ ચીવરકાલો નાતિક્કમતિ, તાવ અનધિટ્ઠહિત્વા ઠપેતું વટ્ટતીતિ ન તત્રાયં વિચારણા સમ્ભવતિ.

તસ્મિંયેવ અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બાતિ અવિસેસેન વુત્તેપિ વસ્સાનતો પુબ્બે એકાહદ્વીહાદિવસેન અનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા તેહિ દિવસેહિ સદ્ધિં દસાહં અનતિક્કમન્તેન વસ્સૂપનાયિકદિવસતો પટ્ઠાય અધિટ્ઠાનક્ખેત્તં સમ્પત્તાયેવ અધિટ્ઠાતબ્બા, ન તતો પુબ્બે અધિટ્ઠાનસ્સ અખેત્તત્તા. અન્તોવસ્સે પન લદ્ધા તસ્મિંયેવ અન્તોવસ્સે લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય દસાહં અનતિક્કામેત્વા અધિટ્ઠાતબ્બા.

નનુ ચ વસ્સાનતો પુબ્બે અનધિટ્ઠહિત્વા દસાહં અતિક્કામેતું વટ્ટતિયેવ, તસ્મા અધિટ્ઠાનસ્સ અખેત્તભૂતેપિ દિવસે ગહેત્વા ''અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ કસ્મા વુત્તં? યથા ''અન્તોવસ્સે લદ્ધાપિ યાવ ન નિટ્ઠાતિ, તાવ અનધિટ્ઠહિત્વા દસાહં અતિક્કામેતું વટ્ટતી''તિ અકતાય અનધિટ્ઠાનક્ખેત્તસદિસાપિ અતિક્કન્તદિવસા દસાહં અતિક્કામેત્વા નિટ્ઠિતાય ગણનૂપગા હોન્તીતિ નિટ્ઠિતદિવસેયેવ અધિટ્ઠાતબ્બા, એવમિધાપિ વસ્સાનતો પુબ્બે અનધિટ્ઠાનક્ખેત્તભૂતાપિ દિવસા લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય ગણનૂપગા હોન્તીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. યદિ એવં ''તસ્મિંયેવ અન્તોદસાહે''તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય છટ્ઠિયં લદ્ધા પુણ્ણમિયં અધિટ્ઠાતબ્બાતિ આપજ્જતીતિ? નાપજ્જતિ ''ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતુ''ન્તિ વચનેનેવ પટિક્ખિત્તત્તા. એવં સન્તે ''દસાહાનાગતાયા''તિ ઇમિના કિં પયોજનન્તિ ચે? વસ્સાનતો પુબ્બેયેવ દસાહે અતિક્કન્તે વસ્સૂપનાયિકદિવસે નિટ્ઠિતા તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બાતિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ ઇદમેત્થ પયોજનં. તેનેવાહ – ''**દસાહાતિક્કમે નિટ્ઠિતા તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બા**''તિ.

દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બાતિ તેમાસબ્ભન્તરે દસાહે અપ્પહોન્તે લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ ''પઠમકત્તિકતેમાસપુણ્ણમિતો પુબ્બે સત્તમિતો પટ્ઠાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ વસ્સિકસાટિકા દસાહે અનતિક્કન્તેયેવ ચીવરકાલં ઓતિણ્ણત્તા તત્થ અનધિટ્ઠહિત્વાપિ ઠપેતું વટ્ટતી''તિ. ઇમિના ચ ઇમં દીપેતિ – અકતા ચે વસ્સિકસાટિકા, વસ્સાનં ચાતુમાસં અકતત્તાયેવ પરિહારં લભતિ, કતાય પન દસાહપરમસિક્ખાપદં અવિકોપેત્વા પરિહારો વત્તબ્બોતિ.

યદા વા તદા વા અધિટ્ઠાતું વટ્ટતીતિ ચાતુમાસબ્ભન્તરે દસાહે અતિક્કન્તેપિ નત્થિ દોસોતિ અધિપ્પાયો. ''કદા અધિટ્ઠાતબ્બા…પે॰… યદિ નપ્પહોતિ, યાવ કત્તિકપુણ્ણમા પરિહારં લભતી''તિ ઇમિનાપિ **કુરુન્દિવચનેન** અકતાય વસ્સિકસાટિકાય ચાતુમાસં પરિહારો, કતાય દસાહમેવ પરિહારોતિ અયમત્થો દીપિતોયેવાતિ આહ ''**અપિચા**''તિઆદિ.

પાળિયં **અચ્છિન્નચીવરસ્સ નટ્ઠચીવરસ્સા**તિઆદિના નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિ વુત્તા, ઉદાહુ નગ્ગસ્સ નહાયતો દુક્કટેન અનાપત્તિ વુત્તાતિ? કિમેત્થ પુચ્છિતબ્બં. સબ્બસિક્ખાપદેસુ હિ યત્થ યત્થ મૂલસિક્ખાપદેન આપત્તિપ્પસઙ્ગો, તત્થ તત્થ અનાપત્તિદસ્સનત્થં અનાપત્તિવારો આરભીયતીતિ ઇધાપિ નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિદસ્સનત્થન્તિ યુત્તં વત્તું. ન હિ મૂલાપત્તિયા અનાપત્તિં અદસ્સેત્વા અન્તરા વુત્તાય એવ આપત્તિયા અનાપત્તિદસ્સનત્થં અનાપત્તિવારો આરભીયતીતિ. તેનેવ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** ઇદં વુત્તં ''અચ્છિન્નચીવરસ્સ નટ્ઠચીવરસ્સ ચાતિ એત્થ અચ્છિન્નસેસચીવરસ્સ નટ્ઠસેસચીવરસ્સ ચ અસમયે નિવાસેન્તસ્સ પરિયેસન્તસ્સ ચ અનાપત્તિ . આપદાસૂતિ એત્થ અનિવત્થં ચોરા હરન્તીતિ અસમયે નિવાસેન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ. **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ''અચ્છિન્નચીવરસ્સ વા નટ્ઠચીવરસ્સ વા અનિવત્થં ચોરા હરન્તીતિ એવં આપદાસુ વા નિવાસયતો ઉમ્મત્તકાદીનઞ્ચ અનાપત્તી''તિ. અટ્ઠકથાયં પન નગ્ગસ્સ નહાયતો દુક્કટેનેવ અનાપત્તિં સન્ધાય ''અચ્છિન્નચીવરસ્સાતિ એતં વસ્સિકસાટિકમેવ સન્ધાય વુત્તં. તેસઞ્હિ નગ્ગાનં કાયોવસ્સાપને અનાપત્તિ. એત્થ ચ મહગ્ઘવસ્સિકસાટિકં નિવાસેત્વા નહાયન્તસ્સ ચોરુપદ્દવો આપદા નામા''તિ યં વુત્તં, તત્થ કારણં પરિયેસિતબ્બં.

અથ ઉભયેનપિ અનાપત્તિદસ્સનત્થં ''અચ્છિન્નચીવરસ્સા''તિઆદિ આરદ્ધન્તિ એવમધિપ્પાયો સિયા, એવમ્પિ ''અચ્છિન્નચીવરસ્સાતિ એતં વસ્સિકસાટિકમેવ સન્ધાય વુત્ત''ન્તિઆદિના વિસેસેત્વા ન વત્તબ્બં. એવઞ્હિ વત્તબ્બં સિયા ''અચ્છિન્નસેસચીવરસ્સ નટ્ઠસેસચીવરસ્સ વા અસમયે નિવાસેન્તસ્સ પરિયેસન્તસ્સ ચ નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિ, અચ્છિન્નવસ્સિકસાટિકસ્સ નટ્ઠવસ્સિકસાટિકસ્સ વા નગ્ગસ્સ નહાયતો દુક્કટેન અનાપત્તિ, આપદાસુ અનિવત્થં ચોરા હરન્તીતિ અસમયે નિવાસયતો નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિ, મહગ્ઘવસ્સિકસાટિકં નિવાસેત્વા નહાયન્તસ્સ ચોરા હરન્તિ, નગ્ગસ્સ નહાયતો દુક્કટેન અનાપત્તી''તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

અઙ્ગેસુ પન વસ્સિકસાટિકાય અત્તુદ્દેસિકતા, અસમયે પરિયેસનતા, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનિ તાવ પરિયેસનાપત્તિયા તીણિ અઙ્ગાનિ. સચીવરતા, આપદાભાવો, વસ્સિકસાટિકાય સકભાવો, અસમયે નિવાસનન્તિ ઇમાનિ નિવાસનાપત્તિયા ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૧. પઞ્ચમે **યમ્પિ ત્યાહન્તિ** એત્થ **યન્તિ** કારણવચનં, તસ્મા એવમેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો – મયા સદ્ધિં જનપદચારિકં પક્કમિસ્સતીતિ યં કારણં નિસ્સાય અહં તે, આવુસો, ચીવરં અદાસિં, તં ન કરોસીતિ કુપિતો અનત્તમનો અચ્છિન્દીતિ. **યન્તિ** વા ચીવરં પરામસતિ, તત્થ ''મયા સદ્ધિં જનપદચારિકં પક્કમિસ્સતીતિ યમ્પિ તે અહં ચીવરં અદાસિં, તં ચીવરં ગણ્હિસ્સામીતિ કુપિતો અનત્તમનો અચ્છિન્દી''તિ સમ્બન્ધિતબ્બં.

૬૩૩. **આણત્તો બહૂનિ ગણ્હાતિ, એકં પાચિત્તિયન્તિ** ''ચીવરં ગણ્હા''તિ આણત્તિયા એકચીવરવિસયત્તા એકમેવ પાચિત્તિયં. **વાચાય વાચાય દુક્કટન્તિ** એત્થ અચ્છિન્નેસુ વત્થુગણનાય પાચિત્તિયાનિ. **એકવાચાય સમ્બહુલા આપત્તિયો**તિ ઇદં અચ્છિન્નેસુ વત્થુગણનાય આપજ્જિતબ્બં પાચિત્તિયાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. આણત્તિયા આપજ્જિતબ્બં પન દુક્કટં એકમેવ.

૬૩૪. **એવન્તિ** ઇમિના ''વત્થુગણનાય દુક્કટાની''તિ ઇદં પરામસતિ. **એસેવ નયો**તિ સિથિલં ગાળ્હઞ્ચ પક્ખિત્તાસુ આપત્તિયા બહુત્તં એકત્તઞ્ચ અતિદિસ્સતિ.

૬૩૫. **આવુસો**, **મયન્તિ**આદીસુ ગણ્હિતુકામતાય એવં વુત્તેપિ તેનેવ દિન્નત્તા અનાપત્તિ. **અમ્હાકં સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હિસ્સતી**તિ ઇદં સામણેરસ્સપિ દાનં દીપેતિ. તસ્મા કિઞ્ચાપિ પાળિયં ''ભિક્ખુસ્સ સામં ચીવરં દત્વા''તિ વુત્તં, તથાપિ અનુપસમ્પન્નકાલે દત્વાપિ ઉપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવાતિ વેદિતબ્બં. અચ્છિન્દનસમયે ઉપસમ્પન્નભાવોયેવ હેત્થ પમાણં. **દેતી**તિ તુટ્ઠો વા કુપિતો વા દેતિ. **રુન્ધથા**તિ નિવારેથ. **એવં પન દાતું ન વટ્ટતી**તિ એત્થ એવં દિન્નં ન તાવ તસ્સ સન્તકન્તિ અનધિટ્ઠહિત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ વેદિતબ્બં. **આહરાપેતું પન વટ્ટતી**તિ એવં દિન્નં ભતિસદિસત્તા આહરાપેતું વટ્ટતિ. **ચજિત્વા દિન્નન્તિ** વુત્તનયેન અદત્વા અનપેક્ખેન હુત્વા તસ્સેવ દિન્નં. **ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો**તિ સકસઞ્ઞાય વિના ગણ્હન્તો ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા આપત્તિયા કારેતબ્બો. વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરતા, સામં દિન્નતા, સકસઞ્ઞિતા, ઉપસમ્પન્નતા, કોધવસેન અચ્છિન્દનં અચ્છિન્દાપનં વાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૬. છટ્ઠે પાળિયં **ચીવરકારસમયે**તિ ઇમિના વસ્સંવુત્થભિક્ખૂનં ચીવરકમ્મસમયત્તા ચીવરમાસો વુત્તો, અથઞ્ઞોપિ પન ચીવરકમ્મકાલો ચીવરકારસમયોતિ વત્તું વટ્ટતિ.

૬૩૮. **પઞ્ચહિપિ મિસ્સેત્વા**તિ ખોમાદીહિ પઞ્ચહિ મિસ્સેત્વા. વીતવીતટ્ઠાનં યત્થ સંહરિત્વા ઠપેન્તિ, તસ્સ **તુરી**તિ અધિવચનં. સુત્તં પવેસેત્વા યેન આકોટેન્તા ઘનભાવં સમ્પાદેન્તિ, તં **વેમન્તિ** વુચ્ચતિ. **યં યન્તિ** યં યં પયોગં. તન્તૂનં અત્તનો સન્તકત્તા વીતવીતટ્ઠાનં પટિલદ્ધમેવ હોતીતિ આહ ''**દીઘતો...પે॰... વીતે નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય**''ન્તિ. પાળિયમ્પિ હિ ઇમિનાવ અધિપ્પાયેન ''પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ વુત્તં, તસ્મા યાવ ચીવરં વડ્ઢતિ, તાવ ઇમિના પમાણેન આપત્તિયો વડ્ઢન્તિ.

સેસો કપ્પિયોતિ એત્થ હત્થકમ્મયાચનવસેન. **પુબ્બે વુત્તનયેન નિસ્સગ્ગિયન્તિ** દીઘસો વિદત્થિમત્તે તિરિયં હત્થમત્તે ચ વીતે નિસ્સગ્ગિયં. **તેનેવા**તિ અકપ્પિયતન્તવાયેન. **તથેવ દુક્કટન્તિ** પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં.

કેદારબદ્ધાદીહીતિ **આદિ**-સદ્દેન અચ્છિમણ્ડલબદ્ધાદિ ગહિતં. **તન્તે ઠિતંયેવ અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ એત્થ ''પચ્છા વીતટ્ઠાનં અધિટ્ઠિતગતિકમેવ હોતિ, પુન અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ. સચે પન પરિચ્છેદં દસ્સેત્વા અન્તરન્તરા અવીતં હોતિ, પુન અધિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **એસેવ નયો**તિ વિકપ્પનુપગપ્પમાણમત્તે વીતે તન્તે ઠિતંયેવ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ અત્થો. ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્તં, અત્તુદ્દેસિકતા, અકપ્પિયતન્તવાયેન વાયાપનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

માતિકાટ્ઠકથાયં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના) પન વાયાપેય્યાતિ એત્થ ''ચીવરં મે, આવુસો, વાયથાતિ અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા વાયાપેય્યા''તિ અત્થં વત્વા અઙ્ગેસુપિ ''અકપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા વાયાપન''ન્તિ વિસેસેત્વા વુત્તં, તથાવિધં પન વિસેસવચનં નેવ પાળિયં, ન અટ્ઠકથાયં ઉપલબ્ભતિ. પાળિયમ્પિ ''ઞાતકાનં પવારિતાન''ન્તિ એત્તકમેવ અનાપત્તિવારે વુત્તં, અટ્ઠકથાયઞ્ચ સુત્તતન્તવાયાનમેવ કપ્પિયાકપ્પિયભાવેન બહુધા નયો દસ્સિતો , ન કપ્પિયાકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિવસેનાતિ. ''અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા વાયાપેય્યા''તિ ચ વિસેસેત્વા વદન્તેન અયં નામ કપ્પિયવિઞ્ઞત્તીતિ વિસું ન દસ્સિતં, તસ્મા વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૨. સત્તમે **કિઞ્ચિમત્તં અનુપદજ્જેય્યા**તિ ઇદં તસ્સ કત્તબ્બાકારમત્તદસ્સનં, દાનં પનેત્થ અઙ્ગં ન હોતિ સુત્તવડ્ઢનવસેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા. તેનેવ પદભાજનેપિ ''તસ્સ વચનેન આયતં વા વિત્થતં વા અપ્પિતં વા કરોતિ, પયોગે દુક્કટં, પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ સુત્તવડ્ઢનાકારમેવ દસ્સેત્વા આપત્તિ વુત્તા. **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ''ન ભિક્ખુનો પિણ્ડપાતદાનમત્તેન તં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. સચે પન તે તસ્સ વચનેન ચીવરસામિકાનં હત્થતો સુત્તં ગહેત્વા ઈસકમ્પિ આયતં વા વિત્થતં વા અપ્પિતં વા કરોન્તિ, અથ તેસં પયોગે ભિક્ખુનો દુક્કટં, પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિયં હોતી''તિ. આયતાદીસુ સત્તસુ આકારેસુ આદિમ્હિ તયો આકારે સુત્તવડ્ઢનેન વિના ન સક્કા કાતુન્તિ આહ ''**સુત્તવડ્ઢનઆકારમેવ દસ્સેતી**''તિ. સુવીતાદયો હિ આકારે વિનાપિ સુત્તવડ્ઢનેન સક્કા કાતું. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતાનં તન્તવાયે ઉપસઙ્કમિત્વા વિકપ્પમાપજ્જનતા, ચીવરસ્સ અત્તુદ્દેસિકતા, તસ્સ વચનેન સુત્તવડ્ઢનં, ચીવરસ્સ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૬. અટ્ઠમે **અસમ્મોહત્થ**ન્તિ દસાહાનાગતપદે અસમ્મોહત્થં. **પઠમપદસ્સા**તિ દસાહાનાગતપદસ્સ. **તાનિ દિવસાની**તિ તેસુ દિવસેસુ. **ઉપ્પજ્જેય્યા**તિ સઙ્ઘતો વા ગણતો વા ઉજુકં અત્તનોયેવ વા ઉપ્પજ્જેય્ય. **પઞ્ચમિતો**તિ એત્થ વસ્સં વસન્તસ્સ સઙ્ઘસ્સ પઞ્ચમિતો પુબ્બે ઉપ્પન્નં અચ્ચેકચીવરં પઞ્ચમિયં વિભજિત્વા ગહિતં અચ્ચેકચીવરપરિહારમેવ લભતિ. ઉજુકં અત્તનોયેવ ઉપ્પન્નં ચે, પઞ્ચમિયં ઉપ્પન્નમેવ અચ્ચેકચીવરપરિહારં લભતિ, ન તતો પુબ્બેતિ દટ્ઠબ્બં.

સદ્ધામત્તકન્તિ ધમ્મસ્સવનાદીહિ તઙ્ખણુપ્પન્નં સદ્ધામત્તકં. **આરોચિતં ચીવર**ન્તિ આરોચેત્વા દિન્નચીવરં. છટ્ઠિયં ઉપ્પન્નચીવરસ્સ એકાદસમો અરુણો ચીવરકાલે ઉટ્ઠાતીતિ આહ "**છટ્ઠિતો પટ્ઠાયા**"તિઆદિ. **ઠપિતચીવરમ્પી**તિ પધાનચીવરદસ્સનમુખેન સબ્બમ્પિ અતિરેકચીવરં વુત્તં. અથ ''ચીવરમાસેપિ અતિરેકચીવરં નિક્ખિપિતું વટ્ટતી''તિ ઇદં કુતો લદ્ધન્તિ ચે? ''વિસું અનનુઞ્ઞાતેપિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે 'ચીવરકાલસમયો નામ અનત્થતે કથિને વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો, અત્થતે કથિને પઞ્ચ માસા'તિ વદન્તેન તતિયકથિનસિક્ખાપદે 'અકાલચીવરં નામ અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્નં, અત્થતે કથિને સત્તમાસે ઉપ્પન્ન'ન્તિ વદન્તેન ચ અનુઞ્ઞાતમેવ હોતી''તિ વદન્તિ. ''અટ્ઠકથાવચનપ્પમાણેન ગહેતબ્બ''ન્તિ ચ કેચિ.

૬૫૦. ઇદાનિ પઠમકથિનાદિસિક્ખાપદેહિ તસ્સ તસ્સ ચીવરસ્સ લબ્ભમાનં પરિહારં ઇધેવ ઉપસંહરિત્વા દસ્સેન્તો "**ઇતિ અતિરેકચીવરસ્સ દસાહં પરિહારો**"તિઆદિમાહ. ''અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા''તિ અયમેવ પાઠો ગહેતબ્બો. કેચિ પનેત્થ ''કામઞ્ચેસ 'દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ'ન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિત''ન્તિ પાઠં વત્વા ''દસદિવસાધિકો માસો, દસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસાતિ પાઠેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં તસ્સ પમાદપાઠત્તા. ન હિ દસાહેન અસમ્પત્તાય કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમાય ચીવરકાલતો પુબ્બે દસ દિવસા અધિકા હોન્તિ. એવઞ્હિ સતિ ''નવાહાનાગતં કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમ''ન્તિ વત્તબ્બં.

માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના) ''પવારણમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નસ્સ ચીવરસ્સ નિધાનકાલો દસ્સિતો હોતી''તિ વત્વા ''કામઞ્ચેસ 'દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ'ન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિત''ન્તિ પાઠો દસ્સિતો, સોપિ પમાદપાઠોયેવ. ''જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા''તિ ચ વુત્તત્તા તત્થેવ પુબ્બાપરવિરોધોપિ સિયા, છટ્ઠિતો પટ્ઠાયાતિ વત્તબ્બં. એવઞ્હિ સતિ ''દસાહપરમસિક્ખાપદેનેવ સિદ્ધ''ન્તિ સક્કા વત્તું. ઇમમેવ ચ પમાદપાઠં ગહેત્વા **ભદન્તબુદ્ધદત્તાચરિયેન** ચ –

''તસ્સાચ્ચાયિકવત્થસ્સ, કથિને તુ અનત્થતે;
પરિહારેકમાસોવ, દસાહપરમો મતો.

''અત્થતે કથિને તસ્સ, પઞ્ચ માસા પકાસિતા;
પરિહારો મુનિન્દેન, દસાહપરમા પના''તિ. –

વુત્તં.

અચ્ચેકચીવરકાલે ઉપ્પન્નત્તા "**અચ્ચેકચીવરસદિસે**"તિ વુત્તં. ''પઞ્ચમિયં ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરં દસાહં અતિક્કામયતો ચીવરકાલતો પુબ્બેયેવ આપત્તિ હોતિ, ન ચીવરકાલાતિક્કમે, તસ્મા ચીવરકાલાતિક્કમે પુન આપજ્જિતબ્બાય આપત્તિયા અભાવં સન્ધાય 'અનચ્ચેકચીવરે અનચ્ચેકચીવરસઞ્ઞી અનાપત્તી'તિ વુત્ત''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણસ્સ અચ્ચેકચીવરસ્સ અત્તનો સન્તકતા, દસાહાનાગતાય કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમાય ઉપ્પન્નભાવો, અનધિટ્ઠિતઅવિકપ્પિતતા, ચીવરકાલાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૨. નવમે **અન્તરઘરે**તિ અન્તરે ઘરાનિ એત્થ, એતસ્સાતિ વા અન્તરઘરન્તિ લદ્ધવોહારે ગોચરગામે. તેનાહ “**અન્તોગામે**”તિ. પાળિયં **વિપ્પવસન્તી**તિ ઇદં યસ્મિં વિહારે વસન્તા અન્તરઘરે ચીવરં નિક્ખિપિંસુ, તતો અઞ્ઞત્થ વસન્તે સન્ધાય વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ વિહારે અન્તરઘરે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા વસિતું અનુઞ્ઞાતત્તા તત્થ વાસો વિપ્પવાસો નામ ન હોતિ. દુબ્બલચોળા **દુચ્ચોળા** વિરૂપચોળા વા, દુચ્ચોળત્તા એવ **લૂખચીવરા**.

૬૫૩. ‘‘પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’’તિ ઇમસ્સ **વિભઙ્ગે** ‘‘ઉપસમ્પજ્જા’’તિ ઉદ્ધરિતબ્બે ‘‘ઉપસમ્પજ્જ’’ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા ‘‘યો પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભો પટિલાભો’’તિઆદિ વુત્તં, તં સન્ધાયાહ “**ઉપસમ્પજ્જન્તિઆદીસુ વિયા**”તિ. **આદિ**-સદ્દેન ‘‘અનાપુચ્છં વા પક્કમેય્યા’’તિઆદીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **ઉપગન્ત્વા**તિ **ઉપ**-સદ્દસ્સ અત્થમાહ. **વસિત્વા**તિ અખણ્ડં વસિત્વા. ‘‘યેન યસ્સ હિ સમ્બન્ધો, દૂરટ્ઠમ્પિ ચ તસ્સ ત’’ન્તિ વચનતો “**ઇમસ્સ…પે॰… ઇમિના સમ્બન્ધો**”તિ વુત્તં. તત્થ **ઇમસ્સા**તિ ‘‘ઉપવસ્સ’’ન્તિ પદસ્સ. **નિક્ખિપેય્યા**તિ ઠપેય્ય.

એત્તાવતા ચ પુરિમિકાય ઉપગન્ત્વા અખણ્ડં કત્વા વુત્થવસ્સેન આરઞ્ઞકેસુ સેનાસનેસુ વિહરન્તેન સકલં કત્તિકમાસં તિચીવરેન વિપ્પવસિતું અનુઞ્ઞાતં હોતિ. અનત્થતકથિનસ્સ હિ ચીવરમાસે વિપ્પવાસો ન વટ્ટતિ અત્થતકથિનાનંયેવ અસમાદાનચારસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા. કેચિ પન ‘‘અનત્થતકથિનાનં ચીવરમાસેપિ અસમાદાનચારો લબ્ભતી’’તિ વત્વા બહુધા પપઞ્ચેન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. **બ્યઞ્જનવિચારણ**ન્તિ ‘‘ઉપવસ્સ ઉપવસ્સિત્વા’’તિઆદિવિચારણં . **તસ્સપી**તિ ‘‘વુત્થવસ્સાન’’ન્તિ વિભઙ્ગપદસ્સ. **વુત્થવસ્સાન**ન્તિ ચ નિદ્ધારણે સામિવચનં. તેનાહ – “**એવરૂપાનં ભિક્ખૂનં અબ્ભન્તરે**”તિ. **સેનાસનેસૂ**તિ એત્થ તથારૂપેસૂતિ સમ્બન્ધિતબ્બં.

પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતોતિ એત્થ ‘‘પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં નામ દ્વે લેડ્ડુપાતા’’તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. અપરિક્ખિત્તસ્સ પન ગામસ્સ પરિયન્તે ઠિતઘરૂપચારતો પટ્ઠાય એકો લેડ્ડુપાતો પરિક્ખેપારહટ્ઠાનન્તિ ઇદમેત્થ સન્નિટ્ઠાનં. તેનેવ **વિસુદ્ધિમગ્ગે**પિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૧) વુત્તં ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ પઠમલેડ્ડુપાતતો પટ્ઠાયા’’તિ. **સબ્બપઠમ**ન્તિ ગામાભિમુખદિસાભાગતો સબ્બપઠમં. **તં પરિચ્છેદં કત્વા**તિ તં પઠમસેનાસનાદિં પરિચ્છેદં કત્વા. ઇદઞ્ચ **વિનયધરાનં** મતેન વુત્તં, **મજ્ઝિમભાણકાનં** મતેન પન ‘‘સેનાસનાદીનં ઉપચારે ઠિતસ્સ એકલેડ્ડુપાતં મુઞ્ચિત્વા મિનિતબ્બ’’ન્તિ **મજ્ઝિમભાણકા** વદન્તિ. તેનેવ **મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાયં** ‘‘વિહારસ્સપિ ગામસ્સેવ ઉપચારં નીહરિત્વા ઉભિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અન્તરા મિનિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. **પઞ્ચધનુસતિક**ન્તિ આરોપિતેન આચરિયધનુના પઞ્ચધનુસતપ્પમાણં. **તતો તતો મગ્ગં પિદહતી**તિ તત્થ તત્થ ખુદ્દકમગ્ગં પિદહતિ. **ધુતઙ્ગચોરો**તિ ઇમિના ઇમસ્સપિ સિક્ખાપદસ્સ અઙ્ગસમ્પત્તિયા અભાવં દીપેતિ.

“**સાસઙ્કાની**”**તિ સમ્મતાની**તિ ચોરાનં નિવિટ્ઠોકાસાદિદસ્સનેન ‘‘સાસઙ્કાની’’તિ સમ્મતાનિ. **સન્નિહિતબલવભયાની**તિ ચોરેહિ મનુસ્સાનં હતવિલુત્તાકોટિતભાવદસ્સનતો સન્નિહિતબલવભયાનીતિ અત્થો. **સચે પચ્છિમિકાયા**તિઆદિના વુત્તમેવત્થં બ્યતિરેકમુખેન વિભાવેતિ. **યત્ર હિ પિણ્ડાયા**તિઆદિના વુત્તપ્પમાણમેવ વિસેસેત્વા દસ્સેતિ. **સાસઙ્કસપ્પટિભયમેવા**તિ એત્થ સાસઙ્કં વા સપ્પટિભયં વા હોતુ, વટ્ટતિયેવ.

પાળિયં “સિયા ચ તસ્સ ભિક્ખુનો કોચિદેવ પચ્ચયો તેન ચીવરેન વિપ્પવાસાય, છારત્તપરમં તેન ભિક્ખુના તેન ચીવરેન વિપ્પવસિતબ્બ”ન્તિ ઇમિના અન્તરઘરે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા તસ્મિં વિહારે વસન્તસ્સ અઞ્ઞત્થ ગમનકિચ્ચે સતિ વિહારતો બહિ છારત્તં વિપ્પવાસો અનુઞ્ઞાતો. વસનટ્ઠાનતો હિ અઞ્ઞત્થ છારત્તં વિપ્પવાસો વુત્તો, ન તસ્મિં વિહારે વસન્તસ્સ. તેન ચ “**પુન ગામસીમં ઓક્કમિત્વાતિ એત્થ સચે ગોચરગામતો પુરત્થિમાય દિસાય સેનાસનં, અયઞ્ચ પચ્છિમદિસં ગતો હોતી**”તિઆદિ વુત્તં. તતોયેવ ચ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના) “તતો ચે ઉત્તરિ વિપ્પવસેય્યા”તિ એત્થ “છારત્તતો ઉત્તરિ તસ્મિં સેનાસને સત્તમં અરુણં ઉટ્ઠાપેય્યા”તિ અત્થો વુત્તો. **ભદન્તબુદ્ધદત્તાચરિયેન** પન પાકટતરં કત્વા અયમેવત્થો વુત્તો. વુત્તઞ્હિ તેન –

> “યં ગામં ગોચરં કત્વા, ભિક્ખુ આરઞ્ઞકે વસે;
> તસ્મિં ગામે ઠપેતું તં, માસમેકન્તુ વટ્ટતિ.
>
> “અઞ્ઞત્થેવ વસન્તસ્સ, છારત્તપરમં મતં;
> અયમસ્સ અધિપ્પાયો, પટિચ્છન્નો પકાસિતો”તિ.

“કોસમ્બિયં અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ગિલાનો હોતી”તિ આગતત્તા “**કોસમ્બકસમ્મુતિ અનુઞ્ઞાતા**”તિ વુત્તં. કોસમ્બકસ્સ ભિક્ખુનો સમ્મુતિ **કોસમ્બકસમ્મુતિ**. **સેનાસનં આગન્ત્વા**તિ વુસિતવિહારસ્સેવ સન્ધાય વુત્તત્તા તસ્મિં ગામૂપચારેપિ અઞ્ઞસ્મિં વિહારે અરુણં ઉટ્ઠાપેતું ન વટ્ટતિ. **વસિત્વા**તિ અરુણં ઉટ્ઠાપેત્વા. ગતટ્ઠાનસ્સ અતિદૂરત્તા “**એવં અસક્કોન્તેના**”તિ વુત્તં. **તત્થેવા**તિ તસ્મિંયેવ ગતટ્ઠાને.

સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૭-૬૫૯. દસમે **ઉદ્દિસ્સ ઠપિતભાગે**તિ અત્તનો ઘરેપિ ઉદ્દિસિત્વા વિસું ઠપિતકોટ્ઠાસે. “એકં મય્હં, એકં ઇમસ્સ દેહી”તિ એવં એકવાચાય આપજ્જિતબ્બત્તા “**આપજ્જેય્ય એકતો**”તિ વુત્તં. **તુમ્હાકં સપ્પિઆદીનિ આભતાની**તિ તુમ્હાકં અત્થાય આભતાનિ સપ્પિઆદીનિ. પરિણતભાવં જાનિત્વાપિ વુત્તવિધિના વિઞ્ઞાપેન્તેન તેસં સન્તકમેવ વિઞ્ઞાપિતં નામ હોતીતિ આહ – “**મય્હમ્પિ દેથાતિ વદતિ, વટ્ટતી**”તિ.

૬૬૦. પુપ્ફમ્પિ આરોપેતું ન વટ્ટતીતિ ઇદં પરિણતં સન્ધાય વુત્તં. સચે પન એકસ્મિં ચેતિયે પૂજિતં પુપ્ફં ગહેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ચેતિયે પૂજેતિ, વટ્ટતિ. **ઠિતં દિસ્વા**તિ સેસકં ગહેત્વા ઠિતં દિસ્વા. **ઇમસ્સ સુનખસ્સ મા દેહિ, એતસ્સ દેહી**તિ ઇદં પરિણતેયેવ. તિરચ્છાનગતસ્સ પરિચ્ચજિત્વા દિન્ને પન તં પલાપેત્વા અઞ્ઞં ભુઞ્જાપેતું વટ્ટતિ. “**કત્થ દેમા**તિઆદિના એકેનાકારેન પાળિયં અનાપત્તિ દસ્સિતા, એવં પન અપુચ્છિતેપિ અપરિણતં ઇદન્તિ જાનન્તેન અત્તનો રુચિયા યત્થ ઇચ્છતિ, તત્થ દાપેતું વટ્ટતી”તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **યત્થ ઇચ્છથ, તત્થ દેથા**તિ એત્થાપિ “તુમ્હાકં રુચિયા”તિ વુત્તત્તા યત્થ ઇચ્છતિ, તત્થ દાપેતું લભતિ. **પાળિયં આગતનયેનેવા**તિ “યત્થ તુમ્હાકં દેય્યધમ્મો”તિઆદિના નયેન. સઙ્ઘપરિણતભાવો, તં ઞત્વા અત્તનો પરિણામનં, પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પત્તવગ્ગો તતિયો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયો ભાગો નિટ્ઠિતો.